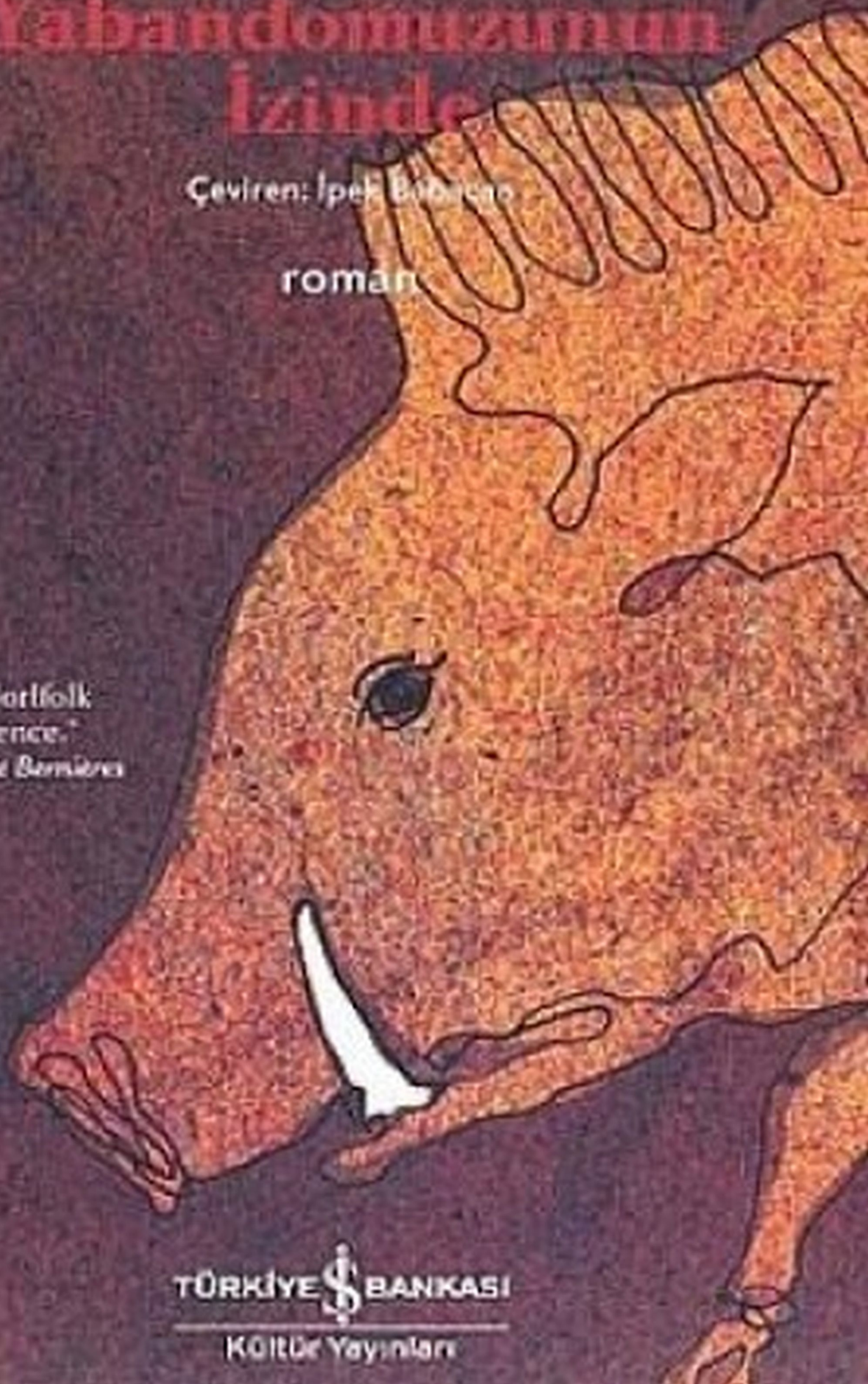
Lawrence Norfolk

Yabancılaşmanın izinde

Çeviren: İpek Bilgegil

roman



"Lawrence Norfolk bir dahi bence."
-Louis de Bernières

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Özgün Adı In the Shape of a Boar

Copyright © Lawrence Norfolk 2000
Akcah Telif Hakları Ajansı kanalıyla alınmıştır.

© Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Meşelik Sokağı 2/3 Beyoğlu 34433 İstanbul

Yayın Yönetmeni Defne Asal Er
Editör Handan Akdemir

Kapak Tasarımı Serhat Gürpınar
Düzelti Necati Balbay
Redaksiyon Handan Yalvaç Kaplan
Tasarım ve Uygulama Tipograf (0212) 249 01 01
Birinci Basım Nisan 2005, İstanbul
ISBN 975-458-640-3
OTM 1104180l
Basımevi Mart Matbaacılık (0212) 321 23 00
Mart Plaza, Merkez Mah. Ceylan Sok. 24 Nurtepe
Kâğıthane 34406 İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

yabandomuzunun izinde

Lawrence Norfolk

Çeviren İpek Babacan

Roman

Annem, babam ve
onların evlendikleri kişiler için

İÇİNDEKİLER

Çevirmenden Bir Öndeyiş
9

BÖLÜM I
Kalydon Yabandomuzu Avı
13

BÖLÜM II
Paris
171

BÖLÜM III
Agrapha
441

Kısaltmalar
447

ÇEVİRMENDEN BİR ÖNDEYİŞ

Romanın birinci bölümünde, Eski Yunan'da Kalydon Kralının mevsimin ilk ürününü kendisine sunmayı ihmal etmesi üzerine tanrıça Artemis'in öç almak için onun topraklarına azgın bir yabandomuzu salması üzerine bir grup yiğit avcı bir araya gelerek meyve bahçelerini talan eden, insanların karınlarını deşerek onları öldüren bu hayvanı yakalayıp öldürmek üzere onun izini sürerler ve canavarı karanlık bir mağarada kıstırırlar. Eski Yunan'da, yaklaşık olarak İÖ 1250'de geçtiği varsayılan böyle bir mitosla başlayan ve Paris'teki bir film setinde sona eren bu romanda, başlıktaki izi sürülen yabandomuzu pek çok biçime bürünür. "Gerçek iz en az olası olanıydı hep. Kovaladığı av da, o da bir yalandı: Biçim değiştiriyordu". Yabandomuzunun "maskeleri değişken olabilirdi, ama kendisi değişken değildi," der mitolojik öykünün anlatıcısı. Önce dehşet salan, azgın bir hayvandır, romanın ikinci bölümünde ise İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanlı partizanların kovaladığı bir ss albayıdır. Belki bir anlamda yazarlar arasındaki rekabeti simgeler, ya da belki tarihin kendisidir.

Avcılardan üçünün birbirleriyle olan ilişkileri, aralarındaki rekabet ve bireysel psikolojileri bu mitolojik öyküye yaşamsal bir boyut kazandırır. Bu bölümde, mitolojik öyküyü yorumlayan, açımlayan, göndermeler yapan ve bazı sayfalarda öyküden daha çok yer kaplayan

dipnotlar vardır. Klasik öykünün modern bir çeşitlemesi olan bu bölüm av ve avcı, insan ve mitos arasındaki ilişkiyi irdeler. İkinci bölümde ise Romanyalı bir Yahudi olan ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yurdundan kaçmak zorunda kalan Solomon Memel'in savaş öncesi yaşamından kesitler, Almanların eline düşerek sorguya çekilmesi, mitolojik yabandomuzu avı söylencesiyle koşutluk taşıyan, bu kez Memel'i sorguya çeken ss subayının Yunanlı partizanlarca "avlanması", karakterin savaş sonrasında kaleme aldığı bir şiirle başlayan edebi yaşamı sarmal bir kurguyla dönüşümlü olarak anlatılır. Bu aşamada, Memel'in yazdığı şiirin birinci bölümdeki mitolojik öyküyü konu alan bir alegori olduğu ve dipnotların da Memel'in çocukluk arkadaşı ve kendisi gibi bir Yahudi olan Jakob Feuerstein'ın kaleminden çıktığı anlaşılır. Rilke'nin "IX. Duino Ağıtı"ndaki "Anlatılır"ın ve "gerçeğin" peşinde olan Jakob'un amacı Memel'in yazdıklarının yanlış, dolayısıyla savaş sırasında başından geçenlerle ilgili anlattıklarının yalan olduğunu kanıtlayarak onu karalamaktır. Sorgulanan, tarih boyunca yığılıp biriken kurguların altındaki olgulardır. Bütün mitoslar insanın zihninden doğmuştur. "Kendi canavarlarımızın yaratıcıları biziz," der baş karakter romanın bir yerinde. "Gerçek", mağaranın karanlığında kalmıştır. Yani romanın son bölümünün başlığı olan "Agrapha"da, hiçbir şeyin kayda geçemeyeceği "Yazılmayan Yer"de:

"*Hiçbir şey barındırmayan ve hiçbir şeyi kaydetmeyen araziler var. Böyle yerler var. Eğer şiir, sizin dediğiniz gibi, mağaraya girişte 'gizeme' büründüyorsa, o zaman onu çözümlemek için bir gizem olmalı. Ama böyle değil. Orada olup bitenlerin görünmezliği gerekli. Bazı eylemler yalnızca böyle bir karanlığın örtüsü altında gerçekleştiri-*

lir. Göremediğim şeye tanıklık etmeye çalıştım. Görülemeyen şeye ..."

Bir çocukluk arkadaşları daha vardır: Ruth Lackner savaştan sonra Amerika'ya giderek film yönetmeni olur ve Solomon Memel'in yapıtını konu alan bir film çekmeye başlar.

Gerçi Solomon Memel'in doğduğu ve gençlik yıllarını geçirdiği Romanya'daki kentin adı romanda geçmemektedir, ama burası Czernowitz'dir ve Solomon Memel de ünlü şair Paul Celan'dan esinlenilerek yaratılan bir karakterdir. Aslında Paul Celan'ın, gerçek adı Ruth Lackner olan bir çocukluk arkadaşı vardı. Czernowitz'deki Yidiş tiyatrosunda bir oyuncuydu ve savaş sırasında Celan'ın Romanya'dan kaçmasına yardım etmişti. Paul Celan da intihal ile suçlanmıştı. Romanın özgün başlığı "Yabandomuzu Biçiminde"dir (In the Shape of a Boar). Paul Celan'ın bir şiirinin başlığıdır bu: "In Gestalt eines Ebers" (Yabandomuzu Biçiminde / Kılığında):

BIR YABANDOMUZU KILIĞINDA
Akşamın kıyısındaki ormanlarda gezinir rüyan,
yıldırım beyazlığında
sivri dişleri,
içinden fışkırıp çıktığı buz gibi tıpkı.
Acı bir ceviz bulur
gölgesinin ağaçlardan kopardığı
yapraklar arasından,
bir ceviz,
bir zamanlar burada yürürken
ayağının tekmelediği kalp kadar siyah.
Parçalar onu
ve homurtulu yazgıyla dolar çalılıklar,

Koşar sonra
aşağıya sahile doğru
oraya, denizin
ziyafetine en derin karanlığı verdiği yere
kayalıkların tepesine
belki,
kendisininki gibi bir meyve
şenlikli gözü mest eden
böylesi taşların ağlamışlığı.

Çeviren: Nafer Ermiş

Lawrence Norfolk bu romanıyla ilgili, "Celan'ın Yabandomuzunu Ararken" başlıklı yazısında şöyle der: "Almanca konuşan Romanyalı Yahudi yazar Paul Celan, 1961 mayısında klasik uzmanı Walter Jens'e yazdığı bir mektupta, 'yabandomuzumu nereden bulup çıkardığımı sık sık merak etmişimdir,' diye yazmıştır ... görünürde bir yabandomuzu var, düşsel bir yabandomuzu, ya da geçtiği yerlerde bıraktığı iz: Yabandomuzunun biçimi". Bu nedenle, romanın Türkçe'ye çevirisinde "Yabandomuzunun İzinde" başlığını uygun buldum.

İPEK BABACAN

BÖLÜM I

Kalydon Yabandomuzu Avı

Tesalya ovasındaki Pherai ve Phylakai kentlerinden, Magnesia kıyısındaki İolkos'tan, Peneios ırmağı kıyılarındaki Larissa ve Titaeron'dan geliyorlar. Naryks ve Trakhis'ten çıkıp batıya doğru, engebeli Oita Dağı doruklarından ve Thermopylai'nin[1] sıcak havzalarından geçerek içlere doğru yürüyorlar. Irmaklar –Asopus, Aksios, Kephisos– onları Argolis, Emathia ve Lokris'ten uzağa götürüyor ve Megara ile Atina'dan sonra izledikleri yol Korinthos kıstağından geçiyor. İthaka ve Dulikhion'dan doğuya, Aigina ve Salamis'ten batıya doğru yelken açıyorlar.

Kahramanlar ileri karakollarını oluşturdukları küçülen bir ülkenin tam ortasında toplanıyorlar. Bunu keşfetmek üzere yürürlerken, attıkları her bir adım yollarının kesişeceği bölgede kurdukları pusunun halkasını daraltıyor. Kansız bir avlanma hazırlığı sırasında birbirlerinin avı onlar. Taygetos ya da Erymanthos'un yüksek ya-

[1] Hdt vii.176.2-3; Paus i.4.2, iii.4.8, x.20.1, x.22.1; qua saepto, Paus i.1.3; qua patria advenarum Doriarum, Paus v.1.2; Apollod ii.7.14; qua situ mortis Herculis, Lucian Hermotimus vii; De Morte Peregrini xxi; Soph, Trach 1191ff., Philoc 801-3; Schol ad Hom, Il ii.724; Diod Sic iv.38.3-8; Ov, Met ix.229ff.; Hyg, Fab xxxvi, cii; Sen, Her Oet 1483ff.; Serv ad Virg, Aen viii.300; Anth Gr vi.3; qua situ sepulcri Deianeirae, Paus ii.23.5; re dente, Lyc, Alex 486, cf. Xen, Cyn x.17.

maçlarından inenler Argos ve Alea'dan batıya doğru, Amyklai, Sparta, Gerenia ya da Pylos'tan kuzeye doğru yürüyenlere katılıyorlar. Peloponnesos'un ucundaki Tenarus'tan sonra yol Messenia'dan, Messenia'dan sonra Arene'den ve Arene'den sonra Elis'ten geçiyor. Arkadhia, serin ve ayak basılmamış, berk bir dağ. Kimi Kimmerler ülkesinin[2] koyu sisinden geçip geliyor, kimi Skythia'dan[3] yola çıkıyor. Kimi de Hellespontos'u geçmek için Skamandros ırmağından küçük bir kayığa biniyor, İmbros ve Samos adalarının güneyinden, Lemnos'un kuzeyinden yol alıyor. Athos Dağı, üçlü Paionya kıstağında bir işaret kulesidir. Çok geçmeden Euboea kıyısı görünüyor ve şans eseri bir gelgit ya da doğudan esen bir yel, dağdan beslenen Sperkheios'un seliyle tuzlu suyu tatlıya dönüşünceye dek onları boğazdan aşağıya alıp götürüyor. Irmağın ağzıyla birlikte kara da görünüyor, Truva'dan beri ilk kara.

Çocukluklarının manzaraları yeşil pelerinler gibi gözler önüne seriliyor ve ne tür adamlar oldukları ortaya çıkıyor: Atlılar[4] ve dümenciler[5] ve koşucular[6] ve sakatlar.[7] Ayak bastıkları yeni topraklar daralarak, onları gelecek-

[2] François vazosu (Florence Mus Arch 4209); Hom, Od xi.14ff.; Strab, xi.2.5, xi.8.6; Archil cit. ap. Strab xi.1.40.

[3] François krater (Florence Mus Arch 4209), et vid. Paus xiv.10.1.

[4] Ov, Met viii.306; Apollod i.9.5, iii.10.3-4, iii.11.2; Asclepiades cit. ap. Hes, Cat fr. 63 ap. Schol ad Pind, Pyth iii.14; Hes, Cat fr. 64 ap. Schol ad Hes, Theog 142; Polygnotus cit. ap. Paus i.18.1; Paus iii.12.8, iii.26.4, iv.31.12; Strab vi.1.15.

[5] Apollod i.9.23; Paus viii.4.10; Ov, Met viii.391; Ap Rhod i.188; ii.867-900.

[6] Ov, Met viii.311; Pind, Pyth iv.179; neque 1, Paus ix.5.3; Pherecydes ap. Schol ad Ap Rhod iii.1179 et Apollod iii.4.1; Eur, Bacch passim; Ov, Met iii.126; neque 2, Apollod, Ep 5.20; neque 3, Apollod, Ep 7.27.

[7] Pherecydes cit. ap. Schol (ΣbT) ad Hom, Il ii.212; Euphorion cit. ap. Schol (ΣA) ad Hom, Il ii.212; Schol (Tzetzes) ad Lyc, Alex 1000; ▷

lerinde bekleyen kesişmeye en iyi yoldan götürecek güzergâhlara dönüşüyor. Pohpohçular[8] ve dolandırıcılar,[9] hırsızlar,[10] hırsızların oğulları[11] ve hem de onların suç ortaklarıdır[12] bu adamlar. Yüklü ganimetleri peşlerinden yerde sürükleniyor. Ellerinden gelse, bunu bırakabilirler-

◁ Quint Smyrn, Posthom i.660ff. et passim; Cypria fr. 1 ap. Proc, Chrest ii; Aeschin iii.231; Apollod i.8.6; Schol ad Aristoph, Ach 418; Ant Lib xxxvii; Hyg, Fab clxxv; Eur(?) Oeneus frs P Hibeh i.1906.iv.21; Apollod, Ep 5.1; Diod Sic ii.46.5, xvi.87.2; Tzetzes, Posthom 100, 136; Dict Cret iv.2; Plat, Gorg 525e, Rep 620c; Soph, Philoc 445-54; Polygnotus cit. ap. Paus x.31.3-4.

[8] Hom, Il xi.123, xi.128; François krater (Florence Mus Arch 4209); fort. Apollod, Ep 7.27 et vid. Hom, Od xvi.245-53 et passim.

[9] Ov, Met viii.312; Hom, Il xxiii.665; Paus ii.29.4; Sim fr.114 ap. Athen x.456.c.

[10] In toto, Apollod i.8.2-3; Ov, Met viii.304; ap. quos "Iphiclus", Apollod i.7.10, i.8.3, i.9.16; Bacch v.129; "Aphares", Bacch v.129; "Evippus", Apollod i.7.10; fort. Hom, Il xvi.417; "Plexippus", Ov, Met viii.441; Antiphon fr. Meleagros ap. Aristot, Rhet 1379b; Apollod i.7.10; "Eurypylus", Apollod i.7.10; vid. Aristot, Poet 1459b; fort. Apollod ii.7.8 et Ep 7.27; neque Hom, Od xi.516-21; Lesches Il fr. 1 ap. Proc, Chrest ii; Dict Cret iv.17; "Prothous", Paus viii.45.6; "Cometes", Paus viii.45.6; "Prokaon, Klytius", Stes, Suoth fr.222.1.4. ap. P Oxy 2359.

[11] Paus vii.45.7; Ov, Met viii.307, vii.439.

[12] Amfora (Berlin Antikenmus F1720); hydria (Boston Mus Fine Arts 67.1006); amfora (Harvard 1960.312); amfora (London Brit Mus B193); hydria (Malibu 83.AE.346); amfora (Mississippi 1977.3.63); amfora (Munich Antikensamml 1416); kylix (Munich Antikensamml 2620); hydria (Philadelphia MS2463); hydria (Toledo 1956.70); amfora (Würzburg Martin von Wagner Mus L248); oinokhoe (Austin 1980.33); kantharos (Boston Mus Fine Arts 00.334); boyunlu amfora (Boston Mus Fine Arts 76.41); amfora (Chicago 1978.114); dinos (Cleveland Mus Art 71.46); lekythos (Col. Denman/Shapiro 26); amfora (Detroit 76.22); hydria (London Brit Mus B329); amfora (London Brit Mus B161); volütlü krater(London Brit Mus B364); hydria (London Brit Mus E224); dinos (Paris Louvre E874); volute krater (Malibu 77.AE.11); hydria (Malibu 86.AE.114); neck ▷

di. Sığır çalarlar ve at evcilleştirirler.[13] Yunuslara binerler.[14] Kentaurosları öldürürler.[15] Onlar katiller[16] ve onların kurbanları[17] ve kurbanlarının öç alıcılarıdır.[18] Damar-

◁ amfora (Malibu 77.AE.75); neck amfora (Mississippi 1977.3.61); neck amfora (Mississippi 1977.3.71); amfora (Munich Antikensamml 1397); neck amfora (Munich Antikensamml 1562); bezemeli amfora (Munich Antikensamml 2302); sütunlu krater (Rhode Isl. RISD 29.140); mastoid kupa (Tampa 86.54); kylix (Tampa 86.85); Scopas ap. Paus viii.45.6; Apollod ii.5.2, ii.6.1; Hes, Sh 70ff, Theog, 317; Paus i.19.3, viii. 14.9; Pind, Isth i.17; Plat, Euthyp 297c-d, Phaed 89c; Eur, Ion 198, Herc passim; Ov, Met viii.310; pseudo-Arist, Mirab Auscult 100.

[13] Hes, Cat, fr. 68 P Berlin 9739 et vid. Paus iii.24.10; Pind, Pyth i.126; amfora (Madison 68.19.1).

[14] Apollod i.8.2; Ov, Met viii.303; Paus viii.45.6; Hom, Od xi.631: Isoc x.20; Panyasis fr. ap. Paus x.29.9; Diod Sic iv.63.2; Apollod i.8.2. iv.70.3; Plut, Thes 30; Ov, Met viii.303; Paus v.10.8; Schol. ad Hom, Od xxi.295; Hyg Fab, xxxiii; Serv ad Virg, Aen vii.304; Ov, Met xii.210-535; Bacch xviii; Hes, Sh 182; Hdt ix.73.2.

[15] Paus viii.45.7; Hom, Od xi. 631; Isoc x.20; Panyasis ap. Paus x.29.9; Diod Sic iv.63.2; Apollod i.8.2, iv.70.3; Plut, Thes 30; Ov, Met viii.303; Paus v.10.8.; Schol. ad Hom, Od xxi.295; Hyg Fab, xxxiii; Serv ad Virg, Aen vii.304; Ov, Met xii.210-535.

[16] Hippocoontidae ap. quos: "Enaesimus", Ov, Met viii.362; "Hippothous", Apollod iii.10.5; "Alcon", Apollod iii.10.5; Paus iii.14.7; "Scaeus", Apollod iii.10.5; Hdt v.1; "Dorycleus, Eutiches, Bucolus, Lycaethus, Tebrus, Eurytus, Hippocorystes", Apollod iii.10.5; "Eumedes", Paus iii.14.6; "Alcinus" aliq. qua "Alcimus", Apollod iii.10.5; Paus iii.15.1; "Dorceus, Sebrus", Paus iii.15.1; "Enarophorus" aliq. qua "Enarsphoron" aut "Enaraephorus", Apollod iii.10.5; Plut, Thes 31.1; Paus iii.15.1.

[17] Apollod i.8.2, ii.4.8; Paus viii.14.9; Eur, Herc 967ff.; Diod Sic iv.11.1; Moschus iv.13; Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 38; Nicolaus Damascenus fr. 20; Hyg. Fab xxxii; Hes, Sh 50; Plat, Euthyp 297c; Stamnos (Paris Louvre G192).

[18] Diod Sic iv.33.5ff.; Paus ii.18.7, iii.10.6, iii.15.3-6, iii.19.7, viii.53.9; Apollod ii.7.3; Schol. ad Eur, Or 457; Schol. ad Hom, Il ii.581, qv. n. 16.

larındaki kanı borçludurlar birbirlerine; aynı yere varan bu yolculuklar da bu gibi borçlardan ve borçların ödenmesinden kaçışı temsil eder. Az buldukları bir soluklanma vardır önlerinde, onları bekleyen görevde, tıpkı kimisinin Argo'nun güvertesinde, ya da Pelias onuruna yarıştıkları İolkos'un tozunda buldukları gibi. Onun oğlu burada.[19] Oğlunun katili de burada.[20]

Kardeşlerini öldürdüler[21] ve arındılar ve ihanete uğradılar.[22] Başlangıçları onları sonlarının geliş biçimiyle eş kıldı,[23] bu da parlak gökyüzünden kopup gelen ve görüntülerini yakıp yerle bir edecek yıldırımlarla ola-

[19] Dinos fr. (Athens Agora P334); François krater (Florence Mus Arch 4209); Ov, Met viii.306; Apollod i.9.27, i.121; Paus v.17.10.

[20] François krater (Florence Mus Arch 4209); Khalkis hydria'sı (Munich Antikensamml 596); fort. dinos fr. (Athens Agora P334); neck amfora fr. (Tübingen Arch Inst S/12 2452); Arkhikles/Glaukytes kâsesi (Munich Antikensamml 2243); Apollod i.8.2; fort. Xen, Cyn i.2; Paus viii.45.6; Ov, Met viii.380; Hyg, Fab cmxxiii; Atalante ile bronz ayna (Vatican Mus 12247); kil röliyef (Berlin Staatl Mus 8308); skarabe biçiminde (New York Metr Mus 74.51.4152); hydria (Munich Antikensamml 596); volute krater (Ferrara Mus Naz T404); kupa (Bologna Mus Civ 361); neck amfora (Berlin Staatl Mus 1837); lekythos (Syracuse Mus Naz 26822); skyphos (London Brit Mus 1925.12-17.10); neck amfora (Munich Antikensamml 1541); şerifli kâse (Oxford Ashmolean Mus 1978.49); band kupa (Munich Antikensamml 2241); hydria (Bonn Univ Fontana inv.46); hydria (Adolphseck Philipp von Hessen 6); hydria (Manchester Mus III.H5); kırık dinos parçaları (Athens Nat Mus 15466, Acr.590).

[21] Pind, Nem v.12ff., iv.95; Lyc, Alex 175; Apollod iii.12.6; Paus ii.29.2, x.30.4; Zen, Paroem i.123.

[22] Pind, Nem iv.56 et schol, v.25; Apollod iii.13.3; Schol. ad Ap Rhod i.224; Schol. ad Aristoph, Nub 1063; Ant Lib 38, Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 175; Zen, Cent v.20.

[23] Apollod iii.10.3; Pal, De incred ix; Aristoph, Plut 210; Ap Rhod i.153-5 et vid. iv.1466; Paus iii.14.7, iv.3.1; sed vid. Hom, Hymn xxxiii.3; Pind, Nem x.61-3; Paus iv.2.7; Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 553; Hyg, Fab xiv.

cak.[24] Giriştikleri eylemler onları doğaları gereği birbirlerinden nefret eden hayvanlar gibi ileriye doğru sürüklüyor: Toprakta eşelenen ve güdücülerini sivri taşların üzerine fırlatıp atan vahşi aslanların ve azgın bakışlı domuzların ayak izleri birbirine karışmış.[25] Eşlerinin boyunlarına taktığı altın kolyeler, onları yüzüstü toprağa gömen,[26] kendi boyunlarındaki ilmeklere dönüşüyor. Kendi görüntülerinin çürüyüşünü izliyorlar. Derilerinin delinip yarıldığını duyumsuyorlar. Kemikleri paramparça. Bellekleri yeterince ölüm görmüş yaşlıların bellekleri, duvarlardan bakıp izleyenlerin, yaşamlarının fidyesini vermiş ve oğullarından sonra yaşamayı umursamayanların.[27]

Oysa onlar, kendileri de birilerinin oğulları ve olmaya niyetli oldukları babalardan başka babaları da anımsıyorlar. Sıçrayıp suyolunun öte yanına geçerken biri kafasını kaldırıp güneşten yanmış bir kol, çentilmiş bir tır-

[24] Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); Cypria fr. 1 ap. Proc, Chrest i.; Cypria fr. 7 ap. Clem Alex, Protrept ii.30.5; Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 553; Pind, Nem x.60 et schol. ibid.

[25] Hom, Il ii.715, cf. Phrynicos Alcestis passim, Eur, Alc passim, Zen, Cent i.18; François krater (Florence Mus Arch 4209); Apollod i.9.15; Soph, fr. 851 ap. Plut, Def Or xv.417e; Ov, Met viii.310 et vid. Eur, Ph 409-29, Suppl 132-50, Hyps 87.

[26] Apollod i.8.2; Ov, Met viii.316-7; Xen, Cyn 1.2; Pind, Nem ix.16, Pyth viii.38-61; Diod Sic iv.65.5; Paus v.17.7-8, ix.41.2; Asclepiades ap. Schol. ad Hom, Od xi.326; Hyg, Fab lxxiii; vid. Hom, Od xi.326, xv.247; Soph, Elec 836, Eriphyle frs passim; Lucian Deorum Concilium xii; sed vid. Eur, Ph 1104-11; Soph, Oed Col 1320-3.

[27] Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); fort. qua "Podarces" (1), Hom, Il ii.704, xiii.693; Hes, Cat fr. 68 P Berlin 9739 et vid. Paus iii.24.10 et Apollod i.9.12; aut qua "Podarces" (2), Apollod ii.6.4, iii.12.3, iii.12.5; Schol. (Tztezes) ad Lyc, Alex 34; Hyg, Fab lxxxix et vid. Soph, Aj 1299-303 et Schol. ad Hom, Il viii.284; Hom, Il xx.237-40; neque qua "Podargos" (1), Hom, Il viii.185; neque qua "Podargos" (2), hydria (Florence Mus Arch 3830); neque qua "Podarge", Hom, Il xvi.150.

pını kavraınış parmak boğumlarını görüyor.[28] Başka biri saçlarına ak düşmüş bir babanın, kafasını kurbandan çevirip başka bir yere bakışını görüyor, ateşten kızarmış yüzü çarpılmış, eli havada ve seğiriyor.[29] Üçüncü biri kızıl bir kirişler, kıkırdak ve yumuşak kemik bulamacını kusan bir ağza bakıyor.[30] Suçsuz bakışının gerisinde bir tilkinin gözleri var.[31] Onların babaları Tanrıların iştahlarına sahip ölümlüler,[32] ya da insanların iştahlarına sahip Tanrılar.[33]

Yine de, burada, kahramanların toplandığı bu yerde ve şimdi, kaçınılmaz başlangıçlarının ve sonlarının arasında, onları bu yazgılarının yollarına bağlayan adımla-

[27] Hes, Cat fr. 98.16 P Berlin 9777; Apollod i.8.1; neque Ov, Met viii.441; aliq. qua "Toxamis", François krater (Florence Mus Arch 4209).

[28] Paus i.42.6.

[30] Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 481; Apollod iii.8.1.

[31] Lyc, Alex 480-1 et schol.; Hyg, Fab clxxvi; Paus viii.1.4-6; Clem Alex, Protrept ii.36; Nonnus, Dionys xviii.20ff.; Nicolaus Damascenus fr. 43; Arnobius Adversus Nationes iv.24; Eratos, Cat 8; Hyg, Ast ii.4; Schol. (passim) ad Iulius Caesar Germanicus, Aratea Phaenomena; Schol. (Lact Plac) ad Statius, Theb xi.128; Paus viii.2.3 et vid. Plat, Rep viii.565d-e; Paus viii.2.6 sed vid. Paus vi.8.2; Pliny, Nat Hist viii.81; Augustine, De Civitate Dei xviii.17; vid. generalius, Paus viii.38.7; Porphyr, De abstinentia ii.27: Eusebius, Praeparatio Evangelii iv.16.6; et vid. Ael, Nat Anim x.26, Artemidorus, Onirocrit ii.12, Schol. (Eustathius) ad Hom, Od xiv.161.

[32] Qua Tyndaridis, Hom, Il iii.236, Od xi.298; fort. Hom, Hymn xxxiii.1; Apollod iii.10.8; Paus iv.31.9, v.8.4; Ov, Met viii.301; Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); Xen, Cyn 1.2.

[33] Qua Dioscuris, Scopas ap. Paus viii.45.6; Hes, fr. ap. Schol. ad Pind, Nem x.150; Aristarchus ap. Hes, Cat xviiii ap. Porphyrius, Quaest Hom cclxv; Pind, Nem x.80-2, Pyth xi.94; Hom, Hymn xvii.1; Eur, Or 1689; Theocr xxii.1; Apollod i.8.2, ii.23, i.31; Cypria fr. 7 ap. Clem Alex, Protrept ii.30.5; Euphorion Chalkis, Alex Pleuron, Stesich cit. ap. Paus ii.22.6; Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); fort. Hom, Hymn xxxiii.1, Il iii.426.

rını geri çekebilirler. Kendi ayak izleriyle işaretlenen ve oyulan ve onları toprağın derinliklerine gömecek olan izlerden sıyrılıp kurtulabilirler.[34] Yok edilemeyecek özü kendi içlerinde bulabilirler.[35] Ayrı ayrı yollardan sürdürdükleri yolculuk onları gitgide birbirlerine yaklaştırıyor, güzergâhları yeni bir yeryüzü burcu çiziyor. Bölgenin kaba dokusunda dokunaçlarını uzatan bir yaratık kendi kendini yaratıyor, mürekkepsi bedeni onların buluşmalarını belirleyecek. Onlar, birbirlerinin yolculuklarının son noktaları.

Şu anda onları birbirlerinden ayıran ülke bir rasgele dönüşümler bölgesi. İç kısımları geleceğe gebe, istikrarsızlıkları önceden belirlenmiş. Burada, kardeşler amcalara dönüşüyor,[36] kadınlar erkeğe dönüşebilir[37] ve erkekler haşin ırmak sularında vücut buluyorlar, ırmaktan çıktıkları kıyıda suları süzülüyor, yalnızca bir dakika daha yaşlanmış ama tam olgunlaşmış oluyorlar.[38] Arazi her

[34] Ov, Met viii.305 et vid. Apollod i.9.16 et Hom, Il i.264; Pal, De Incred x (quondam xi), etsi Heraclitus Paradoxigraphicus iii.

[35] Apollod, Ep i.22 et vid. Hdt v.1; Hes, Sh 179; Paus v.10.8; Ov, Met xii.459-532; Schol. ad Hom, Il i.264; Ap Rhod i.57-64 et schol; Acusilaus fr. ap. P Oxy xiii.133ff. (FrGrHist2F22); Pind fr. cxxviii cit. ap. Plut, Mor 1057D; Plut, Comm Not i.

[36] Apollod i.8.2, i.9.16, iii.9.1; Paus viii.4.8, viii.5.1, viii.8.4, viii.23.3; Hyg, Fab ccxliv; Soph, Mys cit. ap. Schol. ad Aristot, Poet 1460a 32; Xen, Cyn 1.2.

[37] Apollod, Ep i.22; Serv ad Virg, Aen vi.448; Ap Rhod i.57-64 et scholia; Plut, De Prof i; Apostolius Cent iv.19; Pal, De incred x (quondam xi); Ant Lib xvii; Ov, Met xii.459-532; Hyg, Fab xiv.

[38] Ov, Met viii.360; Hom, Il xxi.140, xxi.153-61; Strab vii.fr.38/3e, vii.fr.39/Epitome; neque Paus ix.12.1, Apollod iii.4.1, iii.12.6, et vid. Apollod i.9.3, Paus ii.5.1, Callim iv.78, Ap Rhod iv.1765ff. ad dieg. Milan ad Callim, Iamb viii, Schol. ad Ap Rhod i.117, Statius, Theb vii.325, Schol. (Lact Plac) ad Statius, Theb vii.315; neque Hom, Il iv.295, v.695, Aesch, Pers 959, Plut, Them vii.5.1, Hdt viii.5.

bir adımda daha da daralıyor. Koordinatları onların engel tanımayan bedenleri ve yaptıkları şeyler. Burada ölenler ancak kazara[39] ya da dikkatsizlik yüzünden ölebilirler.[40]

Oysa Aiakos'un oğulları, Akhilleus ve Teukros'un[41] babaları olabilmeleri için sağ kalmalılar, tıpkı Akrisios'un oğlunun yeniden kurnaz Odysseus'un[42] babası olması gerektiği gibi. Yer kapanacak ve birbirlerinden ayrılmaz müttefikler kendilerini yaşayanlar ülkesi ve ölüler ülkesi arasında bölünmüş bulacaklar.[43] Yalıçapkınlarının

[39] Apollod i.8.2; Ov, Met viii.308; Schol. ad Aristoph, Nub 1063; Ant Lib 38; Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 175; Pherecydes cit. ap. Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 444; Eur, Iph Aul 282; Stes, Suoth fr. ap. P Oxy 2359.

[40] François krater (Florence Mus Arch 4209); Chalkidian hydria (Munich Antikensamml 596); black figure vase (Berlin Staatlich Mus F1705); Hom, Il ix.534ff.; Bacch v.117; Paus viii.4.10, viii.45.2-7; Ap Rhod i.164; Lyc, Alex 486-90; Ov, Met viii.315, 391-402.

[41] Neck amfora. fr. (Tübingen Arch Inst S/12 2452); Apollod i.8.2; Aristot, Rhet 1389a; Paus viii.45.6; Apollod i.8.2; Bacch xiii.97-101; Pind, Isth vi.19, fort. Nem iii.32-7; Isoc ix.16; Xen, Cyn i.2, i.8-9; Plut, Thes x.2-3; sed vid. Pherecydes cit. ap. Apollod iii.12.6; Paus ii.29.9; Schol. ad Eur, Andr 687; Schol. ad Pind, Nem v.7.12; Schol. ad Hom, Il xvi.14; Hyg, Fab xiv; Diod Sic iv.72.7; Eur, Hel 85-6, Iph Aul 193; Hdt viii.64.2.

[42] Ov, Met viii.315; Apollod, Ep 3.12; Hom, Od i.430, ii.99, iv.111; Strab x.2.8, x.2.24; Hom, Od i.189 et vid. Hom, Il iii.201 et Aristoph, Plut 311 et Eur, Hec 133 et Plat, Hipp Min 365a, inter alia.

[43] Apollod, Ep 1.23ff.; Paus i.18,4; Hom, Od i.631; Eur, Here 619; Ap Rhod i.101ff. et schol; Diod Sic iv.26.1, iv.63.4ff.; Paus i.17.4, ix.31.5, x.29.9; Apostolius Cent iii.36; Schol. ad Aristoph, Eq 1368; Virg, Aen vi.392ff., vi.617ff.; Hor, Odes iii.4.79ff., iv.7.27ff.; Hyg, Fab lxxix; Aulus Gellius x.16.13; Serv ad Virg, Aen vi.617; sed vid. Hyg, Fab lxxix; Diod Sic iv.63.5 (sed vid. Plut, Thes 31.4-35.1; Ael, Vr Hist iv.5; Paus i.17.4, i.18.4, ii.22.6, iii.18.5; Tzetzes Chiliades ii.406ff.); Aristot, Nic Eth 1171a.

ve kargaların şarkılarında kendi geleceklerini duydular; buyruk gibi geldi bunlar kulaklarına.[44]

Ülkeleri yer yer serpiştirilmiş yabancı bölgelerle dolu şimdi: kendileri. Bedenleri komşuları ve rakipleriyle ittifak kuran krallıklar. Bazıları uzun zaman önce birleştiler, rahimdeki ikizler gibi çıkarıldılar,[45] pürüzsüz yüzeyleri yumurta gibi soyuldu.[46] Savaş Tanrısı kükrüyor ama oğlu kaçıp gitti.[47] Taht geri alınsın diye inşa edilen Argo krallıktan ayrılıp yelken açıyor.[48] Kaptanı hiçbir zaman geri dönmüyor.[49]

Kendilerini başarmakla yükümlü kıldıkları ve daha nicelerinin onları beklediği kahramanlıkların oyuncuları onlar. Adımlarıyla meşeler köklerine kadar sarsılıyor, he-

[44] Pind, Pyth iv.336; Ap Rhod i.65; Paus v.17.4; Hyg, Fab xiv; Ov, Met viii.316, xii.456; Hes, Sh 181; Ap Rhod i.1084ff., iii.930ff., iv.1502-36; Lyc. Alex 881; Stat, Theb iii.521; Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); hydria (Munich Antikensamml 596); Paus v.17.10; Thebais fr. 5 ap. Asclepiades cit. ap. Schol. ad Pind, Ol vi.15-17; neque Schol. (Tzetzes) ad Lyc, Alex 427-30. 980; Hes, Melamp fr. 1 ap. Strab xiv.1.25; Pherecydes cit. ap. Strab xiv.1.27; Hyg, Fab cxxviii, clxxiii; Plut, Def Or 45; Apollod ii.243, 245, 265; Paus vii.3.2.

[45] Ov, Met viii.311; Paus ii.15; Apollod i.9.16; volute krater (Ferrara Mus Naz T136).

[46] Ov, Met viii.308; Hom, Il ii.621, xi.709, xiii.638; Pind, Ol x.25; Paus v.1.10, v.2.1, v.2.5, vi.20.16; Schol. ad Hom, Il xiii.638-9, xi.709; Eustathius ad Hom, Il xi.749; Ibycus fr. 34 ap. Athen ii.50; Pherecydes ap. Schol. ad Hom, Il xi.709.

[47] Hom, Il i.307; Hes, Sh 179; Paus x.29.10; Apollod i.8.2; Ov, Met viii.307.

[48] Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); Apollod i.8.2; Ov, Met viii.302; Hes, Cat fr. 13 ap. Schol. ad Hom, Od xii.69; Schol. ad Hom, Il iii.243; Hes, Theog 997-1000; Theocr xxii.137ff.

[49] Apollod i.9.17; Lyc, Alex 1310; Pind, Pyth iv.12; Schol. (Lact, Plac) ad Stat, Theb v.402, v.455.

yelanlar oluşuyor, ufak fırtınalar kopuyor. Sığırlar kaçışıyor, koyunlar yavrularını düşürüyor. Toprağın derinliklerine gömülü kireçtaşı mağaralarını çökertiyorlar ya da bir tek çiçeğin sapını bükmeden heliotropium tarlalarından süzülüp geçiyorlar. Üzerlerinde geçmişlerinin ve geleceklerinin zırhları var.

Bakın: Taygetos ve Erymanthos'taki dağlık bölgeler terk edilmiş, Elis ve Tesalya ovaları sessiz. Geride sismik bir dinginlik bırakarak ilerlediler. Niyetlerinin zırhı kırılgan perdahının içinde onları barındırıyor; yalnızca rol gibi oynanacak yaşamlar bunlar. Sonunda körfeze bakıp bu kabuk gibi derileri soyup çıkarabileceklerini anladıkları zaman yorgun bir buluşma olacak bu.

Neredeyse vardılar oraya.

Herakles'in kuşağından onlar: Ancak onlar bu biçimde, bu uzun anın lüksü içinde, toplanırlar. Oğulları Truva'da birbirlerini yok edecekler. Bunu biliyorlar ve öykülerinin orada aralarından birinin ihanetiyle çarpıtılıp güdülen siyaset adına yeni bir biçim alacağını da biliyorlar.[50] Burada unutacakları üzüntü, soyunup çıkardıkları zırhı yeniden giymek zorunda olmaları, adlarının laykaplarla süslenecek olması, taşıdıkları tümcelerin geri döndüklerinde kayıkçılar kadar sabırlı ve dullar kadar sitemli olarak hâlâ burada olacak olması. Kayıklar bekliyor ve toprak yığılmış olacak.

Bazılarının varlığı, ıslak kile batırılmış bir kalem yazıdan uzaklaşıp, bunu izleyen sessizlikte onları tuhaf pozlarda donmuş halde bıraktığında, geride kalan iz kadar derin olacak ancak, daha fazla değil. Bazıları için yalnızca bu olacak.[51] Öbürleri için, tüy kalemin papirüs üze-

[50] Hom. Il ix.529-99.

[51] François krater (Florence Mus Arch 4209); Archikles/Glaukytes ▷

rindeki çizintisi çelişkili soyağaçlarını ve onları Argos ile Kolkhis arasında yolculuklara gönderecek, Khrysippos'un bedeninin kirlettiği kuyudan uzaklaştıracak ya da oğullarının kuracakları labirente yuvarlayacak çılgın gelişmeleri belirliyor.[52] Başka başka sunakların ışıkları al-

◁ kupa (Munich Antikensamml 2243); qua "Pausileon", Ov, Met viii.312; qua "Pauson", Aristot, Poet 2½2; Aristoph, Ach 854; qua "Thorax" Larissae, Hdt ix.1, ix.58; qua "Thoas" (1) Aetolus, Hom, Il ii.638 et passim; Hom, Od xiv.499; Apollod, Ep 4.40, 3.12; qua (2) patre Hypsipylae, Apollod i.9.17, iii.6.4, Ep 1.9, 7.40; Paus v.3.6, x.38.5; Strab vi.1.5; qua (3) rege Tauricae, Ant Lib 27; Eur, Iph in Taur 1-32 et passim; Apollod, Ep 6.27; qua (4) ignoto, Hes, Cat fr. 85 ap. Choeroboscus i.123.22H; Tit Liv xxxv.37-45, xxxviii.38; Pol, Onom xxviii.4; qua (5) gigante, Apollod i.6.2; qua (6) filio Icarii, Apollod iii.10.6; qua (7) proco Penelopae, Apollod, Ep 7.27; qua (8) rege Corinthiae, Paus ii.4.3; qua (9) comite Thesei, Plut, Thes 26.3; qua (10) nomine priore Acheloi, Strab x.2.1; "Thornax" (1) qua monte Corinthiano, Paus ii.36.1 et vid. Stephanus Byzantinus cit. ap. Strab viii.5 conj. Meineke; qua (2) urbe Laconide, Hdt i.69; Paus iii.10.8, iii.11.1; "Antandros" (1) qua urbe Cilicia, Alcaeus fr. 65 et vid. Strab xiii.1.51; Thuc viii.108.4, iv.52.3, iv.75.1; Xen, Anab vii.8.7, Hell i.25-6; Hdt v.26, vii.42; Apollod, Ep 3.33; Diod Sic xii.72-3; qua (2) Virg, Aen vii.631; qua (3) ductore Messeniano, Paus iv.7.4, iv.10.5; qua (4) Megalopolitano, Paus iv.10.5; "Aristandros" qua sculptore (1) Paus viii.30.10, iii.18.8; (2) Arrian iv.4; Pliny, Nat Hist xvii.243; "Simon" qua (1) sutore, Diog Laert ii.122 et vid. ii.124; qua (2) sculptore Paus v.27.2; qua (3) scelere, Aristoph, Nub 352, 359; qua (4) socio Amadoci, Dem xxiii.10 et passim; "Kimon" qua (1) patre Militiadidis, Hdt vi.34, vi.39, vi.136; Plut, Cimon passim, Pericles passim; Paus i.28.3-29.8, iii.3.7.

[52] Ov, Met viii.360 (MS "U") qua "Hippalamon", aliq. "Hippalamus", aliq. "Hippalcimus"; Hyg, Fab lxxxiv; Schol. ad Eur, Or 5; Apollod iii.11.8; Schol. ad Pind, Ol i.89; Paus vi.20.7; Schol. ad Hom, Il ii.105; qua "Euphemon", Ov, Met viii.360 (vid. emend. Slater) et vid. Apollod i.9.16, Ap Rhod iv.1754ff., Hyg, Fab clvviii; Ov, Met viii.360 (Codex Planudes, Paris 2848), qua "Eupalamon", aliq. "Eupalamus", Apollod iii.15.5, iii.15.7; Tzet, Chil i.490; Schol. ad ▷

tında parlıyorlar ve gölgeleri kendi aralarında savaşıyor. Ama bu karanlık spartolar onların kendileri değil, birbirleriyle yarışan olasılıklar.[53]

Onları çekiştiren, bu yolculuğu yapmak için elinden kurtuldukları ve ısrarına karşı şimdi kendi ortak amaçlarının gürültüsüyle kulaklarını tıkadıkları gelecekleri böyle. Toplanma yerine yaklaşırken daha önce gelmiş olanlarca tanınsınlar diye adlarını haykırıyorlar.

... *Euthymakos, Leukippos, Ankeus, Ekhion, Thersites, Antimakhos, Panopeus, İphiklos, Apharues, Euippos, Pleksippos, Eurypylos, Prothous, Kometes, Prokaon, Klytios, Hippothoos, İolaos, Theseus* ...

Adları burada duyuluyor, bir kez ve bir daha hiç.[54] Sağ kalanlar bu haykırışı avın gerçek başlangıcı olarak anımsayacaklar. Bir haykırış öbürünü izliyor, ta ki adları bir arada hepsinin, ister gözleri önündeki adalara sürgün olsun,[55] ister karşı kıyıda yükselen tepelerde düşüp ölmek,[56] Trakhis'ten kaçıp Oikhalia'da yakalanmak,[57] gençlikle-

◁ Plat, Ion 121a; Schol. ad Plat, Rep viii.529d; Hyg, Fab xxxix; Serv ad Virg, Aen vi.14, sed vid. Paus ix.3.2; Diod Sic iv.76.1; Pherecydes cit. ap. Schol. ad Soph, Oed Col 472; Plat, Ion 533a; Clidemus cit. ap. Plut, Thes 19.

[55] Ex Locri, Ov, Met viii.312; ex Amyclae, Apollod iii.10.1; Paus i.44.3, iii.1.1, iii.12.5, iv.1.1; ex Megara, Paus i.39.6, i.42.6; ex Caria, Aristot cit. ap. Strab vii.7.2; Hdt i.171; ex "Asia", Hom Il, x.429, xx.96; ex Troezena, Ov, Met viii.566.

[56] Apollod i.8.2; Ov, Met viii.312; neque Xen, Cyn vii.5; neque qua "Hylaeus", Apollod iii.9.2; Virg, Georg ii.457, Aen viii.294; Prop i.1.13.

[57] Strab x.2.20; Apollod ii.5.5, ii.7.2, iii.10.8; Diod Sic iv.13.4, iv.36.1; Paus v.1.10.v.3.1; Schol. ad Hom, Il xi.700; Prisc, Inst vi.92; fort. Hes, Cat fr. 67 cit. ap. schol. ad Eur, Or 249.

[58] Hes, Cat fr. 98.16 P Berlin 9777; Bacch v.118.

[59] Apollod ii.7.7, i.6.16; Hyg, Fab xiv, clxxiii; Ov, Met viii.313, viii.371; Paus ii.13.2; Iamb, Pyth xviii.23; Diog Laert viii.84.

rinin geçip gittiğini bilmek[58] olsun, kendilerine doğru koşan geleceklerden kaçmak için sığındıkları havadan bir sütun oluşturuncaya dek.

... *Peirithoos Enaisimos, Hippothoos, Alkon, Skaios, Doryklios, Eutikhes, Bukolos, Lykaithos, Tebros, Eurytos, Hippokorystes, Eumedes, Alkinos, Dorekeos, Sebros, Enarophoros, İphikles, Akastos, Peleus, Lynkeus, İdas, Admetos, Amphiaraos, Podarkes, Tokseus, Ischepolis, Harpaleus, Kastor, Polluks* ...

Disk fırlatıldı, öylesine yükseğe fırlatıldı ki yere düşmesi yıllar sürecek. Güzel Hyakinthos bir şeyler söylemek üzereymişçesine kardeşine doğru dönüyor.[59] Kahramanlar haykırıyor ve her bir haykırış, adlar orada toplananların çevresinde uğuldayıncaya kadar birer birer işitiliyor.

... *Kaineus, Kepheus, Pelagon, Telamon, Laertes, Mopsos, Eurytion, Kteatos, Dryas, İason, Phoiniks, Pausileon, Thoraks, Antandros, Aristandros, Simon, Kimon, Eupalamos, Leleks, Hylaios, Phyleos, Agelaus, Hippasos, Nestor, Kynortes, Melanion* ...

Onun kuzeni olan bunların sonuncusu[60] son kez yüksek sesle bağırıyor ve yalnız olan avcı kız aralarına alınıyor.

... *Atalante*.[61]

[58] Ov, Met viii.313; Xen, Cyn 2.

[59] François krater (Florence Mus Arch 4209); Paus iii.13.1; Apollod i.9.5, iii.10.3.

[60] Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); fort. dinos fr. (Athens Agora P334); François krater (Florence Mus Arch 4209); neck amfora fr. (Tübingen Arch Inst S/12 2452); neck amfora fr. (Tarquinia Mus Naz RC5564); Xen, Cyn 1.2, 1.7; Paus v.19.2; Apollod iii.6.3, iii.9.2; Callim iii.215; Hellanikos fr. 99; Ov, Ars Amat ii.185-92, iii.29-30; Prop i.1.9-10; fort. Eur, Mel fr. 537.

[61] François krater (Florence Mus Arch 4209); Chalkidian hydria ▷



İlk avları birbirlerini bulmaktı ve şimdi bu gerçekleşti. Birbirlerinin yüzlerinde adların gerisindeki insanları arıyor-

◁ (Munich Antikensamml 596); dinos fr. (Athens Agora P334); neck amfora fr. (Tübingen Arch Inst S/12 2452); Archikles/Glaukytes kupa (Munich Antikensamml 2243); "Atalanta" vase (Athens Nat Mus 432); exaleiptron (Munich Antikensamml 8600); dinos (Vatican Mus 306); hydria (Florence Mus Arch 3830); dinos (Boston Mus Fine Arts 34.212); pelike (St Petersburg Herm B4528); kantharos (Athens Nat Mus 2855); hydria (Paris Louvre E696); hydria (Copenhagen Nat Mus 13567); amfora (Trieste Mus Civ S380); volute krater (Berlin Staatl Mus 3258); clay relief plaque (Amsterdam Allard Pierson Mus 1758); clay relief plaque (Berlin Staatl Mus 5783); alabaster relief urn (Florence Mus Arch 78484); sarcophagus (Athens Nat Mus 1186); sarcophagus (Rome Mus Cap 822); cum Meleagro et apio: amfora (Bari Mus Naz 872); stamnos (Perugia Mus Civ); bronz ayna (Berlin Staatl Mus fr. 146); bronz ayna (Paris Louvre ED2837 inv.1041); bronz ayna (Indiana Art Mus 62.251); bronz ayna (ex Munich Antikensamml 3654); wall painting (Naples Mus Naz 8980); wall painting (Pompeii VI.9.2[1], Casa di Meleagro); mosaic (Cardenaginneno, Burgos, vid. B.Arraiza: nondum prolatum); wall painting (deletus: ex Pompeii VI.2.22.c, Casa delle Danzatrici); opus tessellatum (amissus: ex Lugduno); id. (locus ignotus: ex Domo rubri pavimenti, Antiochus); sic venatrice cum venatoribus, neck amfora (Toronto Royal Ontario Mus 919.5.35); hydria (Ruvo Mus Jatta J1418); hydria (Vienna Kunsthist Mus 158); hydria (Athens Nat Mus 15113); hydria (Würzburg Martin von Warsner Mus 522); wooden relief (Kypselos, vid. Paus v.19.2); wall painting (Pompeii VI.13.19.(h)); wall painting (Pompeii VI.15.6.[1]); mosaic (Paris Louvre MA3444); cum Meleagro et Oineo, sarcophagus (Rome Mus Cap 1897); post venationem, sarcophagus (Istanbul Arch Mus 2100); sarcophagus (Autun MusÀc Rolin 66); sarcophagus (Rome Mus Cap 623); Parrhasios cit. ap. Suet, Tib xxxxiv.2; sic athleta sola, kupa (Paris Louvre CA2259); scarab (Etruscan, amissus); sic luctatorem cum Peleo, dinos frs (Athens Nat Mus 15466, Arc.590); hydria (Manchester Mus III H5); hydria (Adolphseck Philipp von Hessen 6); hydria (Bonn Univ Fontana inv 46); band kupa (Munich Antikensamml ▷

lar. Sağda, Peloponnessos denize pençesini atmış, yarımadanın parmakları kıyıdan kaçmış olan adalara doğru uzanıyor. Yolları kuzey yönünde. Karşı kıyıya bakıyorlar.

◁ 2241); band kupa (Oxford Ashmolean Mus 1978.49); neck amfora (Munich Antikensamml 1541); skyphos (London Brit Mus 1925.12-17.10); lekythos (Syracuse Mus Naz 26822); neck amfora (Berlin Staatl Mus 1837); kupa (Bologna Mus Civ 361); volute krater (Ferrara Mus Naz T404); hydria (Munich Antikensamml 596); scaraboid (New York Metr Mus 74.51.4152) clay relief (Berlin Staatl Mus 8308); bronz ayna (Vatican Mus 12247); in cursu, calyx krater (Bologna Mus Civ 300); clay relief roundels (New York Metr Mus 17.194.870); glass bowl (Reims MusÅe 2281); glass beaker (Corning Mus 66.1.238); sic athleta cum cetero, kupa (Rome Villa Giulia 48234); kupa (Ferrara Mus Naz T991); kupa (Paris Cab Méd 818); bell krater (Oxford Ashmolean Mus 1954.270); imagines diversas, lekythos (Cleveland Mus Art 66.144); calyx krater (Milan Mus Civ St.6873); bronze cista (Berlin Staatl Mus 3467); wall painting (vid. Pliny, Nat Hist xxxv.17); wall painting (Naples Mus Naz 8897 ex Pompeii VI.9.2[38], Casa di Meleagro); fort. Atlanta, kupa (Paris Louvre E670); clay relief (Athens Nat Mus ex Tegea vid. Jacobstahl MR pl. LXVIII); bronze statuette (Vienna Kunsthist Mus VI2757); alabastron (Ruvo Mus Jatta 1349); Apollod i.8.2, i.8.3, iii.9.2; Paus viii.45.2, viii.45.6; Eur, Mel fr. 530, Ph 1108; Callim iii.215-24; Xen, Cyn xiii.18; et vid. schol. ad Eur, Ph 150; schol. ad Theocr iii.42; schol. ad Ap Rhod i.769; ex Arcadia, cum Meleagro aut Meilanio aut Peleo, Apollod iii.9.2; fort. Plat, Rep 620a; Soph, Oed Col 1322; Aristoph, Lys 785-96; Xen, Cyn i.7; Ael, Var Hist xiii.1; Prop i.1.9-10; Ov, Ars Amat ii.185-92; Mus, Hero 153-56; Theog 1287-94; Diod Sic iv.41.2, iv.48.5; ex Boetia, cum Hippomene, Hes, Cat fr. 14 ap. P Petrie iii.3 et Schol. ad Hom, Il xxiii.683 et P Grec ii.130; Paus iii.24.2, v.19.2, viii.35.10; fort. Plat, Rep 620a; Theocr ii.1.40-2; Hyg, Fab clxxxv; Ov, Met x.560-707; Serv ad Virg, Aen iii.113; perturbationes de leonibus et filiis, Pal, De incred xiii et Heraclitus Paradoxigraphicus xii; Ov, Met x.681-704; Aesch, Sept 532-3, 547; Soph, Oed Col 1320-2; Eur, Ph 150; Thebais fr. 6 ap. Paus ix.18.6; Hecataeus fr. 32; Antimachos fr. 29; Serv ad Virg, Aen iii.113; schol. ad Theocr iii.40; Nonnus, Dionys xii.87-9; Aristarchus ap. schol. ad Soph, Oed Col 1320; Philokles ap. schol. ad Soph, Oed Col 1320; Hellanikos fr. 99; Apollod i.9.13, i.9.13, iii.9.2; Hyg, Fab lxx, lxxxxix, cclxx.

Uzaktaki kıyı çizgisi boyunca daralan bir ova uzanıyor. Bunun gerisinde bir dizi tepe yükseliyor ve daha içlerde Pindos'un kocaman sırtı duruyor. Deniz yüzlerinde parıldıyor. Körfezin öbür yakasında, onları buraya çağıran,[62] bekliyor.

Bölge setler halinde kıyıya doğru alçalıyor; iki çok büyük adımla suya iniliyor. Kahramanlar kavakları ve kızılağaçları kesip,[63] gemi inşa ediyorlar,[64] ya da ağaç gövd-

[62] Apollodorus'a göre, "Oineus Yunanistan'daki soylu kişileri hep birlikte çağırdıktan" sonra "toplandılar" (Apollod i.8.2). Hippokoon'un oğullarını babaları "gönderdi" (Ov, Met viii.314), Ischepolis'i de Alkathoos gönderdi (Paus i.42.6). Homeros'a göre, kahramanlar "toplandılar" (Il ix.544). Lykophron'un İskenderiye notlarına ilişkin Holzinger'in yorumu, "Mitolojide iki Ankeus bilinmektedir – Arkadialı Ankeus ve Samoslu Ankeus. Sık sık birincisiyle karıştırılan bu ikincisi için, asma dikerken bunun meyvesini hiçbir zaman tadamayacağı kehanetinde bulunulmuştu. Tam bunun üzümlerinden yapılan şarabı içmek üzereyken, Kalydon Domuzu'na ilişkin *haber geldi* ..." (italikler eklendi). Ksenophon, "bir çığlık koparan" Zelarkhos adlı birisine karşı gösterilen tepkiyi kaydetmiştir; "bunun üzerine sanki bir yabandomuzu görmüşler gibi ... üzerine çullandılar" (Xen, Anab v.7.24).

[63] Hom, Od v.238-42. Direkler için köknar kullanıldı.

[64] İlk geminin Iason için inşa edildiğine ve buna yapımcısı olan, Phrikos'un oğlu Argos'un adının verildiğine inanılmaktadır (Ap Rhod i.524, iv.560; Apollod i.9.16). Belki de inşa edildiği yer olan Pagasai, adını onun "yapımının" anısını yaşatmak için almıştır; yine de, "pagae" aynı zamanda orada "çok sayıda ve bol bol rastlanan 'çeşme' anlamına da gelmektedir" (Strab ix.5.15). Sikyon Hazinesi'ndeki bir metop üzerindeki kabartmalar ve kırmızı bir sarmal krater (Ruvo Mus Jatta 1501) Argo'nun inşaatına ilişkin bilgi vermemektedir; pek çok yıl sonra pupasının kopup altında uyuyan Iason'u öldürdüğü yolundaki öyküye karşın (Staphilus fr. 5 ap. schol. ad Ap Rhod i.4; schol. ad Eur, Med Argumentum), büyük olasılıkla sağlam bir gemiydi. Paris'in Helene'yi kaçırdığı gemiyi Phereklos inşa etmişti (Apollod. Ep 3.2), babası ve büyükbabası olan Tektonios ve Harmonides'in adları gemi yapımcılığıyla tanınır (Hom, Il ve.59ff). Homeros bunu yelkenler, direkler, ön halatlar (Il i.432-5), arka halatlar ▷

delerini birbirine bağlayıp sal yapıyorlar.[65] Yahut yunusları çağırıp onlara biniyorlar,[66] ya da bir nara koparararak

◁ (Od xii.423) ve bir taş çıpayla (Il i.435) donatır; iki dinosta görüldüğü üzere bunlara, çıpayı kaldırıp indirmek için bir matafora eklenir (Chicago 1967.115.141; Cleveland Mus Art 71.46). Bir kraterde ise inip binme merdivenleri ve dümen kürekleri (London Brit Mus 436) eklenmiştir. Öküz derisinden yapılmış (Od ii.428) sağlam halatlar (Hom, Il i.436) ve bir palanga (Hom, Od ii.423) gevşeyebilmekteydi (Il ii.135); abliler ve istinga halatları da böyleydi (dinos, Cleveland Mus Art 71.46). Savaş gemilerinin pruvaları yabandomuzu kafası biçiminde oymalı olurdu (amfora, Boston Mus Fine Arts 01.8100; amfora, London Brit Mus 436; dinos, Cleveland Mus Art 71.46; François çanağı, Floransa Mus Arch 4209). Bkz. Ayrıca Phylokapi'de çıkarılan bir terra kotta kayık (Atkinson et al. *Excavations at Phylakopi in Melos* [1904], s. 206, 180) ve Kinyres'in Truva seferi için vaat ettiği gemileri kilden yoğurarak Menelaos'u aldatması (Apollod, Ep 3.9; Eustathius ad Hom, Il xi.20; bir zamanlar Alkidamas'a atfedilen *Odysseus*'da daha alışılmış bir hile olan rüşvet öne sürülmektedir). Gümüş bir kupanın en çok oymalı parçasında adamların çoğunlukla bir kayığı sırıkla kıyıya yanaştırmaları resmedilmiştir (Evans, *The Palace of Minos*, vol. III, p. 81, figs 50-6, cf. Theokhares, *Arcaeology*, 15, 1958, Kouroniotes, *Ephemeris*, 108, 1914, Blegen, *Hesperia Supplement*, viii, 1949, pl. VII, Kirk, *Annual of the British School at Athens*, 117, 1914, fig. 5, Schaeffer, *Enkomi-Alasia* [1952], pl. X, fig. 38, ve daha öncesi, Kunze, *Orchemenos* [1934], vol. III, pl. XXIX ve III). Karakteristik bir Kiklad motifi olarak bulunan sarmal (Blegen, *Zygouries* [1928], pl. XX, 9, Tsountas, *Ephemeris* (1899), pl. X, Zervos, *L'Art des Cyclades* [1957], pl. XXIX, inter alia) en akla yakın olasılık olarak bir geminin güvertesinde sarılı duran halatı simgeler.

[65] Hom, Od v.238-58; Apollod, Ep 7.24; Brennus'un Galyalıları buranın yüz küsur kilometre doğusunda bir noktadan Sperkheios'u geçmek için kalkanlarından sal yaptılar (Paus x.20.8). Herakles'in Tyrlia'dan yola çıkan salı, Mesate Burnu'nda Trakyalı kadınların saçlarından yapılan halatlarla kıyıya çekildi ve Herakles'in Erythrai'deki tapınağında saklandı (Paus vii.5.6). Trakyalılar, anlaşıldığı kadarıyla, yüzemiyorlardı (Thuc vii.30.2). Bkz. dipnot 67.

[66] Theseus (Bacch xvii, qv.), Melikertes (Paus i.44.8, ii.1.3) ve Spartalı Phalanthos (Paus x.13.10) için geçerli. Arion'un yunus sırtında ▷

kendilerini körfeze fırlatıp uzak kıyıya doğru kulaç atıyorlar.[67]

Ama suyu geçiyorlar ve akıntılar onların terini ve kirini yıkıyor. Kıyıya yaklaşınca, tuzlu su, haftalarca yeral-

◁ Tenarus'a gelişi özdeyişseldi (Hdt i.23.1; Plat Rep 453d); bu kentin paralarında her zaman bu hayvan görülüyordu. Yunusun sırtına binmiş bir delikanlı (lekythos, Londra Brit Mus 60.55.1) yukarıdakilerden herhangi biri olabilir. Pausanias, Poroselene'de oralı bir balıkçının kendisini kurtarmış olmasına duyduğu minnet nedeniyle insanları sırtına bindiren evcil bir yunustan söz etmektedir (Paus iii.25.7; Ael, Nat Anim ii.6; Op, Hal v.448-518). Güvenli yolculuk kavramı, yunusun sırtından ziyade biçiminde aranabilir: Bu bağlamda Nemesis'in, peşindeki Zeuss'tan kaçma girişimlerine (Cypria fr. vii ap. Athen viii.334b) ve daha haksız, ama daha başarılı bir biçimde, Dionysos'un büyü gücünün eseri olan aslanla ayının Tyrrenialı korsanları gemiden denize atmasına değinilebilir (Hom, Hymn vii.47-54; krater, Toledo 1982.134). başka yerlerde, kadınların peşlerine düşenlerden kaçışlarını (sütunlu krater, Oxford Ashmolean Mus 1927.1; Nolan amforası fr. Boston Mus Fine Arts 03.789; nolan amfora, Bowdoin 1908.3) ya da güvenli bir koruyucuya, çoğunlukla Nereus'a, doğru koşmalarını betimleyen sahnelerde yunus motifine sık sık rastlanır, çünkü kadınlar Nereid kızlarıdır ve Attike sanatında birincil işlevleri kız kardeşleri Thetis'in tecavüze uğradığı haberini vermek üzere haykırarak ona koşmaktır.

[67] Büyük İskender ya yüzme biliyordu (Diod Sic xiv.17.2) ya da bilmiyordu (Plut, Alex 58.4); bu bakımdan tipik bir Yunanlıydı. Poseidon'un salını parçalamasından sonra, Odysseus Phaiaklar ülkesine yüzdü (Hom, Od v.375ff.), ama bu şiirde daha sonra, "Boz denizden yüzerek kıyıya kaçabilenler çok azdı" (xxiii.237-9). Adları belirsiz iki genç Kentrites Irmağı'nı yüzerek geçmeyi düşünürler, ama yürüyerek de geçilebileceğini fark ederler (Xen, Anab iv.3.12), bu arada hiç yüzme bilmeyenler bile tuzlu Akragas Gölü'nde batmazlar (Strab vi.2.9) ve Methana'daki kaplıcalarda banyo yapanları sonradan denizde yüzmekten vazgeçirmek gerekmişti (Paus ii.34.1). Athos Burnu önlerinde parçalanan Pers donanmasından "yüzme bilmeyen denizciler boğuldular" (Hdt vi.44), bu da bazılarının bildiği anlamına gelir. Barbarlar yüzmezlerdi, Salamis Savaşı'nda Yunanlı denizciler yüzerek kurtulurlarken, onların çoğu silahlarla değil, ▷

tında kaldıktan sonra tatlılaşarak deniz yatağından kabarcıklanan suyla karışıyor. Khalkis[68] ve Taphiassos'ta yükselen dik kireçtaşı tepeleri onların doğusunda kayıp geçiyor; karaya ayak basacakları kıyı, önünde bir dizi minik adanın yer aldığı üçgen biçimli bir denizkulağı.[69] İçlerde, Arakynthos Dağı'nın halka halka sırtları onların üzerlerinde yükseliyor. Kamış yataklarının arasından ve tuz yastıklarından geçerek yürüyorlar. Avın başlaması onuruna bu gece Kalydon'da bir şölen olacak.

Arazi önce çamurdan bataklığa, sonra kıraç toprağa dönüyor. Giysilerinin nemini çalan güneş, buradaki yolculuklarının son tatlarını ve kokularını da alıp götürüyor, kamp ateşlerinin keskin isini, ocaklarını terk ettiklerinde iyi talih getirsin diye kesilen hayvanın yanık yağ kokusunu. Bu uzun zaman önceydi ve yağmurun kara perdesi tıpkı uyku ya da unutuş gibi onların gerisine düştü. Birer ikişer kıyıya çıkıyorlar ve parmaklarıyla saçla-

◁ boğularak öldüler (Hdt. viii.89). Bir sırtüstü yüzme biçimine dolaylı olarak değinen (Phaed 264a) Platon'a (Laws 689d)) göre, yüzme özdeyiş olarak imla kadar temel nitelikte bir beceriydi, ama bu beceri evrensel değildi (Hdt viii.129). Onomarkhus'un Phokislileri bu yoldan kaçmaya girişecek kadar becerikliydiler (Diod Sic xvi.35.4-6), ama Makedonya'daki Tesalyalılardan Philip yakaladığında onları öldürttü – denizde boğarak. Birçok yazar (Plut, Tim 25.4; Nepos, Tim 2.4; Diod Sic xvi.79.4-8; xiv.114.1-6), zırh giymişken yüzmeye çalışmanın tehlikeleri konusunda uyarılarda bulunmuştur.

[68] Strabo'nun alıntılarına göre (x.2.4, x.2.21, cf. Thuc ii.83, Statius, Theb iv.105, Ptol iii.13-14, Schol. ad Nikandros Theriaca 215), Homeros (Il ii.640), Artemidoros ve Apollodoros böyle yazmışlardır. Buraya adını veren dağ kuşu (Hom, Il xiv.291) belirlenmemiştir (Plat, Crat 392a).

[69] Denizkulağının bir liman (Paus vii.21.1; Thuc ii.83) ve "balık dolu büyük bir göl" (Strab x.2.21) olduğu ileri sürülmüştür; balıklar arasında "levrek" özellikle lezzetliydi (Archestratus ap. Athen vii.311a).

rındaki suyu süzüyorlar: Bir bireysel sessizlikler topluluğu.

Bir köpek havlıyor. Atalante başını kaldırıp bakıyor. Baldırlarına bağladığı dizliklere sıvanmış çamur kuruyor. Yayını bunlara vurup duruyor. Kara gözlü ve beyaz tüylü hayvanının kamışların arasından burnunu uzatışını izliyor: Aura.[70] Sonra bir dizinin üstüne çöküyor, inidesine hava yutuyor ve boğazından ince, dört köşe bir deri parçası çıkarıyor. Açılınca, parmaklarının biçiminde kesilmiş bir deri parçası oluyor bu; içinde gergin yay kirişi var. Kuru.

İpi çözüyor ve yayına bağlıyor, sonra deri kayışı bileklerine geçiriyor ve kenarlarını parmaklarına tutturuyor. Parmak boğumlarını geriyor. Bükülmüş bezden ipi belinden çıkarıp omuzlarına atmış. Güneş kurutacak bunu. Aura yine havlıyor. Köpek onun kokusunu aldı ve yavaş adımlarla yaklaşıyor şimdi, kamışların hizasında kalarak. Atalante sadağının ağzını açıyor ve baş aşağı çeviriyor: on iki ok, bir kemik iğnesi, deriden şeritler, bir çift ayak bileği koruyucusu, bir bıçak. Her birini birer birer inceleyip yeniden sadağın içine koyuyor. Çevresinde, öbür avcılar da benzer uğraşlara dalmışlar: Silahlarını omuzlarından çıkarıp temizliyor, çamuru kazıyor, kumaş ya da deri parçalarını düğümlüyor ya da düğümlerini çözüyor, bıçak ağızlarını saplarına takıyorlar. Bunlar provası yapılan hazırlıklar.

Kıyının biraz ötesinde, Ankeus Hippokoon'un iki oğlunun arasında durmuş, kargı uçlarını[71] bilesinler diye çift

[70] Aura (Pol, Onom v.45).

[71] Tegea'daki Athena tapınağının cephesinde Ankeus bu baltayla tasvir edilmiş (Paus viii.45.6) ve Euripides'in birçok bölümü kaybolmuş olan *Meleagros* adlı oyununun bir bölümünde de böyle betimlenmiştir (vid. ap. TGF frs 525-39). Bu büyük olasılıkla Ankeus'un ▷

kafalı baltasını[2] tutuyor onlara. Madeni bileme sesi karmaşık bir ritimle çınlıyor. Atalante'nin köpeği başka bir koku aldı. Arazi kıyıdan, küme küme bodur otların bittiği toz gibi sarı toprakla kaplı dik olmayan yamaçlarla yükseliyor.[3] Atalante hayvanın yokuşu tırmanarak gözden kaybolurken sırtındaki dikleşen tüy çizgilerinin

◁ büyükbabası Aleus'un, Ankeus'un Argonautlara katılmasını önlemek için bir tahıl ambarına gizlediği çift kafalı baltadır (Ap Rhod i.163ff.). Hephaistos çift kafalı bir silah taşır (kaliks krater, Harvard 1960.236), bu ya bir çekiç ya da Athena'nın Zeus'un kafasından doğması için onun kafasını yardığı balta olabilir (Apollod i.3.6; Pind. Ol vii.35; Schol. ad Hom, Il i.195; Schol. ad Plat, Tim 23d). Akhilleus Truva'daki okçuluk yarışmasını kazanana böyle on silah armağan eder (Hom, Il xxiii.851). Klitaimnestra, Agamemnon'u (Eur, Elec 161-5, Tro 362-5) ve Theseus, Prokrustes'i böyle bir silahla gönderir (neck amfora, Munich Antikensamml 2325; skyphos, Toledo 1963.27).

[2] Yabandomuzu kargılarının "otuz beş santimetre uzunluğunda bıçakları, yuvanın ortasında, tek parça halinde dövülmüş ve çıkıntılı sağlam dişleri olmalı ve sopaları da kızılcık ağacından, askeri bir mızrak kalınlığında yapılmalıdır" (Xen, Cyn x.3). Avcı bunu "önden sol eliyle ve arkadan sağ eliyle tutmalıdır, çünkü sol eliyle hedef alır ve sağ eliyle saplar ... yabandomuzunun bir kafa hareketiyle bunu onun elinden düşürmemesine özen gösterir" (Xen, Cyn x.11-12).

[3] Homeros, bir olasılıkla Arakynthos Dağı'nı kastederek, Kalydon'u "kayalık" (Il ii.643) ve "sarp" (Il xiv.116) sıfatlarıyla betimler, ama bu betimlemeyi meyve bahçeleriyle (Il ix.543), bağlar ve tarlalarla (Il ix.581) yumuşatır; Bakkhylides "asmalara" ve "sürülere" değinir (v.108-109). Strabo kıyı ovasını iki kez "verimli ve düz" olarak betimler (x.2.3, x.2.4) –Lukianos'un alıntıladığı Euripides de bunu destekler– iç bölgenin ise "toprağının benzersiz olduğunu" söyler (x.2.3), oysa Aitolia genelde "engebeli" olarak nitelendirilir (Ephorus cit. ap. Strab x.3.2). Agesilaos, komşu Akarnania'da "sığır ve at sürüleri" yakalamış, ama güney kıyısının güvencesine "Aitolialıların istemine karşı ne çok, ne de az sayıda insanın geçebileceği yollardan" ulaşmıştır; "ama onun geçmesine izin vermişlerdir" (Xen, Hell iv.6.14).

kıvrımını izliyor. Buna şaşarak, kaşlarını çatıyor. Kargı ucu bileyenlerden biri duruyor. Kumsalın biraz ötesinde, birisi yaptığı işten kafasını kaldırıyor. Melanion mu bu? Çok uzakta. Bu an uzuyor, derken acı havlama sesleriyle bölünüyor.

Atalante bıçağını kaptığı gibi geniş adımlarla koşuyor. Bir sürü, hayvanının çevresini sarmış: Molossianlar ve Kastorianlar,[74] iri gövdeli kahverengi-beyaz hayvanlar. Kolunu Aura'nın beline dolayabilmek için bıçağıyla atılıyor ve kolunu sıyıran pençeleri hissediyor. Köpeğini kucaklayıp kaldırıyor. Hayvanların çeneleri kolunu ısırmak üzere açılıyor ve boşlukta kapanıyor. Saldırganı bir vuruşta yere seriyor. Sonra, havlama ve ağlama seslerinin arasından, arkasında madeni bir sürtünme sesi işitiyor. Bir kılıç kınından çekiliyor.

Düşünmeye zaman yok. Avlanmak, ağırlıkları, boyutları, açıları sezmek demek. Adam arkasında ve soluna doğru. Gafil avlamalı onu, onun başını yana eğme ve yüzünü koruma sürecini bölmeli. Boğazını kesmeli. Başını bir ağaca asmalı. Ganimet olarak cinsel organlarını almalı. Topuğunun üzerinde dönüyor, öbür ayağıyla öne doğru bir adım atıyor ve kolunu kaldırıyor. Bugüne dek

[74] Molossianlar ilk olarak Epirus'da (Hdt i.146, inter alia), Pindos'un gölgesinde üretilmişlerdir. Bu hayvanlardan biri, Herakles'in Hippokoon'un oğullarını öldürmesinden dolaylı olarak sorumludur, ya da sorumlu olacaktır, Hippokoon "Likymnios'un oğlunu öldürmüştü. Zira Hippokoon'un sarayına bakarken, Molossian cinsinden bir köpek koşarak gelip ona saldırdı, Herakles köpeğe bir taş fırlattı, bunun üzerine Hippokoontidler dışarıya koşup sopalarıyla vurarak onu kaçırdılar. Hercules onun ölümünün öcünü almak için Lakedaimonlulara karşı bir ordu topladı" (Apollod ii.7.1). Pausanias, bu hayvanın bir ev köpeği olduğunu kaydetmiştir (iii.15.4). Kastorianlar adlarını onları ilk olarak avlanma için üreten Kastor'dan aldılar (Xen, Cyn 3.1).

bir erkeğe dokunmadı hiç, ya da kendisine bir erkek dokunmadı.

Ama adam güneşi arkasına alarak duruyor, gökyüzünün parlaklığına karşı kapkara bir karaltı. Kılıcı çekilmiş. Atalante hamlesini dizginliyor. Adamın kokusunu duyabiliyor. Roikos ve Hylaios da kendi kokusunu böyle mi duymuşlardı?[55] Tepelikli bir tolga adamın yüzünü çenesine dek örtüyor, bacakları deriden bir zırhın içinde. Atalante köpeğini susturuyor. Kanca uçlu bıçağından başka silah yok üzerinde, bu da işe yaramayacak kadar ufak. Şansını yitirdi. Adamın kılıcı kavrayan elinin kasıldığını görüyor, sanki eli de tunçtan, kolu, omuzları, tüm bedeni kılıca odaklanmış. Adam kendisinden bir kafa boyu daha uzun, irikıyım İdas dışında[56] kıyıdaki bütün adamlardan daha uzun. Gözlerinden başka hiçbir yeri kımıldamıyor, gözleri kendisinin üzerinde. Atalante onun hamle yapmasını bekliyor.

Ama adam ona yaklaşacağına, köpekleri çağırıyor, birer birer ve adlarıyla seslenerek.[57] Atalante'nin yere ser-

[55] Arkadhia bozkırlarında tecavüz etmeye yeltendikleri Atalante'nin öldürdüğü iki kentauros (Apollod iii.9.2; Ael, Var Hist xiii.1; Callim, Hymn iii.222-4).

[56] İdas'ın Messene'deki mezarının keşfedilmesi konusunda, Tralles'in Perithaumasiai'sinde Phlegon, "Apollonius"tan alıntı yapar (Historiai Thaumasiai, MS Palatinus Graecus 398). Mezarın kazılması üzerine devasa kemikler, üç kafatası ve iki dizi diş çıkmıştır. Pausanias mezara Sparta'nın sahip çıktığını kaydetmiş (iii.13.1), ama Messenia'nın daha olası bir mevki olduğunu düşünmüştür.

[57] Labros, Methepon, Egertes, Eubolos, Koraks, Marpsas, Ormenos (François krater, Florence Mus Arch 4209); Leukios, Kharon, Gorgos, Thero (yani "Theron": dinos, Athens Agora P334), Podes (band kupa, Munich Antikensamml 2243); Loraos (neck amfora, Tarquinia Mus Naz RC5564). İki kupa üzerindeki yazılar (Malibu 86.AE.154, 156) anlamsızdır. Ksenophon, "onları daha kolay çağırabilmek için" kısa adlar önermekte ve bir liste vermektedir (Cyn 7.5).

diği hayvan en son ayağa kalkıp sinsi sinsi sürüye katılıyor. Adamın gölgesi neredeyse onu bütünüyle kaplıyor. Kendisini yaşama bağlayan iplik bu gölge altında sürüyor, onu karmaşık bir yazgılar düğümüne bağlıyor, ama bu kez bunlardan hiçbiri bu adam değil. Adam hafifçe kımıldayarak gölgesini, sanki kadını ıslatıp sırılsıklam bırakan bir sıvı, karanlık bir saldırı, ya da bir hakaretmiş gibi, öne doğru uzatıyor. Geri adım atmak, diye düşünüyor Atalante, geri çekilmek demek. Ama olduğu yerde kalmak da kabul anlamına gelebilir. Kendisininki dışında hiçbir beden tanımadı. Hareketi anlıyor – izleme, bir okun çizdiği eğri. Bir de durağanlık – bekleme, vuruş, avın giderek azalan titreyişi ve hareketsiz kalmasından önceki son seğirişi. Şimdiki hangisi?

Derken bir ayak sesi. Birisinin yamacı tırmandığını duyuyor. Kuzeninin başı görünüyor. Melanion ona armağan etmek üzere bir tomar ok çubuğu taşıyor.[78] Bunları Atalante'nin ayaklarının dibine bırakıyor ve zırhlı yabancıyı süzüyor. Atalante ikisini de süzüyor. Adam boyun eğerek geriliyor ve kılıcını kınına sokuyor. Tolgasını çıkarıyor ve Atalante o zaman tanıyor onu. Saçları altın sarısı, onları buraya toplayanın özelliği bu: Meleagros.[79]

[78] Bu olay akıl karıştırıcı ve belki de karışıktır. Aristophanes'e göre, Melanion kadın düşmanlığı anlamında bir deyimdir (Lys 782ff.), oysa Ksenophon'a göre, Melanion kadıncılığın bir imgesidir, sevdiği kadını sonunda "ona hizmet ederek" elde eder (Cyn 1.7). Ovidius da bunu avlanma sırasında onun gereçlerini taşımak biçiminde süsler (Ars Amat ii.185-92). Öbür yazarların Melanionları da buna göre sevecen ve düşmanca arasında değişkenlik gösterir, cf. n. 60.

[79] Homeros'a göre, Meleagros her ne kadar henüz "dünyada yok" ise de, "sarı saçlı"dır (ya da "sarışın"dır) (Il ii.643); gölgesi Herakles'e ▷

Kıyıda suların çekildiği yerde bekleyen adamlar ustalara öykünüyorlar. Oklara tüy takıp onları yağlıyorlar. Tuz gitsin diye kafa derilerini ovuşturuyorlar. Yakında silahları, mermer oyacak ya da otların saplarını yaracak kadar keskin olacak. Aralarındaki okçular, düğümü uçlara sokmak için yaylarını bükerlerken toprakta derin

◁ nasıl böyle olduğunun öyküsünü anlatır (Bacch v.79-170; Apollod ii.5.12). Kalydon Kralı Oineus ile Pleuron Kralı Thestios'un kızı Althaia'nın oğludur (Homeros Il ix.543, xiv.115-18; Apollod i.9.16). Başka tarihçilere göre (Apollod i.8.2; Zen, Cent v.33; fort. Hes, Cat fr.98.5 ap. P Berlin 9777; Eur, Mel fr. ap. Plut, Mor 312a) babası Ares'ti, ya da Hyginus'a göre (Fab clxi), hem Ares, hem de Oineus'tu. Öbür kaynaklarda Meleagros'tan başkalarının duyarlılıklarına karşı duyarsız (Antiphon Mel. Fr. ap. Aristot, Rhet 1379b), Thebaili Strepsiades için örnek bir kahraman (Pind, Isth vii.26-33), karısının mantıklı görüşüne karşı duyarlı (Antiphon Mel. Fr. ap. Aristot, Rhet 1365a), (yarı-)üvey erkek kardeşi Tydeus'tan daha akıllı (Eur, Suppl 904, bu bölüm değiştirilmiştir), Kleopatra'nın kocası ve böylelikle İdas'ın yeğeni ve Truva Savaşı'nda ölen ilk adamın karısının babası olarak (Paus iv.2.7) söz edilir. Kheiron adlı Kentauros, Atalante ve Melanion gibi, ona da avlanmayı öğretmiştir (Xen, Cyn 1.2). İkonografisi tipik olarak onu kıvırcık saçlı ve bir kargı, bir köpek ve ölü bir yabandomuzu ile betimler (sardonyks, Munich Antikensamml A3174; carnelian, Munich Antikensamml A2084; heykel, Vatican Mus 490, attrib. Skopas ve Kalydon'da bulunan sayısız kopyası; dinos fr. Athens Agora P334; dinos, Vatican Mus 306; eksaleiptron, Munich Antikensamml 8600; neck amfora fr. Tarquinia Mus Naz RC5564; amfora, Bari Mus Naz 872; stamnos, Perugia Mus Civ [uncatalogued]; bronz ayna, Berlin-Charlottenburg Staatl Mus fr. 146; bronz ayna, Paris Louvre ED2837 inv. 1041; bronz ayna, Indiana Art Mus 62.251; bronz ayna, Munich Antikensamml 3654; wall painting, Naples Mus Naz 8980; wall painting, Pompeii VI.9.2[1], Casa di Meleagro; opus tessellatum, Cardenagimeno, Burgos vid. B. Arraiza, unpublished; wall painting (lost), ex Pompeii VI.2.22.c Casa delle Danzatrici; Chalcidin amfora, Paris Louvre E802; cacretan hydria, Paris Louvre E696; pelike, St Petersburg Herm B4528, inter alia).

oyuklar bırakıyorlar. Bu arazide sağ kalabilmek için yanlarında getirdiklerinden başka hiçbir şeyleri yok. Gerilmiş yaylar gevşeyip düğümler sıkı sıkıya yerleşirken kirişlerden mırıltılar duyuluyor.[80]

Atalante dönünce başlar uzanıyor. Önden o yürüyor, ürkmüş Aura soluyarak onun bacaklarına sürünüyor. Ardından iki adam, sert adımlı eşlikçileri, geliyor. Meleagros'un köpekleri de onun arkasından sökün ediyor. Atalante onlardan uzaklaşıp suların çekildiği kıyıda dolaşıyor. Yayı bıraktığı yerde duruyor, ama sadağı kenara fırlatılmış. İçindekiler yere yayılmış.

Gözleriyle ok uçlarının düşerken izlediği kaba eğriyi, pirinçten bir kuşun bıraktığı izleri, son parıltının havada bıraktığı izi izliyor. Ok uçlarını toplamak için yere eğiliyor. Kaçamak bir hakaret bu: Bir korkağın meydan okuması. Acaba adamlardan hangisi yaptı bunu? Erkekler onu burada istemiyorlar. Atalante yere tükürüp çevresine bakınarak suçluyu arıyor, ama kimse ona bakmıyor. Meleagros'a döndüler. İlerleyip onlara katılıyor.

Adamlara seslenmek için bayıra tırmanmış. Baştan, sanki burada bulunuşları sorgulanıyormuş gibi konuşuyor, ama sesindeki rica tınısı giderek siliniyor. Adları okuyor ve başlar uzanıyor. Adları okunan adamlar başları-

[80] Odysseus, Penelope'nin taliplerini öldürmekte kullanılan yayını kirişini otururak takmıştır (Hom, Od xxi.243-5). Oysa talipler, Pandaros gibi (Hom, Il iv.112-14), aynı işe ayakta girişmişlerdir (Hom, Od xxi.143-51). Herodotos, yaya kiriş takmayı gerek Ethiopialılar, gerek daha tahmin edilir olarak, Herakles'in özendirmesiyle de olsa, Skythialılar arasında bir güç gösterisi olarak betimler (iv.9-10). Platon ise tersi görüştedir (Nic ix.3). Burada yay mevcuttur ve onu babası Hippokoon'dan alan Eurytos'tadır. Eurytos bunu kendi oğlu İphitos'a ve Iphitos da Odysseus'a verecektir. Bileşik yaydır ya da bileşik yaydı (Hom, Od xxi.12); onu sanki bir lir gibi çalan Odysseus, "mırıltısı"sına değinir, ya da değinecektir (Hom, Od xxi.410-12).

nı sallayıp gülümsüyorlar. Güneş körfezin uzaktaki bitiminde batıp suları kızıla boyarken, sözcüklerin üzerine basa basa konuşuyor, arkasındaki köpekler hareketsiz, önünde duran adamlar sessiz. Böyle sınanma onurunu birçok kez taşıdılar. Meleagros onların aralarında oluşan beklentiye biçim veriyor. Gölgeleri gittikçe uzuyor ve sonunda Khalkis Dağı'nın daha büyük karanlığı onları bastırıp yutuyor. Sonra, Meleagros'un çağrıyı başlatmasını bekleyen karaltılara dönüşüyorlar. O, görevi biçimlendiriyor ve düşmanlarını belirliyor.

Kazara mı, kasıtlı mı bilinmez, İlk Ürün[81] bayramında, Meleagros'un babası, Artemis dışında bütün Tanrılara kurbanlar sunmuştu. Tanrıça da öç almak için bu ülkeye tarlaları kırıp geçiren bir yabandomuzu gönderdi. Bu yabandomuzu Tanrıçanın gazabı yatışsın diye, yakılan hayvanların sayısı kadar biçime bürünüyor, ağaçları köklerinden söküyor, mısırları yanıyassı ediyor, asmaları topraktan söküp çıkarıyor, boz-mavi iç organları ot-

[81] Krates'e göre, Thargelia mayıs ayının ikinci yarısındaki tahıl hasadından sonra kutlanır, "Thargelos" ise "hasadın eve taşınmasından sonra pişirilen ilk somun" (cit. ap. Athen iii.52), ya da Hesykhios'a göre, henüz daha ilkel nitelikte olan "tohum dolu güveç"tir (s.v. "Thargelos"). Thargelia ve Thalusia aslında eşanlamlıydı (Athen iii.52; Eustathius ad Hom, Il ix.534); her ikisi de eskiçağ ritüelleridir (Aristot, Nic Eth 1160a) ve sunulan ürünler cehalet ve korku yüzünden zamanla daha abartılı bir nitelik kazanarak "hayvan eti lüksü"ne dönüştü (Porphyr, De abstinentia ii.20). Nestor'un Truva Savaşı'ndan döndükten sonra Athena'ya kurban adadığı sırada, tahıl sunma daha eski ve daha basit bir uygulamaya özenme niteliğindeydi (Eustathius ad Hom, Od iii.440, et vid. Plut, Quaest Gr vi). Bitkisel ürünlerin ve etin birlikte sunulması (Eur, Elec 804-5) ise daha ilerki tarihlerdeki, başka başka Tanrı soyları arasındaki bir karmaşaya, ya da hatta çatışmaya işaret eder (Pind, Ol vii.47 et schol.). Yeraltı Tanrıları mutlaka vejetaryendi. Onların Olympos'taki selefleriyse eti yeğliyorlardı.

ların arasında sürünen sürüleri ve davarları yamaçtan aşağı yuvarlıyordu.

Yiğitler karşılarında duran altın saçlı adamı yanıtlıyorlar, yanıtlamak zorundalar. Dudaklarından çıkan kabul sözleri bunu izleyen sessizlikte bir araya gelerek göreve dönüşüyor. Yabandomuzunu avlamak için buradalar.

Atalante'nin adı geçmiyor. Kız beline doladığı kumaşın kıvrımlarını çekiştiriyor. Giysisi kurudu. Göğüslerini örtüyor ve kumaşı bağlıyor. Alacakaranlığa bürünmüş kıyıda toplanmış gölgelerle ve Meleagros'un av çağrısıyla kaynaşmış olan adamlar hiç aldırış etmiyorlar ona. Alacakaranlık bir toz ya da kül yağmuru gibi, kaçmış oldukları sağanak gibi, çöküyor hepsinin üzerine. Geçmişleri, ganimet[82] gibi omuzlarında taşıdıkları cesetler, Atalante'ninki de öyle. Babası onu bir dağ yamacına bı-

[82] Pausanias, "Anlaşılan eski günlerde hayvanlar insanlar için daha korkunçtu," diye kaydeder (i.27.9). Atalante kentauroslarının leşlerini (q.v.n.75), Theseus dişi domuzunu (Apollod, Ep 1.1; Bacch xvii.23ff.; Diod Sic iv.59.4; Plut, Thes 9ff.; Paus ii.1.3; Hyg, Fab xxxviii) ve Minotauros'unu (Diod Sic iv.77.1-5; Plut Thes 15ff. et Eur cit. ap. ibid.; Hyg, Fab xl; Apollod iii.1.4; Schol. [Lact, Plac] ad Statius, Achill 192; Schol. ad Eur, Hipp 887), Iason tunç-toynaklı boğalarını (Apollod i.9.24) ve verimli-dişli ejderhasını (Apollod i.9.16; Ap Rhod ii.1268-70, iv.123ff.) yanında taşır. Peleus ise ganimetlerini bir torba dolusu dille sınırlandırmıştır (Apollod iii.13.3).

[83] Apollodoros böyle yazıyor (iii.9.2). Theognis'e göre o terk edilmiş bir bebekten çok, kaçan bir kadındır (Theog 1287-94). Paris ile ortak yanları korunmasız kalmaları ve küçükken ayı sütü tatmış olmalarıdır (Apollod iii.12.5).

[84] Kallisto, Arkadhialı Lykaon'un kızı ve Arkadhialıların soyundan geldikleri Arkas'ın annesi, Zeus'tan hamile kalıncaya dek Artemis'in avcı kadınlarıyla birlikte dolaşıyordu (Apollod iii.8.2; Hes, Ast fr. 3 ap. Eratosthenes Catast fr. 1; Eur, Hel 375-80; Ov, Met ii.401-530, Fas ii.155-92; Serv ad Virg, Georg i.138; Hyg. Fab clxxvii), bunun üzerine ya Hera'nın korkusundan Zeus, ya da nefsine hâkim ▷

rakıp gitmişti. Anne sütü yerine ayı sütü emmişti.[83] Bir ayı-kızdı o.[84] Şimdi ise avcı kız, küskün kız oğlan kız, kentauros katiliydi: Bunlar onun kendi ucubeleriydi, bunlardan en inatçısı, en entipüfteni de kendi dolanan gölgesiydi. Gündoğumunda tunçtan bir kol ileriye yöneltir onu.

◁ olamadığı için ona öfkelenen Artemis, onu bir ayıya dönüştürdü – Artemis öyle öfkeye kapılmıştır ki, bazı yorumlarda ayıya dönüşmüş olan Kallisto'yu öldürür. Dönüşüm Kuzey Arkadhia'daki Nonakris'te gerçekleşir (Araethus cit. ap. Hyg, Ast ii.1). Başka yorumlara göre, Zeus onu bir burca dönüştürür (Hyg, Fab 155, 176; Schol. ad Lyc, Alex 481; Schol. ad Statius, Theb iii.685). Asius'tan (PEG fr. 14), Pherekydes'ten (FrGrHist III fr. 157), "Epimenides"ten (FrVk III fr. B16), Amphis'ten (cit. ap. Hyg. Astron ii.1 et vid. Schol ad Arat, Phaen xxxviii aut CAF fr. 47) bugüne kalan yazılar, Eumelos'tan bir alıntı (PEG fr. 14) ve Euripides'e eklenen bir not (ad Or 1646) yalnızca akıl karıştırmaktadır. Kallimakhos'a göre (fr. 632 ap. Schol. ad Callim fr. 487 ap. Choerob ad Theod, Can iv.1), Hera Artemis'e Kallisto'yu öldürmesini emreder; Pausanias'ta da benzer bir yoruma rastlanır (i.25.1, viii.3.6). Palaephatus bunlardan hiçbirine inanmaz (De Incred fr. xiii). Daha sonraları Kallisto'nun oğlu Arkas'ın ve Lykaon'un kurda dönüştürülmelerinin bu olaylarla çok uzaktan ilgisi vardır. Sonradan da, Arkadhialıların ayı postu giydikleri kaydedilmiştir (Paus iv.11.3). Brauronlu Artemis kültü, Kallisto'nun öyküsündeki öğeleri birleştirir. Genç kızlar ayı postu giyerek Tanrıça için dans ederler (Aristoph, Lys, 645 et schol.), Tanrıçaya sunulanlar arasında bir erkeğin boğazından alınan kan ve doğum yaparken ölen kadınların giydikleri giysiler vardır (Eur, Iph Taur 1458-67). Tanrıçanın heykelini İphigeneia'nın Aulis'te kurban edilmekten kaçarken getirdiğine (Paus i.33.1, iii.16.7) ve daha sonra Kserkses'in ganimet olarak aldığına inanılır (Paus viii.46.3). Lemnos'taki Pelasgoslar farkında olmadan Zeus'un rolünü oynamışlardır, "Atina bayramlarının zamanını çok iyi bildiklerinden, elli tane gemi edinmişler ve Brauron'da Artemis bayramını kutlayan kadınlara pusu kurmuşlardır. Kadınların çoğunu yakalamışlar, sonra gemilerine bindirip Lemnos'a getirerek kendilerine odalık yapmışlardır" (Hdt vi.138.1, iv.142.2). Kallisto'nun babasının bu Kalydon seferine katılmasında bir yanlışlık var: Kallisto, Atalante'nin büyük-büyük-büyük-büyük büyükannesidir.

Öğleyin de demir bir kol geriye çağırır. Kocaman, ağır ağır çırpan kanatları görme beklentisi içinde, orman örtüsündeki aralıklardan gökyüzüne bakmışlığı vardır, ama kendi dışında hiçbir şey ve hiç kimse yoktu.

Toplananların gerisinde dolaşıp duruyor. Yabancılar şimdiden birbirlerini buldular burada: Pausileon, Thoraks, Aristandros ve adlarını unuttuğu ya da hiç bilmediği başkaları.[85] Üstlerinde, Arakynthos'un batıya dönük dorukları ve en yüksek yamaçları hâlâ güneşli, ama solarak alacakaranlığa dönmekte. Meleagros'un sesi duyuluyor yine. Bu akşam babasının sarayının bulunduğu Kalydon'a yürüyecekler, babası Oineus orada ülkesini Artemis'in canavarından kurtaracak adamları bekliyor.

Meleagros susunca adamlar başlarını sallayarak onaylıyorlar onu. Adamların bundan sonraki mırıldanmaları yankılanıp onun sözlerinin perdesini yükseltti: Oineus'un sarayında tadacakları soğuk şaraptan ve keyfini çıkaracakları kadınlardan söz ediyorlar. Sesleri bir şaşkınlık taşımıyor, hatta bezgin. Körfezin sularını tuzlu esintiler yalıyor.

Yiğitler kıyıdan uzaklaşıyorlar. Yamaçlar onları düzlüğe götürüyor, arkalarındaki deniz ve Arakynthos sırtlarıyla çevrili bir ovadalar. İlerde, Khalkis ve Taphiassos'un engebelerinin ötesinde, yerdeki bir yarık kıvrılarak önlerinde uzanıyor, sonra yönünü değiştiriyor. Arazi Kalydon vadisine ve iç bölgelerdeki dağlara doğru yükseliyor. Ayaklarındaki sandalların tozlu toprakta çıkardığı sürtünme sesini duyuyorlar, kargı ve baltalarını havada tutuyorlar. Atalante ok çubuklarını bir tomar yapıp omzuna asıyor. Ok uçları sadağın içinde şıngırdıyor.

[85] Simon, Antandros, Kimon.

Yiğitlerin başları ve silahları kalkıp iniyor, maden ve etin gürültüsüz çarpışmasında birleşip ayrılıyor.

Sol taraflarında, Arakynthos'un etekleri hafif inişlerle ovaya varıyor, alçalarak tümseklere, uzun tepeciklere, birbirlerini yankılayan ve aldatmaca bir ilerlemenin aşamalarını belirleyen yüzeysel payandalara dönüşüyor. Mesafeler uzayıp gidiyor, ya da kayboluyor. Irmak sağ taraflarında kalıyor, ama henüz göremiyorlar onu. Ay doğunca gölgeleri geri geliyor ve önlerindeki çıplak manzarayı düzleştiriyor. Yerdeki bir yükseltinin çevresini dolanıp ilk meyve bahçesine ulaştıklarında, sanki boz bir toza bulanmış ya da taşlaşmış gibi görüyorlar onu. Bir an gözlerine inanamıyorlar.[86]

Yere devrilmiş ağaç gövdelerinin arasında yer yer kırılmış dallar var. Ayakta kalan birkaçı kesilmiş ve oyulmuş; yaralarda ağacın sütsü özü parıldıyor. Harap olmuş bir sürü ağaç, silahlanamamış, onların aralarında ölülerin cesetlerini taşıyan yaralı ve ölüm döşeğindeki askerlerden oluşmuş bir ordu gibi duruyor. Adamların arasında durumu anlayanlar oluyor. Yabandomuzu, dürtü-

[86] Antik çağın meyve bahçeleri bununla başlar (Hom, Il ix.534, xii. 312-15). Orada bulunanlardan biri olan Podarkes bundan sonraki bahçenin ağaçlarını dikmek üzere Truva'ya dönecek ve fidyesi ödenip satıldıktan sonra "Priamos" adını alacaktır. Akhilleus orada Lykaon'u dalları keserken yakalayacaktır (Hom, Il xi.34ff.; Apollod Ep iii.32), Lykaon daha sonra satılacak, fidyesi ödenecek, Truva'ya dönecek ve onu ilk yakalayan ve annesi Thetis'in "zengin meyve bahçesinde bir fidan gibi" büyüttüğü (Hom, Il xviii.58) Akhilleus'un elinde ölecektir. En güzel görünümlü meyve bahçesi Alkinoos'unki (Hom, Od vii.112-21), en iştah açıcı olanı ise Zeus'unkiydi (Hom, Od xi.589). Odysseus'un gençliğinde babasının verdiği elma ağaçlarını anımsaması, kendisini Laertes ile özdeşleştirmesinin göstergelerinden biriydi (Hom, Od xxiv.328-45); öbür gösterge de yabandomuzunun bıraktığı işaretti (ibid.).

süne uyarak şiddetini salmış buraya, tıpkı onların da kendi şiddetlerini salacakları gibi.

Kırılmış ağaçlar arasında yol buluyorlar, ayakları çürüyen elmaların balçığına gömülüyor. Atalante çok geçmeden, adımlarını yavaşlatan beş altı adamın önüne geçiyor. Aura ayaklarının dibinde, yalınayak kırık dalların kenarından yürürken, arkasından gelen adamların çamurdaki ayak seslerinin azaldığını fark ediyor. Dumanlar boğazında düğümleniyor. Altın saçlı adamı ve kara kaşlı kuzeni kendisini gözetleyecekler. Onu istediler. Yahut istemişlerdi ve isteyeceklerdi. Ama burada rakip olamazlar. Daha değil.[87] Gerisinde bir yerde cılız kahkaha sesleri. Kız yere düşmüş ağaçlar arasındaki aralık ve boşluklara basıp ilerleyebileceği bir ritim buluyor. Ok çubukları omzuna çarpıp duruyor. Yoldaşlarını geride bıraktı. Derken ağaçlar bitiyor ve yer yükseliyor. Düze çıktı. Geriye dönüp, geçtiği, harap olmuş, ay ışığında kül rengi görünen manzaraya yüksekten bakıyor.

Bir yamaçta, arkasında kıvrılarak Arakynthos'un eğimiyle birleşen bir bayırda duruyor. Ağaçların başladığı yer karanlık bir kuşak gibi görünüyor. Kafasındaki bulanıklık geçmeye başlıyor. Başını döndüren duman-

[87] Sarışın bir "Ksanthos" ile esmer bir "Melanthos" bire bir dövüşürler, oysa anlaşmazlık bir kadından çok toprak yüzündendi (Ephorus cit. ap. Harpocration s.v. apatouria, FrGHist 70F22; Hellanicus cit. ap. Schol. ad Plat, Sym 208d). Polyaenus'un ve başka yazarların alıntıladıkları bir kehanet uyarınca, "Melanthos" hileye başvurarak (cit. ap. Strategemata i.19; Frontinus cit. ap. Strategemata ii.5.41), yahut Zeus'un (Lexica Segueriana s.v. apatouria), ya da esmer şampiyonuna yardım etmek için siyah bir keçi derisine bürünen Dionysos'un müdahalesiyle (Plut, Quaest Conviv vi.7.2.692e; cf. schol. ad Aristoph, Ach 146; schol. ad. Aelius Aristides Oratio Panathenaia 118.20. Nonnus, Dionys xxvii.301-7) dövüşü hemen kazandı.

lar daha öldürücü bir zehri, yabandomuzunun miskini mi maskeliyordu? Ama artık burun deliklerinde bu koku yok ve anımsamaya çalıştığında belleğinden uzaklaşıyor. Yabandomuzu bunu siliyor, diye düşünüyor.

Meyve bahçesindeki küçük hareketlilik, içindeki adamların ilerleyişine işaret ediyor. Kimisi öteki ucunda yeniden gruplaştı. İsteselerdi, bu engeli kenarından geçerek aşabilecek olduklarını anlıyor kız. Meleagros buradan geçirmeyi yeğledi onları. İşte orada, diğer uçta yürüyerek peşinden gelmeyi yeğleyenleri bir araya getiriyor. Ayaklarının dibinde uysal bir köpek sürüsü koşuşturuyor. Ağaçlara geldiklerinde kendisine eşlik eden ve önlerine geçtiği adamlar daha gözükmediler. Seslerini duyabiliyor, ama onları göremiyor. Melanion'un ince karaltısı gözüne ilişiyor. Aura yanı başında bekliyor. Biraz önceki yoldaşları düşe kalka geliyorlar, sendeliyorlar, düşüyorlar, yeniden kalkıyorlar. Ama her kalkışlarında, sessizlik süresi daha da uzuyor ve sonuncusu düşünülemeyecek kadar uzak bir gelecekteki bir andan sonra bir yere ulaşıyor. Artık hiç ses duyulmuyor. Geride kaldılar, diye düşünüyor. Burada toplanan hepsi de olası gelecekleri arasına attılar kendilerini, yabandomuzuyla, ya da yürüdükleri kentle, ya da burada sona erebilir bu.

Unut onları.

** Yaz, hatta yaz sonu, güz değildir. Elma da ayva değildir. Yunanca terim hem "elma"yı, hem de "ayva"yı (ve Homeros'ta "koyunları", "keçileri" ve "küçükbaş davarı", Theokritos'ta da "bir genç kızın göğüslerini") kapsar, elma ağacı ayva ağacından daha erken çiçek açtığı için, "ilkbahar elmaları" (Androtion cit. ap. Athen 82C, burada "kayısı"dan ayırt edilmiştir) ve "kış elmaları" (Phylotimus cit. ap. Athen 81C) gibi eşanlamlı sözcükler ve bunlar arasında karmaşa vardır. "Nar"ise (Euphorion fr. 11 ap. Athen 82A; Nikandros ▷

Bırak elmalarla birlikte çürüsünler, diye düşünüyor Meleagros. İlk düşen meyve[88] toprağın hakkıdır.[89] Melanion'un ağaçların arasından düze çıkıp Ankeus ile selamlaştığını görüyor. Onun, Meleagros'un gölgesinin, kendi Atalante'sinin bedenine sürünüşünü izlediğinde, daha genç olanı ne düşünmüştü? Melanion onunla göz göze gelmekten kaçınmış ve Atalante'nin peşinden berikilerin yanına giderlerken iki erkek hiç konuşmamışlardı. Genç olanı onun niyetini bu kadar çabuk anlamış mıydı? Nerede o?

◁ fr. 50 ibid.) büsbütün karmaşa yaratır. Meyve bahçesindeki ağaçların çeşit çeşit olduğu açıktır, yere düşen meyveler ayvadır ve hâlâ çiçekli (Hom, Il ix.542-4) olan ağaçlarda da elma vardır, ya da yok edilmeselerdi elma olurdu.

[88] Elma armağan etmenin talihsiz örnekleri vardır. Pherekydes'e göre, Hera'nın Gaia'ya düğününde armağan ettiği altın elmalar Zeus'un eşinin öylesine hoşuna gitti ki, bunları Hesperisler'in Atlas Dağı'nın yanındaki bahçesine dikti, oysa Atlas'ın kızları hemen bunları çalmaya koyuldular (frs ap. Eratos, Cat iii.; ap. Hyg, Fab xxx; ap. schol. ad Ap Rhod iv.1369ff. et vid. Hes, Theog 215ff.; Eur, Herc 394ff.; Diod Sic iv.26; Paus v.11.6, v.18.4, vi.19.8; Ov, Met iv.637ff., ix.190; Hyg, Ast ii.3). Buna öfkelenen Hera elmaların gözetimini bir yılana verdi. Herakles yılanı öldürdü ve elmaları çaldı, ya da kendi yerine bunu yapması için Atlas'ı kandırdı (Ap Rhod iv.1396ff. et schol.; Apollod ii.5.11). Peleus ile Thetis'in düğününde, "en güzel olana" verilmek üzere konukların önüne koyulan bir altın elma sonunda Truva Savaşı'na neden olmuştur (Hom, Il xxiv.25ff.; Cypria fr. 1 ap. Proc, Chrest i; Eur, Tro 924ff., Iph, Aul 1290ff., Hel 23ff., Andr 274ff., Apollod Ep iii.2; Isoc x.41; Lucian, Dial Deorum xx; Hyg, Fab lxxxxiii). Bir de Aphrodite'nin ya Kypros'tan (Ov, Met x.644ff.) ya da Hesperisler'in bahçesinden edindiği ve Boiotialı Atalante'yi Hippomenes ile evlenmeye kandırmak için kullandığı altın elmalar vardır (Hes, Cat fr. 14 ap. P Petrie pl.III.3; Apollod iii.9.2), ama bu birleşme her ikisinin de birer aslana dönüştürülerek Kybele'nin arabasını çekmeye mahkûm edilmeleriyle sonuçlanır (Pal, De Incred fr. xii; Ov, Met x.681-704).

Atalante son bir dizi ağacın kenarından dolaşıyor ve ilerde, arkasında koklaşan köpeklerle, hiç kımıldamadan duran Meleagros'u görüyor. Ayaklarındaki sandalların tabanları her bir adımda ayaklarından kopup sonra tekrar yapışıyor. Meyvelerin şekerli suları bacaklarında kuruyor. Adamlar, kıyıdaki gibi, gruplar halinde duruyorlar. Atalante daha onlara yetişmeden, en yakındaki uzaklaşmaya başlıyor.

Arazi daha da düzleşiyor. Ayaklarının altında otlar hışırdayıp çıtırdıyor. Atalante sağ taraftaki yükseklikten gidiyor, kaba erkek topluluğunun rastlantısal bir uydusu gibi. Kulaklarına ulaşan çağıltılı su sesi, daha önce göz gezdirdikleri ışıksız yer yarığına yaklaştıkça artıyor. Kenarında durup ırmağa bakıyorlar.[*] Başları sırayla ırmağın yukarısına ve aşağısına doğru çevriliyor. Atalante uzaktan onları izliyor, Melanion'un ırmak kıyısı boyunca yürüdüğünü görüyor ve kendi tenini yıkayan serin suyu düşünüyor. Adamlar yeniden yürümeye koyuluyorlar. Meleagros'u göremiyor.

Aura ile birlikte, ırmak kıyısına ulaşmak için hepsi-

[*] Daha eskiden adı Lykormas'tı (Strab vii.7.8, x.2.5; Bacc xi.34), ama sonradan Porthaon'un oğlu ve Marpessa'nın babası olan Euneos'un adını aldı. Euneos kızının talipleri için bir araba yarışı düzenledi ve yarışı kaybettiklerinde kafalarını kesip onları evinin duvarına çiviledi (Bacch xv.1-22; Simonides fr. 213 ap. Schol. ad Hom, Il ix.557; Eustathius cit. ap. ibid.). İdas, Poseidon'un armağanı olan kanatlı bir arabayla Marpessa'yı kaçırdı. Kızının kaçırılması üzerine öfkeye kapılan Euneos sevgilileri bu ırmağa kadar izledi ve orada onları yakalamaktan umudunu keserek atlarını öldürüp kendini ırmağın sularına attı (Hyg. Fab ccxlii; Schol. ad Lyc, Alex 561-3; Paus v.18.2, Kypselos'un göğsündeki bir yazıyı alıntılamıştır). Strabon, Euneos Irmağı'nın seyriyle ilgili doğrulanmayan bir açıklama yapmış (x.2.5) ve Hesiod bu ırmağın adını Tethys'ten aldığını ileri sürmüştür (Theog 345).

nin gerisinden geliyorlar. Ufalanmış topraktan oluşan bir sete bakıyor. Bunun ötesinde, hızla akan su yer yer ırmak yatağının yumuşak kayalarına çarparak yarılıyor. İlkbahar gelince çağlayana dönüşür bu. Şimdi, yaz sonunda, suyun düşüşü acelesiz. Dizlerine su çarpıyor ve parmak aralarını ovuşturuyor. Aura sırayla her patisini akıntıya sokuyor. Atalante'nin tanıdığı akarsular böyle akmaz. Yuvarlanarak, savrularak, köpürerek akarlar. Buz gibi dalgalar kayalara çarptıktan sonra fışkırarak birbirlerinin içinde kırılır, ya da sonsuza dek fışkıran çeşmelere benzerler. Bu akarsular adsızdır, bir araya gelen uğultuları ve çağıltıları büyük vadi ırmaklarına ve onların ad-

[91] Alpheios Irmağı, kaynağında taştan aslanların bulunduğu (Paus viii.44.3), Arkadhia'daki Phylakai kentinde doğup (Paus viii.54.1-2) on stadion kadar yeraltına giriyor (Polybius xvi.17), sonra da Asea yakınlarında yeniden yeryüzüne çıkıyordu (Strab viii.3.12), bundan sonra da yirmi stadion boyunca Eurotas Irmağı'na koşut akıyordu. Her iki ırmak da yeraltına giriyor ve burada yolları ayrılıyordu, Alpheios Pegae'de yeniden yeryüzüne çıkıyor ve seksen stadion boyunca Arkadhia, Elis ve Olympia'dan geçerek (Strab viii.3.12) İon Denizi'ne dökülüyordu. Bu "yorulmak nedir bilmeyen" (Bach v.180) ve "güzel ırmağın" (Bacch xi.26) suları "fırıl fırıl dönüyordu" (Bacch iii.7, v.37) yahut "gümüşsü dalgalı" idi (Bacch viii.27, xii.42, yine de bu ikinci metin hasar görmüştür), ya da özellikle daha alçaktan akan bölümünde "yayıla yayıla akıyordu" (Hom, Il v.545). Burgaçları derindi (Hom, Hymn i.3), ama Thryos'ta (Hom, Il ii.592-4; Hymn iii.423), sazlarla dolu (Strab viii.3.24) ağzı yakınlarında, ayrıca yukarı bölümünde Pelops (Pind, Ol i.90-4) ve Zeus tapınaklarının bulunduğu yerde (Eur, Elec 782, Hipp 535-9), bir de Olympia'da (Pind, Ol ii.13; Paus v.13.2) sığdı, yine de burgaçlar vardı (Ephorus cit. ap. Strab x.3.2). Bu ırmağın kıyılarında Hermes ateşi keşfetti (Hom, Hymn 105-9), Apollon hem Euadne (Pind, Ol vi.31-5), hem de Melampus (Apollod i.9.11) ile sevişti, Olimpiyat Oyunları düzenlendi (Bacch xii.191; Eur, Elec 863; Pind, Isth i.67, Ol i.21; Anon. ap. Cy. Epig i.28, inter alia) ve galip gelenlerin başlarına takılan zeytin yapraklarını sağlayan ilk yabani zeytin ağaçları yetiştirildi ▷

larına karışıncaya dek hepsi tek heceli su sesi verir: Alpheios,[91] Ladhon,[92] Erymanthos,[93] Eurotas.[94] Böyle ırmaklar ve vadiler hiçbir zaman onun yeri değildi. Çok yakın-

◁ (Paus v.15.3). Herakles'in Alpheios Irmağı'nın yolunu değiştirerek Augeias'ın ahırlarını temizlemesi pek doğrulanmamıştır (Diod Sic iv.13.3) ve bu işe Peneios Irmağı'nı da katması (Apollod ii.5.5) ise coğrafi açıdan akla yakın değildir. Irmağın kolları arasında Kladeos (Xen, Hell vii.4.29; Paus v.7.1, vi.20.6, vi.21.3), Brentheates (Paus v.7.1, viii.28.7), Naliphos ve bir Akheloos (Paus viii.38.9-10), Helisson (Paus v.7.1, viii.3.3, viii.29.5, viii.30.1-2), Buphagus (Paus v.7.1, viii.26.8, viii.27.17), Aminios (Paus viii.29.5), Kelados (Paus viii.38.9), Gatheatos (Paus viii.34.5), Malos (Paus viii.35.1), Mylaon ve Nus (Paus viii.36.1-2, viii.38.9), Rhaeteae'de Alpheios'a karışan (Paus viii.28.4) Gortynious (Paus v.7.1, "Lusius" diye de adlandırılır), Skyros (Paus viii.35.1), Thius (Paus viii.35.3), en bilinenleri olarak da Erymanthos (Strab viii.3.12; Paus viii.24.4 et vid. n. 93) ve Ladhon (Paus viii.25.12 et vid. n. 92) vardır. Alpheios bir Irmak-Tanrısı olarak ilerde, yüzüne çamurdan bir sakal yaparak kendisini tanınmaz kılan Artemis'i (Telesilla fr. 1 ap. Hephaestion lxvii) ve Alpheios'un ta Ortygia'ya kadar okyanusta peşinden gittiği Arethousa adlı nympheyi (Pind, Nem i.1; Paus v.7.2-3, viii.54.3; Ibycus fr. 24 ap. schol. ad Theocr i.117) baştan çıkarmaya çalışacaktır. Nestor'un gemileri geleneksel olarak Alpheios'u bir boğa resmiyle betimleyen sancaklar taşırdı (Eur, Iph Aul 273-6) ve boğa da bir Irmak-Tanrısına yakışan bir kurbandı (Hom, Il xi.726-7).

[92] Ladhon, Lykoreia ile Kleitor kentlerinin ortasından doğup (Paus vii.20.1-21.1) Phenea'da yeraltına indikten (Diod Sic xv.49.5) sonra, Leukasium'da yine yeryüzüne çıkıyor, Mesoboa, Nasi, Oryks, Thaliades, Thelpousa (Paus viii.25.2) ve Demeter'in Poseidon ırzına geçtikten sonra yıkandığı yer olan Onkeium'dan (Paus viii.25.4) geçiyordu. Heraea'da Tuthoa bu ırmağa karışıyordu ve Ladhon da Karga Adası'nda Alpheios'a dökülüyordu (Paus viii.25.12). Bundan daha iyi (Paus viii.25.13) ve suları daha güzel (Paus viii.20.1) bir ırmak yoktu. Herakles, Kerynela geyiğini Ladhon Irmağı'ndan geçerken belki kamışlar yüzünden hayvanın hızı kesildiği için (Corinna fr. 34 ap. Theod, Can s.v. "Declension of Barytones in-on") okuyla yaraladı (Apollod ii.5.3; sed vid. Pind, Ol iii.53ff. et schol; Eur, Here 375ff.; Diod Sic iv.13.1; Hyg, Fab xxx). Bu eylem ve bu yer en az birisine daha esin verdi (Antipater Anth Gr vi.111): Daphne'ye ▷

da Euenos'un burada ve şimdi geceleri aktığı gibi, onlar da gündüz gözüyle kapkara akacaklar.

Suyun diğer yakasında diken çalılıkları[95] kıyıyı boğu-

◁ âşık olan Leukippos, burada yıkanırken erkek olduğu ortaya çıkınca Daphne ile arkadaşları onu öldürdüler (Paus viii.20.2-4; Parth, Er Path xv.4; pseudo-Pal, De Incred fr. xxxxix). Bütün Irmak-Tanrılar gibi, Ladhon da Tethys ile Okeanos'un oğluydu (Hes, Theog 344).

[93] Topografide olduğu kadar, metinlerde de Erymanthos Dağı aynı adı taşıyan ırmağın üzerinde yükseliyor ve onun kaynağını oluşturuyordu (Paus v.7.1), en belli başlı doruğu da Lampeia Dağı'ydı (Paus viii.24.4). Daha sonra, Pholoe Dağı'nı sağına, Thelpousa bölgesini de soluna alıp Arkadhia'dan geçerek Alpheios'a dökülür (Paus ibid., Strab viii.3.12). İki ırmağın birleştiği yerin hemen yukarısında, Sauros'ta bir geçit yeri vardı (Paus vi.21.3-4). Pausanias'ın açıklamasına göre, Herakles Erymanthos yabandomuzunu bu ırmakta yakaladı (v.26.7). Apollodoros da bu görüşe katılmaktadır (ii.5.4).

[94] Eurotas kıyılarında yetişen bitkiler arasında kamış (Theognis 783-8), saz (Callim, Aet lxxv.23), çiçek (loutrophorus, Malibu 86.AE.680) ve nane (Callim, Hec fr. 284a.16) vardı. Nane atları (ibid.) ve atlar da Kastor ile Polluks'u oraya çekiyordu (Callim, Hymn v.24; Aristoph, Lys 1300; Eur, Hel 205-11). Kışın bu ırmağı geçmek zordu (Diod Sic xv.65.2), ama Amyklai ile Therapne arasında (Paus iii.19.4-7; Xen, Hell vi.5.30), Pitane'de sığ geçitler (Pind, Ol vi.28) ve sonraları bu yerleşim Sparta'ya dahil olduktan sonra da bir köprü vardı (Xen, Hell vi.5.27). Alpheios'un kaynağına bitişik bir yerden doğan ve sonra onunla birlikte yeraltına giren "Eurotas", Blemina-tis adı verilen bölgenin başladığı yerde yeryüzüne çıkar, Sparta'dan geçer, Helus yakınlarında uzun bir vadiyi aşar ve Sparta'nın limanı olan Gytheion ile Akraia arasında denize dökülür (Strab viii.3.12). Adını, baştan bir akaçlama projesi olarak gerçekleştirilen aşağı bölümünün yapımcısından aldı (Paus iii.1.1), oysa "Eurotas"ın anlamı "güzel akışlı"dır ve akaçlama yetersizdi (Paus iii.13.8). Paris'in Helene'yi kaçırdığı yer olan Lakonia ile eşanlamlıydı (Eur, Hel passim, Tro.133-5). Irmağın (kaçınılmaz olarak) "kamışlarla dolu" kıyılarında gerçekleştiği varsayılan (Eur, Hel 210-11) "gönül fethetme girişimleri" (ibid., 349, 493, Iph Aul 181-2) yeterince aydınlatılmamıştır.

[95] Bakhylides bunların güller gibi olduklarını ileri sürmektedir (xvi.34).

yor. Atalante ırmağın aşağısına, daraldığı ve toprağın çoraklaştığı yere bakıyor. Bir taş yığını var orada – geçiş yerini işaretlemek için belki de, diye düşünüyor. Derken yığının kemiklerden oluştuğunu görüyor: Kaburga kafesleri, darbe yemiş kalça kemikleri ve kopuk omurgalar üst üste yığılarak bir tümsek oluşturulmuş. En üste dört tane at kafatası konmuş. Bir ölümü işaretlemek için, diye karar veriyor ve bunun geçmişte mi olduğunu, yoksa gelecekte mi olacağını merak ediyor.[96] Burada, bir zamanlar canlı olan bir varlık tüm ırmakların sularında sar-

[96] Herakles'in Pholos'un mağarasından kovaladığı kentauroslar arasında bulunan Nessos buradan Euenos Irmağı'na kaçtı (Apollod ii.5.4). Burada yolcuları sırtında taşıyarak ırmakta karşıdan karşıya geçiriyordu. Herakles ile ikinci karşılaşmalarında, Nessos Irmağı geçirirken Deianeira'ya tecavüz etmeye kalkıştığı için, onu Lerne Hydra'nın kanına batırılmış bir okla vurup öldürdü. Nessos ölürken, öcünü almak için, Deianeira'ya, eğer Herakles ona ihanet etmeye kalkışacak olursa, bir "aşk iksiri" olarak kendi menisiyle zehirli kanının karışımından oluşan zehri Herakles'e vermesini söyledi (Apollod ii.7.6; Soph, Trach 555ff.; Diod Sic iv.36.3ff.; Strab x.2.5; Dio Chrys, Or Ix; Eusebius Praeparatio Evangelii ii.2.15ff.; Schol. ad Lyc, Alex 50-1; Tzet, Chil ii.457ff.; Ov, Met ix.101ff.; Hyg Fab xxxiv; Zen, Cent i.33; Serv ad Virg, Aen viii.300; Schol. ad Statius, Theb xi.235). Komşu Ozolya Lokris bölgesindeki kötü koku için önerilen birkaç varsayım arasında kentaurosun çürüyen cesedinden kötü koku yayılması sayılabilir (Paus x.38.2-3). "Suyu tuhaf kokan bir ırmaktan yayılan buhar"la ilgili başka bir varsayım ise, Nessos'un Taphiassos Dağı'nda gömüldüğü ve cesedinin oradaki kaynakların sularını kirlettiği yolundaki kanısına uymaktadır (ix.4.8). Söz konusu sefer sırasında Nessos yaşıyordu, Lokris güzel kokuyordu ve Herakles de ona kadın giysileri giydiren ve bazı kayıtlara göre onu ayağındaki sandalla döven (Ov, Her ix.55ff., Ars Amat ii.216-22) Lydia Kraliçesi Omphale'nin kölesiydi (Apollod ii.6.3, i.9.19; Soph, Trach 248-53; Diod Sic iv.31.4-8; Lucian, Dial Deorum xiii.2; Paus i.35.8; Plut, Quaest Gr xlv, Thes vi.5; Tzet, Chil ii.425ff.; Schol. ad Hom, Od xxi.22; Hyg, Fab xxxii; pseudo-Seneca Herakles Oeteaus 371ff.; Statius, Theb x.646-9; Pherecydes cit. ap. schol. ad Hom, Od xxi.22).

mallanan en derindeki akıntıyı buldu. Yahut hâlâ yaşayan bir varlık şimdi buna doğru ilerliyordu, tıpkı onun gerisinde meyve bahçesine giren adamlar kadar bilinçsiz, kırılmış ağaçların kendilerine mezar olacağını hiç düşünmeden. Kemik yığını kendi mezarı bile olabilir. Av buyruğu yumuşayacak ve yabandomuzunun izleri çelişecek. İçlerinden biri öldürücü darbeyi vurabilir: Ölümcül kargıyı fırlatabilir, çift kafalı baltayı sallayabilir, kılıcı saplayabilir, ya da hayvanın kızıl gözüne isabet edecek tek oku fırlatabilir. Oynayacakları rol onları bekliyor, kuşatılmış şimdilerinin dışındaki anlarda oyalanıp duruyor.

Atalante daha önce kıyıdan görülen dorukları aramak için su yüzeyinden yukarıya bakıyor. Tepedeki yıldızlar Ayılar'dan[97] küçük olanını belirlemiş, ay batıyor. Başak Burcu'nu, bakire Virgo'yu[98] bulmak için omzunun üzerinden bakıyor, batıya doğru parlak Arkturus[99] gözüne ilişiyor. Sonra ayağa kalkıyor.

[97] Küçükayı takımyıldızı (Hom, Od v.272) ya da Kynosoura (Arat, Phaen 52), geleneksel olarak Kallisto ile ilişkilendiriliyordu (Apollod iii.8.2; Eratos, Cat i; Schol. ad Lyc, Alex 481; Hyg, Fab clv, clxxvi, clxxvii; Ov, Met ii.409-507; Serv ad Virg, Georg i.138; Lactantius Placidus ad Statius, Theb iii.685).

[98] Yalnızca Hyginus "Parthenon"un (Bakire) Apollon ile Khrysothemis'in kızı olduğunu ileri sürmektedir (Ast ii.25.2). Parthenopaios'un annesiyle ilgili bir kimliği olup olmadığı konusu kuşkuludur. Bu öykünün Attike yorumuna göre ise, babası İkarios'un öldürülmesi üzerine kendini asan ve aynı şekilde Boîtes ya da Arkturus olarak nitelendirilen bakire, Erigone idi (Callim, Aet 178).

[99] "Arkturus" (Ayıyı Gözden Kaybetmeyen Avcı) geleneksel olarak Arkas idi, genelde "Arkadhialılar" ve beş kuşak sonra özellikle Atalante buradan gelir (Ov, Met ii.409-530, Fas ii.183; Hyg, Fab clxxvii; Apollod iii.8.2). Arkturus'un sabahları doğması güzün başlangıcına (Hes WD 610; Plat, Laws 844e; Soph, Oed Tyr 1137; Hippoc, Epid i.2.4; Thuc ii.78), akşamları doğması ise ilkbaharın başlangıcına işaret ediyordu (Hes, WD 567).

Kıyıda, biraz yukarda, Meleagros duruyor. Daha önceki gibi başında tolgası var. Sanki ayakları kızın yukarısındaki toprağa çakılmış gibi, bedeni suya doğru kaykılmış. Akıntı kızı kendine doğru çekiyor, ayak parmaklarıyla suyun gizlediği çakıl taşlarını kavrıyor. Kımıldamadan duruyor, onun konuşmasını, eylemde bulunmasını, amacını açıklamasını bekliyor. Ama o bunlardan hiçbirini yapmıyor. Kız başını çevirip ırmağa tükürüyor. Tekrar başını çevirdiğinde, bakıyor ki gitmiş.

Ay gözden kayboluyor. Manzara yumuşuyor. Yiğitler vadi boyunca Kalydon'a yürüyorlar.

Karanlıkta alçak tepe ve sırtlar arazinin üzerinde yükseltiler oluşturuyor, vadi tabanında şurada burada beliren hayaletimsi çıkıntılar bunlar. Sarp kayalıklardaki oyuklar, yaklaştıkça silinip ırmağa doğru alçalan set set yamaçlara dönüşüyor, ırmaktan gelen boğuk uğultu, görünmez taş duvarlara çarpa çarpa güvenilmez bir kılavuz oluyor. Kimi zaman ırmak sanki bir yerde yeryüzüne gömülüp öteki yandan yine yüzeye çıkıyor, derken bir an sonra bunun tersi oluyor. Kimi zaman da hafif şıpırtıları her iki taraftan birden duyuluyor ve karaya çıkan Argo, geçtikten sonra gerisinde kapanıp bir kıstağa, sonra da adaya dönüşen, topraktan bir kanal boyunca yol alıyor: Mahsur kalıyorlar, ya da sürükleniyorlar, ya da vadinin fenersiz gecesiyle kuşatılıyorlar. Basılan yerlerde kaba otlar ve çirişotları çıtırdıyor. Yıldızlar gökyüzünün karanlığında türlü türlü biçimler çizen akkor halinde yongalara benziyor.

Atinalılar önde, Arkadhialılar geride. Melanion oyalanıyor, adamların arasında yürürken geriye kalıyor. Son gördüğünde Atalante oldukça gerideydi. Şimdi göremi-

yor onu. Ankeus yanına geliyor ve onun kolunu tutuyor. Biraz sonra Oineus'un sarayında karınlarını doyuracaklar. Kâseler dolusu soğuk şarap, kızartılmış yağ ve et, bunları sunacak kadınlar ... Melanion başını sallıyor. Daha yaşlı olanı bırakmıyor onu.

Kafile uzayıp gidiyor. Melanion arkasında ve solunda, birisinin aşağıya yuvarladığı çakıl taşlarının sesini işitiyor. Daha da arkada birisi öksürüyor. Adım atış düzenlerine bakılırsa erkeklerin ayak sesleri. Bu gibi durumları düşünmeksizin tartıp biçiyor. Atalante'nin babası, İasus'un kardeşi olan babası, Tegealı Amphidamas,[100] ona karanlıklar adını takmıştı,[101] Atalante, kendisinin ona verdiği ok çubukları omzuna asılı, çevredeki ışıksızlık içinde bir yerlerdeydi. Tegea'da da karanlık yerler var,[102]

[100] Apollod iii.9.2.

[101] Aristoph, Lys 785-96.

[102] Polyaenus'un alıntıladığı bir kâhine göre "melanai" (koyuluk) (Strategemata i.19). Orestes'in mezarını soran Lakedaimonlulara Delphoi kâhini kadın şu şarkıyı söyledi: "Bir Tegea vardır Arkadhia'da / Düzgün ve düz bir ovada, iki yel eser orada / Ve darbe üstüne darbe iner". Onun bu betimlemesi bir nalbanthane olarak yorumlandı (Hdt i.67.4-68.3; Diod Sic ix.36.3; Paus iii.11.10, iii.3.6). Delphoi'den gelen başka bir kehanet üzerine de Lakedaimonlular oradaki halkı köle olarak almak için ellerinde zincirlerle oraya yürüdüler. Oysa sonunda saldırganlar Tegea Ovası'ndaki tarlalarda çalışırken zincirlerini kendileri taktılar (Hdt i.66.1-4), burası büyük olasılıkla kentten elli stadion uzaklıktaki "Manthur" Ovası'ydı (Paus viii.44.7, viii.54.7). Mantinea (Paus viii.11.1), Thyria ve Argos'a (Paus viii.54.4-5) giden yolların kenarlarında uzanan meşe ormanları ovayı çevreliyordu, ama eğer Elisli Hegesistratos'un kaçış öyküsüne inanılacak olursa, bunlar bir ayağın yarısı eksik olarak da aşılabilecek ormanlardı (Hdt ix.37.1-3 et vid. n. 103). Argos'a giden yol, Kreopolos (Strab viii.6.17, ama başka kayıt yok) ve Parthenia Dağı arasından geçiyordu, burası Auge'nin öldürülmeye götürülürken Telephos'u dünyaya getirdiği (Alkidamas, Od 14-16) ve kaplumbağalarla dolu olan yerdir: Oradaki çiftçiler Pan'a saygı olarak bir boş ▷

geceleri avlanılan[103] ormanlarında, iz sürülen yerler tuzaklarla, ıhlamur dallarıyla dolu.

Melanion çevresine bakınıyor. Atalante görünürde yok. Meyve bahçesine girinceye dek peşindeydi onun ve onu izleyen adamları devrilmiş ağaç gövdelerine sırtla-

◁ inançla kaplumbağaları koruyorlardı (Paus viii.54.7). Güneydeki dağlar Skiritis bölgesine düşüyordu ve Sparta akınlarına karşı doğal bir engel oluşturuyordu (Diod Sic xv.64.3). Agesilaos, Tegea Ovası'na uzanan ve tehlikeye açık, ama avantajlı bir konum sağlayan (Xen, Hell vii.5.7-9) dar vadide pusuya düşmemek için karmaşık manevralara başvurmak zorunda kalmıştı (Xen, Hell vi.5.16-18). Buna karşılık, Agesilaus'un karşısındaki Arkadhia güçleri Alea'dan Tegea'ya gece bile yolculuk edebilmişlerdi (Xen, Hell vi.5.15).

[103] Ksenofon'un "gece-avcıları" profesyonellerdi (Xeni Mem iv.7.4). Ağın icadı ve kullanımı (Op, Cyn, ii.25) gerek avcılar (Ar, Cyn xxiv.4-5), gerek ahlakçılarca (Plat, Lavs vii.822d-24a) kınandı, ama en sportmence avlarda bile bir gece önce tuzaklar kuruluyordu (Xen, Cyn ix.11-16) ve Parthenion Dağı'nda var olduğu söylenen (Apollod ii.7.4, iii.9.1) geyiği, ondan daha hızlı koşan Akhilleus değilse (Pind, Nem iii.51-2), bir adamın gündüz yakalamasının zor olduğu biliniyordu (Xen, Cyn ix.17). Bir avcının işini bırakması üzerine tanrılara adanan av gereçleri arasında av ağları, kementler, ayak-tuzakları (Anth Gr vi.107), yaylı-tuzaklar, kafesler, ökseler (Anth Gr vi.109), tavşan-tuzakları, kuş avlama sopaları (Anth Gr vi.152), kuş avlama ağları (Anth Gr vi.181) ve bıldırcın düdükleri (Anth Gr vi.296) bulunmuştur. Bunların hepsi gece avı içindir. Hegesistratos'un Sparta'dan Tegea'ya kaçışı üzerine "demir kundaklı sopalarla" gerçekleştirilen o bölgedeki en ünlü gece avına çıkıldı: "Bir yoldan hapsolduğu yere getirilen, demirden bir silahı eline alıp hemen şimdiye dek hiç görmediğimiz bir cesaret gerektiren bir plan hazırladı; bedeninin özgür kalması için en iyi yolun ne olduğunu kestirip, ayağını bileğinden kesti. Bunu yaptıktan sonra, kendisini gözetleyen nöbetçilere görünmeden duvardan açtığı bir tünelden çıktı ve böylece Tegea'ya kaçtı. Bütün gece yolculuk etti ve gün boyunca ormana gizlenip yattı, sonunda üçüncü gece Tegea'ya vardı, bu arada Lakedaimonluların hepsi onu arıyorlardı." (Hdt ix.37.2-3). Tegealı gece balıkçıları, Hegesistratos'u izleyenlerinkine benzer bir başarısızlıkla karşılaşmışlardır (Simonides fr. Ap. Aristot, Poet 1.1365a).

rını yaslayıp yığılmış ya da yerdeki çürük meyvelerin üstünde yüzükoyun yatarken bulmuştu. Kız gitmişti.

Arasından geçtikleri çalılar adamların dizliklerini sıyırıyor, ayaklarına dolanıyor: Asmalar, ama hepsi de kırılmış ve köklerinden sökülmüş. Kuru bir dere yatağından geçiyorlar. Ankeus dürtüyor onu. Atinalılar durdu.

İlerde, yerdeki bir tümseğin üzerinde kırmızı bir ışık halesi parlıyor. Adamlar ilerliyor, sonra sola doğru yöneliyorlar. Öndeki Atinalılar yine dur işareti veriyorlar.

Yiğitler hiç kımıldamadan duruyorlar ve ani sessizlikleri üzerine, gecenin içinden incecik bir ses yükseliyor. Hayvanlar. Melanion sığırların böğürdüğünü ve koyunların melediğini fark ediyor. Çevresindeki adamlar silahlarını hazır ediyorlar. Dere yolu daralarak ve derinleşerek sürüyor. Havada bir yanık kokusu var. Sağ taraflarındaki dere kıyısı şimdi bir duvar, dibi boyunca yürürlerken bir heyula gibi üzerlerinde yükselen büyük bir taş setin tabanı. Tepeden ışık geliyor. Bir ateşin kısık çıtırtısını ve bağrışan sesleri işitiyorlar. Koku tanıdık şimdi. Duvar yüzünden, hâlâ başlarının hizasından daha yüksekte olan ve kızıl parıltısı kenara vuran ateşin ışığının aydınlatmadığı gölgede kalıyorlar. Ama toprak yükseliyor ve sonunda setin öbür ucuna ulaştırıyor onları: Sanki topraktan doğuyorlarmışçasına başlar, omuzlar, sonra bedenler beliriveriyor.[104] Taş sete tırmanan ilk adam

[104] Deukalion ile Pyrra, tufandan sonra ya Zeus'un (Apollod i.7.1, iii.14.5; Pind. Ol ix.41.5), ya da Themis'in (Ov, Met i.367ff.) buyruğu üzerine omuzlarının üzerinden Parnassos Dağı'na taşlar atarak yeryüzünde yeniden insan soyunun üremesini sağladılar. Deukalion'un attığı taşlardan erkekler, Pyrra'nınkilerden de kadınlar doğdu. Kadmos da bir ejderhayı öldürüp dişinin yarısını toprağa ekerek Thebai kentini topraktan çıkan insanlarla doldurdu (Eur, Ph 656; Pind, Pyth iii.167, Isth vi.13; Ov, Met iii.32). İason, dişlerin geri ▷

ilerliyor ve onları karşılayan görüntü karşısında durakliyor. Geridekiler birbirleri arasından sokuluyorlar ve onlar da duruyor.

Setin ötelerinde sıcaklık ve ışık yayan bir ocak gürül gürül yanıyor. Ötedeki tapınağın çatısı ve duvarları alev dayanmaya çalışıyor. Yüz adım kala, adamlar, ışığı iç duvarlara vuran ve damı kızıla boyayan aleve karşı elleriyle gözlerini koruyorlar. Tapınaktaki sütunlarda ışık titreşiyor, eriyor ve yeniden biçim alıyor. Ateşi beslemekle uğraşanlar kömür gibi kapkara, alazın turuncu ışığıyla yıkanan sopa gibi adamlar. İçlerinden birkaçı oraya toplanan yiğitlere göz atıyor, ama çoğu işinden başını kaldırmıyor.

Erkekler ve kadınlar hayvan taşıyorlar. Dört adam bir keçiyi ateşe sürüklemeye çalışıyor. Yiğitler sette dizilirken kafalarını kaldırıp bakıyorlar, ama sonra yine eğilip işlerine dönüyorlar. Tavuklar ayaklarını tutan ellerden kurtulmak için kanatlarını çırpıyor ve itilip kakılarak sete getirilen bir öküz çelimsiz nöbetçilerini tekmelemeye çalışıyor.

◁ kalanını Kolkhis'te gömerek bunu tekrarladı (Ap Rhod iii.1178ff.). Bu "ejderha dişinden doğanların" soyundan gelenler, kargı ucu biçimli bir doğum lekesiyle tanınabiliyorlardı (Aristot 1454b; Dio Chrys iv.23). Atina krallarının soyu üç "Yer'in Oğluna" kadar gider: Kekrops (Apollod iii.14.1), Kranaos (Apollod iii.14.5) ve onu tahttan uzaklaştıran Amphiktyon (Apollod iii.14.6, sed vid. Mar Par 8-10; Paus i.2.6). Atinalıları, Hephaistos ve Athena'nın oradaki toprağa ektikleri ileri sürülür (Plat, Crit 109d). O topraklarda doğmuş olmaları bir gurur vesilesi (Eur, Ion 29, 589; Aristot, Rhet 1360b; Plat, Menex 237b) ve bu gururlanma da alay konusuydu (Aristoph, Lys 1082, Vesp 1076). Daha başka yerleşim merkezleri ise başka başka "Yer'den Doğan" kurucular ileri sürdüler: Pelasgos (Hes, Cat fr. 30 ap. Apollod ii.1.5; Apollod iii.8.1), Kleokharia'nın oğlu Leleks (Apollod iii.10.3), Aithlios (Strab x.3.2, yine de alıntılanan yazının anlamı belirsizdir) ve Lokros (Hes, Cat fr 82 ap. Strab vii.7.2).

Oysa bu gibi başkaldırılar tek tük kalıyor. Sığırlar, koyunlar, keçiler ve domuzlar tapınağa yaklaşılınca sanki yatışıyorlar ve tapınaktan gelen derin uğultu kafataslarının içinde titreşiyor. Dirençleri kırılıyor, ya da öfke ve panikleri onları kurban edeceklere geçiyor, adamlar hayvanları bir bacağından yahut postundan kavrayarak kaldırırlarken bağrışıyorlar. Derken ateş her birini adeta havada yakalıyor, onun uysal etine ve kemiğine kendi azgın canını üflüyor.

Melanion öbürleriyle birlikte bunları izlerken, ileriki yamacı tırmanıp inen kadınların ve erkeklerin oluşturdukları kuyruğa gözleri takılınca içini bir huzursuzluk kaplıyor. Hayvan kafesleri bayırı kaplıyor. En yakındakiler boş, ama geri kalanı tıkış tıkış hayvan dolu. İçerdeki hayvanlar yerlerinden kımıldadıkça derme çatma kafesin duvarları oynuyor. Yiğitlerin aşağı yamaçtayken kulaklarına gelen onların gürültüsüydü.

Birisi omuzladığında keçi debelenmekten vazgeçiyor. Adamlar onu ateşe fırlatıyor ve daha düşmeden dönüp gidiyorlar. Öküz de böyle destursuz bir biçimde onu izliyor. Ekipler taşıdıkları yüklerle gelip gidiyorlar: Ocak her bir hayvanı cisimleri yanarak kül oluncaya dek, gözlerden saklı kılmak üzere kendi alev örtüsüyle sarıncaya dek aynı görünüm yinelenip duruyor.[105]

[105] Augustus'un buyruğuyla sürgüne gönderilen Kalydonluların gerçekleştirdiği, Artemis Laphria için yapılan kurban törenine Patrai'de Pausanias tanık olmuştu: "Sunağın çevresine her biri sekiz kol boyunda çoban püskülü kütükleri yerleştirdiler. Bunların ortasında kalan sunağa odunların en kuruları konur. Kutlamanın hemen öncesinde, basamaklara toprak yığarak sunağa çıkışı kolaylaştırırlar ... Zira insanlar sunağa eti yenen kuşları ve başka her tür kurbanı diri diri atarlar. Bunlar arasında yabandomuzları, geyikler ve ceylanlar da vardır. Bazıları kurt yavruları ya da ayı yavruları, bazıları da büyümüş hayvanlar getirir. Sunağa ayrıca yetiştirilmiş ağaçların meyveleri ▷

Melanion içini saran huzursuzluğun dalga dalga yiğitlere yayıldığını duyumsuyor. Bu akıl almaz kıyıma hayvanlarını sürükleyenler pek umursamıyor onları. Buna da hiç şaşmamalı, diye düşünüyor Melanion. Bu onları bekleyen geleceklerden biri: Yabandomuzunun galip geleceği, Tanrısal bir gazabın korku salacağı ve yatıştırılamayacağı, ama bitip tükenmeyen bir kurban verme yoluyla sonsuza dek tövbe etmeyi gerektiren bir gelecek. Bu anda ve burada, yiğitlerin yazgılı kılındıkları kurbanların anıları olmaktan öte kimlikleri yok, cesetleri yabandomuzuyla savaşa giriştikleri ve yenildikleri Kalydon'un

◁ konur. Sonra odunları tutuştururlar. Bu aşamada, aralarında bir ayı da olmak üzere, bazı hayvanların alevler yükselmeye başlayınca kaçmaya çabaladıklarını gördüm, bazıları güçlü olmaları sayesinde kaçıp kurtuldular. Ama onları, ateşe atanlar yeniden yakalayıp odun yığınına doğru sürüklüyorlar. Hayvanların birisini yaraladıkları hatırlanmıyor" (Paus vii.18.11-13, et vid. Paus iv.31.7). Samosatalı Lukianos daha da korkunç bir törenden söz etmektedir (De Syria Dea xlviiii). Hayvanların boyun eğmesi kurban töreninin bir koşuluydu (Aesch, Ag 1297; Plut, Pel xxii; Porphyr, De abstinentia i.25; Inscr Kos xxxvii; Dio Chrys, Or xxii.51; Apollonius Paradoxographus, Mirabilia xiii). "Artemis'in eski heykelini Delphos'un oğlu Kastalios'un oğlu Laphrios Kalydon'a getirdiği için" (Paus vii.18.9), yahut bir olasılıkla "Laophoros"tan ("Yolun Koruyucusu" ya da "İnsanların Taşıyıcısı"), ya da "Elaphos"tan ("Geyik Avcısı") türetilerek Tanrıçaya bu soyadı verildi. Tören yerinde öküz ve buzağı boynuzlarının yanı sıra yabandomuzu dişleri, kaplumbağa kabukları, çekirge kalıntıları, at kemikleri ve dişleri bulunmuş, ama geyik boynuzuna rastlanmamıştır. Benzer törenler Hyampolis'teki Elaphebolia'da ve Messene'deki Kouretes'te de yapılmaktaydı (Paus x.1.6; Plut, Mul Virt 244). Herakles'in Oita Dağı'nda kendini kurban etmeye kalkışması, Laphria törenlerinden daha eski bir tarihe rastlıyor olmalıdır (Pind, Isth iv.67-74; Schol. ad Hom, Il xxii. 159). Ksenofon'un zamanına gelindiğinde, Zeus Meilikhios'a sunulmak üzere domuzlar diri diri yakılıyordu (Xen, Anab vii.8.4 et vid. Schol. ad Thuc i.126), ama bunlar göreceli olarak değersiz kurbanlardı.

ayak basılmamış içlerinde ağıt yakılmadan çürüyen, elleri boş hayaletler. Burada oynayacakları rol yok.

Kalydon'da "soğuk şarap" da olmayacak, bunu o zaman anlıyor. Onlara kızarmış yağ ve et sunacak kadınlar yok, onları sarayında ağırlayacak Oineus da yok. Belki de Oineus hiç yok. Çevresine, yoldaşlarının yüzlerinde beliren farklı anlamlara bakıyor. Meleagros adamlarının arasında ilerlemeye çalışıyor. Atalante ortalıkta görünmüyor. Esen yel bir anda yağlı bir duman bulutunu koparıp set boyunca onlara doğru savuruyor. Yenilgilerinin kokusu var bunda.

Melanion başını çevirip arkasına bakıyor. Yiğitlerin devasa gölgeleri taşın üzerine yayılmış ve setin kenarına kadar uzanıp orada ikiye bölünüyor. Ötesinde karanlık var. Meleagros'un köpekleri yiğitlerin aralarından yol bularak tapınağın ağzında duran sahiplerinin çevresinde toplanmışlar. Ona bakabilmek zor. Arkasındaki alevler fazla azgın.

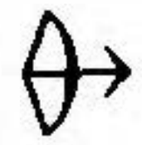
Atalante ile Aura karanlığın içinden beliriyor ve adamların gerisine doğru yürüyorlar. Kızın bakışları Melanion'dan kayıp, adamlara seslenmekte olan Meleagros'a odaklanıyor. O yaklaşırken Melanion başını çeviriyor. Meleagros'un kolu yamacı kaplayan hayvan kafeslerini, ya da belki daha da yüksekleri kapsarcasına savruluyor.

İlk yamacın ötesinde hafif bir çukur var, ortasından beyaz taşlar döşeli bir yol geçiyor. Oluşturduğu çizgi, sanki ateşten bir ok fırlatılmış ve uzaklaştıkça gerisinde bıraktığı ışık solup kaybolurken uzakta ufacık ışık noktalarına bölünüyormuşçasına, ötedeki vadinin karanlığını oyuyor. Meleagros orayı işaret ediyor. Sesini yükseltiyor, oysa ateş uğulduyor, hayvanlar böğürüyor ya da meliyor, onları çekip sürükleyenler de bağırıyorlar. Yi-

ğitler onun sesini işitemiyorlar, işitmeleri de gerekmiyor. Burada toplanacaklarını hep biliyorlardı.

Melanion'un çevresindeki adamlar tedirgin. Arkasında duran birisi onu itiyor, ama dönüp bakmıyor ona. Bir el omzundan tutuyor ve onu çekiyor. Atalante karşısında duruyor. Kızın parmaklarını duyumsuyor, arkasında ateşin sıcaklığı var, her ikisini de çevreleyen adamlar yavaş hareketlerle kımıldanıyorlar. Yürüyüşün son aşaması için bir araya toplanıyorlar. Karanlığın içinden görünen ışıklar Kalydon.[106]

[106] Daha ziyade, ışıklar Kalydon'u çağrıştırmaktadır. Eski Yunan'ın karanlığını noktalayan ışıklar dolaylı ya da anlamı belirsiz işaretler göndermektedir. Çam ağacından, kurutulmuş süpürgeotundan, çıra ve dağ keteninden (Aesch, Ag 288, 295, 305, 497-8) yapılıp sıra halinde yerleştirilen fener ve meşaleler İda Dağı'ndan Lemnos'a, Athos Dağı'nın doruğundan Makistos ve Messapion'daki gözetleme kulelerine, oradan Asopus Ovası'na ve Aegiplanctus Dağı'na bakan Kithairon'a, Gorgopos'un sularından, sonra Saronikhos Körfezi'ndeki burunlardan geçerek Arakhnaeus Dağı gözetleme kulesine ve böylece de Atreus'un Argos'taki sarayına dek uzanıyordu (Aesch, Ag 281-317). Klitaimnestra'ya Agamemnon'un Truva'dan dönüşünü yakılan ateşler haber verdi. Skiathos'dan görünen fenerler Atinalıların müttefiklerine karşı Artemision'da kaybedilen bir deniz savaşını haber verdi (Hdt vii.183.1), burada çok daha önceleri, Lynkeus ile Hypermnestra birbirlerinin Larissa'dan kaçışlarını bu yoldan öğrenmişlerdir (Paus ii.25..4). "Yeryüzüne gölgeler düşürecek" kadar parlak bir gece ışığı Lakedaimonlular için felaket habercisiydi (Diod Sic xv.50.2-3) ve başka bir tanesi de –bir olasılıkla bir kuyrukluyıldız (Aristot, Meteor 343b.23)– denizin Buris ve Helike kentlerini yutmasından önce görüldü (Callisthenes ap. Sen, Quaest Nat vii.5). Oysa aynı fenomen Timoleon'un Sicilya seferi için iyiye yoruldu (Diod Sic xvi.66.3). Athena, Furiaları Atreus'un sarayından Yeraltına meşale ışığında götürdü (Aesch, Eum 1022-4) ve Artemis de aynı ışıkla avının şaşkınlıktan donakalmasını sağlıyordu (Paus viii.37.4). Ürkek genç kızlar evlilik töreninde sunağa (Eur, Med 1027, Ion 1474, Hel 723) yanan dalları taşıyanların arkasından yürüyerek gidiyorlardı (pyxis, London Brit Mus 1920.12-21.1; ▷



Güney kapısından girmişlerdi kente, ıssız sokaklar bulmuşlardı, ışıksız bir bilmece. Onlara vaat edilen kent, ele geçirilmiş ve yağmalanmış bir kentin içinde gizlenmiş-

◁ stamnos, Mississippi 1977.3-96), kurban verme karanlıkta yapılıyordu: Yalnızca deli Kassandra Truva'nın düşmesinden sonra kendi "evliliğini" kutlamak için mum yaktı (Eur, Tro 308-52). Orestes ile Kapaneus'un havaya kaldırdıkları meşaleler Hermione'nin ölümünü (Eur, Or 1573) ve Thebai'nin düşüşünü (Aesch, Sept 433) ilan etti; Thais'in gülerek elinde tuttuğu meşale, Persepolis'in yanmasını izleyen İskender'in de gülmesine neden oldu (Diod Sic xvii.72.5). İphigeneia'nın, erkek kardeşinin kirlettiği Tauris'teki tapınağı temizleme umuduyla yaktığı "meşaleler" (Eur, Iph Taur 1224) ile Argos'ta Demeter adına çukura atılan meşaleleri (Paus ii.22.3) karşılaştırın; ya da savaş için toplanan Kimon'un birliklerini aydınlatan ışıkla (Diod Sic xi.61.6-7) artık yaşlanmış olan ve çok geçmeden öldüreceği adamların alay ettikleri Odysseus'un saçsız başında yansıyan ışığı (Hom, Od xviii.354) karşılaştırın. Bütün bu ışıklar zamanı gelince parlayacak ve Meleagros'un Atalante'nin yanındaki adama dönerek onunla konuştuğunu gördüğü ışık, bir "Büyük Tanrıça" için yapılan gizli törenleri aydınlatan, ama hiçbir zaman onun adını vermeyen (Soph, Oed Col 1049) meşalelerin ışığından daha iç gıcıklayıcı olmalı. Konuşulanları işitemez ve Kalydon'un ışıkları güdük lamba fitilleri gibi titreşerek yanar (Aristoph, Nub 56-9), tuz ve suda yüzen (Hdt ii.62.1-2), uçları temizlenmemiştir (Aristoph, Vesp 249-54), alevleri mordur (kupa, Paris Louvre G135) ve dumanları da mordur (skyphos, Paris Louvre G156), yağmur olasılığını haber veren küllere boğulmuştur (Aristoph, Vesp 262). Hintyağı (Hdt ii.94.1-2) daha iyi, zeytinyağı ise daha da iyi ışık verir (Xen, Sym vii.4).

Yiğitler ilerlerler. Kent karmaşa içinde sessiz bir meşale yarışı halindedir (Paus i.30.2; çan krateri, Harvard 1960.344) ya da her bir parıltının bir lamba ve aydınlattığı yer kadar olduğu hafif bir aydınlık halindedir: Hesap defterlerine gömülmüş bir adam (Aristoph, Nub 18), tuvaletiyle ilgilenen (Aristoph, Lys 825-8; çan krater, Harvard 9.1988; kylix, Mississippi.1977.3.112) ya da bacaklarının arasına elini soknuş bir kadın (Aristoph, Eccl 1-18). Bu parıltılar yer değiştirir, biçim değiştirir ve birbirlerini yansıtır: Truva kumsalında yanan ▷

ti. Dinleyerek ve bakınarak, görü yetilerinin ötesinde oluşan biçimlerce dinlenip izlenerek Kalydon'un sokaklarında ilerlediler. Duydukları korku, sessizce iz süren ya da

◁ çadırlar (Eur, Rh 43), Helene'nin odasından sızan ışıkta yansıyacak (Tryphiodorus, Excidium Il ii.487-521) ve onun yerini Sinon'un hileli feneri alacaktır (Apollod, Ep 5.15). Yunanlılar aldatacak, gemileri yelken açacaktır; denizde, Nauplios'un yaktığı ateş yüzünden gemileri Kaphareus Burnu'ndaki kayalıklara çarpıp parçalanacaktır (Apollod, Ep 6.7, ii.1.5; Eur, Hel 1126-31; Schol. ad Eur, Or 432; Quint Smyrn, Post xiv.611ff.; Schol. ad Lyc, Alex 384; Hyg, Fab cxvi; Sen, Ag 557-75; Dict Cret vi.1; Virg, Aen xi.260 et Serv ad ibid.; Lact, Plac ad Statius, Achill i.93; Ov, Met xiv.472). Geceyi gündüze çeviren her bir Mikerinos lambasına karşılık (Hdt ii.133.4-5), bakmaya gücü yetmediği bir güneş altında ter döken bir Antigone vardır (Soph, Antig 879) ve birbirlerinin beden kıllarını yakan her iki soyları karşılığında (Aristoph, Thes 237), onlara hüküm giydirmek için toplanan jürinin bir düzine ateşi vardır (Aristoph, Vesp 219). Doğu yönündeki karanlıkta, Oita Dağı'nın eteklerini meşe ve zeytin ağaçları kaplar; daha yukarı yamaçlarda çam ağaçları vardır. Herakles'in yaktırdığı ateşin yeri hâlâ ayak basılmamış ormandır (Soph, Trach 1193-1205). Yiğitler kente giden taş döşeli yola dizildiler ve iki yanda öbek öbek ateşler yanıyordu (Hom, Il viii.555-66). Önemli yükler taşırlar – Hera'nın yanan tapınağı (Paus ii.17.7), Athena'nın alev alev yüzü (Hom, Od xix.33-4) bunlar gittikçe daha büyük görünüp ortalıktaki her şeyi karartırlar (Eur, Cyc 663). Yiğitler kentin kapısına yaklaştıkça, Kalydon'un ışıkları seyrelir. Meleagros Atalante'yi gözden kaybetmiştir. Köpekleri içerdeki köpeklere havlar ve yanıt alamazlar. Asıl işaret nerededir?

"Athena'nın lambası"nın tasarımını Kallisthenes yeniden yapmış "Karpas keteninden" yanmaz bir fitil eklemiştir (Paus i.26.6-7). Prometheus'un çaldığı ateş, türünün sonraki sayısız örnekleri arasında gizli kalmıştır (Aesch, Prom 1-11). Kalydon sokaklarının oluşturduğu çizgileri, iğne delikleriyle dolu bir coğrafyayla değiştirmiştir. Bunlar gemicileri zaman zaman yanıltan ateşlere benzer (Hom, Il xix.375-6) yahut Plataia'dan Thebai'ye gönderilen ve gerçek işareti bozan anlamsız işaretlere (Thuc iii.22.7-8), ya da "hem zafer, hem de yenilgi anlamına geldiği için iki ayrı konuda bilgi veren sönmekte olan ateş"lere benzer (Eur, Ph 1255-9). Kapılar yiğitler için açılır. Kalydon'da bin kadar kapaksız parıltı vardır; bunlar sokakların ▷

saklanıp bekleyen avcıların korkularıydı, öldürücü darbe öncesindeki anda, silahlarını kaldırıp doğrultmuşlardı, avın kapkara gözüne yansıyan kendi görüntülerini görüyorlar, onun duyduğu dehşetin tuttukları oktaki titreşimlerini duyumsuyorlar. Yiğitler sessizlik içindeydi, hayvanlar çevrelerinde toplanırken her biri dinlemekteydi. Kendileri için başka bir gelecek algıladılar. Avcının korkusu avlanan olmaktır.



Üstlerindeki karanlıkta kızıl noktalar parıldayarak uçuşuyor, bir görünüp bir kayboluyor, kentin kuzey sınırındaki korunağın bulunduğu yüksekliğe doğru yiğitlerin ilerleyişini izliyorlardı. Dar ve yüksek duvarlı bir geçitten geçerken, Meleagros'un köpekleri havlamaya başladı. Yiğitler adımlarını hızlandırdılar. Silahlarını kullanamayacakları kadar birbirlerine bitişiklerdi, olacakları bilmenin kararsızlığı çöktü üzerlerine, ilerleme ve gerileme arasında bocaladılar. Nereye? Atalante başını kaldırıp baktı. Her iki tarafta da, duvarda dizilmiş kızıl gözlerin gerisinde şişmiş bedenler vardı. Kafilenin önünde-

◁ uzak uçlarına yerleştirildikten sonra bir ateşten alınmış korlar gibi dağılır. Yiğitler başlarını kaldırır ve gözlerini ovuştururlar; kırmızı yıldızlarının kendilerinden başka hiçbir şeyi aydınlatmadığı bu yeni takımyıldızları tanımazlar. Köpekler birbirlerine sokulur. Ama onları kuşatan ışıklar yıldızlar kadar uzakta değildir. Bunlar düşen kömürlerin, yahut uçuşan kıvılcımların, yahut tapınakta yanan ateşin gözlerde oluşturduğu, her biri somutlaşan bir karanlığa gömülü, ufak noktacıkların kızıllığıdır. Kalydonun ışıkları çevrelerini kuşatırken, yiğitler oluşan biçimleri izlerler. Bu ışıklar kaynaklarda geçmemektedir, ama vardır. Kaynağın sınırlarının ötesinde, onların eylemlerinin hiçbir işaret ya da iz bırakmayacağı bölge yer alır: Yabandomuzunun avlanabileceği yer. Kendilerini gözetleyen parlak gözleri gözetler. Sonra da ilk hayvan sıçrayarak saldırır.

ki adamlar dönüp arkadakilerin arasından kendilerine yol açmaya çalışıyorlardı. İlerlemeye çalışanlarsa onları itiyordu. Birisi bağırarak onları düzene sokmak istedi ve bir an sonra saldırganlar soldan ve sağdan üzerlerine atıldılar.

Hoyratça bir karmaşa, şaşkın bir boğuşma baş gösterdi. İlk kurban haykırdı, sonra panik doğdu. Avcılar orada saldırganları yenememişler ve bu ilk saldırı onları zayıf düşürünce bölünmüş, yeniden bir araya gelmeye çalışmış, ama bunu başaramamışlardı. Bir grup korunağın olduğu yere doğru yürümeyi sürdürmüştü. Öbürü ise dağılmıştı.

Atalante, Melanion, Ankeus ve Kimmerler soyundan gelen adam birlikte koşmaya başladılar. Atalante'nin yüzünü bir şey sıyırıp geçmişti. Eliyle savuşturmuştu onu. Derken bir şey onu ayak bileğinden yakaladı. Tökezledi ve neredeyse düşecekti, oracıkta kalacaktı. Bir el onu kolunun altından kavradı ve ayağa kaldırdı. Yeniden koşmaya başladılar.

Kent, çevrelerinde karanlıktan bir duvar örüyordu ve adamlar nabız atışları hızlanıp koşuşları yavaşlayıncaya dek ağır bedenleri birbirlerine çarpa çarpa koştular. Sokak genişledi ve ortasında taş yığını olan bir avluyla son buldu.

O zaman Ankeus, Kimmerlerden olanı umursamayarak, kendilerinin Arkadhialı olduklarını mırıldandı ve Meleagros'a, adamlarını pusuya düşüren öndere, sövdü. Her biri çevrelerindeki açıklığın dörtte birine doğru dönerek, kurganın çevresinde konumlarını aldılar, ama hiçbir şey görmediler. Atalante, çatının kiremitleri üzerinden bir tıkırtı, kendilerine doğru bir kımıldanma sesi işitmeden önce ne kadar beklediklerini bilmiyordu. Onların ateşten gözlerinin kapanıp açılarak bütün çevreleri-

ni sarışını izledi. Altı, sekiz, on, yirmi. Parmak kılıfını takarak ilk fırlatacağı oka uzanıyor.

Kimmerlerden olan oklarını bitirinceye kadar fırlatmış, sonra yayından kirişi sökmüş ve bunu bir boğma aracı olarak kullanmıştı. Onun üzerine çullanmışlardı. Melanion ona yardım etmeye koşmuş, Atalante de delikanlıya dayan, diye bağırırken kendi sesinin Ankeus'unkine karıştığını işitmişti. Umarsız kalan adamdan iki boğuk acı çığlığı duyuldu ve sonra sürü onun kanının kokusuna yönelince canlarını kurtaran üçü kısa an boyunca rahat bir soluk aldılar. Atalante bıçağı dişlerinin arasında boğuşuyordu, Aura ayaklarının dibinde durup kızın tam öldüremediklerinin işini bitirmeye koşuyordu. Ankeus bacaklarını kök salmış meşe ağacı gibi hiç kımıldatmadan durarak, baltasını hiç durmamacasına, sola, sağa, sonra yine sola savuruyor, baltayı sürekli bir elinden öbürüne geçiriyordu. Kız onun öldürdüklerinin kanının omuzlarına ve sırtına fışkırdığını duyumsuyordu. Melanion kargısını saplayıp duruyor, bu gücü harcarken de boğazından hırıltılar çıkıyordu, ama boğuşmanın asıl yükü kızla Ankeus'un omuzlarındaydı. Zira hayvanlar akın akın saldırıyorlardı –kız saymayı çoktan bırakmıştı– ve ensesinde tuhaf bir yorgunluk, anımsadığı ama nereden olduğunu çıkaramadığı bir sesle ona fısıldayan ve mırıldanan tek bir tınının ağırlığı vardı. Oklarını birer birer fırlatmadan önce son dakikaya kadar bekledi, gözleri hedefi buldu, kolu geriye uzandı, parmaklarıyla oku kirişe taktı, yayı gerdi, kalp atışları yavaşladı ve düzene girdi. Sonra bir bekleyiş, adamların kentin uzak kesimlerinden gelen cılız çığlıklarını, tıpkı kendisinin de onları geriden koruduğu gibi, onu geriden koruyan adamların hırıltılarını, Kalydon'un düzgün taşlarındansa toprağa ve otlara daha çok uyan pençelerin kayarken çıkar-

dıkları sesleri duyduğu uzun bir ara. Bu aralar dakikaları uzatarak sanki mevsimlere sığdırıyordu; oku fırlatmak için zaman çoktu. Bedenler ayaklarının dibine düşüyor ve hayvanın işi bittiğinde, yeniden fırlatabilmek için oku kafasının altından tutarak cesetten çekip çıkarıyordu.

Gün doğarken kıyımın pisliğine bulaşmış olarak karşılıklı durmuşlardı, sanki silahları değil de, kendileri kurbanlarının kaygan etine saplanmış, kaslarını kesmiş, yağının içine gömülüp sonra yeniden çıkmış gibiydiler. Ama yengilerinden toplanacak ganimet yoktu. Savaş hiçbir iz bırakmamıştı. Kurbanlarının leşleri kaybolmuştu ve Kimmerlerden olandan eser yoktu.

Sağ kalan üçü, ötedeki duvarın önünde duran bir yaklaktaki suyun üzerinde biriken köpüğü elleriyle sıyırdıktan sonra kendilerini temizlediler. Atalante tenini kaplayan kurumuş kan kabuğundan arınırken iki erkeğin kendisini izleyişini gördü, sonra bedenini yıkayan soğuk suyun dokunuşuna bıraktı kendini. Ankeus'un attığı bir kahkaha üzerine başını kaldırınca Melanion'u ve kendisine bakarkenki heyecanını gördü. Yanaklarına kanın hücum ettiğini duyumsadı. Genç başını çevirdi ve kız başı soğuktan zonklayıncaya dek kafasını suya gömdü.

Geceden sağ çıkanlar, yüzleri yorgunluktan kül rengine dönmüş, kentin batı duvarının önünde toplandılar. Meleagros, kayıpların adlarını seslenerek, duvarlar boyunca yürüyordu. Ama öğlene doğru, güneş yüzünden susuzluklarını Arakynthos'un tepelerinin birinden doğan derede giderirlerken, seslenilen adlara yanıt gelmemişti. Atalante, karanlık saldırganlar Kimmerlerden olanı yere serdiklerinde, onun bedeninin düşerken çıkardığı gürültüyü anımsadı: Hafif bir sesti. Melanion'un güç

harcarken boğazından çıkan hırıltılar Ankeus'unkinden daha gürültülüydü, neredeyse inlemeydi. Erkekliği onun için yeni ve denenmemiş bir şeydi. Kendisini sokakta yerden kaldıran elin dokunuşu pürüzsüzdü, hatta parmaklarını koltuk altına batırdığı ve karmakarışık saçlarının arasında kenetlediği zaman bile: bir erkeğin dokunuşu. Saldırıların tekdüze karabasanı, susan bir gökgürültüsü gibi, giderek gerilerde kalıyordu.

Ya da dün gece körfezin uzak kıyısında çağrılan adlardan oluşan, havadan sarayın sütunlarının devrilerek parçalanışının giderek dinmesi gibi, diye düşündü kız, kayıplara son bir kez seslenen, artık yanıt beklemeyen Meleagros'un sesinde bu adlar yankılanırken, bu liste kayıplar için bir cenaze töreni yerine geçiyordu: *Agelaos, Dryas, Panopeos, Eurytos ve Kteatos, Amphiaraos, Penopeos* ...

Ve Hippokoon'un bütün oğulları, bunun yanı sıra da bir düzine adam, kızın saydığı kadarıyla. Başını kaldırıp, geri kalan avcıların üzerinde yükselen, dümdüz doruğuyla gökyüzünü dolduran Arakynthos'a baktı. Yerine getirdikleri törenler burada yapılamazdı.

Sağ kalanlar yürüyüş için hazırlanmaya koyuldular. Aşağıdaki vadide hayvan kafesleri boştu ve Kalydon'un evsiz barksız kalmış yurttaşlarından eser yoktu. Tapınak terk edilmiş duruyordu. Gün ışığında küçülmüş gibiydi, uzun zaman önce yok olup gitmiş, çok daha büyük bir yapının girişini andıran bir kulübeydi sanki. Ateş setteki taşların üzerinde kara bir is lekesi oluşturmuştu. Meleagros, oturmakta olan avcılar arasında dolaşıyordu. Yengilerini paylaşacaklar sayıca azaldıkça, bu yengi daha da büyük olurdu. Daha parlak bir ışık saçar, daha kalıcı olurdu. Aşağıdaki vadiye doğru giden, deniz yönünde ve suyun kıyısıyla Arakynthos'un eteği arasındaki kı-

yı boyunca uzanan yolu gösterdi parmağıyla. Köpekleri ayağa kalktılar.

Thersites'in ayağı, sanki bir pençe saplanmış ve kendisi de paniğe kapılarak hareket edince pençe onu boydan boya yırtmış gibi, yarılmıştı. Akastos ile Peleos'a dayanarak yürüyordu. Thestios'un oğulları sanki onu başkalarının meraklı gözlerinden gizlemek ister gibi yaralı kardeşleri Kometes'in başına üşüşmüşler ve kendi kargılarını birleştirerek uydurdukları derme çatma bir sedyede taşıyorlardı onu. Podarkes topallıyordu. Lynkeus'un bir kolu askıdaydı. Ötekiler sağ kalmalarının bedelini, güneşte kurudukça batan ve zonklayan yara ve kesiklere dayanarak ödüyorlardı. Çok geçmeden havaya karışarak onları örten ve boğazlarını kurutan tozun içinde ayaklarını sürüyorlardı. Atalante ile Aura ötede, sol tarafta, kendi yollarından gidiyorlardı.

Vadinin dibinde yolları batıya döndü. Aşağılarında, solda, güneş tuzlu suda parıldadıkça ve körfezden esen yel kamışları ve sazları titreştirdikçe, önceki gün batacıka yürüdükleri tuz bataklıklarında ışık da oynaşıyordu. Üstlerinde ise, Arakynthos'un yamaçları uzun zaman önce dağdan aşağıya yuvarlanıp talih eseri nereye düşmüşlerse orada toprağa gömülmüş muazzam kayalardan oluşan bir yığın halindeydi. Yoğun bitki örtüsünü adeta bir ormana, çukurları vadilere, kumları çakıl taşlarına dönüştüren perspektifsiz katmanlar halinde yükseliyordu bunlar. Burada devler oyun oynamışlardı bir zamanlar, sonra da kendi oyun alanlarının yıkıntılarının altında tökezlenen, hırpalanmış ölümlülere dönüştürüvermişlerdi kendilerini. Meleagros öncülük yapıyordu. Atalante onun düşüncelerinde, görme alanının kenarında kıpırdayan bir şey olarak kendi varlığını duyumsuyordu. Irmak kıyısında, yukarıdan kıza gö-

ründüğünden beri onunla konuşmamış ve yanına yaklaşmamıştı.

Elindeki yaradan sızan duru sıvı günbatımına kadar kabuklaşacaktı. Kurbanlarının bedenlerinden oklarını çekip çıkarırken ne tüylerin saplarının derisini deldiğini, ne de her seferinde kesiğin derinleştiğini fark etmişti. Parmakları uyuşuyordu. Parmaklarını kastı ve Thersites acı acı haykırınca başını kaldırıp baktı. Bundan sonra Nestor'un ve kızdan gözlerini kaçıran Melanion'un kollarına dayanarak yürüyecekti. Genç olanının şimdiki mesafeli davranışının nedeni neydi acaba? Meleagros mu? Berikilerin varlığı mı?

Arakynthos'un son tepesine varmaları neredeyse bütün günlerini aldı. Ötede, denizkulağının yukarı bölümü göründü. Dün karayı gördükleri yer artık çok geride kalmıştı. Önceki akşam olduğu gibi, güneş suyu kızıla boyadı. Toz kalkmaya yeltendi ve hava onu buyur etti. Aşağı denizkulağı ve onu kendi içine alma eğiliminde olan körfez arasında nöbet tutan ufak balık sürüleri suyun yüzeyinde noktacıklar oluşturuyorlar ve giderek uzayan gölgeler, artık batı denizine batmaya yüz tutan ateş topunun peşine takılarak yüzen yumuşak sırtlı deniz yaratıklarının sürüklediği ufacık, ışıksız izler oluşturuyorlardı. Aralarından çoğu kıyının ilerisinde toplanmışlardı, sayıları kızın anımsadığından daha çoktu, gerçi önceki gün suyun öbür yakasından bakarken, bağıra bağıra söyledikleri adlarının birer birer yan yana gelmesiyle, öykülerini önceden haber veren, sürüncemede kalmış cümlelerden kaçarak sığındıkları bir ses sarayı yükselttiklerinde, kim sayı sayma zahmetine girmişti ki?

Hiçbiri.

Oysa sayıları daha fazlaydı –kız şimdi bunu görüyordu– küçük adacıklar da hareket ediyordu. Baştan san-

dığından daha yakın ve daha ufaktılar. Yirmi otuz kadarı Lykormas'ın ağzında belirmişlerdi. Ufak teknelerden oluşan bir filo, kumsalın bir parçasıymış gibi görünmeye çalışıp yavaş yavaş yaklaşarak, ama onun durağanlığı onları ele vererek, körfezi geçiyordu, teknelerin her biri insan olması gereken birer yaratık taşıyor ve onların hareketleriyle ilerliyordu. Kızın aklına önce o sabah ortadan kaybolan, çılgın kurban törenini bırakıp giden kent halkı geldi. Oysa onlar yüzlerce, belki de binlerceydi. Başını iki yana salladı ve gördüğü şeyi haber vermek için bağırdı.

Meleagros, güneşin kızıl parıltısının önünde insan biçiminde bir karanlık oluşturarak belirdi karşısında. Suyun üzerinde hareket eden kara benekleri o da görmüş, şimdi gözlerini dikip kıza bakarken olduğu gibi, dilini tutmuştu. Akşamın kül rengi gölgesi körfeze çökerek suları ve üzerinde hareket eden her şeyi bulandırdı. Kız da gözlerini ona dikmişti: Irmağın kıyısında kendisine yukarıdan bakıp yaklaşmaya cesaret edemeyen erkeğe yarı boyun eğme ve şimdi, Arakynthos'un gölgesinde ve burada, onun felakete sürüklediği adamlarla çevrelenmiş olarak, kendisinden beklediğini yarı armağan etme anlamı taşıyan bir razı oluş vardı bakışlarında, bu da suskunluk biçimini almıştı.

Peşinde oldukları hayvanın izini Melanion sürebilir, Meleagros onu öldürebilirdi. Ama hiçbiri bunlardan ikisini birden yapamazdı. Seçim ânı geldiğinde, ikisinden birini seçmek kendisini zayıflatacaktı, diye aklından geçirdi kız.

Avcılar o gece düşlerinde yabandomuzunu gördüler. Kuzeyden ve batıdan, Akarnania Sıradağları'nın alçak do-

ruklarının üzerinden bir fırtına koptu ve yerde yatan bedenlerini şimşekleriyle aydınlatarak uğuldadı. Trikhonis Gölü'nün üzerinden eserek kuzeydeki dağlara vurdu ve sessiz şimşeklerle doygun toprağın üzerinde birikintiler oluşturan yağmuru getirdi. Güneyde uzayarak, dinerek ve yeniden bir kat artarak gök gürledi, öyle ki bunun uğultusu uyuyanların kulaklarına kadar gelip düşlerine girdi. Çöktükleri yerde yatıyorlardı ve uzaktaki fırtına toynak seslerinin gürültüsüne dönüşerek ağırlaşmış kafalarının içinde yankılanıyordu. Zira canavar bataklıkta gizlendiği yerden kalkıp sert toprağa ayak bastığında, yer gümbürder gibi olur.

Avcılar onun işaretini bekliyorlardı ve şimdi bunu dinlediler. Kasığından yara alıp ölen ve Argonautların Akheron Burnu'nda rüzgâraltına gömdükleri İdmon'un da son işittiği ses buydu. Orada, Peleus ile İdas canavarın işini bitirmişler, derisiyle kafasını da çürümeye bırakmışlardı. Gök gürlemesi sürüyor, suskun Symplegades kayalıkları arasında yankılanıyor, derken hızla denizi geçip Phthia kenti çevresine varıyordu, burada bir zamanlar birisinin kardeşi aynı sesi ve iki başka kaçamak sesi dinlemişti. Bu av bir bahane. Bahtsız Phokos bir kuyudan aşağı atılacak. Peleus ile Telamon suçlu olacaklar, sonra sürgüne gönderilecekler, sonra da kendilerini burada, düşün içinde bulacaklar. Laertes iki adamı görüyor, biri genç, öbürü yaşlı, mersin ve defne ağacı ormanında kendilerine yol açıyorlar. Ellerinde kızılcık ağacından kargılar var. Genç olanı başını kaldırıp bakıyor: İşitir gibi oldukları hafif uğultu şimdi ivedi bir perdeye yükseldi. Yaşlı olanı gözlerini yerdeki bitkilere dikiyor. Bu iki adam kendisine benziyorlar: Geçmişteki haline ve gelecekteki haline. Başları öylesine çileli bir yavaşlık içinde beliriyor ki. Başka bir güç, düş görenin bedenini ku-

şatan, kol ve bacaklarını kurşun gibi ağırlaştıran ve düşün kendi yaydığı sıcaklıkla parıldadığı dopdolu beynini rüzgârın pürüzsüz kıldığı, güneşin ısıttığı taşa dönüştüren bir bitkinlik yönetiyor bu düşü. Aslanla yabandomuzu ona Pelias'ın kızıyla evlenmesini sağlayacak koşuma karşı zinciri döndürüp çekerek direnirlerken, Admetos zincire öbür ucundan asılıyor. Hayvanların böğürtü ve hırıltıları kulaklarını tırmalıyor. Sırtına onların köpüğü sıvanıyor.

Yabandomuzu, yaktıkları kamp ateşinin kızıl döngüsünün çevresinde zıplıyor ve sıçrıyor. Hayvan bir hırıltıyla aralarına atlayıp toprağı eştiğinde, bunun sarsıntısıyla kafaları seğiriyor. Kuşatılmış hisarları sayıklıyorlar. Gelecekleri belirlenmemiş, geçmişleriyle karışmış, geçmişleri de zorunluluk ve yiğitlenmeyle düğümlenmiş. Toprak kabarıyor ve dalgalanıyor, sonra düzeliyor. Saatler geçtikçe yabandomuzunun gözünün kırmızılığı soluyor. Sabah oluyor. Thestios'un sağ kalan oğulları –İphiklos, Aphares, Euippos, Pleksippos, Eurypylos, Prothoos, Prokaon, Klytios ve Hippothoos– gitmişler. Avcılar derin uykularından uyanıp kaçanların işaretini buluyorlar, belki iyiye, belki kötüye alamet olan ve ya korkunç bir totem, ya da kasvetli bir emanet yerine geçecek bir işaret: Kometes'in terk edilmiş cesedi kargısı eline bağlanmış olarak korunun ucunda bir kızılağaca yaslanmış oturuyor.

Köpekler seğirtip kafaları eğik, koku arayarak, koklayarak dağıldılar. Aura da onların peşinden gitme isteğiyle havladı. Çok geçmeden hayvanlar çıplak toprakta ve yağmura aç otlarda belirsiz beyaz ya da kahverengi noktalar halinde görünüyordu. Arakynthos'un en güneyde-

ki tepesini aşmışlardı. Sabahın erken saatleriydi ve batı yamaçlar gölgede kalmıştı. Meleagros köpeklerini Thestios'un oğullarının izine salmıştı. Avcılar, üst yamaçlardan aşağıya doğru peşinde ince sis bulutları bırakarak inen, gecenin serinlettiği havada hayvanları ve avlarını izliyorlardı. Yoğun çiy ayak tabanlarından işliyor ve Lynkeus dışında hepsi körfezin yüzeyindeki parıltıya sırtlarını dönüp gölgeye doğru ilerlerlerken gözlerini kırpıştırıyorlardı. Derken, sanki dağ onların kendi ufkuna baskınını sezmişçesine, yamaçlardan, uzaklık yüzünden azalarak tek bir tınıya dönüşen ve sessizlikte kulaklarına uzun uzadıya bir haykırış gibi gelen tuhaf bir çığlık kopup geldi. İnsan çığlığıydı bu.

Başlarını kaldırıp baktılar ve ses kesilinceye dek bir, iki, üç kalp atışı saydılar. Dağda kımıldayan hiçbir şey yoktu. Kısa süren bu sesten sonra da dinlemeyi sürdüren Lynkeus dışında hepsi yeniden aşağıya baktılar. Onun bakışları dağın tümsekli yüzeyinden geçip sert kireçtaşını tıpkı bir zırh gibi katmanlar halinde örten alüvyonlu toprak kalıntılarını taradı. Dağın iç kesimlerinde bir kıpırtı vardı. Sayısız ufacık kabuklu yaratık, pıhtılaşmış bir kaya ve karanlık denizinde dönüp duruyorlardı. İdas onu kolundan çekti. Lynkeus sanki bir yere bakmıyordu, yine de başını çeviremiyordu.

Atalante merak duymadan izliyordu: Nasıl ki Theseus ile Peirithoos'un aralarından su sızmıyorsa, Peleus ile Telamon kardeşler Phokos'un katilleri iseler, İason benzersiz bir geminin benzersiz bir kaptanıysa, Lynkeus da ileri görüşlü olandı. Kendisinin ayı-kız ya da kız oğlan kız olması gibi. Ya da yabandomuzunu yenen kız. İdas kardeşini kolundan tutup sürükledi. Avcılar gece kaçanların görünmez izini sürmeyi sürdürdüler.

Kafile uzun bir kuyruk oluşturuyordu ve iki kardeş

çok geçmeden Thersites'i taşımakta olan Nestor ile Phoiniks'e katılarak geriden gelmeye başladılar.

Thestios'un oğullarının kaçışı bir tuzak ya da yemdi, yahut amacı buydu, diye düşündü kafilenin gerisinde yürüyen Melanion. Bağlanmış bir geyik yavrusunun bağırması anasını oraya getirir, bir leş kargaları da besler, kurtçukları da. Köpeklerden kaçanlara, adamlardan yabandomuzuna dek. Zira canavar önce daha küçük olan gruba saldırmayı yeğler. Yabandomuzundan da Atalante'ye. Bir de Meleagros'dan Atalante'ye. Onları felakete sürükleyecek olan o, ille de yapacak bunu, tıpkı köpeklerinin de şimdi hepsini yanlış bir yere sürüklediği gibi. Kendisi dışında hepsini. Kuşkusunu doğrulamak için gözleriyle araziyi kolladı, gidip gelen bakışları önce dağı, sonra aşağıdaki suyu taradı. Anılarında bir şey vardı, ya da karşılaşacakları bir şey.

Arakynthos'un dibinden yavaş yavaş yürüyorlardı ve geçtikleri hafif eğim dikleşmeye başlamıştı. Sabahın büyük bir bölümünde yollarına koşut uzanan dikenli meşe çalılığı kuşağı şimdi kalınlaştı, yamaçtan aşağıya doğru yaklaşıp suya daha yakın yürümek zorunda bıraktı onları. Güneş dağın doruğunu aşmıştı ve tam tepelerindeydi. Aşağılarında ve sol taraflarında kalan denizkulağı ötede daralıyor, sonra da durgun gölde son buluyordu. Uzaktaki köpekler, yamaçtan hızla akarak aşağıdaki göle doğru yol bulmak için bir yatak oymuş olan su akıntısının orada durmuşlardı. İz sürmeyi sürdürmek için derenin kıyısında bir aşağı bir yukarı dolaşarak yeri kokluyorlardı. Yamacın yukarısında, dere yatağı sık meşe çalılığının altına girerek gözden kayboluyordu. Köpekler ise şaşkınlık içinde suya doğru ilerliyorlardı.

Denizkulağının yüzeyinde, en dar olduğu noktadan hemen önce, yer yer kumsallar görünüyordu. Yiğitler da-

ğın alt yamacından inerek denizkulağının uzun sazlarla çevrili kenarında toplandılar. İdas ile Lynkeus sendeleyerek indiler, İdas'ın yardımıyla yürüyen Lynkeus artık kör birisi gibi yürüyor ve yaralı olmayan kolunu sanki kötü böcekleri kovalıyormuş gibi tuhaf bir biçimde sallıyordu. Thersites ile onu taşıyanlar daha gerideydi. Gelip orada bekleyen avcılar arkalarına dönüp dere yatağına vardıktan sonra, kumsaldaki düzlükte sayısız kola ayrıldığı yere kadar, bu dere boyunca yamaçtan inerek kafileden ayrılanlara bakındılar. Köpekler başarısızlıklarının şaşkınlığı içinde bunların arasında koşuşturuyorlardı şimdi. Thestios'un oğulları sanki havaya uçmuşlardı. İzleri yok olmuştu.

Meleagros kargısının sopasıyla toprağı eziyordu. Atalante, Ankeus'un kalktığını gördü, adamın alnı kızın okuyamadığı bir düşünceyle kırışmıştı. Arkadhialı baltasını omzuna attı ve çevresine bakındı, sonra yine kaşlarını çattı. Kız onunla göz göze gelmeye çalıştı, ama onun bakışları, şimdi ayağa kalkmakta olan, orada toplanmış olan diğerlerinin üzerinde geziniyordu. Köpekler ara sıra bir havlama tutturuyorlardı. Aura da yanıt olarak hırlıyordu. Şimdi yolları kamışlıkların arasından geçecekti.

Sütleğen: Kamışların arasından tüylü sapları yükseliyordu. Önden yürüyenlerin dikkatsizce bunlara basmaları yüzünden saplar ezilip içlerindeki sütsü özsu arkadan gelenlerin dizlerine ve bacaklarına sıvandı. Çok geçmeden derileri kaşınıp yanmaya başladı. Denizkulağının çevresinde, kamışların arasında gizli, pembe ve mavi çiçekleriyle yol göstererek onları yakıcı bitki özünden kısa süreli de olsa koruyan ebegümeci ve ketenle dönüşümlü olarak, bir sürü sütleğen vardı. Thersites'in acıyla haykırışını işitiyorlardı, taşıyıcıları yorulduğundan epeyce

geride kalmıştı. Daha ilerde kamışlar adam boyu yüksekliktеydi ve nemli toprak tam bir bataklığa dönüştü. Birbirlerini göremez oldular ve tuzlu suyu sıçratarak, çevrelerini kuşatan lifli sapları elleriyle iki yana açarak birer birer yol aldılar. Güneş tam tepelerindeydi ve yüksek kamışların arasında, gölgeden yoksun durumda, suyun göze görünmeyen, kıyıdan uzaklaştıkça artan derinliğini kollayarak ilerlediler.

Kamışlar Atalante'nin çevresinde sallanıyorlardı, üst sürgünlerine vuran güneş ışığı sanki havayla sürüklenerek denizkulağının yüzüne yayılıyordu. Arakynthos'un bu yanında adını anmaya değecek hiçbir yel yoktu. Adamların yürürken çıkardıkları daha hoyrat çıtırtılar, kamışların hışırtısını ve hafif kımıltısını bastırıyordu. Kızın yakınlarında dağınık bir konumda ilerliyorlardı, ayaklarının sudaki şıpırtıları onları ele veriyordu. Sessiz bir gölge geçiverdi, güneşin parıltısını bir an bölen karanlık bir gölge, boynunu kısmış bir balıkçılın sarı gagalı kafası. Geçip gitti. Bulanık suda karnını serinlettiği için, yabandomuzunun bataklığı sevdiği söylenir. Kuş geçtikten sonra da görüntüsü kamışlarda kaldı ve kızın gözlerinin her hareketinde titreşti. Aura soluk soluğaydı. Adamların çıkardıkları sesler gitgide daha da uzaklaştı. Onların varlığının kendi üzerinden sıyrılıp gittiğini ve bunun yerini kendisi için lüks olan yalnızlığın aldığını duyumsadı. İki erkekle ilgili düşünceler aklından uzaklaştı. Yarışan öküzler gibi boyun boyuna kenetlenmiş olarak kendisine yaklaşacaklardı. Her ikisine birden saplanıp onları mıhlayacak ok da kendisiydi. Bunlar, yakalamaya çalışırken uzaklaşan belirsiz düşüncelerdi aklında.

Denizkulağı sığlaşarak sona erdi. Kafalar, omuzlar, derken gövdeler sıra sıra kamışları yararak belirdiler: Yi-

ğitler alçak bir yarın önündeki bir kumsala çıktılar. Susuz kalmış ağaçlar yükselen kaya yüzeyine tutunmuşlar, kökleriyle yarıkların karanlık girintilerini doldurmuşlardı. Bu yarıkların en genişi kaya kütlesini tepesinden dibine dek bölüyor, dar bir geçidin girişini oluşturuyordu. Bodur kalmış zakkumların ve sakızağaçlarının geçidin ağzını tıkamış olması, denizkulağındaki su düzeyinin bir zamanlar yükselerek bunların köklerini yalamış, sonra da geri çekilerek onları sert beyaz kireçtaşında kendi başlarına bırakmış olduğuna işaret ediyordu. Zaman zaman, dağın uzak yanını yoklayan yeller bu geçidi buluyor ve yarığın ağzından dışarıya sarı bir toz bulutu sürüklüyordu. Yükseklerden küçük taşlar düşüyor ve düştüklerinde çıkardıkları sesler yerde yankılanıyordu.

Güneş öğle sonrası sıcağını gökyüzüne kusuyordu. İdas ile Lynkeus, arkasından Thersites'i taşıyanlar, son kamış örtüsünü de yararak sağlam toprağa adımlarını attılar. Sığınacak hiçbir gölgelik olmadığından, yiğitler güneşe arkalarını dönüp yarığın ak ağzına bakmaya koyuldular. Sıcaktan köpeklerin dilleri dışarıdaydı. Ankeus'un kırışmış alnından ter damlıyor ve bakışları adamları birer birer tarıyordu. Sayıyor, diye düşündü Atalante. Meleagros, bacakları benek benek kızartılarla dolu, yüzükoyun yatan adamların arasında dolaşıyordu. Geniş omuzlu Arkadhialının yanına geldiğinde, birbirlerine bir şeyler söylediler, sonra Meleagros da toplanmış oldukları bu alanı gözleriyle taradı. İkisi de dönüp denizkulağının upuzun kıyısını gözden geçirdiler. Kamışlık esintilerle dalgalandıkça yeşilliği de koyulaşıp açılıyordu. Bunun dışında hiçbir kımıltı yoktu. Kız yaralı elini inceledi, yara yeniden açılmamıştı. Ankeus eliyle kamışların ötesini işaret ediyordu. Şu anda onu tedirgin eden şey ne ise, ilk orada tedirgin etmişti. Kızı ilgilendir-

miyordu bu. Kız suyun burada, denizkulağının üst bölümünde, aşağıdaki kadar pis olup olmadığını merak ediyordu. Aura bu sudan içmek istememişti. Yazgılarının, derelerin çakıl taşlı yataklarında kaynayıp köpürerek aktığı iç bölgelerdeki dağlarda çözümleneceğini düşündü. Buz gibi bir su, tanıdığı toprakları istiyordu. Ankeus ile Meleagros birbirlerinden uzaklaşmışlardı. En yakındakiler bu beklenmedik anlaşmayı izliyorlardı: Theseus ve Peirithoos, İason onlardan biraz uzakta duruyordu, dört beş kadarı da Peleus ile Telamon'un çevresinde toplanmışlardı. Thersites ile Lynkeus da kendi öznel ıstırap dünyalarında kendi kendilerine homurdanıyorlardı. Nestor uyumuş gibiydi. Başka kim vardı? Kastor ve Polluks, dar kanyonun ağzına yürümüşler, kenarındaki yamaçlara bakıyorlardı. Akastos demire değdikçe cızırdayan pürüzsüz bir taş parçasıyla kargısının ucunu biliyordu. Öbürleri pinekliyorlardı. Yakında yine yola koyulacaklar, diye düşündü kız, sonra bir daha düşündü bunu. Hepsi de yola koyulacaktı, biri dışında. Kuşkusunu doğrulamak için çevresine bakındı, sonra hâlâ kıyıdan ötelere, kamışlara, suya, Arakynthos'un yamacına bakmakta olan Ankeus ile Meleagros'a dönüp baktı. Ama orada hiçbir hareket yoktu. Hiçbir belirti. O zaman Meleagros yüzünü ona döndü ve kız kendini yine karaya çıktıkları yerin üzerindeki ufak yamaçta duyumsadı, daha genç olanı aralarındaki sözsüz iletişimi bölmek üzere ortaya çıkmadan önce, onun gövdesi öne doğru gelerek kendisininkini örtmüş ve gözleri kendisine dikilmişti. Ama burada bunu bölecek kimse olmayacaktı –onun yüzünde yazılıydı bu olgu– ve Ankeus hepsinden önce anlamıştı bunu. Melanion ortadan kaybolmuştu.

Onun zihninde bir biçim gelişiyor. Ama tam yakalayacakken uzaklaşıyor. Gece-avcısı bu tür şeyleri anlar: Bir köpeğin burnuyla düşündüğünü, avın kovalandığında bir koku yaydığını, suyun kendi kokusu dışında bir kokusu olmadığını. Arakynthos'un yamacından aşağıya akan derede köpeğin telaşı, zihninde oluşan o biçime başka şeyler de eklemişti. Kanal aşağıya olduğu kadar yukarıya doğru da uzanıyor, Arakynthos'un aşağı yamaçlarını kaplayan sık çalılığın altına girip kayboluyordu. Thestios'un oğullarının kaçışı, ta yukarılardaki görünmez bir varış noktasına doğru yol alan dereye getirmişti onları.

Melanion başını şöyle bir çevirerek çevresindeki öbür avcılara baktı. Dere çukuru, yamaçtan aşağıya hızla dökülürken kıvrılan ve çırpınan, azgın bir akıntının oyduğu, kenarları yarım adam boyunda yükselen, sarp bir hendekti. Bir anda, tek bir devinimiyle kendisini alıp gözden uzağa götürebilirdi. Berikiler denizkulağı yönüne doğru sapmışlardı; ayak izlerine kayıtlı av suyun kenarında silinecek ve her nerede karaya ayak basarlarsa orada yine sürecekti. Kendisininki ise hiç iz bırakmayacaktı, ama başarılı olan kendisininki olacaktı. Terk edilmiş kentte verdikleri kayıplar, Oineus'un yokluğu, önceden belirlenen başarısızlıklarının hayvanların yanarken kopardıkları çığlıklarda yankılandığı, amacını aşan kurban töreni. Bunların hepsi avın geleceğinin ötesindeydi şimdi. Bu ayak basılmamış topraklar ise onundu, gece-avcısının topraklarıydı: Kendisinin.

Kanala atladı, çömelip bekledi. Kimse seslenmedi arkasından. Sürünerek ilerledi.

Gündüz-avcısı güneşledir. Gece-avcısının ikizi gün ışığının söndüğü yerde yaşar. Onun ısısıyla parlar. Gündüz-avcısı avıyla birleşir, iz boyunca ikisinin de attıkları adımlar ya da damarlarındaki kanın atışı onları bir-

birlerine bağlar. Av bitiminde yakındırlar. Oysa gece-avcısı kendisini ağlarla, ıhlamur dallarından ufak kafeslerle örter. Ayın yüzünü annesininkinden daha iyi tanır ve ormandaki patikalar avcunun içindeki çizgilerden daha tanıdıktır onun için. Altında avlandığı ışık soğuktur.

Sık ağaçlı meşe ormanının dikenli dalları Melanion'un başının üzerinde kapandı. Biraz daha ileride öbür gölgelerden farkı kalmayacaktı. Durup peşinde olup olmadıklarını dinledi. Köpeklerin uzaktan, tepenin yamacından gelen havlama seslerini işitti. Bilekleri ve dizleri suyun içindeydi. Dere çukurunun kenarları, ilerlerken ellerinin battığı sarı-kahverengi, kaygan kildendi. Dere yatağında biriken taşlar dizlerini bereledi. Tepesindeki meşe ormanı sıklaştı ve nokta nokta güneş ışığı pırıltılarıyla bezendi. Yarı aydınlık bir dünyaydı burası. Ayaklarını kanalın kenarlarına dayadı ve zorlukla ilerledi, Thestios'un oğullarının böylesine adeta hiç iz bırakmadan buradan geçmesine şaşıyordu, zira tutunurken ellerinin bıraktığı oyuklar ve ayak izleri biçiminde kendi izleri kile kazınmıştı.

Kargısının sapı tepedeki sık dallara takıldı. Onu çekip kurtardı. Dizleri yaralıydı; suyun değmesiyle sıyrıklar sızlıyordu. Dere çukuru öbürlerini gözlemek için arkasına dönemeyeceği kadar dardı. Kil tepeden tırnağa üzerine sıvanıyor, derisine yapışıp kuruyor, pul pul dökülüyor ve ayağı ne zaman basacağı yeri bulamasa yeni baştan sıvanıyordu, çünkü eğimden aşağıya kaymasın diye çukurda yere yatmak zorundaydı. Tepesindeki dikenli kubbe aşağıya sarkıp sırtını sıyırıyordu. Dereye arada bir damla damla akan kanlar katılıyordu. Bunların her birinden sonra giderek daralan kanal daha da büzülüyor ve onu daha çok zorluyordu. Eğim sanki gökyüzüne dek uzanıyordu. İlerlemesini, kendisini öne doğ-

ru sürüklemek için yaptığı ve bacakları yoruldukça beceremediği hamlelerle ölçüyordu. Dinlenmek için durdu, ama tutunup kalması hareketi sürdürmek kadar büyük bir çabaya mal oldu. Dallardan oluşan perdeden kırılmış güneş ışıkları sızıyor, kızımış dallar sırtına düşüyordu. Zihni, kendisini barındıran ve güneşin pişirerek kırılgan bir çepere dönüştürdüğü kille kaplı yapıya kaydı. Arakynthos'un yamacından tırmanan adamın dışındaydı, güneşte pişmiş ve kendi teninin biçimini alımış, kilden bir mezarda debelendiği bir gelecekteydi. Kalıntıları boş bir zırhın kırık parçaları olacaktı. Dikenli dallar kabuğunu saran bir çelenk oluşturacak ve bunlar da sıcak yelde kuruyup yanıncaya dek bacaklarına sarılacak, meraklı gözler ve yoklayan parmaklar için isten kararmış kabuğu kalacaktı geriye. Kimin? Parşömensi derisine kazılı adı, bir zamanlar kim ise onun kaydı kimin dudaklarından dökülecekti: Melanion?

Duraklamıştı. Bir soluk alıp yeniden ileriye atıldı. Ötede, kireçtaşının toprağın yüzeyine çıktığı yerde, kanal sola doğru kıvrılıyordu. Kendisini bu engelin çevresinden sürükledi. Diken çalılığı eskisine göre daha mı seyrekleşmişti? Güneşin ışıkları daha güçlüydü sanki.

Dünyasının çatısı açılıverdi. Bir an, dere çukurunun gölgenin koyulaştığı yerde bitişen kenarlarından başka hiçbir şey yoktu, bir sonraki an ise bir demet otu kenara itiyor, ayağa kalkıyor ve pırıl pırıl güneşin altında dimdik duruyordu.

Sarp yamaçtan öne doğru çıkıntı yapan bir sırta ulaşmıştı. Aralarından suyun süzülerek aşağıya akıp demet demet otların bittiği yerde birikintiler oluşturduğu çatlaklarla yarılımış kayalık yüzey yukarıya doğru uzanıyordu. Her iki yanda, arazi koyaklarla bölünmüştü. Hava daha hafif ve daha serindi. Çok aşağılarda kalan deniz-

kulağına baktı. Kıyı boyunca geniş bir kıvrım çizerek uçan bir tek kuştan başka hiçbir devinim yoktu orada. Beyaz taştan yansıyan parlak güneş ışığından korunmak için elini gözlerine siper ederek dönüp sarp kayalığa baktı. Dibinde elleriyle tutunabileceği oyuklar ve ufak çıkıntılar vardı, ama daha sonra eğim dimdik ve dümdüzdü. Dere yatağının kenarlarındaki, hiçbir şeyin ve hiç kimsenin iz bırakmadığı kili düşündü. Kendi dışında.

Sığ su birikintilerinden avcuna su doldurarak bedenine sıvanmış kili temizlemeye koyuldu. Köpeklerinin peşine takılan Meleagros doğru, kendisi yanlış düşünmüş olabilir miydi? Thestios'un oğulları denizkulağına kadar inmiş ve suyun içinde yürüyüp uzaklaşarak peşlerindekileri geride bırakmış olabilirler miydi? Tüm sıcaklığına ve aydınlığına karşın, bu bir gece avıydı, yolun yanlışlıkla iki kez yürünebileceği ya da yolların tuzaklara varabileceği bir arazideki kovalamacaydı. Gerçek iz en az olası olanıydı hep. Kovaladığı av da, o da bir yalandı: Biçim değiştiriyordu. Thestios'un oğulları avlanan konumuna düşmüş avcılardı, onların yerini alacak olan yabandomuzu için yemdiler. Canavara götürüyorlardı, canavar ise son ödülün simgesi olarak daha da ileriye götürüyordu peşindekileri.

Serin su bedeninden temizlenen kilden kırmızıya boyanmıştı, o sabah, kıyımdan sonra yalaktaki su kadar kırmızıydı. Ankeus'un kahkahasını ve Atalante'nin hiçbir kaygı duymaksızın kafasını rengi dönük suya daldırışını anımsayarak kaşları çatıldı o zaman. Doğrulduğunda, kızın yüzüne öldürdüklerinin kanları bulaşmıştı. Hiçbir şey söylememiş, düşünceleri güneş saçlı rakibine yönelmişti. Melanion bilmiyordu. Kız sağ kalan berikileri aramak üzere dönüp uzaklaşmış ve Ankeus kendisini kenara çekerek kıza ilişkin anlatılan öykülerin tarafsız

olmadığını söylemişti. Roikos ve Hylaios'un Arkadhia ormanlarında ona yaklaştıkları doğruydu, ama kız onları vurmamıştı. Avcı kız yayını bir kenara bırakmıştı, kız oğlan kız istekli görünmüştü onlara. Derken, diye konuşmasını sürdürmüştü Ankeus, tam zevklenmişlerken onların cinsel organlarını koparmıştı. Kız hiç durmaksızın, onlar kan revan içinde ölene dek onlara eziyet edip işkence yaparken, kentaurosların çığlıkları vadilerde yankılanmıştı. Kıza dokunulmamıştı, çünkü o dokunulmazdı. Kendi yüzündeki ifadeyi görünce Ankeus yine kahkahayı basmıştı. Yalnızca yabandomuzu, kızı verebilirdi ona.

Kayalığın aşağısına, her iki yandaki koyaklara baktı, Arakynthos'un yamaçlarında, sanki bir dev elleriyle taşa iki oyuk kazmıştı. Ayak izini ise sık bir çalılık gizliyordu. Kışın buzlanma sonucu yüzeyden kopan taşlardan bir yığınını eline alıp aşağıya yuvarladı. Bacaklarında bir ağırlık duyumsuyordu, dizleri ve ayak bilekleri uyuşmaya başlamıştı. Birazdan ilerlemek zorundaydı. Sağda ve solda tutunan ellerin izleri görülüyor, ama sonra kayboluyordu. Acaba hangi yöne gitmeliydi? Kayanın yüzüne tutunurken, gücü tükeninceye dek ileriye doğru diye düşündü, ilerlesin mi, geri mi dönsün, kararsızdı, parmaklarını tutunduğu yerden çekip sırtını boşluğa verdi.

O sabah hepsinin başlarını kaldırıp kayalıklara bakmalarına neden olan uzun çığlığı anımsadı. Bir şeyi anımsamaya çalışmıştı o sırada, ama o şey geçmişinde değil, geleceğindeydi: Buradaydı. O sabah bir adamdı bu şey. Güneşin parıltısına karşı gözlerini kısarak aşağıya baktı. Thestios'un oğullarından biri o sabah kardeşleriyle birlikte yürümüş, kilden duvarlı bir kanaldan onlarla birlikte tırmanmış, burada dinlenmiş, sonra tırmanmayı sür-

dürmüştü. Ama yorulmuştu, yahut ayağı kaymıştı, ya da başı dönmüştü. Düşmüştü ve bir kireçtaşı parçasının üzerinde pişen bir kan lekesinden başka bir şey değildi şimdi.

Melanion uzaktaki ölü adamdan kayanın yüzeyine döndü yine. Thestios'un oğulları bu yamaçtan yukarıya tırmanmışlardı. Biri düşmüştü. Ama sekizi sağdı. Kargısını omzuna atıp onların peşinden tırmanmaya koyuldu.

Arkalarında göl ve kamışlıklar vardı. Önlerinde ise kayalıktaki yarık, kanyona girilen yer vardı. Avcılar soluk almalarını engelleyen ağaç dallarını iterek ilerlediler. Ötede beyaz taştan oyulmuş bir kanal ve bunu kavuran güneş ışıkları vardı. Kanal zeminindeki tümseklik ılgın çalılıklarını ve ot öbeklerini, köklerinin yığılmış çakıl taşları arasında sıkıştığı ya da taştaki çatlakların arasından yol bulduğu kenarlara doğru itmişti.

Kanalın iki kenarı bir adam boyu yüksekliğe kadar aşınıp düzleşmişti, ama bunun yukarısında çatlaklar görünmeye başlıyordu. Daha da yüksekte, sanki dağın cisminden kalın bir kas kirişi çekilmiş ve açık kalan yara bunu pişirerek taşa çevirmiş gibi, sivri çıkıntılar oluşmuştu. Biraz ilerde, kanyon kuzeye doğru dönüyordu ve batı duvarının gölgesi onların güneşten kamaşmış gözlerinin göremeyeceği bir karanlığa gömülüydü.

Derken gölgelik yerde birikmiş taşlar ve ufak çakıl yığınlarının arasından süzülerek yol bulan, susuz kalmış köklerin emdiği, çatlaklara girip çıkarak akan ilk su damlaları dikkatlerini çekmedi, ta ki daha büyük kaya parçalarının üzerinden çağıldayıp da, yere diz çöküp susuzluklarını gidermeleri için onlara seslenininceye dek.

Aura, suyun düzgün kenarlı bir kaya parçasını do-

lanarak akan kolunda su içiyor, kafasını eğip büktükçe sarı dişleri ve pembe dili görünüyordu. Serin gölgelik dertlerine derman oldu. Atalante'nin bitiştirdiği avuçlarına doldurduğu su kollarından ve dirseklerinden aşağıya süzüldü. Teni daha hızlı, köpürerek akan ve daha serin akarsuları anımsıyordu. Başını kaldırıp baktı. Kendisine en yakın erkek, suyun daha aşağısında çömelmiş, kafasını suya daldırmak için eğilmiş olan Ankeus'tu. Öteki erkekler kendisinden uzak duruyorlardı. Silahlarını bir kenara bırakmış ve avuçlarını bitiştirmişlerdi, yüzükoyun yatmış olan Thersites ve süzülerek akan suya bir yaklaşıp bir geri çekilen Lynkeus dışında, sonunda kardeşi onu yakalayıp yere yatırdı ve suyu açık duran ağzından içeriye boşalttı. Meleagros'un köpekleri efendilerinin, son adam da kana kana su içtikten sonra verdiği buyruğu bekleyip su içmeye koştular.

Atalante ayağa kalktı. Thersites, Nestor ile Phoiniks'e dayanıyordu, ama sıcağın buğusunda bu üç adamı kendi ağırlığı altında sendeleyen bir tek kişi gibi görünüyordu kıza. Berikiler dallar gibiydiler, birleşip ayrılıyorlardı. Kanyonun sıcağı onları birbirlerine birleştirip katıştırıyordu, kendi dışında hepsini.

Çevresinde bir çit ören ve erkekleri ondan uzakta tutan bir yasak vardı. Kızın oradaki varlığının sürmesi ve Melanion'un kayboluşu avcılar için aynı derecede anlaşılmazdı, ikisini birbirlerine bağlayan aynı gizemin bir parçasıydı bu. Bir hayvanın derisinin içinde taşıdığı kemik çatısını düşündü, oynak yerlerini, gerilmelerini ve olası biçimlerini. Genç avcı aralarında bir yer tutuyordu ve ona düşen eylemler de şimdi hesaba katmadıkları eylemlerdi. Ama kız onlar için fazlaydı. Bir avcı bir tek bıçak darbesiyle avın işini bitirebilir ve sonra kendisini onun ölümüne kaptırıp leşi bıçaklar durur. Öç alan

birisi alacaklı olduğunun ötesinde bir yaşamı alır ve kan akçesini kan davasına, kan davasını da savaşa dönüştürür. Adamlar kızın ne getireceğinden korkuyorlardı.

Öte yandan, Atalante de onların korkularının kendisine ne getirebileceğini düşünüyordu. Meleagros ilerde, sarı saç yelesi sıcaktan ağırlaşmış, kendisiyle aynı hizada, güneş oralara sürünmüş bir kokuyu silip süpürdüğünden kafaları havada ilerleyen köpekleriyle yürüyordu. Roikos ile Hylaios, toynaklarıyla onu yere serip, kemiklerini parçalayıp, ormanın dibinde kıskıvrak yere mıhlasınlar diye, dönüp kaçacağını umarak arkadan kuşatmışlardı onu. Ama kız dönüp kaçmamıştı ve şaşkınlıkları yüzünden kolay birer av olmuşlardı. Ola ki Meleagros kendisine yaklaşacak olursa, direnip direnemeyeceğini bilmiyordu. Ötekilerin kendisini hapsettikleri yasağı Meleagros'un delip delmeyeceğini ya da o kıza, kız da ona ait olduğundan, kendini aynı yasakla çevrili bulup bulmayacağını da bilmiyordu.

Kanyonun kenarları daha da yükseldi. Arakynthos'un yassı doruğu çok yukarılarında, solda, olacaktı. Kanyonun dibinden görünmüyordu. Dere –bu ada layık olsun diye genişlemişti– yatağında çağıldıyor ve çağıltısı kanyonun duvarlarında yankılanıyordu. Kanyonun dibi daralmaya başladı. Batmakta olan güneş yere ve doğu yüzeyine sürünerek ilerleyen kara bir gölge düşürdü. Şimdi baldırlarına kadar yükselen dere yatağında yürüyorlardı. Köpekler, yetişmek için soluk soluğa, bir kayadan öbürüne sıçrıyorlardı. Hava serinledi.

Kanyonun farklı bir açıyla kıvrıldığı yerde durdular. Uzaktan, yolları birdenbire sonlanmış gibi görünmüştü. Peleus ile Akastos keşif yapmak için ilerlediler. Kalanlar yürüyüp gidenleri beklemek üzere oturdular. Phoiniks ile Nestor, bu daha zorlu yolda Thersites'i taşımaya ça-

balıyorlardı ve Theseus ile Peirithoos da onlara yardım etmek için geride kalmışlardı. İdas ile Lynkeus henüz görünürde yoklardı.

Dere yine yükseldi.

Oysa dönemece yakın bir yerde bekleyenler arasında –kısa bir bıçağı bileyen Eurytion, Peleus'un kargısını kollayan Telamon, onun yanında oturan Ankeus, dirseklerine dayanmış yatan Kaineus, çömelmiş olan Laertes, yere çökmüş olan Eurytion, kuru çakıllarda çizgiler çizen Kastor ile Polluks, başını sallayarak dinleyen Podarkes ile konuşan İason, güneşte ısınmış bir kaya parçasının üzerine yayılıp uzanmış, kollarını, eğer ikisi de tek başına olan Meleagros'u Atalante'ye değilse, hiçbir şeyi hiçbir şeye bağlamayan bir eksen boyunca uzatmış olan Admetos– ve önde ya da geride olanlar arasında, hiçbiri farkına varmadı.

Zira su doğası gereği yanıltıcıdır. Kayaların ve köklerin arasına, bunların oyuklarına ve dik açılı yerlerine süzülüp biçim alır. Buralara sokulur, buza dönüşerek kışın bitmesini bekler ve taş katmanlar koparak bunları dağın yüksek yamaçlarından başıboş kaya parçaları ve ölümcül taş yağmurları halinde büyük bir gürültüyle aşağıya yuvarlar. Yazın da aynı dağlardan, pişmiş toprağın ne yol bulabileceği, ne kabul edebileceği, ufacık birikintiler ve kırılgan sınırlı aldatıcı göller oluşturan afet gibi seller akar. Sessiz sedasız, uzaktan uzağa, habersiz ve uyarısız, sızıntı damlalara dönüşür, sonra akmaya başlar ve setlerini yıkarak parçalayıp önüne katan, dolgunlaşmış bir seyelana dönüşür. Sel basınca, kayalar suda yüzer.

Atalante, zeytin çekirdeği büyüklüğündeki çakıl taşı parçacıklarının duru suda kıvrımlı tepecikler ve oyuklar oluşturmasını izliyordu. Dere yatağında titreşimler

ve kıpırtılar vardı. Thersites ile taşıyıcıları avcıların çoğunluğunun bulunduğu yere yaklaşınca dinlenmek için durdular. Theseus ile Peirithoos görünürde yoklardı. Kız körfezin uzak kıyısından gördüğü sivri dorukları anımsadı ve onlara ulaşıldığında verilecek kararı merak etti. Zira gittikleri yol sakat adamla İdas'ın çılgın kardeşinin, onları duraklatmasalar bile, ilerlemelerini aksatacakları dağlara götürüyor olmalıydı. Başını kaldırıp tırmanılamaz yüksekliğe baktı ve buradan kurtulmayı diledi.

Adamlar esneyerek tembellik ediyorlardı. Kanyon şimdi gölgelerin aktığı havadar bir kanaldı. Meleagros'un köpekleri onun ayaklarının dibindeydi. Sandallarının bağlarını bağlamak için yere eğilip sırımları hasır örer gibi bağlarken, kız göz ucuyla onu izledi. Kollarındaki kaslar kabarıktı. Öbürleri onun emir erleri rolünü oynuyorlardı, şimdilik. Ama kendisi değil. Melanion da değil. Ayak parmağının ucunu suya soktu. Soğuk iğne gibi battı tenine. Thersites'in homurtulu sövgüleri aradaki uzaklığa karşın kulaklarına geldi –Nestor ile Phoiniks onu yine yerden kaldırmaya hazırlanıyorlardı– derken, bu üçünün çok gerisinde, Lynkeus belirdi sonunda.

Theseus, Peirithoos ve İdas onun çevresini sarınca, kız baştan onların hareketlerinden bir anlam çıkaramadı. Düzensiz zikzaklar çizerek, dördü de çakır çukur yerde sendeleyerek ilerliyorlardı. Sonra adamların bağlı olduklarını gördü. Lynkeus'un bileklerine iki ip, boynuna da üçüncüsünü bağlamışlardı. Ağzı açıktı, ama hiç sesi çıkmıyordu, ya da kızın işitebileceği bir ses. Kafasını durmadan kaldırıp indiriyor ve kollarını iplerden kurtarmak için zorluyordu, ama bu devinimler rasgele ve gelişigüzeldi, onu tutanlara yönelik olmaktan çok içinden gelen bir ıstırabın etkisiydi. Böylece bir hayvan gibi güt-

tüler onu. Tökezlenince ayağa kaldırıp yürütmeyi sürdürüyorlardı.

Onların gidişini izlerken, suyu yine duyumsadı. Başını eğip baktı. Billur gibi duru olan dere suyu şimdi çamurla bulanmıştı. Ne zaman olmuştu bu? İçinde akan alt akıntılar, oksitlerden ve kendisi onların birbirlerine rasgele çarpışlarını izlerken gittikçe derinleşen çamurtaşından oluşan, bir anlamda akıntı katmanları vardı, bunlar yoğunlaşıp kızıl bir renge bürününce kızın düşünceleri Erymanthos'un engebeli sırtında püsküller oluşturan, sıra sıra uzanan iğne yapraklı köknarlara vuran güneşin sönmekte olan meşalesine kaydı, ya da Kyllene Dağı'ndan ses getiren pembeleşmiş sabah yankısına, kıpkırmızı zehirli böğürtlenlere ve pas rengi likenlere, orta yamaçlardaki güz yapraklarına ve bunların arasında hoplayıp zıplayan, büründükleri güz renkleriyle neredeyse görünmezleşen oyunbaz geyiklere. Arkadhia kızılları, alları ve kırmızıları.

Oysa bu kırmızılık avın sonunda, kızın kolunun kalkıp bir eğri çizerek kurbanının seğiren boynuna ineceği ânı bekleyen kırmızılıktı. O zaman kan görünecekti. Roikos ile Hylaios da onun ellerine düştüklerinde kırmızıya bürünmüşlerdi, öyle ki ırmağın çok aşağılarında duran birisi belki de suyun kızıla boyandığını ve bacaklarını sardığını izlemiş ve bunun kimin ölümünü haber verdiğini merak etmişti, ama kız bunu biliyordu. Ne var ki, burada hiçbir gizem yoktu, çünkü gözlerinin önünde çözünüp giden yaşamlar, ileriye yollanan ikilinin kiydi: Peleus ve Akastos. Yabandomuzu yakınlarda olmalı, diye düşündü. Ayağa fırladı ve bağırmak üzereydi ki, avazı boğazında düğümlendi.

Kanyondan aşağı boğuk bir yuvarlanma sesi geliyordu. Kanyonun duvarlarında yankılandı ve bir an sanki

dindi. Ama sonra derinleşip yeniden yükselerek onlara doğru yöneldi ve Atalante, şaşkınlık içinde bunun peşinde oldukları canavar olmadığından başka hiçbir şey anlayamadı. Daha önce hiç işitmediği bir sesti bu.

İlerdeki dönemeçte su göründü, kanyonun duvarlarına yükseldi, boşandı ve akmaya başladı. Bir an devinimsiz göründü, derken toparlanıp üzerlerine gelmeye başladı. Meleagros'un, kızın avaz avaz bağırışıyla sersemliğinden kurtuluncaya dek şaşkınlıktan dona kalmış, gözlerine inanamayarak ayağa kalkışını gördü. Kendi sesi yabancı gelmişti kulağına. Berikiler de ayaklanıyor, silahlarına sarılıyorlardı, kimi kanyon boyunca kaçıyor, kimi duvarlara sıçramaya çalışıyordu. Aura ayaktaydı. Çamur dalgası kanalı basarken, Atalante yayını kaptığı gibi, sıçrayarak tutunacak yer aradı. Ciğerlerini havayla doldurdu, bedenini kayaya sıkı sıkıya yasladı, darbenin etkisini karşılamak üzere bütün kaslarını gerdi.

Ama darbe gelmedi. Suyun ayak bileklerine kadar yükseldiğini, sonra alçaldığını duyumsadı. Su baskını bitti. Kanyonun aşağısında Nestor'un, Phoiniks'in ve Thersites'in öksürdüklerini ve su tükürdüklerini gördü. Lynkeus ile muhafızları ayağa kalkıyorlardı, ıslanmışlar, ama yaralanmamışlardı. Öbür yana döndü. Ankeus baltasını, Telamon da kardeşinin kargısını kuruluyordu. Ya da ölen kardeşinin. Öbürleri giysilerinin suyunu sıkıyorlardı, yüzlerinde şaşkınlık ve rahatlama vardı, biri dışında hepsinin. Meleagros'un bakışları kendisine yönelmişti, ama yüzünden hiçbir şey okunmuyordu. Ne kendisini, ne de başka birisini görüyor gibiydi. Dinliyordu.

Derken kız da işitti, öncekiyle aynı sesti. Bu seferki daha derindi ve dişleriyle taşları öğüten ve dolgun diliyle havayı savuran bir ağızdan çıkıyordu bu gürültü. Atalante'nin burnuna ırmak yosunu, toprak ve kil kokusu

geldi. Başını kaldırıp yukarıya baktı, su baskınının yüzeyini aşması için ne kadar yüksekliğe tırmanması gerektiğini merak etti. Aura ayaklarının dibinde hırlıyordu. Su baskınının gürültüsü daha yüksek ve daha derindi, sonra gürültünün tınısı değişti.

Kanyonun aşağılarında, Phoiniks Thersites'i bırakıp kenara doğru kaçıyordu. Yükünü kaldırmaya çabalayan Nestor ise orada kalmıştı. Yoksa yaralı adam onu yakalamış ve bırakmıyor muydu? İtişip kakışarak boğuşuyorlardı. Theseus ile Peirithoos iki kardeşin yanında kalmışlardı, ama İdas öfkeli tavırlarla onları iteliyordu. Ses kemiklerine kadar ürpertti onu, su saldırıyordu. Sıçradı ve kolunun girecek bir yer bulduğunu duyumsadı. Ağaç gövdelerini ve sürüklenen kaya parçalarını önüne katmış, yoluna çıkan her şeyi silip süpürecek sıvı çamurdan bir kale gibi gelecek olan selin gürültüsünden başka hiçbir şey yoktu kafasında. Başını çevirip yanağını kayaya yasladı. Suyun kanyondaki dönemece çarptığını duyumsadı. Theseus ile Peirithoos'un yaptıkları umutsuz işi bırakıp duvarlara doğru seğirttiklerini gördü. Ciğerlerine hava doldurdu. Sonra İdas'ın ayaklarını sağlam basıp Lynkeus'u kucakladığını ve kaldırarak, sanki bu şekilde onu güvenliğe ulaştırabilirmiş gibi, kendi kafasının üstüne doğru yükselttiğini gördü. Kardeşinin ağırlığı altında, umarsız bir tapınağın bezeğini taşıyan tek bir sütun gibi, dimdik duruyordu, kaçmayı reddederek, ama yazgısına meydan okumak için mi, yoksa kabullendiği için mi, kız bunu bilmiyordu ve hiç bilmeyecekti, çünkü o anda su onu içine aldı ve artık hiçbir şey göremedi.

Kan kuruyunca önce siyah olur, sonra solup kahverengiye döner. Onun rehberi düşen bir adamın ölüm çığlı-

ğı, kayanın üzerindeki bir lekeydi. Bu tırmanışı bir adam başaramamıştı, oysa kendisi, Melanion, şimdiye dek başarılıydı. O adam aşağılarda bir yerde, kayaların üstünde ölmüştü. Kendisi de daha aşağıdaki bir *noktada* başarısızlığa uğrayabilirdi, ya da daha yukarıdaki, henüz varmadığı, ama tıpkı üzeri örtülmüş bir çukurun habersiz kurbanını beklemesi gibi Melanion'u bekleyen bir noktada. Düzgün bir çıkıntı onu inişe olanak veren noktanın ötesinde bir yerde, umarsızlığına ve tükenen gücüne tutsak kalmış olarak, durdurabilirdi, *buradan* düşmek *oradan* düşmekten daha az olasılık taşımıyordu. Parmak uçları dağın kaba yüzeyini duyumsuyordu. Ellerini alet gibi kullanmak zorundaydı. Girebileceği dar bir yer vardı, kaya ve havayla çevrili daracık bir gedik. Önünde kaya yüzeyi yükseliyordu. Arkasında ise düşüş vardı.

Tırmanırken düşünceler.

Aşağısında, bırakıp gittiği avcılar, bu arada yukarısında da Thestios'un oğulları vardı. Güneş yakarken bile derisini serinleten hafif bir yel esti. Elleri ve ayakları onu taşa mıhlayan kör uçlu çivilerdi. Bedeni onlarla asılı kalıyor, sonra onları çekip çıkarıyor, sonra yine sokup yerleştiriyordu. Kopuk kopuk bir ritimle bunu sürdürüyordu. Thestios'un oğullarının peşinde onların izini süren ve yalnızca bunu düşünen bir varlık vardı: Yalnızca kabaran iştahı ve bunun doyurumu arasında var olan gece-avcısı.

Oysa gece-avcısının iştahı değişken ve av karmaşıktı, kollarıyla bacakları, sol elinin parmaklarının sağ ayağının tabanına dayandığı tuhaf biçimlere ve bitişmelere uğruyor, arada kalan bedeni ise bunları gergin ve bağlı kılan incecik bir kas bağına bel bağlıyor, derken –bir iki dakika sonra– yanağı kayaya yaslanıp aşağıya sarkan ağırlığın ufacık bir bölümünü taşıyordu: Onu boşluğa

çeken bir ağırlık, ve dağın eğri büğrü yüzeyinde ağır ağır ilerlerken kavrayıp tutunan, durmadan gerilip boşanan eklemleri. Kayanın durağanlığı bir aldatmacaydı; aşağıya akan sular köprülerini silip yok etmişti. Şimdi de, ola ki ayağı basacağı yeri şaşırırsa, köprülerinin kopan payandalarından kendisini aşağıya yuvarlayacak, silip yok edecekti. Dağın yüzünü vurgulayan çatlaklara ve dar çıkıntılara kendisinden ne denli azı sığıyordu –el ve ayak parmakları– onu aşağılara ölüme taşıyacak akıntının tam ortasında tutunup asılı kaldığı paha biçilmez güvenlik alanlarıydı bunlar.

Gün ortasından beri tırmanıyordu ve yorulmaya başlamıştı.

Solunda bir çatlak açılmıştı. Sarp bir köşegen boyunca uzanıyor gibi duran daha geniş bir faya doğru gidiyordu bu. İki kez buna doğru uzandı ve her seferinde fayı çevreleyen düzgün taş yüzeyi yüzünden gerilemek zorunda kaldı. Eğimi ona uzaktı ve yeniden denemek için uzandığında daha da uzaklaştı kendisinden. Ağırlığını tek ayağı taşıyordu. Kolunu kaldırıp yukarda tutunacak bir yer aradı. Hiçbir şey yoktu. Ayağını basacak başka bir yer bulup bu hareketi tekrarladı.

Ufacık bir çıkıntı. Artık, ulaşması gerektiğini bildiği, yatay bir çatlağın sonunu görebiliyordu. Çıkıntının ucunda çatlak olmalı, diye geçirdi aklından. Parmakları hem çıkıntı boyunca tutunacak yer aramalı, hem de bu arada onun ağırlığını taşımalıydı. Sonra da faya ulaşmalı ve fay da onu tepeye götürmeliydi. Zira yorulmaya başlıyordu.

Parmaklarını kasarak bir elini öbürünün yanına getirdi. Sağ ayağının tabanını kastı ve bedeninin gevşek ağırlığı kollarıyla bacakları arasında, bir direkten sarkan bir ceset gibi asılı kaldı. Burada uzun süre böyle kalamazdı.

Belli belirsiz bir tümseklik bir çıkıntı oluşturmuştu, ama kenarı uzanıp gidiyor ve gözden kayboluyordu. Koluyla çizmesi gereken eğriyi, parmaklarının açıklığını düşünüp avcunun kayaya çarparak tutunuşunu gözünün önüne getirdi. Artık göremiyor ve bekleyemiyordu. Hava boğazını yakıyor ve hiçbir şey kokmuyordu. Ciğerlerini durduğunda ayağını bastığı yerden ileriye bir hamle yapacak, kolunu savuracak ve çıkıntı kendisini tutacaktı. Göğsünü şişirdi ve kastı, kaburgaları et ve deriden olan sıkı zara değdi. İleriye doğru atıldı, döndü ve parmaklarıyla tutunacak yer arayarak kaya yüzeyini yokladı.

Hiçbir şey yoktu.

Bir an sonra avcunun kaygan yüzeyden kaydığını, kendi kurşun gibi ağırlığının son tutunduğu ve kendisini taşıyamayacak olan yerden aşağıya sarktığını duyumsadı. Yüreği iki kez delicesine çarptı ve sallanıyordu, ama nasıl? Nereden? Bir ayağıyla var gücüyle kayaya vurdu, tırnaklarından biri kopunca acı duydu, yeniden uzanarak parmaklarıyla yoklayıp tutunacak yer aradı. Nasıl olup da, havada tepetaklak yuvarlanacağı yerde, hâlâ burada olduğunu anlayamıyordu. Ayağını takılı olduğu yerden kurtarıp aynı zamanda elini çıkıntının kenarı boyunca biraz daha gezdirmek kolay görünüyordu – bir el boyu, bir parmak boyu. Eğer bir şey yoksa, düşecekti. Varsa, buna tutunacaktı. Parmaklarına kum geldi, bir an sonra da suratına püsküren kum onu kör etti. Önemi yoktu. Aşağıya yuvarlanmasına kıl payı kalmıştı ve bunun da önemi yoktu. Boşluğa yuvarlandığında dağı da birlikte sürükleyecek, yerde parampar-ça edecekti. Kollarındaki kaslar yay gibi gerilmişti. Daha düşmeden kopacaklardı. Elleri bileklerinden kopacak, kaygan kaya yüzeyinde kendi başlarına yengeç gibi sürüneceklerdi. Kaybettiğini anladı o zaman.

Oysa eli taşı kavradı. Çıkıntının sonunda çatlak vardı. Çıkıntının kenarını yoklarken, parmakları ağırlığını taşıdılar. Bir ölü gibi asılı kaldığı yerde kendine geldi ve geçici kurtuluşuna inanamadı. Bedeninin devinimleri olanaksızdı ve bunlara da inanamıyordu. Faya ulaştı.

Gözleri sulanıp, dolan kum temizlenince, başını yukarıya kaldırıp baktı ve tepede masmavi gökyüzünden bir kurs gördü, sanki bu gedik bir kuyuydu ve kendisi de onun dibindeydi. Kenarlarına dayanarak doğrulabilirdi, ama eğimi umduğundan bile daha alçaktı ve sanki sık aralıklı bir merdiven gibi tırmanabileceği basamaklar vardı. Tırnağının kalan parçasını gömülü olduğu etten çekip söktü, ellerine tükürdü ve yeni baştan tırmanmaya koyuldu. Mavi ışık gölü genişliyordu. Kayanın ağzına tırmandı ve bambaşka bir manzaraya bakarak durdu. Arakynthos'un yassı doruğuna ulaşmıştı. özel kitap grubu

İnişli çıkışlı bir çayır uzun, mor tüylü otlarla kaplıydı ve çukurlukları giderek derinleşip solda sık ağaçlı bir ormanla kaplı bir sette son buluyordu. Sırtın ötesinde en yüksek ağaçların tepeleri görünüyordu. İlerde, bir ok atımlık uzaklıkta, arazi alçalarak sınırları koyu yeşil meşe ağaçlarıyla yumuşayan dar bir koyak oluşturuyordu. Kuzeyden esen yel uzun otları dövüyor, yassıltıp bırakıyordu. Burcusu serin havaya dağılıp yoğunlaşıyordu.

Oysa bastığı yerin çevresindeki otlar çiğnenmişti ve kopmuş otlardan oluşan bir iz geniş bir karığı belirliyordu. Thestios'un oğulları burada dinlenmişler, sonra yola koyulmuşlar ve buradan geçtiklerini gizleme çabası göstermemişlerdi. Kaslarının ağrımaya başladığını duyumsadı ve ağırlığını öbür bacağına aktarıp kollarını ovuşturdu. Batıda güneş ufuk çizgisinin üzerindeydi. Ne kadar zamandır tırmanıyordu? Körfezin ağzı mavi bir çarşaf gibiydi. Aşağıdaki denizkulağına şimdi gölge düş-

müşken, kuzeye doğru, uzaktaki dağların güneş vuran batı yamaçlarını bir pembelik kaplamıştı. Yaralı ayak parmağı zonklamaya başladı. Giysisinden bir kumaş parçası yırtıp diz çökerek bunu parmağına bağladı. Yürürken, her adımda yarasının izini bırakacaktı. Elini ezilmiş otlara bastırarak gevrekliklerini ölçtü. Thestios'un oğulları burada uzun süre uzanıp dinlenmemişlerdi.

Adamların izleri çayıra doğru yöneliyor, oradan geçtiklerini gösteren işaretler giderek siliniyordu. Arkadhia ormanlarının sıkı zeminli patikalarını, avın geçişini haber vermede ne denli isteksiz olduklarını anımsadı. Bundan daha dirençli arazide iz okuduğu olmuştu. Meyveleri koparılmış ağaçlar açlıktan, bulanmış su birikintileri susuzluktan haber verirdi. Mağaralar, yuvalar ve inler güvenlik ve dinlenme göstergeleriydi. Büyük bir sığırcık sürüsünün yaz sonu uyuşukluğundan silkinip sık yapraklı bir ıhlamur ağacının dallarından uçuştuğunu görmüştü. Aşağıda bir bela vardı. Irmak boyundaki kıyım yerinin epeyce aşağılarında durmuş, yukarı yamaçlardan yankılanan kişneme ve böğürmelerin ormanın uğultusuna karışmasını, orada dönüşüp suyun duru akışını bozan, at ve insanın sıcak kokularının birbirine karıştığı bir kan lekesi olarak belirmesini beklemişti. Kızın kırmızı işaretini görmüştü o zaman: Kentaurosları öldürenin. Atalante bile işaretini bırakıyordu.

Oysa gece-avcısı başkalarının ayak izlerinden yürüyordu. Uğradığı yerler ormanlık alanlardı. Çalılıklara dalıp kayboluyor ve açıklıklardaki yapraklı dinginlikte yeniden vücut buluyordu. Kımıltısız havayı aralayıp geçiyor ve dingin bırakıyordu onu. Geçtiğini belirten, ya da geçen varlığı somutlaştıran hiçbir iz kalmıyordu. Hiçbir şeye ve hiç kimseye dokunmuyordu. Kız da dokunulmazdı – en hafif bir adımın bile iz bırakacağı, ses-

siz bir parmak dokunuşunun bile kırmızı bir yara açacağı bir araziydi. Dokunuşu onun kanını kaynatacak ve tenini kızartacaktı: Kendi izi olacaktı bu.

Havada bir uğultu koptu.

Gök gürültüsü müydü? Şaşırarak gökyüzünün lekesiz maviliğine baktı. Gürültü yine duyuldu, ama bu kez belki daha hafif, derken aralıklarla kesilen ve susan, yumuşayan ve sessiz anlarla birleşen dalgalar halinde, sonunda sonuncusu kulaklarında yalnızca otların hışırtısı ve havanın fısıltısı olarak kaldı. Sonra yine sessizlik: gizem.

Yabandomuzunun da böyle geleceğine inanıyordu, derin bir sessizlikten fırlayacak, toynaklarıyla patırtı ve gümbürtü koparacak, gürültüsü her düşünceyi silene dek çoğalacaktı.

Thestios'un oğulları bunu duymuş olacaklar ve varoluşlarının son anlarında ne anlama geldiğini biliyor olacaklardı. Yemyeşil örtülü çayırda, onun sürekli devinimlerinde, göz gezdirdi ve o gürültü tepelerine inince dek peşinde olduğu adamların ne kadar ilerlediklerini merak etti. Sonra da, kan revan içinde ve paramparça yerden doğrulduklarında, bunu izleyen sessizliğe ne anlam vermişlerdi acaba? O gürültünün uzak yamacındaki sessizlik artık onların diliydi, yitik adamlara, onların anılarına ve hayaletlerine özgü. Thestios'un oğullarının izi burada son bulmuştu.

Su ve topraktan oluşan bir tokmak akciğerlerindeki havayı boşaltmış ve kızı kaygan kaya yüzeyine dümdüz yapıştırmıştı. Sel kanyonun duvarlarına çarpıp yükselmişti ve yeniden güç topluyordu. İlk soğuk şokunun ardından, suyun içine gömülürken üzerine korkunç bir ağır-

lık çökmüştü. Sanki boğuşarak hiç yüzeye çıkamayacakmış gibi, bu su kitlesinin gitgide daha da altına itildiğini duyumsadı. Derken gözden kaybettiği su yüzeyinin yerini karanlık, ırmak yosunlarını yüzüne gözüne dolayan bir karanlık aldı. Sonra, sel sularının önünü çeken akıntı onu yakaladı ve tıpkı daha büyük ve daha güçlü bir hayvanın dişlerini geçirdiği bir av gibi salladı onu. Akıntı kolunu tutunduğu yerden söküp aldı, ciğerleri öbür kolunu da bırakıp yüzeye, havaya ve ışığa, doğru kulaç atmasını haykırıyordu. Yumruğunu sıkıp tutunduğu yerde kalmıştı.

Sel, sudan bir yay gibi gerilmiş ve oklarını fırlatmıştı. Burgaçlarına kapılmış kayalar sürüklenirken birbirlerine çarpıp gürültü çıkarıyordu. Bir şey ona doğru yuvarlanarak geliyordu. Ama hafifçe çarptı. Bırak artık kendini. Sönüyor, kendi karanlığına gömülüyordu. Boğuluyordu ve artık tutunamayacaktı. Gözlerini kapatıp kendini bıraktı.

Gözlerini yeniden açtığında sel gerilemişti. Her şey parlıyordu: Kambur kaya parçaları, kırık dökük kayalıklar, selin taşıdığı çerçöp, kanyon duvarlarının yıkıntıları. Kaygan bir çamur katmanı her şeyi birbirine benzer kılmıştı. Bir an için.

Çamur buharlaşmaya başladı. Dalgalanarak birbirlerine dolanan, alçalıp yeniden yayılan sütunlar halinde buğu huzmeleri yükseliyor, kanyonun duvarlarından kopuyor ve ufacık bulutlar halinde yuvarlanıp dağılıncaya kadar nemli havayla birlikte sürükleniyorlardı. Kanyonun zeminine çöken hafif buhar birikintisi belli belirsiz bir esintiyle yuvarlanıp akıyordu. Yüzeyinde yükselen kaya parçaları, bir buhar denizindeki adalar gibi görünüyordu.

Kaya parçalarından biri kımıldadı. Yayıldı, ya da açıl-

dı. Doğrulup oturdu ve öksürmeye başladı. Ortasından yarılmış bir ağaç gövdesi kol biçiminde dallar uzatıp bunlara dayanarak doğruldu. Başka biri kendini ortadan ikiye yardı ve bir ucunun üzerinde ayağa kalktı. Kambur duran adalardan oluşan bir takımadadan, bükülüp kasılmaları üzerine çamurla sıvanmış bedenlere dönüşen, yarımada gibi uzantılar, diller ve burunlar çıktı: Kilden oluşumlarından hortlayan yeraltı yaratıkları, kemikleri nemle ağırlaşmış, gözleri kabuk bağlamış, saçları keçeleşmiş. Yiğitler, eklemleri tutulmuş ve dirilişin acılarını daha üzerlerinden atamamış olarak, birer birer doğrulup sel sonrasının yabancı alacakaranlığında gözlerini kırpıştırdılar. Nasıl olup da sağ kalmışlardı?

Kimi silahlarını aranıyordu. Kimi de, henüz ayakta duracak halde olmadıklarından, başlarını ellerine dayıyor ya da tepeden tırnağa üzerlerine sıvanmış olan çamuru sıyırmaya çalışıyorlardı. Kaineus, bileği kalınlığında olmasına karşın ortasından kırılmış olan av kargısının parçalarını tutuyordu elinde.

Atalante'nin en yakınındaki kaya parçası pembe dilini çıkardı, yüzünü yaladı, sonra havladı, Aura'ydı bu. Kanyonun daha ilerisinde, yüzükoyun yatan birisinin yanında diz çöken Laertes ile Podarkes'i gördü. Laertes adamın göğsüne bastırıyordu, sonunda adamın boğazından boğuk bir ses geldi ve her iki bakıcı da geriye sıçradı. Yerdeki ayağa fırladı ve sallanarak karşılarında durdu. Gözlerindeki çamuru sıyırdı ve sanki bu tuhaf, buğu perdeli ortamı tanımıyormuş gibi çevresine bakındı. Meleagros'tu bu.

Kanyonun aşağısında, İason, Kastor ve Polluks bir aradaydılar. Ankeus onların yanında ayakta duruyordu. Kız karaltılarından tanıdı onları, çünkü kanyondaki koyu alacakaranlık ve adaımları bir kabuk gibi örten kir

yüzlerini birbirinin eşi ve tanınmaz kılmıştı. Üçlü geldikleri yöne bakıyorlardı, kız da baktığında adamı andıran bir karaltı gördü. Nestor, Phoiniks ve Thersites'ten eser yoktu. Ne de İdas ve Lynkeus'tan. Kanyonun kenarına tutunurken kendisine çarpan selin gücünü düşündü kız. İdas tam ortada durmuştu.

Ayağa kalkıp uzaktaki karaltıya doğru yürüyen üç adamı izledi. Arkasında, Meleagros'un köpeklerine seslendiğini işitti: Labros, Methepon, Egertes, Eubolos, Koraks, Marpsas, Ormenos, Leukios, Kharon, Gorgos, Thero, Podes, Loraos.

Yanıt olarak gelen tek ses, onların adlarını duyması üzerine Aura'nın hırlaması oldu. Meleagros yine seslendi, ama kız dönüp bakmadı.

Theseus, bir kolunu dar bir çatlağın dibine kadar sokmuş olarak, kanyonun duvarına yaslanmıştı. Üç adamı yaklaşınca, geri çekildi. Yarığın içinden kımıldanma sesleri, sonra da hafif bir inilti geldi. Atalante adamların yanına vardı ve karanlık yarığın içine baktı. Kendisine bakan iki gözle karşılaştı. Birkaç dakika sonra bir ağız gördü. Ağız açıldı ve inilti yine duyuldu. Peirithoos'tu bu.

Theseus omzuyla kızı itti ve yeniden kolunu yarığa soktu. Ama ne denli çabalarsa çabalasın, adama yetişemiyordu. Selin sanki mezarını örtercesine arkadaşının üzerine yığdığı çamurdan başka hiçbir şey gelmiyordu eline. Kız yarığa baktı ve Peirithoos'un iri yapısını anımsadı, onu böylesine daracık bir yere sıkıştıran güce şaştı. Zira oraya hapsolmuştu ve kurtarılması olanaksızdı.

Kastor, Polluks, Iason ve kendisi geride duruyorlardı. Theseus yine yarığa abandı ve yine eline hiçbir şey gelmedi. Onun bu umutsuz çabadan vazgeçmesini bekliyorlardı, ama vazgeçmiyordu, ya da vazgeçemiyordu ve yorulmak bilmeden, sanki Arakynthos'un temelini

çıplak elleriyle yaracakmış gibi kolunu omzuna kadar çatlağa sokuyordu. İason elini onun omzuna koyduğunda, Theseus öfkeyle silkindi. Atalante omuz silkti. Arkadaşına uzanabilseydi bile, ne olacaktı ki?

Berikiler kanyonun dönemecinde bekliyorlardı. Atalante, onların ötesinde tek başına bir karaltının döneneci döndüğünü gördü. Bir an bunun Melanion olduğunu sandı, ama karaltı daha yakına gelince, çıkık göğsünü ve geniş omuzlarını fark etti. Telamon'un kargısını kaldırarak onu selamladığını gördü ve keşif için ileriye gönderilenleri anımsadı. Peleus'tu bu, kardeşinin selamına karşılık verdi. Akastos'un her an belirmesini umarak, geriye döndü. Meleagros ile Telamon, Peleus'un getirdiği haberi öğrenmek için ilerlediler. Ama o tek başınaydı.

Kız onun çevresinde toplananlara katılıp birinci zayıf su baskınının ikisini de nasıl yere serdiğini, ikincisinden bir yan kanyona sığınarak kurtulduklarını ve sel geri çekilirken Akastos'un nasıl sürüklenip gittiğini dinledi. Ama şu anda nasıl olup da ölen adamın kargısını elinde tuttuğunu söylemedi. Gece olduğunda kanyondan çıkabileceklerini bildirdi. Şimdi yola koyulmaları gerekiyordu, eğer Meleagros uygun görürse, diye sözlerini bitirdi.

Bunun üzerine, hiç azalmayan bir güçle kayayla boğuşan Theseus'un çevresine toplanan gruba dönüp baktılar. İason, Kastor ve Polluks gitmişlerdi. Meleagros, sanki onların peşine takılmayı düşünüyormuş gibi, kargısının sapını tutan yumruğunu sıkarak, öne doğru üç adım attı. Ama durup Atalante'yi işaret etti, kızın varlığına ilişkin bir lanet, ya da bir suçlama dile getirmek üzere ağzını açtı.

Berikiler onun kolunu indirmesini ve söyleyeceği söz-

cükleri yutmasını izlediler. Sonra vazgeçtiğini gösteren bir tavırla gereçlerine uzandı ve hepsine de böyle yapmalarını işaret etti. Sağ kalanlar yeniden yola koyuldular.

Kanyon dönemeçte genişlemeye başlıyordu. Kız Ankeus'un yanda durup kendisini beklediğini, yaklaştığında başını salladığını gördü. Birlikte dönüp Theseus'a baktılar. Ankeus ciğerlerine hava doldurdu ve bağırdığında sesi gürleyerek taşlarda yankılandı. Oysa Theseus, kara yazgılı arkadaşının yanı başında ve aynı tuhaf dansı sürdürerek, onu bıraktıkları yerde kaldı, ne var ki şimdi dağın derinliklerine mıhlanmış, seğiren bir kas lifiyle kelepçelenmiş gibiydi ve arada bir geliveren spazmlar yüzünden tekrar tekrar kayaya çarpıyor, sonra kurtulup geri geliyordu.

Ankeus dönüp uzaklaştı. Adamlar yürüyorlardı ve Atalante yine geride kaldı. Oysa avcılar ondan laf olsun diye uzakta kalıyorlardı. Meleagros'a, onları buraya getiren, kızı parmağıyla gösteren öndere duydukları, giderek azalan, saygı bunu zorunlu kılıyordu. Kız sağ kalanları, selin kenarda bıraktıklarını saydı. Sonra aralarında kalan, selin almayı seçtiklerinin bıraktıkları boşlukları saydı: Eurytos, Harpaleas, Idas ve Lynkeus, Thersites, Nestor, Kepheus, Ekhion, Phoiniks, Akastos belki ve kara yazgılı Peirithoos'tan ayrılmayan Theseus. Adlarıyla yükselen saray un ufak oluyor, duman gibi soyutlaşıyordu. Biri dışında hepsinin. Kendi adı ve Meleagros'unki arasında, sırra kadem basan ya da şu anda kendi gölge-izini sürerek yürüyen gencin cismi vardı. O da mı yitip gitmişti?

Kimi zaman ayak parmaklarının yerinde pençe izleri ve pençelerin yerinde ayak parmağı izleri vardı. Bunlar ay-

maz bir avcıyı gerisin geriye küf kokan inlere, kemik ve kurumuş kalıntı mezbelelerine, onların bırakıp gittikleri yerlere, götürebilirdi. Su içtikleri birikintilerdeki dalgacıklar suyun durgun yüzeyinde ışıyor ve durağanlığına gömülüyordu. Rahimlerinden dışarı akıp kuru topraktaki oyuklara ve ezilmiş eğreltiotlarının yeşil kuytusuna doluyorlardı. Merak etti, bu kuytuluklar başlangıçları mı, yoksa sonları mı gösteriyordu? Bilinemez yerler doğumun ya da ölümün ötesindeydi, izlerin, yavrularını taşıyan, karınları ağırlaşmış hayvanların yalpalayarak yürümelerine dönüştüğü ve sonra var olmadıkları bölgelerde silindiği yerler. Kargalar çarpık çurpuk pençe izleri bırakıyorlardı, yalnızca göstergelerin somutlaşacağı, oraya buraya dağılmış ok uçları ya da canavar dişleri. Uçamayan kuşlar yumuşak toprakta, dikkatsiz iz sürücünün bilinmeyen bir geviş getiricinin toynak izleri sandığı ovaller oyarak orman patikaları boyunca tırtıl avlıyorlardı. Işığın kırılarak bulutlu beneklenmeler oluşturduğu yerlerde dolaşan görülmemiş canavarlar; desenler ve bunların değişimlerini arayan bir göze görünen hayaletler. Melanion'un gözüne. Çayır bitleri yumurta bırakmak için uzun otların saplarından tırmanıyorlar, yumurtadan çıkan kurtçuklar yeraltındaki sapların tatlı özsuyuyla besleniyor ve böylelikle çayır boyunca bit kolonisinin güzergâhını, sanki bir sabah sapların tepesinden kısa bacaklı bir canavar çayır boyunca kendini sürüklemiş, yoluna çıkan her şeyi yamyassı etmiş ve sanki yeşil ot sürgünlerine ilerlemesini kesmiş gibi, dökülen yığınlarca yavrunun yok edici açlığıyla çizilmiş bir haritada gelişigüzel sapıp döndüğü yerleri belli ediyorlardı.

Gelgelelim, gece-avcısının anladığı kadarıyla, burada olanlar bu değildi.

Thestios'un oğullarını çayırın ötesindeki ağaçlarda buldu. Tepelerini daha önce görmüş olduğu ve adamları en baştan buraya çeken ağaçların altındaki güneş görmeyen alanda otlar sona eriyordu. Köknarların seyrek dalları arasından gözleriyle aşağıdaki yamacı taradı, alçalıyor, düzleşiyor, sonra yine alçalıyordu. Bu ikinci devasa basamak alçaldıkça, kestane ağaçları daha parlak olan yeşili, köknar iğnelerinden baskın çıkıyordu ve aynı iğneyapraklar ayaklarının dibinde toprağa düşmüş ve kahverengileşmiş olarak yığılmış, ağaç köklerinin rasgele yuva oluşturduğu süngersi, iğneli topaklar halinde birikmişti. Sağında dağın sırtını yaran koyağı gördü. Ona kalırsa, aşağıdaki yamaçlar güneşten kavrulmuş otlarla da, taşla da kaplı olabilirdi. Oradaki çıplak araziyi derin bir fay yarıyordu. Ortasında bir yerde dönerek kuzeybatıya yöneliyordu. Kendisininki dışında bir güzergâh olmadığından, Meleagros'un avcıları onun içinde olmalıydı. Alacakaranlığın bastırdığı manzaraya baktı. Kasları ağrıyordu. Kalbinin sessiz her atışı, ayağındaki zonklamanın habercisiydi.

Derken, yapışkan bir tek sıvı damlası dallardan süzülerek ayağının dibindeki köknar yapraklarının üzerine düştü. Melanion önce sıvının düştüğü yere baktı, parlak kırmızı bir boncuktu, sonra da yukarıya, nereden düştüğüne baktı.

Demek ki buradaydı, diye anladı o zaman, bir yabani ot tarlasında gözcü duran köknarların arasından beş adamın geçişinin onların peşindeki yabandomuzunun bastığı yeri ezen geçişine ya da bir çayır biti kurtçuk kolonisinin beslenmesiyle oluşan sayısız yıkıma benzediği bu yerdeydi. Avın izinin sona erdiği ve yırtıcının izinin başladığı yer burasıydı. Karşılaşmaları belirgindi –gözleri çevrede dolaştı– köknarların gövdelerindeki

oyuklar ve bozguna uğramış bir ordunun terk edilmiş zırhları gibi ortalığa dağılmış bulunan köklerinden koparılıp çıkarılmış büyük kesek katmanları dolayısıyla.

Rüzgârın ağaçlardaki hışırtısını dinledi. Yabandomuzu aklına estiği gibi ve yoluna çıkan herhangi bir şeye öfkesini kusabilirdi. Bu yüzden ağaçlar yarılmış, toprak altüst olmuştu. Setin ucuna yürüdü ve yerdeki otlara baktı, sonra savaş alanını ağır ağır dolandı, ama eğer varsa bile, gözüne toynak izi ilişmedi. Hasarlı ağaçlara geri döndü. Kesikler, sanki bir alet kullanılmışçasına, baştan sandığından daha düzgündü. Kesek parçaları da, bıçakla kesilmişçesine, fazlasıyla kusursuzdu. Çömelip bunlardan birini inceledi. Dişler, uzun dişler, burun ve toynaklar: Ama hangisinin eseriydi bunlar.

Neredeyse akşam oluyordu ve sabah ışığı dağdan Meleagros ile öbürlerinin ilerledikleri koyağa doğru giden yabandomuzunun izlerini ortaya çıkarır, diye düşündü. Yabandomuzu tepelerinden yaklaşacaktı onlara. Güneşin ışıkları kuzeydeki dağların tepelerini pembeye boyamıştı. Orada, diye düşündü, ayak basılmamış doruklarda. Yiğitlerin körfezin sularına dalışları, Oineus'un kentindeki kanlı gösteri, dağ yamacında kendisinin izlediği yol, dağlarda her bir ayak izi ve kırık dal, şıpırtı ve hışırtı sessizliğe ve dinginliğe kavuşacaktı.

Thestios'un oğulları da onları buraya getiren ve peşinde oldukları ize ayakları dolanmış, sona eren yaşamlarının kaydına kıskıvrak bağlanmış olacaklardı.

Dallardan sallanıyorlardı. Kargılarına saplanmışlardı ve cesetleri ganimetler gibi başının üzerindeki ağaçlardan aşağıya sarkıyordu. Boyunlarından ya da omuzlarından yara almışlardı. Biri ağzından. Kargılarının sapları çatallanan ağaç dallarına takılmıştı ve canavar sanki onlarla oynamıştı, çünkü karınları deşilmişti ve iç or-

ganları sarkıyordu. Thestios'un sekiz oğlunun sarkık kafaları eğilip ona balmumundan yüzlerini gösteriyorlardı.

Yabandomuzu doymazdı: İştahı onun doğasıydı. Uzaktaki, dağın aşağı yamaçlarındaki yarığa baktı, görmediği avcıların ilerledikleri kara bir gölge çizgisiydi bu: Meleagros ile buyruğu altındakilerin; aralarında kendi avı vardı, siyah saçlı, uzun bacaklı Atalante. Yalnızca yabandomuzu aracılığıyla yaklaşabilirdi ona, canavarın parçalanmış kemiklerinin ve kanının fışkırmasıyla, çığlıkları ve hırıltıları havayı yırtarken, toynaklarının yerde çıkardığı sesler hayvana da, gece-avcısına da taşta hiçbir şey ve hiçbir iz bırakmazken. Yabandomuzunun yolu dağa doğru gidiyordu.

Şimdi: Ankeus, Kaineus, Telamon ve Peleus, Eurytion, Podarkes, Laertes, Admetos ve Meleagros. Kızın yoldaşları dokuz kişiydi.

Kanyonun duvarları alçaldı ve kendisi de genişleyip, ağzı da aralanarak onları Arakynthos'un uzak köşesine kusan sığ bir kanal oldu. Güneş dağın karanlık oylumunun gerisine ineli çok olmuştu. Böylesine zifiri karanlıkta daha fazla gidemediler ve çamura bulanmış, yara bere içinde, dinlenmek üzere taşlık arazide yattılar. Gece çöktü üzerlerine.

Atalante'nin sırtına taşlar batıyordu. Dünyası, kollarının ulaşacağı ve elleriyle tarayabileceği alanla sınırlı, kabaca oval biçimli, güneşten ısınmış bir taşlıktı. Aysız karanlıkta, sınırlarının ötesine ilişkin hiçbir şey bilemezdi. Arada bir kulağına Aura'nın tırnaklarının kayada çıkardığı ses geldiğinde, uykusundan uyanıyor, sonra yeniden uykuya geçerken, bir çamur kalıbına dönüşmüş saçlarının hışırtısını duyumsuyordu. Atalante erkek-

lerin, çevresinde sessizce çökerek dağılan ufak ses sütunları gibi, çıkardıkları dumanın yükselip durgun havaya karıştığı, sönmekte olan kıvılcımlar gibi saçılan soluk alışlarını işitiyordu. Gece, adlarını neredeyse işitilemez, iç çeken ve horlayan, görünmez ve birbirine eş fısıltılara indirgemişti. En yakında uyuyandan gelen aksak soluma ritmi Telamon ya da Peleus'unki olabilirdi, her ikisi de, durgun nemli havanın çürüyüp gittiği kuyudan tek parça halinde çekip çıkardığı üvey kardeşlerinin ölümünü soluyorlardı. Yoksa bir horultuyla durdurdukları ve başlattıkları solukları zavallı Akastos'un son çırpınışlarını mı yansıtıyordu, boğazı kesilmiş, kafası cansız bedeninden çıkan son soluk kana bulanmış suda kabarcıklanıncaya dek yükselen sel sularına gömülmüş ve katilinin elleri arasında parçalanmış olarak. Zira Peleus öldürmüştü onu kanyonun girişine yakın bir yerde, diye inanıyordu kız, oysa katil soluk alıp veriyordu. Daha hafif duyulan çift fısıltı Kaineus'un soluk vermesi ve Kainis'in soluk alması olabilirdi –soluk verirken erkek, alırken kadın olarak– ya da akciğerlerine havanın doluşu ve boşalışıyla son can çekişme hırıltısına dek geçen zincirleme anları sayan Eurytion. Ardından gelen sessizlik öncesi kaç kez soluk alıp verdi acaba? Milyon mu? Bin mi? Alçak perdeden, hafif bir uğultu kulağına geldi ve kız bunun kaynağını ararken diner gibi oldu: Ankeus. Podarkes ve Laertes aralarında sırayla horuldayıp duruyorlar ve göğe doğru savurdukları kaba derili iki yılan birbirlerine dolanarak yükselerek bir noktadan sonra ayrılıp her biri güneşi kovalayıp ondan kaçarak kendi geleceklerini arıyorlardı. Admetos sarhoş gibi hızlı hızlı soluk alıp veriyordu.

Bir de öyle birisi vardı ki, soluk alıp verişleri ayırt edilemiyor, soluğu sanki boğazından yuvarlanarak gelip du-

daklarından sürekli bir fısıltı halinde çıkıyordu. Bir ağıttı bu, belki de babasının kenti için, yahut adamlarını yitirdiği için ya da köpekleri boğulduğu için, hatta kendisi, Atalante, için.

Bilemiyordu. Karanlık bilmezlik alanlarıydı onların; gece hepsini, çığlıkları havayı emip üflemeye indirgenmiş bebeklere dönüştürmüştü. Kendisi daha bir yaşındayken dudaklarını bir dişi ayının memelerine yapıştırıp, başka hiçbir şey bilmeksizin, onun sütünü emmişti. Çocukluğunda gezerken dağların doruklarıyla uçurumlardan, sonraları yüksek köknarların, çam ağaçlarının, meşelerin tepelerinden ve daha sonra onları barındıran ormanlardan oluşan bir dünyanın sınırlarını zorlamıştı. Ama çocukluktaki bölgesinin kuzeyine ve batısına düşen düzlükler uzak toz bulutları, kuşkulanabileceği ve bilemeyeceği her şeyin ülkesi olarak kalmıştı. Çok daha sonraki avcı kız bile ufukla göğün birleştiği yere bakıp, yürüyerek gözden kaybolan bodur yaratıkların oluşturduğu boz sürünün bir dizi bulutlu dağ mı, yahut buharlaşan bir denizin parıltıları mı, yoksa gözünün yüzeyinden akıp geçen bir toz zerresi mi olduğunu bilemiyordu. Avının ağlamaları ve inlemeleri, ta ki bir örümceğin ağından bile ince ipliklere dönüşünceye dek, havada çözünüyordu, bu gürültünün sığınabileceği bir yer düşünemiyordu. Gömdüğü ayak parmaklarının arasından yağmura doymuş toprağın suyu fışkırıyor ve teniyle pürüzsüz ağaç kabuğu arasında hiçbir sınır duyumsamayıncaya dek ağaç gövdelerinin arkasında kıpırdamadan bekliyordu. Görme alanının çok yukarısında, ufak bir esintiyle bir tek yaprağın koskoca gövdeden geçerek gelen titreşimini belkemiğinde hafif bir ürpertiyle duyumsuyordu. Oysa onun dünyasında bilmece gibi boşluklar ve oyuklar, ona yadsınan yerler vardı. Arkadaşlarının inip

kalkan göğüsleri kendisini bunları düşünmek zorunda bıraktığında da, çevresini saran uyku dilindeki iki sözcükle adlandırıldıklarını duydu, biri kalkıyor, biri iniyordu.

"Melanion" ve "Meleagros" idi bunlar. Kendi adı ise Atalante idi. Oineus da İlk Ürün Bayramı'nda Artemis'e ekininin ilk ürününü sunmayı unutan Kalydon kralıydı, Tanrıça bu unutkanlık yüzünden ülkeyi yerle bir edecek vahşilikte ve büyüklükte bir yabandomuzu göndermişti buraya. Böylece de yiğitler yabandomuzunu avlayıp öldürmek için burada toplanmışlardı.

Kızın soluğundan da öbürlerinkine eşlik eden boğuk bir gece çığlığı koptu. Akciğerleri havayla dolup boşalırken ne adlar işitiyorlardı? Avcı kız mı? Elleri kana bulanmış kız oğlan kız mı? Oineus'un kentindeki ve selin uğultusundaki hiçbir şeyde görmedikleriydi kendisi. Aralarında kalan boşluklarla eşdeğerdi. Kalkıyor. İniyor. Taşın sert parmakları sırtını yoğuruyordu. Bu gece daha ileri gitmeye cesaret edememişlerdi, tıpkı hiçbirinin kendisine yaklaşmaya, onu denemeye cesaret edemediği gibi. Kendilerini kuşatan karanlığı görüyorlardı onda.

Gece.

Göz kapaklarında bir gıdıklanma ve zihnin bedenin kafesine girişi. Bacaklarda ağrılar, ahlamalar ve oflamalar ve metalin taşa sürtünürken çıkardığı ses. Gün doğduğunda kız öbürleriyle birlikte kalktı, bedenindeki her bir eklem tutulmuştu. Geceledikleri kaya uzantısı kanyonun ağzından başlıyor ve hâlâ ıslak olan çimenlikte son buluyordu. Sel bir dizi yabani badem ağacını hırpalamış ve dallarına ayrık otlarının takılmasına neden olmuştu. Gün ışığında uyudukları yerde ham fındıklar gibi çıkıntılar oluşturan "taşlar" göründü. Önlerinde uzanan arazi alçalarak, geniş yapraklı ağaçların devasa meyveler gibi göründüğü bir çanak oluşturuyordu. Sel kan-

yondan çıkış yolu bulmadan önce güç kazanmak için burada duraklamış olmalı, diye düşündü kız. Nemli havayı kokladı. Arazi, güneş ışıklarının hâlâ değmediği yüzeyi donuk ve boz renkte görünen, yarımay biçiminde bir gölün kıyısına dek olan uzaklığın yarısına kadar ormanla kaplıydı. Gölün ötesinde, kuzey ve doğu yönünde, dağlar yükseliyordu.

Avcılar uyuşmuş kol ve bacaklarını ovarak açmak için oturmuşlar ya da eğilip kalkarak uykunun tutuklaştırdığı kaslarını çalıştırıyorlardı. Bir araya toplanıp gereçlerini düzenlediler. Çamurun en berbat bölümü kuruyup pul pul dökülmüştü, ama derilerine yapışan kalıntıyı temizleme çabaları sonuç vermiyordu. Yorgunluktan gözlerine kan oturmuştu. Bedenleri kötü bir koku salıyordu. Kız saçlarını keçeleştiren çamur kabuklarını çekiştirdi ve Aura'nın tüylerinden bit ayıklaması gerektiğini anımsadı. Yerinden kalkıp su aramak için yamacın aşağısındaki ormana doğru yürürken, Ankeus ile Eurytion başlarını kaldırıp ona baktılar.

Çürümüş yapraklar, ısırgan otları, sığ ve durgun bir su birikintisi buldu ve sonra sırtı kendisine dönük olarak, elinde bir sopayla, devrilmiş bir ağaç gövdesine oturmuş olan Meleagros'u gördü. Kızın geldiğini duymuşsa bile, bunu belli etmiyordu. Elindeki sopayı önündeki toprağa sürüp duruyordu, sanki düşman karınca kolonileri arasındaki bir savaşı yönetiyor ya da karmaşık bir dans düzeni çiziyor gibiydi. Kız ses çıkarmadan baktı ona. Arada bir duruyor ve o zaman sopa belli bir yüksekliğe kadar kalkıp iniyordu, sonra sopayı yere sürmeyi sürdürüyordu. Bununla hiç ilgilenmeyen Aura karnının üzerine yatmış ve uyuyakalmıştı.

Meleagros toprağı elinin tersiyle düzeltmek için eğildiğinde, kız onun yaralıymış gibi yüzünü buruşturduğu-

nu gördü. Hepsi gibi, o da pislik içindeydi. Saçları –başına taktığı tolgayı çıkarıp güneş altında karşısında ilk durduğunda altın renginde, diye düşünmüştü kız– düzleşmiş ve keçeleşmişti. Atalante bekledi. Meleagros koluyla son bir eğri çizdikten sonra başını işinden kaldırdı. Kız onun ormanın içlerine doğru yönelttiği bakışlarını izledi. Ağaçlar arasındaki bir açıklıkta bir akdiken çalılığı büyümüştü. Bunun ötesinde, üst üste büyüyen yapraklar her şeyi boz bir gölgeye büründürmüştü. Meleagros elindeki sopayı bıraktı ve ayağa kalktı. Nemli yapraklar ve zemindeki otlar üzerindeki ayak seslerinin yerini ağaçların hafif hışırtısı alıncaya dek dinledi kız. Sonra Aura'yı uyandırdı ve onun bıraktığı resme bakmaya gitti.

Aklına gelen ilk düşünce yabandomuzuydu. Meleagros nemli toprakta eğrileri ve düz çizgileri birbirini kesen ve birbiriyle kesişen kertikler çizmişti. Bu çizgilerin içinde kalan alanlar kabaca çizilmiş çaprazlarla ve kızın, çizim gerecinin rasgele sürtünmesiyle oluştuğu sonucuna vardığı ufak oyuklarla doldurulmuştu. Gözleri yabandomuzunun karın kıvrımında dolaştı, dişlerini, sırtını, sonra da bir gözünü buldu. Ama bacakları neredeydi? Ya boyun tüyleri? Dudaklarını büzdü. Aura merakla patisini kıza dokundurdu. Hayvanı uzaklaştırdı. Belki de sırrı, keşfedilecek hiçbir imgenin olmaması, hiçbir anlam taşımamasıydı. Oysa Meleagros, kimsenin kendisini gözlemediğini sanarak, bütün dikkatini buna vermişti. Bu çizgilerde bulunacak ne bir hayvan vardı, ne de onu izlemek için bir yol. Belki de Meleagros burada bir geleceği kurcalamış ve engellenmişti. Önlerinde uzanan arazide göstergeler bulabilirlerdi, ama yabandomuzunun ölümüne giden yol bu ülkeden çok uzaklara doğru uzanıyordu. Bu Kalydon, artık ne Oineus'un Kalydon'uydu, ne de oğlunun. Ayağındaki sandalın tabanını ileri geri

toprağa sürterek resmi sildi, sonra topuğunun üzerinde geriye döndü.

Sağ kalan avcılar hazırlanıyorlardı. Gözlediği adama sürünerek onun yanından geçti ve gereçlerini toplamak için eğildi.

Geçecekleri arazi kuzeye ve doğuya doğru uzanan ve bir gölle sona eren, yer yer orman kaplı bir bölgeydi. Kirişi yayına doladı, sonra kargılarına abanarak kuşkulu bir suskunluk içinde önderlerini beklerken onun ötesinde uzanan araziye bakan adamlara katıldı. Sabahın ilk ışıkları ağaçların tepesine vuruyordu. Atalante gözleriyle uzaktaki kıyı çizgisini taradı ve gözleri kısıldı.

Meleagros konuşuyordu şimdi, kaçınılmaz bir amaca doğru giden, aşamaları avın olmazsa olmaz eylemleriyle belirlenen birisi gibi: Kıyıda toplanmaları, kente yürümeleri, buraya yaptıkları yolculuk. Adamlar ağırlıklarını bir bacaklarından öbürüne aktarıyorlardı. Bir çukur kazıp canavarı önlerine katacaklardı. Onlara saldıracaktı ve onlar ya onu geriletmek ya da öldürmek zorundaydılar. Pusu kurduğu yerden zorla çıkarılacak ve onların kargılarıyla deşilecekti.

Ama kız adamların artık buna inanmadıklarını gördü. Başlarını sallıyorlar, ama Meleagros ile göz göze gelmiyorlardı. Yalnızca Peleus onaylarcasına bir homurtu çıkardı ve hayvanın ölmesi düşüncesi onu gülümsetti. Berikiler yere bakıyorlar, sonra sanki yabandomuzunun manzaranın sessizliğinde kendini gösterimesini, toprağına toynak izlerini bırakmasını ya da yeşil dinginliğinde bir çukur deşmesini istercesine başlarını kaldırıyorlardı.

Zira Arakynthos'un kuzeyindeki ormanlık alan, düzlüğün yarıklarını ve engebelerini yumuşatan, böylece avcılara engin boş bir çayır gibi görünmesini sağlayan, koruyucu bir yaprak örtüsü oluşturuyordu. İnip oraya gir-

diklerinde ve göle doğru yola koyulduklarında, dalların arasından eğimli huzmeler halinde üzerlerine düşen güneş ışığı dışında bir şeyin ansızın tepelerine inmesi olanaksız görünüyordu. Arazi yükselmişti ve kuru toprağın üzerini kaplayan kurumuş yapraklar ayaklarının altında çıtırdıyordu. Ağaç gövdeleri arasından geçerken dağılarak ve açıklıklarda bir araya gelerek ormanın içine süzüldüler. Gevşek birliktelikleri daha da gevşedi.

Atalante'nin ağzında önünde yürüyen adamların ayaklarından kalkan tozun tadı vardı. Burnuna onların ter kokuları geliyordu. Geride bıraktıkları iz, havada yüzen ekşimiş misk kokulu bir ırmaktı. Oluşturduğu karanlık duvarla şaşkın geyiklerin ve ayıların akıllarını karıştıracak, sonra durgun havaya karışıp dağılarak kuru araziye savrulacak, tavşan deliklerinin ve onların düşmanlarının inlerine sızarak, her ikisini de paniğe uğratacaktı. Ağaçlardan güvercinler fırladı ve ormanın yarı ışığında kanat çırptılar. Yabanarısı yuvalarından yükselen vızıltı yağmur suyu birikintilerinin göstergesiydi, bunların kenarlarını çevreleyen ağaçlardan sürüngen bitkiler sarkıyordu. Yüzeylerindeki en ufak bir kımıltı üzerine kara çamur bulutları düşerek sessizce suya çarpıyordu.

Yabandomuzunun burada bulunması olanaksız, diye düşündü kız, adamların zikzaklı yollarının arasından kendine zikzaklı yollar çizerken. Aura sağa ve sola seğirtiyor ve şaşırtıcı kestirmecelerle karşısına çıkıyordu. Kız bilincinin katı sınırlarının kopup köpeğin kendine özgü yoluyla biçimlendiğini duyumsadı. Ağaçlar bittiğinde, yeniden ormana girebilmek için kenarından dolaşacakları ardıç çalılıkları ve küçük yapraklı ıhlamurlar başladı. Önündeki adamların ayaklarını sürtmeleriyle, düşen yaprakların altındaki kara toprak görünüyordu. Başlarının üzerindeki dal ağı, sarkan yapraklar, söğüt çiçek-

leri ve açan sarı goncalar güneşin kavuruculuğunu gölgelerlerken bile, elbirliğiyle güneş ışığını bembeyaz bir pırıltıya dönüştürüyorlardı.

Her şeyin beklemede olduğu bir bölgedeydiler, yeryüzünün yavaş çalkanışıyla havanın cisimsiz varlığı arasına giren kuraldışı, olaysız bir kuşatılmış alandaydılar. Adamlar salınmışlardı buraya. Avare yolları kesişiyor, rastlaşıyor ve ayrılıyordu; karşılaşıp birlikte çene çalıyorlar, sonra başlarını sallayarak, karşılıklı bağışlayıcılıkla omuzlarını silkerek dağılıp gidiyorlardı. Kız onları görüyor, ama aralarına sokulmuyordu. Meleagros da bunların dışındaydı. Meleagros ve kendisi.

Gün boyunca yürüdüler, uyudular ve yeniden yürüdüler. Ağaçların arası açıldıkça, onları gölgeleyen yaprak örtüsü de delinmeye başladı. Uzun otlar ve böğürtlen çalılarına boğulmuş ufak açıklıklardan geçtiler. Bu açıklıklar gittikçe genişlemeye ve seyrekleşmeye, arazi set set alçalmaya başladı, sonunda son bir dizi meşe ve gürgen ormanından geçtiler ve öbür ucundan çıktıklarında kendilerini bir denizin kenarında buldular.

Üzerinde hiçbir tekne yoktu ve hiçbir zaman olamazdı. Batıdan esen ve yeşil derinliklerden kopardığı dalgaları tekrar tekrar yükseltip alçaltan bir yel yüzünden yüzeyi çalkantılıydı. Güneş ışıkları bu kabaran yüzeyde geziniyor, bir ışık ve gölge oyunu içinde sıçrayıp kırılıyordu. Avcılar durup rüzgârla ışığın oyununu izlediler ve aldatıcı bir saklanış gördüler bunda. Avlarını düşünüp onu zihinlerinde biçimlendirdiler. Sonra silahlarını havaya kaldırıp, sıçrayan ve dökülen sular başlarını örtünceye dek birlikte yürüdüler ve derinliklere doğru gözden kayboldular.

Kanyonun ağzında uyurken bulmuştu onları. Bir kamış denizinde kaybedecekti.

Ya da onlar kendileri kaybolacaklardı. Zira Peleus'un kargısı, körlük ve kaza dışında, başka nasıl Eurytion'a, karısının kardeşine, kendi kardeşinin kanından ellerini temizleyen adama rastlayabilirdi? Başarısızlıkları başka nasıl böylesine sefilce olurdu ve körfezde, Kalydon önlerindeyken ve adları avaz avaz semaya yükselirken, diktikleri saraydan böylesine uzak bir sona başka nasıl ulaşabilirdi av?

Melanion, bir kireçtaşı sütununun Arakynthos'un sırtlarını korumak için kıvrımlar oluşturduğu kanyonun ucunda günün ışımasını bekledi. Köknar ve kestane ağaçlarının arasından tutunarak inince, ince humus katmanında kök salmış otlarla kaplı bir yamaca, sonra da bunun altındaki çıplak beyaz taşlarla kaplı yere varmıştı. Yerde kımıldamadan oturuyordu. Aşağıda, eski yoldaşları kırık bir tekerleğin dağılmış çubukları gibi sıralanmış bedenleri sere serpe uzanmış, bölük pörçük bir uykudaydılar.

Uyanmalarını bekledi. Kayıpları saydı ve geçmiş olmaları gereken kanyonun çıplak taştan girişine şaşkınlık içinde baktı. Nasıl bir hasarın onları sayıca azalttığı kendisi için bir bilmeceydi. Önce Meleagros kıpırdandı, tolgasına uzandı ve deri zırhının parçalarını bir araya getirdi. Önce sanki bunları giyinecek gibiydi, ama hepsini birer birer inceledikten sonra yeniden tolganın içine yerleştirdi, ayağa kalktı ve ormanın içlerine doğru yürüdü. Melanion sonra Atalante'nin başının yerden doğrulduğunu ve gerinirkenki ağır devinimlerini gördü. Kendi düşüncelerinin, artık uyanmakta olan, başlarını çevirerek onu izleyen öbür avcıların da akıllarından geçtiğini sezdi. Köpeği gerindi ve toprağı kokladı. Melanion on-

ların yanına gitmek için bir yol bulup bulamayacağını anlamak için başını kaldırıp baktı. Kisa bir yamaç kireç-taşının sınırını belirliyordu ve bunun ötesindeki ağaçlık güvenliydi, ama burasıyla orası arasındaki arazi çıplaktı. Görünmeden geçemezdi. Atalante çevresine bakındı, sonra yamaçtan aşağıya inip ormanın derinliklerinde gözden kayboldu.

Meleagros da oradaydı: Gece-avcısının beyninde bir kıvılcım çakıyor. Ankeus'un irikıyım gövdesinin doğrulduğunu gördü. Başka bir avcı onun yanına geldi ve aralarında bir konuşma geçti. Berikiler Peleus'un çevresinde toplandılar. Melanion, yabani yeşilliğinin yüzeyine sahte bir somutluk görünümü vermesi dolayısıyla neredeyse uzaktaki gölle bitişen ormanın içindeki göremediği şeyi gözlüyordu. Güneş ışıkları orayı nokta nokta aydınlatmaya başlamıştı. Dağlar onun ışıltısına yaklaştıkça alçalıyor, uzaklaştıkça yükseliyor, yarı biçimlenmiş hayvanlar kaçış anında taşlaşıyordu. Bekledi.

Avcılar da bekliyorlardı. Birkaçı Peleus'un çevresinde toplanan halkadan dışarıya bir göz atıyor, ormanın karanlığına bakmaya yetecek kadar bir süre halkadan çıkıyor, sonra yine onun söylediklerini yakalamak için yaklaşıyordu. Peleus elleri ve kollarıyla hareketler yapıyor, sakallı çenesini öne doğru uzatıyor, parmağıyla her birine sırayla dokunuyor, sonra yeri işaret ediyordu. Onlar da ya başlarını sallıyor, ya da suskun kalıyorlardı. Melanion'un sözcükleri duyması gerekmiyordu. Meleagros gelip de onları çevresinde toplayınca, yerlerini değiştirip silahlarını yokladılar. Atalante'nin, peşinde köpeğiyle, ormandan çıktığını gördü. Yola koyulmaya hazırlanıyorlardı. Meleagros eliyle uzaktaki göl ya da belki ötedeki dağlar doğrultusunda kuzeyi işaret etti. Eğer adamlardaki yeni eğilimin farkındaysa bile, bunu hiç belli et-

miyordu. Avcıların sonuncusu da yeşillik içinde gözden kaybolunca ve ayaklarının otlar üzerindeki çıtırtısı kulağına en çok bir fısıltı halinde gelmeye başlayınca, Melanion aşağıya indi ve peşlerine takıldı. Kanyonun ağzından geçerken, Meleagros'un sonu yakın olmalı, diye düşündü. Meleagros düş kırıklığına uğratmıştı onları. Adamlarını birbirlerine ve kendisine bağlı kılmıştı. Şimdiyse Atalante'ye bağlıydı.

İşte burada, diye kendi kendine söylendi Melanion, birlikte yattılar. Ayaklarının yeri eşelediği toprak parçasına, üstündeki sürtme izlerine ve hafif oyuklara baktı ve bu işaretleri silmek için gösterilmiş bir çaba sezdi. Kabarık toprağa elini sokup toprağı parmaklarının arasında ufalarken kızın birbirinden ayrılmış bacaklarını ve topuklarının yere vurup duruşunu gözünün önüne getirdi, kuru topraktan yatakta onların sönen ateşlerini duyumsamaya çalıştı.

Güneş azalan anlarla dolu torbasını gökyüzünde sürüklüyordu. Yakıcı bir sıcaklıktan başka her şeyden arınan gece, onun sonuydu. Avcılar değişken bir nirengi noktası, bir yandan öbür yana çekip uzattıkları, merkezi onların gitgide birbirinden uzaklaşan yollarının bir toplamı olan, geçici bir orman alanı konusunda oybirliği içindeydiler: *Burada* Eurytion üst üste yığılı yaprak kümesinin altından kendine bir delik bulan olağandışı bir ışık huzmesine karşı elleriyle gözlerini koruyor ve Peleus onun kulağına bir şey söylemek için kafasını eğiyordu; yahut *burada* baltasını küflenip kurumuş bir ağaç gövdesine indirip toz kaldırıyor ve bir küme eğreltiotunun üzerine işiyordu; yahut *burada* bir orman karıncası sürüsü bir böcek leşini sabırla parçalıyordu; yahut *burada* tepedeki yapraklardan gelen hafif bir hışırtı ormanın içine sızıp oradaki durgun havayı hareket ettiremе-

yecek kadar zayıf bir esintinin göstergesi oluyor, Atalante durup yukarıya bakarken Aura'nın dönüp burnunu sık bir mürver çalılığının ötesindeki bir şeye, ağaç gövdeleri arasında kıpırdanan bir şeye çevirdiğini görmüyordu. Sahibesi başını indirdiğinde köpek geri döndü ve gece-avcısı ormandaki bitki örtüsünün içine dalıp kayboldu.

Avcıların çizdikleri çemberin dışında yürüyor, dolanıyor, yaklaşıyor, geri çekiliyordu. Açıklıklar onu saklanacak yer aramak için avından uzaklaştırıyordu. Ağaçlar yine başının üzerini örtünce ve kırılan güneş ışıkları her şeyi alacalandırıp gizleyince, yaklaşabilirdi o zaman. Onun bölgesi onların bilinç sınırının ötesinde, ormanın ışık ve gölge tekdüzeliğindeki değişimin rüzgârdan kırılan bir dal ya da havalanan bir ardıçkuşu olabileceği, dikkatsizce atılan bir adımın yapraklardan çıkardığı çıtırtının ağaçlardan ve çalılardan sızdığı, kimliğini yankılarla ve boğuk gürültülerle yaydığı, belirsizleştiği, zararsızlaştığı, anlamsız bir kuraldışılığa dönüştüğü yerdeydi: Onların gözlerinin ve kulaklarının kendilerini yanıltması beklenen, kuşkuyla örülü bölge. Kızın köpeği onun kokusunu almıştı. Onu gizleyemezdi. Gece-avcısı işaretlerini kendine saklar, gözükmeden gözler, işitilmeden dinler. Av, boğazını sıkan eli hiç sezmez.

Yetersizlikleri vardı, var olmasına olanak bulunan bölge çok dar, sınırı çok inceydi. Avcıların onları gizleyen ormanda çizdikleri yol onu bazen daralan yarımadaların boyunlarında tek başına bırakıyordu; aralarına katılma arzusuna direnemiyordu. Bir seferinde kendini yabani armut ağaçlarıyla çevrili, içi yapraklarla dolmuş bir çukurda buldu, sağdan ve soldan gelen iki kişinin dikkatsiz ayak seslerini dinleyerek bekledi. İkisi de geçip git-

tiler ve rahat bir soluk aldı. Başka bir seferinde, kenarlarında sumak ve meşe ağaçları dizili uzun bir doğal bulvara düşüncesizce daldı ve aynı yerden geçen bir avcının tanı karşısına çıktı, ikisi de birbirlerinin yüzünü tanıyamayacak kadar uzaktaydılar. Adam ikircikli bir selamlamayla kolunu kaldırdı. Selama karşılık verdi ve gülümseyerek ilerledi.

Ormandaki açıklıklar genişlemeye başladı. Sık ağaçlar arasına serpiştirilmiş bu açıklıklar baştan ona ormanın cismine kazılan derin kuyular gibi göründü. Şimdi güneş ışıkları tepedeki ağaçlardan aşağıya süzülüp dökülerek boşluğu dolduruyordu. Orman içinin karanlığına alışık gözlerini kaçırıyordu. Bu kalın ışık demetleri çöküyor ve yayılıyor, kendisine karşı yüksek sınırlar çekilmiş, kocaman sığınaklara dönüşüyordu. Avcıların sonuncusu da uzaktaki ağaçların karanlığında gözden kaybolunca ya dek yemyeşil çayırların kenarında duruyor ve sonra açık araziden sürünerek geçip koruyucu alacakaranlığa varıyor ve onları yeniden bulmak için acele ediyordu. Onların ilerleyişleri hiçbir düzene uymuyordu. Dağılıp yeniden bir araya geliyorlar, adımları yavaşlayıp hızlanıyordu, sonunda bu tutarsızlığın onların karakterleri mi olduğunu ve izledikleri yolu onlardan kaynaklanan bir güdüden çok kendisinin onların çevresindeki hareketlerinin mi belirlediğini merak etti. Zira, bunu anlamış olsunlar ya da olmasınlar, izleyenler onlar değildi artık. Avları artık önlerinde değildi ve durmaksızın anlaşmalar kurup mevki için didişmeleri, ilk geyik pençeyi böğründe duyumsayıp da korkusu kendisinden bile hızlı fırlayarak sürünün içine dalıp onları dağıttığında, paniğe kapılan geyikleri anımsattı ona. Avcılar birer yırtıcı hayvan gibi değil, bilmeye, inanmaya, kuşkulanmaya ve korkmaya, bunlardan birini seçerek değil, hep-

sine birbiri ardı sıra karar veren canlılar gibi ilerliyorlardı. Birer av gibi ilerliyorlardı. Sonuncusu da sık çalıların arasına dalıp gözden kaybolduncaya dek fidanların arkasında çömelerek beklerken, kendi korkusunun da temelsiz olduğunu anladı. Akıllarındaki tek canavar yabandomuzuydu.

Ağaçlık sona erdiğinde güneş batıyordu. Suya doygun topraktan saz öbekleri yükseliyordu. On avcı uzun yeşil kamışlardan oluşan bir çite doğru yan yana yürüyorlardı. Kamışların ötesinde göl vardı, bunu biliyordu. Kuzey ve doğu yönünde dağlar yükseliyordu. Atalante'yi seçti, sonra da Meleagros'u ve Ankeus'u. Ötekileri seçemedi. Karaltıları küçülüp birbirine karıştı, ta ki gözleri ne onları, ne de aralarına daldıkları ve ardından kapanarak sanki denizin sularına dalmışlar gibi onları yutan, rüzgârla sallanan kamışları ayırt edemeyinceye dek.

Onu terk ettiler, ya da kendisi onları kaybetti. O günü izleyen gecede olup biten olayları hiçbir zaman kesin olarak öğrenemeyecekti. Kaçanlar karanlıkta onun yanından geçmiş olmalıydılar. Ölenler kamışların arasında, kimsenin bulamayacağı bir yerde yatacaklardı. Sağ kalanlardan da, Ankeus tek başına, kana bulanmamış baltası omzuna asılı, uzun yeşil kamışları iterek bataklıktan geri dönecekti. Alacakaranlığın boz ışığında yüzü kül rengine dönmüş olarak, gözlerini yenildiği yerden başka yöne çevirdi. Genç olanın varlığına hiç şaşkınlık göstermeyecek, bunun yerine küçümseyemediği ve yürüyüp gidemediği yeri gösterecekti eliyle, olan bitene ilişkin hiçbir şey ele vermeden. Melanion bilecekti ki, avcıların kayboldukları akşam günbatımı hızlı ve parlaktı, bunu izleyen karanlık koyuydu, en ufak bir esinti bile duyumsamamasına karşın, kamışların hışırtısı aradaki uzaklıktan kulağına geliyordu, üzerinde yattığı top-

rak sarsılmaya başladığında, uykuda uyuşmuş bacaklarının seğirmesi sanınıştı bunu, gerisindeki ağaçlar yerle bir olduğunda bir yeraltı çöküntüsü olmalıydı bu, uğultunun yerini bataklıktan gelen bir gümbürtü aldığında sıçrayan çamur havayı sis gibi sardı, onu boğdu, kamışlar da çatırdamaya başladığında ve yiğitlerin birbirlerine seslenişini ilk duyduğunda, karanlıkta el yordamıyla avuçlarına çamur doldurup bununla kulaklarını tıkaması bu sesleri duymak istemediğinden değil, bunları izleyecek olanları duymak istemediğindendi, ezbere bir dehşet dersi okuyan saygısız adamların sesleriydi bunlar.

Bunların hiçbirini öğrenmeyecekti, kör ve sağır olacaktı, bataklıkta yüzükoyun yatacaktı. Kız oradaydı, kendisinden daha ileride, ama o bir soruydu, sorduğu tek soru. Anımsanacak başka hiçbir şey olmayacaktı.

Böylece gündoğumu öncesi boz ışıkta kargılar kamışlardan yeniden yükseldi ve Ankeus belirdi ve ona hiçbir şey söylemedi. Ezilmiş ya da kırılmış kamış sapları, daha geniş bir yıkım bölgesine uzanan bir bulvar oluşturmuştu. Thestios'un oğullarını ve paramparça cesetlerini anımsadı. Oysa, ilerleyip yeşil kanala girdiğinde, avcıların ya da yazgılarının hiçbir izine rastlamadı. Kamışlar yükselerek dağların dorukları gözden kaybolduncaya dek çevresini kuşattı. Ayakları tuzlu suya dalıyor, bulutsu çamur fıskıyeleri sıçratıyordu. Kamışlığın daha derinlerine doğru ilerledi, kenara ittiği uzun kamış sapları sallanıp başının hizasından çok daha yüksekte işaretler gönderiyordu. Eğilerek kulaklarındaki çamuru yıkadı. İşitme duyusuna yeniden kavuşunca, neredeyse duyulamayacak kadar hafif olan gölün şıpırtılarını ve kamış saplarından gelen hafif sürtünme seslerini dinledi. Becerikssiz bir beklenmeyen ziyaretçiydi.

Kamışlığın sesleri kendisini bulmalarına karşı bir ko-

runmaydı, eğer onu bulacak kimse kaldıysa. Körfezin karşı kıyısındaki toplanışlarını düşündü. Adlarının bir sığınak olacağını sanmışlardı, sanki kendileri için belirlenmiş yollardan çıkıp buna sığınabilirlermiş gibi. Kendi adı sondan bir önceki ve Atalante'ninki de sonuncuydu. Şimdi, kamışların arasına sıkışmış tek başına dururken, kişinin kendi yolundan ayrılamayacağını anladı. Sürdükleri izin sınırlarının ve işaretlerinin dışı bir bozkırdı ya da çöl ve kendisi topal bir canlıydı, bir ayağında sandal, tıkızlaşmış toprağa basıyor, öbür ayağı ötedeki sert iklim koşullarına karşı çıplak – uçlarda dolaşan birisi. Onun için *eschatia*, bir ormanla göl arasındaki yeşil kıyı şeridi ve dağlardı. Yiğitler burada pes etmişlerdi. Kendi sınırı da burası olabilirdi.

Ayaklarını dikkatle sudan çıkardı. Çevresini kuşatan yeşil krallığı onunla alay ederek dalgalandı. Sendeledi ve uzun kamış sapları korkuyla geri çekildiler. Doğrulunca da, hazır ola geçtiler. Yan yatmış saplardan oluşan bir koyak onun bu noktaya kadarki yolunu çiziyordu. Kanıt bırakmıştı. Bunu bırakmadan hareket edemezdi burada. Güneşin ışıkları gölün yüzeyine vuruyor ve çite vurarak kırılıyordu. Sık kamış sapları arasındaki ince ışık dilimlerini izledi, derken bunlar önce sütunlara, sonra da aydınlık bulvarlara dönüştü. Kendini kamışlığın sınırında buldu. Yüzeyi gözlerini kamaştıran bir ışık katmanıyla kaplı, kocaman, yarımay biçimindeki bir gölün karşısında duruyordu. Öbür kıyıyı görmeye çalışırken gözlerini kırpıştırdı ve kıstı, gördü, sonra kıyının yine kendisine doğru uzanırken yaptığı kıvrımı gözleriyle izledi. Çöken pus kıyıyla, yaklaştıkça yükselen, rüzgârın kırıştırdığı suların üzerinde dikilmiş duran dağlara dönüşen bir dizi tepeyi birleştirmişti. Alt yamaçlarla su kıyısı arasında sığ bir şerit uzanıyor, daralıyor, sonra son bir ka-

mış perdesinin arkasında kıvrılarak bitiyordu. Sapları yana iterek suyun içinde ilerledi.

Kıyıya yığmış oldukları silahlarıyla giysilerini gördü. Yığının yanında, güneşin altında gönül rahatlığı içinde serilmiş uyumakta olan nöbetçisi vardı: Aura. Atalante ile Meleagros göle girmişlerdi.

Kız koluyla onun başını tutuyordu. Meleagros suda sırtüstü yüzüyor ve ağırlığını ona veriyordu. Bedenini kaldıran suyun içinde bacakları serbestçe hareket ediyordu. Kız onun kollarını açarak ellerinin tersiyle suyun yüzeyini itişini izliyordu. Meleagros'un boynu suyun içindeydi. Işığın sudaki kırılma etkisiyle göğsü bükük ve dalgalı, cinsel organı kasıklarındaki koyu renkli tüylerin ortasında bulanık bir beyazlık olarak görünüyordu. Kız parmaklarını açıp onun saçlarının arasına soktu ve tarayarak dolaşıkları açtı.

Kız geri çekilince, Meleagros'un gövdesiyle bacakları önce yukarıya doğru yükseldi, sonra suya gömüldü. Bacakları suyla örtülürken, sudan cılız sesler çıktı. Atalante onun başını suya sokunca söylenmeye başladı, ama sudan çıkıp gözlerini kırpıştırdığında, kız onun yüzüne baktı ve hiçbir değişiklik görmedi. İstese, onu boğabilirdi.

Kız bir tek ok atmıştı. Saman da atsa olacaktı.

Kamışların arasında bir kıpırtı olmuştu: Masmavi tüylü üç kuş kanatlarını çırparak havalandılar. Kız omzunun üzerinden geriye baktı.

Ankeus'tan son anımsadığı, dizlerini göğsüne çekerek yan yatması olmuştu, gözleri Meleagros'unkiler kadar ölüydü. Peleus ile onun peşinden gidenler kendilerine sırt çevirdiklerinde, şimdi kollarında tuttuğu adamın yanın-

da kalmıştı. Ankeus yabandomuzunun karşısında durmuştu. Ama yabandomuzu onu yere sermişti, Meleagros'u da. Berikilerse ya kıyıma uğramış, ya da kaçmışlardı, kız için fark etmiyordu bu. Onlar bir hiçti.

Avuçlarının arasında tuttuğu Meleagros'un yüzüne baktı yine. Kulağına bir ses geldi. Kamışların arasında birisi, ya da bir şey vardı. Kamış saplarının üstlerindeki titreşim onun hareketlerini ele veriyordu. Mavi kuşlar gölün üzerinde, dalıp çıkarak, birbirlerini kovalıyorlardı. Meleagros onları izlemek istercesine başını çevirdi. Kıyıda, Aura uyuyordu. Uyuyan köpeğin gerisinde, yerler koparılmış otlar ve kazılmış toprak parçalarıyla doluydu.

Yabandomuzu sonunda kurbanlarını bırakıp kamışlıktan gittiğinde, öfkesinin kalanını orada boşaltmıştı. Kopardığını ayaklarının altında ezmiş, insan kafası büyüklüğünde toprak parçalarını havaya savurmuştu. Kız suyun içinde büzülmüş dururken bunlar çevresine yağmıştı.

Bu öfkenin kime yöneltildiğini ve kendilerinden niye esirgendiğini merak ediyordu şimdi. Yabandomuzu kendisine hiç saldırmamış, hatta yaklaşmamıştı bile. Ankeus'un çocuk gibi haykırdığını işitmiş ve yarı beline kadar suyun içinde dururken kendi gürültüsünü susturmak için kargısını göğsüne bastırdığını görmüştü. Daha da kötü bir küçük düşmeyi görmüştü, Meleagros'unkini. Ama eğer canavarın tanığı olarak seçilmişse, bunu başaramamıştı. Tek okunu gölgeye doğru fırlatmıştı. Yabandomuzunu görmemişti.

Kamışlıktaki kıpırtı daha da yaklaştı. Tuttuğu adamı doğrulttu ve kendi derisine yapışmış olan kirleri ovalamaya başladı. Meleagros ondan biraz uzaktaydı, suyun içinde yürüyerek daha da uzaklaştı, sonra durdu. Göz-

leriyle öbürlerinden biraz daha ötedeki bir sıra kamışı taradı ve kendi umursamazlığına şaştı. Şimdi koşsa, kıyıya ulaşıp yayını çekmeye yetecek zaman bulabilirdi. Oradan da ıskalamazdı. Bir daha hiç ıskalamayacaktı. Oysa yerinden kımıldamadı, önce hiçbir tehlike olmadığını ve ancak o zaman bunun nedenini anladı. Melanion yine onu yıkanırken görüp keyiflenecekti. Beklenmeyen ziyaretçinin kendini göstermesini bekleyerek, avuçlarına su alıp ensesinden aşağıya döktü.

İkisinin de bacaklarına şimşir, sakızağacı ve katırtırnağı sürünüyor, reçine ve zamk sıvanıyordu. Aura kimi zaman karnını yere yapıştırarak, kimi zaman da hoplayarak yürüyordu. Yamaçtaki boz yeşil çalılık yer yer açan kaya gülleriyle pembe bir renge bürünmüştü; hayvan tanımadığı kokuları koklayıp havlıyordu.

Yamaç yükseldikçe, bitki örtüsü seyrekleşti –budaklı yabani zeytin ağaçları, güneşten kavrulmuş karaçalı– ama iz kaybedilmeyecek kadar belirgindi. Ezilmiş çalılar ve kırılmış dallarla sürüp giden ve daha da derin hasara uğramış alanları da kapsayan bir çizgi yabandomuzunun yamaçtan yukarı izlediği yolu gösteriyordu. Toprak burada daha kırmızı ve daha taşlıydı. Yabandomuzu yamaçtan yukarıya eşinerek, oyarak, dağıtarak tırmanmıştı.

Sola ve sağa doğru, iki sarp kayalıktan uzanan çıkıntılar yukarda birleşerek bir sırt oluşturmuştu. Yamaç, tepeye doğru yükselirken dikleşti. Adımları yavaşladı. Atalante durup tepeden aşağıya baktı. Melanion yolu yarılamıştı, kızın onun kafasını görebileceği kadar yakında, ama yüz hatlarını seçemeyeceği kadar uzaktaydı. Durakladı, tam da kızın tahmin ettiği gibi.

Gölde de aynı şey olmuştu. Gözetlemiş, ama yaklaş-

mamıştı. Kız kıyıya çıkmış ve örtünmüştü. Meleagros da, onun yanında sessizce giysisine sarınmıştı. Kamışların arasından çıkıp suyun içinde öne doğru bir iki adım attıktan sonra durduğunda, ikisi de gence bakmışlardı. Aura, sahibesi kadar şaşkınlık içinde, bir kez havlamıştı. Kız, ifadesiz bir yüzle gence bakan Meleagros'a göz atmıştı. Melanion, yarı beline kadar suyun içinde, hiçbir hareket yapmadan ve ses çıkarmadan, öylece duruyordu. Gizemli kayboluşundan sonra nasıl olup da burada olduğunu o zaman merak etmişti kız. Onları buraya dek izlemiş olmalı, diye düşünmüştü, ama bulduğu anki ani duraklamasına anlam veremiyordu. Meleagros ile birlikte yola koyulmuşlardı. Tepenin eteğinde durup arkalarına baktıklarında, onun kıyıya doğru yürüdüğünü görmüşlerdi. Onların gitmesini beklemişti.

Şimdi uzaktaki karaltıdan başını çevirip yeniden tırmanmaya koyuldu. Meleagros birkaç adım daha önde, bir elinde içine zırhını koyduğu tolgasını taşıyarak, yeni bir güç kazanmışçasına ilerliyordu. Onun savaşları bitti, diye düşündü kız. Eğer genç olanı daha ileri yaştakinde bir hasım bulacağını sanıyorduysa, o zaman hiçbir şeyden anlamıyor demekti. Kendini zorladı ve Meleagros'un yanına ulaştı. Erkeğin gözleri ilerdeki arazide dolaştı, sonra kıza baktı, yüzünde hafif bir ilgi ya da şaşkınlık okunuyordu, ama hepsi bu kadardı.

Öğle sonrasının ileri saatlerinde güneş batı doğrultusunda uzaklardaki tepesi testere gibi çıkıntılı bir sırtın gerisinde yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştu. Toprak çok geçmeden yayacağı ısıyla, serinleyen havayı yeniden ısıtacaktı. Tırmanışın son aşaması daha da dikti: Atalante'nin emekleyerek tutunduğu ve Meleagros'un kargısının ucunu saplayıp kendini kaba gücü yardımıyla adım adım yukarıya çektiği, kuru toprak ve taş par-

çalarıyla kaplı bir bayırdı bu. Bacakları ağrıyarak, soluk soluğa, sırta ulaştılar, kuzeyden esen serin ve kuru yeli duyumsadılar ve yüzlerini bu yele vererek önlerinde uzanan manzaraya baktılar.

Dağlar doruklarını göz alabildiğine gökyüzüne doğru uzatmışlardı. Kuzeye ve doğuya doğru sıra sıra dağlar yükseliyordu. Buluştukları yerde, sanki ergimiş kaya akıtan iki ırmak çarpışıp birbirlerini öylesine yükseğe fırlatmışlar ve orada doruklar, yarlar ve sarkıt kayalıklar oluşturarak taşlaşmışlar gibi, dehşet veren bir karmaşa hüküm sürüyordu. Günbatımının kızıl ışığında dağlar dalga dalga görünüyordu. Aralarından yol bulan ırmaklar ve dereler, kayada derin koyaklar oyan ateşten ipler gibiydi. Kaya yüzeylerinde oluşmuş bıçak gibi sırtlar diklemesine inerek gölgeli kanyonlara ulaşıyordu. Sarkan çıkıntılar kopup daha aşağıdaki yamaçlara düşerek oralarda parçalanmış kayadan duvarlar örmüş ve kopma yerlerinde iklim koşullarından korunmalı kalmış beyaz taştan lekeler bırakmıştı.

Yabandomuzunun dünyasıydı bu. Atalante buraya baktı ve serin havasını soludu. Arakynthos'un hafif eğimli yamaçlarını ve kuzey yamaçlarını çevreleyen ormanları düşündü. Yabandomuzu, geriye Meleagros ile kendisi kalıncaya dek yiğitleri ayıklayarak, o dünyadan bu dünyaya getirmişti onları. Bir de Melanion. Karşısında uzanan bozkırda onun yeri neresiydi?

Başını geriye çevirip yamaçtan aşağıya baktı. Genç, dağın sırtındaki daha yüksek bir noktaya ulaşmak için çapraz bir yol izleyerek yamacı aşıyordu. Kız onun düşüncesini biliyordu. Kyllene ve Skiathos sırtlarından gözlediği geyikler onu gördükleri anda fırlayıp kaçarlar, o da kimi zaman onları gözden kaybederek acele etmeden kovalardı, sonunda geyikler durup bekler ve karaltısı ağaç-

ların arasında görünür görünmez yine fırlayıp kaçarlardı. Onlar yeniden durup gözlerinde korkunç bir yorgunlukla onun kaçınılmaz görüntüsünü bekleyerek bakınıncaya dek ağaçlarla kaplı yamaçlardan bir aşağı bir yukarı sürüklerdi onları. Sonra da Melanion'un şimdi yaptığını yapardı: Avını arkadan kuşatmak için geniş bir açı çizerdi, bitkin düşmüş ve avcının varlığına alışmış olan av da gözünün önünde kurulan tuzağa bakakalırdı.

Melanion da –sabırla ve dikkatle– tıpkı gölde yaptığı gibi, geniş bir eğri çiziyordu. Oysa böyle avlanan ve *yakalanmayan* bir av bir daha hiç yakalanamazdı ve bundan sonra onu avlamak sonsuz bir kovalamacaya girişmek demekti. Avın yolu avcının yolu, yatağı avcının yatağı olurdu. Kovalamacada birbirlerine zincirlendiklerinde, av peşindeki yırtıcı yaratığı tıpkı sunağa sürüklenen bir öküz gibi ileriye doğru sürüklerdi. Ama bunun bir sonucu olamazdı, çünkü burada sunak neredeydi? Elinde pırıl pırıl bıçağıyla duran rahip neredeydi?

Gencin tırmanışını yamacın arkasına dönerek gözden kaybolduncaya dek gözledi.

Sonra Meleagros, Aura ve kendisi ilk koyağa doğru inmeye koyuldular. Aşağıdan kafasını kaldırıp bakınca, kendilerini izleyenin de peşlerinden inmeye başladığını gördü. O ilk gece soğuktan ürpererek birbirlerine sokulduklarında, onun da aynı soğuktan ürperdiğini, aşağıda köpürerek akan selin gürültüsünü onun da işittiğini, uyandıklarında onun da gözlerini aynı soğuk ışığa açtığını biliyordu. Geçtikleri her yerde, Melanion onların peşinden gelen yaratıktı.

Onun kendisiyle boy ölçüşemeyeceğini bildiğinden, kendisine karşı hiçbir direnç göstermeyeceğine dair kuşku duyarak, pusuya yatıp onu beklemeyi düşündü. Yine de ona hayranlık da duyuyordu, zira gelecek gün-

ler bu taş bozkıra yukarıdan ilk baktığında gözünün önüne getirebildiğinden daha çetindi.

Güneşin hiçbir zaman derinliklerine ulaşamadığı ve akan buz gibi sel sularının üzerlerine sıçrayarak onları ıslattığı derin vadiler boyunca ilerlediler. Aura bir kayanın üzerinden öbürüne sıçrayarak yabandomuzunun kokusunu arıyordu. Meleagros'un zaman zaman başını kaldırıp vadinin kenarlarıyla sınırlanan parlak mavi gökyüzü şeridine baktığını görüyor ve o ulaşılamaz güneşli dünyayı bırakıp buraya gelmiş olmaktan duyduğu dingin pişmanlığı okuyordu onun yüzünde. Yabandomuzu sürülecek hiçbir iz ya da koku bırakmasa da önemi yoktu. Yollarının hepsi bire indirgenmişti. Bir gölge, kaya ve soğuk dünyasında üşüyerek ürperiyorlardı. Uyuyorlar, uyanıyorlar ve yola devam ediyorlardı.

Melanion hep oradaydı. Derenin koyağın dibini oyarak suyun üzerinde bir çıkıntı bıraktığı yerde patika sona erdi. Bu kaya çıkıntısına el ve ayak parmaklarıyla tutunacak yer aradılar. Aura Meleagros'un sırtında oturmaktan çok memnundu. Atalante yanağını soğuk taşa dayadı ve gözünde incecik bir mika parıltısı yanıp söndü. Otedeki bir çentiğe ulaşmaya çalışıyorlardı ve kız o noktadan geriye dönüp bakınca gencin tıpkı kendisi gibi oraya tutunduğunu, yanağında aynı taş soğukluğunu duyumsadığını, gözünü çıplak kayaya çivileyen aynı parıltıyı gördü. Onları birbirlerine bağlayan zincir, sürdükleri izdi. Tırmanıp aşağıya baktığında, o da aşağıda kendini aynı çentiğe doğru sürüklüyor, midesi aynı sivri uzantıya sürünüyordu. Bedeninde beliren sıyrık ve bereleri inceledi ve onunkinde de olup olmadığını merak etti, ilerleyişlerinin ve bunun verdiği hasarın kaydı iki kez kazılıyordu: Onun teninde ve kendisininkinde.

Soğuk kemiklerine kadar işledi. Meleagros'un hâlâ

boş yere tolgasının içinde taşıdığı deri zırhı almayı en az bir kez düşündü. Kız istese, Meleagros verirdi bunu. Yürümek ya da tırmanmak için önlerini göremeyince uyuyorlar ve uyanıp kendilerini gittikçe dağın daha da derinliklerine götüren yürüyüşlerini sürdürüyorlardı. Koyağın kenarlarından taşan suların uzantı ve çıkıntılara çarpa çarpa gümüş su sütunları halinde uğuldayarak aşağıdaki hızla akan dereye döküldüğü yerlerde, güneş tepelerinde parlıyordu. Yarlarda parıldayan sular geceleri donuyor ve derenin seyrek de olsa kıvrım yaptığı yerlerde kayaların üzerini kırağıyla kaplıyordu. Üçü de incecik kara buzun üzerinde kayarak gidiyorlardı. Derken, kendisini gölgesinden, her bir hareketini bunun yinelenmesinden ayıran uzaklığa denk bir aradan sonra, Melanion da bu tekinsiz yüzeyde dolambaçlı bir yol izleyerek yine onların peşinden gelmeye başladı.

O da burasının hamurundan yoğurulmuş, inatçı ve soğuk, diye düşündü. Ayağının altından bir çakıl taşı sıçradı ve soğuk hava burun deliklerinin içini sızlattı, onunkileri de sızlatmış olmalıydı. Tabanları şişmişti, onunkiler de. Neyi duyumsasa, görse ve neye dokunsa, o da aynısını duyumsayacak, görecek ve aynısına dokunacaktı. Koyak daralıyordu.

Meleagros artık başını kaldırıp gökyüzüne bakmıyordu. Aura avlarının kokusunu aldığında artık hırlamıyordu. Sahibesi arkadan gelen gencin düşüncelerini daha o düşünmeden düşünüyordu. Gelecekleri birbirinden ayrılamazdı. Şimdi yabandomuzuydu bu. Kız hâlâ şaşkınlık duyabileceğini tahmin etmemişti.

Yine de, koyağın uzunluğu kendisinin bir koluyla uzanabileceği kadar kalıp sınırları epeyce daraldığında ve daha önce onları tepeden tırnağa ıslatan, köpürerek akan su azalıp ancak açık tuttuğu parmaklarının arasın-

da kalan genişlikte bir kanaldan akan uysal bir sızıntıya dönüştüğünde, yolu –bükülerek, dönerek, oylumu artarak– düzensizleşip iki yanı boyunca görünüm on adımdan öteye gidemediğinde ve koyağın sona ermesiyle kendi olaysız yenilgilerini bekleyenler adımlarını yavaşlattıklarında, son bir çıkıntının çevresinden dolandılar ve bir adım sonra koyağın içinden çıkıp yazgıları olduğunu bildikleri yere vardılar.

Devasa bir taş kraterin dibinde duruyorlardı.

Çukurun zemini önlerinde uzanıyordu, sanki bir dağ silsilesi buraya doğru yürümüş ve dağlar birbirleriyle çarpışıp birleşmişlercesine, yükselen kayalıklarla çevriliydi. Zemin kenarlarda bir eğim yaparak dimdik gökyüzüne doğru uzanıyordu.

Aura bir kez hırladı, sessizliği bozan bir hırıltı çıkardı. Ama uyarı gereksizdi. Buranın ötesinde hiçbir şey var olamazdı. Yabandomuzu burası dışında hiçbir yerde olamazdı.

Atalante ile Meleagros kraterin içine doğru ilerlediler, bastıkları oynak kaya parçalarının ve düzgün boz çakıl taşlarının üzerinde ayakları aynı zamanda hem gürültülü, hem de zayıf sesler çıkarıyordu. Dev de olabilirlerdi, böcek de. Hiçbir ölçüt yoktu. Hava soğuk ve çok kuruydu. Atalante ışığa karşı gözlerini kıstı. Buraya dek izini sürdükleri hayvandan başka bir düşünce geçmiyordu akıllarından.

Derken Meleagros durakladı. Tolgasının içinden deri zırhını çıkardı. Bileklikleriniı ve dizliklerini takarken, kuşağını dolarken, uzanıp deri göğüslüğünün sırımlarını alıp bunları bağlarken, Atalante onu izledi. Son olarak, saçlarını toplayıp tepelikli tolgasını başına geçirdi. Gözleri bronzdaki göz deliklerinin arkasından kendisini süzüyor, ilk karşılaştıklarında olduğu gibi kendi üze-

rinde geziniyordu. Kız onunla göz göze geldi. Kargısını aldı, elinde tarttı, sapını elinde çevirdi. Kız için yine tanımadığı birisi olmuştu. Meleagros gözlerini ondan çevirip krater zemininin uzağındaki bir noktaya baktı ve kız o zaman onun amacını anladı.

Uzun zaman önce bir su sızıntısının koyağı oymasına neden olan, kayadaki fay onların durdukları yerde son bulmamıştı. Bir zamanlar karşıdaki dağ geçmiş oldukları dağ kütlesiyle birleşik olmalıydı, çünkü aynı fay orada da görülüyordu. Öbür taraftaki uçurumun dibindeki bir ağza doğru yükselen hafif bir eğim vardı. Kız bunu bir gölge sanabilirdi. Fazlasıyla dar görünüyordu, bir bıçağın sırtından daha kalın değildi.

Ayak sesleri arkalarında kalan kayalıklardan yankılanarak onları izliyordu, sonra yolun ortasını geçtiklerinde, önlerindeki kayalıktan onları karşılamaya başladı. Krater kızın sandığından daha büyüktü, ya da belki de adımları yavaşlamıştı. Zaman kavramı değişkendi: Gökyüzündeki sürekli parıltı, sessizlik, çevrelerinin çıplaklığı ve kımıltısızlığı yüzünden. O heyecan anlarını, zamanın yavaşlayıp anların uzadığı, sıçrayıp sanki havada uçtuğu, kaçmakta olan avının göz açıp kapayıncaya dek olan deviniminin üzerine inemediği o kısa süreli coşku ya da dehşet anlarını düşündü. Burada kendilerinden başka hiçbir şey olup bitmiyordu.

Mağaranın ağzı karşılarına çıktı. Meleagros kargısını sımsıkı kavradı. Kız yabandomuzunun ininden çıkıp dışarda üzerlerine saldırıp saldırmayacağını merak etti, böyle yapmasını yarı yarıya umarak. Mağaranın karanlığı onun zırhının bir parçası, tanıdığı bir yer ve dişleriyle toynakları kadar güçlü bir silahtı. Yerde sürünerek onlara yaklaşacak, çok yakından tanıdığı duvarlara onları mıhlayacak ve posalarını çıkaracaktı. Fırlata-

cağı oklar hedef yerine sarı saçlı erkeğe ve beyaz tüylü köpeğe saplanacaktı. Yabandomuzu kendisine Meleagros'a yaptığını yapacaktı. Mağaranın ağzına uzanan bayıra taşlar dökülmüştü. Tırmandılar.

Mağaraya girmeden önce bir kez arkaya baktı. Geçtikleri koyak, kayanın üzerinde ancak bir saç kılı gibi görünen bir çatlaktı. Dibinde Melanion duruyordu, kızın şimdi anlayıverdiği ufacık bir karaltı. Sakalsız genç. Öylesine çok şey bulmayı umduğu bu yer ne denli durgun ve çıplak ve üzerindeki gökyüzünün ışığı ne denli şiddetli görünüyor olmalıydı ona. Bunlar kızın kendi düşünceleriydi, ama o da başka şey düşünüyor olamazdı. Kendisi yola devam etmeyi seçmişti. O neyi seçmişti? Şimdi görmüştü onları. Acaba koşuyor muydu?

Soruları yanıtlanmayacaktı. Artık çok geçti ve onun, gece-avcısının, esirgenecek olacağı açıktı.

Ereklerimizi bir düşün, bir de sürdüğümüz izin sonunu, diye düşündü, avın sendelediği ve avcının sendelemediği ânı, *eceli gelmiş* bir hayvanın çığlıklarının ne denli insan çığlıklarına benzediğini ve insan çığlıklarının nasıl bir hayvanın çığlıkları sanılabileceğini. Yabandomuzunun da kendi ezgisi vardı. Maskeleri değişken olabilirdi, ama kendisi değişken değildi. Uzun zamandır ve daha uzun bir zamandır bekliyordu. Şimdi de mağaranın karanlığında bekliyor.



Mağaranın ağzı gittikçe daralıp bir noktada son buluyor ve bir ışık çizgisini çerçeveliyordu. Dışarda, çakıl taşları ve taşlar vardı. Burada, zemin düzgün ve eğimli kayaydı. Yabandomuzu ağzın hemen içinde konuşlanmış, kendisine saldıracak olanları bekliyordu.

Burada, dışarının soğuğu mağaranın derinliklerinden

gelen ılık havayla karışmıştı. Bu hava kıl diplerine siniyor ve burnuna kendi karma kokusu geliyordu: Kurumuş dışkı, kemiklerden, idrardan, ağzından salyalar akarak hırıldamasına ve cinsel organının duyarlı ucunu doyumsuzluk içinde sert yere sürtmesine neden olan bir kızışma anından kalan kokudan oluşan bir çöplük. Bu kokular mağaranın kıvrılan ve dönemeçli geçitlerinden ve odacıklarından geçerken ona yol gösteren, engelleri ve ani boşlukları ona haber veren fenerlerdi – kendi fenerleriydi. Çıplak taşta yürürken, tekinsiz tümseklerin üzerinden atlarken ve keskin dönemeçlerden dönerken toynakları ses çıkarıyordu.

Oysa yabandomuzu burada ilk kez uyandığında, karanlık üzerine çökmüş ve onu boğar gibi olmuştu. Ne dağın derinliklerinde ne kadar zaman dört döndüğünü, ne de zaten nasıl olup da orada olduğunu biliyordu. Panik içinde saldırma, çarpışmalar ve çığlıklar gibi bulanık anıları vardı – belki de kendininkilerdi bunlar. Bitkinlik onu yere sermişti. Uyandığında bedenindeki sıyrıklar ve kesikler kabuk tutmuş ve zonklamaya başlamıştı. Karanlıkta kendi kendine inlemişti.

Eski düşmanı gütmüştü onu: açlık. Açlık ve taşlar. Meramını çevredeki kayalıklara anlatmış, onlar da kendisine geri göndermişlerdi. Yaşadığı yeni ortamında hiçbir şeyi tanımıyor ve eski ortamından hiçbir şey anımsamıyordu. İşaretleri beklemişti. Hiçbir işaret gelmedi.

Karnı bir asit kazanıydı; guruldamış, kalkıp gitmeye zorlamıştı onu. Güneye doğru ilerledikçe, arazi daha kolay aşılır olmuştu. Dağlardan sonra, son bir sırttan baktığında farklı, daha ılımlı ve daha yeşil bir manzara uzanmıştı önünde. Göl aklını çelmiş ve oraya inmişti. Sularında karnını serinletmiş, sığlık yerlerinde biten kamışların arasında yatmıştı. Ötedeki ormanda da burnuyla

yumuşak toprağı deşmiş ve çamur sıvanmış böğrünü sert kabuklu ağaçlara sürtmüştü. Uzakta, dağ kütleleri yükseliyor, aralarından da çıplak beyaz taştan bir geçit kıvrıla kıvrıla geçiyordu. Tırmanmayı yeğledi ve böylece doruktaki yaylaya vardı. Oradaki uzun otlar arasında günlerce oynadı durdu. Daha da kalabilirdi. Hava orada daha serindi, anımsadığı kadarıyla.

Şimdi durmuş, peşindekileri bekliyordu. Çok geçmeden gelirlerdi buraya, silahları ve şaşmaz niyetleriyle. Burası sığabilecekleri bir kovuktu. Buranın boyutlarına indirgemişti onları. Toynaklarıyla mağaranın zemininde eşelendi ve bininci kez kemiklerinin ve bunları saran yoğun et katmanının ağırlığını tarttı. Bir yabandomuzunun gücü kaba etlerindedir, butları sımsıkı kaslarla örülüdür. Karşısına tepe çıktığında, en doğal hareket biçimi dörtnala koşmaktır. Oysa, bir yabandomuzunun ön ayakları kalın, ama kırılgan olduğundan ve hayvanın üzerlerine binen tüm ağırlığını taşımaya alışkın olmadığından, iniş zor gelir. Hepsinin de ötesinde, tehlikelidir. Otluk yaylasından Arakynthos'un alt yamaçlarına inmeye onu zorlayan şey herhangi bir doğal güdü olamazdı. Yine de, yabandomuzu kendini devrilmiş ağaç gövdelerini omuzlarken, kendine yol açmaya çalıştığı dikenli çalıların az çok hoşuna giden sıyrıklarına katlanırken, ilkbaharın beslediği çayların ve erimiş kar sularının kuru yataklarının üzerinden atlarken buldu. İniyor, bir eğri çiziyor, sonra yine iniyordu, ama duyduğu şaşkınlık gittikçe yoğunlaşan bir sis gibiydi. Sorgulamak onun harcı değildi ve yine de, eski bir yaranın yineleyen ağrısı, yahut bulutların ansızın aralanarak güneş ışınlarının görünmesi, ya da kaçıp gidiveren (neredeyse bir anı gibi kaçıp gidiveren) bir avın kaçışı gibiydi bu, böylece durmadan eğriler çizdi ve indi.

Neden buradaydı?

Öğleden sonraları Arakynthos'un orta yamaçlarını yalayan güneşin altında uzanıp yattığı hoş saatler, bu gibi meseleleri düşünmek için vesile oluyordu. Orada bir oyuk, bir yabandomuzunun karnını yayıp yatmasına uygun, cıvık sarkoplazma kılıfları içindeki çizgili iskelet kaslarının güneşlenmesi ve içerdeki düz iç organ kaslarının düzenli kasılmaları, yani sindirim için de çok uygun, kenarları hafif eğimli ve otlarla kaplı bir çukur buldu. Kemirgenlerin dışkılarından tutun, bir boğanın toynaklarına kadar her şey bir yabandomuzunun bedenine girip çıkabilir. Bu ikinci söz edilenler, sfenkter kasa kadarki ilerleyişlerinde, hoş asit kazıntılarına neden oluyordu. Aşağı vadideki kenti ve orada yaşayanların devinimlerini gözlemledi. Sanki kendisini tedirgin etmeyi tasarlıyor gibiydiler. Doğruydu, kendi eylemleri daha gelişigüzel olmaya başlamıştı. Kendini denetleyemiyordu. Ne olup bittiğini anlayamadığı zamanlar oluyordu.

Sarı saçlı adamın kim olduğunu tahmin edebilseydi, o zaman kendi amacı da açıkça belirlenecekti, kanısındaydı yabandomuzu. Ya da belki bu düşünce aklına daha sonradan geldi. Kentte yaşayanlar aralarından birini kovmuşlardı. Elleri bağlı ve kafasına bir torba geçirilmiş olarak uzaklaştırmışlar, sonra da kaçsın diye dövmüşlerdi onu. Çevresini saran, efendilerinin peşinden gitmek ve ona işkence edenlere saldırmak arasında ikircikli kalan köpekleriyle vadiden aşağıya doğru sendeleyerek gitmişti. Hayvanlar onun çevresinde koşuşup durarak, çıkardıkları gürültüyle eşlik etmişlerdi ona. Havlamaları ve ulumaları, yabandomuzunun seğiren kulaklarına fare ciyaklaması gibi gelmişti. Adamı ellerini çözmüş ve kafasındaki torbayı çıkarmıştı. Tepenin kente bakan yamacındaki bitki örtüsünün arasına gizlenerek olan bi-

teni izleyen yabandomuzu, onun kafasını sallayarak saçlarını omuzlarına saldığını görmüş ve kendi kadar benzersiz birisinin var olduğunu anlamıştı.

Ama o zaman daha aşağılara inmemişti, hatta kentte yaşayanlar kendileri kentlerini bırakıp gittikleri, kapılardan akın akın boşalıp ellerinde baltalar, oraklar ve tırpanlarla vadiye dağıldıkları zaman bile. Parıldayan bıçaklarının görünümünü hoş karşılamıştı, bu parıltı işaretlerinin anlamı –bundan emindi– kendisinin beklediği karardı: *Kendisi* için geliyorlardı.

Hayır.

Gereçlerini meyve bahçelerine taşımışlar ve ağaçları kesmeye, sonra da köklerini deşip didiklemeye koyulmuşlardı. Ağaçların en büyükleri halatlarla bitişik ağaçların gövdelerine bağlanmış ve ağaç yarılıncaya dek halatlar gerilmişti. Bunu üzüm bağları izlemişti. Sonra toplanıp hayvan sürülerini kafeslere doldurmuşlar ve tapınakta önce sarı, sonra turuncu, daha sonra kırmızı bir parıltıyla yanan ateşi tutuşturmuşlardı. Sonra da, yakma işlemine başlamışlardı.

Üç gece sürmüştü bu, her biri bir önceki geceden sanki daha uzun gibiydi. Kebap kokusu onu Arakynthos'un yamacında daha da yükseklere sürüklemiş ve tapınağın önünde iş görenleri aydınlatan ateş her şeyi kızıl bir parıltıya büründürmüştü. Aralarından birini tanımış, onu görünce yerinden doğrulmuştu ve çevresinde hiç eşine benzerine rastlamadığı adamlar olmasa, yamaçtan aşağıya inmeye başlayacaktı. Kentte yaşayanlardan farklı birisiydi bu, aralarında bir de kadın vardı. Sarı saçlı adam onları bir araya getirmiş ve onların önderi olarak geri dönmüştü.

Kente doğru yürürlerken, gittikçe daha da heyecanlanan yabandomuzu onları gözlemişti. Ay gözden kay-

bolup battı ve bunu izleyen karanlık, mağaranınki dışında, bildiği her karanlıktan daha koyuydu. Uzaktaki bir fırtınanın şimşeği parladı ve kuzey doğrultusunda gürledi, ama kendinden başka hiçbir şeyi aydınlatmadı. Sanki hâlâ dağda hapsolmuşçasına, kendi körlüğüyle kilitlenmişti.

O gece Kalydon'un duvarları içinde hapsolan adamları da aynı karanlık köreltmiş olmalıydı. Uzayan ve yassılan, kentin açılarının içine yerleşen, çok iyi tanıdığı bir karanlıktı bu. Yabandomuzu, yırtıcı saldırganlar damlarda dolaşıp onların yollarını belirlerken, yuvarlanmış taşlara ve yıkılmış duvarlara ayakları takılarak sokaklarda ve avlularda sürünen adamları düşündü. Yabandomuzu pençeleriyle doğu gökyüzünün altını tırmalamak için ilk ışığı gözlüyor, ışık batıya ulaşıp gecenin kemiklerini yoklayarak etinin karanlık kıvrımlarında dayanak aradığında beliren pembe ve sarıya çalan beyaz çizgileri bekliyordu.

Ama gökyüzünün kemiksiz cismi paramparça oldu, ayrışıp çözündü, akışıyla doğunun uçurumlu vadileri boyunca ışık huzmelerini sürükledi, buralarda buzların yardığı kayalar, sanki ışık da karanlık da düşlerinde dövüştüklerini gördükten sonra uyanıp bunun gerçek olduğunu anlayan, uykudan gözleri görmez olmuş hayvanlarmış gibi, düşten miras kalan gizli yaralarının acısına dayanarak çatlakları ve kırıkları arayan aynı pençeleri duyumsadılar. Güneş ufku aştı. Kalydon vadisinden, gölgedeki bir göl sularını akıttı. Sabah, dedi yabandomuzu.

Yabandomuzu ağaçların arasına sığındı. Aşağıya doğru eğimli yamaçlar öbek öbek karaçalı ve bodur otlarla kaplıydı. Gündoğumu öncesinde donuk bir kül renginde, şimdi taşlarının üzerine güneş tümüyle vurunca tunç rengine dönen kent, savaşın paniği içinde bir ke-

nara fırlatılıp zedelenmiş bir zırh gibi duruyordu. Sığınacak güvenli yerler bulanlar, kent boyunca ve enince dağılmışlardı. Vadinin ağaçlarla gölgeli bitimindeki yüksekliklerde, sağ kalanlar en çok karınca büyüklüğünde, silahları da kör bir içgüdüyle taşıdıkları ufacık dal ya da bitki sapı parçaları gibi görünüyordu. Birçoğu için çok geç kalan gündoğumu, yaşayanlar için kalkıp ölüleri saymaları gerektiğinin işaretiydi.

Ama sayıca azalmalarına yol açan kayıplar karanlıkta gerçekleşmişti, tam nitelikleri bilinemezdi, hatta yabandomuzu için bile. Bastırılmış haykırışlar ve çığlıklar geceyi sarsmıştı. Yamacın aşağılarında iş gören kentliler kafalarını kaldırmış, bazıları işleri bittiği için sıvışıvermişlerdi. Çığlıklar, soluk borularının çatırdayarak çiğnenmesinden, ya da kusulan kanla tıkanan boğazların çıkardığı hırıltılardan, açılan ölümcül kesiklerden ve yaralardan önceki kısa süreli can acılarının habercisiydi. Yabandomuzunun anladığı şeylerdi bunlar. Bildiği kadarıyla, kendisi için belirlenmiş olan eylemlerdi.

Şimdi, sabah güneşi altında, sağ kalanlar sessiz kent duvarlarından kurtulup kaçtılar. Kalydon'un gölgesi yamaçtan aşağıya doğru ilerlemeye, artık boşalmış olan hayvan kafeslerine doğru uzanmaya başladı. Tapınak öylece bomboş duruyor, çatısından bir sıcaklık buğusu tütüyordu.

Avcılar bir araya geldiler. Kollar kalktı ve sallandı. Kalydon vadisi, aşağıdaki düzlükten farklı olmayan güneşle kavrulmuş bir toprak parçasına döndü. Üzerinde yürüyen ufacık karaltılar topraktan gelen sıcaklıkla önce bulanıklaşıp sonra birbirlerine karıştılar; kafile su içmek için kendini dereye doğru sürükleyen ve dönerken boğumları ayrışan bir böcek gibi görünüyordu. Yamaçtan ayrılıp dağlara sırtlarını dönerek vadi boyunca uzak-

laştılar. Çok aşağılarda kalan körfezden gelen esintiler onların kokularını yabani kekik ve tapınaktaki bayat leş kokusuyla karıştırarak yamaçtan yukarıya, onları gizleyen ağaçlığın sınırına dek savuruyordu: Onların taze ter kokusu, köpekler ve köpeklerin ısınmış sinirleri. Biri dönüp kafasını harap olmuş zeytin ağaçlarının ötesine yönelterek, gözleriyle ağaç dallarının altını yoklayarak, havladı. Ama yabandomuzu kılını bile kıpırdatmadı. Avcılar boşalmış hayvan kafeslerini geçerek, tapınağı geçerek yürümeyi sürdürdüler ve sonra Arakynthos Dağı'nı kıyı düzlüğüne bağlayan alçak tepelerden birini dolanarak gözden kayboldular.

Yabandomuzu o zaman kalktı. Gerindi ve sırt kıllarının karıncalanarak dikildiğini duyumsadı. Bu duyumu daha fazla sürsün diye sırtını kamburlaştırdı. Kılları kuyruğuna dek dikildiğinde, gözlerini kırmızı bir sisin bürüyeceğini biliyordu. Ağzına salya dolacak ve salya köpürmeye başlayacaktı. Omuzlarını, sırtını ve böğrünü bir zırh gibi koruyan sıkı yağ dokusunun altında, ateşi yükselecekti. Ön ayakları kaşınacak ve onları birbirlerine sürtecekti –başta ağır ağır– toynaklarıyla topra-ğı yoğurarak, sonra giderek daha hızlı, ta ki kalbi gözlerine öyle çok kan pompalayacaktı ki, görme alanı kızıl bir burgaçla lekelenecekti. Ama kaba etlerindeki kas seğirmeleri yadsınamazdı, aralanan parmakları ve dikilen kulakları da. *Saldırmalıydı.*

Sonra da incinecekti, çünkü sonrası acı demekti. Gerçekleşen eylemler vardı –hep aynı eylemler– ama bunlar kendisi için belirsizdi, görkemli ve daha büyük bir kayıpla, kendisinin uğradığı bir kayıpla, birlikte bir yerlerde yitirilmişlerdi. Kendini tümüyle gerçekleştirmeye kaptırmış olarak, kendinden geçmişti orada. Koşabildiğince dörtnala koşmak, yüreğinin neredeyse dışarıya fır-

layacakmışçasına çarpışını duyumsamak, dişlemek ve hiçbir şey duyumsamamak. Yabandomuzu için keyifti bunlar. Hepsi de çok kısa süreli.

Birer birer ortadan kayboldular, diye düşünüyordu şimdi, mağarada kendi kendine sayarak: Birer birer birer. Sarı saçlı adamı bekliyordu, kadını da. Kendisine havlayan onun köpeğiydi. Aralarında bir giz vardı, onları hem birbirlerine bağlayan, hem de ayrı kılan bir uzlaşma. Yakınlarında kalmalıydı. Peşlerini bırakmamalıydı. Bunu yapacağı yerde, o gün, tırmanmıştı.

Toynaklarının altında demet demet sarı kayakoruğu ve beşparmakotu çıtırdayarak ezilmişti, sonra kayalık başlayınca sığırkuyrukları ve peygamberçiçekleri. Daha da yükseklerde kedibaşları ve geniş yapraklı hodan. Mimozalarla sarılmış ceviz ağaçları ve yabani zeytin ağaçları yerlerini kestane ve meşe ağaçlarına, derken kavurucu güneşe karşı savaş veren kayınlara bıraktı. En sonunda, Arakynthos'un yaylasını kuşatan ve gölgelendiren dimdik köknarlar göründü. Uzun otlar sallanarak selamlarını gönderdiler. O da ayağını yere vurarak selam gönderdi. Burnuna keskin nişasta ve özsuyu çeşnisi doldu ve kökleri düşündü.

Yerin üstünde: açlık. Altında: karın tokluğu. Yerin yüzeyi her bir ağacın, çalının, sarmaşığın ya da çiçeğin –hatta zehirli cevizin ve nazlı çiğdemin bile– yansıdığı ve başkalaştığı bir aynaydı. Yukarıdaki renk cümbüşüne ve yeşil çardağa öykünen lifli yumrular ve kökler topraktan yukarıya fışkırıyorlardı. Oysa bu yeraltı dalları yalın ve beyazdı, havayla emilen su yukarıdaki güneşli dünyanın parlak yeşiline aktığı için tüm renkler solup gidiyordu. Bir yabandomuzu burnuyla, üzerinde demirden bir sabanı hoplatacak kadar buzla kaplı bir toprakta bir karık açabilir. Yukarıdaki öylesine verimli ve yemyeşil ot-

lağın altındaki toprağa gömülü olanı sezince, burnu seğirdi ve gıdıklandı. Kökler, sonra daha da çok kökler. Otlardan oluşan yumuşak çitin üzerinde duruyordu. Yüksek köknarların arasından sızan güneş ışığı çevresinde çubuk çubuk gölgeler oluşturuyordu. Her şey başka türlü olabilirdi. Bir yandan postunun yumuşak tüylerinin dibini ıslatan çiy, bir yandan da kuzeyden esen serin imbat yeli onu kendi başka başka bağlamlarıyla kuşatıyorlardı. Diri otların sürekli devinimi, ayaklarının altında birdenbire ezilip sonra yeniden dikilmeleri duyumsadığı keyfi gittikçe damıtıp geride yinelenmeyi bırakıyordu. Çayırda uzayıp giden yollar vardı, ama bunların hiçbiri kendi yolu değildi. Toynakları diri çimene hafifçe gömülerek, bu yollar boyunca yürüdü. Ya sonra?

Ya da belki "Aksi takdirde ..."? Öyküde, "Ve" ve "Sonra" ya da "Aksi takdirde" arasında boşluklar vardı. Daha doğrusu parçalanmalar denebilecek boşluklar vardı, zira bunların kenarları rüzgârla savrulan otlara köknar ağaçlarından düşen gölgeler kadar eğri büğrü, toynaklar kadar sert ve dişler kadar keskindi. Bir yabandomuzu kendinden iri yaratıkları alt edecek bir yapıdadır: Aşağıdan yukarıya vuruş için güçlü ve yere yakın konumda omuzlar, düşmanı yere sermek ve sonra bedenini deşmek için uzun dişler. Etkili olsun diye kasıktan boğaza dek.

Arakynthos'un otları arasında dururken, boğuk homurdanma ve söylenme sesleri duyunca kulakları dikilmişti. Burnu kokladığı ter kokusuyla kaşınmıştı. Kendisine doğru ilerleyen adamlar vardı. Kargılarını görünce gözleri kısıldı ve adamların, önünde kabartmalar gibi göründükleri gökyüzünü önce bir pus bürüdü, sonra da sanki yel sönmüş bir koru körükleyerek yeniden harlatmışçasına giderek daha kızıllaşan bir parıltı sardı. Kaç kişiydiler? İlerleyip Sarısaç'ı aradı, ama aralarında o yok-

tu. Sekiz kişiydiler. Bir iki adım daha ilerledi. Yürüyen bu adamlar nasıl olup kendisini görmemişlerdi? Cansız bedenleri ağaçların dallarından aşağıya sarkacakken, nasıl olup da kargılarıyla ve bıçaklarıyla kendisinin üzerine gelebilmişlerdi? Nasıl olabilmişti bu?

Yabandomuzu toynaklarını mağaranın taş zeminine vurdu. Kendisini işiteceklerdi, buraya dek izini süren ve şimdi de üzerine gelenler. Dışarda, attıkları adımların sıçrattığı taşların sesini işitiyordu. Onun kokusunu alabileceklerdi. Ondan korkacaklar ve korkuları kendisini ana sütü gibi besleyecekti. Sabırlı bir yiyiciydi, bir dişi domuzun karnının yumuşacık sıcaklığına burnunu sokup kendisine ait delik deşik et parçalarını yerdi. Onları biraz daha beklese de olurdu.

Düşünmüştü ki, kendisini izleyen ve ölen ya da sağ kalıp yaşamlarını sürdüren bu "adamlar" dayanıksız ve kırılgandı. Öylesine incecik ve uzundular ki. Dağılıyorlar ya da birbirlerine dolaşıyorlar, sonra yine ayrılıyorlardı. Yoğunlaştıkları, kalın ve nüfuz edilemez oldukları yerler vardı, bu durumda daha azgın saldırıları altında eziliyorlar ve ayaklarının altında çatırdıyorlardı. Tıpkı dallar gibi. Çoğunu bir sel alıp götürmüştü. Sağ kalanlar bir ormandan geçip göle gelmişlerdi. Arkasındaki ağaçlardan aşağıya sekiz ceset sarkıyordu. Ama şimdi boş ver onları, çünkü Sarısaç, onun kadını ve kadının hayvanı buradaydı. Öbür köpeklerden eser yoktu. Selde kaybolmuş olmalıydılar. Avcılar mutsuzlukları içinde homurdanmışlar ve ayaklarını yere sürtmüşlerdi, diye anımsadı yabandomuzu. Zar zor doğrulup sendeleyerek ormana dalmışlardı. Geriye çok azı kalmıştı. Ondan gizledikleri yaraları, ya da bedenlerinde taşıdıkları bir hastalık olabilir miydi? Ormanın içinde izlemişti onları. Kestane ağaçlarının açıkta kalan kökleri arasın-

da biriken suyu içmiş, sonra kökleri yemiş ve sızan suyun toprağa karışıp onu karartmasını izlemişti. Bir solucan yemişti. Ağırlığı, boynunun kalınlığındaki meşe dallarını kırmaya yeterliydi. Bir keçiyi havaya fırlatmış ve onun kendi boyunun üç katı yükseğe havalandığını görmüştü. Arazi kendisine direnen şeylerle doluydu. Onun üzerinde duruyordu.

Oysa avcılar arazi değildi ve onlar da kendisine direniyorlardı. Ormanda ona direnmişlerdi, zira aksi takdirde ayrılıp süzülerek ağaç labirentinden geçerlerken, nasıl olup da sağ kalabilirlerdi anlamıyordu. Soluk alıp verişlerini işitecek kadar onlara yakınlaştığı olmuştu. Ormanla, koyu renkli ağaç gövdelerinin kalınlığı ve güneşin doyasıya sıcaklığına karşı tepeye uzattıkları dal örgüsünün titreşimleriyle ilgili olması gereken bir yasaklamayla kuşatılmışlardı. Ölecekleri yer burası değildi, ötedeki kamışlığın da Sarısaç ile kadınının sağ kalmasının gerektiği yer olması gibi. Işık yaprakların arasından süzülüyor ve bir okun izlediği yoldan daha ince ve hızlı huzmeler halinde dökülüyordu. Onları karanlık ve ışıktan oluşan yaratıklara dönüştürüyordu. Karma hayvanlar.

Sarısaç'ın çevresini sarıyorlardı. Üfleyerek onun alevini söndüreceklerdi.

Kargılar, oklar ve keskin uçlu bıçaklar taşıyorlardı. Ormanın güneşle beneklenmiş alanlarından yürüyorlardı. Göl kıyısındaki kamışların arasında, otlağında dalgalanan otların sertleşmiş ve azmanlaşmış olduğunu görmüştü. Uzun sapları görünce kıllarının dikilip korkunç dikenlere dönüştüğünü duyumsamıştı ve avcıları yeşilliğin içinde gözden kayboldukları anda kendisini delip kesmek için yanlarında taşıdıkları keskin metal parçalarını düşündü. İzini süremeyeceği akıntılara kapılarak kamış denizinde yüzdüler. Öyle istediler, sonucuna vardı.

Orada yürüyemezdi. Kargıları kendisini kuşatır ve kendi dikenli zırhıyla alay edercesine gökten başına okları yağardı: Kıllar yerine hançerler, diş yerine kargılar taşıyan, içi dışına çıkmış bir yabandomuzu olurdu o zaman. Onlardan nefret etmiyordu. Oysa güneş alçaldı ve ağzını köpürten açlığıyla baş başa, karanlıkta bıraktı onu. Toprak toynaklarının altında titreşmeye ve etten kılıfları içindeki kemiklerini sallamaya başladı. Arkasında gizliden gizliye bir sürtünme sesi işitti, bir varlık vardı orada, onu hiçbir zaman ... Kaçamadığı, izlerinin bürünmek zorunda kalacağı biçimi çevreleyip kuşatan, sakalsız "o". Bu öbürünün varlığı kendisininkine yaklaştığında var olamıyordu.

Bu yüzden avcılarının üzerine yürüdü, bunu yapmak zorundaydı. Üzerlerine yürümüş ve onları kamışların sahte sığınağında iki büklüm gizlenmişken bulmuş olmalıydı. Onları deşip ezmiş, dişleriyle parçalamış ve kemiklerini kırmış olmalıydı. Yemiş miydi? Bilmiyordu. Boşluklar vardı. Onların yakınlarında olmalı, kokularını burun deliklerinde duyumsamalı ve kulaklarını dikip ayak seslerini dinlemeliydi, önceki gibi. Arada mesafe bırakmıştı. Dörtnala koşması gerekecekti, çünkü yer ayaklarının altında dipsiz bir kuyu gibiydi ve ağaçları gölün kenarı ve burayı yalayan sulardan ayıran kalın çimenlikten dört toynağı da havalandığında, yer sanki uzayıp gidiyordu. Havadayken bir an altındaki arazi aklından siliniyordu. Trikhonis Gölü'nü çevreleyen kamışların orada, yapılması gereken, avcıların bedenlerine kazınması gereken eylemlere doğru koştu, sonra da, bunlar bir kez gerçekleşince, kaçtı bu eylemlerden. Verdiği zarardan kaçtı.

Buraya, mağaraya koşup bekledi ve şimdi bekleyiş sona erdi.

Yamacın yukarısında, onların ayaklarının sürtünmesini ve çakıl taşlarının çıtırtısını işitti. Karaltılarının mağaranın ağzında belirdiğini gördü. Önce tolgalı ve zırhlı adam, kargısını elinde evirip çevirerek, sonra kadın, yayı gerilmiş ve en sonra onun köpeği, başı eğik ve göbeğini yere yapıştırmış olarak. Girişte durakladılar. Adam kadına dönüp onunla konuştu. Kadın başıyla onayladı, sadağına uzandı ve kirişe bir ok yerleştirdi. Yabandomuzu onun yayı kırılma noktasına dek gerdiğini, tunç uçlu okun titrediğini, ucunun havayı hızla yararak kendi etine gömüleceği çizgiyi aradığını gördü. Yabandomuzu, onun parmak uçlarının kirişi salarak kendi kaba müziğini başlatacak işareti göndermesini bekleyerek, onun çaldığı tek telli lirden çıkan sesi dinledi. Birazdan, diye düşündü.

Akciğerleri dolup boşalıyor, kabarıp sönüyordu. Bir soluk daha, diye düşündü. Al, sonra ver.

Şimdi.

Taşlar ayaklarını kesiyor, baldırlarına çarpıyordu. Melanion koşuyor, koşarken de onlara yetişemeyeceğini biliyordu. Atalante'nin başını önüne çevirdiğini ve çevirdiği sırada bir oka doğru uzandığını gördü. Mağaranın ağzından kalın bir duman katmanı gibi üzerlerini saran, önce Meleagros'u, sonra da kızı yutan bir karanlık yayılıyordu. Kız, ayağının dibinde köpeğiyle, mağaranın içine yürümüş ve gözden kaybolmuştu. Sonra krater kendisi dışında her şeyden soyutlandı, kendi ayak seslerinin dinen yankıları dışında sessizliğe büründü.

Hiçbir iz de yoktu. Neler olup bittiğini anlatacak hiçbir toynak izi yahut ayak izi ya da herhangi bir işaret. Gece-avcısı başkalarının göremedikleri işaretleri okur,

ama işaretler tükendiğinde ... Başını kaldırıp mağara ağzının karanlık çizgisine baktı, ama hiçbir şey kımıldamıyor, kimse belirmiyordu. Atalante, Meleagros, yabandomuzu; onlar kendisinin izleyebileceği noktayı aşmıştı. Onlarsız neydi ki kendisi?

Ciğerlerine çektiği soğuk ve kuru hava boğazını acıttı. Hiçbir zaman görmemiş ya da işitmemiş olmasına karşın, burayı biliyordu. Körfezin kıyılarında, ilk kez karşılaşıp bir araya geldikleri, yabandomuzuna karşı yürüyüşe geçmek üzere bir ses sığınağı yükseltmek için toplandıkları ve adlarının birer birer okunduğu yerde de, bunun eşinden vardı. İşte orasının sureti ve geçersiz kılınması burasıydı: Taştan kazınmış sessiz bir krater.

Bunlar birbirine, avcıların izlediği tüm yollardan saç örgüsü gibi örülmüş ve her bir iplik tarazlanıp koptuğu için incelmiş bir bağla bağlıydı. Burada da, burada ayaklarının altında ve şimdi, onlardan hiçbir iz yoktu.

Mağaradaydı onlar, sağ kalanlar, karanlığı kendisine direnen ve sessizliği yolunu kesen bir yerde. Sönmekte olan ışıkta bekledi.

Derken, mağaranın ağzından bir gürültü geldi. Bir fısıltı gibi başladı, sonra sanki bir ses anlaşılabilir bir şeyler dile getirmeye zorlanıyormuşçasına, ya da kocaman akciğerler her biri bir öncekinden daha derin soluklar alıyorlarmışçasına, arttı. Ses havayı doldurup yarlar arasında yankılanıncaya dek kabardı. Birer birer yükselen sesler, kökü bu bomboş yerin tüm oylumu olan ve gökyüzüne doğru bir kule gibi yükselen bir ses sütunu oluşturuken, o kendisini kuşatan karanlığın içinde yere çömeldi.

Önce kamışların arasında ölenlerin çığlıklarını ve Kalydon'daki tapınağın uğultusunu işitti. Sonra ezgi yeniden seslenişe geçti ve adlardan birincisini duydu –yi-

ğitlerin adlarından– ve Kalydon sularının karşısında kurdukları sarayın yıkıntısını duyup tanıdı. Yalnızca buraya dek izini sürdüğü iki kişinin adları işitilmedi: Meleagros ve Atalante. İzi onların yazgıları olan ve yazgısı da onların izleriyle belirlenecek olan canavarın yanındaydılar.

Oysa onların izleri değişkendi ve yabandomuzu da bir andan öbürüne başkalaşıyordu. Melanion'un kulaklarında onun adları, sıfatları çınlıyordu. Bu ezgide canavarın tüm parçaları, bıraktığı toynak izleri, Kalydon topraklarına, Arakynthos'un yamaçlarına ve buraya saçılmış ve gömülmüş parçalar, hepsi birbirine karışmıştı.

Atalante'nin "Atalante" olmak ve Meleagros'un "Meleagros" kılığına girmek zorunda olduğu yer burasıydı. Yabandomuzunun bir kurban sunarcasına bölünmesi gereken yer burasıydı: Eti insanlara, süprüntüleri Tanrılara.[107]

Yabandomuzunun musikisi gece-avcısının kafasına doluyor ve yanlarından ayrıldığı avcıların adları ağır ağır dönüp duruyordu. Avın, tarihe kaydının, kurbanın kanına bulanacak olan ok çubuğundan çözülüp ayrıştığını duydu: Çıkardığı sesler, bir anlık kokular ve renk pırıltıları gökyüzünün değişen renk tonları, meşe kabuğundaki pürüzler ve dokular, kuru toprak, çam iğneleri, parmaklarının arasından kızın sert saç tellerinin kayıverişi. Tüm bunların yitirilmesi gerekiyordu ve yitirilenlerin yerinde kalan boşluklar, yoklukların biçimleri, bunlar da yiter. Doğrunun sessizliğini sonradan gelen anlayışın masalları dolduracak ve karanlığını yalanlara boğacak.

Yiğitlerin gerçek yazgıları onların kendi apokrifala-

[107] Hom, Il xix.249-69, Od xi.131, xxiii.277-84; Soph, Trach 1095ff.; Diod Sic iv.12; Apollod ii.5.4; Paus v.10.9, iv.15.8.

rı olacak. Avdan kaçan bazıları oraya dönmeye, orada ölen bazıları, Kalydon'dan başka yerlerdeki mezarlara gömülmeye yazgılı olduklarından, yeniden dirilmek zorunda kalacaklar. Agelaos[108] ve Ankeus[109] kamışların arasında yabandomuzunca deşilip ezilerek ölürler, tıpkı Peleus'un serseri kargısının kamışların uzun sapları arasında Eurytion'a saplandığı gibi.[110] Ama İason'un yolu avdan başka yöne dönüp yıllar sonra İolkos kumsalına uzanır, orada uyurken uzun süredir yan yatan ve kurt yenikleriyle dolu Argo'nun kopup düşen pupasının altında ezilir.[111] Hippokoon'un on iki oğlu dağıldıktan sonra yine bir araya gelirler, sonra Lakedaimon surlarının altında Herakles, belki Likymnios'un döve döve öldürdükleri oğlunun öcünü almak için,[112] belki ülkeden kovulmuş ve tahtına el konmuş olan Tyndareos'a krallığını geri vermek için,[113] onları öldürür: Hangi nedenle olursa olsun, Sparta'da gömülmüşlerdir.[114] Kastor'un öcünü ise keskin gözlü Lynkeus alır, ama o da Polluks'un kargısıyla can verir ve kardeşi İdas da Zeus'un yıldırımıyla yanıp kül olur.[115] Tokseus bir hendekte kan kaybından ölür.[116] Atina'da artık istenmeyen Theseus sürgüne gön-

[108] Bacch v.118-19.

[109] Apollod i.8.2; Bacch v.118-19; Paus viii.4.10, viii.45.2.

[110] Apollod i.8.2; Schol. ad Aristoph, Nub 1063; Ant lib xxxviii; Schol. ad Lyc, Alex 175; Pherecydes cit. ap. Schol. ad Lyc Alex 444.

[111] Staphylus fr. 5 ap. schol. ad Argumentum Eur, Med, cf. Diod Sic iv.55; Xen, Hell vi.5.1.

[112] Apollod ii.7.3.

[113] Apollod iii.10.4; Paus iii.15.1-2; Diod Sic iv.33.5ff.

[114] Paus iii.15.1-2.

[115] Theocr xxii.137ff.; Schol. ad Hom, Il iii.243; Schol. ad Pind, Nem x.112-20; Schol. ad Lyc, Alex 546; Apollod iii.11.2; Hyg, Fab lxxx; Ov, Fas. v.699ff.; Paus iii.15.4-5.

[116] Apollod i.8.1; Hes, Cat fr. 98 ap. P Berlin 9777; Eurytos'un ▷

derilir ve uzaktaki Skyros adasında Lykomedes onu kalleşçe öldürür.[117] Thersites'i Peleus'un oğlu Akhilleus, âşık olduğu düşmanı Amazon kraliçesi Penthesilea'nın cesedine saygısızlık ettiği için Truva'da öldürür.[118] Akhilleus'un oğlu, Truva'ya dönüş yolunda Tenedos ile Molossiaılar ülkesi arasındaki yolun bir yerinde babasının dahşmanı olan yaşlı Phoiniks'i gömer, ölümünün nedeni bilinmemektedir.[119] Peleus'un kendisi, oğlunun ölümünden sonra yaşar ve ileri yaştayken sürgüne gönderildiği Kos'ta,[120] yahut İkos'ta,[121] ya da belki denizin derinliklerinde[122] ölür. Onun kardeşi Telamon Elis'e Herakles ile birlikte katıldığı bir akında ölür ve Herakles onu gömer, belki,[123] Amphiaraos ise Thabai'ye karşı girişilen talihsiz savaşta, gemi azıya almış atlarının çektiği arabasıyla birlikte toprağa gömülerek, kendi kuyusunu kendi kazmış olur.[124] Kaineus'u, Peirithoos'un düğününde ken-

◁ ünlü oğlu değil (Hes, Cat fr. 79 ap. schol. ad Soph, Trach 266; Diod Sic iv.37.5).

[117] Plut, Thes xxxv; Paus i.17.6; Diod sic iv.62.4; Apollod, Ep 1.24; Aristot, Ath Con fr. 6 ap. schol. ad Eur, Hipp 11.

[118] Schol. ad Lyc, Alex 999; Arctinus Miletus cit. ap. Proc, Chrest ii, cf. Soph, Philoc 441-6 and Plat, Rep 620c, where, in Hades, the soul of Thersites clothes itself in the body of an ape, and Plat, Gorg 525e, where he is partially exonerated.

[119] Apollod, Ep 6.12; Eurypides'in Phoiniks'inin hemen hemen tümü kayıptır, cf. Aeschin, i.152; Dem, xix.246.

[120] Schol. ad Eur, Tro 1128.

[121] Dict Cret vi.7-9; Sidon'lu Antipatros, Anth Pal vii.2.9.

[122] Eur, Andr 1253-69.

[123] Paus viii.15.5-7.

[124] Eur, Ph 172-9, Suppl 925ff.; Apollod iii.6.2-8; Paus i.34.2, v.17.7, ix.41.2; Soph, Elec 836-9; Diod Sic iv.65.5ff.; Asclepiades cit. ap. Schol. ad Hom, Od xi.326; Hyg, Fab lxxiii; Stat, Theb viii.1, cf. Pind, Ol vi.12-15, Nem ix.16-27 et schol., Nem x.9; Hdt viii.134.

tauroslar döve döve öldürürler,[125] yahut bir kadına,[126] ya da Mopsos'a göre sarı kanatlı bir kuşa[127] dönüşür. Mopsos ise, Libye çöllerinde can verir: Onu bir yılan sokar.[128]

Yabandomuzunun musikisi ahenksiz: Bunlar uçarı izler. Çatallanıyorlar, bölünüyorlar ve yeniden çatallanıyorlar, birbirleriyle bağdaşmayan erekler yüzünden o yana, bu yana sapıveriyorlar. Olağandışı izler şaşırtmacalara ve dolambaçlara, bunlar boyunca yürümek zorunda kalan yiğitler arasında sapmalara ve katılmalara işaret eder. Sonuncu kayıt hep bir mezardır.

Öteki avcılar silinip gidiyorlar. Adımları uzuyor. Ayak izleri öyle belirsizleşiyor ki, iz dağınık bir takımadaya dönüşüyor, olaysız okyanuslarla birbirinden uzaklaşmış adalarda eylemleri mahsur kalıyor. Böylece Nestor, Truva zaferinden zonra, Makhaon'un kemiklerini gemisinin ambarına yükler ve yelken açar,[129] Poeëessa'da,[130] sonra Gerenia'da[131] karaya çıkar ve Pylos'taki saraya gider. Sonra da ortadan kaybolur. Oğlu Odysseus aynı savaştan döndüğünde, Laertes beklemektedir; Odysseus öldüğünde,[132] o ortadan kaybolur. Phyleus babası Auge-

[125] Apollod, Ep 1.22; Lact Plac ad Statius, Achill 264; Ap Rhod i.57-64; Schol. ad Ap Rhod v.57; Schol. ad Hom, Il i.264; Acusilaus cit. ap. P Oxy xiii.133ff.

[126] Serv ad Virg, Aen vi.448.

[127] Ov, Met xi.524ff.

[128] Ap Rhod iv.1502-33.

[129] Apollod, Ep 3.12, 6.1; amfora (London Brit Mus 1897.7-27.2); Callim, Act iii. fr. 80-2; Hom, Il 620ff. et passim, Od iii.102-200; Paus iii.26.10, iv.3.1-2, iv.31.11, v.25.8; Pind, Nem iii.112, Pyth vi.33; Plat, Hipp Maj 286a-b, Hipp Min 364c-d, Laws 711E, Phaed 261b-c; Strab vi.1.15.

[130] Strab viii.4.4, x.5.6.

[131] Paus iii.26.8-10.

[132] Bunun Teiresias'ın kehaneti uyarınca mı (Hom, Od xi.135), yoksa oğlu Telegonos'un eliyle mi (Eugammon Cyrenicus cit. ap. Proc, ▷

ias'a karşı Herakles'ten yana olur, Dulikhium'a ve Ekhinades adalarına sürgüne gönderilir, yabandomuzu avına katılır. Ama Truva'ya giderken adalılara kumanda eden, onun oğlu Meges'tir. Baba ortadan kaybolmuştur. Yiğitler gitgide daha hafif adımlarla yürüyorlar ve izleri daha silik görünüyor. Kendi gerçeklikle dolu sessizliklerine ulaşıyorlar, bunu yararsız buluyorlar ve son adımları onları ele veren yüzeyden tümüyle uzaklaştırıyor. *Onlar birer hiçti* ...

Melanion mağaranın içindeki savaşın gitgide dinen seslerinde izin sıçrayışlarını işitti, tıpkı kayaya çarpan suyun sıçradığı, dirençsiz havaya doğru yükselen serpintisinin kendi işaretlerini bırakabileceği daha duygun yerler aradığı gibi: sert kil ve kireç katmanları, yeni yağmış kar, orman zemınındeki nemli toprak. Canavarın mağaranın içindeki izlerini dinledi ve bir rüzgârda bir makaradan boşalan görüntüler gibi, kurdelelerin bağlı oldukları sopalara çarparak dönüp durmaları gibi, birbirini izleyen görüntüleri okudu.

Çatal toynaklar ve sarkık pençeler bir yabandomuzunun izlerini belirler, izlerin derinliği onun ağırlığını, dağılımı yürüyüşünü gösterir.[133] Eriyen karda bu izler kabarır, bunları bırakan toynaklar sanki irileşir ve üzerlerinde duran yabandomuzu sanki devasa boyutlara bürünür. İzler çoğalır ve birbirine karışır: Yabandomuzu-

◁ Chrest s.v. Telegonia; Dict Cret vi.15; Hyg, Fab cxxvii; Hor, Ode iii.29.8) olduğu bilinmemektedir.

[133] Yine de, "Domuzlar ya çatal ya da düzayaklıdır; çünkü İllyria'da ve Paionya'da ve başka yerlerde de düz toynaklı domuzlar vardır. Çatal toynaklı hayvanların geride iki yarıkları vardır." (Aristot, Hist an 499b1.2-14, cf. Aristot, Gen An 774b.21, pseudo-Aristot, Mirab Auscult 68.835a.35, Antig Car 66(72), Pliny, Nat Hist. ii.106, xi.44, Ael, Nat Anim v.27, xi.37).

nun aklı karışmış ya da öfkesi kabarmıştır. Ufalanmış toprak acıkmış[134] ve çamurlu su birikintileri susamış[135] olduğunun göstergeleridir. Ya saldırganlığı,[136] ya da cinselliği[137] hüsrana uğramışsa, ağaçlara sürtünür. Yabandomuzu bıraktığı izlerin toplamıdır.

Melanion, kim ya da ne olursa olsun, çıkacak olanı bekleyerek mağaranın ağzını gözlüyordu. Oysa kendi soluması dışında havada kıpırdayan hiçbir şey yoktu. Hiçbir şeyin olup bitmediği yerde, zaman da durur. İki ağız arasında askıda kalmıştı: Yabandomuzunun yere serildiği yer ve onları onun inine götüren geçit arasında; türün sürdürülmesi ve tükenmesi arasında.

Bunların ikisi de gerçekleşmeliydi. Skhoineus'un kaçan kızı ve İaseus'un avcı kızı, iki farklı Atalante'yi betimler. Thestios'un oğullarını öldüren Meleagros aynı zamanda mağaranın içine giren Meleagros olamaz. Bunlar başka başka izlerden gelişirler. Bu yüzden yabandomuzu da iki yönlüdür: Aynı zamanda hem etten ve kandan, hem de Kalydon Yabandomuzu öyküsüne dönüşe-

[134] Aristot, Hist An 595a.26-8, cf. Hom, Od x.242; Aristot, Hist An 603b.27, Varro, Re Rust iv.2.

[135] Hom, Od xiii.409, xiv.533; Ael, Nat Anim v.45.

[136] "Yabandomuzları, her ne kadar bu mevsimde çiftleşme sonucunda genellikle güçten düşmüş olsalar da, şimdi olağandışı bir azgınlık gösterirler ve koruyucu bir zırha bürünerek, başka bir deyişle, ağaçlara sürünüp derilerini kalınlaştırarak ya da kendilerini tekrar tekrar çamura bulayıp sonra güneşin altında kuruyarak, birbirleriyle olağanüstü bir tarzda dövüşürler. Birbirlerini domuz otlaklarından kovalarlar ve öylesine öfkeyle dövüşürler ki, çoğu zaman dövüşenlerin ikisi de pes eder" (Aristot, Hist An 571b.13-21).

[137] "İğdiş olmuş yabandomuzları en iri cüsseye sahiptir ve en azgınlarıdır. ... Yabandomuzları gençliklerinde husyelerinin olduğu bölgede duydukları bir kaşıntı yüzünden iğdiş olurlar ve kendilerini ağaç gövdelerine sürtmeleriyle de iğdişlik daha da pekişir" (Aristot, Hist An 578a.25-578b.6).

cek olan yazıtlardan ve izlerden doğan düşsel canavar. Mağaradaki canavar, "Kalydon Yabandomuzu" gibi, ürküntü ve dehşet uyandırmaya yeterli değil. Öykünün negatif alanında bir gölge-yabandomuzu oluşur.

Ama ister Artemis'in kinci beyninde, ister sonradan Theseus'un öldüreceği dişi domuz Phaia'nın[138] rahminde döllenmiş olsun, kendisine ayrılan biçimi doldurması için büyümek zorunda. Bu yüzden de kendini köklerle, arpayla, darıyla, incirle, meşe palamuduyla, yaban armutuyla, hıyarla, farelerle ve salyangozlarla besliyor.[139] En sık uğradığı yerler belirlenmiş: Attike dağlarındaki Pentelikos taşocakları, Sparta'da Taygetos Dağı ve Elis ile tartışmalı olan sınır bölgesi, Ladhon Irmağı kıyılarında Phelloe ve Soron'daki meşe koruları, Pholoe Dağı'nın yamaçları.[140] En çok da Arkadhia'daki Kyllene Dağı'nın yükseklikleri, zira orada yiyecek arayan yabandomuzları beyazdır.[141] Kendisi gibi.[142]

Böylece büyür, kök salar, eşinir, gezinir ve daha da büyür. İnini hazır gereçlerden oluşturur: Sık bir "çalılıkta",[143] dolayısıyla, "ne ıslak rüzgârların esebileceği, ne de parlak güneş ışıklarının çarpabileceği"[144] yerlerde, çalılık da ulaşılamaz bir konumdadır,[145] orada sessizliğin ve

[138] Bacch xviii.23-5; Diod Sic iv.59.4; Plut, Thes ix; Paus ii.1.3; Strab viii.6.22.

[139] Aristot, Hist An 595a.26-8, 580b.24, Hist An 621a.36-9, cf. Hom, Od x.242; Aristot, Hist An 603b.27; Varro, Re Rust iv.2.

[140] Paus i.32.1, iii.20.4, v.6.6, vii.26.10, viii.23.9; Xen, Anab v.3.10.

[141] Paus viii.17.3.

[142] Cleomenes Rheginus cit. ap. Athen ix.402a.

[143] Hom, Il xi.415-16; Apollod ii.5.4.

[144] "Ne de yağmur orayı delip geçebiliyordu, öylesine sıktı, düşen yapraklar da bir yığındı orada" (Hom, Od xix.439-44).

[145] "Sarp kayalıklarla ve yarlarla kuşatılmış ve ağaçların gölgesinde kalmış" (Aristot, Hist An 578a.25-578b.6).

karanlığın[146] keyfini sürer. Alışık olduğu ininin güvenliği içinde, toprağı sarsan felaket habercisi ürpertileri duyumsar: depremler, salgınlar, kıtlık.[147] Hücrelerinin semenderlere ve baldırana bağışıklık sağlayan enzimlerle dolup taşmasının keyfini çıkarır.[148] Dışarda, düşmanları toplanmaktadır.

Koyunlar onu itip yere düşürür ve yabani ceylan boynuzlarını batırır ona.[149] Yılanlara duyduğu nefrette yalnızca gelincikle yarışır.[150] Karia akrebi soktuktan sonra suya girmeye yeltenen bir yabandomuzu ölür; ama o zaman düşmanı akrep mi, yoksa su mudur?[151] Banotu felce neden olur. Yengeç yerse iyileşir.[152] Kurtları kovalar.[153] Bir aslan görse sırt tüyleri dikilir.[154]

Yabandomuzu bir sürü ad kuşanır ve dövüşür. Bağdaştığı içsel kaynaklarının, kendisini aynı anda hem çabucak öfkeye kapılan, azgın, eğitilemeyen, açgözlü, amansız, adaletsiz, yamyam, hem de korkak soylu kılan dürtüleriyle daha da karmaşıklaşır.[155] Kovalanmasından sonra çamurları durulan su kuyusuna korka korka geri döndüğünde, boynunu suyun ayna gibi yüzüne doğru eğip

[146] Hom, Od xiii.409.
[147] Ael, Nat Anim vi.15.
[148] Ael, Nat Amin ix.28, iv.23.
[149] Op, Cyn ii.332, ii.457.
[150] Aristot, Hist An 609b.28.
[151] Aristot, Hist An 607a.17-20.
[152] Ael, Var. Hist. i.7.
[153] Aristot, Hist An 595b.1, gerçi bu bölüm değiştirilmiştir.
[154] Aristot, Hist An 630a.1-3, ama cf. Paus iii.14.7-10, Spartalı gençlerin eğitilmiş yabandomuzlarını Phobaeum'da birbirleriyle dövüştürdükleri ileri sürülmüştür. Vid. Eur, Ph 408ff., Suppl 132ff.; Zen, Cent i.30; Hyg Fab lxviiii; Stat, Theb i.370ff.; Apollod iii.6.1; Hes, Sh 168-77.
[155] Aristot, Hist An 488b.15; "μοιοβοτεω": Hipponaks'a göre, cit. ap. Ael, Nat Anim vii.47, cf. Nat Anim vii.19, x.16; Plat, Lach 196e.

orada, kendi dalgalı görüntüsünde, bir gün ona benzetilecek olan adamların yüzlerini görür: Hektor, Aias, Herakles.[156]

Hep oradaydı onlar, onun dişlerinin ve köpüren ağzının gerisinde gizlenmiş, onun öfke saçan gözleriyle dışarıyı gözetleyerek. Mağaradaki ilk uyanış anlarında ve günlerinde, azar azar, bedenini sıkı sıkıya saran, inanılası bir yabandomuzu bedenini duyumsar. Derken, böylesi bir yaratığa uygun kurbanlar yaklaşır ona.[157] Bunu onun özel kurbanları izleyecektir.[158] Kendisini Kalydon'da

[156] Hom, Il xvi.823-7, xii.42-50, xvii.282-5; Hes, Sh 387-93.

[157] Muhtemelen Atys, Adonis ve Idmon: Hdt i.36.1-43.3; Paus vii.17.9-10; Diod Sic ix.29.1; Apollod iii.14.4 (cf. *Bion I, Bionis Smyrnaei Adonidos Epitaphium*, ed. Fantuzzi; Plut, Quaest Conviv iv.5.3-8; Athen ii.80b; Schol. ad Lyc, Alex 831; Prop iii.v.37-8; Ov, Met x.710ff.; Hyg, Fab ccxlviii; Anon [Anacreon?] ap. Heph, Ench xxxiii s.v. "Antispasticon;" Apollod i.9.23; Ap Rhod ii. 815ff.; Hyg, Fab xiv, xviii; Valerius Flaccus, Argonautica v.1ff.). Odysseus, Parnassos Dağı'nda Autolykos'un oğullarıyla birlikte yabandomuzu avlarken yaralanmasına karşın (Hom, Od xix.429-67), daha sonra ve tipik olarak, bu yaralanmayı kendi lehine kullandı (Hom, Od 385ff.; Anon Odyssey fr. 1 3-4 ap. P Ryl iii.487).

[158] Önce Ankeus (Paus viii.45.2, viii.45.7) kasığından yara alır (Lyc, Alex 479-93; Ov, Met viii.391-402), sonra "canavar onu öldürür", yani başındaki kurban Hylaios.(Apollod i.8.2), yahut Meleagros'un kardeşi Agelaos'tur (Bacch v.117), yahut hiç kimse değildir (Paus viii.4.10). Eurytion'un, Peleus'un mu, yoksa yabandomuzunun mu kurbanı olduğu tartışmalıdır (Apollod iii.13.2; Schol. ad Aristoph, Nub 1063, ona "Eurytos" adını verir; özel olarak Kalydon'dakini değil de, genelde bir yabandomuzu avı betimleyen Ant Lib xxxviii et Schol. Ad Lyc, Alex 175 ile karşılaştırın). Meleagros'un ölümünün belirlenmesi daha zordur. Yabandomuzunun ölümü ganimetlerin bölünmesini gerektirir, bu da Atalante'nin lehine olarak Thestios'un açgözlü oğullarıyla savaşı, böylelikle onların ölmelerine ve Meleagros'un ya dövüş sırasında (Hom, Il ix.529-99, cf. Paus x.31.3-4 ve Apollod i.8.3; Hes, Cat fr. 98.4-13 ap. P Berlin 9777), ya da Thestios'un kızı olan annesi Althaia'nın bir girişimiyle ölmesine neden ▷

bekleyen rol için biçilmiş kaftandır o. Öfke yatıştırılamaz olana dek boğazına yükselir; kaçınılmaz asitli köpük ağzını doldurur, toynakları yerinde duramaz, gözlerini kızıl bir sis bürür. Neredeyse hazırdır.

Ön koşullar vardır: Meleagros'un babası Artemis'e sunguda bulunmayı unutur; yiğitler av için bir araya gelir; Kalydon'un davarları ve sürüleri sayısız, toprağı zengindir; meyve bahçelerindeki ağaçlar meyvelerinin ağırlığından inler ve bağlarda şarap vaat eden üzümler şişer de şişer.

Bir de son koşullar vardır: Asmalar köklerinden sökülür, şarap hiç yapılmaz; meyve bahçeleri talan edilip meyveler düştükleri yerde çürür; koyunlarla sığırların karınları deşilip panik içinde yamaçtan aşağıya koşarlarken, ayakları kendi iç organlarına basıp tökezlenirler; yiğitlerden kimisi sağ kalırken, berikiler ölür, deşilir ya da ezilir; Artemis'in gözü doyar sonunda.

Bunların ortak terimi yabandomuzudur.

Avcılar onu izler ve kuşatırlar, bunu yapmak zorundadırlar. Bir zafer ya da kaçış fırsatı hiçbir zaman yoktu. Atalante'nin yayındaki ilk ok, o daha ana rahmine düşmeden fırlamıştı. Ok çubuğu, yerli yerine, onun sırtındaki kalın yağ zırhından emilircesine kılıfa giriyor. Yoksa önce gözünü açıp Amphiaraos'un kargısını mı ka-

◁ olur (Bacch v.93-154; Aesch. Cho 602-11, cf. Diod Sic iv.34.6ff.; Ant Lib 2; Schol. ad Hom, Il ix.534; Ov, Met viii.445-525; Ibycus fr. 15 ap. Diomedes, Ars Grammatica i.323, bunlardan sonuncusu "Meleagros" ile "Althaia"ya değinerek annenin adından bir soyadı türetmenin uygunsuz olduğu yorumunda bulunur; Hyg, Fab clxxi, clxxiv). Bir "Oineus" (?Eur, P Hibeh i.4.21) ve bir "Meleagros"a (?Eur, vid. D.L. Page CQ, xxxi, 178) değinen bugüne kadar korunmuş belgeler bu konuda kesin bilgi vermemektedir, yine de ikinci belgede değinilenlerden

bul etmeli? Böğrü, işini bitirecek olan silahı bekleyerek karıncalanıp kaşınıyor. Kendi amacını, içinde yabanıl ve kaçınılmaz bir şey olarak duyumsuyor: Bekleyen bir yara. Şimdi gerçekleşmesi gereken olayların onun yaşamına hiç yararı yok. Amacı öldürülmek onun.

Bu amaçla pes etmiyor. İki avcı ağır adımlarla, silahları seğirerek, ilerliyorlar. Kımıldamayabilir. Yüksekler-deki çayırını, onun esintilerini ve yumuşaklığını düşünüyor. Şimdi gördüler onu. Kımıldamamasından kuşkuya kapılacaklar. Saniyeleri sayıyor. Önce soluk alıp sonra veriyor. Olaylarının sonu geldi, biri dışında hepsinin.

Meleagros'un kargısı ona yöneliyor, olanca gücüyle derisini deliyor ve sapı boyunca ona saplanıyor. Bağırsaklar, ciğerler, kalp, boğaz. Soğuk tunçtan sap onun içinde. Kızın parmaklarının Meleagros'un saçlarının arasında kaybolması gibi, onun gözleri de kafatasının içinde kayboluyor. Şimdi derisini yüzecekler.[159] Kafasını kesecekler[160] ve azı dişlerini sökecekler.[161] Sağken, yazgısı on-

[159] postu, İphiklos'un yabandomuzunu yaralayan ilk kişi olması gerekçesiyle, Thestios'un oğulları isterler (Apollod i.8.3), ama Meleagros bunu Atalante'ye verirken, Homeros'a göre, aynı zamanda

[160] hayvanın kafasını da verir (Hom, Il ix.548). Kallimakhos'un 94. Aition'undaki anlatıcı şöyle der: "Bir avcı ... bir yabandomuzunu öldürdükten sonra, Artemis'ten üstün olanların [ganimetlerini] ona adamaları yakışık almaz dedi, böylece de yabandomuzunun kafasını kara bir kavak ağacına asarak kendi kendine adadı. Uyumak için ağacın altına yattı ve kafa düşerek onu öldürdü". Bir yabandomuzunun kafası, hayvanı öldürdükten sonra bile, hafife alınacak bir şey değildi. Aynı sözlerin söylenebileceği başka bir şey de

[161] dişleridir, bunlar "yabandomuzu kızdırıldığında adamakıllı ısınır" ve hayvan öldükten sonra bile tüyleri alazlayacak derecede sıcak kalır (Xen, Cyn x.17, cf. Paus v.12.2). Dişler ganimet olarak çok değerliydi (Hom, Il x.264) ama bir çift dişi ganimet olarak alan ilk kişi kaydedilmemiş ve kimliği belirlenmemiştir. Dişler

ların kendisini öldürme gerekçeleri olmak. Ölüyken, onların ganimeti oluyor.[162] Onu aralarında bölüşüp götürecekler. Bundan böyle izleri[163] adamların ayak izleri ve onların elle karalamaları kendi kayıtları olacak.[164] Yabandomuzunun hayvansal değişimleri –öfkeleri, dilekleri, en tuhaf biçimleri ve uzantıları– bunların hepsi alı-

[162] sonraları Tegea'dai tapınağında Athena'ya adanmıştır, Kallimakhos (Hymn iii.215-22), "Arkadhia'ya içinde hâlâ canavarın dişlerinin bulunduğu zafer yadigârlarının" geldiğini bildirir. Yıllar sonra İmparator Augustus bunları oradan kaldırmıştır. Dişlerden kırık olan biri Roma'daki Forum'da, sağlam olan öbürü de Augustus'un özel bahçesindeki Dionysos tapınağında sergilenmiştir. Bir insan bacağı büyüklüğündeydi (Paus viii.46.1-5) ve bu boyutta dişleri olan bir yabandomuzunun boyu bir zürafanınkinden uzundu. Pausanias (Paus i.27.9), başka korkunç canavarların yanı sıra Kalydon yabandomuzundan söz ederken, "Anlaşılan eski günlerde hayvanlar insanlar için daha korkunçtu", yorumunda bulunur. "Zamanla çürüyen ve tüyleri dökülen" post Tegea'daki tapınakta kaldı (Paus viii.47.2).

[163] Ama yabandomuzunun parçalarının dağılması yeryüzünde hiçbir iz bırakmıyor: "Yumuşak toprakta hiçbir ayak izi" yahut "sık çalılar arasında hiçbir kırık dal" ya da "ağaç olan yerlerde dişlerinden hiçbir iz" (Xen, Cyn x.5).

[164] Amyklai'deki Apollon tahtındaki oymalarda bu nedenle onun anısını yaşatan imgeler (Paus iii.18.15) vardır, Tegea'daki Athena Alea tapınağının tepesinde avcıları çevresini sarmıştır (Paus viii.45.6), oğlu Parthenopaios'un kalkanında Atalante'nin oku saplanmıştır ona (Eur, Ph 1108-11), sahibi kayda geçmemiş, kaybolmuş, belki de hiç var olmamış başka bir kalkanda (Callim, fr. 621 ap. schol. ad Eur, Ph 134) onun ölümünü bir savaşın izleyeceği uyarısı vardır. Yabandomuzunun "temsili resimleri" bile genelleştirilmiş bir düşmanlık ve öfke ikonografisine dönüşmüştür (Eur, Ph 408ff., Suppl 132ff.; Hyg, Fab lxviiii; Stat, Theb i.370ff.; Apollod iii.6.1; Eur, Suppl 139-48), "köpüren ağzı"nı (Hes, Sh 389; Eur, Ph 1381-2, cf. Eur, Bacch 1122-4) ve "dişlerinin parıldayan uçları"nı (Hom, Il x.262-4, xi.416, Hymn iv.569; Ael, Nat Anim v.45; Eur, Ph 1380; Hes, Sh 388) betimlemeyi gerektiren basmakalıp sıfat öğeleri buradan kaynaklanır. Bunlar onun ayrıştığı öğelerdir ve böylece de

şılmış gereksinimlerle bağdaşmalı, zira kendi canavarlarımızın yaratıcıları biziz.[165]

Önce, sanki savaşçılar dağın daha derinliklerinde kendilerine yol açma savaşına girmişlercesine, boğuşma sesleri azaldı. Sonra, kopan gürültüler arasındaki aralar gitgide uzayarak, aralıklı bir düzene girdi. Melanion kulak verince aradığı hafif sesleri buldu, damarlarındaki kanın atışlarını yabandomuzundan akan kara ve ölümcül sel olarak, ciğerlerinin sönerken çıkardığı fısıltıyı ona saldıranların hırıltıları ve homurtuları olarak işitiyordu.

... vahşi hayvanların gölgeli izlerini kurcalayanlar yalınayak dolaşmalı, pürüzsüz tabanlarının altındaki sandallardan çıkan sürtünme sesi vahşi hayvanların gözlerinden uykuyu silmesin diye ...[166]

Sonra mağara sessizliğe büründü. Son kanat çırpışları ve tekmeleriyle gölün yüzeyinden sıyrılıp gökyüzüne doğru yükselinceye dek, kanatları havaya tutunarak ve ayakları suya çarparak havalanan su kuşlarını düşündü. Kuşlar noktacıklara dönüşür ve sonra orada oldukları-na ilişkin hiçbir iz bırakmaksızın gitmiş olurlardı. Suyun

[165] daha sonra aldığı biçimleri belirlerler: Kanatlı (Pergamonlu Artemon cit. ap. Ael, Nat Anim xii.38), yahut boynuzlu (Agatharcides cit. ap. Ael, Nat Anim v.27), yahut Olympos yamaçlarından gürleyerek akan bir ırmak (Paus ix.30.9-11), ya da Akhilleus'un çelimsiz altı yaşındayken erkekliğini kanıtlayabilmesi (Pind, Nem iii.44-50, cf. Aeschin, III Contra Cresiphon 255ff.) için bodur (Aristot, Hist An 573b.2-5; 577b.27; cf. Aristot, Gen An 749a.1, 770b.7) olarak.

[166] Op, Cyn i.309.

yüzeyi de, tıpkı taş gibi, üzerinde olup bitenlerin hiçbir kaydını taşınmazdı. Gece-avcısı her ikisinin de üzerinden kör bir adam gibi yolunu bularak geçmek zorundaydı.

Karanlıkta bile vahşi hayvanları ay ışığı altında öldürdüler ...[167]

Kendi etinden ve kanından hangi beden oluşturulursa oluşturulsun ve bu bedenin avı ne biçim alırsa alsın, bunlar "Melanion" ve "Melanion'un peşinde olduğu" nesne olacaklar. Çevreyi saran dağların biçim verdiği boşlukta tek başına duran genç, yüreğinden gelen boğuk çarpıntıyı dinledi. Eti kemikten iskeletine kaslarıyla tutturulmuştu. Ağırlığı ayaklarına biniyordu. Boğazı yanıyordu. Cildi soğuktan buruşuyordu.

Ama Melanion bunların hiçbirini duyumsamıyordu, koşulsuz, uyumlu, avına karşı bile lütufkâr olduğundan. Ayağına çevik bir kadın, ya da oklarıyla Kalydon Yabandomuzu'nu izleyen avcı kız ya da hatta canavarın kendisi ondan kaçıyordu. İzlemek, yaklaşmak, özlem duymak, ama hiçbir zaman ele geçirememek düşüyordu ona, çünkü o zaman üçü birden onun ellerine, çiye doygun otları örten ve ozanların doğan güneşiyle aydınlanan, örümcek ağlarının gümüşsü-boz bürümcüğü gibi eldivenler geçireceklerdi.

Kendi izinin çatallandığı yerdeydi.

Varlığını sürdürme olasılığı geride, yanlarından ayrılıp kendi yoluna gittiği avcıların bulutlu hayaletleri arasında kalmıştı. Şimdi onlara katılmak demek ise, tıpkı onların korunduğu gibi, kendisinin de korunması ve onların öyküleri için gerekli kişi olarak aralarına dizilmek de-

[167] Ibid.

mekti. Girişeceği eylemler, Kalydon Yabandomuzu'nun avı sırasındaki sapaklar ve dönemeçler olan o eylemlerin izlerinde sürüp gidecekti. Aralarından ayrılmak, mağara demekti. Avcı kızı ve onun yoldaşını yutan karanlık ağza bakıyordu.

Yabandomuzunu ele geçiren, gece-avcısıdır . . .[168]

Onun izini kaydedecek "yumuşak toprak" yoktu, yalnızca taş ve mağaranın karanlığı vardı. Ay ışığı buraya sızamazdı, tıpkı kendisinin ve kendisinden önceki iki kişinin izleri gibi, izleri kaydolmayan yabandomuzunun yanında kör ve çaresiz olacaktı. Ya onlardan önce kaç kişi, diye düşündü. Sonra kaç kişi?

Eylemsizlikten dizleri çatırdayarak, kasları tutulmuş olarak, durdu mu o zaman? Geçidin dar ağzından uzaklaşıp mağaraya doğru ilerledi mi? Ne seçimini belirlemenin bir yolu, ne de bunu anımsayacak bir tanık vardı. Böylelikle de onun kayalık yamacı tırmanışını görecek hiç kimse, ağızda duraklayarak, fazla değil, bir iki dakika geriye dönüp bakmasına ilişkin hiçbir kayıt da yoktu. Karanlığın içine doğru attığı ilk ikircikli adımlarından sonra da, hiçbir işaret onun varlığını ya da oradan geçtiğini ele vermedi. Ağızdaki karanlığı, giderek azalan, sonra bunun içine gömülen bir kıpırtı harekete geçiriyordu. Ola ki bu olaylar gerçekten de sonradan onun yazgısı olacak olaylarsa da, kaydolmanın ötesindeydi: Işıksızlığın ve sessizliğin içine adım atmak ve geride hiçbir şey bırakmamak. Yitikler arasında olmak.

[168] Op, Cyn i.76.

Melanion ile Atalante'nin yazgılarının ilk kaydı, Palaephatus'un *De Incredibile*'sinin sonraki bir özetinde bugüne dek korunan bir bölümde yer alır[169] ve Apollodoros bunları *Bibliotheca*'sında özetlemiştir: "Böylece Melanion onunla evlendi. Denir ki, bir zamanlar bir av sırasında Zeus'un tapınağına girdiler ve orada aşklarını tatmin ettiklerinden aslana dönüştürüldüler." Nonnos ve Servius gibi, Hyginus da Vergilius'un *Aeneis*'iyle ilgili bir yorumunda bu öyküyü yeniden ele alır ve genişletir.[170] Daha sonraki mitograflar bu dönüşümü âşıkların iradesizlikleri dolayısıyla cezalandırılmaları olarak açıklamışlar ve aslanların kendi cinsleriyle değil, leoparlarla çiftleşmeleri konusunda Plinius'a göndermede bulunmuşlardır. Dönüşüm onların işledikleri suçu tekrarlamalarını önlemişti.

Oysa Plinius hiçbir yerde bunu ileri sürmez ve onların yazgıları konusunda öbür araştırmacılar da ya çelişkili ya da eksik bilgi vermişlerdir. Theognis, Atalante'nin baba evinden kaçıp dağlara sığındığını ve sonunda "neler olup bittiğini öğrendiğini" ileri sürer.[171] Aşkın ne olduğunu öğrenmiş olsa gerek. Ama kiminle? Oğullarının –hepsinin de adı Parthenopaios'tur– babası Melanion'dur,[172] ya da Melanion'dur, ama Atalante'nin değillerdir,[173] ya da Atalante'nindir, ama Meleagros'tandır,[174]

[169] Pal, De Incred fr. xiii.

[170] Apollod iii.9.2; Hyg, Fab clxxxv; Nonnus, Dionys xii.87-9; Serv ad Virg, Aen iii.113.

[171] Theog 1287-94.

[172] Hellanicus 4F99; Apollod iii.9.2, cf. Xen, Cyn i.7; Prop, i.1.9-10; Ov, Ars Amat ii.185-92.

[173] Paus iii.12.9.

[174] Euripides'in Meleagros'unun bugüne kalan bölümleri arasında Hyg, Fab lxx, clxxxxi, cclxx, cf. fr. 537N.

ya da Argos'lu Talaos'tan,[175] Hippomenes'ten,[176] ya da bilinmeyen kimselerdendir.[177]

Kayıtlar burada bitiyor. "Atalante", "Melanion" ve "Meleagros"un izleri tükeniyor. Ayak izleri toprağı karıp okunamaz bir parşömene dönüştürüyor, orada üçü de varoluşları, olasılıklar dizileri, tarihlerinin kendi aralarında savaş komploları kuran ordular olarak karşı karşıya gelen başka başka yorumları arasındaki kaçamak kesişmeler için kanıta indirgeniyor.[178] Onların cansız savaşçıları, baltaları havada, kapkara insanlık dışı zırhlarını kuşanmış olarak, otlara bürünmüş yamaçlardan geçerlerken sessiz silahlar kullanıyorlar. *Orada* ...

... mağarada: Melanion'un ayağındaki sandal taşlara sürtünürken ...

Yine de, akılları karışmış gelecek kuşakların izini süren her bir tarihe karşılık, kendi kendini tüketen başka bir tarih vardır. *Burada* hiç işaret bırakmazlar. Gemilerinin pruvaları, arkalarındaki suların kapanarak tayfalarının ayak izlerini silmek için kumsalı yıkayan denizleri yarar. İçerlere doğru yürürler ve toprak onların geçişlerinin izini yalnızca bir yeraltı ırmağının üzerindeki bir ülkenin aşağıdaki akıntıya ilişkin derin gizi sürdür-

[175] Hecataeus (FrGrHist I fr. 32); Antimachus (fr. 29 Wyss); Aristarkhos ve Philokles cit. ap. schol. ad Soph, Oed Col 1320; Paus ix.18.6 et vid. Theb, fr. 6 ibid.

[176] Schol. ad Theocr iii.40.

[177] Aesch, Sept 532-3, 547; Soph, Oed Col 1320-2; Eur, Ph 150.

[178] "Ayak izleri ters dönmüş! Şunlara bakın! Ters yöne doğru! Bu da ne? Bu ne biçim bir düzen? Ön izler arkaya gitmiş, bazıları ise iki zıt yönde birbirlerine karışmış. Ne tuhaf bir karışıklık"! Soph, Ich 80-9 ap. P Oxy ix.1174.

düğü gibi saklar. Yaşamlarının kefenlerine sarınmışlardır ve yüz çizgilerinde bir anlığına dağ sırtları ve çukurları belirir. Oysa dağlar küçülür. Havzalar dolar. Yaşamlarının ülkeleri bedenlerinin üzerine çöker ve yiğitleri alıp götürür.

... soluk sesi duydu. Kendininkini değil ...
... yabandomuzunun bekçiliğinde. Anauros'tan geçen kargısı
Me[leagros'un[179]
Oradaydı] kırılmış olarak ayaklarının dibinde geçtiklerinin işaretiydi [bu yoldan.
Ve] kaba taşlar derisini sıyırdı ve [kesti
Kendi] karanlık işaretini bıraktı [mağaranın duvarlarında
Yanı sıra] sarı-saçlınınkinin [Meleagros ve Atalant]e ...[180]

[179] Meleagros'un kargısının Sikyon'daki İkna Tapınağı'nda, tapınak bir yangında yanıp kül oluncaya dek, Marsyas'ın flütleriyle birlikte saklandığı söylenmiştir (Paus ii.7.9). Bu büyük olasılıkla Pelias Oyunları'nda cirit yarışmasını kazanmak için Anaurus Irmağı'nın karşı kıyısına fırlattığı kargıydı (Simonides fr. 61 ap. Athen iv.172e; Stresichorus fr. 3 ap. Athen iv. 172d).

[180] Alıntının kaynağı belli değildir. Euripides'e ait bir "Meleagros" ve bir "Oineus" (başka 62 oyunu arasında), Aiskhylos'a ait bir *Atalante* (80 oyunu arasında) ve Sophokles'e ait bir *Meleagros* (daha 113 oyunu arasında) belgelenmiştir. Charemon'un *Oineus*'undan ve Stesichorus'un epik şiir *Southerai* ya da *Yabandomuzu Avcıları*'nı da kapsayan 26 kitabından söz edilebilir. Nikandros, *Aetolica* ve *Cynegetica*'sında daha geniş bağlamlara yönelmiş, Phrynikhos ise *Pleuronia* ya da *Pleuronlu Kadınlar*'ında sonraki geleneği ele almış olabilir. Tegealı Anyte'nin yabandomuzu için bir mezar taşı yazmış olması ve Astydamas'ın Parthenopaios'un soyunu aydınlatmış olması çok olasıdır.

Oysa bu "unvanlar" eskiçağın büyük mezarlıklarındaki boş ▷

◁ mezarların başlarında duran taşlar gibidir: "Etimolojik Magnum", Polluks'un "Onomastikon"u, Photios'un "Bibliotheka"sı ya da "Suda"sı. Bu metinler şimdi Naukratisli Phylarkhos'un *Agrapha*'sı gibi yapıtlardan başka hiçbir yerde bugüne kadar kalmamıştır. Bu başlık "Yazılmayan Şeyler" anlamına gelmekte olup başka hiçbir yerde kayda geçmemiş bir öyküler derlemesini içermektedir. Varlıkları şimdi yalnızca başlıkta sürüp gitmektedir. Agrapha yitiktir.

BÖLÜM II

Paris

"Gözlerinizi kapatın."

Kız onun yanaklarına ve alnına krem sürdü, kremi burnunun üzerine yaydı, sonra bütün yüzüne yedirdi. Çabuk parmak darbeleriyle çenesini ve yakasına kadar boynunu ovdu. Boynuna sıkıştırdığı kâğıt yaka hışırdadı. Kulağına ufak kavanoz ve pudriyerlerin şıngırtısı, kutularından çekip çıkarılan kâğıt mendillerin hafif sesi geliyordu. Kız onun alnını havluyla kuruladı, sonra durdu. Beklediği gibi, cildine fırçayla pudra sürüldü. Elmacıkkemiklerinin üzerleri, burun delikleri, kulaklarının ucu. Kız onun çenesini kaldırıp başını geriye itti. Bir kâğıt mendilin yüzüne yerleşip yapıştığını duyumsadı. Kızın parmakları bunu onun boyun derisine bastırdı, sonra sıyırıp aldı.

"İşte."

Kafası, eğik duran bir levhaya dayalıydı. Solgun yüzü aynadan kendisine bakıyordu. Gözlerinin çevresindeki torbaları, sarkık deriyi gördü. Özelliksiz bir çenenin üzerine yerleştirilmiş olağan bir ağız. Yirmili yaşlarına gelirken yüzü uzamıştı, o zamanlar kimilerince görünümü şiirsel olarak nitelendirilmişti. Birisinin de ata benzettiğini anımsadı. *Seni hüzünlü at seni.*

Otuzlu yaşlarında yüzü yine yuvarlaklığını kazanmıştı ve o gün bugün bu yüz kendisinin olmuştu. Bu gece, boyanmış olarak, tüm ülkenin televizyon ekranlarında

görünecekti. Kabuklaşmış alnı düşünceyle kırışacaktı. Kül rengi dudakları soruları yanıtlayacaktı. Bir palyaçonun, renklerinden arındırılmış yüzünü takınmış olacaktı.

"Ölü gibi görünüyorum," dedi.

"Stüdyo ışıkları yüzünüzün biçimini değiştirir. Gölgeler düşmesi bundan." Kız parmaklarıyla ona göstermeye çalıştı. "Makyaj yapmak normaldir. Herkes yapıyor."

Elindeki fırça, onun gözünün üzerindeki bir lekeye koştu. Sol gözünü kırptı ve söyleneni onaylayarak başını salladı. Buraya geleli beri kızın kendisine en fazla söylediği şey bu olmuştu. İçeriye kadar ona prodüktör eşlik etmiş ve onu makyajcı kızın ellerine teslim etmeden önce de bir yığın iltifatta bulunmuştu. Kız konuşmaksızın oturacağı sandalyeyi işaret etmişti ona. Sonra da işe koyulmuştu. Sol onun heyecan içinde olduğunu varsaymıştı. Yazdığı kitabı okuldayken öğrenmiş olabilecek kadar genç bir kızdı. Fransa'da müfredatın bir bölümüydü bu.

Arkalarındaki kapı açıldı ve bir kadın içeriye baktı. Kadının kafası sola ve sağa doğru çevrilip geri çekilirken, aynadan izledi onu. Böyle yapan üçüncü kişiydi bu. Sol her seferinde umutla başını kaldırmıştı, ama hiçbiri Ruth değildi. O da şimdi bu binanın bir yerinde, bunun eşi olan bir odada aynı işleme boyun eğiyordu herhalde. Kapısından içeriye uzanan başlar da aynı derecede birbirinden ayırt edilemez olmalıydı. Ama o, genizden konuştuğu California şivesiyle onlara kim olduklarını ya da kim olduklarını *sandıklarını* sorardı.

Kâğıt yaka çıkarıldı. Kız bunu gürültülü bir biçimde buruşturup top yaptı ve odanın bir köşesine fırlattı. Yukarı kattaki aşırı aydınlatılmış tapınağın rahiplerini boyayarak burada geçirdiği günler ne kadar tuhaf olma-

lı, diye düşündü Sol. Arkadaşlarına benlerden ve siğillerden, çıbanlardan ve sivilce çukurlarıyla dolu ciltlerden söz ederdi herhalde. İnsanın derisi bile sırlarla doluydu. Televizyona hiç çıkmamıştı. Neredeyse yirmi yıldır kimseyle söyleşi yapmamıştı.

"Amerikalıların bir deyimi var," dedi arkasından bir ses. Sonra da Amerikan şivesini taklit ederek, "Tam bir taş bebeğe döndün," dedi.

Bu kez kapının açıldığını fark etmedi. Koridordan bir uğultu içeriye doldu. Slava'nın heyecanla sırıtan yüzü kapıda belirdi.

"Faucher Yeşil Oda'da ona katılacak mısınız, diye soruyor," dedi. "Gidelim mi?"

Bu soruyu kızın önünde oturan adam kadar, kıza da yöneltmişti. Kız evet anlamında başını salladı: İşi bitmişti. Sol kravatını düzeltti.

"Hayır," dedi.

Slava dudaklarını büzdü. Faucher'nin konuklarıyla çoğu görüşmeyi, sonsuz telefon konuşmalarıyla ayrıntıları tartışarak o yürütürdü. Moderssohn da bu işe karışmıştı. Atlas Okyanusu'nun öbür tarafından, Ruth da eşit sayıda görevler vermiştir ona, diye düşündü Sol. Ama Slava'nın çıkarı belirsizdi. Faucher'nin şovu için Solomon Memel'i getirtmek bir tür darbeydi. Birilerini getirtebilen birisi olarak Slava'nın kredisi artacaktı. Aynen bir tamirci gibi. Slava'nın ödülü de buydu belki. İnsanlar birilerinin işini yapıyorlar, diye düşündü Sol. Ama niye?

"Her şey zaten hazır," dedi Sol. "Hadi koridorda bir sigara içelim. Sonra yukarıya çıkarız." Son bir kez aynaya baktı. Eski gri kostümü. Beyaz gömlek. Kravat. Sandalyeden kalktı.

Kız elini uzattı. "Hoşça kalın, Monsieur Memel. Bu

gece için iyi şanslar. Bütün yapıtlarınızı okudum. Bunu size daha önce söylemek istiyordum."

Gülümseyerek, kızın bunu daha önce söylememiş olmasına içinden şükretti. Kızın elini iki avcunun içine aldı. Slava dolaşıp duruyordu, sonra cebinden sigarasını çıkarıp Sol'a ikram etti.

"Bir sorun var," dedi Sol'a dışarda. "Ruth gecikti."

İki adamın yanından gruplar halinde insanlar geçiyordu, her bir grupta ikinci derecedeki yardımcıların oluşturduğu bir kabukla kuşatılmış bir kişi vardı. Görevliler, hepsi de şık giyimli, ince yapılı genç erkekler ve biraz yaşlı kadınlardı. Yüzleri tunçtan soluk pudra maskelerinin ardında gizlenmiş olarak, ağızlarından dökülen zaman deyimlerine ve yer adlarına orta konumdaki kişiler evet ya da hayır anlamında başlarını sallıyorlardı. Yüzlerinin tıpkı kendi yüzü gibi olduğunu gördü Sol. Sigara dumanını içine çekti ve kaşlarını kaldırdı.

"Uçağı ancak kırk dakika önce indi. Faucher onsuz başlamanın en iyisi olduğunu düşünüyor. Getirebildiklerinde, içeriye alırlar."

"O bu binada değil mi? Ne zaman yayında olacağız?"

Oysa gerginliğinin gerisinde, tuhaf bir rahatlama duyumsadı. Ruth limuzinindeki kuytu ve uzak peluş koltuğunda otururken daha rahat verebileceği yanıtlar vardı. Arka sokaklara girip çıkarken, onun kadifemsi bir sessizlikte durmadan uykuya dalıp uyandığını düşündü. Limuzinlerde durdurulamaz bir şey vardı.

"Yirmi dakika sonra," dedi Slava.

Stüdyonun tavanının karanlığından sütunlar halinde ışık huzmeleri iniyordu. Bir teknisyen başını geriye eğdi ve ışıklı bir direğin tepesini işaret ederken elini gözlerine si-

per etti. Direk uysalca titreşti, sonra gözden kayboldu. Sol başını kaldırıp adamın bakışlarını izledi.

Kubbe biçimli tavandaki köprülerden yarasalar gibi siyah metal lambalar sarkıyordu. Bunlar verilen komuta uyarak kanatlarını açıp kapatıyor ve ışığın vuruş biçiminde değişimler oluşuyordu. Sol, parlak ışığa karşı gözlerini kısarak bakınca, yukarıdaki karanlığın içinde tırmanan insan karaltıları gördü. Işıklar arttı, sonra yanıp sönmeye başladı.

Yanında duran Slava, "İşte Max orada," dedi. Adam stüdyonun karşı köşesindeki birisini selamlamak için kolunu kaldırdı.

Sol'un görme alanında ışık sonrası kıvılcımlar parladı ve uçuştu. Karşıdan sunucunun yürüyen ışık halkaları altında geldiğini gördü. Beyaz, sarı, kor kırmızısı. Işıklar soldu ve tanıdık yüz göründü.

Maximilian Faucher'yi ilk olarak *Paris-Soir*'ın kültür sayfaları için yazılar yazan, pek de ciddiye alınmayan bir yazar olarak tanımıştı. Sunucu da, Sol'un ilk kitabıyla ilgili anlaşmazlık sırasında söyleşi önerilerini geri çevirdiği bir sürü sunucudan biriydi. Faucher "Memel Olayı"na ilişkin yazısını yazmıştı yine de. Olumlu, diye anımsıyordu Sol. Uzun zaman önceydi bu. Artık Max Faucher birçok konuğundan daha çok tanınıyordu. Yüzü her perşembe akşamı saat sekizde, ülkedeki televizyon ekranlarında görünüyordu. Saçları alnından geriye taranmış olurdu ve şovuna çıkanları dinlerken parmaklarıyla bunları tarardı. Sol'un bir kez Viyana'da yorumunu izlediği ve sonradan adını hiç anımsayamadığı bir Italyan piyaniste çok benziyordu.

Sol bu eleştirmenle zaman zaman karşılaşmıştı. Faucher galeri açılışlarında kendisine başıyla selam verir ya da restoranlarda uzaktan kolunu sallayıp masasına

kadar gelirdi. Faucher'nin ilgisi üzerine, öbür müşteriler de dönüp bakar ya da onu süzerler, böylece giderek masalar arasında bir tanıma olayı gerçekleşirdi: "O şair bu, hani ..." ya da eğer daha genç iseler, "Okuldayken onun şiirini okuduğunu anımsamıyor musun?" Yarı yarıya unutulmuş bir dersten zar zor anımsadığı bir dizeyi okuyan birisi de çıkabiliyordu. Tıpkı bazen kafelerde yanına sokulan utangaç öğrenciler ya da kapısına dikilen çılgın öğrenciler, yahut okuyamadığı bir dilde aldığı sayfa sayfa yazılmış, özenle kaleme alınmış alıntılar dışında her biri de anlaşılamaz olan mektuplar gibi. Kime mektup yazdıklarını ya da kiminle konuştuklarını düşünüyorlardı? Kırk dokuz yaşındaydı. Alıntıladıkları dizeler yarım ömür önce kaleme alınmıştı. Mağaranın karanlığına sokulan delikanlı, oradan farklı bir yaratık olarak çıkmıştı. Yaşamı artık o dizelere kaydedilen yaşamı değildi ve kendisi de artık onları yazan adam değildi: Kendisini bugünkü farklı varlığa dönüştüren o dizeleri. Uzun zaman önce, bir adam öldürmüştü. Adam zaten ölüyordu, ama onu öldürmüştü.

Buna değinilmeyecekti. "Memel Olayı"na değinilmeyecekti. Soru sorulacak olursa, ayağa kalkacak ve çıkıp gidecekti, Ruth orada olsun olmasın. Ruth onun şiirini konu alan bir film çekmek için buradaydı. Kendisi ise, Ruth için buradaydı. Kendi kendisi için değil.

Faucher son hazırlıklarını tamamlarken, Sol stüdyonun uzak bir köşesinden onu izliyordu. Görevli ve yardımcılardan oluşan küçük bir dünya, çevresinde dönüp duruyor, yüzünü siliyor, dirseğine dokunuyor ve kulağına fısıldıyordu. Panolar taşınıyor, üzerlerindeki kutucuklara işaretler konuyordu. Birisi ufak bir ayna tuttu ve Faucher kafasını sağa sola çevirdi. Sunucu, durumdan hoşnut, başını salladı.

Genç bir kadın, Slava ile birlikte durdukları yere geldi ve kendisini prodüktör yardımcısı olarak tanıttı. Sol'u stüdyoya doğru götürürken, omzunun üzerinden ona bir şeyler söyledi. Ses çıkarmayan kauçuk tekerlekler üzerinde kameralar ileri geri itildi. Ara ara yapışkan bantla tutturulmuş kalın siyah kablolar beton zeminde yılan gibi dolanıyordu. Bunlar alçak bir masanın yanına karşılıklı yerleştirilmiş iki koltuğun bulunduğu bir ışık halkasında birleşiyorlardı. Faucher oturmuştu bile. Yakasına bir mikrofon yerleştiriliyordu. Kablosu dikkatle ceketinin içinden geçirilip arkasından çıkarıldı ve fişi bu çeşit başka fişler ve kabloların takılı olduğu alçak bir kutuya takıldı. Sunucu ayağa kalkıp onların ellerini sıktı, önce baştan savma bir tutuşla Slava'nınkini, sonra kendisininkini.

"Bu büyük bir onur, Monsieur Memel," dedi Faucher, Sol'un çevresine teknisyenler üşüşürken. "Slava size Madame Lackner'in geciktiğini söyledi mi? Tümüyle bizim suçumuz. Daha çok zaman payı vermemiz gerekirdi. Ama siz buradasınız ve bana kalırsa en önemlisi de bu. Suskunluğunuzu burada bozmanız," diyerek eliyle hangar gibi stüdyoyu gösterdi. "Bizim için önemli."

Faucher rahat ve akıcı bir edayla konuşmasını sürdürdü. Sol kendisinin rahatlatılmak istendiğini anladı. Bütün bunların yanlış olduğu, Ruth'un burada olmadığı, söylemeyi istediği herhangi bir şey konusunda belli hiçbir fikrinin olmadığı, çünkü uzun zaman önce gururunu okşayan başka birisine zaten fazlasıyla bir şeyler söylediği, bu ışık halkasından, bu stüdyodan çıkıp gitse daha iyi olacağı yolunda istemeden aklına gelen düşünceleri zihninden kovdu. Yüzü milyonlarca ekranda göründüğü anda, Slava ile tasarladıkları anlaşmaların hiçbir değeri kalmayacaktı. Zira Faucher'nin istediğini sormasını ne engelleyecekti ki?

Sonra mikrofon kablolarıyla ilgilenen teknisyenin ceketinin cebinde kendi kitabının eski püskü bir kopyasının olduğunu ve arkasından da, Faucher'nin çömezlerinin bu denetimli yapay ışık ve karanlık dünyasının gerçek Tanrısına bakmak yerine, şimdi gizliden gizliye kendisini izlediklerini gördü. özelkitapgrubu

Kendisini ve yapıtlarını konu alan makalelerde "münzevi" olarak nitelendiriliyordu. Bu doğru değildi. Görünmeyen bir monitörden gelen ani bir gürültü, onun düşünce zincirini kopardı. Birisi ışıkların karartılması için seslendi. Tanıdık müzik çalmaya başladı. Kendisini ve Maximilian Faucher'yi, her ikisini de yerlerinde tutan sarımsı ışık halkasının çevresini saran karanlıkta ufacık kırmızı ışıklar yanıp sönüyordu. "Beş saniye," dedi birisi. Artık çok geçti.

"Eberhardt". "Profesör Jakob Feuerstein". Bu ikisinden birinin adı geçerse, çık buradan. Lanet olsun sana, Ruth.

Hızlandırılmış bir elektriksel gündoğumuyla loş ortam aydınlandı. Faucher, Sol'un soluna düşen bir noktaya doğru dönüp konuşmaya başladı.

"Yaraların en kötüsü insanın kendi kendisine açtığı yaralardır. 1939 ve 1945 yılları arasında insanlığa neler oldu? Burada, bu programda, çağımızın en büyük sanatçılarının çoğuyla konuştum ve değinilmiş olsun ya da olmasın, bu görüşmelerin birçoğunun gerisinde yatan soru buydu. Biz ne yaptık? Bunlar nasıl olabildi? Bu gece konuğum olarak, birçok kişinin bu sorularımız konusunda gerçek bir uzman gözüyle baktığı kişi var karşımda. Aynı zamanda bunların yanıtı konusunda da, belki de en ünlü ya da en kötü ünlü yapıtının yoğun imgeleri ve karmaşık iletisinde gömülü bu yanıt. 1951'de, Viyana'daki tanınmamış bir yayınevi *Die Keilerjagd* ya da

*La Chasse au Sanglier** başlıklı bir şiir yayımladı. Solomon Memel adında tanınmamış bir şair olağanüstü koşullarda yazmıştı bunu. Kısmen Kalydon yabandomuzunun avı konulu mitosa, kısmen de savaş sırasında kendisinin başına gelen olaylara dayanan. . . ."

Söyleşi karşılıklı olarak rayına girdikçe, Faucher'nin konuşmalarında satır aralarını okumak basit, diye düşündü Sol. Faucher yönelmek üzere olduğu alanı denemek için "belki"yi kullanıyordu. Dirençle karşılaşınca, "Acaba şöyle diyebilir miyiz . . .?"e geriliyordu. Doğrudan karşı çıkma üzerine, "bunlar güç meseleler" çıkıyordu ağzından ve konuyu değiştiriyordu. Adımlarını az çok birbirlerine uydurarak, birlikte dans ediyorlardı.

"Çoğu kişi için, *Die Keilerjagd* kötülük olgusu karşısında yapılması gereken, yapılması doğru olan ve yapılabilecek olan arasındaki gerilimi dile getirmektedir," dedi Faucher Sol'a. "Sıradan insanlar, belki de nereden olduğunu bilmeden, şiirinizden parçaları ezbere okuyorlar. Fransız öğrenciler onu inceliyor, ondan bilgi ediniyor. Başka birçok ülkedeki çocuklar da." Faucher bu düşüncenin gidişatını tavsattı. "Yabandomuzunda kötülük barınıyor. O şiddetin, vahşetin başı. Onu avlayanlar, bunu da avlıyorlar. Bunu *istiyorlar* mı, ne dersiniz?"

Faucher sorularını savurmadan önce onları elleriyle biçimlendiriyordu. Sol'un yanıtlaması sırasında onaylayarak başını sallıyor, sanki dua ediyormuşçasına bilinçdışı bir hareketle ellerinin parmaklarını kavuştururken bileklerinde kostümünün kumaşı buruşuyordu. Mimiklerini kullanırlarken ve konuşurlarken hiçbir yere göl-

* *Die Keilerjagd* (Almanca) ve *La Chasse au Sanglier* (Fransızca): Yabandomuzu avı. – ç.n.

geleri düşmeyen bu iki adamın üzerinde ışıklar parlıyordu. Sözcükler uçuşuyor ve çevrelerine dökülüyordu.

"Şiirlerinizin temaları evrensel, çünkü temsil niteliği taşıyan bir yaşamdaki olaylardan yola çıkıyorlar, yani sizin kendi yaşamınızdan. Demek istiyorum ki, yirminci yüzyıl ortalarını temsil eder nitelikte: Kayıp, sonra kaçış, sonra direnç, sonra öç alma. Yapıtınız, tuhaf bir koşutluk taşıyan bir yol izleyerek alkışlandı, karalandı ve aklandı ..."

Parlak ışıklarla belirlenen dairenin dışında yalnızca karanlık vardı. Sol'un kulağına bir itişip kakışma sesi geldi ve bunun nedenini anlamak için boşuna çevresine bakındı. Faucher'nin bir sonraki sorusu şiirin son bölümüyle ilgiliydi. Reichmann'ın eski eleştirisi ortaya dökülecekti ve kendisi de şiirin bir yaşam boyu saydam bir seyir izlemediği yanıtını verecekti. Bazen yapıt yaşamın yerini alıyordu.

Ama mağarada neler olup bitti? Bunun anlamı ne? Hepsi de bunu bilmek istiyorlardı.

"Saygın bir Alman eleştirmen şiirin son dizeleri için 'ölümcül bir anlam belirsizliği' teşhisinde bulundu, bu da hararetli bir tartışmaya yol açtı, anımsadığım kadarıyla."

Sol, Faucher'nin sözü nereye getirmek istediğini biliyordu. "Saygın Alman eleştirmen" suçlamayı geri almıştı, ama Sol buna değinmedi. En dikkatle anımsananlarda bile bulunan indirgenemez kuşku niteliğindeki özden söz etti. Anılar içerden dışarıya doğru acımasızdı. İnsanlar zorunlu oldukları için uyduruyorlardı onları. Bunu basit bir dille söylemeye çalıştı.

"Bunlar güç meseleler," dedi Faucher ikinci kez. "Bir film çevrilmesine izin verdiniz. Ama filmde, şiirin olanak verdiği türde anlam belirsizliği olamaz. Ya göstermeye ya da göstermemeye karar verilir. Buradaki, Pa-

ris'teki birçok yorumcu böyle bir uyarlamaya ve, nasıl desek, uzlaşmaz çalışma yöntemleriyle tanınan bir yönetmene razı olmanıza şaşırdı. Şiiriniz karanlıkta son buluyor – Styks* karanlığı diyebilir miyim? Şiirin başlangıcındaki açıklayıcılık burada yok ya da çözülemiyor. Peki böyle bir karanlık nasıl filme çekilebilir?"

Bunlar Ruth için hazırlanmış sorulardı, Sol kavradı bunu. Kendisinin anladığı kadarıyla, onun çekeceği film şiirin bir tür devamı ya da eki olacaktı. Vurgulanmayan bir şimdiki zamanda geçecek ve, sanki yaşamayı sürdürmüşler gibi, avcıların ve peşinde oldukları avın duygusal anlatısını sürdürecekti. Şiirindeki gizemler, filmin açılış karesinden çok önce bitmiş olacaktı. Saklı kalacaklardı. Ruth'u çocukluğundan beri tanıdığını söyledi Faucher'ye, o da önce şaşırmış numarası yaptı, sonra da, değerin sonradan anlaşılmasından, tarihin cilvelerinden söz etti. Sunucu uzun ve karmaşık ölçüde duruma bağlı bir soru sordu ve Sol buna yarı bilinçli komik bir etki yaratmak üzere basit bir "evet" yanıtı verdi. Atalante-Thyella karakterini oynayacak genç kadın oyuncu konusunda birtakım dedikodular vardı. Onlara ayrılan zaman neredeyse bitmek üzereydi.

"Bu yapıtın zihinde doğuş ânını, genç bir adamın düşmanıyla karşılaşmak üzere karanlıkta sürünerek ilerlediği ânı anımsatarak söyleşiyi bitirmek istiyorum. Aynı zamanda da, genç bir şair sonradan en büyük yapıtı sayılacak şiirin ilk dizesini aklından geçirdi. Uzak geçmişte de, deneyimsiz bir avcı avının kendisini beklediği mağaranın dışında bekliyordu. Oysa bunlar, bir bakıma, hepsi de aynı andaki aynı kişiydiler ve hepsi de aynı düşmanla yüz yüzeydi."

* Yunan mitolojisinde, Ölüler Diyarı'nın ırmağı. – ç.n.

Hepsi de başkaydı, diye düşündü Sol. Ben eski ben değilim. O zamanki titreyen delikanlı nasıl olabilirdi? Boş ver ... Bedenin nasıl zihinden farklı yöntemlerle olayları kaydettiğinden ve belleğin de yine farklı yöntemler kullandığından söz etti. Faucher bilgece başını sallayarak onayladı, düşündükleri için ona teşekkür etti ve söyleşi bitti.

Teşekkür ederim teşekkür ederim teşekkür ederim teşekkür ederim.

"... İngiltere'nin önde gelen ressamının gelecek hafta burada Paris'te, Grand Palais'de açılacak ilk tam retrospektif sergisinden önce, onun yapıtlarına göz gezdiriyor olacağım. Yeniden, Solomon Memel, teşekkür ederim ve iyi geceler."

Işıklar yandı ve küçük tiyatro dağıldı. Kameralar geri çekiliyor, yardımcılar içeriye giriyorlardı. Sol geriye yaslanıp gözlerini yumdu. Bir kadının topuklarından gelen klik-klak sesleri üzerine başını kaldırdı. Teknisyen yanında duruyor ve kitabını ona uzatıyordu. İkinci derlemesi. İmza. Genç adamın omzunun üzerinden, bakır kırmızısı saçlı, uzun boylu bir kadının stüdyodaki devingen bedenlerin arasında belirdiğini gördü. Kadın, yorgun yüzünde bir gülümsemeyle, ilerledi.

"Solomon," dedi.

"Ruth," diye yanıtladı Sol, onu kucaklamak için ayağa kalkarak. "İşte buradasın."

1938 yazının sıcak bir öğleden sonrasında, genç bir kadın geniş ve sığ bir ırmağın içinde yürüyordu. Giysisinin incecik kumaşını dizlerinin üstünden düğümlemiş, önünde uzanan duru suya bakarak basacak yer ararken gerisinde bıraktığı iz akıntıyla kıvrıldıktan sonra her bir

adımından önce suyun deviniminin içinde kayboluyordu. Irmak, içinde yumuşak çakıl taşlarının tümsekler oluşturduğu kumlu bir yatakta akıyordu. Ortalarında, suyun dibindeki uzun, parlak kırmızı ırmak otlarının dalgalanışı görülebiliyordu. Genç kadın bunlara ulaşmak istiyordu. İki genç adam onu izliyorlardı.

Kıyıda uzanmış olan Sol genç kadının eğilip kalın bir ot demetini koparıp çektiğini gördü, ganimetini güneşe çıkardığında otun rengi koyulaştı ve sanki doygunlaştı. Dolaşmış sapları ayırdı, sularını silkeledi. Damlalar yine suya döküldü ve kayboldular. Otları boynuna doladı ve ona doğru döndü, yirmi otuz metre ötedeydi. Parmaklarını uzun, kızıl saçlarının arasından geçirirken, Sol ona el salladı. Genç kadın daha sonra ırmağın aktığı yöne dönüp öbür kıyıda dizlerine kadar sığ suya girmiş olan Jakob'a seslendi.

Sol yine sırtüstü uzandı ve gözlerini yumdu. Irmak yanı başında akıyordu, neredeyse hiç ses çıkarmadan. Hava durgundu ve uykuya dalabilirdi. Ama uzaktan gelen üç çığlık havada patlayıp öğleden sonranın ileri saatlerindeki sıcaklığın içinde azalarak zar zor vadiden aşağıya ulaştı. Kırmızı fularlı, giysisi bacaklarına toplanmış genç kadının görüntüsünü, gözlerinin önüne fırlayıveren güdük kanatlı, tiz sesli duman sütunları püskürten org borularıyla donanmış hantal bir kuş zihninden silip götürdü, *tuut*, *t-t-tuut*, *tu-ut*. Başını kaldırdı, ırmaktan yansıyan güneş ışığıyla karşılaşınca gözlerini kırpıştırdı.

Lemberg'den gelen öğleden sonra treni, vadinin biraz daha yukarısındaki Sadagora köyüne yaklaştığında, her zamanki gibi düdüğünü öttürmüştü. Oradan sonra, ırmağın çizdiği kıvrımlara hınçla öykünen kıvrımlı bir yol boyunca, kâh suya yaklaşıp, kâh sudan uzaklaşarak ilerleyecek, sonunda kentin ana istasyonunun hemen dışın-

daki köprüden geçecekti. İstasyon tepenin eteğindeydi ve Lemberg trenini bekleyen tramvay hemen oradan hareket edip kent merkezine giden dik yokuşu tırmanırdı. Trenin düdüğü, hareket etmesi için bir işaretti. Sol, dirseklerine dayanıp doğruldu ve karşı kıyıya doğru seslendi.

"Jakob! Ruth! Hadi gelin!"

Onun sözlerini vurgularcasına, trenin düdüğü yine öttü. Jakob, düşüncelere dalmış bir turna gibi boynunu eğerek, suyun içinde ağır adımlarla karşı kıyıdan yürüdü. Ruth'un çıkarıp suya fırlattığı, paçavrayı andıran fulları su alıp götürdü.

Kentin ana istasyonu, karşı kıyıda demiryoluna koşut uzanan tozlu bir yoldan yürüyerek yirmi dakika uzaklıktaydı. Hiç konuşmadan yürüdüler. Fazlasıyla tanıdıkları bir yoldu ve yüz kez söylemedikleri hiçbir şey yoktu: Sıra sıra kayın ağaçları, çiftlik binaları, ırmak, ötesindeki demiryolu, doğu yönünde uzaklara dek görünen dümdüz tarlalar.

Lemberg treninin yavaşlayan lokomotif sesini işittiler. İstasyonun cam kubbeli tavanı göründü. Lokomotif duman üfledi ve yine düdüğünü öttürdü, köprüden hemen önce frenleri gıcırdadı. Koşar adım ilerlediler ve pazaryerinin sundurmasının yanında tramvayın tanıdık kırmızı ve beyaz kisvesini gördüler. Sürücü, kepiyle kendisini yelpazeleyerek, taşıtın yanında yürüyordu. Taşıta binip yerine oturdu ve birkaç dakika sonra dişlilerin gıcırdayışını işitip tramvayın öne doğru fırlayışını gördüler. Kalkış onlarda eylem coşkusu uyandırdı.

"Hadi!"

Ruth kollarını iki yana açtı, Sol ile Jakob onu ellerinden tuttular ve koşmaya başladılar. Tramvay hattı birkaç metre ötede yolla birleşiyordu. Tramvay yokuşu çıkıp yola saparken, delikanlılardan her biri hattın birer

yanında kalarak Ruth'u çekerek götürmeye başladılar. Hızla koşarlarken Ruth rayların üzerinden gidiyordu. Hızını artıran tramvay büyük bir gürültüyle arkalarından geliyordu.

"Ha-yıır!" diye çığlıklar atan Ruth yorulmuş numarası yaptığından sendeleyerek koşuyordu. Tramvayın çıngırağı çalınıyordu. Ruth ellerini önce Sol'dan, sonra Jakob'dan kurtarmaya yeltendi, ama ikisi de onun elini bırakmadılar. Tramvay gıcırtılar ve gacırtılar çıkararak gittikçe yaklaşıyordu. Ruth'un yüzü aşırı korku, ya da zevkten buruşmuştu. Tramvayın gümbürdeyen ve titreşen ağırlığını duyumsuyordu. Topukları yerdeki taşları dövüyordu. Ellerini nasıl bırakabilirlerdi? Elleri hâlâ sımsıkı tutulmuş olarak ve etekleri dizlerinin üzerine sıyrılarak, onların hizasından biraz daha öne geçti. Sürücü tramvayın platformundan bağırdı ve çıngırak şimdi daha da yüksek bir sesle yine çalındı. Bu kez çınlama bitmek bilmedi.

Jakob onun elini bıraktı. Ruth sıçrayarak hattan kurtuldu, olduğu yerde dönerek kollarını Sol'un boynuna doladı. Tramvay onları düş kırıklığına uğratan bir hızla yanlarından geçti, tren istasyonunun önünde dururken frenlerinden gıcırtılar çıkardı. Jakob gözlerini devirerek öbür ikisine baktı ve tramvayın peşinden yürüdü. Ruth, hâlâ Sol'un kollarında, soluk soluğaydı ve gülüyordu.

Lemberg treninden inen küçük bir yolcu grubu tramvayın gelmesini bekliyordu. İstasyonun dışındaki banklardan kalkarak öne doğru ilerlediler ve kutularını, paketlerini ve valizlerini taşıtın içine sokuşturmaya başladılar. Sol, Ruth ve Jakob, son yolcu da bininceye dek oyalandılar, sonra bir hamlede taşıtın arka platformuna çıktılar, kepinin altından kırmızı yüzü görünen kon-

düktör onları ayıplayarak başını salladı. Sınıf arkadaşları Gustl Ritter'in babasıydı bu adam. Jakob avuçlarını açarak özür diledi ve üçü birden en arka koltuğa sıkıştılar. Gustl'ın babası çıngırağı çaldı ve tramvay hareket etti.

Bacakları giysilerinin üzerinden koltuğun çıtalarına yapışıyordu. Ruth ellerini kavuşturup kollarını uzattı, sonra esneyip başını geriye yasladı. Gözlerini kapattı. Yaz mevsimi saçlarının kızılını koyultmuş ve gözlerinin çevresini çillerle doldurmuştu. Sol ile Jakob bakıştılar.

Tramvay istasyondan sonra dönemeçlerden ilerleyerek yavaş yavaş tepeyi tırmandı ve kent merkezine doğru yol aldı. Taşıt dönemeçleri alırken üçü de birbirlerine doğru savruluyorlardı. Çevrede ikinci ve üçüncü katlara kadar yükselen evler görünmeye ve daralan sokakların yokuşları giderek daha dikleşmeye başladı, sonunda Uhrmacherstrasse ile Polonya Kilisesi arasında, yerel adı "Tümsek" olan yerde, taşıt neredeyse duracak kadar yavaşladı, motorundan iniltiler, raylara sürtünen tekerleklerinden gıcırtılar çıkardı. Bir at ile, sürücüsünün ikisini de tırmandırabilmek için inmiş olduğu ve şimdi kesilen soluğu gelsin diye bir elini dikkatle frenin üzerinde tutarak beklediği bir arabanın yanından geçtiler. Ruth'un saçlarından hafif bir ırmak kokusu yayılıyordu. Tramvayın, yolcular bir yana, kendi ağırlığını böyle bir yokuştan çıkarabilmesi olanaksız görünüyordu.

Ama kiliseyi geçer geçmez taşıt hızlandı. Bir kez takım elbiseleri ve sert kolalı yakaları içinde bir grup erkeğin bindiği, yerel hükümet binasının önünde, bir kez de Laurinerstrasse'nin köşesinde durdu. Koltuklar dolarken, Gustl'ın babası binenleri denetlemek için arka platforma geçti. Sol oğlunun hatırını sordu, kondüktör de yazgıya boyun eğercesine başını salladı. Gustl serti-

fikasını alamamıştı. Hepsi de, bir iki sokak doğudaki, havasız dersliklerinde şimdi yalnızca tebeşir tozu ve sıcaklık barındıran Lise'de yıl sonu sınavlarına girmişlerdi. Ruth gülümsedi ve tramvayın bej renkli tavanına gözlerini dikti. Tereyağı, diye düşündü, bir mandıranın serinliğinde. Taşıtın içi boğucuydu.

Ansızın sokak genişledi. Tramvay Ringplatz'a girerken, kent sanki ciğerlerini doldurup sıcaklığı bedeninden dışarıya üfledi, binaların birdenbire geride kalmasıyla yolcular taşıttan dışarıya doğru emildiler, alanda toplanımış olan kalabalığa katılıp aralarına karıştılar: Ceketsiz adamlar, koyu mavi tulumlu adamlar, kahverengi ya da siyah takım elbiseli adamlar, kollarında sepet ya da çocuk taşıyan kadınlar. Sokakların birinden ya da öbüründen samanlar arasına yerleştirilmiş kutu ya da şişelerle dolu el arabaları çıkıyor, güneşli alandan geçiyor, sonra yine gölgeye girip gözden kayboluyordu. Ev kadınları ince beyaz sicimle bağlanmış et paketleri ya da içi tıka basa doldurulmuş sebze torbaları taşıyorlardı. Isınmış parke taşlarının üzerine Rathaus'un yamuk gölgesi vurmuştu. Kare biçimli saat kulesinin gölgesi de başka bir uzantı oluşturmuştu. Saat dördü yedi geçiyordu. Kentteki, kimsenin aldırmadığı tek trafik ışığı renk döngüsünü tamamlıyordu.

"Kahve," dedi Jakob.

"Kek," dedi Ruth.

"İçki bana fazla geldi!" diye bir alıntıyı yineledi Sol. "Bu ... bir şey içimi köpüklü suyla dolduruyor." Sustu. "Ben parka gideceğimizi sanıyordum."

"Daha sonra," dedi Jakob, yapıştığı koltuktan kalkmaya çalışarak. Platformdan aşağıya atlayıp kafeye doğru yürüdü. Sol ile Ruth onu izlediler.

Schwarze Adler, Rathaus'un tam karşısındaydı. Süs-

lü ön cephesi alanın kuzey yanı boyunca hemen hemen köşeye kadar uzanırdı, köşeden girilen dar bir sokaktan eski tahıl pazarına doğru dönen bir köşe boyunca yan yana dükkânlar diziliydi. Her yaz, bu kahvehanenin masaları hava ısındıkça sokağın girişini neredeyse tümüyle kapatıncaya kadar yayılırdı. Her yıl, genellikle eylülde, Vali kafenin sahibi Auguste Weisz'a bu sorunla ilgili bir mektup yazardı. Masalar emre uyarak geriye alınır, sonra da tümüyle kaybolurdu; zaten ekimde hava dışarıda oturulamayacak kadar soğuk ya da yağmurlu olurdu. Girişteki raflara Berlin, Münih, Frankfurt, Graz, Budapeşte, Bükreş ve Viyana gazetelerinin yanı sıra kentte çıkan *Morgenblattt* dizili olurdu, bu arada kafenin içinde Romence, Almanca, Yidiş, Rusça ve ayda bir iki kez kente gelmeye yüzleri tutan ve cesaretlerine karşılık ödül olarak burada bir kadeh içki içtikten sonra Hapsburghöhe'den aşağıya doğru yalpalayarak tepenin eteğinde haylaz çocuklarına emanet ettikleri atların ve arabaların yanına dönen köylülerin yerel lehçesi kulağa çalınırdı.

Sol, gözleriyle içerdeki masalarda oturanların yüzlerini taradı. Babası bazı günler sabahları burada iş görüşmeleri yapardı, ama öğleden sonraları kereste pazarından başka yerde bulunması olasılığı pek yoktu. Ruth pastaları inceledi ve önce bir ekleri işaret etti, sonra bundan vazgeçerek parlak sarı renkte kremayla sıvanmış, üzerine bir kiraz kondurulmuş pastayı seçti. Jakob karışık pasta tabağı istedi ve garsonun yalnızca başını sallayarak dile getirdiği buyruğa uyarak oturmak üzere bir masaya yöneldi. Birlikte dışarıya çıktılar ve Adler'in düzensiz dış alanının ucunda bir masa bularak yan yana oturup bacaklarını güneşe doğru uzattılar. Ruth ve Jakob'un kekleri ve kahveleri geldi. Garson Sol'a baktı, ama o başını iki yana salladı.

"Rilke yemek konusunda bir şey demiyor," dedi ansızın. "Bir tek dizesi bile yok."

Ruth ile Jakob başlarını kaldırıp kremadan bıyıklarıyla baktılar.

"Niye?" diye hesap sordu Sol, bunun üzerine bitişik masadaki iyi giyimli iki kadın dönüp baktılar.

Jakob yutkundu ve omuzlarını silkti.

Ruth parmaklarını yaladı. "Ne?"

Tam o anda yarısını yemiş olduğu pastasından sarkan bir parça krema, pastanın tepesinden daha aşağıya aldığı kirazla çarpışınca, ikisi birden kayıp giysisinin göğsünden içeride gözden kayboldu. Ruth giysinin boynunu çekiştirip aşağıya baktı. Sol ile Jakob onu izliyorlardı.

"Belki de biriniz Herr Weisz'dan pasta çatalı isteyebilirsiniz," diye bir öneride bulundu kız ilgi gösteren arkadaşlarına. "Niçin Rilke'den söz ediyorsunuz?"

"Ben yemekten söz ediyorum," dedi Sol.

Ringplatz kalabalıklaşmıştı. Erkeklerle kadınlar alana doluştukça, üçünün çevresindeki dönenmeler de ivme kazanmıştı. Uzaktan işitilen bir çıngırak sesi tramvayın Siebenbürgerstrasse'den döndüğüne işaret ediyordu. Çok geçmeden yine göründü, yolcularını kalabalığa döktü, öbürlerini aldı ve tepeden aşağıya yoluna devam etti. Çevredeki binaların gölgeleri alanı aşıp onlara doğru adım adım ilerlerken, Adler'in en uçtaki masasında oturan üçü bu geliş gidişleri sessizlik içinde izliyorlardı.

"Hadi gelin," dedi Sol, gerinerek. "Parka. Gidip oraya saygılarımızı sunalım."

Jakob homurdandı, yine de ayağa kalktı. Ruth, kirazı başparmağı ve işaretparmağı arasında sanki inceliyormuş gibi tutarak, duraksıyordu. Aksırıyormuş gibi ya-

pıp eğilerek gizlice onu bulup çıkarmıştı. Elinden tutularak yürütülen ufak bir erkek çocuğu kırmızı meyveye hiç utanmaksızın büyülenmiş gibi bakıyordu, döndürdüğü kafasının açısı her adımda giderek olanaksızlaşıyordu. Daha fazla döndürecek olsa kafasının omuzlarından kopmasının gerekeceği anda, Ruth kirazı ağzına atıverdi. Çocuğun yüzünde öyle bir öfke belirdi ki, Sol ile Jakob kahkahayı kopardılar. Bir an sonra anne de, oğlu da kalabalıkta gözden kaybolmuşlardı.

Kaçı kayboluyor? Yan sokakta kendilerine yol açmaya çalışırlarken, Sol bıkkınlık içinde düşündü. Yalnızca bir kez görülen onca yüz varken. Hepsi nereye gidiyorlar? Küçük çocuk yaşamının geri kalanında her gün Ringplatz'dan geçecekti, ta ki onu elinden tutan kadın onun torununa dönüşünceye ya da dünya duman olup silininceye dek. Bu düşünceyi paylaşmak istercesine Jakob'a döndü. "Kayboluyorlar!" diyecekti Jakob. "Gidiyorlar ve bir daha gelmiyorlar. Ne olmuş yani?" Ya da buna benzer bir şey.

Sol hiçbir şey söylemedi, yarı yarıya gölgeli ve Kaisercafé'nin masaları dışında hemen hemen ıssız Theaterplatz'a doğru köşeyi dönerlerken adımlarını öbür ikisininkine uydurdu. Yıllarca önce, kentin efendileri uzaktılar ve Avusturyalıydılar. Şimdiyse Romanyalı ve daha yakındılar. Kahramanlık ruhundaki değişim uyarınca, Schiller'in tiyatronun önünde duran heykelinin yerini Mihai Eminescu'nunki almıştı. Kaisercafé'nin müşterileri, sanki bitişik binanın bir eğlenti kusmasını bekliyormış gibi, sessiz sedasız masalarında oturuyorlardı.

"Ne saygısızlık," diye mırıldandı Sol artık Schiller olmayan heykele.

"Ve ne adaletsizlik," diye ekledi Jakob.

"Aldıran kim?" diye yakındı Ruth. "Yasaklanmış da

sayılmaz." Bir yıl önce, üst üste üç akşam *Wallenstein*'ın üç perdesi boyunca bu tiyatroda oturmuştu. "Bakın, Lotte ve Erich buradalar. Rachel de."

Kaisercafé'nin masalarının arasından üç kol havaya kalkıp el sallamıştı. Ruth da onlara el salladı ve yanlarına gitmek üzere ilerledi, bir iki adım sonra topuğunun üzerinde dönerek yerlerinden kımıldamamış olan öbür ikisine bakarak yüzünü buruşturdu.

Yeterince uzaklaştığında, Jakob Sol'a döndü.

"Sana âşık," dedi.

"Ya da sana," dedi Sol.

Jakob başını iki yana salladı. İkisi birden başlarını kaldırıp Eminescu'ya baktılar, ama Theaterplatz'daki ağır aksak geliş gidişleri gözleyen koyu renkli bronz yüz çizgilerine ilişkin söylenecek başka bir şey yoktu. Ruth, onun söylediklerini kaçırmamak için öne doğru eğilmiş ve karışmış saçlarıyla onun yüzünü kapatmış olan arkadaşlarının iskemleleri arasında çömelmişti. Birden ayağa kalktı, şaşırmış gibi yaptı. Kızlardan ikisi güldüler.

"Senden söz ediyorlar," dedi Jakob.

"Bizden," diye yanıtladı Sol. "Yahut senden. Ya da herhangi bir şeyden."

Kızların birbirlerine sokulup sırlarını anlatmalarını ya da başkalarının sırlarıyla ilgili tahminlerde bulunmalarını izledi. Sınıf arkadaşları kendisinin onlar için temsil ettiği şey dolayısıyla ona yaklaşıyorlardı. Aynı zamanda da, onun kendilerinden hiç de farklı olmadığını keşfetme korkusuyla ondan uzak duruyorlardı. Lotte'ye ya da Liesl'e ya da Edith'e doğru uzanacak olsa, onun sıradan temasa, dokunmaya, özlem duyduğu, ama bulamadığı her ne ise ona duyduğu gereksinim karşısında onlar şaşırarak geri çekilirlerdi. Jakob'u altı yaşından, Ruth'u da dokuz yaşından beri tanıyordu. Ötekiler için ise do-

kunulmazdı. Lisede onların şampiyonuydu. Bir seferinde ayağa kalkıp Herr Zoller'e, eğer Yidiş onun ileri sürdüğü kadar kaba bir dilse, nasıl olup da Shakespeare'in bu dile çevrilmiş olduğunu sorduğunda, hepsinin kendisine arka çıktıklarını fark etmişti: Lotte, Rachel, Erich, Jakob, hatta sevimli ve iddiasız Gustl Ritter. Hatta Ruth. Zoller hiçbir yanıt vermemişti. Ama bunda bir gizem yoktu. Zamanını Toynbeehalle ve Üniversite'deki kütüphanelerde geçiriyordu. Fransızca, biraz İngilizce ve annesinden dolayı Almanca biliyordu. Latince, Yunanca ve altı yaşından sonra babasının diretmesi üzerine başlayıp on dört yaşındayken başkaldırarak bıraktığı İbraniceyi kendisi için bilmece gibiydi. O farklı birisiydi: Şair olmayan bir "lanetlenmiş şair"di. Ruth masaların arasından geçerek yanlarına dönüyordu.

Evde yalnızca kendi bilincinin uyanık olduğuna inanabildiği, gecenin geç ya da sabahın erken saatlerinde, inatçı dizelerden bir tanesi daha eklenirse çökecek kadar üst üste yığılana dek, yazıyordu. Safah-Ivriah İbrani Okulu'ndaki son dersinden birkaç hafta sonraydı, babası odasına girmiş ve onu oturdukları apartman dairesinin arkasındaki kestane ağacının çıplak dallarına boş gözlerle bakarken bulmuştu. Oğlunun dalgın yüzüne, sonra da önünde duran sayfaya ve üzerindeki karalanmış bir yığın yazıya bakmıştı. "Demek mesele bu," demişti, Sol'un müsveddeyi gizlemeye çalışan kolunu çekerek. "Demek zamanını böyle boşa harcamayı yeğliyorsun." Bu sözler o sırada açıklığa kavuşmamıştı. Ama Sol birkaç gün sonra bunları anımsamış ve o zaman, olası tüm belirsizliklerinden arınmış olarak anlamını kavramıştı. Bundan sonra da, Sol kimseye, hatta Jakob'a bile, ne yaptığından söz etmemişti. Ruth'un alandan geçerek yanlarına gelişini izleyen arkadaşını izledi.

"'İşte buradayız ve yerimizde sayıyoruz. Konuşun! Doğrulayın!'" diye seslendi Ruth onlara yaklaşırken. Hızlı atılan üç adımla yanlarına geldi. Sonra ikisinin arasına girerek ellerine uzandı ve kendisini izlemeleri için onları sürükledi.

"'Konuşulabilecek ve doğrulanabilecek olanı ... O'nu ... söylemek için tam zamanında geldik buraya!'" dedi onun sağında kalan Jakob.

Sol içini çekti. Geçen kış bu dizenin değiştirilmemiş aslını onlara zorla okumuş ve o kadar çok tekrarlamıştı ki, sonunda en hoşgörülüleri olan bu arkadaşları bile isyan etmişler ve ikide bir kendisine söyleıneye başlamışlardı. Küplere binmiş, tam bu alanda ayaklarını yere vura vura yürümüş, aklına dayısı David'in sözleri gelmişti; kimsenin insanı hiçbir zaman kendisi kadar ciddiye alma olasılığının bulunmadığı ve bunda diretmenin hemen hemen kesin olarak mutsuzluk getireceği yolundaki sözleri. Ruth'u ve Jakob'u bağışlamıştı ya da onlar kendisini bağışlamışlardı ve bu oyun arada sırada sürdürülmüş, giderek üçünün arasındaki özel bir şakaya dönüşmüştü. Hafifçe gülümsedi ve on dokuzuncu yaşının yeterince uzun sürdüğünü düşündü.

Theaterplatz'ın arkasında, kent umulmadık gözden kaybolmalarından birini sahnelerdi. Evler ve kamu binaları biter ve bunların yerine Schillerpark görünürdü. Önlerindeki, yaprakları hâlâ yerinde duran bir sıra kestane ağacının yer aldığı bir tepeye doğru uzanan az eğimli bir yokuştan çıkılan bir "Schillerallee"ndan parka gidiliyordu. Kestane ağaçlarından birinin, gövdesini içinde yüzdüğü topraktan denize bağlamak için palamar gibi kıvrılmış kökleri, üçünün oturma yerleriydi. Sağ taraflarında bir grup erkek çocuğu futbol oynuyordu, ama yaşları sorun çıkaramayacak kadar küçüktü. Ruth, Sol

ve Jakob her zamanki yerlerine oturdular ve sırtlarını ağacın gövdesine yasladılar. Tepenin yamacı karşılarında alçalıyordu ve düzlüğün üzerinden uzaktaki, yamaçları dalga dalga boz-mavi gölgeyle kaplı Cecina Dağları'na bakıyorlardı. Güneş, gündüzün arta kalan aydınlığını sürüklüyordu. Sol yüzünde onun sönmekte olan sıcaklığını duyumsadı. Ruth gözlerini kapatmıştı, ama Jakob çocukları izliyordu, oynadıkları oyunun kargaşası onları gittikçe yamacın daha da aşağılarına sürüklüyordu. Üçü bütün yazı birlikte geçirmişlerdi, tıpkı geçen yaz ve önceki yaz olduğu gibi. Birlikte geçirdikleri günler çoğu zaman burada sona ererdi.

"Ömrünün geri kalanını bizi özleyerek geçireceksin," dedi Jakob. "Buradan gidince."

Ruth gözlerini açtı.

"Eğer gidecek olursam," diye yanıtladı Sol, şaşkınlığını gizleyerek. Bunu daha önce konuşmuşlardı. Viyana ya da Paris, Floransa ya da Berlin, uzak kentler düşüncelerinde yer alıyor, onu buradan uzaklara götüren yörüngelerde dönüp duruyorlardı. Düşlediği bir gelecek onu bekliyordu, bir yerlerde. Üçü de buradaki geçmişlerini düşüneceklerdi, ama o gitmiş, hiç dönmemecesine gidenlerin olağanüstü yaşantısını sürdürüyor olacaktı.

"Klokucza'ya kadar gidebilsem, ne mutlu bana," dedi.

Jakob'la göz göze geldiler, ama arkadaşı başını çevirip futbol oynayanlara bakındı. Gözlerinin önünden uzaklaşmışlardı, oysa durgun hava tiz bağrışmalarını, hatta çizmelerinin topa vururken çıkardığı sesleri bile öylesine eksiksiz iletiyordu ki, sanki eskisinden bile daha yakındaydılar, gürültücü bir hayaletler takımı.

"Belki de giden biz, kalan ise Sol olur," dedi Ruth. "Venedik'te sözüm ona bir teyzem var. Bir su kanalında otu-

ruruz, yalnızca sen ve ben, Jakob. O bizi bırakıp gider-se de, tam burada bir villa satın alıp birbirimize Schiller okuruz." Okuldan birkaç arkadaşıyla birlikte, *Die Jungfrau von Orleans* oyununun provalarına katılıyordu.

"Komşularımız bizi evden kovdurtur," dedi Jakob.

"O zaman Rilke okuruz."

"Bizi taşlarlar."

Jakob bunu söylerken çabucak gülümsedi. Ruth, Jakob'u zihnindeki kasvetli düşünce ağından, vedalaşma olasılığından uzaklaştırıyor, diye düşündü Sol.

*Burası işte anlatılır'ın çağı, burası yurdu onun. Konuş ve doğrula.**

Anlatacak bir şey yoktu. Arkalarına gizledikleri bir sır yoktu, o zaman. Ruth'un Jakob'u neye kışkırttığını anlamıyordu. Belki de kendisine yöneltilen bir şakaydı bu. Anlatılır olanın çağı neredeydi? Ne zaman olacaktı?

"Ya da taşlamadan da beterini yaparlar," diye konuşmasını sürdürdü Jakob bir an sessizlikten sonra. Ayağa kalktı ve yukarıdan Sol'a baktı. "Ama o zamana kadar sen gitmiş olacaksın," dedi sert bir sesle. Sonra başka hiçbir şey söylemeksizin döndü ve yokuşu tırmanmaya başladı.

"Jakob!" Ruth arkasından seslendi. "Jakob bekle, ne yapıyorsun?"

İkisi de ayağa kalktılar ve Sol arkadaşının peşinden gitmeye yeltendi. Ruth'un eli onun koluna dokundu.

"Yararı olmaz. Bu halde olduğu zaman yararı yok."

"'Bu halde' derken ne demek istiyorsun?" Sol, Jakob'un tepeye doğru tırmanarak uzaklaşan sırtını izledi. Ruth'un parmakları bileğini kavradı. "Ne halde?"

* *Duino Ağıtları*'ndan bir dize. Rainer Maria Rilke, IX. Ağıt, İyi Şeyler Yayınevi, çeviren: Can Alkor, Haziran 1993, s. 69. – ç.n.

"Kal burada," dedi Ruth.

Tepenin üzerinden yalnızca kentin en büyük yapılarının çatıları görünüyordu. Sol ile Ruth, Jakob'un uzaktaki yamacın arkasında gözden kaybolmadan önce durakladığını gördüler. Kuleler ve sivri yapıların arasında bir an dar ceketi ve dağınık saçlarının resmi çizildi: Boğulmuş bir kente gömülen bir dev. Saint Maria ve Heilige Kreuz kiliselerinin rüzgâr fırıldakları doğudan gelen bir esintiyle, birbirleriyle eş zamanlılık içinde ağır ağır dönüyorlardı. Uçsuz bucaksız manzarada, onların bitişiğindeki Rathaus'un saat kulesi, tepesinde duran çift kanatlı kartalla sanki ufacık bir tapınaktı. İkisi birlikte ağır ağır yokuşu tırmandılar ve önce Ortodoks Katedrali'nin kubbeleri, sonra da Ermeni Katedrali'nin çan kuleleri ve payandaları karşılarında yükseldi. Son bir adımla Saint Nicholas'ın tuhaf görünüşlü güdük kuleleri ve yerini aldığı eski ahşap kilisenin tepesi karşılarına çıktı. Bunun gerisinde, tepenin daha da aşağısında ve görünmez konumda bir havra vardı. Esinti onlara ulaştı. Sağ taraflarında, uzakta, Volksgarten'daki kumarhanenin tek flaması, sonra Toynbeehalle'deki görevlilerin astıkları üç renkli bayrak ve son olarak da Deutchehaus'un üzerinde asılı duran gamalı haç uyanarak dalgalanmaya başladı. Kent günbatımının puslu ışığında ışıldıyordu.

"Dünyanın en hüzünlü atı gibi bakıyorsun," dedi Ruth. Kız kendisini dürtünce, gülümsedi. "Jakob'u merak etme. Her şey yoluna girecek."

Evine dönüşte Schillerpark'ın güney ucuna yürüdü. Kenarında kavak ağaçlarının yükseldiği bir bulvar ve önlerinde sebze bahçeleriyle bir sıra köy evinin arasında kalan bakımsız çayır daralarak bir patikaya dönüştü. Pa-

tika bir sokağa dönüştü ve buradan sonra Sol'un Masarykgasse'ye ve eve ulaşabilmesi için yalnızca sola, sağa, sonra yine sola sapması gerekiyordu. Ama sokaktan yürümeyi sürdürmek yerine, Sol ağaçlara doğru yürüdü. İlerde, çocukken demir parmaklıklı pencereleri kendisini ürküten eski cezaevi vardı. Şimdiyse, ambar olarak kullanıldığından görünümü hiç de ürkütücü değildi. Bunun ötesinde de, yüksek bir tuğla duvarla çevrili, kereste pazarı vardı.

Ayrılmadan önce, Ruth'a çay içmeye gelip gelmeyeceğini sormuştu. Kız başını sallayınca da, perşembe günleri provası olduğunu anımsamıştı. Bunu daha önce düşünmesi gerekirdi. Theaterplatz'dan sonra doğru eve dönselerdi, Jakob suratını asarak yürüyüp gitmeyecekti. Erich'i de yanlarına alabilirdi ve Lotte ile Rachel'i de. Irmaktan geri dönerken buna değinmeliydi. Anlaşılan yüzünden pişmanlık okunuyordu ki, Ruth ona neyi olduğunu sormuştu. Ruth anlamamıştı; hiçbirinin aklına gelmemişti. Annesi onun arkadaşlarının yanında epeyce normal davranırdı. O anda ondan provaya gitmeyip kendisiyle birlikte gelmesini doğrudan doğruya istemeyi düşünmüştü; yalnızca ikisi bile birlikte olsa. Bu dürtüyü dile getirmemek için yutkunmuştu. Ruth yamaçtan aşağıya koşmaya, kendisi de eve doğru yürümeye başlamıştı.

Kereste pazarının arka kapısı günbatımına kadar kilitlenmezdi, çünkü kentin güneybatı kesiminde yaşayan görevliler kestirme yoldan eve gitmek için burayı kullanırlardı. Kimsenin dikkatini çekmeden buradan geçip Siebenbürgerstrasse'ye çıkabilirdi. Şu anda sokağa bakan pencerenin önünde oturup kendisini bekleyen annesini düşündü. Dakikalar geçerken onun umudu artıyor mu, yoksa azalıyor muydu acaba?

Eve git, diye düşündü. Parkın güney sınırının ötesindeki sokaklar onu çekip aldı. Yanında, elllerinde sefertasları ya da çantalarıyla, yıprannmış takım elbiseli ya da tulumlu adamlar yürüyordu. Hepsi de birer birer evlerine girdikçe sayıları azaldı ve sonunda Masarykgasse'nin hafif eğimli yokuşundan aşağı yürüyen bir tek kendisi kaldı. Sokağın yarısını geçtikten sonra, bir binanın birinci katındaki bir pencerede bir ışık göründü. Bir soluk aldı ve dudaklarını büzdü.

Kapıyı annesi açtı.

"Baban dışarda. Geç dönecek."

Ufacık mavi çiçekli, pamuklu bir yaz giysisi seçmişti. Makyajı hafifti ve saçlarını tokalarla gelişigüzel tutturmuştu. Sol, öndeki salona bir göz attı. Masaya bisküviler ve kekler dizilmişti.

"Dışarda nerede?" diye sordu, yanıtı bilmesine karşın. Babası, Lupu mobilya fabrikasında cilacı olarak çalışan ve Flurgasse'de oturan Petre Walter ile içmeye gitmişti. İkisinin de hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini bildikleri, ama yine de haftada iki üç kez uzun uzadıya tartışmalarını gerektiren, aileleriyle birlikte Güney Amerika'ya göç etme tasarıları vardı. Bundan önce de, kereste pazarında çalışan iki kardeşe miras kalan ufak bir arsada, üzerinde daireler olan birkaç atölye inşa etme tasarıları vardı. Bundan da önce, bir taşıma-simsarlığı tasarısı, ama yoksa kayınbiraderiyle, David Dayı ile, talihsiz bir ortaklık girişimi mi girmişti araya?

"Neredeler?" diye sordu annesi. "Ruth nerede?"

"Provada," dedi umursamaz bir sesle. "Sana söylemiş."

"Pazartesi ve perşembe günleri," diye tekrarladı annesi dalgın dalgın. "Eh," dedi, "o zaman biz de Jakob ve Lotte ile yetiniriz, başka kim? Erich mi? Ne güzel soh-

bet etmiştik ... Geçen sefer neden söz etmiştik? Söylenecek çok şey kalmıştı daha."

Annesi onun omzunun üzerinden, orada olmadıklarını bildiği konukları arayarak merdivenlere bakınıyordu. Artık, iki aydan uzun bir geçmişte kalan "geçen sefer"ki tartışmanın devamı olmayacaktı.

"Bana söz vermiştin, Sol," diye çıkıştı ona. Eliyle belli belirsiz bir biçimde mutfağı işaret etti. "Niçin bütün gün beni hazırlıklarla uğraştırıp, sonra da bir fincan olsun çay içmeye arkadaşlarını buraya getirme zahmetinde bulunmuyorsun? Niçin?"

Sol, böyle bir şey söylediğini yadsıma isteğini yutkunup boğarak, onun sesinin yükselen tınısını dinledi. Dünyanın en hüzünlü atı. Ruth ne demek istemişti? Annesinin sesi daha da acı bir tınıya büründü.

Başını sallayıp, "Beni yoruyorsun, Sol," dedi. "Bugünlerde kendimi çok yorgun hissediyorum."

Bu doğruydu, Sol biliyordu. Çoğu zaman eve dönüp onu yataktan hiç kalkmamış, bütün gününü gözlerini tavana dikip bakarak geçirmiş buluyordu. Bir sorunu vardı ve buna değinilemiyordu. Bir seferinde salonda ağladığını duymuş, yanına gitmiş ve yaşamın böyle sürdüremeyeceğini söylemişti ona. Annesi üzgün gözlerle onun gösterdiği ilgiye gülümsemiş ve merak etmemesi gerektiğini söylemişti. Annesinin elini avcuna almış ve açık açık söylemişti. Değişmek zorundaydılar, üçü de. Annesi bunu onaylayarak başını sallamış, sonra elini onun avcundan çekip içinde bir demet kuru çiçek bulunan kesme kristal bir vazonun durduğu büfeye doğru yürümüştü. Sonra da vazoyu karo döşeli hole taşıyıp yere atmıştı.

Şimdi de sırtını ona dönüp bir çırpıda mutfağa gitti ve kapıyı kapattı. Çanak çömlek şangırtısı ve demlikten

dökülen çayın sesi. Saatlerdir soğumuş duruyordu herhalde. Tabaklarla fincan tabaklarının yerlerine kaldırılması ve fincanların kancalarına asılması. Bir iki saniye sessizlik oldu. Sonra annesinin ağladığını işitti.

Ona yaklaşamadan ya da ondan uzaklaşamadan, dinledi. Ne orada kalmayı istiyordu, ne de oradan gitmeyi.

Viyana, Paris, Berlin.

"Bu sefer ne yaptın ona?"

Babasının sesini duyunca irkildi. Yaşlı adam merdivenleri tırmandığı için biraz soluk soluğaydı.

"Ne yaptın?" diye tekrarladı.

Sol başını iki yana sallayıp çevirdi.

"Hiçbir şey."

"Doğru," dedi babası sert bir sesle. "Hep yaptığın gibi."

Sol oradan uğurlanma süreci sırasında bilinci açık bir uyku hali içindeydi: El sıkışmalar, makyajın temizlenmesi, koridorlar, asansör. Kapıları açıldığında uzaktaki cam duvarların gerisinde, tavanda asılı ekranlardaki görüntüleri izleyen, alçak kanepe ve koltuklara gömülmüş kadın ve erkekler görünüyordu.

"Madame Lackner'in acele gitmesi gerekti," dedi yanındaki Slava. "Ekibi restorandaymış. Sizden özür diledi."

Sol başını salladı, böyle bir düşüncenin Ruth'un aklından geçmesinin pek olası olmadığını düşünerek. Ama otuz yıl önceki Ruth için geçerli bu, diye anımsattı kendi kendine. Fuayedeki havadar bölümlere baktı. Meşgul görünmenin değerli olduğunu bilenlere burada hiçbir şey yaptırılmıyordu, rahatsızlıkları üniformalı bekçilerin ve resepsiyonistlerin gözetimi altındaydı. Ödül ola-

rak da, Kyklops'un göz küresindeki sıvıda kısaca yüzmelerine izin veriliyordu.

"Araba bekliyor," dedi Slava. "Sürücü adresi biliyor."

Güzergâh tanıdık caddelerle başlayıp bitti. Bunlar Paris'in bilmece gibi arka sokaklarıyla birbirine bağlanıyordu. Sürücü homurdanarak iyi akşamlar diledikten sonra hiçbir konuşma girişiminde bulunmadı ve Sol kendi düşünceleriyle baş başa kaldı. Ruth'un yokluğu, bu kısa araba yolculuğunu onunla birlikte yapmayı istemiş olduğunu kendisine büsbütün duyumsattı. Sırtını yasladı ve sokak lambalarının arka pencereden vuran ışıklarını izledi. Kucaklaştıklarında, bir eliyle kendisini kavramıştı; ceketinin ve gömleğinin kumaşı üzerinden onun tırnaklarını algılamıştı. Ama sonra, Ruth geri çekilip yüzüne baktığında, son derece sakin görünüyordu. Yıllardır düzensiz aralıklarla onun başarılarını ve arada bir uğradığı geçici başarısızlıkları haber almıştı: Birtakım ödüller için aday gösterilmesi, bir stüdyoyla kontrat konusunda çıkan bir anlaşmazlık, California ölçütlerine göre bile acı sayılacak bir boşanma, bir süre sessizlik ve yönetmen olarak yeniden ortaya çıkışı. Çektiği ilk üç film Fransa'da vizyona çıkmamış, ama sonra Paul Sandor ile *Hiçbir Şeye Karşılık Hiçbir Şey*'i çekmiş ve bu film her yerde gösterilmişti. Sol film yıldızının oyununu ben merkezci bulmuş ve film de kendi anımsadığı Ruth'la ilgili hiçbir şey içermediği için onu rahatsız etmişti. Bunu, eleştirmenlerin nefretine uğrayan ve daha da başarılı olan *Mavi Gündoğumu* izlemişti. Şimdi de sırada *Die Keilerjagd* ya da adını ne koyacaksa o vardı.

Eşgüdümsüz olgular söz konusuydu. Kendisi bunları birbirine bağlayan yaşamı –Ruth'un Amerika'daki yaşamını– bilmiyordu, nasıl ki Ruth'un da kendisininkini bilemeyeceği gibi. Yirmi beş yıllık süre içinde, her ikisi

de telefonda olmak üzere, iki kez konuşmuşlardı. Bu konuşmaların sonuncusu üç hafta önce, Moderssohn ve filmin prodüktörü arasındaki görüşmeler, anlaşılan ancak bir film yönetmeni ve bir şairin çözümleyebileceği bir çıkmaza girdiğinde gerçekleşmişti. Sudan bir konuşma yapmışlardı. Kendisi Ruth'un şivesiyle ilgili hafif bir şaka yapmış, o da ne demek istediğini sormuştu. Yılın o döneminde "Avrupa'da" havaların nasıl gittiğini sormuştu.

Daha önceki konuşmadan ise hemen hemen hiçbir şey anımsamıyordu. On beş yıl sonra bile, dairesinde oturup uzaktaki bir santral görevlisinin aradığı numarayı bağlamasını bekleyen adamla, saatlerce sonra aynı dairede elinden düşen alıcıdan çıkan öfkeli vızıltıyla uyanan farklı adamı birbirinden ayıran bir uçurumu, sarhoş benliğinin kilometrelerce uzaktaki bir kadına sayıklayarak konuşmakla geçirdiği birkaç yitik dakika belirliyordu. Bu uçurum düşlerine girip duruyordu. Bazen üzerinden atlıyor, ama çoğu zaman ona yaklaşırken tökezleniyor ve korkunç bir sakarlığa uğruyordu. Sanki kendini kurtarmaktan acizdi ya da sonunda kenarından aşağıya yuvarlanmayı geciktirme dışında hiçbir şey yapamıyordu. Yere çarpma anının hemen öncesinde ter içinde ve titreyerek uyanıyordu. Ona neler söylediğini bilmiyordu.

Sürücü ağır araca usturuplu bir biçimde köşeleri döndürürken, arabanın amortisörleri eğilip bükülüyor, silkiniyor ve kendisini hafifçe sallıyordu. Çok geçmeden, restoranın bir otelin beyaz cephesinde yükseğe asılı mavi neon harflerle yazılı adı göründü.

Sol, aşağı yukarı her altı haftada bir bütün Paris'teki panolardan bakan Sandor'un yüzünü anımsadı. Ünü arttıkça, giderek gülünçleşen kostümlerin üzerinde yıldızın abartılı yüz çizgileri görünüyordu: kovboylar, bir

boksör, askerler. Kendisi Paul Sandor olarak kalıyor ve filmleri onu dokunulmaz kılarak çevresinde uçuşuyordu. Buna karşılık, kendisi de her nasılsa onları gülünç kıldı ve bir yıldız olarak kimliği önem kazandıkça filmleri başka her şey pahasına onun egemenlik ruhunu öne çıkarmaya başladı. Oyunculuğu ne denli iyiyse, film de o denli geride kaldı. Derken, bir yıl içinde, hayranları onu terk etti.

Hiçbir Şeye Karşılık Hiçbir Şey'in çekimi sırasında geçen bir olay anlatılmıştı. Ruth son sahnenin çekimi için Paul'u ve küçük bir ekibi Arizona çölüne götürmüştü. Paul evini, işini, eşini, çocuklarını, dostlarını kaybetmiş bir karakteri oynuyordu. Fransız basınında yayımlanan söyleşilerde Ruth'un anlattığına göre, Paul senaryo uyarınca yalnızca karakterin "son yok oluşunun" gerçekleşeceği çöle doğru koştu.

Ruth, Paul'u engin doğada ufacık bir siyah noktaya indirgeyecek bir dizi uzun plan çekimle işe başlamıştı. Daha uzun erimli bir objektifle yapılan ikinci bir dizi çekim onun yüzüne odaklanmıştı. Paul yürümüş ve yürümüş ama yaklaşamamıştı. Terlemişti. Sanki yorulmuyordu. "Yüz ifadesinden yoksun, çünkü ne kim olduğunu, ne de ne yapması gerektiğini bilmiyor", yorumunda bulunmuştu Ruth sonradan, söyleşiyi yapan da bunun Sandor'un kendisinden çok, Paul'un karakterine bir gönderme olarak anlamıştı. "Bu noktada yönetilmiyor, yazılmamış bir senaryoya uyuyor."

Sıcak yüzünden kamerayla ilgili mekanik sorunlar çıkmıştı. Paul'un yüzü kuruydu, çünkü teri buharlaşıyordu. Kameraya yaklaştığı her sefer, Ruth donanımı kamyonete yükletip bir kilometre ötede yeniden kurdurtuyordu. Bunu altı kez yaptılar. Yedincisinde, Paul koşmaya başlamıştı. Kamyonetin arkasından koşarken çekimini yap-

mışlardı. Sonra da eskisi gibi çalışmalarını sürdürmüşlerdi.

Eleştirmenler *Hiçbir Şeye Karşılık Hiçbir Şey*'de Paul'un oyunculuğundaki yeni bir coşkudan söz etmişlerdi. Kamera ile onun yarattığı karakter arasındaki uzaklığın ortadan kalkmasıyla, yıldızın sergilediği kusursuz tekniği delip geçen bir çekicilik öğesi belirmişti. Bazıları bu öğenin onda her zaman var olduğunu ama gizli ve dondurulmuş olduğunu ileri sürdüler. Bunu bulup açığa çıkarmak için daha cesur bir yönetmen gerekmişti: Paul Sandor'un yaptığı şeye aynı zamanda gereksinim ve nefret duymasını açığa çıkarmak için.

Böylece Ruth onu kavurucu güneş altında koşturmuştu. *Hiçbir Şeye Karşılık Hiçbir Şey*'in son görüntüleri o gün saatler süren çekimden alınan karelerin montajıyla tamamlandı: Paul'un oynadığı karakterin ayağa kalkmaya çalışması, sendelemesi, sonra hafif eğimli bir yamaçtan aşağıya yuvarlanması; bir darbeden kaçınırcasına bir kolunu kaldırması, elleriyle dizlerinin üzerinde emeklemesi, doğrulmaya çabalaması. Sandor yere serildiğinde ekip isyan etmiş, yarı baygın oyuncuyu kamyonetin arkasına bindirip Flagstaff'daki bir hastaneye götürmüşlerdi. Daha sonra Ruth ve Sandor'un kendisi bunu yadsımışlardı.

Araba durdu.

Gare du Nord'un koyu renkli binasının karşısındaki birahane Sol'un iyi tanıdığı bir yerdi. Ne beyaz keten masa örtüleri kâğıttan örtülerle değiştirilmiş, ne de yeşil deri döşemeli kanepelerinin yerini daha kolayca ileri geri çekilebilen iskemleler almıştı. L biçimindeki salonunun bir kolu binanın derinliklerine doğru uzanırdı. III. Alexandre Köprüsü'nün parmaklıklarına takılı lambaların benzerlerinden yayılan sarı ışık, birbirleriy-

le açı oluşturan aynalar sayesinde bir duvardan öbürüne yayılıyordu. Gürültülü mekânı bölen kare sütunlar da aynalarla kaplıydı. Sol birahaneden içeriye girerken kendi görüntüsünün yakınlaşmasını izledi. Ansızın görme alanının sınırında Ruth'un yüzü belirdi. Birahanenin özgün dekoru onun yüzünü öyle çabucak yansıtmıştı ki, Sol baştan onu yalnızca aklından mı geçirdi, yoksa gördü mü, diye karar veremedi. Sol durdu ve bu görüntüyü yaratan rastlantısal konumu bulmak için aynalı sütunlara ve duvarlara bakınarak döndü. Ama görüntü silinmişti ve onu yeniden yakalayamadı. Ruth, Sandor ve başka kimler onlarla birlikte yemek yiyorlarsa, görünürde yoklardı.

İlk yemek salonunun kenarı boyunca bir bar uzanıyordu. Masa boşalmasını bekleyen müşterilerle Amerikalı gençlerin kılığına bürünmüş büyük bir genç grubu birbirlerini yok sayarak ve olabildiğince yüksek sesle konuşarak orada bir arada oturuyorlardı. Sol, özürler dileyerek, aralarından geçmeye çalıştı.

"Monsieur Memel, bize onur verdiniz." *Maître d'hôtel* karşısına dikildi. "Madame Lackner'in grubu burada." Adam Sol'a yol vermek için yana çekilirken bara ve bitişiğindeki masalara bir göz attı ve gençlere bakıp kaşlarını çattı.

Birahanenin en arkadaki köşesi yüksek zeminliydi ve renkli buzlu cam bölmeleri burayı öbür müşterilerin gözlerinden kısmen koruyordu. Gösterişli döşenmiş bu içerlek köşede, grup, üzeri şimdiden yarısı boşalmış şarap şişeleriyle dolu büyük yuvarlak bir masada oturuyordu. Onun yaklaşması üzerine Ruth kalktı, yanında oturanların iskemlelerinin arkasından geçip gelerek onun yanağına bir öpücük kondurdu. Bir düzine adamdan ikisi Sol'a merak duymaksızın baktıktan sonra konuşma-

larını sürdürdüler. Üçüncü birisi masanın karşısından ilgisiz gözlerle baktı ona. Bu Sandor'du.

"Rolf, Vittorio, Julian, Peter, François, Erno, Ethan ..." Ruth adlarını saydıkça her biri başını kaldırıp çabucak bir selam verdi. "Genelde, ekip bu. Şimdi de," derken onların dikkatlerini çekmek için sesini yükseltti, "hepinizin bildiği gibi, size Solomon Memel'i tanıştırayım."

Onların toplu bakışları altında, Sol tedirgin duruyordu. Kendisine en yakın konumda olanların ağızlarından dökülen selamlama sözcüklerini işitebilmek için kulak verdi. Gerideki bardan gelen gürültü yeni bir perdeye ulaşmıştı. Birdenbire restoranın ön tarafındaki uğultunun arasından bir protesto sesi yükseldi.

"Lanet olsun," diye mırıldandı Ruth. Sol'un yanından sıkışarak geçip yemek salonundan patırtının kaynağına doğru ilerledi. Sol onun arkasından baktı ve yeniden dönüp baktığında Sandor koltuğundan kalkmış, masanın üzerinden eğilerek kendisine elini uzatıyordu.

"Ben Paul," dedi. "İçeriye girdiğinizi gördüm. Bakın." Yemek salonundaki, barın önünde gelişen olayın minyatür boyutlarda göründüğü aynalı sütunlardan birini gösterdi: *Maître d'hôtel* ellerini kollarını sallıyor, bir kız parmağını onun göğsüne doğru tutuyordu. Ruth kızın yanında belirdi ve elini onun omzuna koydu.

"Hadi gel otur. Şu şaraptan iç biraz."

Ekipten birisi, belki Rolf, Sandor'un solunda konuşmasını sürdürmek için sabırsızlıkla bekliyordu. Sandor onu gücendirmeksizin görmezden geldi.

"Ilginç bir kadın Ruth. Siz birbirinizi savaştan önce tanıyormuşsunuz."

Sol cebinden bir sigara çıkarırken başını salladı. Sandor onun sigarasını yaktı ve kendisine ikram edileni almadı. Elleri kocaman, diye düşündü Sol. Ama hareket-

leri, çakmağı tutuşu, zarif. "Birlikte büyüdük," dedi. "Sonra yollarımız ayrıldı."

Masadaki kümeleşmeler, düğümleşmeler ve ayrışmalar başka başka görünümlere bürünürken, iki adam konuşmaya koyuldular. Geç gelen dört Amerikalı yüzünden sayıları kabarınca (Sol bunların filmle ilişkilerini kestiremedi), cam duvarlı bölmelerinin hemen dışında duran ikinci bir masaya acele servis kondu. Adamlar iki masa arasında gidip geliyor, avuçlarını beyaz keten örtüye dayayarak eğiliyor, yahut iki iskemle arasında diz çöküyorlar, başları bir tenis maçının izleyicileri gibi sağa sola dönüyordu. Belli ki Ruth'u oradan uzaklaştıran durum sürüyordu. Daha geri dönmemişti.

Sandor eliyle ekmek kırıntılarını süpürdü, kollarını masaya koydu ve bakışlarını aralarındaki masa örtüsüne yöneltti. Konuşuyor, sonra gözlerini yana doğru çevirip Sol'a göz atıyor, o da bir yorumda bulunuyor ya da onaylayarak başını ağır ağır sallıyordu. Aralarında gelişen yakınlaşma kozası Sandor'un eseri, onun oyununun bir parçasıydı. Yine de, Sol'un dikkati gidip geliyor ve oyuncudan başka yöne kayıyordu, herhalde bu dalgınlığını sezdiğinden dikkatle biçimlendirilen bu söz alışverişini kesen o oldu.

"Ruth nerede kaldı?" dedi birden, bunun üzerine ikisi de ayağa kalkıp cam panonun üzerinden baktılar.

Ruth hâlâ *maître d'hôtel* ile konuşuyordu. Elini onun koluna koymuştu. Adamın yüzünde mutsuz bir gülümsemeye vardı. Bardaki kız kollarını kavuşturmuş, somurtkan bir suratla, arkalarında duruyordu.

"Ne düşünüyorsunuz?" diye Sol'a sordu Sandor.

Yemek salonundaki bütün başlar oyuncuya döndü ama o fark etmemiş gibi görünüyordu. Onun bu dobra dobra sözleri Sol'u gafil avlamıştı.

"Anlamadım," dedi.

"Kız. Kim olduğunu biliyorsunuz, değil mi?"

"Hayır. Ben ..."

"O sizin Atalante'niz, ya da Thyella'nız. Lisa Angludet."

Kız rengi solmuş bir kot pantolon, süet çizmeler ve bol beyaz bir bluz giymişti. Ruth'un yatışan *maître d'hôtel*'in yanından ayrılmasını pişkin bir edayla beklerken elindeki ağır deri mantoyu sallayıp duruyordu.

"Benimki değil," dedi Sol. Kız bir an ona baktı, yakasının üzerine dökülen gür siyah saçları dolgun dudaklarını ve iri koyu renk gözlerini çerçeveliyordu. Sutyen takmamış, diye düşündü Sol. Çok da genç. Ruth ne yaptığını sanıyordu? Gerçek olanın yüzü istemeden gözünün önüne geldi: Daha güçlü, güzelliği daha az belirgin. Thyella olarak tanıdığı kadının, ve Atalante'nin, maskesi. Yirmi yedi dilde. Belleğindeki bir şey yakalayamayacağı kadar hızlı gelip geçti. Onu bir yerden tanıyordu, bir yerde görmüştü. Lisa Angludet tümüyle yanlış bir seçimdi.

"Monsieur?"

Gevşek tuttuğu elini ona uzatmış, önünde duruyordu. Bir magazin yazısından, diye düşündü pek de inanmayarak. Kızın alt dudağı biraz çıkıktı, belki de somurtkan ifadesi doğaldı.

Ruth, "Lisa, seni Monsieur Memel ile tanıştırayım," dedi.

"Tanıyorum." Kız ona gülümsedi, sonra Ruth'a dönüp, "Gitmek zorundayım. Arkadaşlarım bekliyor," dedi. Ruth başını salladı ve kızı yanağından öptü. Üçü de onun dönüp deri ceketi peşinden yerde sürükleyerek masaların arasından kendisine bir yol bulmasını izlediler.

"Bu kız gerçek bir sanat yapıtı," dedi Sandor onun arkasından bakarak.

"Kusursuz," yanıtını verdi Ruth. "Oturun. Konuşmalıyız."

Filmin çekimi, yedi haftalık bir süre içinde, Seine'e bakan Chaillot kesimindeki bir apartman dairesinde gerçekleştirilecekti. Ruth masa örtüsünün üstüne fotoğraflar dizdi. Pencerelerden bakınca sola doğru ırmağın karşısındaki Eyfel Kulesi, sonra da hemen aşağıda ve sağa doğru uzun bir yapay ada olan Allée des Cygnes görünüyordu. Köprü, Pont de Bir-Hakeim olmalıydı. Bu apartman dairesi, ırmağın yukarısına doğru ve öbür yakadan bakan kendisininkinden yalnızca birkaç yüz metre uzaklıktaydı. Sahneler sanki dairenin sonsuz olduğu, odalarının hep başka odalara açıldığı izlenimini yaratacak biçimde çekilecekti. Biraz önce tanıştırılan adamlardan biri şimdi yanlarına geldi ve Sol'a ışıklandırmanın nasıl tavanları alçaltarak daireyi yatay doğrultuda genişleteceğini açıkladı. Paul ile Lisa daha uzun boylu ve birbirlerinden daha uzakta görüneceklerdi. "Burası bir tür mağara. Sizin şiirinizdeki gibi," dedi. "Ama gerçek karanlığı filme çekmeye olanak yok." Özür dilercesine omuzlarını silkti.

Ekip, birer ikişer masaya yaklaşarak Ruth'un çevresinde toplandı. Sol konuşmanın kendisinden uzaklaştığını sezdi. Peki "gerçek karanlık" nedir, diye merak etti.

"Başlangıçta Lisa gergin olmalı. Sonrasını bilmiyorum. Bunu yakalamalısın, Vito. Onu şaşkın, kararsız istiyorum."

"Yüzünü ışıklandırmak zor," dedi demin Sol ile konuşan adam. "Gözleri değişmiyor. Paul'un yüzü en iyi görüntüyü aşağıdan ve yandan gelen ışıkta veriyor, ama bu durumda Lisa'nın elmacıkkemikleri kayboluyor."

"İlk sahnelerin çoğunda oturuyoruz ya da yatıyoruz," dedi Sandor. Dairenin fotoğraflarına baktı. "Galiba ışıklandırma yukarıdan yapılacak."

"Bunu dengeleyebilirim ama yukarıyı aşağıya dönüştüremem," dedi ışık yönetmeni. "Ben hâlâ lamba kullanmamız gerektiğini düşünüyorum."

"Hayır," dedi Ruth. "Bu olanaksız. Hava bulutlu olduğunda ya da yoğun sis varsa, Paris'teki ışık Yunanistan dağlarındaki ışığa yakın. Çok yükseklerde bir yığın ince bulut var, bu yüzden ışık puslu, çok donuk. İstediğimiz şey açısından iyi bir ışık."

"Yunanistan mı?" Sol farkına varmadan konuşmuştu. "Sen ne zaman ... Yani, bana hiç bunu söylememiştin." Sözlerini nasıl sürdüreceğini bilmiyordu.

"Sana söylemek mi?" Ruth dönüp donuk gözlerle baktı ona. Sesinde yeni bir tını vardı ve o an Sol onun kendisinden uzak olduğunu, kendisi düşerken onun yukarıdan baktığını duyumsadı. Hiç tanımıyordu onu. Sonra Ruth'un ifadesi yine değişti ve daha sıcak bir sesle konuştu. "Ama söylenecek bir şey yok ki, Sol. Prodüksiyon bölümü orada çekim yapmaları için bir iki kameraman gönderdi. Sorun nedir?"

Sol omuzlarını silkti. Aralarındaki bu konuşma masadaki herkesin dikkatini çekmişti.

"Oradaki manzara inanılmaz," dedi Vittorio. "Hele dağlarda. Oralarda nasıl olup da sağ kaldınız?"

"Şans," dedi Sol. "Çizmeler."

Vittorio gülümsedi.

"Bu görüntüleri ayraç olarak kullanacağız," diye konuşmasını sürdürdü Ruth. "Onların anılarını, önceki yaşamlarını temsil edecek. Böylece karanlığın içinde ani açılmalar, engin bir gökyüzü ya da göl, dağlar, olacak. Sanki mağaranın, dairenin, kapalı dünyası açılıvermiş ve

kaçtıkları, artık yaşayamayacakları yaşamları sürdürdükleri dünya önlerinde uzanıvermiş gibi."

"Son derece *anlamlı* bir manzara," diye ekledi Vittorio.

Ruth güldü, "Tamam, tamam. İki saatlik bir çekim var. Bunu izlemelisin, Sol." Başını kaldırıp baktı. "Bir film izleme odamız var mı artık?"

Başka başka film izleme odalarının göreceli olumlu özelliklerini ve niçin bunlardan hiçbirinin uygun olmadığını ya da sağlanmamış olduğunu tartışmaya koyuldular, oysa Sol yalnızca Yunanistan'daki ışığın donukluğunu düşünebiliyordu. Ruth'un söylediklerinde bir yanlışlık vardı. Geriye dönüp yirmi beş yıl içinde ışığın kendisini en son aydınlattığı zamanı düşünmeye çalıştı. Ruth'un söylediklerindeki bir şey onu huzursuz ediyordu. Kavrayamadığı bir şey vardı. Çabucak başını kaldırdı ve gizlenmeye gerek görmediği bir merakla kendisini izleyen Sandor'un bakışlarını yakaladı. Oyuncunun yüzüne yavaş yavaş bir gülümseme yayıldı.

"Çizmeler," dedi. "Şans. İyi ışık diye bir şey yoktur. Nasıl olup da sağ kaldınız?"

"Sen sarhoşsun, Paul," dedi Ruth sert bir sesle, Sol vereceği yanıtı düşünemeden.

Sol oyuncunun bakışlarına bir iki saniye karşılık verdi, sonra başını çevirdi.

"Gitmek zorundayım," dedi.

Ruth dışarda ona yetişti.

"Sen ona aldırma," dedi.

"Sarhoş değildi. Bütün gece hiç içmedi sayılabilir."

"Biliyorum. Boş ver. Anlamı yok. Bu gece için özür dilerim. Öbürlerinden uzakta bir yerde buluşmalıydık. Söylenecek öyle çok şey var ki."

Restorandan gelen ışığın oluşturduğu silueti, üzerine bastığı ıslak kaldırımda yansıyordu. Yağmur yağmış olmalıydı. Sol onun yüz ifadesini seçemiyordu.

"Şimdi Anlatılır'ın zamanı," dedi ciddi bir sesle.

"Öyleyse anlat bana."

Ruth'un yüzü okunmuyordu. Sol onun karşısında duraksıyordu.

"Öyle çok şey ... Neredeyse otuz yıl, Ruth."

"Sana mektup gönderdim. Başka başka adreslere."

"Ben hiçbirini almadım."

Ruth omuz silkti. "Lisa konusunda ne düşündüğünü söyle bana."

"Genç," dedi Sol hemen. "Fazla güzel."

"Sen onu çıplak görmelisin," diye yanıtladı Ruth. "Düşünebileceğinden daha kötü. Ama Paul ile araları iyi. Birlikte iyi çalışacaklar, onları mağaralarına yerleştirdiğimizde."

Sol onaylarcasına başını salladı. Ruth onu yatıştırıyordu. İkisi orada durmuşlar, orada olmayan üçüncüyü düşünüyorlardı. Ruth haklıydı. Bu gece hiçbir şey söylememe zamanıydı.

Gerçi dudaklarını onun parmaklarına değdirdikten sonra dönüp giden kendisiydi, ama Ruth'un kendisiyle birlikte yürüyeceğini sanmış ve ayrılmalarına şaşırmıştı. Geçmişleri bölümlere ayrılmış, paketlenmiş, mühürlenmiş, istenmeyen havaleli armağanlarla doldurulmuş olarak aralarında dururken, yeniden karşılaşmalarının kendisine huzur vereceğini niye düşünmüştü? Sarhoş kafayla ona telefon etmesinden sonra, Ruth kendisini hiç aramamıştı. Bir sonraki konuşmalarında, on beş yıl sonra, buna hiç değinilmemişti. Üç hafta önce. Nasıl olup da öylesine uzakta kalmıştı bu?

Sola dönüp, önemli bir ad taşıyan bir kavşak olan Va-

lencien Alanı'na giden Denain Bulvarı'na saptı. İlerdeki ışıkların bir durdurup, bir saldığı uğultulu trafik yanından geçip La Fayette Sokağı yönünde gidiyordu.

Trafik gürültüsünün tınısı değişti. Birbirinin eşi, yüksek sürücü bölmeli ve kocaman tekerlekli, eski model kamyonlardan oluşan bir konvoy yaklaşıyordu. Sol onların yaklaşmalarını izledi. Farları ıslak asfaltta sarı lekeler oluşturuyordu. Sanki yeniden yirmi yaşındaydı, geleceği yanından uğuldayarak geçerken yolun kenarında duruyordu. Oysa o zaman bunu fark etmemişti. Hiçbiri fark etmemişti, hatta bunu izleyen günlerdeki olaylar ibret alınacak bir açıklıkla neler olacağını gösterdiği zaman bile. O zaman bile anlamamışlardı. Hemen oradan kaçmaları gerekirdi, her birinin, yüzlerce, binlerce ve milyonlarca erkeğin, kadının ve çocuğun çil yavrusu gibi tarlalara dağılması gerekirdi.

Konvoydaki kamyonlar yanından geçip yollarına devam ettiler, park lambalarının ışıkları ıslak yolda yansıyıp çoğalarak. Kamyonlar uzaklaşırken kızıl parıltıları karanlıkta uzaklaştı. Sonuncusu gözden kaybolana dek Sol onları izledi.

Yedi boğuk patlama sesi kenti sarstı. Tren istasyonunun gerisinden çamur renginde kalın bir toz bulutu yükseldi, rüzgârla yamuldu, sonra ırmağın üzerine çöktü. Geri çekilen Ruslar köprüyü havaya uçurmuşlardı.

Önceki sonbaharda savaş ilan edilmiş, ama bir sonraki ilkbaharda Ruslar Besarabya'yı ve Bukovina'nın kuzey kesimini isteyinceye dek hiçbir şey olmamıştı. Romanya birliklerinin ileri konumlarından kentin kuzey ve doğusuna geri çekilmeleri kentteki polis gücünün, üniversitedeki öğretim kadrosunun büyük bir bölümünün

ve sivil halkın önemli bir oranının ansızın kentten ayrılmalarına neden oldu. Bir hafta içinde, Herrenstrasse ve Siebenbürgerstrasse'nin uçlarındaki pazaryerlerinde sabahın erken saatlerindeki uğultu dinerek kibar bir mırıldanmaya, Ringplatz'daki kalabalık ise düzenli gidiş gelişlere dönüştü ve Gustl Ritter'in babası denetim görevini hemen hemen boş bir tramvayda yapmaya başladı. Sıcağın sokaklara, alanlara ve parklara çöken buğusunu seyrek bir insan trafiği yarıyor, anlaşılmaz bir felakerten sağ kurtulanlar olarak yeni bir rol üstlenen başları eğik kalanlar grubu, yalnızca gidenlerin anılarıyla itişip kakışarak, ağır ağır dolaşıyorlardı.

Bu tuhaf dinginlik, Prut düzlüğünde bir Sovyet zırhlı taburunun görünmesiyle bozuldu. İşgalin ilk haftası süresince Ringplatz'da bir tank konuşlandırılmıştı. Zırhlı birimin yerini de ince suratlı Sovyet komiserlerinin kumandası altında, kahverengi üniformalı, kırmızı yanaklı Ukraynalı köylülerden oluşan birlikler almıştı.

Şimdi, Rusların gelişinden bir yıldan fazla bir süre sonra, Sol, Ruth ve Jakob Schwarze Adler'in önünde oturmuşlardı, kek de yemiyorlardı, çünkü yoktu, ve önlerinde duran fincanlardaki sıvıya hâlâ kahve deniyorsa da, kahve de içmiyorlardı. Sol, Auguste Weisz'ın tezgâhın gerisindeki süslü krom kahve makinesinde hazırlayıp verdiği sıcak sıvının yüzeyinden yükselen buharı izliyordu. Yedi patlama sesinin duyulmasıyla birlikte sıvı çalkalandı, birincisine karşıdaki, önce Rathaus, sonra garnizon komutanının karargâhı olan ve şimdi bomboş görünen binadan gelen güvercinlerin uçuşma sesleriyle bir yanıt geldi.

"Tren istasyonu mu?" diye yüksek sesle merakını dile getirdi.

"Havra," dedi Ruth.

"Köprü," dedi Jakob. "Geri çekilen ordular köprüleri havaya uçurur. Usul budur." İçinin boş olduğunu doğrulamak için fincanını eğdi.

İşgalin üçüncü haftasında üniversiteden kaçan profesörlerin yerine Ukraynalılar ve çevre köylerdeki öğretmenlerden oluşan karma bir öğretim kadrosu geldi, Sol karmaşık sorular sorarak bunların bilgisizliklerini ortaya dökmeye bayılıyordu. Haftada üç kez, kendisi ve orada kalan okul arkadaşları çarlık dönemindeki haksızlıkları ve Sovyet komünizmi sayesinde gerçekleştirilen reformları dinlemek üzere üniversitenin en büyük anfisine doldurulyorlardı. Bu kursun adı "Tarih"ti ve zorunluydu.

Gelişigüzel buyruklarla dersler açılıyor ve kapatılıyordu. Böylece yeni öğretim kadrosu atanmamış olan tıp bölümü kapatılırken, on yedi yıl önce kapatılan Yidiş Tiyatrosu yeniden başlatılmıştı. Doğrudan doğruya bunun sonucu olarak, Jakob bir önceki yılı Eski Yunan ve Botanik dersleri alarak geçirmiş ve Ruth Yidiş Tiyatrosu'nun yönetmeni Pessach Ehrlich'in sahneye koymak için destek aldığı tiyatroya uyarlanmış halk öyküleri ve Sovyet piyeslerinde küçük rollerde oynamıştı. Ruth'un oyuncu arkadaşlarının çoğu, deri bulunamadığı için kapatılan, Weinberg'deki deri fabrikasından gelen kesimciler ve kadın terzilerdi. Ehrlich ise, yanında çalıştığı dişçi kaçıncaya dek, onun yardımcısıydı. Lemberg'den ya da oralıların direttiği kadarıyla Lvov'dan gelen Ukraynalı bir kumpanya Theaterplatz'daki büyük binaya yerleştirilmişti ve orada Shakespeare, Racine ve Kulish'in yapıtları sahneleniyordu. Ruth ile Sol bir akşam Kaiserca-fé'de, bitişiğindeki tiyatrodan gelen seslerin açık seçik işitildiği *Bérénice* oyununu ağızlarını oynatarak ve mimikleriyle taklit ederek çok eğlenmişlerdi. Lvovlu oyuncular avaz avaz bağırarak oynuyorlardı. Kentin yeni efen-

dileri kentte yaşayanlardan dört bin kişiyi Sibirya'da yeni bir yaşam sürmeye yollamışlar ve kalanlara da kent sınırları dışına çıkmayı yasaklamışlardı. Kereste pazarı kapanmış ve Sol'un babası Belediye Fen İşleri bürosunda bir iş bulmuştu, Rusların geri çekilmesinden önceki son görevi de kentteki köprülerin incelenmesiydi.

Ama Weinberg atölyelerindeki eldiven-dikiciler ve eyer-yapımcıları kendi oyunculuklarına inanç besleyemedikleri gibi, bir dişçi yardımcısının onları yönetmesi, ya da bir Rilke hayranının traktörlere övgüler döktürmesi de düşünülemez, diye aklından geçiriyordu Sol. Doktorlar bitkileri değil, insanları tedavi eder, kereste tüccarları da, bunları üretecek odunun tedarikiyle ilgili olmadıkça, çizelge taslakları falan hazırlayamazlar. Geçen yıl boyunca, kentte kalanlar, gidenlerin kılıklarına bürünmüşlerdi. Bu kılıklar onlara uymamıştı ve şimdi köprünün, her biri Sol'un babasının özene bezene dökümünü yaptığı yedi ayağına karşılık yedi patlama, bu iğreti kılıkların çöpe atılması gerektiğini ilan ediyordu. Yerlerini alacak olanlar neye benzeyecekti? İçleri boş, yalnızca bedenler isteyen bir giysi ordusu onlara doğru yürüyüşe geçmişti. Altı gün önce, Almanya müttefikine sırt çevirmiş ve Sovyetler Birliği'ne savaş ilan etmişti.

"Gidip araştıralım mı?" diye sordu Sol. Siebenbürgerstrasse'den yukarı tırmanan tramvayın çan sesi işitiliyordu.

"Yarın," dedi Jakob, gerektiğinden daha uzun bir süre dikkatini yönelttiği saat kulesine bakarak. Öbür iki-si de başlarını kaldırıp baktılar. İki kafalı kartalın takılı olduğu yerde, kulenin sivri ucu çıplak duruyordu.

"Lotte bana Erich'in buradan gittiğini söyledi," dedi Ruth. "Onu gördün mü?"

"Erich mi? Olanaksız!" diye dudak büktü Sol.

"Onu en son iki hafta önce gördüm. Korku içindeydi," dedi Jakob.

Rusların oradan gitmeye hazırlandıkları bir aydır belliydi. Tren tepenin eteğindeki istasyonla Lemberg'deki görünmeyen benzeri arasında sürekli gidip gelerek önce Sovyet görevlilerinin eşyalarını, sonra ailelerini ve sonunda da kendilerini alıp götürmüştü. En son trenin gidişinden sonra, geride bırakılan garnizonun komutanı kentin eski sakinlerine kenti boşaltarak güvenliğe ve Ukrayna'da yeni bir yaşama doğru yola çıkmak için hazırlanmalarını söyledi. Sonra adamlarıyla birlikte o da gitti.

Sol başını iki yana salladı. Büyükanne ve büyükbabaları Ukrayna'dan buraya göç etmiş olan ve Herrenstrasse'deki katedralde ibadetlerini yerine getiren bir esnaf cemaati birkaç yüz kadar göçmenden oluşuyordu, kentteki bilinen komünistler sayıca daha azdı, ama Erich ne Ukraynalıydı, ne de komünist. Altı yaşlarındayken öğrenime başladıkları Meisler Enstitüsü'ndeki dönemin ilk gününden beri tanıyorlardı onu. Ruslarla birlikte kaçmış olması inanılmazdı. Sol bunu dile getirdi.

"İnanılmaz, ama doğru," dedi Jakob. "Birçok şey gibi."

Sol kaşlarını çattı. Erich'in kaçmış olması düşüncesi, kentin terk edilmiş olmasının daha belirgin belirtilerinden çok daha fazla huzursuzluk veriyordu kendisine. Erich sessiz, utangaç eğilimli, vasat bir kemancıydı.

"Kimseye bir şey demeden nasıl gidebilir?" dedi Ruth Jakob'a dönerek.

"Eğer gerçekten gittiyse," diye ekledi Sol. "Kaçıp can kurtaranın kulübesine gizlendiğini anımsıyor musunuz? Üç gece orada kalmıştı."

"Erich artık on iki yaşında değil," dedi Jakob kesin

bir tavırla. "Yüzme havuzunun yanındaki bir kulübede de gizlenmiyor. Gitti ve nedenini bilmiyoruz. Hepsi bu."

Ruth başını eğdi. Sol öfkesinin kabardığını duyumsadı. Geçen bir yıl boyunca Jakob'la pek çok kez tartışmışlardı. Şimdi aralarında, çok uzun süre öylece bırakılmış ve çözümü olanaksız ufak tefek anlaşmazlıklardan doğan bir kin vardı. Duyduğu öfkeyle birlikte, Sol bu ağız dalaşının da bunlara bir yenisini ekleyip ekleyeceğini merak ediyordu. Jakob'un kitabına göre, bilinenle bilinmeyen arasında bir orta nokta yoktu. Kuşkuya hiç yer yoktu. Erich "gitmişti". *Hepsi bu.*

Oysa Jakob yanılıyor, diye düşündü. Erich'in varoluşu sürüyordu. Bir yerlerdeydi. Bilseler de, bilmeseler de, Erich'in yaşamı sürüyordu, görme alanlarının çevresindeki bir titreşim, kaybolmuş bir kaynağa bir gönderme olarak.

Ama Jakob'un bunlarla hiç ilgisi yoktu. Üç arkadaş o yaz birbirlerine çarpıp geriye fırlamışlar, sonra yine çarpışmışlardı. İlişkilerinde yeni bir öğe, aralarına girip kanıt olarak sıyrıklar bırakan pürüzlü bir kum tanesi vardı. Jakob bu göstergelerin anlamını çözmemişti.

"Nereden biliyorsun," diye parladı Sol. Daha konuşacaktı, ama Ruth ayağa kalkmıştı, iskemlesinin ayakları taşlara sürtünmüş ve bu ses Rathaus'un duvarında yankılanarak Ringplatz'daki neredeyse mutlak sessizliği bozmuştu. Sol ile Jakob irkilerek başlarını kaldırdılar, ama Ruth çoktan uzaklaşıyor, duyduğu öfkeyle eteklerini iki yana savrularak neredeyse koşuyordu. Köşeyi döndü ve ikisi de seslenmek için akıllarını başlarına toplayıncaya dek gözden kayboldu.

"Lanet olsun," diye söylendi Jakob yavaşça. Sonra da, Sol onun peşinden gitmek için ayağa kalkmaya davra-

nırken kendinde nedense bir yetki görerek, "Hayır, kendi haline bırak onu," dedi.

Sol yeniden iskemlesine çökerken bunu Jakob'a ya da Ruth'un ruhsal durumuna saygı duyduğu için mi, yoksa nemli havanın sokaklarda birikip binaların duvarlarına yapıştığı sıcak öğleden sonraların kente getirdiği tuhaf uyuşukluk dolayısıyla mı yaptığını düşündü. Sonra, Jakob'un Schillerpark'tan öfkeli gidişini anımsayacaktı. Şimdi hemen hemen iki yıl öncesi bir geçmişte kalmıştı bu: Sovyet işgalinin olduğu yıl ve ondan önceki bir yıl bekleyiş. O zaman Ruth aynı sözcüklerle kendisinin Jakob'un peşinden gitmesini engellemişti. Şimdi yere bakıp konuşmamış olmayı diliyordu. Dilini tutması kolay olacaktı. Ruth'un öfkesinin kendisine yönelik olduğundan kuşkusu yoktu. İkisinin de üzerine rahatsız edici bir sessizlik çöktü.

"Ne yapacağız, Sol?" diye sordu Jakob bir iki dakika sonra. Sesi tınısızdı ve Sol ile göz göze gelmeye çalışırken gözkapakları hareketsizdi. "Biz hepimiz, ne yapacağız?"

Kıskanıyor, diye düşündü Sol. Bu kuşku aklına girdi ve oraya yerleşti. Jakob doğal olandan bir saniye daha uzun bir süre bakmayı sürdürdü. Jakob *bildiği için* kıskanıyordu.

"Ben ..." diye söze başladı Sol, sonra vazgeçti.

"Ne?" diye sordu Jakob, öncekinden daha yavaş bir sesle. "Bana ne anlatmak istiyorsun?"

Üç ay önce bir olay olmuştu. Ruth Yidiş Tiyatrosu'ndaki üçüncü oyunda rol almıştı. Ehrlich birkaç halk öyküsünü uyarlamış ve bunları kırsal yoksulluktan toplu ve makineleşmiş bir özgürleşmeye geçişi çağrıştıracak biçimde birleştirmişti. Dibbuklar* ve ifritler toprak sa-

* Yahudi folklorunda birisinin bedenine girerek onu yönlendiren bir cin. – ç.n.

hiplerini ve başka karşıdevrimci öğeleri temsil etmek zorunda kaldıklarından, oyun inandırıcılıktan uzak bir biçim aldı. Ruth yoldan sapmış birkaç genç kızı ve iki kötü ruhlu "kocakarıyı" birden canlandırıyordu, çünkü Ehrlich'in uyarlaması deneyimsiz oyuncularının birden çok fazla rolü oynamalarını gerektiriyordu. Kostüm değiştirmeler sahne gerisinde bir karmaşaya neden oluyor, şapkaların yerini şaşıran, çizmeleri kaybeden ya da on sekiz role bölünen yedi oyuncunun yarattığı aritmetiksel bilmeceyi çözme çabası içinde kostümlerin düğmelerini koparıp söken kostümcünün oyunculara sövüp saymaları izleyicilerin ıslıkla yuhalamalarını hemen hemen bastırıyordu.

Ruth Sol'a da Jakob'a da oyunu izlemelerini yasaklamıştı, buna karşılık olarak da oyunun her gece baş gösteren felaketlerinin ayrıntılı bir dökümünü onlara anlatıyordu. Çoğu zaman biri, ya da öbürü, ya da ikisi birden oyundan sonra onunla kulis kapısının önünde buluşuyor, oradan onun evine giden kısa yolu birlikte yürüyorlardı, bu sırada Ruth da o geceki felaketleri sıralarken içine düştükleri saçmalığı tanımlayabilecek zaman bulsun diye gerekirse yolu uzatıyordu. Ama üç ay önce Sol onu tek başına bekliyordu. İkisi de gülmekten kırıldıktan sonra yolda durup soluklanabilmek için ellerini dizlerine dayadıklarında kendilerini Flurgasse'nin arkasındaki toprak yolda bulmuşlardı. Yavaş yavaş doğrulmuşlar ve gülmekten kızarmış yüzleriyle suskun kalmışlardı.

"Ben. . . ."

Ama sonradan, bu tek heceyi bile dile getirmeyi başaramamış olduğunu anımsadı. Konuşmak istemişti. Aylardır çekingenlik içinde dönüp dolaşmaları olacakların kaçınılmazlığında buluşurken, bir an her şey apa-

çık belli oldu. Ruth'un acelesi onu şaşırtmış ve susturmuştu. Ruth onu çite doğru itmiş, parmaklarıyla dudaklarını aralamış ve hiçbir çekince duymaksızın onu öpmüştü.

"Ne var?" diye sordu yine Jakob. Şaşırmış görünüyordu.

"Hiç," dedi Sol. "Ruth tedirgin. Bunu unutmamalıyız." Bu cümle kulağına gülünç geldi.

"Ya sen, Sol?" diye sordu Jakob, sesinde hiçbir meydan okuma tınısı olmaksızın, yüzündeki kaygı ifadesi Sol'u şaşırttığı ve yumuşattığı için bulabildiği tek yanıt olarak zoraki bir gülümsemeyle, "Şimdi zamanı *değil*," dedi.

İskemlesini geri itip gerindi. Ayağa kalkarken Jakob yine konuştu.

"Beni bağışla."

Sol yanlış işittiğini düşündü. Nasıl bir tepki vereceğini şaşırarak orada öylece durdu. O anda Auguste Weisz kafeden dışarı çıktı, ama onların aralarında geçenin tuhaflığını sezerek eşikte durdu ve yaklaşmadı. Jakob kahve fincanının lekeli kenarına bakarak dalmış görünüyordu.

"Bağışlanacak bir şey yok," sözleri çıktı Sol'un ağzından.

Jakob kafasını kaldırmadan başını salladı.

Çabucak, diye düşünmüştü toprak yoldayken. Ruth bedenini onunkine dayamıştı. Sol burnunu onun ensesine sürmüş, bir elini de eteğinin altına sokmuştu. Kız daha da sokulmuş, onun elini aynı anda hem durdurmuş, hem de kavramıştı. Ansızın her şey sıcak soluklarının, uygunsuz giysilerinin ve birbirlerinin kokusunun karışımından oluşan bir çırpınışa dönüşmüştü. Sonra Ruth onun kol-

larında kendini bırakmış ve bir iki saniye bir eli onun omzunda, öbürü kaburgalarının altında, öylece kalmıştı. Sol sonradan soyunduğunda onun tırnak izlerini bulacaktı. Derken kız soluk vermiş, ya da içini çekmiş ve sanki kendi soluğuyla ondan uzağa savrulmuştu.

"Hiçbir zaman söyleme ona."

Bunlar Ruth'un ağzından ilk çıkan sözcüklerdi. Jakob'u kastediyordu elbette. Sol onaylayarak budalaca başını sallamış, arzu duyarak onaylamasının belki de kızın durumu sürdürmesinin bedeli olacağını sanmıştı.

"Bana söz ver," demişti Ruth. "Bunu bilse, ölür."

Sol Ruth'un yarattığı melodrama gülümseyerek ona doğru uzanmıştı. Ama Ruth kaçmıştı.

"Söz veriyorum." Daha da açık açık gülümsemişti. "Ama onunla ne güzel bir rakip ikili oluşturuyoruz. Hele söz konusu sen olunca."

Kızın gülümseyeceğini ya da en azından iltifatı kabul edeceğini sanmıştı. Oysa Ruth şaşkın gözlerle bakmıştı.

"Sen *böyle mi* düşünüyorsun?"

Elini ağzına götürmüştü. Topuğunun üzerinde dönerek kaçıp gitmişti. Ruth'un gösterdiği tepki kendisini öylesine şaşkınlığa uğratmıştı onun arkasından seslenmeden önce birkaç saniye orada kalakalmıştı. "Bekle! Ruth! Elbette söz veriyorum."

Başka ne düşünebilirdi ki?

Daha sonra bundan söz etmemiş olduklarını düşündü, kafenin dışında oturan Jakob'un yanından ayrılıp Getreideplatz'dan yürürken. Bu olay da bir daha hiç yinelenmemişti. Biri bilmese de, şimdi üçünün arasında duran bir anı kalmıştı kendisine. Bu belki de kısmen üçlünün, şamataları üçüne de yönelen ve aralarındaki giderek genişleyen uçurumları maskeleyen okul arkadaşla-

rının çevresine kaymalarına neden olmuştu. Yalnız kalmamaları daha kolaylaştırıcı oluyordu. Ama bunu birbirlerinden uğradıkları bir düş kırıklığından çok, yaşıtlarıyla ilgilenmeye başlama olarak duyumsuyorlardı, böylece iki gün sonra tüm kentin zaten bildiği şeyi kendi gözleriyle görüp doğrulamak için köprüye geldiklerinde, arkadaşlarından bir grubun ırmağa girmiş olduklarını görünce, üçü de hafif bir rahatlama duygusu hissettiler ve bunu gizlediler. Hiç değilse bugün yalnızca birbirleri uğruna sahneledikleri karmaşık danstan kurtulmuş olacaklardı. Irmağın kıyısına vardıklarında, Ruth eteğini dizlerinin üzerine sıvadı ve suya girip yürümeye başladı. Sol ile Jakob onu izlediler. Ruth'un iki gün önce ansızın aralarından ayrılıp gitmesine hiçbiri bir daha değinmemişti.

Su sığ yerlerdeki kum setleri ve aralarında bir iki uzun ot öbeğinin köklendiği küçük çakıl taşı birikintileriyle yer yer hızı azalarak, ışıltılı bir durgunlukla akıyordu. Karşı kıyıdaki daha yavaş akıntılı kanal yüzülebilecek derinlikteydi. Oraya yaklaşırlarken, Sol Lotte'nin, Rachel'in, sonra Chaim Fingerhut'ın ve kız kardeşi Lia'nın başlarını seçti. Kıyıda, görünüşe göre uzanmış uyuyan dört beş kişi daha vardı.

Su dizlerinin çevresinden dolanıp köprü ayaklarının yıkıntılarına doğru akıyordu. Dinamitlemeden sonra bir tek kemer sağlam kalmıştı ve varlığını sürdürüşünü kutlarcasına akıntının ortasında duruyordu. Köprünün geri kalanı suyun içindeydi, enkaz eğri büğrü bir set oluşturmuştu.

"Üçlü geliyor! Herkes güverteye!" diye bağırdı Axel Federmann ve yüzenlerin başları onlara doğru döndü. Ruth el salladı. Lotte de ona el sallayıp suyun içine daldı. Üçlü sığlıkta kalmaya çalışıp bunu başaramayarak

ırmağın yukarısına doğru biraz daha yürüdüler. Kıyıya çıktıklarında neredeyse göğüslerinin hizasına kadar ıslanmışlardı. Sol, ırmağın ortasındayken nedense Ehrlich'in sahnelediği bir oyundan esinlenerek eli ayağı tutmayan yaşlı bir kadın gibi yürümeye karar veren Ruth'a elini uzattı.

"Ay, sırtımı doğrultamıyorum! Bacağım ne kadar ağrıyor."

"Bizi eğlendirmeye çalışıyor," dedi arkasından gelen Jakob, Sol'a.

Sol, onu yüzünde şaşırmış bir ifadeyle gerisin geri suya düşürsün diye elini bırakmayı düşündü.

"Teşekkürler," dedi Ruth, elini bırakmadığını görünce. Arkasına dönüp baktığında, Jakob tek adımda kıyıya çıktı.

Küçük gruba ulaştıklarında, yüzenler kurulanıyorlardı. Yanlarında battaniye ve su şişeleri getirmişlerdi. Lia bir somun beyaz ekmeği dilimlerken, ağabeyi ile Axel onu izliyorlardı.

"Bu sabah İaşi'den bir kamyon geldi," dedi Lia Fingerhut ekmeği açıklamak için. "Kamyonda gazeteler de vardı. *Berlin* gazeteleri."

"Nasıl geçmiş?" diye sordu Sol. "Gazete mi? Sen ...?"

"Oraya vardığımda hiç kalmamıştı." Kız ona bir dilim ekmek ikram etti. "Ye."

Yol yine açılmıştı. Son günlerde, Rusların yaklaşması üzerine kaçanlar yeniden ortalıkta görünmeye başlamışlardı. Güneye doğru olan çevre köylerden ya da akrabalarının evlerinde kaldıkları kasabalardan kente dönüyorlardı. Tüm kentte evler yeniden insanlarla doldu, aletler ödünç alındı, onarımlar başladı. Bir yıllık işgal süresince kapalı kalan dükkânların içlerinde hayaletsi karaltılar görülebiliyordu. Üzerlerinde önlükleri ya da uzun

keten pardesüleriyle rafların arasında dolaşıyorlar, kulaklarının arkasına taktıkları kalemleri ellerine alıp defterlerine sayılar karalıyorlardı. Geri dönenler bırakıp gitmiş oldukları kente, getirdikleri konserve yiyeceklerle, mumlarla ve Von Rundstedt'in ordusunun kendilerinden olsa olsa yürüyerek iki günlük uzaklıkta olduğu ve büyük olasılıkla aralıkta Moskova'da olacağı yolundaki söylentilerle geldiler.

"Benim mayom yok," diye arkadaşlarına yakındı Ruth.

"Benimkini al," önerisinde bulundu Lotte.

İkisi birlikte soyunmak için çalıların arkasına gittiler.

Sol çimenlerin üzerine, Chaim ile Lia'nın yanına oturdu, Lia kendisine yüzüp yüzmeyeceğini sordu. Sol başını iki yana salladı. Jakob ayakkabılarıyla çoraplarını çıkarmış ve yeniden suya girmişti, görünüşe bakılırsa giysilerinin ıslanmasına hiç aldırmaksızın köprüye doğru yürüyordu. Ruth koşarak yanlarından geçti ve suya atladı, az kalsın Rachel'e çarpıyordu. Onu Lia izledi ve üç kız suyun üzerinde yalnızca başları görünerek kendilerini akıntıya bıraktılar. Sol sırtüstü uzanıp gözlerini kapattı. Sabah güneşi kızgındı, burnunu yakacaktı. Kayalarla sığlık yerlerin kenarlarından dolanarak akıp giden sığ suyun sesini, kızların giderek uzaklaşan gürültülerini dinledi.

"Erich'ten haberin var mı?" Axel'in sesiydi bu.

"Söylenenler doğru mu?" Gözlerini açmadı, Jakob'un orada olmayışına sevindi.

"Ben inanamadım."

"Paniğe kapıldı." Bunu söyleyen Chaim'di. "Bir hafta önce onunla konuşmuştum. Yalnızca Berlin'deki amcasından söz ediyordu."

"Ölen amcası mı?"

"Öbürü. Mektup yazmış. Erich bana mektubu gösterdi. Çok tuhaftı. Hastanede yazılmış."

"Ne yazıyordu?" diye sordu Sol. Doğrulup oturdu.

Chaim omzunu silkti. "Zırvaydı. Deli saçmasıydı."

"Hey! Şuraya bakın!" diye onun sözünü kesti Axel, karşı kıyıyı göstererek.

Mayolu yarım düzine adam köprünün orada toplanmışlardı. İkisi taşıdıkları panoya harıl harıl bir şeyler yazıyorlardı. Başka biri sırayla her bir ayağı işaret ediyor, sürekli olarak dönüp gruba bir şeyler söylüyordu. Şapkalarını geriye itmişler ve gözlerini güneşten korumak için ellerini siper etmişlerdi.

"Belediye başkanımız geri dönmeyi uygun mu bulmuş?" diye merakını dile getirdi Chaim. "Bu Popovici, şu ortadaki, öyle değil mi?"

Axel bunu doğrulamak için başını salladı, ama Sol'un dikkati konuşmakta olan başka birilerine yönelmişti. Köprünün sağlam kalan tek kemerinin ortasından, ötedeki güneş ışıkları dolayısıyla siluet halinde, iki kişinin tartıştıkları görülüyordu. Sol ne söylediklerini duyamıyordu ama hareketleri her şeyi anlatıyordu: Birbirlerinin göğsüne işaretparmaklarını batırıyor, çenelerini öne doğru uzatıyorlardı. Erkek –Jakob– sırtı duvara dönük başını iki yana sallarken, kız ona ağız açtırmıyordu. Kız Ruth'tu. Üzerinde yalnızca Lotte'nin mayosuyla ve güneşin önünde kara bir gölge oluşturururken, çıplak gibi görünüyordu. Birden Jakob kolunu kaldırdı ve Sol bir an onun Ruth'a vuracağını sandı. Ama kolunu bir kez, iki kez, havada savurdu. Sonra dönüp kızdan uzaklaştı ve ışığa doğru yürüdü.

"Popovici geri döndüğüne göre, Almanlar çok uzakta olmasalar gerek," dedi Axel.

Sol başıyla doğruladı. Ruth kemerin tam ortasında

durmuş, Jakob'un arkasından bakıyordu. Ona sesleniyor gibiydi, ama böyle olsa bile, Jakob hiç işitmiş gibi görünmüyordu. Sol kaşlarını çatıp Axel'e döndü. Axel'in söyleyecek sözü kalmamıştı.

"Ne konuşuyorsunuz?" Lotte arkalarında belirmişti.

Sol Chaim'in belli belirsiz başını salladığını gördü.

"Hiç," dedi.

Battaniyeleri katlayıp eşyalarını toplayarak tek sıra ırmağın karşı kıyısına yürüdüklerinde öğle sonrasının ileri saatleriydi. Gür otlarla kaplı bir çayırdan geçerek çıktıkları yol kente dönmek için tramvaya binecekleri istasyona gidiyordu. Islak giysileri, pantolonları ve öğleden sonranın kasvetine karşın sürdürdükleri neşeli ruh haliyle yürüyorlardı. Issız tren istasyonuna vardıklarında dışarda duran banklara çöktüler, yalnızca Sol tramvayın tepenin son bölümünden aşağı inişe geçmeden önce görüneceği Sprinbrun Platz'a bakarak bir aşağı bir yukarı yürüyüp duruyordu.

Berikilerin önünde oyalanırken, köprünün altında tanık olduğu sahneyi düşündü. Ruth ile Jakob yan yana oturuyorlardı, ama suskunlardı. Kavgalarının nedeni konusunda hiçbir ipucu vermiyorlardı. O sabah her şey yolunda gibiydi, o zamandan beri ne olmuştu? Ona huzursuzluk veren, elbette ki, kendisinin dışlanmasıydı. Üçünün de paylaştıkları sırlar vardı: Kendisi ve Ruth'un, kendisi ve Jakob'un. Şimdi de Jakob ve Ruth'un.

Tramvayın gelmeyeceğini anlayıncaya dek yarım saat geçti. Isteksizce kalkıp kente gitmek için tepeyi tırmanmaya koyuldular. Artık sesleri çıkmıyordu.

Uhrmacherstrasse'de, Lia ile Chaim veda ederek ayrıldılar. Biraz ileride, öbürlerinden kimisi Heilige Kreuz Kilisesi'nin yanındaki binicilik okulundan saptılar. Lot-

te, Rachel, Axel, Ruth, Jakob ve Sol, Ringplatz'a doğru gittikçe dikleşen yamaçtan tırmanmayı sürdürdüler. Yolun kenarına sıralanmış evlerin balkonlarından onlara bakan birkaç kişi oldu, ama sokakta yanından geçtikleri tek kişi hiçbirinin tanımadığı ufak tefek, yaşlı bir kadındı. Kadın sanki deli görmüş gibi onlara baktı, sonra aceleyle bir sokağa saptı.

"Neler oluyor?" diye sordu Axel. Kimse bunu yanıtlamadı. özelkitapgrubu

Sürücüsüz tramvayı Ringplatz'da park edilmiş buldular. Gustl Ritter'in babası ortalıkta görünmüyordu. Jakob omuz silkti ve son birkaç gündür bu saatte evlerine dönen bir yıl öncekiyle aynı kalabalığı barındırmaya başlamış olan alana bakındı. Oysa bugün burası neredeyse ıssızdı. Yalnızca Scwarze Adler'in dış masaları müşterilerle dolmuştu, hemen hemen yarısına büyük bir genç erkekler grubu oturmuştu.

Altı arkadaş buraya yürüdüler. En dıştaki masalara yaklaşmışlardı ki, Sol en yakınındakinin dirseğini kavradı, bu Jakob'unkiydi. Küçük grup şaşırarak durakladı.

Oturan adamlar umursamadan baktılar onlara. Üniformaları öyle çeşit çeşit ve öyle pisti ki, tanınacak halleri yoktu. Yalnızca soluk yeşil gömleklerinin koluna ya da göğsüne dikilmiş rütbe işaretleri onları tanımlıyordu.

"Ne var? Ne oluyor?" diye sordu Lotte.

"Başka bir yere gitmeliyiz," dedi Axel.

"Kaiser olur mu?" diye öneride bulundu Rachel.

"Eve," dedi Axel.

Sol döndü ve kendisine bakmakta olan Jakob'la göz göze geldi. Yüzünde tuhaf bir ifade vardı, kabullenişle birlikte başka bir şey. Belki içerleme. Bunu düşünmeye zaman yoktu. Dönüp ayaklarını sürüyerek alanı geçtiler.

Köşeyi dönerlerken, Lotte hâlâ Axel'in başını ağrıtıyordu. "Ne var? Bana niye söylemiyorsunuz?"

"Onlar Demir Muhafızlar'dı, Lotte." Rachel'in sesi sertti.

Berikilerin hepsi Herrengasse'nin doğusunda oturuyorlardı. Ayrıldılar ve Sol tek başına yüksek tuğla duvarlarla korunan ve yüksek evlerin arkalarında kalan avluların arasından giden geçitten yürüdü. Neredeyse alacakaranlık bastırmıştı, ama evlerin hiçbirinde ışık görünmüyordu. Schillerpark'a ulaştı, kestane ağaçları sanki ona bir şeyler mırıldanıp sonra da yanıtını dinlercesine kocaman yapraklı kafalarını eğmişlerdi. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Birkaç gün önce Almanların gelecekleri beklentisiyle yeniden açılmış olan kereste pazarını geçerek kestirme yoldan gitmeye karar verdi. Çoğunlukla kilitlenmeyen arka kapıyı yalnızca bir gece bekçisi, Sol'un çocukluğundan beri tanıdığı Hirsch adında yaşlı bir adam korurdu. Sol kafasını kapının aralığından içeriye sokunca, Hirsch ona el salladı.

"Solomon, baban biraz önce buradaydı. Onu gördün mü?"

Sol başını salladı. Çocukken pazarı haftada en az bir kez ziyaret ederdi, ama şimdi hemen hemen hiç gelmiyordu buraya. Babasının da buraya niye gelmek isteyebileceğini düşünemiyordu. Sovyetler'in gidişinden sonra hiçbir sevkıyat olmamıştı, simsarlık yapacak hiçbir şey yoktu.

"Niye geldi?"

Yaşlı adam omuzlarını silkti. "Sen niye geldin?"

Avlunun bu ucunda kurutmak için sıra sıra dizili, kaba biçilmiş kalasların durduğu yanları açık sundurmalar vardı. Tahtanın içinde yavaş yavaş dolaşan havayla buharlaşan özsuyun hafif, acımsı kokusu avluya sinmiş-

ti. Kırmızı boyayla yazılmış harfler kerestelerin sahiplerini tanımlıyordu: BvC, BHvC, SLvR. Babasının bir gün işten, elinde güneybatı köşesinde dağ gibi birikmiş döküntü yığınından bulup çıkardığı bir tahta parçasıyla eve dönüşünü anımsadı. Sol'a solmuş bir çift kafalı kartal oymasının altındaki zar zor okunan K-K Ö-U R harflerini göstermişti. Sol bu harfleri tek tek okumuş ve babası bu baş harfleri kulağa tumturaklı gelen imparatorluk sözcükleriyle tamamlamıştı: Kaiserliche-Königliche Österreichische-Ungarische Reich.*

Sarı pastelle yazılmış öbür baş harfler kulağa daha az tumturaklı geliyordu. Bunlar bir zamanlar Sol çocukken gelip geçici bir fahri amcalar kalabalığı oluşturan simsarların adlarının baş harfleriydi. HT, ceplerinde şeker bulunduran ve avluya geldiğinde çocuğun eline bunları sıkıştırıveren Hermann Tischmann'dı. MW, hepsi de aynı adla ticaret yapan ve birbirlerinin hesabını gören oğul, baba ve büyükbaba olmak üzere üç kişiden herhangi biriydi. Özel A•D•I W simgesi bir zamanlar Abraham Wasserstein ve oğulları David ve Isaac'ı, şimdiyse yalnızca alenen nefret duyulan oğulları tanımlıyordu. Sol babalarını kendisinin yanaklarına çimdik atan ve "ayetleri" ezbere okumaya başlayıp başlamadığını soran iriyarı, dindar ve korkunç bir adam olarak anımsıyordu, oysa daha yedi yaşında olduğundan bunu yapamıyordu. Abraham Wasserstein'ın ölüm haberi geldiğinde içinin nasıl rahatladığını biraz suçluluk duyarak anımsadı. Oysa on beş yaşlarındayken kereste pazarına gelmemeye başladığından o sıralarda bu adamı görmeyeli yıllar geçmişti, aslında o yaşlardayken babasını görme olasılığının bulunduğu hiçbir yere gitmemeye başlamıştı.

* Avusturya-Macaristan İmparatorluğu. – ç.n.

Hirsch kapının yanındaki kulübeye girmişti. Bu özel akşamda onun, Solomon Memel'in, burada *ne işi vardı* ki? Hava hemen hemen kararmıştı, ötedeki duvarın arkasındaki sokak sessizdi. Eve dönmeliydi. Yan yana sundurmalardan bir sonrakinde, kış boyunca burada kaldığından yarılmış ve yamulmuş daha ince kalaslar duruyordu. Simsarın adının baş harfleri soluk ve biçimsiz, neredeyse okunaksız görünüyordu. Sol bunlarda bir acelecilik ve huysuzluk sezdi ve harfleri kolaylıkla çözdü: LM, Leopold Memel'i simgeliyordu.

Yaklaşık on beş yaşındaydı. Geriye dönüp düşündüğünde, birbirlerini karşılıklı olarak anlamamalarının antipatiye dönüşmesinden önce bile, babasıyla daha az zaman geçirmeye başlamıştı gibi geliyordu ona. Belki de daha sonraki olayların nedeni tek başına buydu. Babası oğlunun daha da aşırı gençlik haylazlıklarını hoşgörülü bir el hareketiyle umursamamıştı. Hatta belki de bunlardan gurur duymuştu. Sol onun burada kereste pazarında, arkadaşlarının sırtına vurarak duruşunu, hepsinin bir ağızdan konuşup kahvelerine şnaps koymalarını gözünün önüne getirdi. Leo Memel'in oğlunun günlerini bir masaya abanıp dizeler yazarak geçirdiğini öğrenseler, ne tepki gösterirlerdi? Doğum gününe üç hafta vardı. Babasından erken bir armağan aldı. Onlar her nasılsa bunu bilip yirmi yıldır ya da daha uzun zamandır yan yana çalıştıkları simsarla dalga geçmiş olabilirler miydi diye merak etti. O zamanlar Wassilkogasse'de, kenarlarında kestane ağaçları dikili geniş bir sokaktaki daracık bir dairede oturuyorlardı. Babası şenlik ateşini binanın arkasındaki bahçede yakmıştı. Sol okuldan eve dönüşünde, daha daireye girmeden önce nasılsa neler olduğunu anladığını anımsadı. Havada hâlâ duman kokusu vardı. Demek zamanını böyle boşa harcıyorsun.

Bir şey onun bunu yapmasına neden olmalı, diye düşünüyordu şimdi. Ama ne? Dönüp avlunun doğu ucundaki işliklere doğru yürüdü. Ruslar bunları yağmalamış ve geride artık işe yaramayan çeşitli işlik eşyası bırakmışlardı: Boş raflar, sehpalar, tezgâhlar, dolaplar. Sol derme çatma yapılmış masaya benzeyen bir şey bulup çıkardı ve bunun üzerine oturdu. Ana kapının parmaklıkları arasından Siebenbürgerstrasse'nin karşı tarafından iki adamın kent yönünde aceleyle geçişlerini izledi. İçinde bir huzursuzluk vardı. Schwarze'deki üniformalı adamların varlığı, şaşkın yorgunluklarını ve kendi küçük gruplarının alanda ilerleyişini meraksız gözlerle izlemeleri onu sarsmıştı. Lotte'nin gergin sesi belleğinde yankılanıyordu. Oysa Demir Muhafızlar hiç de yeni bir şey değildi. Kentte yıllardır bir matematik öğretmeninin lideri olduğu bir örgüt vardı. Ayda bir kez Deutsche Haus'ta gürültülü toplantılar düzenler, sonra Mühlegasse'de Die Fahne adındaki bir kafede körkütük sarhoş olunca-ya dek içki içerlerdi. Ringplatz'da oturan gençler ucuz erik brendisiyle yetinecekler miydi? Yoksa bundan daha fazlasına mı susamışlardı?

Belki de Jakob anlamıştı. Ayrılırlarken arkadaşının yüzündeki tuhaf ifade bundan öte bir anlam taşımıyordu. Yine de, köprünün altında tanık olduğu sahne aklına geldi: Jakob'un kollarını savurması ve görünüşte çıplak bir Ruth'un onun peşinden ışığa çıkmasıyla yeniden giyinik görünmesi. Ona yalvarıyor muydu? Onu azarlıyor muydu? Tartışıyorlardı, oysa bunu kendisinden gizlemek için bir anlaşmaya varmışlardı. Kendisiyle ilgili olarak mı tartışıyorlardı? Kendisinden gizlenmesi yeğlenen bir şeyle ilgili olarak mı?

Eve, dedi kendi kendine. Eve git.

Kayın kokulu gece bastırdı. Birkaç dakika sonra aya-

ğa kalkıp Hirsch'in kulübesinin önünden geçerek Schillerpark'a gidecek, oradan Rutschstrasse boyunca yürüyerek Masarykgasse'ye giden dönemece gelecekti. Annesi herhalde bir saat önce gaz lambalarını yakmış, akşam yemeğini bir iki dakika daha, oğlu eve dönünceye dek, geciktirmek için gerekçeler uyduruyordu. Yalnızca bir iki dakika.

Ama o sırada sessizlik bozuldu.

İşitme eşiğinin sınırında, çok hafif bir uğultu halinde başladı. Kafasını kaldırıp sesi tanımlamak için kulak verdi. Baştan düzgün bir tıkırtı gibiydi. Sonra, gürültü arttıkça parçalanmaya başladı ve çok geçmeden bu tıkırtının bir motor sesi olduğunu anladı. Derken birçok motor ve sonra birçoktan daha fazla.

Ayağa kalkıp yürüdü ve ilk araç uğuldayarak geçerken kapıya ulaştı. Yol boyunca bir kamyon konvoyu uzanıyor, her birini bir arkadakinin ışıkları aydınlatıyordu. Motorları homurdayıp uğulduyor, vitesleri gıcırdıyor ve her biri neredeyse omuz yüksekliğine kadar varan tekerlekleri yoldan toz bulutları kaldırıyordu. Kamyonların üstlerini ve yanlarını çadır bezinden tenteler örtüyordu, ama arkaları açıktı ve geçerlerken her birinde Sol, miğferlerini çıkarmış, tüfeklerini bacaklarının arasına dayamış, dışarıya bakan askerlerin yorgun yüzlerini gördü. Kamyonlar sonsuz ve durdurulamaz, sahipsiz canavarlar gibiyken, onlar tutsaklar gibi görünüyorlardı. Her bir kamyon yoğun karanlıktan birdenbire göründükçe, sarı gözleri Sol'un gözlerini kamaştırıyordu. Durmadan bir ışığa boğulup, bir karanlığa gömülerek, eylemsizce, donakalmış olarak orada durdu. Omuzlarından kocaman bir ağırlığın kalkıp havalanarak geceye dağıldığını duyumsadı. Bekleyiş bitmişti ve ne olacaksa olmaya başlamıştı.

Buraya nasıl gelmişti?

Grand Palais'nin önündeki beton kaldırıma değen bir esinti, binanın cephesine gerili bayrağa vurdu. İskelenin alçak bir kulesinde duran bir işçi bayrağın son köşesini de bağlamaya çalışıyordu. Adam ipe uzanmaya çalışırken, Sol yolun karşısından onu izledi. Rüzgâr hızlı esiyordu, hafif ipi öteye savurdu. İp ulaşılamayacak bir uzaklıkta dalgalanırken, adamın kolu selam verircesine havada kalakaldı. Projektörler işçiyi göz kamaştırıcı bir beyaz ışığa boğuyor ve bayrağın parlak plastik yüzeyinden yansıyorlardı. Sol paltosunun yakasını kaldırdı.

Düşlenebilecek en koyu siyahlıktan yalnızca soğuk yayılıyordu. Başını kaldırıp büyütülmüş resme bakarken, demek bu böyle, diye düşündü. Kuyudan aşağıya bir kor düşmüş, sönen ısısının parıltısı kayıp gidiyordu. Resmin odağında, iç organları ya da kancalara takılı etleri çağrıştıran gölgeli imgelerin ortasında bir kayboluş vardı. Belirsizdi ve böyle olması gerekiyordu. Üstelik, diye düşündü Sol, etin belli bir biçimi yoktur. *Fleisch*. Almanca bu gibi meselelerde iyidir. Fransızca ise kesilmiş etle ilgilenir. Gözlerinin algıladığı alanın gerisinde başka bir imge saklıydı, hiçbir şeyi çerçevelemeyen belli belirsiz biçimlendirilmiş sütunlar gördü şimdi, plastikleştirilmiş bir muşambanın üzerinde koyulaşan kırmızılarla sıvanmış, çırpınan bir egonun çığlığı. Kararmış kan, yarılmış bedenler, gözler yalan söyleyebilirdi. Bir leşin içindeki boşluk mu? Rüzgâr resmi isteksizce dalgalandırdı ve muşamba cansız bir hışırtı çıkardı. Bu tabloyu daha önce gördüğünü sandı, ama bu olanaksızdı.

Rue La Fayette'ten Opera Binası'na kadar yürümüştü. Oradan da, yan sokaklara dalmıştı. Place de la Con-

corde bir rüzgâr ve trafik bozkırı, ırmak ise karanlık bir sessizlik geçidiydi. Arabalar yanından vınlayarak geçerken, kıyıdan eğilip ırmağa baktı. Boş bir *bateau mouche** ırmakta süzüldü. Galerinin karşısında durdu. Faucher ressamın adına değinmişti. Sergi yarın açılacaktı.

Bir anının zihninde canlanması isteniyordu. Ressam kendisinden bunu istiyordu; tablonun varoluş nedeni bunun gerçekleşmesiydi. Girintileri ve geçişleri, sanki anımsanan tüm geçmişler bir tek duyumu paylaşıyorlarmış gibi, özgün bir dokuyu çağrıştıran bir çeşit benzetişti. Sanki anı kişinin kemiklerini kazıyıp tırmalarken zihinde belli bir biçim alıyormuş gibi. Şu parıldayan ete bak! Nasıl bir iskeleti giydirmeli bu? Sol'un anımsadığı bedenler bir metro trenine kendisiyle birlikte binmiş olan yolculara aitti.

Gare de l'Est'ten binmişti. Sıcak bir yaz sonu öğleden sonrasında. Vagon her bir durakta platformlardaki nemli havayı yutuyor, bir sonrakine kadar da soluğunu tutuyordu: République, Oberkampf, Richard-Lenoir. Bréguet-Sabin'de kalan son koltuklar da dolmuş ve bundan sonra trene binenler ayakta durmak zorunda kalmışlardı. Iki işadamı daha önce trene binmiş olmalıydılar. Vagonun biraz arkalarında oturuyorlardı. Trenin her sarsıntısında ayaktaki yolcular sallanıp bir an için birbirlerinden uzaklaşıyorlar, böylece onları bir an görüyordu: Gri takım elbiseler giyinmişler, biri uyuyor ya da kendinden geçmiş, öbürü kırmızı suratlı, kravatı çözülmüş, bir tomar kâğıtla kendini yelpazeliyor. Birlikte olduklarını varsaymıştı. Kendisinin en yakınında duranlar arasında, dizlerine kadar yükselen çizmeler, kısa bir etek ve yılın bu mevsimi için fazla kalın sayılacak, ke-

* İstimbot (Fransızca). – ç.n.

narlarına sararmış koyun postu geçirilmiş bir süet ceket giymiş genç bir kadın vardı. Somurtuyordu, gerçi sonradan bu varsayımına tam olarak nasıl vardığını kendi kendine soracaktı. Kadın ne çocuk, ne de tam yetişkin sayılamayacak yeni gençlerden biriydi. Bunlar bir yıl önce ortaya çıkmışlardı; ya da belki daha önce kendisinin dikkatini çekmemişlerdi, bakımsız genç erkekler ve güzel kadınlar. Sol öbür yolcuların bu kadına gösterdikleri karmaşık ve belki de ikiyüzlü tepkileri izleyerek eğlenmişti. Neredeyse saydam olan bluzunun altında çıplak olduğu görünüyordu.

Dağınık siyah saçlı genç bir işçi Bastille'de trene bindi, gözlerine inanamayarak kadına baktı ve kızardı. Onun yanına dikildi ve sırayla bir vagonun tavanına, bir kendi ayağındaki çizmelere, bir vagonun ilerdeki bölümündeki koltuklarda oturan takım elbiseli adamlara baktı. Uyuyan adamın başı şimdi kırmızı suratlı komşusunun omzuna dayanmış, orada trenin hareketlerine göre sallanıp duruyordu. Komşusu onu dürttü, ama bunun hiçbir etkisi olmadı. Sol uyuyan adamın sarhoş olduğunu anladı ve durumun nasıl gelişeceğini görmek için merakla izledi.

Tren tünelin sonuna yaklaşırken, sarhoş adam uykusunda, sanki boğazındaki balgamı temizliyormuş gibi şaşırtıcı derecede yüksek sesle kıkırdar gibi bir ses çıkardı. Onun karşısında oturan şık giyimli kadın yüzünü buruşturdu. Ama o sırada Sol'un dikkati dağıldı. Tren, ne zaman bu güzergâhtan gitse çocukça bir beklenti içinde beklediği bir noktaya yaklaşıyordu. Tutucu kadınların ya da onları kızdıran sarhoşların, hatta takım elbise giymiş işadamlarının bile dikkatini dağıtmasına izin veremezdi.

Quai de la Rapée'den geçtikten biraz sonra, tren tü-

nelin karanlığından çıkıp sanki boşluğa doğru atıldı. Soluk ışıklı vagonun içi bir anda güneş ışığına boğuldu ve tren lunaparktaki bir hız treni gibi önce sola, sonra sağa doğru kıvrılırken, Sol kendini ırmağın üzerinde, havada buldu. Tekerlekler köprünün demirlerinde takırtılar çıkarırken, koltuğunda dönerek on ya da yirmi metre aşağıdaki suya baktı.

Yeniden önüne döndüğünde, kırmızı suratlı adamın artık yelpazelenmediğini gördü. Şimdi yüzü solgundu. Ama elbette yüzlerce farklı ayrıntı görmüştü. Bir sonraki durak Austerlitz'di. İnsanlar her zaman olduğu gibi dirsekleriyle kendilerine kibarca yol açarak kapılara üşüşüyorlardı. Dourdan ve Saint Martin d'Etampes'a gidecek yerel trenlere, Clermont-Ferrand ya da Toulouse'a gidecek olanlara yetişmek zorundaydılar. Günlerden cumaydı.

İşçi kendi çizmelerine bakmaktan usanmıştı ve kızın göğüslerine bakarken görülürse diye hâlâ kaygılandığı için (kızın göğüslerini işçinin gözüne sokması Sol'un hayal gücünden mi kaynaklanıyordu acaba?) yeni bir ilgi odağı olarak sarhoş adamı seçmişti. Oysa sarhoş adamın yanı başında kırmızı suratlı adam vardı. Birini gözlemek, öbürünü de kapsıyordu. Tren ırmağın üzerinden geçerken, Sol genç işçinin olduğu yerde dönüp sanki yerdeki bir şeye gözleri takılmış gibi kafasını eğdiğini gördü. Genç kadın bir tepki göstermedi, ama Sol bu tuhaf harekete neyin neden olduğunu bulmak için bakındı.

Bir terslik vardı. Kırmızı suratlı adam artık kırmızı değil, solgun yüzlüydü. Bir nöbet geçiriyor gibiydi. Sarhoşun kafasını iterek, ayağa kalkmak ister gibi öne doğru eğildi. Ama Sol onu izlerken, yeniden koltuğuna çöktü ve sarhoşun kafası da yine onun omzuna düştü. Bu istenmeyen temasa katlanarak dimdik oturdu, bu arada yü-

zündeki kalan renk de iyice soldu. Şimdi suratı kül gibiydi. Karşısında oturan kadın bunu fark etmişti ama yardım önerme konusunda isteksizdi. Yaşlı bir çift bakıştılar ve önlerine baktılar. İnmek için bekleyenlerden bazıları adamdaki rahatsızlığı mutlaka fark etmişlerdi, ama şimdi tren istasyona giriyordu. Birkaç dakika içinde kolu çekecekler ve kapılar açılarak onları zorunluluktan kurtaracaktı. Kız başını çevirmişti, Sol onun adamın rahatsızlığının farkında olup olmadığını göremiyordu. Adam birdenbire midesini tuttu ve bu kez yüzü acı içinde buruştu. Sarhoş komşusu ona acıyarak bakıyordu. Ona en yakın olanların bakışları görülmez bir ağ örerken, Sol gizliden gizliye izliyordu. Pencereden dışarıya bakıyorlar, ilanları okuyorlar, ceplerinde bir şeyler aranıyorlardı. Kaç uzaklaş bizden, diye zorluyorlardı hasta adamı. Sarhoş adamın kafası öbürünün omzuna çarpıp duruyordu, sarhoşun ayılacağı, hasta adamın ahbabı, dolayısıyla ondan sorumlu olduğunun ortaya çıkacağı yolundaki kurgu, sözcüklere dökülmeden sürdürülüyordu. Birisinin çıkıp ona yardım edebilmesi için daha da kötüleşmesi gerekiyordu. Sol'un içinde bir merak uyandı. Karşıda oturan kadın kapının önüne doluşan kalabalığa bakmayı sürdürüyordu. İçlerinden birinin bir eylemde bulunmasını bekliyordu. Ama tren yavaşlıyordu, platformda bekleyen yolcuların bulanık yüzleri netleşiyordu. Yaşlı çift adeta dua ediyordu. Belki de kızın olaya el koymasını bekliyorlardı (Sol kızın yüzünü görebilmeyi istedi), yahut işçinin, ya da hatta kendisinin. Ama kimse kımıldamıyordu. Sol işadamının bir kalp krizi geçirdiği sonucuna vardı.

Derken frenler gıcırdadı, tren durdu ve yolcular kendilerini dışarıya atarlarken, hasta adam ayağa kalkmaya çalıştı.

Kapıya en yakın demire abanarak kalktı, sonra yarı savrularak, yarı düşerek platforma çıktı. Birden dayanağından yoksun kalan sarhoş yere yuvarlandı. Sol ayağa kalkıp kendini platforma attı.

Oysa hasta adam trenin kapılarının önüne doluşmuş olan yolcuların arasına düşmüştü ve onlar derhal harekete geçerek adamın çevresine üşüşüp doktor, istasyon görevlileri ve polis aradılar. Derken, yine ansızın, geriye kaçtılar. Adam öğürmüştü. Dizlerinin ve dirseklerinin üzerinde doğrulmuştu ve ağzından iplik gibi bir tükürük sızıntısı sarkıyordu. Birisi bir kâğıt mendil uzattı. Bir görevli yaklaştı ve ayağa kalkması için adama dil dökmeye başladı, izleyenlere de geride durmalarını, trenin hareket etmek üzere olduğunu söyledi. Şimdi artık yalnızca uzaklaşıp gitme kaygısında olan işadamı özürler diliyor, açıklamalarda bulunuyordu.

Elbette kaygısı buydu, diye düşündü Sol sonradan. Oysa daha sonra sarhoş adamın hâlâ vagonun tabanında yattığını gördü. Onu trenden alıp götürmesi beklenen görevli ise hasta adamla birlikte ortalıktan kaybolmuştu. Trene binen yolcular yüzükoyun yatmış olan bu adamın üzerinden atlayarak geçmek zorunda kalıyorlardı. Mavi iş tulumlu bir adam onu sarsarak uyandırmak için uzandı, ama yolu tıkanıştı ve arkasındakiler onu trenin içine doğru ilerlemek zorunda bıraktılar. Kapılar kapandı.

Kapıdan biraz uzakta duran Sol trenin kalkışını izledi. Sonra, "sarhoş" yere düştüğünde, ya da belki kendi kendine kıkırdar gibi bir ses çıkardığında, anlaması gereken şeyi anladı.

Oysa hastalar ve sarhoşlar kamuya sergiledikleri belirtilerin görmezlikten gelinmesi gerekenlerdendi. İnsanlarda zorunluluk yaratma suçunu işlemişlerdi. "Hasta"

adam bunu anlamış ve buna bel bağlamıştı. "Sarhoş" ise anlayamayacak haldeydi. Kafası hasta adamın omzuna dayanmış olan bedene, tren kendi devinimini zorluyordu. Elbette, Sol o zaman anladı, "hasta" adam bunu çok daha önceden biliyordu, belki de başından beri. Mide bulantısını bastırıp ne olursa olsun yola devam etmeye karar vermişti. Ne de olsa, varlığına katlandığı "sarhoş"un bedeni kendininkine dayalı olduğu için, onun bir cesede benzemediğini hesap etmiş olmalıydı.

Sol vagonda kalan yolcuların hangi belirtiyi fark ettiklerini hiç bilmiyordu. Ölülerin belirtileri, diye düşündü sonradan, tıpkı sarhoşların belirtileri gibi görmezlikten gelinmeye layıktı. Tren ilerlemeye başlar başlamaz, iyi giyimli kadın, Sol'un baktığı yerden görünmeyen, adamın yattığı yere doğru baktı. Yüzündeki ifade bir çırpıda tiksintiden şaşkınlığa, sonra anlamış gibi bir ifadeye döndü. Koltuğundan kalktı, ağzını açıp kapatıyordu. Yaşlı adam ellerini eşinin gözlerine siper etti. Öbürleri baktılar. Pencereler bir filmin kareleri gibi, her biri bir öncekinden daha delicesine, birbirlerini kovalıyorlardı. Sol genç işçinin öne doğru atıldığını gördü; birisine doğru uzanıyordu. Kıza, diye karar verdi – ancak kıza doğru olabilirdi. Oysa kız vagonun arkalarına doğru ilerlemişti. Kendisi de, işçi de, nasıl olup da bunu fark etmemişlerdi. Tren hızlanıyordu. Kız işte oradaydı, karşı kapıya yaslanıyordu. Ama ayaklarının dibindeki cesede aldırış etmiyordu. Sol'u izliyordu.

Şimdi biliyordu. Bayrağın üzerindeki tablonun, onun kendi özel anılar mezbahasındaki hangi anıyı aradığını biliyordu. Rüzgâr dindi. İskelede duran adam son ipi de yakaladı ve bayrağı köşesinden sıkı sıkıya bağladı. Sol dönüp ırmak kıyısı boyunca yürüyüşünü sürdürdü. Çok geçmeden Mirabeau Köprüsü göründü, ırmağın karşı kı-

yısında kendi oturduğu bina görünüyordu. Pencerelerinde hiçbir ışık yoktu.

Olaydan bir iki hafta sonra parklardaki banklarda ve otobüs koltuklarında bırakılmış gazeteleri alıp, insanların köpekleri ısırdıklarını ve uzun zaman önce birbirlerinden ayrılmış öksüz ve yetimlerin kendilerini asansörlerde birlikte hapsolmuş bulduklarını yazan sütunları taramıştı. Clichy'de bir adam beşinci kattaki dairesinde domuz beslemekle suçlanıyordu; bir postacının oğlu ölen babasının evinde "odalar dolusu" dağıtılmamış mektup bulmuş ve bir Doğu Alman sirkindeki cüce grubu Avrupa'daki kardeş-kentlere düzenlediği turne sırasında, Braunschweig'da bir gösterinin ortasında oraya iltica etmişti. Gel gelelim bir önceki cuma günü hiçbir sarhoş işadamı metroda uyurken ölmemiş ve hiçbir ceset öbür yolcular farkına varmadan ya da görmezlikten gelinerek Paris'in yarısını kat etmemişti. Vagonun Gare d'Austerlitz'den hareket etmesinden sonra o yolculara ne olduğunu merak ediyordu Sol. Sanki ortadan kaybolmuşlar, hiçbir şeyin olagelmediği tek yönlü bir hattan sürüklenip gitmişlerdi. Bu hatlar nereye gidiyordu? Frenlerden bir cızırtı sesi gelmiş ve vagonlar arasındaki kavramalar tren boyunca takırdamıştı. İstasyona yaklaşırken başını kaldırıp bakmıştı.

Kızın saçları yüzüne düşmüştü. Ölüden uzaklaşmış olan öbür yolculardan biraz ayrı duruyordu şimdi. Ceset, çoğu zaman olduğu gibi, bu kez de canlıları birbirlerinden ayırmıştı, diye düşünmüştü sonradan. Aralarında, ölmekte olduğunu düşündüklerinden, adamı görmezden gelenler, ölmekte olan adamı sarhoş sananlar ve cesedinin üzerinden atlayıp geçenler vardı. İçlerinden biri yardım etmeye çalışmış, ama ötekilerin isteğine boyun eğmişti. Bir iki dakika içinde, başka birisi düzen ve ses-

sizlik isteyerek bağıracaktı. Metresiyle buluşmak için Italie Alanı'na gitmekte olan bir doktorun orada bulunması akla yakındı. Öbürleri onun çağrısı üzerine toplanacaklar ve doktor diz çöküp boş yere adamın nabzını yoklarken onlar suskun bir ilgi içinde kendilerini aklayacaklardı.

Bir iki dakika içinde bunlar olacaktı. Şimdilik kurban rolü oynuyorlardı ve Sol'un gözünde kötü oyunculardı. Paniğe kapılmış hayvanlara ya da budalalara öykünürcesine düşe kalka kapılardan dışarıya koşuşarak vagonlarından çıkıp gitseler ne kadar mutlu olurlardı.

Ama buyruklar yağdıracak ya da vagonun kenarına copunu indirecek kim vardı ki? Bu drama katılanlar içinde, bir tek kendisi vagonun dışındaki platformda duruyordu. İbadet edercesine birbirlerine dalmış yaşlı çift, burjuva kadın, kızı bağrına bastığını, ya da göğüslerini okşadığını hayal ettiği bir fanteziden uyanacak olan genç işçi. İşte şimdi yaklaştı kız.

Oturduğu binaya doğru, Mirabeau Köprüsü'nden geçti. Dış kapı direndi, sonra Sol abanınca birden açılıverdi. Eski model asansör kattaydı. Binada oturan öbür kişiler her zaman dikkatlice her iki kapıyı da kapatıp asansörü zemin kata gönderecek olan kırmızı bakalit düğmeye basarlardı. Pirinç parmaklıklı kapı kapandı. Yükseklerde bir yerde bir kablo harekete geçti ve buna yanıt olarak asansör kımıldadı. Sol, sessiz binada yukarıya doğru yükselmeye başladı.

Dürüst olsaydı, yalan söylediğini kabul ederdi. Yalnızca kendine bile olsa.

İçeriye girer girmez, odaları birer birer dolaşırken dairedeki her bir ışığı açtı. Mutfaktan bir kadeh ve bir şişe Amerikan viskisi aldı, sonra ufak yemek odasına geçerek oradaki tek pencerenin önüne konmuş masanın ba-

şına oturdu. Gündüzleri buradan ırmak, Radio France ve Muette'in düzensiz çatıları görünürdü. Şimdiyse cam alçak tavanlı bir odanın görüntüsünü çerçeveliyor ve yansıtıyordu. Kapının yanında, ortalarında ufak bir sehpanın durduğu karşılıklı dizili bir kanepe ve iki düz arkalıklı ahşap iskemle yüzünden kısmen görünmeyen tıklım tıklım kitap dizili bir sıra kitaplık vardı. Ön planda ise, siyah ya da kumral saçları dökülmeye başlamış, ellisine yaklaşmış ya da ellisini aşmış bir adamın yüzü baskındı. Kendi yüzü. Gözlerini kapattı ve ekran kararardı. Gözlerini açtı.

Kızın, platformda tek başına duran orta yaşlı adama karşı davranışı ne saldırganca ne de çapkıncaydı. Kendisine davranışı. Öteki yolcularla birlikte içerde olduğu zaman bile, baştan beri olduğu gibi, onlardan ayrıydı. Ola ki kendisi bir hafta süreyle her gün bu saatte bu hatta yolculuk etse, herhalde vagondaki herkesle tekrar tekrar karşılaşacak olduğu geldi Sol'un aklına. Ama bu kızla değil. Cesetle de değil. Kızın kendisiyle olan ortaklığı eninde sonunda buydu. İkisi farklı bir trendeydiler. Vagon Sol'un durduğu yerle aynı hizaya gelince, kız duruşunu değiştirmiş ve bacaklarını biraz daha açmıştı. İfadesiz gözlerle birbirlerini izliyorlardı. Derken, kız tek bir hareketle, ellerini aşağıya uzatıp eteğini kaldırdı.

"Benim adım Solomon Memel," dedi kendi görüntüsüne. "Yahudi olduğum ve tarihin 1943 olduğu düşünülürse, belli nedenlerden ötürü büyüdüğüm kentten ayrılıp Yunanistan'ın Agrapha adı verilen bir bölgesine kaçtım. Yazılmayan Yer anlamına geliyor bu. Orada, o dönemde çoğu kişinin başına gelen olaylara tanık oldum. Sonucunda, savaştan sonra, işitmiş olabileceğiniz *Die Keilerjagd*'ı yazan şair olarak ün kazandım. Elinde bunun

bir kopyası bulunan üç milyon kişiden biri olabilirsiniz. Hatta onu okumuş bile olabilirsiniz."

Yansıyan kendi görüntüsünün arkasındaki görünmez siyahlıkta, Grand Palais'nin cephesini örten bayrak rüzgârla dalgalanıyordu. Bayrağa basılmış resmi aydınlatan projektörler şimdiye dek söndürülmüştür diye düşünüyordu. Üzerindeki çizikler daha kararmış, buruşukluklar daha derinleşmiş, eprimiş dokuları baştan düzgünleşmiş, sonra belleğin mucizevi kıvrımlarıyla gerilip yarılmıştır. Trendeki kız eteğinin altına hiçbir şey giymemişti. Sol onun belinden çizmelerinin konçlarına kadar çıplak olan, cinsel organının açık duran çizgisinde çatallaşan, tuhaf ölçüde çocuksu bedenine baktı.

Oysa bu özel ânı sanki İngiliz'in tablosunun çağrıştırdığı anı buymuş gibi anımsarken kendi kendine yalan söylemiş olduğunu anladı. Grand Palais'nin cephesine gerili bayrağa baktığında ne görmüştü? Bir tür cinselleştirilmiş kesik, *L'Origine du Monde*'un* pıhtımsı bir karikatürü. Peki ne anımsıyordu? Başka bakımlardan olağan bir cuma öğleden sonrasında Gare d'Austerlitz'deki tuhaf bir anı. Bu anı bir yalandı. "Onun cinsel organı" hiç de "açık" durmuyordu. "Çizgisini" görmemişti. Cinsel organını kuş yuvası gibi kalın siyah tüyler örtüyordu. Sol bakmıştı. Bir saniye sonra kız eteğini yine indirecekti. Aptal, haykıran yolcular hiçbir şeyin farkına varmamışlardı. Yalancılar. Hepimiz, diye düşündü. İngiliz ressamın sürdüğü boya, unutmanın elverdiği ölçüde, kızın rezilce selamının gerisinde kalıyordu. Tablonun ortasındaki karanlık kovukta anımsadığı, bunun yerini alan, bunu silen bir şeydi. Kızın cinsel organı kendisinin anımsamaya katlanamadığı değil, katlanabildiği bir şeydi.

* Dünyanın başlangıcı. – ç.n.

"Şiirimi okumuş olun ya da olmayın," diye sürdürdü konuşmasını, "Yunanlı partizan kadını hem kendisi, hem de Atalante olarak anlattığımı bilmeniz gerekir. Anadilim de Almancadır."

Bunun arkasından ne diyeceğini düşünmek için durdu ve ilk kadehi dibine kadar içti.

"Bazı ateşli silahların açtığı yaralar, uyarılmış bir kadın cinsel organını andırabilir: Savaşın zevksizlik örneği görsel oyunlarından biri daha. Ama doğru, deneyimlerime dayanarak bunu doğrulayabilirim. İkisinin birbirine karıştırılması iktidarsızlık ve kuruntu durumlarına neden olabilir. Bunu da doğrulayabilirim." Kadehini yine doldurdu.

Ruth hayalindekine benziyordu. Yıllar hatlarını tanımlayıcı kılmıştı. Hemen hemen otuz yıl sonra kendi görünümünün onu şaşırtmasını beklerdi. Büyük olasılıkla fotoğrafları Amerika'da zaman zaman yayımlanmıştı. Şiir dergileri kendisinden bunları istemişti. İkinci kadehi de bitirdi ve üçüncüyü doldurdu. İnsanların başkalarının yüz hatlarından belirip ortaya çıkmaları ne tuhaftı. Her zaman da davetsiz olarak. Sandor'un yüzü kendisine bir şey söylemiyordu, o yüzden gelip geçen ne çok insan olmuştu. Lisa Angludet'in yüzünde tanıdığı kişinin genç Ruth olup olmadığını merak etti, ya da belki de yalnızca Ruth'un o yumuşak, dolgun yanaklar ve dudaklarla çizmeyi umduğu kişinin bütünüyle daha sert köşeli yüzü. Yalnızca gözleri uyuyordu; geri kalanı tümüyle yanlıştı. Gözler hiç değişmez, diye düşündü. Ölümde bile.

Pencere camına yansıyan görüntüsünde kendi gözlerini aradı. Kendi gözleri ise bir trendeki bir kızın gözlerini arıyordu. O andan önce onun yüzünü görmüş müydü? Zihninde ona ait hiçbir görüntü yoktu. Kızın "gü-

zel" ve "somurtkan" olduğunu düşünmüştü. Oysa kız karşısında yan duruyordu, başı çevrikti. Kabarık siyah saçlar, çenesinin ve bir elmacıkkemiğinin çıkıntısı; gözünün önüne başka bir şey gelmiyordu. Saçlarını yüzünden geriye atınca, geniş alnı ve çıkıntılı kaşlarıyla elmacıkkemikleri görünmüştü; dolgun bir ağızla belli belirsiz yumuşayan güçlü bir yüz. Canlıların gözlerinden bakan ölüler.

Ama bütün bunlar sonradan aklına gelmişti. Ne denli ısrarcı ve davetsiz olsa da, anımsayış tanımadan önce olamazdı. Ancak eteğini indirdiğinde bakışlarını cinsel organından yukarıya yöneltmişti. Hiç kuşku yoktu. Tren onu uzaklaştırırken, vagonun penceresiyle çerçevelenen yüzünde, siyah gözleri kendisini izlemişti. Thyela'nın yüzünü taşıyordu.

Genç işçi pencerenin önünde sıkışmıştı. İçeriye biraz hava gelsin diye pencerenin kilidiyle uğraşmaktan yanakları çökmüştü. Pencere açıldı.

"Solomon!" diye fısıldadı birisi platformun işitilemeyecek kadar uzağından, gömdüğü yaşamın çok derinlerinden. Jakob'du bu.

"Sol! Mektubumu buldun mu?" Sırıttı. "Gerçeği unutma, ha?"

Sonra ikisi de kayboldular.

Daha hâlâ erkendi. Gece sokağa çıkma yasağının bitmesine en az yarım saat vardı. Sol, artık bir kol saati olmadığını unutarak, bileğine baktı. Schillerpark'ın güney sınırını oluşturan sıra sıra kulübelerin arkasında bekliyordu.

Ötede, parkın tanıdık hafif eğimli yokuşu, bakışlarını kavak ağaçlarının ilerisindeki alçak sırtın tepesine

doğru yöneltti, bunun üzerinden Jakob'un, Ruth'un ve kendisinin altında oturdukları kestane ağaçlarının tepeleri görünüyordu. Ama daha önceki bir yaşamdaydı bu. Bu yaşamda parklara gitmek yasaktı, on sekiz aydır hiçbirine ayak basmamıştı. Bütün ötekiler arasında sudan bir kısıtlama gibiydi, ama bu pazartesi sabahı düşmekten başka çaresinin olmadığı bir tuzaktı. Yönetmelikler akşam saat altı ile sabah saat sekiz arasında sokakları yasaklıyordu. Parkları ise her zaman yasaklıyordu. Saat tam sekizde, belirlenen işlikte yapılan yoklama sırasında bulunmamayı da yasaklıyordu.

Şu zamanda yahut bu zamanda, burada ya da şurada olmak, yahut olmamak: Hepsini birden anımsamak olanaksızlaşıncaya dek çoğalan yönetmeliklere göre, tümü suçtu. Alınıp götürülmedikçe, tren istasyonuna gitmek yasaktı: Gitmek yasaklanmıştı. İlk grubun sınır dışı edilmesi sırasında çıkan bir söylentiye göre, Fischl adında bir adam nöbetçileri anne ve babasını trenden indirmeye razı etmişti. Ama eğer böyle birisi varsa, Fischl sıradışı bir adamdı; kentin şimdiki efendilerinin kurdukları tuzaklar usta işiydi ve tutsaklarını bu kadar kolayca salıvermiyorlardı. Köpekleri yorulmak bilmiyor, atlatılamıyor ya da kokuyu izlemelerine engel olunamıyordu. Yeni kaçınılmazlıklar vardı. Bu düşünce Sol'un üzerine kendisini oraya mıhlayan bir uyuşukluk, olabileceklere karşı birden baş gösteren bir ilgisizlik gibi çöktü. Hiçbir şey yapmamak, yalnızca var olmak için, eylemsizce beklemek. Anne ve babası başka ne yapmışlardı? Bu da yönetmeliklere göre bir suçtu.

Ama yetkililer bir dikkatsizlik etseler, dedi kendi kendine, her şey yolunda gidebilir. Adres listesindeki bir satırı görmeseler. Cebindeki ikamet belgelerini parmaklarıyla yokladı ve gözlerini kereste pazarının arkasındaki

ambarın uzak köşesine dikti. Orası daha korunmalı bir alandı; çimenlerin üzeri hafif kırağıyla kaplıydı. Jakob bir iki saniyeden fazla duraklayamazdı. Sol'un burnuna kulübelerin birinde pişen yemeğin kokusu geldi, oyun oynayan çocukların seslerini işitiyordu. Normal şeyler. Çok hızlı soluyordu. Fischl'ı düşün. En dikkatli bir avcı bile avın açık alandan geçtiği anda başka bir yöne bakabilir; hayvan da sık ormana dalıp gölgeler arasında gözden kaybolabilir. Ama biliyordu ki, bu umut bir hayaldi ve başlangıçta duyduğu rahatlamadan daha gerçek değildi. İşgalin ilk günlerini düşündü. O zaman, bakıp okumayı seçselerdi, hiç değilse, onları bekleyen gelecek açıkça ortaya serilmişti. Aldatılmaları çok sonraydı.

"Hayvanlar!" diye haykırdı annesi. "Canavarlar!"

Sesini alçalttı ve başka bir şey mırıldandı. Üçü de salondaydılar. Sapından tuttuğu çantasından elini bıraktı ve parmağını salladı. "Ama Almanların buna bir son vereceklerini size söylemiştim. Söylemiştim, değil mi?"

Sol'un babası doğrularcasına başını salladı. "Elbette, Fritzi." Başını kaldırıp oğluna baktı, Sol hiçbir şey demedi. "En kötüsü geçti şimdi." Karısı dudaklarını büzdü.

Sol'un kamyonların kente girdiği haberiyle eve dönmesinden bu yana üç gün geçmişti. Babası o gece geç saatlerde daha fazlasını öğrenmek için dışarı çıkmıştı. Askerler Romanyalıydı. Almanlar bir gün daha geridediler. Sol ile annesi bu haberi ayrı ayrı suskunluklar içinde sindirdiler. Sonra babası kuzeninin Sadagora yakınlarındaki evine taşınmalarından söz etmişti, sırf kâbus görmektense uyanık kalmak yeğdir diye. En çok bir iki hafta. Annesi ağlamıştı. Gardırobun üzerinde duran bavulları getirme noktasına dek varmışlardı. Ama sonra kulaklarına sokaklardan gelen ilk sesler ulaşmıştı.

"Hayvandan farkları yok!" diye bağırdı yine annesi. Koyu mavi etekliğinde iki dakikada bir yüzünü ponponladığı pudranın lekeleri vardı. Ama faydası olmuyordu: Yüzlerine boz gündoğumu-öncesi ışığının kumlu solgunluğu vuruyordu. Bir önceki akşam aklı başka yerdeyken daireyi temizlemeye kalkışmıştı. Üç gündür hiçbiri dışarıya çıkmaya yeltenmiyorlardı. Anlaşıldığı kadarıyla, Siebenbürgerstrasse ve Ringplatz boyunca yeni yönetmeliklerle ilgili afişler asılmıştı.

"Banulescu'lar gidip bakabilir mi acaba? Fazla uzak sayılmaz," dedi Sol'un annesi. "Yolun sonunda."

"Tekrar gördüğümde söylerim onlara," diye söz verdi babası. "Ya da kendim gitsem daha kolay olacak. Ciğerlerimin havaya gereksiniimi var."

"Hayır!..."

"Fritzi, Tanrı aşkına, sakin ol. Sol, yukarı çık da Banulescu'lara sor."

Sol itiraz etmek için ağzını açtı. Babasının belli belirsiz başını sallamasıyla sustu. Kalktı ve ilk güruhun sokağın bitiminden geçişinden sonra babasının kapıya çaktığı sürgüleri açmaya ve zincirleri çözmeye koyuldu. Kahramanlık şarkıları söylemişler, tencere ve çöp kutusu kapaklarına vurarak tempo tutmuşlardı: Neşesiz bir karnavaldı. Bağırma ve cam kırma olayları daha sonra olmuştu.

Dışarda, merdiven sahanlığında, Sol, annesi mektup deliğinden bakmayı akıl ederse diye, birkaç saniye bekledi. Öfke nöbetleri önceki gecekine oranla biraz durulmuştu. Ertesi günü ve geceyi uyanık oturarak geçirmişti. Şimdi de komşularının kim olduğunu unutuyor, diye düşündü oğlu, zira annesi önceki gece Banulescu'ların kapısını çalmıştı. Bir üst kattaki komşularının daire-

lerinde dolaşırken çıkardıkları ayak seslerini işitmişler, ama kapının çalınmasına kimse yanıt vermemişti.

Babası o gece daha sonra, Petre Walter gittikten sonra, mektup deliğine çiviyle bir kapak çakmıştı. Babasının içki arkadaşı erken saatlerde kapılarına hafifçe vurmuş, sonra yanıt alamayınca, kapı açılıncaya dek hafifçe ve birkaç kez adını fısıldamıştı. Petre'ın yüzü bereliydi. Ağzından çıkan ilk sözler Haham Rosenfeld'in öldürüldüğü yolundaydı; ondan sonra Sol'un babası onu hole doğru götürmüş ve orada fısıldaşarak konuşmuşlardı. Bu en kötü geceydi.

Yine de, oturdukları daire bellenmemişti. Pencerelerinden içeriye hiçbir taş atılmamıştı; evlerinden sürüklenerek çıkarılıp sokakta dövülmemişlerdi. Bir kez bile rahatsız edilmemişlerdi. Yalnızca dinlemişlerdi. Duymuşlardı.

"Haydut Demir Muhafızlar ve sarhoş askerler bunlar," dedi Sol'un babası, Petre Walter çıkıp gittikten sonra. "Polis de yalnızca orada durup hiçbir şey yapmıyor." Annesi sessizce ağlamış, babası da kolunu onun boynuna dolamıştı. Sonra gidip çekicini aldı ve mektup deliğini çiviledi.

Masarykgasse ıssızdı. Güneş daha doğmamıştı. Sol boş sokaklardan ana caddeye yürüdü. Güneyde, bir kilometre kadar uzakta, yolun üzerine iki askeri kamyon park edilmişti. Önlerinde, elleri silahlı ufak karaltılar vardı. Yönetmelikleri görmemek olanaksızdı. Yolda boydan boya her kavşakta lamba direklerine telle ilan tahtaları asılmıştı. Sol'un gözleri bitişik gotik harflere değdi: "... Bu kentte yaşayan, beş yaş üzerindeki bütün Yahudiler ... on santim çapında altı köşeli bir yıldız ... Yahudi dükkânları ve ofislerine görünür biçimde asacaklardır ... bağışık kılınma başvuruları gereksizdir ... öğle-

den sonra saat altıdan sonra sokaklarda, alanlarda ya da kamuya ait başka yerlerde bulunmak, yahut öğleden önce pazaryerlerine girmek ... tramvay ya da başka ulaşım araçlarını ... genel ya da özel telefonları kullanmak ..."

Sözcüklerin anlamı açıklığa kavuşunca, üzerine bir dinginlik çöktü. Serin sabah havasında ince toz kokusu vardı. Kent sessizdi. Dönüp ağır ağır eve doğru yürüdü. Kendi sokaklarında, herhangi bir şeyin olduğuna ilişkin hiçbir belirti yoktu şimdi.

"Annem haklıydı," dedi babasına. Annesinin kendini kapattığı sonucuna vardığı, arkadaki yatak odasına doğru baktı. O sırada içinde yükselen rahatlama duygusunu bastıramıyordu ve yeni gelen yönetimin kentte yeniden düzeni sağlamak amacıyla koyduğu önemsiz kısıtlamalar listesini çabucak gözden geçirdi. Babasının yüzü bir an gevşedi, sonra kuşkuculuk damarı tuttu.

"Ne diye telefonlarımızı istiyorlar?" diye homurdandı. "Kimin telefonu var ki?"

Ama aldatmaca kimin suçuydu, diye sonradan merak etti Sol. Zira bunu izleyen haftalarda ve aylarda, gördüğü kadarıyla, yetkililer yasaklamalarında ve istemlerinde giderek daha da açık ifadeler kullanıyorlardı: "Kentte yaşayan tüm Yahudiler gecikmeksizin kentin onlar için belirlenen kesimine taşınacaklardır" ve "yukarıdaki önlemler sonucu doğacak tüm masraflar her bir Yahudinin kendi yükümlülüğünde olacaktır." Ağustosta başlayan, özellikle ve tahmin edileceği gibi cumartesi geceleri gerçekleştirilen eylemler bile, güçlü ark lambalarının bembeyaz ışığında yürütülüyordu. Hayır, aldatanlar Kumandan Ohlendorf'un zırhlı ulaşım araçlarıyla kentin içinde hızla gidip gelen siyah üniformalı subayları değildi, Romanyalı ve Ukraynalılardan askere alınanların oluş-

turdukları güvenlik polisi taburları da değildi. Hele, üçü ellerinde izin verilen sayıda bavullarıyla inerlerken, elini uzatıp sırıtarak dairenin anahtarını isteyen subay hiç değildi. Babası anahtarları teslim ederken, Sol ilerlemiş ve fark etmemiş gibi davranmıştı. Kereste pazarından bir meslektaş olan adamı tanımıştı.

Sokakların kalabalığı başlarını döndürmüştü. Sol bavulun ağırlığı yüzünden sendeliyordu. Beş hafta önce, işkencecilerinin kente geldiği gün, Ringplatz'ın arkasında, arkadaşlarıyla acele vedalaşmalarını anımsadı. İşgalden bu yana ve sokağa çıkma yasağı nedeniyle kısıtlandıklarından, hiçbirini görmemişti. Yaşamlarını gözünün önüne getiremiyor ve düşüncelerini kestiremiyordu şimdi. Ortadan kaybolmuşlardı. Bu yeni gerçekleri tek başına öğrenmek daha kolaydı.

Getto eylülde kuruldu. Onlara ayrılan konut, Judengasse'den sapılan bir ara sokakta, bir tek küçük odaydı. Sol annesiyle babasını bavullarının üstüne oturmuş, belli ki onları açma isteminden yoksun bir durumda bırakarak sokakta yürümüştü. Önce Yahudi Konseyi'nin yerleşmiş olduğu hastaneye gitmişti. Girişin dışında bir kalabalık toplanmıştı. İçeride, masalar kurulmuş ve üzerlerine yeni çalışma kararnamelerinin gerektirdiği ayrıntıları bildiren sonsuz ad listeleri dizilmişti. Sol kendi adını buluncaya dek herkesi itip kaktı, sonra yine herkesi itip kakarak oradan çıktı. Yeniden sokağa çıktığında, kalabalığın uğultusunu bastıran çekiç sesleri geldi kulağına. Öbür yönde yokuş aşağı inen insan yığını arasından yol bulmaya çalıştı. Askerler Judengasse'nin bitiminde yüksek tahta bir barikat kuruyorlardı. Kendisininki kadar kocaman bir sandık taşıyan bir adam ona çarpınca, Sol dengesini korumaya çabaladı. Arkasındaki birisi onu tutup doğrulttu, sonra onu ceketinden ya-

kaladı. Sol çevresine bakınmaksızın silkinip adamdan kurtuldu ve yine yürümeye çabaladı. Sokak gittikçe daha da kalabalıklaşıyordu. İki ufak çocuğu, anneleri olamayacak kadar genç bir kız ileriye doğru götürüyordu. Üçü de ağlıyorlardı. Çevrelerindekiler onlara yol açmaya çalışıyorlardı. Sol kenara çekildi, kalabalığın arasından sıyrılmak üzereydi. Yine bir el onu yakaladı ve bu kez ondan kurtulamadı. Kurtulmak için elini havaya kaldırıp kendisine saldıranla yüzleşmek için döndü. Bir an şaşırdı, sonraki an gözlerine inanamadı. Jakob'du bu.

Oysa çevrelerindeki kargaşanın içinde Jakob'un tanıdık yüzü ve Sol'un çok iyi tanıdığı sesiyle Sol'a söyledikleri o koşullarda fazlasıyla tutarsız geldi. O sözcükler o ağza ait değildi, Jakob doğrudan konuya girdi, arkalarında yükselen getto duvarları, kalabalıkların yığılması ve uğradıkları panik ve nöbetçilerin gruptan ayrılan son Yahudileri de itip kakarak polis kordonundan geçirmeleri. Bunlar kendisinin durumu daha iyi anlayabileceği başka bir bağlamda söylenmeliydi, ama günler ve haftalar geçtikçe, Jakob'un söylediklerinin başlı başına söylenmeleri için yegâne koşulu oluşturduğunu anladı. Yalnızca o koşulda gerçekleşecek olaylar eksikti daha.

Jakob'un sesindeki kuruluk onu yanıltmıştı. Bir iki saniye bu basit cümleler hiçbir anlam ifade etmedi. İşgalin üçüncü akşamı Jakob'un babası tutuklanarak evinden alınıp kentin yeni efendilerinin Kültür Sarayı'ndaki karargâhına götürülmüştü. Orada ensesinden vurularak öldürülmüştü.

Sol başını öne eğmişti. Jakob'un kolunu tutmuştu. Berikinin yüzünde şaşkın bir ifade vardı.

"Senin ya da benim ne söylediğimiz, hatta ne düşündüğümüz, artık önemli değil, Sol. Şu insanlara bir bak,"

dedi hor görerek. "Gerçeğin tam ortasındalar ve ne yapıyorlar? Morallerini yüksek tutuyorlar, birbirlerine, 'Umudunu kesme!' ve, 'Dayan!' diyorlar! Aptallar! Bir yalanı yaşadıklarını biliyorlar ve yine de bundan vazgeçmek ellerinden gelmiyor." Gözlerini çok uzaklardaki bir şeye dikmişti. "Hiçbirimizin gelmiyor."

Ama Jakob yanılıyor, bir biçimde aklını yitirmiş, diye düşünmüştü. Dayan. Umudunu kesme. Başka seçenek yoktu.

Çalışma grupları Mehlplatz'da toplandı. Sol'un aralarına katıldığı yüz kadar adam, ellerine aletler verilir verilmez, başka başka üniformalar giymiş, adımlar yavaşlayınca onlara hızlanmaları için bağırıp çağıran güvenlik polisinin eşliğinde yürüyerek kentin dışına çıkarıldı. Adamlar kazmalar ve kürekler taşıyorlardı ve yürürken Sol kendilerine verilen işin ne olduğunu anlamaya başladı.

Uhrmacherstrasse'den sonra dik yokuşu inerek, Polonya Kilisesi'nin önünden ve Springbrunplatz'dan geçip tepenin eteğine götürüldüler. Buradan sola, tren istasyonuna doğru yönlendirildiler. Bunun biraz ötesinde, yolda yanlarından geçen bir Alman subayını nöbetçiler düzensiz bir selam yağmuruna tuttular, biri dışında hepsi. Kafilenin önlerindeki bir genç başını kaldırmakta geç kalarak ancak şaşırmış bir halde elini salladı. Subay suçluya dik dik baktı, arabasını durdurdu ve adama avazı çıktığı kadar bağırıp art arda beş altı kez selam verdirtti. Sonunda tatmin olarak, yine arabasına bindi. Öteki nöbetçiler bahtsız adamı alaya almaya başladılar ve çalışma grubundan biri, iriyarı ve bıyıklı bir adam, ne zaman bir Alman parmağını şaklatsa kurbağa gibi zıplamakla ne yaptığını sanıyorsun diye sordu ona. Sol genç nöbetçiyle onun başka bir yerden birbirlerini tanı-

dıkları izleninnine kapıldı. Nöbetçi utanarak kızardı, ama hiçbir şey söylemedi.

Dizildikleri ırmak kıyısında yoklama yapıldı. Sol adını seslendi. Bıyıklı adam adını "Gert Scholem" olarak bildirmişti. Kumandan, çavuşlarından birine başıyla işaret etmişti.

Orada toplanan yüz kadar adamın yüz farklı düşüncesi vardı, diye düşündü Sol sonradan. Yüz çeşit kaygısı ve yüz tane yarı tasarlanmış geleceği. Ama bunların hepsi de günün sonunda yorgun argın tepeye tırmanışla, ıslak çizmelerin ayaklardan çıkarılışıyla, yemek yemekle ve dinlenmekle sona erdi. Hiçbiri Gert Scholem'in akıbetine uğramadı. O sabah gözlerini açtığında ne düşünüyordu acaba?

Dört adam koşup Gert'i sıranın dışına çıkarmışlardı. Beşincisi dizlerinin arkasına sopayla vurmuştu. Tüfeklerinin dipçikleriyle onu dövmeye başlamışlardı. Sol, selam vermeyi beceremeyen nöbetçiyi izlemişti. Başka yerlere bakarak sigarasını tüttürüyordu. Sol sonra dikkatini önce yere, basılmaktan çamura dönen toprağa, derken paslı küreğine, yarılmaya başlamış olan pabuçlarına, sonra karşı kıyıda ırmak kıyısı boyunca dizili, gerideki çayıra kadar uzanan mezarlara yöneltmişti. Sol karşı kıyıda, temmuz sıcağında arkadaşlarıyla birlikte oturup konuştukları noktayı seçti. Orası Jakob, Ruth ve kendisinin ırmağı geçtikleri yerdi ve ırmağın yukarı yönünde, şurası, Ruth'u kolundan tutup sudan çıkardığı yerdi. Onun Jakob ile tartıştığı kemer hâlâ yerinde duruyordu. Kendisiyle konuşan kimdi? Chaim Fingerhut mı? O günden beri kimse görmemişti onu. Kız kardeşi Lia'yı da. Başka herkes sağ, demişti Jakob, Ruth'un adına değinmeden. Sol onun adını söyleyerek sormak zorunda kalmıştı. Hepsinin birlikte karşı kıyıda battaniye-

ler üzerinde oturup konuşmaları Sol'un gözünün önüne geldi. Çevresinde, çalışma grubu, yere vurulan tüfek saplarının gürültüsüyle pek de bozulmayan ağır bir sessizlik içinde bekliyordu. Gert Scholem artık kımıldamıyordu. Sol'un düşsel arkadaşları ufka doğru uzanan bulutların bozluğunda silinip gitmişlerdi. Kumandan bağırdı: "Yeterli!" Sonra yine çalışmaya koyuldular.

Sol küremeye başladı ve o gün, ertesi gün ve bunu izleyen bütün günlerde bir yandan kürerken, diğer yandan Jakob'un söylediklerini her bakımdan düşündü. Arkadaşının yalın denkleminin sonunda, kendisine direnen ya da kendisinin kabul edemediği bir anlayış vardı. Kendisine engel olan bir şey. Küreği suyun altını kazıyıp duruyordu. Bulup çıkardığı ve üst üste yığdığı tuğlaları ve düzgün taş parçalarını gruptaki öteki adamlar kıyıya taşıyorlardı. Ekimin üçüncü haftasında, kente beş gün ve gece süren sağanaklar inince, kısa süren sonbahar da sona erdi. Su düzeyi artık ırmağın içinde çalışmaya elvermeyecek kadar yükseldi ve nöbetçiler bile çalışanları su taşkınının girdaplarına sürüklemektense, biraz olsun sığınak sağlayan ağaçların altında sigara içmeyi yeğlediler. Paydos kısa sürmüştü; su düzeyi yine alçaldı ve onunla birlikte ısı da düştü. Sol ile öbür çalışanlar dondurucu suyun içinde ayaklarının uyuştuğunu duyumsuyorlardı.

Kimi zaman adamlar kayboluveriyorlardı: Ortalıkta görünmüyorlar, sanki hiç var olmamışlar gibi, yoklamadan adları çıkarılıyordu. Sol ile birlikte çalışan adam bir fabrikada metal kesme makinesi ustasıydı. Fabrikanın sahibi nöbetçilerle konuşmak için iki kez gelmişti. Elden ele bir matara dolaşmıştı. Metal kesme ustasının burada fazla günü kalmadı, diye fısıldanmıştı Sol'un kulağına. Oysa şimdilik kaldırılamayacak büyüklükteki

tuğla, harç ve taş parçalarını kaldırmak ya da kırmak için ağır bir demir çubuğu kaldırıp ırmağın yatağına indiriyordu. Sol onun gerisinde çalışıyordu. Karşı kıyının yakınlarındaydılar ve Sol başını kaldırıp bakınca tam da Ruth'un eteğini toplamış olarak durduğu noktada olduklarını gördü. Kendisine elini uzatmış ve onu tutup sudan çıkaracağından, düşürmeyeceğinden emin olduğu için başını kaldırıp bakmamıştı. Kendisi de kıyıda, onun bunu yapmasını bekleyerek durmuştu. Neredeydi şimdi? Kendisi dizlerine kadar yükselen soğuk suyun içinde duruyordu. Ruth'u tutup çıkaracak kimse yoktu. Kürüyordu. "Yalancı bizdik," diye düşündü. Bir an sonra da, "Ama Gert Scholem'in öldürülmesi doğruydu," dedi.

Ertesi yıl ilkbaharda gettoda, kentin belediye başkanı Popovici'nin, tüm Bukovina'nın askeri valisinin isteğine karşı baskın çıktığı ve gettonun boşaltılacağı yolunda bir söylenti dolaştı. Sol komşularının ve çalışma arkadaşlarının çökkün yüzlerinin parladığını gördü. Daracık konutlarına tırmanırken, merdiven boşluğunu baştan aşağı kaplayan heyecanlı konuşmalara kulak verdi. Tutuklamalar seyreldi, sonra kesildi.

Sol, annesi ve babası belgelerini alanlar arasında sonuncuydular. Erkeklerin, kadınların ve çocukların sökülen barikata doğru sokakta birer birer ilerleyişlerini izlediler. Oraya vardıklarında, salıverilenler bavullarını yere koyup güvenlik polisinin belgelerini incelemelerini bekleyenlerin oluşturdukları, yavaş ilerleyen kuyruğa giriyorlardı. Daha fazla bekleyemeyecek olanlar ise olanaklarını kullanıp rüşvet vererek dışarıya çıkıyorlardı. Sonunda, onların belgeleri de geldi.

"Vali kendisi imzalamış," dedi babası, kötü basılmış belgelere bakakalarak.

Bavullarını topladılar ve Judengasse'den yürüyerek izin belgelerini gösterip Ringplatz'a doğru ilerlemeyi sürdürdüler, Schwarze Adler'in dış masalarına beklenmedik mart güneşinin tadını çıkaran kentliler doluşmuştu. Siebenbürgerstrasse'de trafik hafif ve düzenliydi. Kondüktörün, tıpkı eskiden Gustl Ritter'in babasının yaptığı gibi, basamakta durduğu tramvay yanlarından geçti. Kereste pazarından gelen büyük gürültü, eskiden de sık sık olduğu gibi, vinçten bir yükün düştüğüne işaret ediyordu. Bunlar normal ve gündelik olaylardı. Masarykgasse'deki dairelerine vardıklarında, kapısını yerinde ve içindekileri de dokunulmamış buldular.

Annesi hiç zarar görmemiş porselenleri için sevinirken ve babası koltuğuna vurup toz bulutları kaldırırken, hepsi yalan, diye düşündü Sol. Tıpkı cebindeki belgelerin de yalan olması gibi: Yalancıların düzenlediği, bir yalancının imzaladığı ve onlara inandığı için yalancı olan birisinin taşıdığı belgeler. Gert Scholem de, sahte bir meydan okuma örneği verdiği için, yalancıydı, eğer gerçekten de sattığı şey bu sahtelik ise. İnanılamayacak kadar olanaksız başka bir olasılık daha geldi aklına: Acaba Gert Scholem kurtarılmayı mı umuyordu?

Kendisi yalancılar arasına katılmayacaktı, böyle dedi kendi kendine. Haziranda, kentin üzerindeki gökyüzü yine ark lambalarının bembeyaz ışıklarıyla aydınlandı. Belgelerini ve ikamet izinlerini almadan gettodan ayrılacak kadar talihsiz olanlar evlerinden alınıp Transnistria'daki çalışma kamplarına giden yük trenlerinin kalktığı istasyona götürüldüler. Bir seferinde Sol eve döndüğünde babasını belgelerini önüne almış, ufacık yazıları inceleyip dururken buldu. Annesi onun üzerine doğru eğilmişti.

"Biz mal beyanı vermedik," dedi babası. Sesi titriyor-

du. "Şuna bak, 'Bütün Yahudiler gayrimenkul, hisseler, mücevherler, halılar, mutfak gereçleri, mobilya, para, besi hayvanları ve her türlü mallar dahil olmak üzere mal varlıklarını beyan edeceklerdir.' Şurada bir yerdeydi, evet: '... İki kopya olarak Yahudi Hastanesi'ndeki Yahudi Konseyi subaylarına ibraz edilecektir.'"

"Hiç farkında değildik, Solomon," dedi annesi. "Tanrım, ne yapacağız şimdi?"

"Ben Petre'a bunu söylemiştim," dedi babası. "Belgelerini incele. İzin belgeni incele. İncele, yine incele, demiştim."

Petre Walter üç hafta önce bir eylem sırasında tutuklanmıştı. O zamandan beri de kendisinden haber alınmamıştı.

"Unutun gitsin," yanıtını verdi Sol annesine. "Yapılabilecek hiçbir şey yok." Sonra, bunun onu ağlamaklı kıldığını görünce ekledi: "Birisi bunu fark etmiş olsaydı, çoktan kapımıza dayanırlardı. Mal varlıklarını beyan etmediler diye tutuklanan kimse yok. Biz beyan etmedikçe, mal varlığımız olup olmadığını nereden bilecekler?"

Herhangi bir şey için tutuklanan kimse yok, diye düşündü. Ya da ne için olursa olsun tutuklananlar var: Belgelerinin olmaması, yanlış belgelerinin olması, doğru belgelerinin olması, sokağa çıkma yasağına uymaması, sokağa çıkma yasağına uyması. Bu karmaşalar ancak geceleri, güvenlik polisleriyle dolu kamyonlarda ve sokakları beyaza boyayan, ellerinde bavulları ve torbalarıyla ayaklarını sürüyerek evlerinden çıkan erkekleri, kadınları ve uykudan gözleri kapanan çocukları kör eden magnezyum ışığı altında çözümleniyordu. Ark lambaları her şeyi aydınlatıyor, kentin üzerinde dolaşıyor ve istedikleri yere iniyorlardı. Bu ışıklar altında olup bitenler, istasyonda olup bitenlere ilişkin söylentiler, hemen he-

nen bir yıl önce ilk kez ırmağın kıyılarında olup bittiğini gördüğü şeyler: Bunlar doğruydu. Babasının, kuralların uyulmak için var olduğu, uymanın onları güvence altına alacağı, güvencelerinin sağlama alınabileceği yolundaki inancı yanlıştı, çünkü bunlar yalanlardı. Jakob'un sözlerini gittikçe daha iyi anlıyordu. Onlar basit sözlerdi ve durum da basitti. Derken, Almanların ülkeye gelişlerinin ikinci yılının eylülünde, her ikisi de daha karmaşık oldu.

Jakob geç kalmıştı. Saat neredeyse sekizdi. Sol iki saniyede bir saatine bakıyordu. Önünde uzanan kavak ağaçlı yol, yokuşun yukarısında parka ulaşıyordu. Solunda, arazi tepenin yamacından aşağıya doğru alçalıyordu. Yine paniğe kapıldı, burada daha fazla kalamazdı. Neye inanacağını ve neye inanmayacağını eskiden bilirdi. Şimdi bilmiyordu.

Dört gün önce, Sol Franzensgasse'nin bitimindeki alandan geçerken, Jakob yanı başında bitivererek adımlarını kendisininkine uydurmuştu.

"Konuşmalıyız," demişti selam niyetine. Sol şaşırarak konuşmak üzere ağzını açmış ve lafı ağzında kalmıştı. "Burada olmaz. Şuradan sola sap."

Sıcak bir akşamdı ve sokaklar eve gitme telaşı içindeki erkek ve kadınlarla doluydu. Kavşaktaki kontrol noktasının çevresinde ufak bir kalabalık kümelenmişti. Oraya yaklaşırlarken, Sol elini cebine sokup belgelerini çıkarmış ve iki yaşlı kadının başları üzerinden bunları sallamıştı. Güvenlik polislerinden biri copuyla geçmesini işaret etmişti. Jakob'a bakınmıştı, ama anlaşılan arkadaşı ondan önce geçmişti. Birkaç metre ötede bekliyordu.

"Hadi gel," dedi Jakob. "Sokağa çıkma yasağının başlamasına bir saatten az zaman var."

"Ne oluyor? Nereye gidiyoruz?" diye sordu Sol. Herrengasse'yi geçip sokağın daraldığı ve gelip geçenlerin sayıca daha az ve hepsinin de Yahudi olduğu Armenischegasse'ye saptılar. "Benim belgelerim burası için geçerli değil," dedi.

Jakob homurdandı. "Ne için geçerli değil? Hadi gel. Fazla uzakta değil."

Bir ara sokağa saptılar ve iki yüksek, dar evin teraslarının arkasından yürümeyi sürdürdüler. Jakob bildiği bir yoldan gidercesine önden yürüyordu. Ara sokak daha da daraldı, sonra yüksek bir duvarın önünde sona erdi. Duvara varmadan önce, Jakob bir bahçe kapısını açıp konutlardan birinin arka avlusuna girdi. Birkaç metal basamağı çıkınca karşısındaki kapı onun yaklaşması üzerine açıldı. Sol onun peşinden seğirtti, kapı arkasından kapandı ve kendisini karanlıkta buldu.

Bir kibrit çakıldı ve yandı. Bir gaz lambasının ışığı alçak tavanı yaladı, sonra bodrumun kaba tuğla duvarlarına yayıldı. Uzak köşedeki kapıdan ikinci bir oda görünüyordu, ama orada ışık yoktu. Sol'un bir yerlerden tanıdığı bir yüz lambanın fanusunu yerine yerleştirdi ve başını kaldırıp baktı.

"Gitmem gerek," dedi onun arkasındaki Jakob.

Sol döndü: "Bekle, bana ne söylemek istiyordun? Jakob?" Ama Jakob gaz lambasının yanında duran adama bakıyordu. Ilıman havaya karşın, bodrum soğuktu.

"Tamam mı . . . ?"

Adam doğrulayarak başını salladı. "Hepsi tamam."

"Pessach sana açıklar," dedi Jakob. "Çok yakında yine görüşeceğiz." Bunu söyleyip kapıdan çıkıp gitti. Sol şaşkınlık içinde adama döndü.

"Beni anımsamıyor musun?" Sol'dan daha kısa boyluydu, kırk beş yaşını aşmıştı belki. "Tanıştığımızdan emin değilim." Gülümsedi. "Pessach Ehrlich. Tiyatrodan. Tiyatroyu yönetiyordum." Elini uzattı.

"Tiyatro," diye yineledi Sol anlamayarak. "Hangi tiyatro?"

Ehrlich hiç yanıt vermedi. Ama o sırada Sol adamın arkasındaki karanlık odadan basamakları dikkatle inen ayak sesleri işitti. Belli belirsiz bir kımıltı, bir insan karaltısına dönüştü ve Sol olan biteni anlayarak şaşkınlığından kurtuldu. Kapının eşiğinde Ruth duruyordu.

Anımsadığından daha zayıftı. Saçının kesimi farklıydı. Koyu kırmızı bir ruj lekesi ağzını kaplamıştı. İçinden gelen ilk şey ona yaklaşmaktı, ama onun tavrındaki bir şey kendisini engelledi.

"Ruth ..." sözü çıkabildi ağzından uzun bir sessizlikten sonra. Dikkatle kızın yüzüne baktı. "Nerelerdeydin?"

Ruth başını iki yana salladı ve Ehrlich'e döndü: "Jakob gitti mi?"

Ehrlich başını salladı. Sol sabırsızlık içinde onlara bakıyordu. "Burada işin ne, Ruth? Neler oluyor?"

Ruth bir iki saniye daha Ehrlich'e bakmayı sürdürdü ve Sol ikisinin arasında ne olduğunu merak etti. Eskiden olsa, kıskançlık duyabilirdi. Şimdiyse her şey fazlasıyla açık ve her şey için fazlasıyla geçti. Ruth ve kendisi için ve içlerinde en sağduyulu olan Jakob için çok geçti artık. Jakob'un doğrusu yadsınamazdı, ama soğuk ve katı bir doğruydu. Eskiden olsa kendisini sıcacık yalanlarla sarıp sarmalar, Ruth ile kendi dışında her şeyi dışarda bırakırdı.

"Senin ikamet belgelerini Popovici imzaladı," dedi Ruth.

"Evet," diye onayladı Sol. "Nereden biliyorsun?"

"Gelecek cumartesi için bir eylem planlandı," dedi Ruth. "Kontenjanlar artırıldı."

Bu sözler üzerinde soğuk duş etkisi yaptı. Ruth sustu. Sol sabırla bekledi, acelesi yoktu. Artık niçin burada olduğunu biliyordu.

"Listede sizin adlarınız var," dedi. "Annenin, babanın ve senin."

Şimdi pazartesi sabahıydı. Jakob gelip onu almayacaktı. Tutuklanmış, hapse atılmış ya da vurulup öldürülmüştü. Kültür Sarayı'nın avlusunda kollarından bacaklarından tutulup sürükleniyordu. Mahzende elleri arkasından bağlanmış, kulaklarına sorular fısıldanıyordu. Onu döve döve gerçeği söyleteceklerdi. Jakob yitirilmişti. Sol'un kuşkuları balon gibi kabarıyor ve kendisi bunun içinde yuvarlanıp duruyordu. Burada bir saniye daha kalamazdı. Buz gibi soğuk havayı soluyor ve bulutsuz, mavi bir gökyüzünün altında bekliyordu. Eski ambarın ötesindeki kereste pazarından gelen hafif uğultuyu dinliyordu. Öteki tarafındaki yoldan gelen gürültü daha da hafifti: Oradan geçen bir kamyon, takırtı çıkaran el arabaları belki. Ne yapabileceğini düşünmeye başladı. Gerçek olana tutun, dedi kendi kendine. Yalnızca gerçek olana. Jakob'un doğrusu kendisinin bile sandığından daha katıydı. Jakob'un yokluğunun ne anlama geldiğini düşünemezdi, bu yüzden artık var olmayan Fischl'ın dünyasıyla artık var olmayacak Gert Scholem'in dünyası arasında bir yerde kararsız kaldı. Vazgeç, diye düşündü. Başka hiçbir şey yapılamazdı. Var olunabilecek hiçbir yer yoktu. Bu "gerçek" değil miydi? Bu "doğru" değil miydi?

"Sizin parkta bulunmanız yasak."

Bu ses onu yerinden sıçrattı. İki erkek çocuğu çitin gerisinden kendisini gözetliyorlardı.

"Burası park değil," diye yanıtlayabildi. "Park yukarıda. Şimdi gidin buradan."

"*Siz* gidin," dedi öbür çocuk. Sonra sesini yükseltti: "Hadi bakalım. *Siz* gidin!"

Sol dik dik baktı onlara. "Çok terbiyesizlik ediyorsunuz. Anne babalarınıza bunu söylersem, ikinize de çok kızarlar." Kavak ağaçlı yola doğru yürümeye başladı.

"Tamam! Gidin buradan," diye bağırdı birinci çocuk arkasından. Sonra da bu başarıdan cesaret alarak ikisi birden avazları çıktığı kadar bağırdılar. "Gidin buradan! Gidin buradan! Gidin buradan!"

Sol kulübelerin birinden bir yetişkinin bağıran sesini duydu. Birkaç adım daha yürümeye zorladı kendini. Sonra koşmaya başladı.

"Ama bizim belgelerimizde bir sorun yok!" diye diretmişti babası. Annesi orta uzaklıktaki kendi özel alanına doğru bakıp hiçbir şey söylememişti. Sanki bu önemli olsa da, kendisiyle hiç ilgisi yokmuş gibi, kendinden emin görünmüştü.

"Ruth bize gidebileceğimiz bir yer bulmuş. Yalnızca iki gece için. Cumartesi ve pazar," diye yalvardı Sol. "Güvenli bir yer, bir fabrika, hafta sonları boş oluyor. Sahibi bir Yahudi bile değil. Nasıl burada oturup onları beklersiniz?"

"Böyle bir listenin olduğunu nereden biliyorsun?" diye sordu babası. Sonra eski tartışmacı damarı tuttu. "Bu kadar güvendiğin bu 'Ruth' da kim?" diye dudak büktü.

"Ruth harika bir kız," diye mırıldandı annesi.

Ruth ona ne yapması gerektiğini söylemiş, sonra fabrikanın adresini tekrarlatmıştı. Sol'un yanağına dokun-

muştu ve Sol onun bir çeşit koku sürdüğünü fark etmişti. Parfüm kokusunu unutmuştu.

"Sokağa çıkma yasağının başlamasına elinden geldiğince yakın bir zamanda orada ol," demişti. "Bu daha güvenli. Fabrika hafta sonları boş oluyor." Artık seçim yapılacak bir şey yoktu. Karar verilecek bir şey yoktu. Oysa babası bütün gece ve ertesi gece uzun süre kaçamak yanıtlar vermiş, sonunda Sol ona bağırmıştı. Ama böyle kışkırtılmasına karşın, yaşlı adam yalnızca elinin bir hareketiyle oğlunun sözlerine boş verdiğini göstermişti. Bütün bunlar olurken, annesi suskun kalmıştı.

Cumartesi günü geldi.

Sol yine girişimde bulundu, aynı noktaları belirtti, aynı sözleri söyledi, öyle ki sonunda kullandığı sözcüklerin oluşturduğu cümlelerde bunlar tekdüzelik yaratıp anlamsızlaştı. Anne ve babası artık dinlemiyorlardı. Sokağa çıkma yasağının başlama saati yaklaştıkça hüsranı da arttı ve sonunda inatçılığı ve aptallığı yüzünden babasına çıkıştı. Yaşlı adam bıkkın bir tavırla başını iki yana salladı. Annesi ise sanki hiç duymuyormuş gibi davrandı.

"Siz daha iyisini hak etmiyorsunuz!" diye haykırdı sonunda, arkasından da kendi sözleri onu susturdu.

"Yeter Sol. Bundan bıktık." Konuşan annesiydi. "Şimdi çık git."

Annesi ona gülümsedi, ama yüzü sakindi ve çocuksu ifadesi artık karşısında duran kişiyi göremeyen birisininki gibiydi. Bu kendi oğlu olamazdı; oğlunun yerini bir sahtekâr almıştı. Eski kimliği çoktan gitmişti. Babası oturduğu koltuktan başını kaldırıp ona baktı. Sesinde yeni bir tını vardı.

"Hadi git, oğlum."

Sol şaşkın bir öfke içinde onlara arkasını dönüp kapıyı açtı ve merdivenlerden aşağıya koşarak indi.

Çocukların sesleri giderek duyulmaz oldu. *Gidin buradan! Gidin buradan!* Yola varmadan önce artık koşmamaya zorladı kendini. O saatte ortalık kalabalık olurdu. Masarykgasse sapağına gelinceye dek erkek ve kadınlarla birlikte yürüdü. Oturdukları binanın önünde bir şeyler oluyordu. Girişin önünde bir at arabası duruyordu. Yaklaştı.

İki gece önce apar topar indiği merdivenler oradaydı. Dış kapı ardına kadar açılmıştı ve içerde adamlar birbirlerine bağırıyorlardı. Kaldırımda babasının koltuğu duruyordu. Yanında bir zamanlar annesinin en iyi porselenlerinin dizili olduğu büfe vardı. Anımsadığı kadarıyla, hiç bunlarla yemek yememişlerdi. Şimdi büfe boştu, yan yatırılmıştı, yüklenmeyi bekliyordu. Binadan dışarıya ambalaj kutuları taşınıyordu. Porselenler bunlardan birinin içinde olmalıydı. Mobilyalarının geri kalanı bu arabaya ve sokağın aşağılarında, her birine sakin sakin bekleyen birer uslu at koşulmuş iki arabaya paylaştırılıyordu.

Sokakta boydan boya aynı uygulama tekrarlanıyordu: Daracık kapı aralıklarından sığmaya çalışarak masalar, yataklar, koltuklar, saatler taşıyıp bunları küçük çapta mobilya dağlarına yığan adamlar. Başka adamlar da bunları yığından alıp arabalara yüklüyorlardı. Irmak yataklarını kazıp moloz çıkarmaktan daha kolay, diye düşündü Sol. Ambalaj kutularına özensizce tıkılan şeyler arasında kendi eşyalarından bazıları da vardı: Çirkin bir kâğıt ağırlığı, birkaç renkli kalem, çocuklar için bir "Söylenceler Kitabı". Uzanıp kâğıt ağırlığını aldı ve cebine koydu. Kapıdan çıkmakta olan işçilerden biri dehşet içinde baktı ona. Sol gülümsedi. Geri koymak için artık çok geçti.

Sokağın biraz aşağısında, Sol'un daha önce pek gö-

züne çarpmayan tek katlı bir evin önünde, siyah üniformalı bir subay şık giyimli bir kadınla konuşuyordu. Demek orada da Yahudiler oturuyordu, diye düşündü Sol, onları tanıyıp tanımadığını merak ederek. Dışarda, tepesine kadar yüklü büyük bir araba duruyordu. İki adam kapıya tahtalar çakmaya hazırlanıyorlardı. Cebindeki kâğıt ağırlığının bacağına çarptığını duyumsadı. Başı eğik yürüdü. Dizlerinin bağı çözülmüş gibiydi. Şu anda önemli olan, düşünmemekti.

"Düşünme," dedi kendi kendine hafifçe mırıldanır gibi ve neredeyse gülüyordu. "Düşünme." Gülmek üzereydi, bunu duyumsuyordu. "Düşünme ve gülme," diye mırıldandı. Durma ve koşma ve gitme ve kalma ve geri dönme ve – başka?

"Sen! Ne dedin? Gel buraya."

Umutlanma. Jakob bunu demek istemişti. Annesiyle babası anlamışlardı. Kendisi anlamamıştı, şimdiye dek. Alman subayına doğru döndü. İşe yaramayan belgeleri, işe yaramayan kâğıt ağırlığıyla aynı cepteydi. Çileli bir tırmanıştaki son tutunacak yeri de elinden bıraktığını duyumsadı. Sırtüstü boşluğa düşüyordu ve bu ona rahatlık veriyordu. Bir an kendini koyvermenin keyfini sürdü.

"Sol! Demek sonunda geldin!" dedi kız dönüp bakarak.

"Bu o mu?" diye sordu subay kuşkuyla. Kısa boylu, kırmızı suratlı bir adamdı. Göğsü ceketinin düğmelerini zorluyordu. Kız Ruth'du.

Ruth doğrulayarak başını salladı ve Sol'u tutup geldiği yöne doğru döndürdü. "Kendi kendine mırıldanmak onun kötü alışkanlıklarının en hafifi," diye açıkladı gülümseyerek. "Bir adresi bile aklında tutamıyor musun?" diye azarladı Sol'u. "Hadi gel! Yeterince geç kaldık zaten."

Ruth onu sokağın aşağısına doğru yönlendirirken, arkalarında çekiç sesleri yine başladı.

"Bir Alman subayıyla burada ne yapıyorsun?" diye sordu Sol uzaklaştıktan sonra. "Neye geç kaldık?"

"Hiç," dedi Ruth.

Eskisi gibi, yüzü pudralı, dudakları rujluydu. Kirpiklerine tam siyah görünmeyen ve ona yakışmayan bir rimel sürmüştü. Evleri boşaltan adamların arasından dolanırlarken, Sol çatılara ve pencerelere bakıyordu. Denetçiler sigaralarını yakmışlardı. Uygulama sona ermişti.

Sokağı yarıladıklarında, Ruth fısıldayarak dikkat etmesini söyledi ona. Sol dönüp ona baktı. Kızın ceketinin üzerinde bir şey vardı, yakasından aşağıya akan bir şey. Tükürüktü bu, ona nasıl söyleyeceğini düşünerek tuhaf bir utanca kapıldı.

"Belgelerin işe yaramaz." Ana caddeye varınca, Ruth ona bakmadan konuştu. "İncelenecek olurlarsa, tutuklanırsın. Annenle baban cumartesi günü götürüldüler."

Sol çekiç seslerini hâlâ işitiyordu, ama şimdi daha uzaktan geliyordu. "Jakob gelmedi," dedi. Kızın yakasındaki, uzun, ince gümüşsü bir lekeydi.

"Buradan sap."

"Nereye gidiyoruz?"

"Anlarsın."

Sol'un adını anımsamadığı ya da hiç bilmediği, taş döşeli olmayan bir yoldan aşağı ağır ağır yürüdüler. Önlerinde sebze bahçeleri olan tek katlı kulübelerin önünden geçtiler. Güneş yükseldi, ama havanın soğukluğunu gidermedi. Ruth'un yakası temizdi. Fark edip silmiş olmalı, sonucuna varıp rahatladı Sol.

"Nerede kalabilirim?" diye yüksek sesle merakını dile getirdi. Belki de son iki gecedir kaldığı fabrikada. Ora-

da yer vardı. Ama hafta içi orada insanlar çalışıyorlardı. Başka bir yerde.

Ruth durdu. "Kalmak mı? Sol, eğer kalırsan kurşuna dizilirsin, bütün olan bitenden sonra bunu anlamıyor musun?" Sustu, sonra daha sakin bir sesle, kendi kendine söylenir gibi, konuştu. "Ama nereden bileceksin ki?"

Sol başını iki yana salladı. "Birisi ..." Ceketindeki tükürükten söz etmenin zamanı gelmişti, her ne kadar artık temizlenmiş olsa da. Yine de, söyleyecekti. "Birisi ceketine tükürmüş." Ruth'un yüzünde tuhaf bir kıpırtı oldu. Ağlamak üzere, diye düşündü Sol. "Şimdi yok olmuş," diye ekledi.

"Bari sen bunu yapma, Sol. Sen yapma. Lütfen!" Ruth durdu ve ona dönüp ellerini onun omuzlarına koydu.

"Babam gelmek istemedi," dedi Sol. "Tartıştık. Benim şiirlerimi yaktı. Çok önce. Zaten saçma şiirlerdi."

"Dinle beni, Sol, son evden sonra sola dönen bir patika var. Onun sonuna kadar git. Orada bir ahır var. İçine bak. İki paket olmalı, bilmiyorum. Giysiler, biraz yiyecek. İkisini de al. Orada kalma."

Oradan geçen bir araba yumuşak çamurda tümsekler ve oyuklar bırakmıştı. Batıya doğru, aşağı yamaçları çam ağaçlarıyla gölgeli, en yükseğinin doruğu karla kaplı dağlar duru gökyüzünün altında açık seçik görünüyorlardı. Yollar sonsuzlukta birleşecek, diye düşündü Sol.

"Benimle gel," dedi.

Ruth başını iki yana salladı.

"Öbür paket kimin için?"

"Jakob içindi," diye yanıtladı Ruth. "Şimdi git."

Sol yine düşünde tırmandığını gördü. Önünde boş otlaklarla kaplı yamaçlar yükseliyordu ve görevi bunların

doruğuna tırmanmaktı, tırmanıyordu tırmanmasına ama karşısına bir öncekinin eşi başka bir yamaç çıkıyordu. Yamaçlar tekrarlandıkça, eğimleri dikleşiyordu, bu bölüm çok yavaş geçiyordu. Derken otların arasından ilk ağaçlar beliriyor ve kendisi kestane ve meşe ağaçlarının, sonra kalın kabuklu çam ağaçlarının arasından geçerek ilerliyordu. Yalnızca kayın ve köknar ağaçlarının yaşayabildiği, daha sonra onların bile yaşayamadığı yüksekliklere ulaşıyordu. Ayaklarının altındaki toprak sertleşip taşa dönüşüyordu. Yukarılarda hava seyrelip soğuyordu ve soğuktu, rüzgâra karşı korunak sağlayan sırtın ötesinde de esip savuruyordu.

Bütün bunlar kendisi için tanıdıktı.

Sonra ayaklarına saplanarak yükselen ve ayak bileklerine yerleşen sızıyı duyumsayacaktı. Kemikleri bükülüp açılıyordu. Adımlarının sarsıntısını bedeninde duyumsuyordu. Beden ve anıları. Benimki, diye düşündü, uyanmaya başlarken.

Oysa bedenin uyuşması da aşağıdan, yine ayaklardan başlıyordu, çünkü aynı sızı geçtiği eti duyumdan yoksun bırakıyordu. Ayaklar, bilekler, dizler, kalçalar, belkemiği. Inmeye başlanacak yamacı yalayıp geçen ani rüzgârı ve tümsekleriyle sarp kayalıklarını ölçüp biçen kafatası, bilincini sürdürüyordu yalnızca. Oysa kafatasının üzerinde bulunduğu beden sinirlerden yoksundu, bir tek düşünceye göre hareket eden bir şeydi: Bir sonraki tırmanış.

En kötüsü de tekrardı, diye belirsiz bir sonuca vardı. Çık ve in, her zaman da soğukta.

Ruth'un söylediği yerdeki iki paketi bulmuştu. Sonra da kaçışı başlamıştı.

Doğduğu yerden bir tüfeğin namlusunda ilk kez karşılaştığı yok oluşa dek, sonu görünen karanlık tünelde-ki yolculuktu bu, diye düşündü Sol, bir gözünün çapak-

la yapışmış kirpiklerini açıp karşısında kitaplığın en alt rafını görerek. Kendi kitabının baskıları, yayın tarihine göre sıralanmış olarak, orada diziliydi. Sırtları inişli çıkışlıydı, tepeler ve çukurluklar, tırmanışlar ve inişler oluşturuyordu. Kendi yolunun çapraz bir kesiti.

Aşağıdaki bulvardan sabah trafiğinin uğultusu yükseliyor ve titreşimi pencereye hafifçe vuruyordu. Kanepede uyuyakalmıştı. Gözlerini kitaplarının görüntüsüne açmıştı. *Edo, edere, edidi, editum.* Son kez soluk almak. Düzeltilere uğramak.

İlk kitabını Fleischer yayınlamıştı. Bu ciltle ilk dizi başlıyordu: Koyu mavi renkte kitap sırtının üzerinde *Memel • Die Keilerjagd* yazılıydı, altında da Fleischer Verlag'ın kavuşmuş eller logosu. Bu onun karşılaştığı ilk engeli temsil etsin, diye düşünmüştü Sol, düzlükteki dehşet dolu ilk haftalardan sonra karşısına çıkan Karpat Sıradağları'nı. Gündüzleri kısa süreler uyumuş, yalnızca geceleri ilerlemişti.

Sol dilini ağzındaki bayatlamış tükürükten sıyırıp yutkundu. Boş viski şişesi yerde duruyor, oda şişenin kalın boynunun çevresine sarkıyordu. Şişenin yanında bir ayakkabı duruyordu.

Fleischer'in yayınevi satın alındıktan sonra, Fleischer'in baskısını Surrer Verlag'ınki izlemişti. Daha sonra Surrer, lise öğretmenlerinin şimdi bile öğrencilerin beyinlerine kazıdıkları kalın, beyaz renkli cepkitabını yayımlamıştı. Almanya'da, bir öğrenci on dört yaşından başlayarak Memel "okuyordu". "Tüm ülkede böyle," demişti kendisine genç bir doktora öğrencisi heyecanla. "Her kafanın aynı zamanda aynı metne doğru eğildiği özel bir gün." Katoliklerin Aşai Rabbani ayini gibi, diye düşündü Sol.

Fransa'da on altı yaşında başlıyordu, ama zorunlu de-

ğildi. *Solomon Memel • La Chasse*, Almanya'daki cepkitabından birkaç ay sonra, aynı biçimde yayımlanmıştı. Bu üçü birlikte raf boyunca ufak bir platoyu, kendisinin Şair Solomon Memel oluverdiği yeri oluşturuyorlardı.

Bu üçlü, Tuna Irmağı'ndan güneye doğru atılımı temsil edebilir, diye düşündü. Ola ki bir Tanrı kendisini izliyorduysa, eli oraya inmişti. Aynı el sonradan önünde yükselen dağları yaratmış olsa da. Hiç bitip tükenmeyecek gibi görünen dağları. Bir sonraki cildin siyah kapağı, Fransız ve Alman baskılarının yanında dimdik yükseliyordu, *Solomon Memel • Den Vildsvin Jagt* kırmızı rengiyle öne çıkıyordu, "sardığı bedenin kanı ve karanlığı dolayısıyla," diye açıklamıştı Danimarkalı yayıncısı kusursuz bir Almancayla. Bir cepkitabının sırtında *A Caccia di Cinghiale* yazılıydı ve ani ünü Alpler'den öteye sıçradığında alelacele ciltli olarak yayımlanmıştı. Bunu Fransa'daki resimli bir baskı izlemiş, sonra da İspanyol baskılarından birincisi çıkmıştı. Bunların sırtları raf boyunca inişler ve çıkışlar oluşturuyordu.

Hayır, dağlar hiç bitip tükenmedi, diye düşündü Sol. Anlamsız bir tükenişe doğru, iniş ve çıkışlarıyla sürüp gittiler. Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'daki, çevirmenlerin belirtilmediği baskılar, Rusya'daki bir korsan baskı, sonra onun önünde yükselen resmi baskı. Fingerhut ailesinin sağ kalan tek üyesinin, Chaim ve Lia'nın bir teyzelerinin, yayımladığı ve onların anısına ithaf ettiği, yanlışlarla dolu bir ilk Romence çeviri, sonra Cluj Üniversitesi'nden bir profesörün, Sol'un telif hakkı vermeyi reddettiği, neredeyse hiç yanlışsız ciltli baskısı, onun yanında bir arada duran ilk İsveç, Norveç ve İzlanda baskıları. Gözlerini dik açılı ve tam dikey, tepelerden ve uçurumlardan oluşan bir sırt boyunca gezdirdi. Bir ayağını

uzattı ve dizine kadar kramp girdi. Kafasını kaldırmaya çalıştı.

İlk kışı buz gibi iki yerde gizlenerek geçirmişti. Birincisinin çevresindeki ormanda, köpekli adamlar dolaşmıştı, belki de kendisini avlamak için. Nereden bilecekti. Daha yukarılara, ikincisine, çoktan terk edilmiş bir çoban kulübesine kaçmıştı. Soğuk içine işlemiş, kemiklerine çelikten parmaklar gibi dolanmıştı. Ondan hafif bir yankı kalmıştı: Kaşından saplanarak çubuk gibi kafatasının arkasına kadar uzanan bir ağrı. Birden midesinde bir kabarma oldu, ama arkası gelmedi. Sol soluk aldı, soluk verdi, sonra bacaklarını yere indirip dimdik doğruldu.

Raftakilerin dörtte birini, yani yapıtının temsil etmesini istediği uzun yürüyüşün dörtte birinden azını taramıştı. Gösterişli rengârenk gömleği içinde *Solomon Memel • The Boar Hunt*. Sol diretince, bunun yerini daha ağırbaşlı gri renkli bir tasarım almıştı. İkisi birlikte, kalın, yarı gölgeli bir sütun oluşturuyorlardı. Gözlerini Estonya, Katalan ve Hollanda dillerine yapılan çevirilerde gezdirdi. Hollandalılarla bir anlaşmazlık çıkmıştı, ayrıntılarını anımsamıyordu. Nedeni açıklanmayan sayısız gecikmeden sonra, İbranicesi. Ciltliler, cepkitapları, bu sonuncular kendisine öyle yabancı gelen alfabelerle yazılmış oluyorlardı ki, başlıktaki sözcükleri bile ayırt edemiyordu ve ikinci koleksiyonun, *Von der Luft bis zur Erde*'nin, başladığı belirsiz sınırı çizmek olanaksızdı. Kesin olarak çizmek. Arazi değişmemişti; yalnızca tökezlenerek yürüyen, artık duyumsayamadığı soğuktan titreyen ve eti eriyip yok oldukça, kemiklerinin derisini iskeletine doğru emişini izleyen yolcu değişmişti. Bu ciltler adım adım güneye doğru ilerlediği sonraki haftaları temsil ediyordu. Ciltler sayıca daha azdı: "Kaçınılmaz bir gerileyiş" (*Der Spiegel*). Ne kadar yürümüş olduğunu bil-

mıyordu. Kimi günü bir yaşamı kadar uzun anımsıyor, kimi günün ise bir saniyesi bile aklına gelmiyordu. Ancak Reichmann'ın kendisine yönelttiği sorulardan sonra güney doğrultusunda deneysel bir çizgi çizmiş ve bazı haftaların tümüyle aklından silinmiş, sanki kendisinin oradan geçişi sallanan bir köprünün son halatını da koparıp köprüyü bir zamanlar üzerine kurulu olduğu uçurumla uçuruvermiş gibi geride kalmış olduğunu anlamıştı. Oradan geçişi hiçbir iz bırakmamıştı. Her sabah gündoğumunda ölüm döşeğinden kalkarcasına kalkmış, yaşamının sona ermesi onu ne denli şaşırtmayacaksa, sürmesi de o denli şaşırtmamıştı. Yalnızca ilerlemek için ilerliyor ve var oluyordu. Var olması yeterliydi.

Ben varım, diye düşündü Sol. Başında sürekli bir zonklama vardı. Birazdan ayakta durması gerekecekti. Kötü kokuyordu. *Steinbrech* henüz daha az cilt yayımlamıştı. Üç yıl üç ay önce son cildinin yayımlandığı sırada, yayıncılarının sayısı beşti: Her bir yayında sayfanın dörtte birini kaplayan reklamlarla dehasını ilan eden Surrer, burada Paris'teki, bir suçu olmasa da parasız kalan Editions Maroslav-Lèger, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir üniversite basımevi, değişmeyen ve değişmeyecek olan Danimarkalılar ve anlaşılan Cluj'daki vefalı profesörün kendi hesabına yayımladığı elde ciltlenmiş baskı. Yapıtlarının belirsizleştiği söylenmişti kendisine.

Raftaki son kitap farklıydı. Öbürlerinden daha yüksekti ve ince yeşil kartonla ciltlenmiş haliyle bir okul alıştırma kitabını andırıyordu ve *Es gibt so eben*'in Romence baskısına dayanmış olarak duruyordu. Bir gün bir ciltlik başka bir yapıt hazırlayacak olsa ve bu yayımlanacak olsa, bu entipüften kitabı yine rafın ucuna kaydıracaktı. Her zaman sonuncu kitap olacaktı bu. Ama acaba bir dizi basamağın sonunu mu, yoksa başka bir di-

zi basamağın başını mı simgeliyordu? Ruth'un tepeden yukarıya doğru gözden kayboluşunu izlemişti. Ahıra girmişti.

Vaat edildiği üzere, paketler oradaydı. İçlerinde çavdar ekmeği, soğan, sosis ve Jakob'un bir fatura defterinden kopardığı sayfalara kurşunkalemle yazdığı bir mektup vardı. Güçlükle okumuştu, *"Solomon, Senin 'Rilke'n artık sana yardım edemez, yahut 'Goethe' ya da şiirlerin de ..."*

Jakob'un bundan sonraki el yazısı okunmaz olmuştu. Altı çizili sözcükleri karalanmış sözcüklerden ayırt etmek güçtü ve mektubun geri kalan üç sayfasında ancak tek tek sözcükler ya da deyimler okunabiliyordu. "Doğru" sözcüğünün harfleri dört kez dikkatle yazılmıştı, ama önceki ve sonraki sözcüklerin hepsi okunaksızdı. Son sayfa da yazıya hiç benzemeyen karalamalarla kaplıydı. Mektubun imza yerinde "J" ya da "√" olabilecek bir işaret vardı.

Böylece kaçmaya başlamıştı. Bu ilk yolculuğun sonu ve ilk yorgunluğu o sırada daha bir yıl uzaktaydı. Jakob orada bekleyecekti. Sonuncu günlerde, Pindos'un derinliklerinde, dağların çok hafifçe de olsa hareket ettikleri, tuhaf bir selamlamayla kendisine doğru eğildikleri izlenimine kapılmıştı. Bunu algılayışına eşlik eden bastırılmış bir dehşet duygusu anımsıyordu. İlerleyişi artık "bir şeye doğru" düşüncesi taşımıyordu, ya da hiç taşımamıştı, diye düşündü. Bitmez tükenmez uzaklığın sona ereceği, önceden kestirilemeyen bir yer vardı. *Klik*. Şurada. Bir de artık ilerlemeyi sürdüremeyeceği bir yer vardı.

Son kitap bunlardan birini betimliyordu. Hangisini betimlediğini hâlâ bilmiyordu.

Taş yığınları ve boz yosunlarla, arazinin kuru bir gö-

rünüme büründüğünü fark ettiğini anımsıyordu. Yosunları kazıyıp avuçlarına doldurduğu karla birlikte yiyor, ağzında bıraktıkları acı tadı duyumsayamıyordu. Burnu kanadı ve kan kuruyup burun deliklerini tıkadı. Boğazı havanın soğukluğundan yanıyordu. Ayakkabılarını gömleğinden yırttığı bez parçalarıyla bağladı.

Ayaklar, diye düşündü Sol, çorabının birini çıkarıp ayağına bakarak. Venedik'te, kaba bir Amerikalı doktor bir bakışta yaşamının geri kalanı boyunca topallayacağını söylemişti ona. Sonradan, Paris'te, çektiği röntgen filmlerini kendisine doğru sallayan ve boyalı tırnaklarını gevrek plastik film üzerindeki saydam alanlarda gezdirerek, tam kaynamamış kırıkları, dağılmış kıkırdak parçalarını gösteren sert suratlı bir kadın cerrah kendisine bir nutuk çekmişti. "Ayaklarınız sizin ayaklarınız, Monsieur. Şimdi ağrıları da sizin ağrılarınız oldu." Ama hiç ağrı yoktu. Sinirler zedelenmişti; ayaklarını pek duyumsamıyordu.

Bir uçurumun kenarına varmış ve aşağıdaki boşluğa bakmıştı. Sanki dev bir el yekpare kayayı avcuyla oymuş gibi, uçsuz bucaksız bir krater duruyordu önünde. Aşağılarda, oyuğun dibi boyunca uzanan bir yol gördüğünü sanmıştı. Ama oraya ulaşmanın hiçbir yolu yok gibiydi. Uçurum neredeyse dimdikti. Sona yaklaşmış olmalıyım, diye düşünmüştü sonradan. Bacakları yorgunluk ve soğuktan uyuşmuştu; hangisinden ötürü olduğunu bilmiyordu. Geride bıraktığı yaşamı gözünün önüne getirebildiğini artık anımsayamıyordu. Artık uyurum, diye düşünmüştü, ve dönüp yatacak bir yer aramıştı. Jakob arkasında duruyordu.

"Kalk ayağa," dedi Jakob. (O da kalkmıştı, Sol zaten yatmış mıydı? Başka her şeyi açık seçik anımsıyordu, ama bu bölüm eksikti.)

"Şuraya inmeliyiz," diye eliyle işaret etmişti Jakob ve Sol'un anlamadığı bir sözcük söylemişti. "Bir patika var, ondan sonra tutunarak ineceğiz."

"Evet."

Vaat edildiği üzere, bir patika vardı. Bir patika olması gerekiyordu. Sonra tutunarak inmeye başladılar, oysa Sol çok geçmeden Jakob'u göremez oldu, sesi dağılıp gidiyor, gitgide daha anlaşılmazlaşıyordu. Jakob'un alınıp götürüldüğünü biliyordu elbette, bütün ötekilerle birlikte, trenlerle, oysa kendisi, Solomon Memel kaçmıştı, bu yüzden "Jakob" ya da "başkaları" yoktu. "Anne" ya da "Baba" da yoktu. Yine de, varlığının sürmediği kanıtlanamayacak olan, ya da henüz, uçurumun dibine varmadan önce kanıtlanamayacak olan bu hayaletin peşine takılıp tuhaf bir iz sürebilirdi. Uçurumun derinliklerinde, Sol'un kendi yavaş ilerleyişinin sonunda, bir "Jakob" yaşıyor olabilirdi. Bir kez ayağı kaydı, taşlar dizlerini sıyırdı. Elleriyle ayaklarının hiçbir şey duyumsamaması işine yarıyordu. Saniyeleri sayarak bunun ne kolay olduğunu görünce şaşırdı; yalnızca dakikaları birleştirmek zordu. Son bölümde uçurumun kenarlarının dik eğimi azalacak ve sonunda taşlık bitip düzlük başlayacaktı. Yer taşlarla doluydu. Karşısındaki yüzeyde bir açıklık, solunda da bıçak ağzı biçiminde karanlık bir çizgi vardı. Bir mağara iyi bir sığınak sağlar, diye düşündü. Yukarıda silinmiş bir geçmiş bırakmıştı; rehberinin öylesine kısa süre var olduğu bir uzamın kuyusundan aşağıya yuvarlanarak değilse, nasıl olup da gelmişti buraya? Artık "Jakob" yoktu. Sağında, mağaranın tam karşısında, sarp kayayı dikleımesine boydan boya bölen bir yarık vardı. Yukarıdan baktığında yola benzer bir şey gördüğünü sanmıştı. Şimdi bundan eser yoktu.

Yeniden ayağa kalkacak gücü bulamayacağını bile bi-

le oturdu. Üzerine dermansızlık çöktü ve tanıdığı birisinin ahırda bıraktığı pakete uzandı. Çoktan yitirdiği birisinin. Ama artık üşümüyordu. Şimdi uyuyacak ve bir daha hiç uyanmayacaktı.

Böyle bitmeliydi.

Dışardaki trafiğin gürültüsü arttı; boz bir eylül gökyüzü. Sol öbür ayakkabısını ve çorabını çıkarıp rafta başta ve sonda duran ciltlere uzandı, koyu mavi bez kaplı Leon Fleischer'in baskısı ve kendi ağırlığını taşıyamayarak sarkan, yeşil karton kapaklı öbürü: *Die Keilerjagd von Solomon Memel: Eine Kommentierte Ausgabe.**

Bu yazının altında editörün adı vardı: J. *Feuerstein*.

Alıcıda yabancı bir ses vızıldıyordu.

"Bir iyi haber, bir kötü haber ve ne iyi, ne de kötü olan bir haber. Önce hangisi, Herr Memel?"

Savaştan sonra, çatışmanın dokunmadığı bir kentten yola çıkmış ve başka birine ulaşmıştı. İkisi arasında, çatısız binalar ve bombaların açtığı çukurlarla dolu yolların sürekli tekrarlanmasıyla sürüp giden savaşın cümlesi yazılıydı ve noktalandığında, tren Gare de l'Est dışında sarsılarak garın koruyucu damının altına girdiğinde, Sol sıçrayarak uyandı. Ani serinlik, uçsuz bucaksız peron ve istasyonun metrelerce yükseklikteki dökme demir ve kirli camdan damı altında birbirine karışan seslerin yankıları bir an onun aklını karıştırdı. Ama hemen sonra yeni ortamının kendisini sarıp sarmaladığını ve sanki kendisinden dökülen kalabalığın içine doğru itti-ğini duyumsadı. Kimseyi tanımıyordu. Elinde pekiştirilmiş kartondan bir valiz ve cebinde de bir defterden yır-

* Solomon Memel'in Yabandomuzu Avı: Açıklamalı Bir Baskı. – ç.n.

tılmış, her biri okunaksız bir yazıyla kaplı yirmi yedi sayfa vardı. Önemi, eğer varsa, bundan kaynaklanıyordu. Beklemedeydi. Sonradan anladı ki, Paris'e beklemeye gelmişti.

Rue des Ecoles'de oda tutmuştu. Hotel d'Orléans'daki odalar savaş sırasında saat hesabıyla tutuluyordu. Şimdi, savaş sonrasındaysa, üç banyo ve bir telefonu aralarında paylaşan altmış ya da daha fazla kişiden oluşan değişken bir kalabalığı barındırıyorlardı. Yerleri, duvarları, hatta tavanları kaplayan yıpranmış, soluk pembe halılara ve her odadaki muslukları kefle kaplı, pas lekeli lavabolara, daha önce kalanların varlıkları sinmişti.

Oteldeki tek telefon holdeydi. Ne zaman çalsa, otel görevlisi kadın bir iki dakika çalmasını bekleyip buzlu camlı küçücük odasından çıkar ve ayaklarını sürüyerek holde yürürdü. Arayanları, işlerinin ivediliği ve gerekçesi konusunda sorguya çekerdi. Eğer arayanın konuşmayı umduğu otel müşterisi dışardaysa, "Meşgul" diye mırıldanıp hiçbir not almadan alıcıyı yerine koyardı. Eğer oradaysa, "Bekleyin" deyip alıcıyı telefonun yanına bu amaçla asılmış küçük bir rafa koyduktan sonra camlı odasının çevresinden dolanarak merdivenin dibine gelirdi. Orada adla müşteriyi, müşteriyle odayı eşleştirip sesinin yüksekliğini ona göre ayarlardı. Sol'un odası beşinci katta olduğu için, avazı çıktığı kadar bağırdı.

"Monsieur Mee-mel!"

Sol, *Perspectives*'in yaz sayısından başını kaldırdı. Yazı masasının yanında, son altı günlük çalışmanın ürünü olan ufak bir deste dosya kâğıdı duruyordu. Yarın gardırobun üstünde duran daktilo makinesini indirip İngilizceden çevirdiği Almanca metni yazmaya başlayacaktı. Kendisininkinin sağına düşen odada kalan adam, her zaman yaptığı gibi, yakınacaktı ve koridorda sert bir ağız

dalaşı olacaktı. Ama bunlar yarın olacaktı. Ayağa kalktı, koşarak merdivenden indi ve rafın üstündeki alıcıyı eline aldı.

"Kötü haber mi? Hangi kötü haber? Kimsiniz?"

"Leon Fleischer, yayıncınız. Viyana'dan arıyorum."

"Özür dilerim, Herr Fleischer. Sesiniz farklı geldi."

"Elbette farklı gelir, ölüyorum. Kötü haber, yayınevini satıyorum. Yeni bir yayıncınız olacak, Herr Memel."

"Ölüyor musunuz?"

"Belki Surrer Verlag. Görüşmelerimiz sürüyor."

"Efendim?"

Sol, 1950 yılının kışında, *Die Keilerjagd*'ın daktilo edilmiş metnini, *Perspectives*'in Paris bürosundaki teksir makinesinde aseton kokan mor kopyalar halinde çoğaltarak birçok yere göndermişti. Alıcılardan biri Surrer Verlag olabilirdi; anımsamıyordu. Fleischer dışında hepsini unutmuştu.

Paris'e geldikten sonra günlükler, kataloglar, akademik ders kitapları ve teknik elkitapları çevirdiği bir iş bulmuştu. Kendisine gönderilen metinlerin başına oturuyor, yemek yiyor, içiyor, uyuyordu. Bekliyordu. Belki de yeni bir yaşam başlayacaktı, bunu bilmiyordu ve başlatmak için de hiçbir çaba göstermiyordu. Ya da belki de eski yaşamı yeniden başlayacaktı. Venedik'te vedalaştıklarında, Ruth cevap alabilecek kadar uzun bir süre kalmak üzere bir yere yerleştiğinde, kendisine post restant mektuplar göndermeye söz vermişti. Başlangıçta, Rue du Louvre'daki Hotel des Postes'a ayda bir kez gitmeye özen gösteriyordu. Postanede her zaman hepsi de kendilerine özgü bir umutsuzluğun pençesinde, saçları dikkatle taranmış, eski püskü giysili aynı yarım düzine genç adam, başörtülü ve zayıf yüzlü aynı kadınlar, nikotinden sararmış sakallı aynı yaşlı adamlar oluyordu sanki. Kuy-

rukta sırasını ve görevlinin kendisi için değerli olan birkaç saniyesini almayı beklerdi. Umudu artar, sonra görevli onun kimliğine bakıp bir iki dakika gözden kaybolur, derken başını iki yana sallayarak döner, Sol'un omzunun üzerinden ona sunulan umudu bitiştirdiği iki avcunun içinde taşıyarak bir adım ilerleyen bir sonraki başvuru sahibine bakmaya başlardı.

Ne için umut? diye sormuştu Sol kendi kendine. Aylar geçtikçe, umutlarının her seferinde dağılıp gitmesi etkisini yitirir gibi oldu. Sol elleri boş geri dönen görevliye kısaca teşekkür ediyor ve Hotel des Postes'un üst katındaki havasız odada bir saatinin ziyan olmasına içerleyerek, topuğunun üzerinde dönüp gidiyordu. Kuyrukta hiçbir zaman gelmeyen bir mektubu (artık daha seyrek, belki her iki ya da üç ayda bir) bekleyen adaımda yavaş yavaş ruhsal bir değişim baş gösterdi. Beklerkenki umutlanması ürpertiye benzer bir duyguya dönüştü ve yavaş yavaş anladı ki, görevli elleri boş döndüğünde Sol artık düş kırıklığı değil, rahatlama duyumsuyordu. Kendisine hiçbir mektup gelmiyordu, ne Ruth'dan, ne başkasından. Hiçbir yoksunluk duymuyordu. Kendi seçilmiş yaşamının sınırları içine çekilmişti. İçinde gereksinime ayrılmış bir yer yoktu. Rue du Louvre'daki binaya bir yıldan fazla bir zamandır girmemişti.

Öte yandan, Leon Fleischer'in mektubu doğrudan doğruya Hotel d'Orléans'a geldi. Böylece, Sol bu gibi zarflara umutlanmadan bakmayı öğrenmişti. Kendisine yanıt gönderen bir iki yayıncı yalnızca üzüntülerini dile getirmekle yetiniyorlardı. Oysa bu kez şunları okudu: "Fleischer Verlag'ın yayın kurulunun incelemekte olduğu başvurunuz için teşekkür ederiz."

"Surrer! Surrer Verlag'ın adını duymadığınızı söylemeyin bana."

"Evet, duydum. Ama sorun nedir, Herr Fleischer?"

"Parasızlık. İnsan kendi yayınevini başka hangi nedenle satar?"

"Sağlığınız demek istemiştim."

"Yalnızca yaşlılık."

Fleischer Verlag'dan 1951 yılı ilkbahar sonlarına doğru ikinci bir mektup almıştı. "Fleischer Verlag'ın yayın kurulu başvurunuzu inceledi ve yapıtınızı yayımlanmaya değer buldu. Lütfen ilişikteki sözleşmeyi imzalayıp bize geri gönderin." Altında da, Leon Fleischer'in el yazısıyla yazılmış bir notta, eğer Viyana'ya gelecek olursa, kendilerini ziyaret etmesi için bir davette bulunuluyordu.

Sol yazıya baktıktan sonra ağır ağır merdivenleri çıkmış, *Mauer Büyük-Parçacık Filtrasyon Pompası (Model P 35, PS 35 ve P 55) Bakım Kılavuzu*'nu kapatmış ve paltosunu almak üzere gardıroba doğru uzanmıştı. Birisine bunu söylemek istediğini fark etmişti. Ya da bunu söyleyecek birisini istediğini. Yazıyı tekrar okumuş, sonra Viyana'ya giden trenleri araştırmak üzere Gare de l'Est'e gitmişti.

"Bende şiir var. Ama kâğıt yok." Leon Fleischer bir mendil gibi sarkık duran, neredeyse saydam bir kâğıdı elinde sallamıştı. Meraklı burnunu Sol'a doğrultmuştu. Ufak, koyu renk gözleriyle konuğunu süzüyordu. Çökkün yanakları ve saçsız, köşeli kafası bir teşhis aletini çağrıştırıyor, diye düşündü Sol. Fleischer'in, üzerinde Fleischer Verlag'ın koyu mavi ciltli kitaplarının yığılı olduğu koltukların çevresinden dolanarak uzattığı elini Sol sıktı.

"Sizin adınız ..."

Sol bunu yanıtlayamadan telefon çaldı.

Fleischer bir süre dinledikten sonra, "Bu sizin sorununuz. Ama benim de kaybım. Hayır, Herr Friessner'le görüşmek istemiyorum," dedi.

Bunu izleyen daha uzun süreli sessizlik sırasında Sol'a oturmasını işaret etti.

"Teslimatta ödeme şekli değiştirilemez," dedi Leon Fleischer.

Alıcıyı yerine yerleştirdi.

"Solomon Memel," dedi Sol, ama o sırada telefon yine çaldı.

Dizlerinin arkası sanki hep oturmak üzere olduğu ahşap bir döner koltuğa çarparak, üstü tıklım tıklım dolu bir masanın üzerine eğilmiş duruyordu. Alıcıya doğru konuşurken elindeki kalemle kurutma kâğıdına çabuk çabuk bir şeyler yazıyordu. Konuşmalarının arasında ilgisi daktilo edilmiş birkaç sayfa belgeye yöneldi, ya da belki bunlar yüzünden konuşmasına ara veriyordu, çünkü bunlara baktıkça ağzından ara ara sözcükler dökülüyordu. Her konuşmadan sonra sanki ya metnin ya da telefonun neden olduğu özel açıklamanın kapsamına Sol'u da sokmak istercesine başını kaldırıp bakıyordu. Sol da yerine göre başıyla doğruluyor ya da reddediyordu, anladığı tek şey Fleischer Verlag'ın yayın kurulunun ya da başka bütün görevlilerinin yalnızca Leon Fleischer'den ibaret olduğuydu.

"Saçma ve hayır," dedi yayıncı son olarak, alıcıyı bir anda elinden bıraktı ve belgenin son sayfasını çevirdi.

"Tamam. Herr Solomon Memel, beni bağışlayın. Sizi beklemiyordum ve geldiğinize çok sevindim. Bana gönderdiğiniz yapıtın sağlamlığına bakılırsa, bence siz kuşağınızın en önemli şairisiniz. Şimdi konuşalım."

Sol Viyana'dan iki gün sonra ayrılmıştı. Fleischer Verlag şık mavi cildi bundan sekiz ay sonra, aralıkta, yayımlamıştı. Bugüne dek, Sol'un Leon Fleischer'le tanışmasından sonraki bir yılı biraz aşkın bir süre içinde, *Die Keilerjagd* kırk bir adet satış yapmıştı.

Şimdi ona sordu: "Ama 'yalnızca yaşlılık' derken ne demek istiyorsunuz, Herr Fleischer?"

"Sizin aklınızı karıştıran zarf mı, yoksa isim mi? Şairler neden hiç iyi haberi işitmek istemezler?"

"İyi haber nedir, Herr Fleischer?"

"Reichmann aradı."

"Walter Reichmann mı?"

"Sizinle bir söyleşi yapmak istiyor."

Ertesi hafta siyah keten takım elbiseli, geniş omuzlu bir adam Hotel d'Orléans'ın holünde duruyordu. Sol'un ayak seslerini duyunca, hafifçe döndü. Baykuşa benzeyen yüzünü kısa kesilmiş bir sakal ve ağarmış kısa saçlar çerçeveliyordu. Tütün lekeli dişlerini göstererek gülümsedi.

"Merhaba, Herr Memel," dedi Walter Reichmann. "*Die Keilerjagd*'ın yazarıyla tanışmaktan onur duyuyorum."

İki adam el sıkıştılar.

"Eskiden buradan fazla uzakta olmayan bir restoran vardı," diye sözlerini sürdürdü Reichmann. "Rue Dormat'da, doğru anımsıyorsam. Ispanağı nefistir. Biliyor musunuz?"

Restoran el değiştirmişti. Mevsim ıspanak için çok erkendi. İki adam güveçte piliç yediler ve kaşıklarının üzerinden birbirlerini izlediler. Başlangıçtaki güleryüzlülük gösterisinden sonra, Reichmann önce duvarlarda sergilenen çerçeveli fotoğraflardan, sonra barın üzerine asılı küçük bayraklardan söz ederek havadan sudan sohbetin en sudanıyla konuşmasını sürdürdü. Sol yemek arkadaşının yolculuğunun nasıl geçtiğini sorduğunda, Reichmann alçakgönüllü bir gülümsemeyle, soruları kendisinin sorması gerektiğini söyledi. Ama kararlı bir bi-

çimde hiçbir soru sormadı. Sol söyleşi yapan adamın ellerinin geri kalan ekmeği dikkatle koparıp parçalara ayırmasını, sonra bunları güvecinin içine atmasını izliyordu. Zaman zaman mutfaktan, yıkanan çanakların boğuk şangırtısı duyuluyordu. Reichmann'ın elleri cüssesine göre büyüktü. Sahipleri kadar ifadesiz ellerdi. Restoranda müşteri olarak yalnızca ikisi kalmışlardı.

"Biraz yürüyelim mi?" diye önerdi Reichmann yemek bittiğinde.

Dükkân kepenklerinin indirilmiş olduğu sokağa çıktılar ve Reichmann'ın bu kesimin tarihini anımsamak için aradığı vesilelerle yönlenen amaçsız bir yürüyüşe koyuldular. Verlaine burada ölmüştü, iki savaş arasında Amerikalı bir roman yazarı şurada yaşamıştı, Descartes'ın *Yöntem Üzerine Söylem*'i orada yazdığı sanılıyordu. ("Ama bu doğru değil"). Reichmann her bir gözlemini omuzlarını hafifçe silkerek dile getiriyor, Sol da başıyla ya da konuşarak bunu doğruluyordu. Üç yıldır bu kesimde yaşamış olan kendisine buranın tarihsel özelliklerini ziyaretçisinin göstermesinde mizahi bir yan yoktu. Ben burada yaşamadım ki, diye düşündü. Onun yaşadığı Paris hava gibi çevresini sarıyordu. Hangi gelecekte birisi çıkıp da başını kaldırıp Hotel d'Orléans'a bakarak Solomon Memel'in odasını parmağıyla işaret edecekti?

Öğleden sonra sona eriyordu. Arka sokaklarda gezinerek yürürken gitgide ırmaktan uzaklaştılar, Reichmann'ın amaçsızlığı karşısında Sol'un duyduğu şaşkınlık önce hafifçe içerlemeye, sonunda da huzursuz bir sıkıntıya dönüştü. Reichmann'ın kendisine anlattıklarının gerisinde bir şey, Sol'un huzursuzluğunun gerisinde de başka bir şey yatıyordu. Bunların arasında bir ilişki vardı. Sonunda, iki adam penceresiz yüksek bir duvarında

ufak bir demir kafes bulunan bir yapının kapısının önüne vardılar. Bunun gerisinde pembe soğan biçimli kubbeler yükseliyordu.

"Burada nefis nane çayı yaparlar," dedi Reichmann. "Susadınız mı?"

Ama Sol bu sessiz sinema oyununu artık sürdürmek istemiyordu.

"Hayır," dedi ve yolun karşı tarafını işaret etti. "Şuraya girelim."

Heybetli bir yapı, açık bir avlu ve geniş taş basamaklarla yolun uzağında kalmıştı. Yukarıya doğru yükselen yivli sütunların taşıdığı bir alınlığın üzeri hayvan şekilli kabartmalarla bezenmişti.

"Jardin des Plantes'a mı?" diye sordu Reichmann.

"Tabii ki. Harika olur."

İçeriye girip merdivenden birinci kata çıktılar. Yüksek bir kapının üzerindeki cilalanmış tahta bir levhada *Les Espèces Disparues** sözcükleri yazılıydı. İçeride, galeri boyunca iki sıra uzanan cam kafesler vardı. Sol'un burnuna tebeşir tozu ve ağırlaşmış hava kokusu geldi. Kafeslerin içinde doldurulmuş hayvanlar sergileniyordu. Hayvanlara çarpıcı pozlar verebilmek için sararmış pençeleri tellerle dallara tutturulmuştu. Renkleri solmuştu ve seyrelmiş tüylerinin altından mumyalanmış derinin sönük parıltısı görünüyordu. Sanki bu yaratıklar doğada hiç var olmamışlar, burada yapılmışlar gibi, cam gibi gözlerinde inanılmaz bir pırıltı vardı. Çok geçmeden, diye düşündü Sol belli belirsiz, tükenmişlikleri bile tükenecek.

Yüksek tavanlı ve dar galeride en hafif bir ses bile camdan çatıda yankılanıyordu. Yine de sessiz, diye düşün-

* (Fransızca) Soyu tükenmiş türler. – ç.n.

dü Sol. Reichmann artık susmuştu. *Dodo*, diye okudu. *Quagga*. Camlı bir dolabın içindeki deniz ayısının yanında duran tahta bir cetvel, uzunluğunun dört metre yirmi bir santim olduğunu gösteriyordu.

Bu kadar beklemek yeter, diye düşündü Sol. Walter Reichmann'm havadan sudan sohbetini de, Quartier Latin'de yaptıkları tur sırasındaki ukalaca yorumlarını da anlamamıştı. Sessizliğinin anlamı her ikisini de açıklıyordu.

"Nefis ıspanağı ne zaman yemiştiniz?" diye sordu Sol.

İçinde azman bir bizonu andıran bir yaratığın kendilerine baktığı camlı dolabın önünde, birbirlerinden biraz ayrı bir konumda duruyorlardı.

"*L'Aurochs était un grand boeuf d'Europe, proche du zébu d'Asie* ...*

"Savaş sırasında burada görevliydim," diye yanıtladı Reichmann.

Moa. Hydrodramalis gigas.

Uzun süren sessizliği sonunda Reichmann bozdu. "Soruları ben sormalıyım."

"Elbette," dedi Sol.

"*Die Keilerjagd*'ı yazdığım noktaya tam anlamıyla nasıl vardığımı bilmiyorum, ama yazılması gerekiyordu," dedi Sol. "Durumumun bağlamında –*durumumuzun* diyebilirim– yolculuğum kaçınılmazdı. İnsan taşıdığı ya da sahip olduğu bir şeyden bir kayıp olarak söz eder, ama böyle değildir bu. Babamın bir çalışma kampında tifüsten öldüğünü ve annemin 'çalışamaz' olması nedeniyle vurularak öldürüldüğünü biliyorum. Benim gözümde, var

* (Fransızca) Yabanöküzü, Asya'daki hörgüçlü öküzün benzeri, Avrupa'da yaşamış iri bir öküz cinsiydi. – ç.n.

olduklarına ilişkin hiçbir kanıt bırakmadan, kayboldular. Bir sabah onları bırakıp gittiğim yere döndüm ve gitmişlerdi. İnsan bu gibi gerçekliklere yaklaşabilir, ama ancak dolambaçlı yollardan. Demek istediğim, bu gibi yok oluşlara ...

"*Andarte*'ler, yani Yunanlı partizanlar beni bulduklarında, kendimde değildim. Pes etmiştim. Ne hangi ülkede olduğumu, ne de oraya varmak için ne kadar yol aldığımı biliyordum. Üstlendiğim göreve elimde hiçbir şey olmaksızın vardım, hiçbir şey ...

"Bir zamanlar bir yabandomuzu vardı mutlaka, şu ya da bu biçimde. Bir de av vardı. Kalydon, Yunanlı yiğitlerin bir araya toplandıkları bir kıyı krallığıydı. Yabandomuzu onları olsa olsa kuzeye, dağlara doğru, sürüklerdi. Bana doğru. Bu yüzden, görmediklerimin yazgıları yerine, onların yazgılarını gördüm. Onlar aracılığıyla, kaçmış olduğum yazgının tanığı oldum, anlatabiliyor muyum?

"Durum karışıktı. O tarihte çok azını anlıyordum. Dağlardayken o dili bilmiyordum, kampta ise yalnızca söylentiler vardı. Almanlar geri çekilmeye hazırlanıyorlardı; herkes biliyordu bunu. Bazı *andarte* grupları bunu önlemeye çalışıyor, bazıları ise gitmelerine izin verilmesini istiyorlardı. Elbette ki, her iki tarafta da blöf öğeleri vardı. Tuzaklar kuruldu. Karıştığım olaylar bunun bir bölümünü oluşturdu, sanıyorum ...

"Eberhardt, tam rütbesiyle Oberfeldkommandant Oberstleutnant* Heinrich Eberhardt, en kötü şeylerin sorumlusuydu. Geri çekilmenin sağlama alınması amacıyla belirlenen askeri hedefler vardı örneğin, ama sonuna doğru bu gerekçe bile yok oldu. Ne hedefler, ne amaç var-

* Kara Kuvvetleri Yarbayı. – ç.n.

dı, yalnızca vahşet ve yıkım, gazabın musibeti. Yaban-domuzunun bıraktığı izdi, gördüğüm biçimiyle ...

"Hayır, Thyella'yla ilgili olarak zaten söylediklerim-den fazlasını söyleyemem. Bu onun aldığı bir *nom de guerre** idi. Gerçi ancak savaştan sonra bunu öğrendim, ama gerçek adı Anastasia Kosta idi. Adama isabet eden onun okuydu, bir bakıma, tıpkı Atalante'nin ilk okunun yabandomuzuna isabet etmesi gibi ...

"Ama insan bir kayboluşu nasıl kaleme alır? Ya hiç-bir iz bırakmayan olaylar ve hiçbir ayak izi bırakmayan varlıklar ne olacak? Hiçbir şey barındırmayan ve hiçbir şeyi kaydetmeyen araziler var. Böyle yerler var. Eğer şi-ir, sizin dediğiniz gibi, mağaraya girişte 'gizeme' bürü-nüyorsa, o zaman onu çözümlemek için bir gizem olma-lı. Ama böyle değil. Orada olup bitenlerin görünmezli-ği gerekli. Bazı eylemler yalnızca böyle bir karanlığın ör-tüsü altında gerçekleştirilir. Göremediğim şeye tanıklık etmeye çalıştım. Görülemeyen şeye ...

"Hayır, tam olarak değil. Kendime geldiğimde gör-düğüm yüz onunkiydi; ama ancak saldırıdan sonra bu-nu bir görüntü olarak gördüm. Şimşekler çakıyor gibiy-di, anlıyor musunuz, dumanlar arasında açıklıklar olu-şuyordu. *Die Keilerjagd*'ın Thyella'sını böyle anımsıyo-rum. Ama partizanların cesetlerini de aynen böyle gör-düm. Bir ağacın dallarına asılmışlardı. Korkunç bir şam-dan gibi. Bu imge, Arakynthos'un tepelerinde, Thesti-os'un oğullarının ölümüne yansıdı. Son imge vadiye gi-rişti. Köyün arkasındaki kayada bir yarık vardı, çevre-sinde de askerler. Kazan ve mağara bunun öbür ucunday-dı. Geçitten geçmiştim elbette, ama baygınken. Ancak bir buçuk yıl sonra orayı yeniden gördüm, o zaman da

* Savaş adı. – ç.n.

koşullar çok farklıydı. Avcılar bizdik. Avlanan da Eberhardt'tı ...

"Evet, gözlerimle gördüm. Nasıl, diye mi sordunuz?"

"Evet."

"Barbarcaydı, tabii ki, ama büyüdüğüm kentin dışındaki köylerde geleneksel bir uygulamaydı bu. Yunanistan'daki dağlarda farklı olduğunu sanmam. Köylüler, hayvan canlıyken bu yapılmazsa, etinin kokuştuğunu söylerlerdi. Ama çocuklar için, özellikle Yahudi çocukları için karşı koyulamaz bir çekiciliği vardı bunun: kan, ölüm, bıçaklar. Bir de cinsel yönü belki. Genital organlar. Avın domuz olması da işe yasaklanan şeye duyulan başka bir heyecanı katıyordu. Aslında başında durup bunu izlemedim, ama Thyella çocukken yapılışını birçok kez izlemiş olmalı."

Son olarak: "Doğru. Tıpkı benim betimlediğim gibi. Sonra Thyella onu vurdu."

Reichmann kısa notlar alarak çabucak yazıyordu.

Rayların kesişme noktasındaki tünelde bekleyen bir tren hareket etti, kendisini Paris'e getiren trenin bir eşi. Buraya varışından beri en az altı yıldır orada bekliyordu. Şimdi pencerelerinin köşelerinde örümcek ağları titreşiyordu. Vagonların arasındaki bağlantılar madeni bir ses çıkarıyor, boş koltuklarından ince bir toz kalkıyordu. Lokomotifin ısrarla sürüklediği vagonlar gerilip sarsılıyordu. Uzun tünel onları karanlıkla çevrelemişti, ama ilerde, kapıların açıldığı ve demiryolunun ötelere doğru uzandığı yerde, gün ışığı parlıyordu.

Lokomotifin yassı burnu, direnen vagonları da çekerek, azar azar gün ışığına çıktı. Vagonlardan bazıları, belki de posta vagonları, penceresizdi. Bunların peşinden, yılların biriktirdiği yırtık çimento torbalarını, ikiye bö-

lünmüş yakıt depolarını, katran sıvanmış uzun tahta parçalarını taşıyan yük vagonları geliyordu. Kimse bu trenin bir daha hareket edeceğini ummuyordu, ama hareket ediyordu işte.

Sol tünelin barındırabileceğinden çok daha fazla sayıda vagon olduğunu gördü. Lokomotif demiryolunda yüzlerce metre ötedeydi. Düdüğünü çaldı –*mee*-mel! *mee*-mel!– bundan sonra da vagonların dizilişi yeniden değişti. Kaba tahtalardan yapılmış ve kurumuş çamurdan bir kabukla kaplı kapalı vagonlar görünmeye başladı. Bunlardan görünenlerinin sayıları gitgide arttı. Trenin başı şimdi neredeyse görünmüyordu, yine de onun her bir parçası kendisinin bilincindeydi. Lokomotif, Paris'e gelmek için yıllar önce ayrıldığı, Ruth'un bekleyecek olduğu kente yaklaşıyordu. Trenin bazı bölümleri tünellerin içinde, öbür bölümleri geçitler boyunca ilerliyor ya da viyadüklerden geçiyordu. En arkadaki bölümü ise hâlâ hareket noktasındaki tünelden çıkıyordu. Kapalı vagonlar gün ışığına çıktığında, bir süre onlara yetişmeye çabalayan, sonra bitkin düşerek geri kalan erkek ve kadınlar karşıladılar onları. Sol içerdeydi, tahtaların aralarından dışarıya bakıyordu. Tanıdık yüzler gördü –Chaim Fingerhut ve Gustl Ritter oradaydı– ama çoğunu hiç tanımıyordu. Tahtaların arasından itip uzattığı küçük kâğıt parçalarını tutmaya çalışıyorlardı. *Mee*-mel! *mee*-mel! *mee*-mel!

Öteki vagonlar boştu. Bir bavulu vardı, üzerine oturuyordu, bir de yirmi yedi defter sayfası vardı, bunları tahtaların arasından itebileceği kadar küçük parçalar halinde yırtıyor, her birini dışardaki uzanmış bir elin tutacağını, buruşuklarını düzeltip saklayacağını biliyordu. Tren sonsuzdu. Tek yolcusu kendisiydi. Çok geçmeden Venedik'e dönmüş olacaktı.

Mee-mel! Monsieur *Mee*-mel!

"Reichmann'ın makalesi size ulaştı mı? Ah! Postanenin hem pul satıp, hem de görevini yapmaması rezalet. Hiç yapmıyor. Tam tersi. Dünkü buyrukları, bekleyin, bakayım, idi. Bir dakika, Herr Memel ..."

Leon Fleischer'in sesinin tınısı yine değişmişti. Şimdi, holde duran Sol'un kulağını tırmalıyordu. Otel görevlisi kadının, kolsuz bacaksız bir böcek gibi, buzlu camın arkasında hareket ettiğini gördü. Bir kamyon ağır ağır geçti, motoru uğuldayarak durdu, sonra yoluna gitmeyi sürdürdü. Walter Reichmann ile vedalaşmalarından bu yana iki ay geçmişti.

Yukarıda, odasında, yazı masasının üstündeki kitap sofraya oturmuş bir erkeğin, kadının ve iki çocuğun karakalem resminin bulunduğu bir sayfayı göstererek açık kalmıştı. Üstteki yazı şöyleydi: "La Famille: Une Institution Type?" Yanında duran kâğıtta el yazısıyla şunlar yazılmıştı: "Die Familie: Eine typische Anstalt (?)"* Sol'un *La Sociologie, une Introduction aux Principes Fondamentals*** çevirisi bitmek üzereydi. Oysa hiçbir zaman tamamlanamayacaktı. Fleischer'in sesi yine kulaklarını tırmaladı.

"Efendim? Affedersiniz, Herr Fleisch. ... Bunu yapabilir miydiniz, evet, yani sizi tam duyamadım. Anlıyorum. Evet, anlıyorum. Hayır, yalnızca şaşırdım. Çok şaşırdım."

Alıcıyı yerine koyup Reichmann'ın makalesinin doğurduğu yaratığı düşünerek sessizce holde durdu. Birkaç gün sonra kapağında kendi adının göze çarptığı dergi eline geçtiğinde gördüğü kadarıyla, metnin sütunlarında ikinci bir Solomon Memel yer almıştı. Reichmann'ın an-

* Aile: Tipik Bir Kurum. – ç.n.
** Sosyoloji, Temel İlkelere Giriş. – ç.n.

latısının kahramanı çetin dağlık arazide kendini yaratmış, düşmanına saldırıp onu yenmişti.

Bunu izleyen aylarda, Sol Walter Reichmann'a ilk söylediklerini eleştirmenin daha az deneyimli meslektaşlarından ve rakiplerinden oluşan bir orduya yineledi. Solomon Memel'in resmi dergi kapaklarından bakıyor ve kendisi bunların yayımlanmasından sonraki birkaç gün dükkânlarda ve kafelerde tanınıyordu. Televizyona çıkmasını isteyenler reddedildi. Leon Fleischer telefon edip kitabın başarısının sürdüğünü ve Surrer Verlag'ın yetkili kıldığı kişilerle olan çekişmelerinin ayrıntılarını haber verdi. Görüşmeler, Fleischer'in sevinç içinde anlattığına göre, *Die Keilerjagd*'ın başarısı sayesinde değişime uğramıştı.

"Bunlar çok beceriksiz avcılar, Solomon. Otların arasında itişip kakışıyorlar. Senin yabandomuzunu hiçbir zaman yakalayamayacaklar." Yayıncının sesi yaz süresince çatallandı. Sonbaharda soluğu ötmeye başladı.

O yılın ekim ayında, bir İsviçre gazetesinde, tüfeklerini ve fişekliklerini omuzlarına dayamış, bir tepenin yamacında duran üç kadının fazla ışık almış bir fotoğrafı yayımlandı. Fotoğrafın altyazısı şöyleydi: "Anastasia Kosta (solda), Solomon Memel'in *Die Keilerjagd*'ındaki 'Thyella'nın ölümünden üç yıl önce Pindos Dağı'nın batı eteklerinde çekilmiş bir fotoğrafı." Fotoğrafla birlikte yayımlanan makalede fotoğrafın 1941 yazında çekildiği ileri sürülüyordu.

Sol gazete kâğıdına basılı resme bakmıştı. Kadının boyu uyuyordu. Yüzü güçlüydü, geleneksel anlamda güzel sayılamayacak kadar güçlüydü. O olabilirdi, ama bunu kendisi için kesinleştirecek ayrıntılar fotoğrafçının objektifinden içeriye dolan güneş ışığının fazlalığı yüzün-

den kaybolmuştu. Başka herhangi bir resim yerine, durmadan bu resim basılıyordu. Kadın bazen "*andartisse* ya da kadın partizan," bazen "Yunanlı kadın direnişçi," ama her ikisinden daha sık olarak şiirindeki "Thyella" oluyordu.

Yılbaşında kendisine yeni bir yer aradı, uzun zamandır öngördüğü ve uzun zamandır ertelediği bir işti bu. Hotel d'Orléans'daki odanın her bir köşesine yığılan kitaplar kutulara yerleştirildi. Giysileri, gardırobun tepesinde, daktilo makinesinin yanında duran karton bavulla hâlâ sığabilir, diye düşünüyordu. Elleri başının arkasında kavuşturulmuş olarak yatakta uzanmışken, ikisine de baktı ve neredeyse bir yıldır bir tek sözcük bile yazmadığını fark etti. Aslında, Reichmann'la karşılaştığı günden beri. Merdivenler tırmanıp ufacık çatı katlarına çıktı. Parke döşeli alanlarda ayak sesleri yankılandı. Asansör boşluğu boyutlarında ışık kuyularının dibinden görünen kare biçimli ufacık gökyüzü parçalarına baktı. Montparnasse yakınlarındaki betondan bir sütunda, duvar yerine pencereler vardı. Manzara hayale bağlıydı. Benim görüntüm, diye düşündü, burnunu cama dayayınca önce buğulanan, sonra temizlenip yüzlerce, binlerce ve yüz binlerce başka pencerenin göründüğü manzaraya bakarak.

Şubatta, Leon Fleischer'in sesi yine Sol'un ilk karşılaşmalarından tanıdığı tınıyı edindi.

"Ölüm döşeğindeki politikacıların dedikleri gibi, 'ufak bir ameliyat geçirdim.' Sonuç olarak da, hızla değil de, ortalama hızda ölüyorum," diye açıkladı Sol'a. "Ölüm ve politikadan söz etmişken, geçen hafta Bundesrat'ta senden alıntı yapıldı. Daha doğrusu, yanlış bir alıntı yapıldı. Haberi gördün mü?"

"Ölüyor musunuz? Neden ölüyorsunuz?"

"Siz kendinizi tekrarlamaya başlıyorsunuz, Solomon. Normalde, yaşlı şairlerin bir özelliğidir bu. Şimdi, Surrer'den en son haberler. Bu habere paha biçilmez ..."

Fleischer Verlag'ın Surrer Verlag'a satılması, Leon Fleischer'in tüm ilgisinin odaklandığı bir tutkuya dönüşmüştü. Telefon görüşmeleri bunun gelişmesinin, ya da gelişememesinin birer özeti haline geldi, çünkü Sol'un anlayabildiği kadarıyla, görüşmelerdeki blöfler ve hamlelerle, meselenin gitgide derinleşen karmaşıklığı dışında, hiçbir yere varılmıyordu. Fleischer'in görüşmelerle ilgili hevesi sönmüyordu, ama bulaşıcı da değildi. Sol Paris'te böylesine bir sevinci doğuracak sözleşme maddesini düşünüp aklı karışırken, o Viyana'da içinden gülüyordu. Sol yeniden daire aramaya koyuldu ve sonunda, on altıncı bölgede, gördüğü öbür dairelere karşı duyduğu kadar nefret duymaması dışında, hiçbir olumlu yanı olmayan bir daire buldu. Mayısa kadar taşınamayacaktı. Nisan ortalarında, Hotel d'Orléans'ın holündeki alıcıyı raftan eline aldı ve karşısında bir kadın sesi buldu.

"Herr Memel ile mi görüşüyorum?"

"Evet, ben kiminle konuştuğumu sorabilir miyim?"

"Ingeborg Fleischer, Herr Memel. Ben Leon Fleischer'in eşiyim."

"Eşi mi? Ama ben bilmiyordum ... Beni bağışlayın, Frau Fleischer. Bilmiyordum ki ... Özür dilerim."

"Ben eşimin iş meselelerine hiç karışmadım, Herr Memel."

Sol göz ucuyla birisinin hol kapısından içeriye girdiğini ve loş ışıkta duraksadığını gördü.

"Şimdiye kadar," diye konuşmayı sürdürdü Fleischer'in eşi, "şimdi bunu yapmak zorundayım. Fleischer Verlag'ın tüm yazarlarına telefon edip yayınevinin Surrer Verlag'a satıldığını söylüyorum. Surrer Verlag eşimin ını-

zaladığı bütün sözleşmelerin yükümlülüğünü üstlendi ve resmi bir bildiride bulunacak. Yazarlara önce ben telefon etmek istedim. Sanırım Leon böyle yapmamı isterdi."

Sol soğuk bir ürperti duyumsadı. "Lütfen beni bağışlayın, Frau Fleischer, ama yani Leon ..."

"Eşim önceki gece vefat etti, Herr Memel, gırtlak kanserinin yol açtığı komplikasyonlar nedeniyle."

"Ama ameliyat olmuştu," diye itiraz etti Sol. "Bana iyileştiğini söylemişti."

"Ameliyat başarılı değildi."

Holde dolanan karaltı hâlâ oradaydı. Telefonu kullanmak için bekleyen bir otel müşterisi, diye düşündü Sol. Adama sırtını döndü.

"Çok üzüldüm, Frau Fleischer. Merhum eşiniz olmasa, ben hiçbir zaman ..."

"Anlıyorum, Herr Memel. Eşimin yapıtlarını yayımladığı yazarlardan çoğu böyle söylediler, ama sizin onun desteğini yadsımamanızın Leon'u özellikle sevindirecek olduğunu biliyorum."

"Çok üzgünüm," dedi Sol yine. Tuhaf bir sessizlik oldu.

"Herr Memel," dedi kadın sonunda, "eşimin ilgi alanını hiçbir zaman paylaşmadığımı söylemekten utanç duyuyorum." Ingeborg Fleischer bir an sustu. "Onun yayımladığı kitapları pek okumam. Hatta hiç okumam. Kitaplar bende fazla ilgi uyandırmaz."

Sol şimdi onu gözünün önüne getirebiliyordu. Ingeborg Fleischer sade görünümlü, sevecen yüzlü, haftada bir kez kıvırdığı açık kumral saçlı bir kadındı. Eşi onu şaşırtmış ve büyülemiş, şimdi de kaybolup giderek son kez şaşırtmıştı. Sol kadının sesindeki şoku duyabiliyordu.

"Ama sizin kitabınızı okudum, Herr Memel."

Sonra Ingeborg Fleischer telefonu kapattı.

Sol alıcıyı yerine koydu ve kapıya doğru döndü. Telefonu kullanmak için bekleyen adam ilerledi. Sol onun geçmesi için yana çekildi. Kendisi dışarıya çıkacaktı. Yürüyecekti. Düşünecekti. Adamın elinde büyük bir evrak çantası vardı, çanta neredeyse Sol'a çarpacaktı. Adam Walter Reichmann'dı.

Sol'un ilk düşüncesi, eleştirmenin ortaya çıkmasının nedeninin Leon Fleischer'in ölümü olmasıydı. Duraksaması da kötü haber getirmesinden ötürüydü. Ama teselli edici bir tavırda görünmüyordu. Sol'u selamlarken, belki de endişeli bir hali vardı. Hayır, diye karar verdi Sol, bunun yayıncısıyla hiçbir ilgisi yoktu.

"Sizi Paris'e getiren nedir, Herr Reichmann," diye sordu.

Eleştirmen yanıt olarak bir şeyler mırıldandı, evrak çantasını açtı ve bir şeyler aramaya başladı. Aradığı her ne ise ve buradaki varlığını zorunlu kılan her ne ise, çantanın içini kurcalarken başını hüsranla sallıyordu. Adam Sol'un ilk olarak düşündüğünden daha heyecanlıydı.

"Herr Reichmann, biraz önce yayıncım Leon Fleischer'in vefat ettiğini öğrendim. Şimdi, dosdoğru konuya girmemi bağışlayın, ama neden buradasınız?"

"Bunu duyduğuma üzüldüm, Herr Memel." Reichmann yuvarlak kafasını evrak çantasından kaldırdı. "Üzgünüm. Leon Fleischer'i tanırdım. Dürüst bir insandı, dürüst, evet ..."

"Herr Reichmann, sorun nedir?"

"Sorun mu?"

Eleştirmen kolunu çantadan çıkarıp yeşil karton kaplı bir kitabı Sol'a uzattı.

"Sorun, Herr Memel, işte bu. Ya da namus belki."

Bu düşünce eleştirmenin aklına ilk kez geliyor gibiydi. Sol onun düşüncelerini toparlamasını bekledi.

"Namus zamanla kazanılır, Herr Memel. Yıllar sonra. Ben de namuslu olduğumu düşünmek isterim. Bir eleştirmenin namusu elbette. Yargılarımın güvenilir ve inanılır olduğunu. Yapıtlarına kefil olduklarımın da güvenilir olduğunu. Benim namusum onlara dayanır, anlıyor musunuz?"

Eleştirmen bu konuşmayı yere bakarak yapmış, ancak sonunda başını kaldırıp Sol'un yüzüne bakmıştı.

"Bunlar ne demek, Herr Reichmann?"

"Size bir şey sormak zorundayım, Herr Memel. Sormanın bana acı verdiği bir şey; bir sanatçıdan hiçbir zaman istenmeyecek bir şey."

"Sorun o zaman."

Oysa eleştirmen içsel bir tartışmanın pençesinde, kaşlarını çattı, dudaklarını büzdü, çantasını bacaklarına vurup durdu, Hotel d'Orléans'ın holünde bir o yana, bir bu yana döndü. Belki de deli, diye düşündü Sol. Ama o sırada Reichmann bir karara vardı.

"Korinthos Körfezi'nde hiç yunus balığı yoktur, Herr Memel."

"Efendim?"

Reichmann, Sol'un unutup hâlâ elinde tuttuğu kitabı işaret etti.

"Orada, Herr Memel," dedi. "Benim sorularım orada."

Aşağıya indikçe rüzgâr azalmıştı. Çevresinde kraterin kenarları yükseliyordu. Dipte hava durgundu.

Kraterin yalnızca yer yer taşlarla bölünen çok büyük zeminine baktı. Havanın kardığını ve renklerin solarak geriye kuru taşları, uzaktaki kayalıkları, ayaklarının altından kayan çakıl taşlarını bıraktığını anımsadı. Jakob yok olmuştu, burada hiç var olmamıştı. Son sani-

yelerde ışık hızla tükenmiş, bir sel gibi batıya yığılmış ve kaybolmuştu. Gökyüzünü yıldızsız bir karanlık kaplamıştı. Yere uzanmıştı. Hayır, mağaraya ve onun korunağına ulaşmak istemiş, ama bunu yapacak iradeyi bulamamıştı. Ancak o zaman yere uzanmıştı. Karanlık, gözlerinin kapanmasıydı.

Bunu izleyen yuvarlanışta iniş ya da çıkış yoktu, ama uyanışlar vardı, kısa kısa görüntüler ve kımıldanışlar, ancak duyularının eriminin ötesine geçerlerken algıladığı kıpırtılar ve duyumlar vardı. Sert ve lifli hayvan tüylerine benzer bir şeyi ve başını zonklatıp dilini kurutan sıcak güneşi anımsıyordu. Üzerinden, kendisini hafifçe önce bir yana, sonra öbür yana doğru dürten bir ritim içinde hava akımları geçiyordu. Gülümseyen bir adam dört parmağını yüzüne doğru tuttu, bir şey söyledi, sonra kayboldu. Kımıldadıkça yer batıyordu. Uzanıp yere dokunmak istiyor, sızıları buna engel oluyordu, ama ağırlıksız kalmak gitgide zorlaşıyordu. Gözlerini açtığında üzerine doğru sallanan demiryolu rayları gördü. Bir sonrakiler kömür damarlarıydı. Sonuncularsa isle kararmış putrellerdi. Karanlık bir tünele bakan, alçak tavanlı bir kulübede hasırdan bir döşekte yatıyordu. Tünel yana doğru çevrilip bir tüfeğin namlusuna dönüştü.

Klik.

Tüfeğin emniyeti. Namlu aşağıya doğruldu. Sol başını kaldırınca bir kadın gördü. Yaşça kendisinden biraz daha büyük, yüzünden geriye doğru taranmış uzun koyu renk saçlı, asker kıyafeti giyinmiş bir kadın. Kendisine bakan gözleri siyahtı ve gözünü ayırmadan bakarken hiçbir şey ele vermiyordu. Sol başını kaldırıp baktı ona. Ama bir dakika sonra kadın görme alanının dışına çıktı. Kafasını çevirip bakmaya fırsat bulamadan, arkasındaki kapı çarpılarak kapatıldı.

Birisi ayaklarını uzun paçavralarla sarmıştı. Çizmeleri görünürde yoktu. Uydurma sargıyı dikkatle açarken, sol ayağı zonklamaya başladı. Sonra sağ ayağı. İkisi de şişmiş ve morarmıştı, sağ ayağının tırnakları düşmek üzereydi. Bacağını iki eliyle tutarak elinden geldiğince yavaşça ayağını yere koydu. O anda sanki bir şey ayağını kavrayıp ezdi. Ayağını zar zor havaya kaldırıp ağrının dinmesini bekledi. Karanlıkta, yarı bilinçsiz yatarken sorular erişilemez yüksekliklerde uçuşan uçurtmalar gibi kafasına üşüşüyorlardı. Ne kadar uzaktayım? Ne zamandan beri? Ne kadar zamandır?

Yalnız başına ve evinden çok uzakta ölmek üzere olduğunu anlamıştı, ama yanılıyordu. Hâlâ bir geleceği vardı. Yanılıyordu, tümüyle yanılıyordu.

Kulübe penceresizdi, ama kararmış kalın kirişlerin taşıdığı çatısı otlarla örtülmüş gibiydi. Aralarından güneş ışığı süzülüyordu, birden susadı ve başı döndü. Ayaklarının sargılarını açmıştı. Dün geceden sonra, dedi kendi kendine. Bundan kaç gece önce sargılandıklarını bilmiyordu. Buraya getirilmişti, "burası" her neresi ise. Onu bulmuşlardı, herhalde kraterden aşağıya indiği akşam. Bulmamış olsalar, o gece ölecekti. Bir soru daha. Yeniden uyudu.

Burnuna gelen ağırlaşmış odun ateşi dumanıyla uyandı. Tepesinde dört adam duruyordu. Kadın gibi, onların da üzerlerinde asker kıyafeti vardı; genç olan ikisi sakallıydı. Üçüncüsü iriyarı ve kırmızı suratlıydı. Sakin bir tavırla Sol'a bakıyordu. Üçünün de ellerinde kısa makineli tüfekler vardı.

Dördüncü adam geride duruyordu. Daha yaşlıydı, ama ne kadar daha yaşlı olduğunu Sol kestiremedi. Neredeyse omzuna varan boyda eski bir tüfek tutuyordu elinde. Çelik grisi rengindeki saçları kafa derisine kadar

kazınmıştı ve adeta hiç kırpmadığı gözleri sivri burnunun ona verdiği şahin görünümünü pekiştiriyordu. Torunları olabilecek yaştaki iki gençten daha kısa boyluydu. Yaklaştığında, Sol kulübedeki loş ışıkta bile onun gözlerinin ımasmavi olduğunu gördü. Sol doğrulmaya çalıştı, sonra çaresizce kollarını iki yana açtı. Yaşlı adam onun gösterdiği çabayı izledi ve Sol'un aklına bir önceki gece gördüğü kadın geldi. Onun bakışları da düşüncelerinden hiçbir şey ele vermiyordu. Önce Sol'a, sonra daha alçak bir sesle öbürlerinden yaşlı olanına, Sol'un bilmediği bir dilde bir şeyler söyledi, beriki başını doğrularcasına sallayıp yapmacık sayılabilecek bir hırıltıyla Sol'un yanına diz çöktü. Adam gözlerini kıstı ve ses çıkarmadan ağzını oynattı. Dudaklarıyla iki sözcük dile getirdi.

"Ben Aımerika."

Sol kendi yüzüne doğru eğilmiş olan bu yuvarlak yüze baktı. Yüz ifadesinde bir beklenti vardı. Sol, şaşkınlık içinde, bu sözcükleri anladığını fark etti. Ben. Amerika. Kendisiyle İngilizce konuşuluyordu. Bu yabancı cümleye bir yanıt verebilmek için düşüncelerini toparlayıncaya kadar, adam yine konuştu.

"Sen Amerika?"

İki genç nöbetçi ve yaşlı adam onları izlerlerken, iletişim kurmaya çalıştılar. Sol anladı ki, "Ben Aımerika," demekle adam Amerika'da bulunduğunu, ya da "Amerikanca" konuştuğunu kastetmiş ve "Sen Amerika?" demekle de Sol'un bu dili konuşup konuşmadığını sormuştu. Sonra adam eliyle göğsünü vurarak kendini tanıttı. Kendisi "Amerika Amca" idi. Amerika Aımca karşılıklı anlaşılmazlıklarına karşı kazandıkları bu ufak zafer üzerine sırıttı.

Öbür üçü sırıtmadılar; hatta gençler bu girizgâhla-

rın sona ermesini beklerkenki sabırsızlıklarını gizlemeye bile zahmet etmediler. Yaşlı adam, tüfeğinin sapını yere dayamış, geride gölgede duruyordu. Sol ile Amerika Amca arasında geçen sözlerin yersizliği dolayısıyla, duraksamaları onları yarı anlaşılır bir söyleşme içinde kısıtladıkça ve kastettiklerini başka bir yönden anlatmaya çalışmak için usulca uzaklaştıkları kördüğümlere sürükledikçe, kulübenin içindeki gerilim arttı. Sol başıyla anladığını işaret ettiğinde arkadaşlarının içinde bulundukları ruhsal duruma hiç aldırmayan Amerika Amca'nın ağzı kulaklarına varıyor ve Sol konuştuğunda da, Amerika Amca ağzı açık ve dikkat etmek için gösterdiği çaba yüzünden alnı kırışarak dinliyordu. Sol adamın bön olduğundan kuşkulanmaya başladı.

Odanın arkalarından, hafif bir sesle ama birdenbire yaşlı adam konuştu. Amerika Amca önce onu dinledi, sonra Sol'a döndü. "Sen orada ..." dedikten sonra susup kaldı. Kısa bir sessizlikten sonra, "o yer," deyip avuçlarını bitiştirdi ve Sol'un bildiği, ya da anımsadığı, ama anlamadığı bir sözcük söyledi.

"Sen o yerde." Amerika Amca yine avuçlarını bitiştirdi. "O yere yoldan geldin." Şimdi yüzü kıpkırmızıydı ve artık gülümsemiyordu. "Ama bir yol yok ..." Avuçlarını bitiştirip aynı sözcüğü yine söyledi.

Jakob'un kullandığı sözcüktü bu. *Khax-Arn-Nee.* Kendisini inilmesi olanaksız bir uçurumdan ölecek olduğu yere götüren, var olmayan Jakob'un kullandığı sözcük. Oysa, kurtarılmıştı. Söylenen sözcükleri anlıyor, ama önemini anlamıyordu. Evet, diye düşündü, o yerdeydim. Anımsadıklarını anlatmaya başladı. Uçurumun kenarında gittikçe alçalan bir patika vardı, sonra tutunarak aşağıya indiğini, bir iki kez nasıl düştüğünü anlattı. Amerika Amca onun sözlerini arada bir çabucak aktarıyor-

du. Oysa Sol sessiz dinleyicileri için uçurumun dibine inişini yeniden yaşarken, sanki adımları adamakıllı açılmış, ya da sarp yüzeyde inanılmaz sıçrayışlarda bulunmuş gibi, öykünün içinde boşluklar açılmaya başladı. Kraterin dibine sağ salim nasıl ulaştığını bilmiyordu. Anımsayamıyordu. Sendeliyor, tökezleniyordu. Sonunda sustu. Odaya sessizlik çöktü.

Sessizliği gençlerden biri bozdu. Bir şeyler mırıldandı, sonra sabırsız bir tavırla Sol'u işaret etti. Başparmağıyla tüfeğinin emniyetini açtı.

Ama yaşlı adam önceki gibi çabuk ve hafif sesle konuştu. Sol, yaşlı adamın yaklaşması için kenara çekilen gencin yüzünde isteksizlik gördü. Yaşlı adam, eski tüfeği deminki gibi elinde tutarak, Sol'un önünde çömeldi ve yüzüne baktı. Sol'un aklına bir kez daha ilk kendine geldiğinde gördüğü kadın geldi. Sonra, yaşlı adam boşta olan kolunu sanki Sol'un yüzüne tokat atacakmış gibi avcu açık olarak uzattı. Oysa kolu Sol'un yanağına değince durdu, neredeyse onu okşar gibi. Yaşlı adam konuştu.

"Doğruyu söyle," diye çevirdi Amerika Amca. "O yerle ilgili doğruyu söyle." Yine aynı sözcük. Aksani mi? Khaksane mi? Yaşlı adam onun yüzünü inceleyerek gözünü ayırmadan ona bakıyordu.

"Ben doğruyu söylüyorum," dedi. "Bildiğim kadarıyla."

Yaşlı adam birkaç saniye daha ona baktı, sonra elini çekti ve ayağa kalktı. Başka bir şey daha söyledi, bu sözler Sol'a çevrilmedi, ve gençlerin yüzünde beliren öfke dolayısıyla, Sol kendisine inanıldığını anladı. Öfkeydi, kuşkusuz, gerisinde de korku vardı. Ama ondan korkuyor olamazlardı, yalnızca o sorunun yansıttığı, kendisinin yanıtlayamadığı şeyden korkuyorlardı. Çevresin-

deki dağların ortasından oyulmuş taştan bir çukurun dibine ulaşmıştı. Bunda korkulacak ne vardı?

Bunu izleyen günlerde, en sık gördüğü yüz Amerika Amca'nın dolgun yanaklı, kalkık burunlu, sanki çevresindeki her şeye karşı biraz şaşkınlık duyuyormuş gibi ağzı birazcık açık duran yüzüydü. İki yana sallanarak yürüyor, yere bir kâse soğuk, kıvamsız çorba koyuyor, arkasından içini çekerek sert toprağa oturuyor ve tüfeğini kucağına koyuyordu. Sonra bir parmağını yukarı kaldırıp, "Bir," ikinci parmağını kaldırıp, "İki," üçüncüsünde, "Üç," diyordu. Bu tören bitince, kâseyi Sol'a uzatıp beriki yerken konuşmaya başlıyordu.

"Hellas!" Amerika Amca elini göğsüne vurarak kendisini belirtiyordu. "Yunanlı!"

Sol'un sorduğu ilk soru hemen ve dosdoğru bir yanıt almıştı. Amerika Amca'nın konudan konuya atlayan tiradından fırsat bulmayı ve adamın anlayabileceği bir biçimde dile getirmeyi başardığı zamanlar sorduğu öbür sorular pek bu denli başarılı sonuçlar alamıyordu. Sol sonunda anladı ki, adam Amerika'da bulunmamıştı. Yakın bir kentte büyüyen ve yazmayı bilen kuzeninin, ya da ikinci kuşak kuzeninin peşinden gitmeye niyetlenmişti. Amerika Amca kuzeninin mektuplarını onun yaşlı anne babasına okutmuş, defalarca yeniden okutmuş, açıklatmıştı, ama onlar ölmüşlerdi. Böylece ikinci kuşak kuzeniyle, ya da üçüncü kuşak kuzeniyle aralarındaki incecik bağ kopmuş ve Amerika'ya gitme sorunu öylece kalmıştı. Savaş bu durumu daha da karmaşıklaştırmıştı. Amerika Amca'nın İngilizcesi, nasıl olup da bu dili konuştuğu konusunda kesin bir açıklama yapmasına yeterli değildi.

Amerika Amca sözcük dağarcığını zorladıkça ve amaç-

larını ortaya serdikçe, Almanları uzak bir varlık olarak gördüğü ortaya çıktı. Oysa yaşlı adamın öteki düşmanları yakındaydılar, böyle açıkladı. Uzatılan bir kol o anda kesiliveriyordu. Bir vadi ötede mi? Bir ırmağın karşı yakasında mı? Geraksos *andarte*'lerle birlik olduğundan, onlar Almanlara katılmışlardı. Yaşlı adam *nom de guerre* olarak bunu almıştı.

Amerika Amca'nın ortalıkta görünmediği günlerde, çorba kâsesini kısa makineli tüfekli, sakallı gençler getiriyorlardı. Yansız bakışlarla kendisini süzüyor, başlarını sallıyor, gidiyorlardı. Bu göz kamaştırıcı aralardan sonra kendisine daha da karanlık gelen, yarı karanlıkta yine tek başına kalıyordu. Gözleri buna alışırken, yeniden önce çatıyı kaplayan kerpici, sonra bunu taşıyan kararmış kirişleri görüyordu. Oysa artık hiç duman kokusu yoktu, yalnızca sert bir hayvan kokusu vardı. Yıllardır burada ateş yakan kimse olmamıştı. Düşüncelerinde bir dize belirdi, "yağla ağırlaşımış duman isi," ya da "yağla kalınlaşımış" gibi bir şey; tıpatıp böyle değildi. Kapı yeniden açılıncaya dek, saatlerce bu dizeyi ve şiirin başka bölümlerini kovaladı zihninde. Sözcükler ve bunların yazarı aklına gelmiyordu. Kadının yine gelip gelmeyeceğini merak ediyordu.

"Bir!"

Amerika Amca sürgüleri çekti ve içeriye hava ve ışık dolsun diye kapıyı açık bıraktı. Sonraki sayıları söyledi. Cebinden kocaman pişkin bir ekmek parçası çıkarır ve Sol bunu ağzını şapırdatarak çiğnerken, o konuşmaya başlardı. Sol uzun zaman önce okulda öğrendiği Eski Yunancanın yankılanmasına kulak veriyordu, ama o günler kendisine o zamandan aklında kalan dilden çok daha uzak görünüyordu ve ancak Amerika Amca'nın zor anlaşılan şivesi arasında işitebildiği kısa bölümleri çö-

zebiliyor, gerisi yine kaybolup gidiyordu. Konudan konuya atlarken kimi zaman üstü kapalı geçtiği ya da kullandıkları doğaçlama dilin sınırlarının ötesine geçemeyen konular oluyordu. Sol, Amerika Amca'nın onu gerçekten yanlış mı anladığını, yoksa böyle görünmeyi mi yeğlediğini kestiremiyordu. Ama sonunda ona kadını sorduğunda, yalnızca elleriyle bir kadın bedeninin biçimini çizmesi yeterli oldu ve Amerika Amca başını sallayarak yanıt verdi: "Geraksos ad verdi ona. O öbür kadının ... çocuğunun çocuğu." Amerika Amca ellerini birbirine kenetledi ve çekip ayırmaya çalışır gibi yaptı. Sol'un çözemediği bir aile bağı vardı.

"Thyella," dedi. Sonra da, söylediği şeyde sanki kendisi için bile anlaşılmaz olan bir şey varmışçasına, yüzü sorunlu bir ifade aldı. Ya da Thyella'da anlaşılmaz olan bir şey. Arkasından, Sol kaçmaya çalışacak olursa, öbür *andarte*'lerin onu vuracağını açıklamaya başladı. Kendisi de, Amerika Amca da, onu vururdu.

"Ama nasıl kaçabilirim ki?" diye haykırdı Sol, berikinin söylediklerinin anlamı belirginleşince. Ayaklarını gösterdi. Amerika Amca şaşırdı. Sonra da, anlayınca, gülmeye başladı, çünkü Sol kendisine yardım edilmezse pek ayakta duramıyordu. Doğal gereksinimlerini gidermesi için dışarıya çıkarken Amerika Amca'ya dayanarak yürüyor ve o zaman bile acıdan kıvranıyordu. Yine de, kulübenin içindeki kasvetten ancak böyle kurtuluyordu. Dışarıya çıktığında, ciğerlerindeki ağırlaşmış havayı boşaltıp yerine temiz havayı dolduruyordu. Yoğun olmayan, soğuk dağ havasıydı bu. Kulübenin her iki yanındaki arazi yükselirken, önündeki alçalıyor ve aşağıdaki ağaçlığa doğru indikçe genişliyordu. Ağaçlığın gerisinde vadinin bir uzantısı ve aşağıdaki sık bitki örtüsü görülebiliyordu. Bunların oluşturduğu perde dolayı-

sıyla, aşağıdaki vadiden bakıldığında böyle bir yerin var olduğunu görmek olanaksızdı. Kulübe hemen hemen vadinin ucundaydı. Başka herhangi bir konut, hatta burada insanlar bulunduğuna ilişkin hiçbir işaret yoktu. Sol uzaklarda, güneybatı yönünde, durgun havada yükselen dumanı gördü. Bunun bir köyden ya da *andarte*'lerin kampından yükseldiği sonucuna vardı. Bir koluyla Amerika Amca'nın omzuna dayanırken, öbür koluyla kalın duman sorgucunu işaret etti. Amerika Amca dostça bir gülümsemeyle midesini sıvazladı. Ama dumanın gerçekten *andarte*'lerin kampından yükseldiğini ya da Geraksos'un düşmanlarının bitişik vadide ya da bir ırmağın karşı kıyısında olduklarını doğrulamadı. Aynı şekilde, kendisiyle kuzeni ve kuzeninin en yakındaki kentte yaşamış olan anne babası arasındaki ilişkiyi açıklaması bütün bir öğleden sonrayı almıştı. Ama Amerika Amca bu sırada kentin adına bir kez olsun değinmemişti.

Sol'un donmuş ayakları yeniden normal renklerine dönmeye başladı. Sağ ayağındaki dört tırnağı düşmek üzereydi. Gerçi sancı bir anda dayanılmaz hal alıyordu, ama sol ayağının üzerinde durabiliyor sayılırdı. Kulübe gündüzleri daha da bunaltıcı oluyordu. Korunuyor muydu, tutsak mıydı, yoksa yalnızca ondan kurtulma zamanı gelinceye dek mi orada tutuluyordu? Sonra, üç gün üst üste, Amerika Amca ortalıkta görünmedi ve genç-ler ikişer ikişer gelip, biri yemeğini yere bırakırken öbürü kapının eşiğinde gözcülük yaparak, onu kolaçan ettiler. İçlerinden birini, Geraksos'un kendisini sorguladığı geceden anımsıyordu, ama adamın yüzünde hiçbir tanışıklık ifadesi belirmiyordu. Dördüncü gün, iki kişi daha geldi, bu kez yanlarında Amerika Amca da vardı.

"Yarın yürüyoruz," dedi. "Ayaklar iyi." Eliyle kulübenin arkasını, Sol'un anladığı kadarıyla, kuzey yönünü

işaret etti. Yine dağlar. Yalnızca bir tek yanıt olabilirdi. Çabucak başıyla onayladı. Öbür ikisi aralarında alçak sesle konuşuyorlardı. Yüzleri ifadesizdi, ama hareketleri seriydi. Biri bir kibrit çöpünü dişlerinin arasında yuvarlıyor, çıkarıyor, ters çeviriyor, bacağına dokunduruyor, yine ağzına sokuyor ve bu hareketleri durmadan yineliyordu.

"Neler oluyor?" diye sordu Amerika Amca'ya.

Beriki başını salladı. "Yarın."

Ama aynı öğleden sonra yarın oldu. Vadinin aşağılarından gelen makineli tüfek seslerini duyduğunda, Sol ayakta duruyordu. Dengesini yitirdi ve kendini yere bıraktı. Adamlar çıkıp gider gitmez ayaklarını yeniden sargılamıştı ve ne yapabileceğini düşünmeye çalışıyordu. Yürüyemeyecek olursa, kendisini vuracaklardı, ziyaretin anlamı buydu. Ama yürüyemiyordu. Yarın olmuştu bile.

Kulübenin kapısını iterek açtı ve yan tarafa doğru sürünerek ilerlemeye başladı. Keşke uçurumun tepesine ulaşabilseydi ...

Tepeye ulaşabilse de, ne yapabileceğini bilmiyordu. Makineli tüfek ateşi aralıklı olarak sürüyor, dönüşümlü olarak kısa süren bir yaylım ateşinden sonra daha sesli bir silahla daha uzun süren ateş sesleri geliyordu. Sesler aynı zamanda hem daha yakına geliyor, hem de uzaklaşıyordu. Tek tek silah sesleri işitti. Daha yakından. Çarpışma yayılıyordu. Sürünmek de yürümek kadar acı veriyordu. Uçurumun tepesine ulaşamayacaktı.

Durup kulübenin damına baktı, içinde bulunduğu araziden pek ayırt edilemiyordu. Tepeye dek olanaksız yirmi adım. Belki dibine dek elli adım. Yeniden yaylım ateşi sesleri. Ama nereden? Neredeyim, diye merak etti. Yarığın ağzındaki ağaçlığa ve bitki örtüsüne doğru sürü-

nerek inmeye başladı. Orada saklanırım, diye düşündü. Bedeninin her bir sarsıntısı şimdi ayaklarına yansıyordu. Ayaklarındaki kemikler kıymıklar halinde parçalanıp batıyordu. Yamaçtan aşağı kendisini çekerek ilerliyordu. İki çeşit yaylım ateşi vardı: Uzakta ve yakında. Ağır silah susmuş gibiydi, ama yakındaki silah sesleri şimdi çok yakından geliyordu. Ağaçlığa dek yirmi metre daha. Sık bitki örtüsü onu gizlerdi. Güvende olurdu. Derken tam ilerisindeki otların arasından bir *andarte* çıktı.

Adam tüfeğini doğrultup Sol'a nişan aldı. Ama herhalde gözünü nişangâhtan kaldırdı, sonucuna vardı sonradan Sol. Kurbanının yüzüne bakmıştı ve Sol partizanın gözlerinin yaşlı adamınkiler kadar mavi olduğunu görmüştü. Sonra *andarte*'nin yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Dengesi bozuldu ve omzunu tutarak devrildi. Tüfeğin namlusundan çıkan ses bir saniye sonra geldi. Ama onun tüfeğinden değildi bu. Partizan yerde yatıyordu. Onun gerisindeki bir yerde, otların derinliklerinde, bir adam çığlık attı ve atmayı sürdürdü. Birisi bağırarak bir buyruk verdi, yüksek ve heyecanlı bir sesle. İki asker kendisine doğru koşarlarken, ayağa kalk, dedi kendi kendine, birincisi tüfeğinin dipçiğini onun kaburgalarına doğru savuruyordu. Herhalde ayağa kalkmıştı. Yoksa yerde vuracaklardı onu.

Düşerken bir an kadını gördü. Thyella, çevresini saran askerlerin ortasında yere diz çökmüştü. Ceketinin açılan yakasından göğüsleri görünüyordu. Elleri bağlanmıştı ya da belki de arkadan kelepçelenmişti. Askerlerden biri tüfeğini onun ensesine dayamıştı.

Bir anlık görüntüler, parça parça sahneler, hepsi de görünüp yine karanlığa boğuluyordu. Bu görüntüleri durdurmak istiyor, ama ne duruyorlar, ne de çabucak tutar-

lılığa bürünüyorlardı; kendilerine göre bir hızda bir araya geliyorlardı. Yüzünün önünde, içine gömülü bir taşla birlikte, sert toprak vardı. Alnı yere dayalı yatıyordu. Başı zonkluyordu. Bilincini durmadan yitirip yeniden kazanırken, demek ki bir köymüş, diye düşündü.

Gözlerini yeniden açtığında köy hâlâ oradaydı. Çıplak toprakla kaplı bir alanın üç yanı kaba taşlardan yapılmış evlerle çevriliydi. Konutların arkasında bunların ham dokusu olan, boz renkli kayayla kaplı bir yüzey yükseliyordu. Askerlerden bazıları evlerin önünde siper almışlardı. Tedirgin bakışlarla yükseklere bakıyorlardı, ama artık tüfek atışları yoktu. Köyün öbür ucunda ikinci bir grup, kayalık yüzeydeki derin bir girintide konuşlanmışlardı. Orada bir ağır makineli tüfek kuruluydu. Bunu kullanan adam namluyu yarığa çevirmişti. Evler seyrek kümeler halinde diziliydi. Ortalarında, bir ağacın çevresinde kurulmuş gibi görünen, yanları açık bir yapı vardı. Kalın ağaç gövdesini çevreleyen tahta döşenmiş bir çatının köşeleri üst üste dizili taşlardan oluşan sütunların üzerinde duruyordu. Bunun içinde üzerlerinde üniforma olmayan, yalnızca yeşil kolçak takımış bir grup adam vardı. İçerde masalar ve iskemleler de vardı. Sol yerdeki konumundan yanlarında bir *andarte*'nin bulunduğunu gördü. İkisi adamı bir masanın ardında oturan kumandanlarının önünde ayakta tutuyorlardı. Masanın üstünde, gri çuvala sarılı bir şey vardı. Kumandan çuvalı açıp içindekini partizana doğru tuttu, ama Sol nesnenin ne olduğunu seçemedi. Bunu gören tutsak kafasını, sanki dizgin takılmasına direnen bir hayvan gibi reddedercesine sallamaya başladı. Onu tutanlar adamı zapt etmeye çalıştılar. Kumandanları bağırdı ve partizan karga tulumba Sol'un görme alanından geçirilerek kayboldu. Tutsak sürüklenerek götürülürken haykırma-

ya başladı, sesi gitgide uzaklaştı. Kısa bir sessizlik oldu, ama adamın son çığlığı Sol'un kulaklarına sanki ona yapılanlar birkaç adım ötede gerçekleşmiş gibi belirgin bir biçimde ulaştı: Tiz bir çığlık.

Buraya nasıl geldiğini bilmiyordu. Kendisini yere seren asker kollarından çekip ayağa kaldırmıştı onu. Yerden ayaklarının tabanlarına çiviler batıyordu, dünya çevresinde dönüp duruyordu. Ağaçlıktan bir askeri taşıyan dört kişi çıkıyordu. Adam çığlık atıyordu, Sol'un daha önce duyduğu türden bir çığlık. Asker kasıklarından dizlerine kadar kan içindeydi. Arkadaşları onu zapt etmeye çalışıyorlardı. Bir ses Almanca, "Silahını bırak!" diye bağırmıştı. Thyella nerede, diye düşündü. Amerika Amca neredeydi? Günün solgun beyaz ışığı söndü, yeniden parladı ve yine söndü.

İki tüfek sesi duyuldu, ama çok uzaktan. Kayalıkta konuşlanmış olan adamlar bakıştılar. Kolçaklı adamlar sustular. Derken, evlerin birinden Alman subayı üniformalı iki adam çıktı. Biri bağırarak birliklere Yunanca bir buyruk verdi. Kolçaklı adamlar görmezlikten geliniyordu. Sol, tepesinde duruncaya kadar, onların yaklaşmalarını izledi, yalnızca çizmelerini görebiliyordu.

"Bir Ulah, diyor kadın," dedi subaylardan biri. "Kötürüm. Onu dağlarda bulmuşlar."

"Öyleyse?"

Bir sessizlik oldu.

"Hayır. Albay Eberhardt kesin emir verdi. Hepsini istiyoruz."

"Kariskakis'in haydutlarının gözleri doymadı mı daha?"

İki adam Sol'un işitme alanının dışına çıktılar. Demek "kötürüm"dü. Belki de tekrar ayakta durmak zorunda kalmayacaktı. Subaylar ağacın çevresine kurulu sundur-

manın altında bekleyen adamlara doğru yürürlerken, yeniden görme alanının içine girdiler. Wehrmacht* üniformaları: Bir yüzbaşı ve çavuşu. Çavuş tabancasını kılıfına yerleştiriyordu. *Öyleyse?*

Bidon taşıyan bir grup asker geçti. Ne köylülerden, ne de *andarte*'lerden eser yoktu. Sol'un arkasında adamlar vardı. Birisi bağırarak Yunanca emir verdi. Ilk patlama sesi duyuldu. Sol daha görmeden, dumanın kokusunu aldı. Kalın, siyah bir duman sütunu ağır ağır havaya yükseldi, sonra yamulup yanından yükselen öbür dumana karıştı. Bir otomobil motorunun çalıştırıldığını işitti. Ama nasıl olur? Burada hiç yol yoktu. Duman yoğunlaştı. Kayalıktaki yarığın önünde duran adamların ikişer ikişer geri çekildiklerini gördü. *Yağla kararmış*. Kara değil. Niye ille de bu geliyordu aklına? Klopstock mu? Trakl mı? İkisi de değil. Evler boştu. Koku, etten daha eski, mineral kokusuydu. Gözleri yaşardı. Duman "kara" değil, "karanlık"tı. Alevler ne denli parlaksa, bunu izleyen karanlık da o denli koyu oluyordu, dumana boğulan evleri, köyü, geri çekilen askerleri ve sonunda hepsinin üzerinde yükselen kayaları bile yuttu.

Cuvier Sokağı ile Jussieu Sokağı'nın birleştiği yerde, Reichmann dirseğine dokunmuştu. Sol aralarındaki ilk fiziksel temas olarak anımsıyordu bunu. Üç otomobil, birbiri ardı sıra, sola sapmak üzere daha dar olan sokaktan seyreden trafiğe burunlarını çıkardılar. Kornalar çaldı. Reichmann sordu: "Şu halde, *Die Keilerjagd*'ı bir yok

* (Almanca) Savunma gücü anlamına gelen bu sözcük, 1935'te III. Reich'ın kara, deniz ve hava kuvvetlerinin resmi adı oldu (Nazi partisinin silahlı birlikleri ss, vb. dışında). – ç.n.

oluşa tanıklık olarak görmek daha doğru olur. Bunun ilk akla gelen eğretilemesini düşünüyorum ben, bir ergime, bir çırpıda aydınlatan ve karartan, sonra kendi maddesini yok eden bir yanma. Kendi şiirsel maddesini yok edişi, belki de. Kuşkulu görünüyorsunuz, Herr Memel. Birçok bu tür bileşik sözcük içeren ve hiçbir zarf içermeyen bir yapıtta, bu ilk akla gelen sıfatı düşünüyordum. Bu sözcükler büyük bir gerilim altında, bileşenleri çoğu zaman düpedüz karşıtlık içinde, duruyorlar. Tüm şiirin bu tür bir ışık altında, titreşip kendi dumanının karanlığı içinde kaybolan bu alev altında okunması gerekmez mi? *Kaçınılmaz* bir karanlıkta: Ateş olmayan yerden duman çıkmaz, demezler mi?"

Hemen hemen Saint Bernard Rıhtımı boyunca ince bir çimen şeridi uzanıyordu. Mavi tulumlu adamlar bahçe aletleriyle çalışıyorlardı. Yanlarında, parlak renkli bahçe bitkileriyle dolu plastik kovalar duruyordu. Çamurla saydamlığını yitirmiş ırmak usulca akıyordu. İki adam yukardaki kaldırımdan aşağıya bakıyorlardı.

"Siz yazarak çıkış yolu buldunuz!" dedi Reichmann. "Karanlık, bir eğretileme değildir, sözlük anlamıyla bir gerçektir. Yolculuğunuz tümüyle mağaranın zorunlu kıldığı koşullar altında geçti, attığınız her adım bir tahmine dayanıyordu ve rastlantıya bağlı olarak ya da bilinmezlik içinde bir yöne sapıyordunuz. Gerçek bilinmezlik, onun karanlığıydı. Zira size olanlar gerçekti. Hayır, beni mazur görün, Herr Memel, çünkü şiir sizin tüm deneyiminizin, gerçek deneyiminizin ağırlığını yükleniyor. O koşulların, o yıldırıcı kararsızlıkların bir haritası. Bu şiir olmasa, siz çıkış yolunu bulamazdınız. Keşfedilmemiş bir yoldu, olamaz diye düşünülen bir dağ geçidiydi bu. Ama bulunması ve belirlenmesi için yürünmesi gerekiyordu. Ne deniyordu o bölgeye?"

Sol bu adı yine söyledi ona.

"Tamam!"

Irmağın yukarı yönünde, Austerlitz Köprüsü'nün kafesli kemerlerinin arasında kurşuni gökyüzü baklava biçimli parçalara bölünüyordu. Bir metro treni farlarını uzun uzun yakıp söndürerek hızla geçti.

"Tastamam öyle, yine de siz oturup yazdınız bunu. Bir tek dizeyi bile hiçbir zaman yazıya dökmüş olmasaydınız da, yazdınız bunu, Herr Memel."

Çan seslerinin geldiği yere doğru dönüp baktılar. Notre Dame'ın çanları saat başını haber veriyordu.

"Hatta şiirdeki ilk imgenin yamularak yükselen duman değil, Kalydon'un uğradığı yıkım ya da uzaktaki bir köyün yanması değil, bir yüz olduğu bile söylenebilir. Atalante'nin yüzü. Thyella'nın yüzü. Zira *Die Keilerjagd* yazılmadan önce yaşandı ve onun yüzü sizin gördüğünüz ilk imgeydi, öyle değil mi, Herr Memel?"

Thyella, kayadaki yarık ve kertikli kenarlar, cesetlerin sarktığı bir ağaç. Duman yayılıp çevresini sararak bu imgeleri sırayla önce örttü, sonra görüntüledi.

Anlaşılan saldırgan güçler araçlarını köye yürüyüş uzaklığındaki kurumuş bir ırmak yatağı boyunca ilerlemek üzere yönlendirmişlerdi. Yunanlı askerler birbirlerine bağırıyorlardı. Şimdi gülüşüyor ve sigara içiyorlardı. Önde ilerleyen Kariskakis'in adamlarının arasına katılmıyorlardı. Alman subaylar görünürde yoktu.

Irmağın kıvrılarak aktığı bir yerde süpürerek biriktirdiği çakıl taşlarıyla kaplı geniş bir alanda, beş kurşuni renkli ordu kamyonu ve daha ufak iki araç yarım daire oluşturarak park etmişlerdi. Nöbetçi askerler geri dönen arkadaşlarına başlarıyla selam veriyor ve iki yan-

da yükselen sivri çıkıntılı çıplak taştan oluşan yüzeyi gözetlemeyi sürdürüyorlardı. Sol bir kamyonun indirilmiş arka kapağından içeriye itildi ve kamyona daha önce bindirilmiş olan tutsaklara gözcülük eden iki asker onu çekti. Tutsaklar yaşlı kadınlar ve çocuklardı. Yüzükoyun yatıp başını kaldırarak genç ve yaşlı yüzlere baktı, onlar da ifadesiz yüzlerle kendisine baktılar.

Beklediler. Öbür kamyonlar manevra yaptı. Tekerleklerinin altında çakıl taşları çıtırdadı. Derken bir patırtı koptu ve iki nöbetçi bağırmaya başladı. Bacaklarının arkasına ağır bir şey indi. Zar zor omzunun üzerinden dönüp baktı ve Thyella'nın kendisine bakan yüzünü gördü. Dudağı yarılmış ve bir gözü morararak neredeyse kapanmıştı. Birisi ceketinin düğmelerini iliklemişti. Elleri arkadan bağlıydı. Hızlı hızlı soluk alıp veriyordu. Sonra dışardan Almanca konuşan sesler geldi.

"Hayır, hayır, budala. Onu dışarıya çıkar!"

Birisi nöbetçilerle Yunanca konuştu, bu sırada ancak bir adın sürekli yinelendiğini anlayabildi: Eberhardt. İçeriye iki askerin daha atladığını ayaklarının çıkardığı sesten anladı. Kadın ayağa kaldırılıp dışarıya sürüklendi. Dışarda bir yerde bir tartışma sürüyordu. Bir düzine kadar asker bindi, tutsakları yan yana sıkıştırıp arka kapağa yüzlerini dönerek oturdular. Kamyonun motoru çalıştı. İleri geri manevra yaptı. Konvoy hareket etti.

Kamyon kanal boyunca ve artık var olmayan ırmağın geride bıraktığı kaya parçalarının üzerinden geçerek ırmak yatağı boyunca ilerlerken, bir o yana, bir bu yana sarsıldılar. Askerler konuşmuyorlar, çevrelerindeki dağlara bakıyorlardı. Kurumuş ırmak yatağı bitince toprak bir yola çıktılar ve konvoy ağır ağır yol aldı. İki kez, araçların taşıdıkları ağır yükle çıkamayacakları kadar dik

olan eğimlerden çıkabilmesi için, kamyonlardan indirildiler. Gün ışığı azalınca, dur işareti verildi. Sol ve öteki tutsaklar uykusuz bir gece geçirdiler.

Günün ilk ışıklarıyla yeniden yola koyuldular. Toprak yol gitgide bozuldu ve her duraklamada nöbetçiler ellerini silahlarına götürüp dudaklarından sarkan sigaralarını unutarak yukarı yamaçları gözetlediler. Sonunda girdikleri yol öncekinden bir gömlek daha iyiydi. Yaşlı kadınlar, Sol'un giderek kamyonun onları götürdüğü yazgıdan çok kamyonun kendisinden kaynaklandığını anladığı bir korkudan kaskatı kesilmiş çocuklara sarılmışlardı. Hiçbirinin sesi çıkmıyordu. Bunun tersine, dağlar tepelere, sonra da uzun ve dümdüz bir yola dönüşünce, askerlerin sesleri çıkmaya başladı. Önlerindeki araçların kaldırdıkları toz bulutlarının arasından ilerliyorlardı. Sol, elleri de ayakları da hissiz olarak, yüzükoyun yerde yatıyordu.

Bundan sonraki ilk duyumu öksürdüğünü ve kamyonların durmuş olduğunu fark etmesi oldu. Askerler, bu kez güven duygusu içinde, yine bağırıyorlardı. Ayaklarından tutularak geriye doğru sürüklendi ve yere bırakıldı. Yaşlı kadınlar oturdukları yerden, çocukların yardımıyla, güçlükle kalktılar. Askerler tüfeklerini sallıyorlardı.

Üç yanında ahşap barakalar bulunan ve yüksek dikenli tellerle çevrilmiş bir tesisteydiler. Bu alanın ortasında çıplak bir bayrak direği duruyordu ve bunun ötesinde kum torbalarıyla siper yapılmış alçak bir binanın önünde iki küçük zırhlı araç park edilmişti. Çatısında bir radyo anteni ve bir köşesinde yakındaki telgraf direğine uzanan teller vardı. Yanında da iki sivil kamyon duruyordu. En yakındakinin motoru rölantide çalışıyor ve içinde sivil giyimli bir adam bacaklarını açık duran kapıdan dışarı sarkıtmış oturuyordu.

Tesisin dördüncü yanı, karşı kıyısı azalan ışıkta pek görülemeyen bir göle bakıyordu. Atış hattını açmak için, ya da belki de yalnızca manzara görünsün diye, kamışlar kesilmişti. Kesilen kamışların yeşil sapları yer yer suyun yüzeyini delip çıkmıştı. Gölün karşı kıyısında, yaklaşarak neredeyse kıyıyla buluşan, sonra uzaklaşan bir dizi alçak tepe vardı. Aşağı yamaçları ve göl arasında, bir kentin çatıları ve alçak çan kulesi görünüyordu.

Tozlu yere oturdu. Köylüler, genci yaşlısı, hepsini buraya getiren kamyonun arkasında toplanmış duruyorlardı. Başka bir kamyondan, tıpkı kendisi gibi, insan biçimli üç yığın indirildi. Yaşlı kadınlardan biri yeniden başörtüsünü bağlıyordu. Parmaklarıyla adeta düğümü arıyordu. Sonra Sol hepsinin de tesise bakmakta olduklarını fark etti.

Muhaberat kulübesinin önünden sivil kamyonlara doğru bir manga asker geçiyordu. Önde, iki askerin ortalarına aldığı gözleri bağlı bir adam yürüyordu. Adam sola ya da sağa doğru yöneldiğinde, arkasından gelen bir asker tüfeğiyle onu sırtından dürtüyordu. Kolunun biri arkadan bağlanmıştı, öbürü ise askıdaydı, çünkü omzunu kaplayan kan ceketinin yanına sıvanmıştı. Sol, adamın kendisine ateş etmeye çalışan partizan olduğunu gördü. Peşinden iki asker daha geliyordu, sonra da yine gözleri bağlı ve elleri sırtında bağlanmış olarak, Thyella göründü.

Sol bu askerlerin Yunanlı değil, Alman olduklarını gördü. İkisi, tüfekleri omuzlarında, onu kollarından tutarak, yanıbaşında yürüyorlardı, çünkü kadın her iki adımda bir istemsiz bir halde silkinip sarsılıyordu. Askerler onu güç kullanarak yürütüyorlardı. En arkadan da iki subay geliyordu.

Kamyonun sürücüsü oturduğu yerden inmiş, arka ka-

pağı açıyordu şimdi. Yaralı adam içeriye itilirken acı bir çığlık kopardı. Thyella olduğu yerde döndü, onun da dudaklarından bir yanıt çığlığı çıktı. Askerlerin ellerinden kurtulup görünmez avcılarına tekmeler savurdu. Şaşıran askerler geriye sıçradılar, ama sonra, onun çaresizliğini fark edince, biri ona usturuplu bir çelme taktı ve kadın yere kapaklandı. Ayağa kalktı, ama yine çelme taktılar. Öbür asker gülüyordu. Bunun üzerine yüzbaşı sert bir sesle emir verdi ve ikisi eğilip onu yerden kaldırdılar. Kamyonun arka kapağı sımsıkı kapatıldı. Araç geri gitmeye başladı. Thyella o zaman yaralı adamın götürüldüğünü anlamış olmalıydı. Göremediği adamlara sövmeye başladı. Askerler onu binanın yan tarafına doğru sürüklediler ve kadın gözden kayboldu. İki subay bunu izlediler, sonra dönüp muhaberat kulübesine doğru yürüyüp içeriye girdiler.

Yunanlı askerler mataralarını başlarına dikip aralarında yüksek sesle konuşuyorlardı. Sol'un tutsak yoldaşları kımıldamadan ve sanki bunların hiçbiri olmuyormuş gibi ifadesiz yüzlerle duruyorlardı, en küçük çocuklar bile. Sanki hiçbir şey olmamış gibi. Şimdi Alman askerler de, tutsakları da, ortalıkta görünmüyorlardı. Derken bir Alman subayı adamlarına seslendi ve altı ya da yedisi tüfeklerini sallayarak seğirttiler. Yaşlı kadınlarla çocuklar, onların gözetimi altında, en yakındaki kulübelere doğru uysalca ilerlediler. Sol ayağa kalkmak için çabalarken, belinden sert bir biçimde dürtüldü ve yüzükoyun yere kapaklandı. Sırtüstü dönerken, bu kez midesinden, yine dürtüldü. Tepesinde, tüfeğini göğsüne doğrultmuş bir asker duruyordu. Tesisin öbür tarafında, muhaberat kulübesinin kapısı açıldı. İki Alman subayından biri kulübeden çıktı ve Yunanlı subaya işaret etti. O da dönüp Sol'u işaret etti.

Ahşap kulübelerin arkasında asıl kampın çekirdeği vardı: Sıvalı taştan yapılmış ve çatısına kiremitler döşenmiş uzun, alçak yapılar. En yakındaki binanın badanalı duvarlarında yer yer demir parmaklıklı küçük pencereler vardı. Sol'un keşfettiği kadarıyla, hücreler.

Ayak bileklerini ovarak bir köşede oturuyordu. Şişmiş ellerini ve ayaklarını bağlayan ipler kesilmişti. Duyumlar geri geliyordu. Dışarısı hemen hemen karanlıktı, ama duvarda, başının çok üzerindeki parmaklıklı delikten loş bir ışık dörtgeni görünüyordu. Kalın kapının üzerinde, dışarıdan kapanan bir gözetleme deliği vardı. Bunun ötesinde binayı ikiye bölen ana koridor uzanıyordu. İçeriye getirilirken, koridorun ortalarındaki hücrelerden birinin dışında oturan bir nöbetçi ayağa fırlamış, onlara elini sallamış ve nöbet tuttuğu hücreden iki kapı öncekini göstermişti. Kapının kilidi açılırken Sol bekledi. Koridorun sonunda açık bir kapı ve bunun ötesinde büyücek bir oda vardı. Başörtülü yaşlı bir kadın, duvara itilmiş bir masanın üzerinde oturan bir askerin gözetimi altında yerleri paspaslıyordu. Sol'un burnuna hafif bir idrar kokusu geldi. Kadının başının üzerinden iki ip sallanıyordu. Belleğini tarayıp üç sözcük buldu ve bunların kaynağını yine anımsayamadı. *Dehşet de kokuşur.*

Kamyon motorlarının çalıştığını ve durduğunu, sonra bağırtılar duydu, ama hepsi de uzaktan geliyordu. Taş zemin üzerinde bir şey gıcırdadı, kısa bir süre sonra da dışardan ayak sesleri duyuldu, yaşlı kadın ve gözcüsü. Hücresinin önünden geçtiler ve ses uzaklaştı. Bir kapı çarpıldı ve bu ses koridor boyunca büyüyerek yankılandı. Thyella, nöbetçinin oturduğu, on metreden daha yakındaki hücrede olmalıydı. Ama niçin, diye düşündü Sol, kendisi ayrı tutulmuştu?

Sırtını duvara dayayarak yerleşti ve huzursuz bir uy-

kuya daldı. Düşünde koşuyordu ve canı yanıyordu, ama durması olanaksızdı. Bir sıradağa giden uzun, tozlu bir yol vardı. Bacaklarının ancak sığabildiği kadar dar geçitlerden geçti. Alevler içinde bir köy vardı orada. Şurada da, arkadaki kayalıktaki yarık. Bir adamın asıldığı, ya da sallandırıldığı ağaç da oradaydı, ama nasıl olduğunu göremiyordu. Kan vardı. Kendisine korkunç bir şey yapılıyordu. Sağ mıydı, ölü müydü? Asılanlar solgun yüzleriyle kendisine bakıyorlardı ve yeniden koşmaya başladı. İşte ağaçlık şuradaydı. Otların arasına girmek zorundaydı. Sanki yıllarca sürdü bu. Kadın oradaydı, bir yerde, parmaklarını adamdan akan kan havuzuna batırmış, onun yanında yere çömelmişti. Mavi gözlü partizan kendisine yaklaşmasını işaret etti, genç birisiydi. Yanlış yerdeydi. Partizan bir çırpıda tüfeğini doğrulttu. Fazla zaman kalmamıştı. Askerler yaralı arkadaşlarını, sanki onun kasığındaki yara bir çeşit silahmış gibi, tutarak koşuşturdular. Mermi kovanları düşüyor, kamyonlar gürültüden kudurmuş bağlı hayvanlar gibi gürlüyorlardı. Thyella neredeydi? Herkes bekliyordu. Son mermi kovanı gökyüzünde gitgide daha tiz bir sesle, yaralı adamdan bile daha tiz bir çığlık atarak, sesini inanılmaz bir süreye yayarak vızıldadı. Yamacın yukarılarında, kulübenin üzerinde, hâlâ ayakta duran bir karaltı vardı. Eğil, diye zorladı kendini, sesten ürkerek, sinerek. Başını kollarına gömdü, hücrenin zeminini oyup yol bulmaya çalışarak.

Çığlık siren sesiydi. Merımi kovanlarının düşüşü patlamalardı; bunlar dışarda olup bitenlerdi. Biraz uzaktan bağrışan adamları işitti. Bir ışık hücreyi bir an soluk bir aydınlığa boğdu. Bir saniye sonra bir gümbürtü daha oldu. Bir çarpışmanın sürdüğünü anlayarak uyandı. Bir makineli tüfekten hece hece dökülen sesler geldi kulağına.

Uzaktaki yaylım ateşi. Daha yakında, bir motor sesi. Çok daha yakında, diye düşündü. Motorun sesi arttı, sonra azaldı, sonra yine arttı. Bir kamyon. Ama farları yoktu. Bir şey, ya da birisi, hücrelerin olduğu binanın çatısının üzerinde sürünüyordu. Buna kulak verdi, ama motor gürültüsü sesi bastırıyordu. Dışardan bir bağırtı geldi, yinelendi, sonra bunun yanıtı duyuldu. Kadının sesi. Hızlı hızlı söylenen sözler. Sonra vites gıcırtısı ve motor sesinin yükselmesi. Sol birdenbire neyin olmak üzere olduğunu anladı. Kendini yere attı ve yuvarlandı. Tam gaz yaklaşan motorun sesi, çarpışmanın seslerini bastırıyordu. Bir an sonra çevresindeki dünya başına yıkıldı.

Birkaç saniye toz bulutları dışında hiçbir şey görünmedi. Öksürdü, gözleri yaşardı. Kamyonun çarparken çıkardığı gürültü kulaklarında yankılanıyordu. Araç yarı yarıya molozlara gömülmüş ve çöken çatının altında sıkışmış olarak duruyordu. Kendisinden daha büyük boyutlarda bir duvar parçası yanına düşmüştü. Yer kırık kiremit parçalarıyla kaplıydı. Kamyonu oradan çıkarmak istiyorlardı, ama birkaç saniye önce gürleyen motor şimdi inliyordu. Bacaklarını yoklayıp iki eliyle sımsıkı kavradı, sonra ilerlemeye çalıştı. Bacaklarını kımıldatabilmesi için sanki sonsuza dek bekleyecekti.

Dışarda, kampın öbür ucundan tutulan bir ışık zifiri karanlığın aslında dağılan bir toz bulutu olduğunu gösterdi. Sürücü kamyonun motorunu susturmuştu. Sağında bir hareket vardı. Kulaklarına başka bir motor sesi geldi ve öbür taraftan bir şey kımıldayarak dolandı. Adamlar, beş altı kişilik bir grup, koşuyordu. Aracın çıkardığı ses arttı, sonra yaralı partizanın içine tıkıldığı kamyonun eşi bir kamyon, tümsekli arazide sarsılırken arka kapakları açılıp çarpa çarpa onlara doğru gelmeye başladı. Şimdi yaylım ateşi aralıklıydı, neredeyse baştan sav-

maydı. Kamyon durdu. Karaltılar, silahlı beş adam, ona doğru koştu. Bir de kadın. Sol ayaklarına saplanan ağrıyı umursamadan, gösterdiği çabayla hırıldayarak, kendini ileriye doğru sürükledi. Grup kamyonun arkasına tırmanıyordu. Araca yetişecek zamanı olmadığını bilerek, başını kaldırıp baktı.

"Bekleyin!"

Adamlardan biri silahını sesin geldiği yere doğrulttu. Thyella yavaşça başını çevirdi. Gözleri onu arayıp buldu ve koluyla adamın silahını yere doğrulttu. Vites değiştirildi. Sol yine bağırmak için soluk aldı, ama ağzından hiçbir ses çıkamadı. Thyella susması için parmağını dudaklarına götürmüştü ve bu hareket kendisine öylesine beklenmedik ve olasılık dışı görünmüştü ki, boyun eğdi.

Kamyonun tekerlekleri kuru toprağı kavrarken, kendini toparladı. Kadının yüzü karanlığa gömüldü ve araç onu alıp götürdü. O ve kurtarıcıları gitmişlerdi. Arkasından seslendi. Koşuşan adamların seslerini duyduğunda hâlâ sesleniyordu. Bir tüfek emniyeti açıldı. Döndü ve ellerini yukarıya kaldırdı. Yüzbaşı adamlarına geride durmalarını işaret etti.

"Almanca konuşan bir çoban," dedi.

Subay duvarın yıkıntısına yarı yarıya gömülü duran kamyona, sonra yine Sol'a baktı. "Yarın sorguya çekileceksin. Albay Eberhardt geldiğinde."

Gerilim değil, terör. *Terör de kokuşur*. Ama kimin sözüydü?

Zira iki saat geçtikten sonra, içine düşen ilk korku, gündoğumundan biraz sonra onu almaya geldiklerinde artık sürmüyordu. Dehşetin altında, umutsuz bir sıkıntı duygusunun kuyusundaydı. Şimdilik bu kuyuda yüzüyordu. Taş zemindeki hızlı ve kararlı ayak seslerini duy-

duğunda, ter boşanmıştı. Anahtarın sürtünmesi ve açılarak duvara çarpan kapının sesi. Koşup onun üzerine çullanmışlardı.

Koridorda karga tulumba götürülmüştü. Nöbetçilerin çizmelerinin altında, düşen kiremit parçaları çıtırdıyordu. İdrar kokusu yoğunlaştı. Islak sıva ve bayat sigara dumanı kokusu. İskemleyi öne çekmişler, el ve ayak bileklerinden onu iskemleye bağlamışlardı.

Karşısında açık sarıya, sonra griye, sonra donuk kırmızıya boyanmış, son olarak da beyaz badana sürülmüş bir duvar vardı. Üst üste gelen katmanlar kabarmış ve yer yer dökülmüştü. Sırtına batan bir kıymıktan kurtulmak için pozunu değiştirdi. Sopa ve kaba tahtalardan yapılmış, oturan ne denli zorlarsa zorlasın devrilmeyecek yapıda, ağır bir iskemleydi. Önünde daha önce gördüğü, sıradan bir ahşap masa vardı. Ardına iki madeni iskemle yerleştirilmişti. Sol'un bacağından aşağıya bir damla ter süzülüyordu. Ağır ağır ve derin soluk alıyordu.

Bu yeri ilk gördüğünde kapıldığı panik duygusu, biri dışında adamların hepsi odadan çıkıp gittikleri zaman bile geçmedi. Koridorda gerisin geriye yürümüşler, arkasında, gözden uzak bir yerde oturan bir tek nöbetçiyle baş başa bırakmışlardı onu. Adamın iskemlesinin arada bir gıcırdadığını işitiyordu. Panik duygusu, içine çöküp orada bölündü. Yerde lekeler vardı, yaşlı bir kadının ve paspasının çıkaramayacağı lekeler. Dehşet oradaydı, ama olaysız bir dehşetti, anlamsız bir rahatsızlıktı. Düşünceleri hiçbir sonuca götürmüyordu. Kendisi, Solomon Memel, hiçbir şeye varmıyordu.

Masanın üzerine bir nesne koyulmuştu. Bir alet mi? Bilmiyordu. Bir beze sarılıydı. Tanıdı, partizanın da tanıdığı gri çuval. Onu götürüp öldürmüşlerdi. Ama Sol bezin içinde ne olduğunu görmemişti.

Nöbetçi kımıldadı ve iskemlesi gıcırdadı. Odanın içinde zaman, demir parmaklıklı pencereden giren ışığın göreceli parlaklığıyla ölçülüyordu. Bir iki kez dışardan sesler geldi, ama Yunancaydı ve kendisi için anlaşılmazdı. Biraz uzakta, araçlar gidip geliyordu. Güneşin altı sıcak, çarşaf gibi dümdüz yüzeyiyle serin göl de akıl çelici olmalıydı. Bitkin bir uyuşukluğa gömüldü, gelecek dakikaların ya da saatlerin kendisine Albay Eberhardt'ı ve Albay Eberhardt'ın niyetlerini getirecek olduğu benliğinin dışına çıktı. Arkasındaki nöbetçi ayağa kalktı. Sol, teninde bir karıncalanma duyumsadı. Nöbetçi gerindi ve yeniden oturdu. Sol'un midesi durmadan kasılıyor ve gevşiyordu. Masanın üzerindeki, gri beze sarılı, şimdilik kendisinden esirgenmiş olan nesneye bir kez daha baktı.

Peşrev koridorun öbür ucundaki kapı sesi, sonra yaklaşan sert ve kendinden emin ayak sesleri olacaktı. Yapılacak işler vardı. Eberhardt'ın gelişiyle başlayıp sürdürülen ne çeşit gelişigüzel bir konuşma olursa olsun, sona erdirilecekti, anlatılan bir olayın çabucak sonu getirilecek ve kibar gülüşmelerle, normal seslerle son bulacaktı. Binanın uğradığı hasardan umursamaz bir biçimde söz edeceklerdi. Onların sesleri kendisine, normal olanın hâlâ kendisi için geçerli olduğu, kendisinin de bunun kapsamı içinde olduğu yolunda bir aldanışla cesaret verecekti. Ama sonra, koridorda bir noktada, bu sesler bitecekti.

Dış kapının sesi koridor boyunca yayıldı ve kulaklarına bir kucak dolusu odunun taş zemine düşmesi gibi geldi. Ayak sesleri, sonra sessizlik, arkasındaki nöbetçinin ayağa fırlayıp hazır ola geçmesi, topuklarının şakırtısı, selam durması. Beyaz badananın altında, duvar kırmızıya boyanmıştı. Kırmızının altında gri. Grinin altında sarı. Dışarıyı kavuran güneşin altında taş terleyip tuzunu atmıştı. Kapı çarpıldı.

İçeriye üç adam girmişti: Yüzbaşı, bir Yunanlı ve Eberhardt olması gereken adam. Yüzbaşı önce kepini, sonra ceketini çıkardı. Yunanlının üzerinde üniforma yoktu, yalnız yeşil kolçak takmıştı. Sol, Eberhardt'ı pek göremiyordu. Son giren iki kişi onun arkasında bir yerdeydiler. Odada çıt çıkmıyordu. Yüzbaşı eğilerek ellerini masanın üzerine, beze sarılı aletin iki yanına koydu. Sol'un başının üzerinden arkasındakilere, sonra yine aşağıya baktı.

"Adın ve unvanın," dedi.

Sol'un yanıtı yetersiz bulundu. Daha sonraki yanıtları da aynı ölçüde yetersiz bulundu, hatta giderek daha ivedi biçimde üç dört kez tekrarladığında kışkırtıcı bulundu. Sorular ve yetersiz yanıtlar yüzünden ikisi de bir tekrar döngüsünde kilitlendiler; yüzbaşının şu ya da bu bilgiye gereksininini karşılamadan ilerlemek olanaksızdı. Bu gereçlerden bir şey, kendisinin anlayamadığı ayrıntılı bir dosya oluşturuluyordu. Ama bu tekrarlamalardan kurtulmalarını gerektiriyordu bu da. Yüzbaşı gerçekten daha iyi bir şey, zorlayıcı ve akla yakın bir şey istiyordu. Daha anlamlı bir şey.

"Sen ya bir asker kaçağı, ya hain, ya da her ikisi birdensin," diye yine sözüne başladı yüzbaşı.

Sol'un bu sıfatlara yanıtı da yetersiz ya da tutarsız bulundu ve kendisine inanılmadı. Yüzbaşının toparlamaya uğraştığı olağanüstü öykü, Sol'un sağladığı bu ucuz gereçlerle oluşturulamazdı.

"Geraksos belli bir nedenle senin yaşamana izin verdi."

Evet. Ama neden? Bu niye böyle olmuştu?

Arkasındaki köşede bir lavabo vardı. Görmemişti, ama sıçrayan suyun sesini duymuştu. Yüzbaşı ellerini yıkıyordu.

"Kadının seni de birlikte götüreceğini mi sandın? Bir

saniye içinde boğazını keserdi. Bunu onun yoldaşına soralım mı? O elimizde, biliyorsun. Ya da belki sana göstermeliyim. Senin yalnızca boğazını değil ...” Kaba saba görünümlü, kısa ve kıvrık bir bıçağı tutup kaldırdı.

Bir aşamada, soru sormayı sürdüren ya da Sol'un onaylaması istenen ifadelerde bulunan her ne kadar yine yüzbaşı idiyse de, Yunanlı sorgulamayı devraldı.

“Bir kez daha. Kaç kişi? Ne kadar zamandır? Bunlar basit sorular. Ayaklarınızın durumunu işitmek istemiyoruz. Çok basit, kaç kişi ve ne kadar zamandır?”

Sonra yine başıyla Yunanlıya işaret etti.

“Bir kez daha.”

Yer değiştirirlerken ve adam yerine yerleşirken, sessizlik oluyordu. Gitgide sözcükler birbirine karıştı, durmadan ama biraz değişiklik ve farklarla tekrarlanmaya başladılar. Ne zaman konuşma girişiminde bulunacağı ve ne zaman dinleyeceği konusunda Sol'un aklı karıştı. Verdiği yanıtlar da karıştı; birbirleriyle tutarsız oldukları kendisine bildirildi. Yüzbaşı hüsrana uğradı. Binası aynen yükseldiği hızda çöktü. Temelleri çürüktü. Sol yapıtaşlarını çökertiyordu. “Hiçbiri” ve “Hayır” ve “Bilmiyorum” ve “İkisi de değil” diyordu. Ama işe yaramıyordu.

Yüzbaşı durmadan başını sallayıp duruyordu.

“Ben Alman değilim. Romanyalıyım,” dedi.

“Asker de değilim, suçlu da değilim,” dedi.

Yüzbaşı son kez başını salladı.

“Ben bir Yahudiyim,” dedi.

“Bakın şuna.”

Sol başını çok yavaş sola, sesin geldiği yerden öteye döndürdü, ses Eberhardt'ındı. Yunanlı, gösterdiği çabadan dolayı terden sırılsıklam olarak duvara dayanmış duruyordu. Adam göz ucuyla subaya baktı, sonra umur-

samaz bir tavır aldı. Sol kendisinin soğuk suyla ıslanmış olduğunu fark etti. Ayıltmak için mi? El ve ayaklarındaki ipler çözülmüştü.

"Yüz hatlarına bakın, burnuna, kaşlarına, gözlerin nasıl kafaya gömülü olduğuna. Merak etmeyin, söylediğimiz bir tek sözü bile anlayamaz. Anlasa bile, alınmaz. Evcilleşmiş bir hayvan olarak düşünün onu."

Eberhardt masanın ardındaki iskemlelerden birini ters çevirip ata biner gibi oturdu. Yüzbaşı oraya ceketini asmıştı, diye anımsadı Sol. Yunanlı işe koyulduğunda, yüzbaşı ceketini oradan almıştı.

"Ve Thoas Aitolialı savaşçıları, Pleuronlu, Pyleneli, Olenoslu ve Khalkislileri kıyıdan ve kayalık Kalydon'dan geçirerek götürdü," diye ezbere bir cümle söyledi Eberhardt. Ayakta duran adama doğru başını eğdi. "Homeros'un savaşçılarına bir bak şimdi. Ne hale geldiler? Yo, bu soruları yanıtlamaya gerek yok. Yüzbaşı Müller bütün bunları halletti."

Sol yanıt vermek ister gibi ağzını oynattı. Verilecek belli bir yanıt olmasa bile, yanıtlamak çok önemliydi. Yüzünü gevşetti, ama ağzının kenarındaki kesiklerin birinden kan fışkırmaya başladı. Eberhardt dirseklerini masaya dayadı ve hâlâ orada duran çıkını inceledi. Parmaklarıyla çuvalın kenarındaki püsküllerle oynuyordu. Sol'un yüzüne baktı.

"Sağ kalabilirsin," dedi. "Sen, Solomon Memel, Gezgin Yahudi, neresiydi orası?"

Sol dudaklarını yuvarlayarak heceleri dikkatle söyledi. Anlaşılırlık da önemliydi. Eberhardt doğrulayarak başını salladı.

"Bir Yahudi olarak, kardeşlerine katılmak üzere Selanik'e gönderilmek senin hakkın, yine de orada çok azı kaldı şimdi. Bu da kuzeye doğru epeyce yorucu bir yol-

culuk demek. Güneye doğru yaptığın yolculuktan daha bile yorucu olduğunu söyleyebilirim. Durumunun çok daha kötüleşeceğini ileri sürerken, Yüzbaşı Müller haklıydı. Ama düzelebilir de, Herr Memel."

Yine bayılmış olmalıydı. Ayılırken duyduğu acı üzerine paniğe kapıldı. Yanıtla, dedi kendine, çabuk yanıtla. Ama sorulan soru yoktu. Eberhardt sanki kendi kendine konuşur gibi hafif bir sesle konuşuyordu.

"Geraksos önemli. Birkaç yüz kişi, ama doğru kişiler ve doğru yerde. Yaşlı adam nasıl savaşacağını biliyor. Sen onun torunu Ksanthos ile karşılaştın. Yaşlı adam onu umursamaz. İyi bir komutan nasıl kan dökeceğini bilir." Eberhardt başını ağır ağır sallıyordu. "Bu savaş dağlarda kazanılacak, yaşlı adam bunu biliyor. Ben onun yaptığı işleri gördüm." Yüzü Sol'unkinin birkaç santim ötesindeydi. "Kadınınkini de. Evet, onu anımsıyorsundur elbette. Thyella. Yunanlılar Geraksos'tan çok ondan korkuyorlar, Herr Memel. Düşünebiliyor musun? Nedenini söyleyeyim sana. Göstereceğim sana. Ama zamanı gelince." Elleri bez çıkının çevresinde dolaşıyor, parmaklarını sessizce masaya vuruyordu.

"Ne diye seni kurtarma zahmetine katlansınlar, Herr Memel? Bunun sona ermesini istiyorsun. Bunu anlıyorum. Çok yakında sona erecek, ama dikkat etmelisin."

Sol ağır ağır başını salladı.

"Güzel. Ölmek üzereyken, Yunanistan dağlarında, yerel halkın Khaksani adını verdiği bir yerde bulunuyorsun. Anlamı Kazan. Mavi gözlü muhbirimiz, biraz dürtüklemeden sonra, seni çobanların bulduğunu söyledi bize. Ama Kazan'da hiç çoban yoktur. Su yoktur. Hiçbir şey yetişmez. Bir kraterden ve onu her yönden çevreleyen kayalardan başka hiçbir şey yoktur. Seni partizanlar buldu ve taşıyarak oradan çıkarma zahmetine girdiler. Nasıl ya

da niçin, bilmiyorum. Bir vadi var. Yolu iyi bilen birisinin bu yolculuğu bir gün ve bir gecede yapabileceği söylendi bana. Oysa onlar seni dışarıya taşıdılar."

"Ben ..."

"Evet, sana ölü gözüyle bakılıyordu, baygındın. Bunu saptadık. Vadi de o kadar gizemli değil zaten. Konuksever olmadığı kesin. Birkaç noktada, savunulabilir bir yer. Ama sen oraya nasıl gittin, Herr Memel? Vadiyi Geraksos'un adamları kullanır. Seni tuttukları köy vadinin ağzındadır. Onların orada bulunmaları şaşırtıcı değil. Senin için belki rastlantısal. Ama nasıl oldu da sen orada bulundun?"

Eberhardt'ın sesinin tınısı değişmişti. Sorduğu soru hiçbir varsayım içermiyordu.

"Bu sorunun stratejik yönleri var. Birtakım koşullarda, Geraksos'un ufak müfrezesini çok önemli bir güce dönüştürebilecek taktik olasılıkları var. Olasılık dışı koşullar, ama yine de ..."

Sessizlik yoğunlaştı ve odaya çöktü. Sonra Eberhardt Yunanlıya dönüp onun dilinde bir şey söyledi. Adam açıkça şaşırarak başını salladı, sonra ceketini alıp odadan çıktı. İkisi onun koridorda uzaklaşan ayak seslerini dinlediler. Uzaktaki kapı açıldı ve kapandı.

"Onun burada bulunmasının gerekmediğini öğrenmek seni rahatlatabilir. Bu aşamada yalnızca ikiniziz, Herr Memel. Aşağıya inen yol yukarıya çıkan yol da olabilir. İçeriye giren yol dışarıya çıkan yol anlamına da gelebilir; eğer Kazan'dan bir çıkış yolu varsa ..."

"Bilmiyorum."

Ağzındaki kesiklerin yeniden açılıp sızıntı yapmaya başladığını duyumsadı. Diline damla damla kan geliyordu: Madeni bir tat.

"Yoldaşlarını ele vermek istemiyorsun. Bu anlaşıla-

bilir. Benim elime düşmene izin vermektense seni öldürecek olmalarına karşın. Onlar ülkeleri için savaşıyorlar. Ülkesi olmayan bir Yahudi bile ... Ama elbette sen onların yaptıklarını görmedin. Homeros'tan bu yana zaman değişti, Herr Memel." Eberhardt üzgün bir tavırla gülümsedi. "Şimdi benim sorumu yanıtlayacaksın ve yaşayacaksın. Sana söz veriyorum, gerçi bunun senin için bir anlamı yok, ama söz veriyorum. Seni sağ bırakmak için iyi nedenlerim var, Herr Memel. Keşke bunları sana söyleyebilseydim. Senin karar vermen çok daha kolay olurdu."

Subayın söylediklerinde bir yanlışlık vardı. Dün gece onu öldürme fırsatı Thyella'nın eline geçmişti, ama öldürmemişti. Silahın namlusunu yere çevirmişti. Bu ne anlama geliyordu?

Sol suskun kalınca, Albay iç çekti. Elleri masanın üzerinde aralarında duran çıkına uzandı. Çuvalı açmaya başladı.

"Belki de Kariskakis'in adamlarını köyde iş üstünde gördün. İğrenç bir manzara. Onlar eski düşmanlar, o ve Geraksos. Hemen hemen bir yıl önce, Kariskakis vadiden ona bir saldırı düzenledi. İstihbaratta bir yetersizlik oldu. Kariskakis'in birkaç adamı yakalandı, aralarında oğulları da vardı. Kariskakis cesetlerini köyünün dışında ağaçlara asılmış olarak buldu. Yine de, öç almak istediği cesetlerin asıldıkları durum. Peki ölmeden önce Thyella onlara ne yapmıştı?"

Eberhardt aleti çuvaldan çıkardı.

Sol başını eğip baktı. Köydeki adamların nasıl öldürüldüklerini ve partizanın niçin ürktüğünü şimdi anlıyordu.

"Kariskakis oğullarının her birinin bedeninden bunlardan bir tane çıkardı ve bunları aynı biçimde geri ve-

receğine and içti. Anlıyor musun, bir kez sokulduktan sonra, bedenin kendi ağırlığıyla ... Ama anlıyorsun. Ölüm çok yavaş gelebilir. Kazan'a nasıl geldin, Herr Memel?"

Sol'un gözlerinden biri kapanmıştı. Yüzü ve boynu zonkluyordu ve nabzının her atışında uyuşuyor ya da şişiyordu sanki. Ayaklarının dibinde biriken su odanın havasını nemlendirmişti ve ıslak giysilerinden buharlaşıyordu. Thyella'nın silahın namlusunu yere doğrultan kolunu, susması için dudaklarına götürdüğü parmağını gördü. Eberhardt'ın parmakları kazık boyunca geziniyordu. Başparmağını sivri olan ucuna hafifçe bastırdı.

"Meslektaşlarım arasında köprülerden ve demiryollarından, karayollarından, iletişim hatlarından ve levazımattan ötesini düşünemeyenler var. Barbarlığı görüyorlar, ama anlamıyorlar. O hep buradaydı, dağlarda. Homeros'tan bile önce. Geldiği yer orası; yalnızca orada yenilgiye uğratılabilir."

Eberhardt uzun boylu, uzun yüzü dolayısıyla daha da uzun görünen bir adamdı. Geniş alnının üzerinde, yuvarlak kafasının gerisine doğru dümdüz taranmış siyah saçları başlıyordu. Şimdi, uygarlaştırılamayan ya da yola getirilemeyen her şeye karşı savaşmaktan söz ederken, bu sıradan yüzde bir canlanma oldu. Ama bu tek yanlı bir konuşmaydı ve asıl dinleyicisi de Eberhardt'tı, diye düşündü Sol. Dik oturmak gitgide daha güçleşiyordu. Birazdan kendisine sorulan soruyu yanıtlaması ya da yanıtlamayı reddetmesi gerekecekti. Yorgunluktan bitkin düşüp yere çökmeden önce Kazan'da geçirmiş olduğu birkaç dakikayı düşündü.

"Şimdi, Herr Memel, son kez soruyorum. Bir kez dışardaki hayvanlar üzerine salındı mı, sözlerini geri almana zaman kalmaz. Onlar Geraksos'un torununu istiyorlardı, ama benim onun için başka tasarılarım var. Thyel-

la'yı da istiyorlardı, ama ellerinde tutamadılar. Bir tek sen kaldın geriye. Kazan'ın dibine nasıl ulaştın?"

Subay gözlerini ona dikmişti. Sol güçlükle yutkundu.

"Orada bir mağara var," diye söze başladı.

Bakışlarını masanın üzerine, Eberhardt'ın elleriyle tutup bıraktığı alete yöneltti, bu ilk sözcüklerden sonra bir kez olsun başını kaldırıp ona bakmadı, çünkü söylediklerinin beklenen ve inanılan sözler olduğunu subayın yüzünde okumuştu.

Işıklar kardı ve salon bir an için tam bir karanlığa boğuldu. Film göstericisinin uğultusu duyuldu; ışık çizgilerinin kayıp geçtiği parlak bir siyah dikdörtgen belirdi karşılarında. Bu silindi ve yerine ekranı yatay doğrultuda bölen renk katmanları geldi. Üstte, bir gündoğumu ya da akşam gökyüzünün altında, uzaklardaki, en geridekilerin dorukları karla kaplı ve ışıkla pembeleşmiş dağlar görünüyordu. Görüntünün alt yarısında, teknenin pruvasından birkaç metre ötede dalgacıklarla kırışan, öteye doğru durgunlaşan su yüzeyi vardı. Tekne, sisle ve uçuk renklerle, kum bejleri ve akışkan grilerle, belirsizleşmiş bir kıyı çizgisinin önünde devinen silik, beyaz bir çubuk gibiydi. Tekne rotasını değiştiriyordu, görüntü tümüyle yavaş yavaş sağa kaydı ve ufak bir kentin ışıkları görüntüye girdi. Bunun ilerisinde geniş bir su yüzeyi ve bir burun vardı, ama gerçekten vardıysa bile, çok uzaktaydı. Sırıtan bir erkek çocuğu görüntüye atladı, el salladı ve gözden kayboldu. Hiç ses yoktu.

"Antirio," dedi Ruth. "Şurada feribot iskeleleri var. Mesolóngion, burnun öbür yanında."

"Karanın içlerinde görünen şu yükseklik Arakynthos olmalı," diye yanıtladı Sol. "Alt yamacı."

"Bugünkü adı Zygos Dağı," dedi Ruth.

Binanın bodrumunda, pelüş kaplı koltuklarda oturuyorlardı. Ekran aydınlandı, karardı ve yeniden aydınlanarak yüzlerini ışığa boğdu. Sol koltuğun yumuşak kucağına iyice yerleşti.

Bindiği taksi, devasa sarı bir vincin çelik aksamını taşıyan bir kamyonun arkasında kalmış, son bir kilometrede sürünerek ilerlemişti. Kentin kuzeybatısında yeni bir sanayi kesimi yükseliyordu. On yedinci bölgenin ucunda kalan adrese kaygı içinde ve gecikerek ulaşmıştı. Ruth resepsiyonda Vittorio ile birlikte bekliyordu.

"Sonunda geldin. Mutluyum. Bu filmi gösterecek göstericiyi güç bela bulduk. Formatı eski."

Ruth yorgun ve dalgın görünüyordu. Üç haftadır film çekiyorlardı. Önceki gün sette bir kavga çıkmıştı. Ruth çekime ara vermiş ve Sol'a telefon etmişti. Vittorio el sıkışmak için uzandı.

"Gidelim. Aşağıda hazır bekliyorlar," dedi Ruth iki adama.

Kıyıya yaklaşma sonrasını birkaç kısa sahne izledi: Yanında büyük bir kulübe bulunan tahtadan bir dalgakıran; dönemeçli dar bir sokak ve kameranın önünden koşan çocuklar; başını çevirip şaşkınlık içinde bakan bir kız çocuğu; hiçbir taşıtın görünmediği, bir ağacın altındaki bankta oturan, üçü de sigara içen, biri ya el sallayan ya da kamerayı uzaklaştırmaya çalışan üç yaşlı adamın göründüğü bir kavşak. Film fazla ışık almıştı ve renkler soluktu.

"Bunu kim çekti?" diye sordu Vittorio.

"Yerel ekip," dedi Ruth.

"Atinalılardan birini bulmalıydınız. Angelopoulos. Ya da Makis Barouch."

Ruth dudaklarını büzdü. "Bütçe yeterli değil. Zaten sonraki çekimler daha iyi."

Vittorio homurdandı. Ruth iki erkeğin arasında oturuyordu ve bunun üzerine başını kameramanından Sol'a çevirerek yüzünü buruşturdu. Sol, Ruth'un yüz çizgilerinde bir an tanıdığı kızın belirdiğini düşünerek, gülümsedi. Ruth başını çevirdi.

Sonraki sekans bir aracın penceresinden çekilmişti. Titrek çekimde, güneşten kavrulmuş kırmızımsı kahverengi manzarayı yer yer noktalayan belirsiz renkli bodur çalılar görünüyordu. Arazi yükseliyor ve yol kıvrılıyordu, böylece kamera geniş alanlarda bir sağa, bir sola dönüyordu. Ekranda ahşap masaları ve oluklu demir levhalarla kaplı sundurmaları olan küçük dükkânlar görünüp kayboldu, hepsi de bomboştu.

Manzara değişti. Çekim bir otobüsten yapılmıştı; açık mavi silueti görüntüden yavaş yavaş çıktı. Ekranı çıkıntılar ve gitgide dikleşen yamaçlarla yükselen masif bir biçim kapladı, koyu renkli bitki örtüsünün seyrelip bittiği yüksekliklere kadar görünüyordu. Tepedeki gökyüzü koyu maviydi ve Sol dönüp Ruth'a bakınca onun yüzüne de bu rengin vurduğunu gördü.

"Nerede olduğumuzu biliyorum," dedi Sol. Ruth dönüp ona baktı, ama hiçbir şey söylemedi, yüzünün çoğu gölgedeydi.

Kamera dağın yamacında yavaş yavaş gezindi. "Bu yine Arakynthos, ya da Zygos," dedi Sol. "Güneyden görüntüsü. Köprüden çekilmiş bu. Çalışma kampı öbür yandaydı ve sağdaki vadinin biraz yukarısında kalıyordu. Yıkıntıların aşağısında."

Ruth yine hiçbir yanıt vermedi.

"Ne yıkıntıları?" diye sordu Vittorio tuhaf bir sessizlikten sonra.

"Kalydon," dedi Sol. "Taştan bir platform var orada, boyutları belki kırk metreye yirmi. Zamanında bir

tapınaktı herhalde. Bir de yol kalıntıları var; şimdi yalnızca bir tümsek. Eskiden kente giden yolmuş. Kent duvarlarının bazı kalıntıları hâlâ duruyor. Yirmi beş yıl önce bunlar göğüs yüksekliğindeydi, gerisi yalnızca temeller. Kazıp birkaç kırık dökük çömlek, kömürleşmiş kemikler çıkarmıştık. Madeni paralar da vardı, ama Romalılarınkiler. Çok daha sonrasına ait."

"Şiirdeki döküm," dedi Vittorio.

Ruth'un yüzü ona dönüktü. Vittorio ona yüzünde muzip bir ifadeyle baktı ve Ruth sanki daldığı birtakım özel düşüncelerden kurtulup toparlandı, sonra yine dönüp ekrana baktı.

"Evet," dedi Sol, kendisi de ekrana dönerek.

Ekranda soldan sağa doğru dağın yamacı yavaş yavaş geçip kayboldu ve yerini körfezden yansıyan güneş ışıklarının parıltısı aldı. Uzaktaki kıyıda bir ırmağın geniş girintisi görülüyordu ve kamera ırmağın kıvrımlarını izleyerek sonunda, Sol'un tahmin ettiği gibi, kameramanın durduğu köprüye vardı. Kameraman daha sonra objektifini vadinin yukarılarında dolaştırdı.

"Yok olmuş," dedi Sol.

"Ne?" Ruth'un sesiydi bu.

"Kamp."

Köprüden bakıldığında, ırmak geniş ve sığ bir kanalda birbirlerini çaprazlamasına kesen beş ya da altı dereye bölünüyordu. Derelerin arasında oluşan ufak adalar ve tümseklerde çalılar bitmişti. Vadinin soluk pas renkleri ve kahverengileri ve ırmak yatağını kaplayan taşların bozluğu yanında çalıların parlak yeşili fazla canlı, hatta yapay duruyordu. Görüntü bulanıklaştı, sonra vadinin yukarılarındaki bir şeye odaklanarak yine netleşti. Ekranda uzun ve alçak bir tümsek belirir gibi oldu.

"Yanlış objektif," diye mırıldandı Vittorio.

"Kent burasıydı," dedi Sol. "Önündeki ve soldaki düzlük, tapınağın bulunduğu yer olsa gerek. Kaldığımız kulübeler onun aşağısındaydı. Onları yıkmış olmalılar. Irmak kadrajın hemen dışında. Sağda."

Sanki ırmağı görebilecekmiş gibi öne eğildi. Film birkaç saniye daha sürdü ve son karelerde, sanki çıplak manzaradaki bir anormallik kameramanın ilgisini çekmiş gibi, birden sağa çevrildi. Ama sonra ekran karardı.

"Bu ilk makara," dedi Ruth ışıklar yanarken.

Gerindi ve Sol'a döndü. "Bu senin için tuhaf olmalı. Bu yerleri tekrar görmek. Anımsadığın gibi mi?"

Sol daha bunu yanıtlayamadan, kalktı ve makiniste işaret etti, sonra Vittorio'ya baktı.

"Evet?"

Kameraman bir an düşündü. "Dağın taranması sırasında gökyüzünün çekimi. Onu kullanabiliriz. Bunun dışında hiçbir şey yok."

"Önceki gün Paul durmadan başını kaldırıp bir şeye bakıyordu, anımsıyor musun? Tavanda bir şey arıyordu. Lisa ondan ne düşündüğünü söylemesini istiyor, o da dönüp bakacağına başını kaldırıp bakıyor. Ben işe yarayacağını düşünmemiştim, ama belki öyle yukarıya bakabilir ve ..."

"Aradığı şey o mavi," diye onun sözünü kesti Vittorio. "Bunu siyahla dengeliyoruz. Paul ışığın uzağına düşüyor, anlıyor musun?"

Bu konuşmanın dışında tutulan Sol boş koltuklarla dolu sıralara bakındı. Gizli hoparlörlerden hafif bir hışırtı geliyordu. Ruth uzandı ve Sol hiç beklemezken onun elinin kendi kolunu sıktığını duyumsadı. Ruth gülümsedi ona.

"Kusura bakma, Sol. Sonuna dek burada oturmak

zorunda olduğun duygusuna kapılma. Bu anıları rahatsız edici buluyor olmalısın. Ben düşüncesizlik ettim."

"Hayır, hiç de değil," diye itiraz etti Sol. Ruth'un solgun yüzünde, gözlerinin ne denli koyu göründüğünü unutmuştu. Çillerine ne olmuştu? Koyu renkli ceketi ve pantolonuyla tepesinde durup makinistin bir sonraki makarayı takmasını bekleyerek bakarken nedense zırhlıymış gibi görünüyordu. Kampın ortadan kaybolması onu rahatsız etmişti, sanki orası değil de, orada geçirdiği zaman kesilip çıkarılmıştı. Şiiri, bir yerde yazılmış olduğuna göre, orada ve o zaman yazılmıştı. Döllendiği yerde bırakmış olduğu ize karşın, hiçbir zaman doğmayabilirdi de. Boşuna kazmış oldukları hendekler bile anlaşılan doldurulmuştu.

Ruth oturdu. Öbür makara hazırdı.

"Sette ne oldu?" diye sordu Sol.

Ruth arkaya doğru dönmüş, ışıkların söndürülmesini işaret ediyordu. "Sonra anlatırım," dedi. "Ya da kendi gözlerinle gör. Bundan sonra sahneleri gözden geçirmek zorundayız. İlginç gelebilir sana."

Vittorio güldü. "Düzinelerce kez aynı şey. Büyüleyici."

"Gerekirse iki düzine," diye yanıtladı Ruth. "Kaç kez gerekiyorsa."

Işıklar karardı ve ikinci makara gösterilmeye başlandı.

Bu çekim daha uzmanca yapılmış gibiydi. Sahneleri birinci makaradakinden daha sık değişiyor, görüntüler net olarak beliriyor ve ekranı somut renk alanlarıyla doluyordu: Acı beyaz kireçtaşı tümseklerinin önünde koyu yeşil meşe ormanları, ya da yeşil denizkulağının batısına doğru yer yer görünen tunç renkli ufak adalar. İlinti noktaları sahneleri birbirine az çok başarılı bir biçimde bağlıyordu: Yarımay biçiminde bir zeytin korusu, çat-

lak bir kaya çıkıntısındaki rüzgârdan eğilerek boşluğa doğru uzanmış bir ağaç, kömürleşmiş ağaç gövdelerinin vurguladığı kararmış bir yamaç.

"Bu yanmış yerler çalılıktı," dedi Sol. "Bir tür dikenli ağaç vardı. Onu kesmemizi söylediler, ama hiçbir şey işlemiyordu. Yakmak zorunda kaldılar, sonra daha kalın büyüdü. Bir sonraki sırtın gerisinde yine denizkulağını göreceğiz."

Ekran yemyeşil oldu. Kalın saplar şiddetli bir rüzgârda ağaç gövdeleri gibi sallanıyorlardı, ama yüzeyleri ağaç olamayacak kadar pürüzsüzdü.

"Bu iyi," dedi Vittorio. "Şimdi yukarılara çık."

Kamera söz dinleyerek yükseldi ve sonunda ekran ikiye bölündü, yeşil kamışlığın üzerinde yükselen masmavi bir gökyüzü. Kamera, gölün yüzeyinden gelen esintiyle titreşen, eğilip yeniden dikleşen kamışları görüntüleyerek geçti. Sonra denizkulağını bırakıp karaya doğru döndü.

"Bunu kullanabilirim," dedi Vittorio. "Bunu da. Sel burayı mı basıyor?"

"Kleisura Kanyonu'nu," diye doğruladı Sol. "Dağda oyulmuş iki kilometre kadar uzunlukta bir geçit. Nasıl oluştuğunu kimse bilmiyor."

Yeni görüntü, yalnızca mavi bir üçgenle bölünen göz kamaştırıcı bir beyazlıktı. Kamera parıltıya karşı boğuşurken ekran karardı, aydınlandı, sonra yavaş yavaş yine karardı. Kanyonun sağda ve solda dimdik yükselen kenarları daha belirginleşti. Sol gözlerini kırpıştırdı ve başka tarafa baktı. Ruth'un yüzü sert ve köşeli, teni bembeyazdı, gözleri ve rujlu dudakları yansıyan ışıkta parlıyordu. Kamera kanyonun içine daldı ve kayanın pürüzlü yüzüne yöneldi, uzaktan çıkıntılı ve çatlak gibi görünen ama kameranın yaklaşmasıyla sivriliklerin kaybol-

duğu yüzeyleri taradı. Bu sekans birkaç dakika sürdü ve üçü tekrarlayan görüntülerin verdiği rehavetle ses çıkarmadan oturdular, ta ki ekranda beliren kırmızı bir nesne bu büyüyü bozuncaya dek. Kamera bunun peşine takıldı. Kadrajın dışında kalan bir yolda eski bir kamyon gidiyordu. Yolcu koltuğunda oturan bir adam pencereden başını çıkarmış, kuşkulu gözlerle geriye doğru bakıyordu. Kamyon uzaklaşarak sıcaklığın buğusunda yanıp sönen bir nokta haline gelinceye dek kamera bekledi, sonra, tam gözden kaybolmadan önce, kanyonun kenarları daha da yükselerek boyutları dolayısıyla o önemsiz noktayı silikleştirdiler.

"Bundan sonraki sekans, gölün doğu ucundaki eski ordu kampı," dedi Ruth. "Agrinion. Senin sorgulandığın yer."

Sol, dikkatini karşısında görüntülenen yeni manzaraya yönelterek başını salladı.

"Kleisura'nın, Arakynthos'un kuzey yönündeki öbür ucu bu. Bak nasıl daha da yeşil. İşte düzlük de orada. Solda, uzaktaki gölü görebiliyorsun."

"Bir gölün kenarındaydı, değil mi?" diye sordu Ruth. "Kamp?"

Göl göründü. Salkımsöğüt gibi görünen ağaçlar dallarını gölün yüzeyine sarkıtmışlardı. Bunların ötesinde, kalın kamışlar uzanıyordu ve kamera çevreyi tararken birkaç harap olmuş ahşap yapı göründü. Kamera çabucak başka yöne döndü. Üniformalı iki adam öfkeli hareketler yapıyorlardı. Biri öne doğru yürüdü ve kamera aşağı doğrultulunca yer göründü.

"Böyle pek çok görüntü vardı," dedi Ruth.

Sol dönüp ona baktı.

"İlk çekimde," diye açıkladı. "Çoğunu kesip çıkardık."

"Bu filmde her şey yok mu?"

"Görmeye değecek her şey var."

Sekans kaldığı yerden devam ettiğinde, renkler sönükleşti. Gökyüzü mat beyazdı ve göl kamışların koyu renk saplarının ve somut ağaç gövdelerinin gerisinde boyanmış gibi duruyordu. Ön planda beyaza boyalı ve çatısı kırmızı kiremit döşeli uzun, alçak bir bina göze çarpıyordu. Bunun arkasında biraz önceki ahşap yapılardan birkaçı görünüyordu. Ekranda yatay bir sıra ufak, demir parmaklıklı pencere vardı. Kamera durağandı ve kaydettiği sahnede hiçbir şey kımıldamıyordu. Sol sessizdi.

"Seni alıp götürdükleri yer burası," dedi Ruth. Belki de bir soruydu bu. "Eberhardt'ı ilk gördüğün yer."

Sol ekrandaki görüntüden gözlerini ayıramayarak doğrularcasına başını salladı, aslında orası hiç değişmemişti.

"Eğer yürüyebilseydim," dedi. Ruth'un elinin omzunu kavrayıp sıktığını duyumsadı. "Her şey ne kadar farklı olurdu."

"Thyella'yla kaçar mıydın?"

"Kendisi kaçabilmek için ancak bu kadarını yapabildi."

Sol ekrandan gözlerini ayırarak daha canlı bir sesle konuştu. "Herhalde beni sırtında taşıyamazdı."

"Taşımış olsaydı, siz *Die Keilerjagd*'ı hiçbir zaman yazmazdınız," diyerek gülümsedi Vittorio.

Sol da gülümsemeye zorladı kendini.

Daha sonraki sekanslar tanımadığı yerler ve manzaralardı: Seyrek ekilmiş mısır tarlaları, zeytin koruları, beyaz yelkenler takılmış yeldeğirmenleri, bir çan kulesinin çevresinde birbirlerini kovalayan iki karga. Vittorio ya beğenmeyerek homurdanıyor ya da bu görüntülerin uygunluğu konusunda Ruth'a bir şeyler söylüyordu. Film bittiğinde esnedi ve özür diledi.

"Saat beşte otelde olmalıyım."

Başka bir açıklamada bulunmadı.

"Ya öbür çekimler?" diye sordu Ruth.

"En az bir hafta tekrar çekim yapamayız. O zaman bile ışığa bağlı bu. Ben daha önce gözden geçiririm onları."

"Nasıl? Madem tekrar çekim için zaman yok, nasıl zaman bulacaksın?" Ruth'un sesi sertleşmişti. "Bir film izleme salonumuz, bir göstericimiz ve filmimiz var, burada ve şimdi." Vittorio içini çekip koltuğuna yerleşti. Ruth, Sol'a döndü. "Kusura bakar mısın? Yani şimdi sekansları göstersek ve son makarayı sonra izlesek?"

"Niye kusura bakayım? Başından beri sizin yaptıklarınızı görmeyi istiyordum."

Çok geçmeden çekim yaptıkları dairenin yerini buldu. Irmağın sağ kıyısında, evinden yaklaşık on beş dakika yürüyüş uzaklığında, görkemli bir biçimde yükselen bir binanın üst katlarından birindeydi. Neredeyse yerden tavana kadar yükselen gösterişli pencereleri tanıdı. Sahnenin başında, Paul Sandor bu pencerelerden birinin yanında durmuş, duvara yaslanmış, dışardaki bir şeye bakıyordu. Üzerinde bir blucin ve sımsıkı bir süveter vardı. Bir iki saniye sonra pencereye yaklaştı. Gözüne ilişen şey her ne idiyse, yakına geliyordu. Bakış açısı daralınca yanağını cama dayadı, sonra birden geri çekildi, adeta bir karaltı halinde olmasına karşın, şaşırdığı açıkça görülüyordu. Derken arkasındaki bir şey onu daldığı düşünceden ayırdı. Yüzünü kameraya döndü.

Lisa Angludet odanın gerisindeki, dağınık duran birkaç koltuk dışında boş olan odanın eşiğinde duruyordu. Karanlık odada pek görünmüyordu, ama ileriye doğru yürürken Sol onun kıyafetinin sanki üşümüş gibi sım-

sıkı sarındığı bir erkek paltosu olduğunu gördü. Bacakları ve ayakları çıplaktı. Dudakları oynadı. Kızgındı.

Sandor kafasını salladı ve kamera ikisinin de çevresinde dönerken onlar birbirlerinin çevresinde ters yönde dönmeye başladılar. Yüzleri bir görünüp, bir kayboluyordu, erkeğinki alaycı ve soğuk, kızınki küçümseyici. Pencereden giren ışık yüzlerindeki köşeleri sertleştiriyordu. Birdenbire Lisa dosdoğru kameraya baktı, aptal bir surat takındı ve gülmeye başladı.

"Repliğini unuttu," dedi Ruth Sol'a.

"Repliği ne?"

"'Yaşlı erkeklerden bıktım,' diyecek. Paul da, 'Kaç kişiydi?' diye soracak. Sonra Lisa ona vurmaya çalışacak."

Sekans yeniden başladı. Bu kez Sandor'un dışardaki bilinmeyen şeye duyduğu ilgi daha alaycı, Lisa'nın görünümündeki ruhsal değişim de daha ani oldu. Ağızlarını sessizce birbirlerininkine sürerek dönmeye başladılar. Kızın kolu kalktı. Erkek onu bileğinden yakaladı ve kamera geri çekilerek her iki oyuncuyu boydan çekime alınca, üzerine uymayan paltonun içinde Lisa'nın çıplaklığı göründü. Hoyrat bir biçimde boğuştular. Sandor rol arkadaşını pencereye doğru sürükledi, sonra onun sırtını duvara yapıştırdı. Hareketlerinde bir bitkinlik, büyük bir ağırlık ve çaba seziliyordu. Lisa kıvrandı ve düşmanca gözlerle ona baktı, çırpınarak direniyordu. Son çekim duvar boyunca başlarının hizasından yapıldı. Lisa'nın başı kadraja girdi, ekranı kaplayarak ilerdeki pencereden giren ışığı kapattı, sonra Sandor'un yüzü onunkini örttü. Belki kızın boynunu öpmek için eğiliyor, belki de yorgunluktan alnını badanalı duvara dayıyordu. Sekans sona erdi.

"Fazla karmaşık. Fazla hareketli," dedi Vittorio, dirseklerini öndeki koltuğa koyup çenesini ellerine dayayarak.

"Lisa'yı duvara doğru ittiği zaman. Orada durgunlaşıyor. Hiçbir şey olagelmiyor," diye yanıtladı Ruth. "Omzunun duvara sürünüp sıyrılması gerekiyordu, anımsıyor musun? Ashnda, omzunda bir sıyrık kalması gerekiyordu."

"Üzerinde palto varken mi?" diye sordu Vittorio.

Sekans yeniden başladı. Sol'un gördüğü kadarıyla, bir öncekinin eşiydi, ancak dairenin içi daha büyük ve daha karanlık görünüyordu.

"Bu sonuncuydu," dedi Vittorio bittiğinde. "İstesen bile öbürlerinin sonucunu alamazdın. Keşke dışarıya bir ışık koyabilseydik ..."

"Koyamayız," dedi Ruth. "Yine de onları görmek istiyorum."

Sol aynı sahnenin üç kez tekrarlanmasını izleyerek oturdu. Sandor ile Lisa kendilerine ayrılan saniyeleri doldurdular, sekansın sonunu getirdiler, sonra yeni baştan başladılar. Zaman iki oyuncunun çevresinde yalnızca ışığın azalmasıyla geçiyordu, böylece dördüncü çekim başladığında birer gölge yığınından pek farkları kalmadı. Ama bu kez ritim bozuldu.

"Neler oluyor?" diye sordu Sol, ekrana kısık gözlerle bakarak.

"Senin bakış açına bağlı," diye yanıtladı Ruth. "Ya gözü pek bir genç kadın askeri-sınai üsteki güçlere karşı koyuyor, ki bunları burada rol arkadaşı temsil ediyor. Ya da aptal bir küçük kız çocuğu huysuzluk ediyor. Sen seç."

Vittorio homurdandı. "Çok yoruldu. Hepiniz yorulduk."

"Gidip arkadaşlarıyla marihuana çekmek istedi, bu yüzden seti bozdu," dedi Ruth.

Sandor Lisa'yı bir bileğinden yakalamıştı, ama kız ser-

best kolunu onun başına ve omuzlarına doluyordu. Sandor onu bırakıverdı, kız da ona vurmaya başladı. Sırtı kameraya dönüktü ve omzunun üzerinden Sandor'un ağzını açarak birisine seslenen yüzü görülebiliyordu. O anda, ekibin öteki üyeleri oyuncuları ayırmak için koşuşunca, ön plana bulanık biçimler, kafalar ve bedenler doldu. Kamera dönünce, odanın daha önce kadraj dışında kalan bir köşesine yığılmış duran kablolar, uçak çantaları, tripodlar ve projektörler görüntüye girdi. Ruth bu köşeden doğru yaklaştı. Üzerinde kahverengi bir ceket ve beyaz pantolon vardı. Elini havaya kaldırmıştı.

Işıklar yandı. Vittorio ayağa kalkıp gerindi.

"Bir dahaki sefere daha erken başlamalıyız. Ya da çekimi sabah yapıp pencerenin öbür tarafını kullanmalıyız. Bir Arriflex'e gerek var. Eclair çok ağır. Şimdi gitmem gerekiyor. Peter benimle otelde buluşacak, oradan Grand Palais'ye gideceğiz."

"Sergiye mi?" diye sordu Sol.

Vittorio doğrulayarak başını salladı. "Siz gördünüz mü? Bu yeni çalışmasının yıllardır yarattığı en iyi yapıtlar olduğu söyleniyor." Gülümsedi. "Benim karanlığa ve kasvete gereksinimim var. Ve tutarsızlığa."

"İyi eğlenceler," dedi Ruth.

Vittorio eğilip onu yanağından öptü, sonra uzanıp Sol'un elini sıktı.

"Görüşmek üzere."

"Yarın," diye seslendi Ruth onun arkasından. "Saat tam yedi buçukta." Kapı açılıp duvardaki tokmağa çarptı, sonra çıkıp giden adamın arkasından usulca kapandı.

"Son makara daha kısa," dedi izleme salonunun ışıkları kararırken Ruth Sol'a. "Başlarına dert açıldı."

Bu kez tam güneş altında, çekim dışına çıkmak üzere olan beyaz hücre bloku: Tahta bir baraka, birbirine

dolaşmış teller, uzun bir setin dibi boyunca uzanan toprak bir yol. Görüntüler birbiri ardı sıra sağdan sola doğru geçiyordu, sonra kamera uzun bir yokuşa dek seti taradı. Yukarıdaki sırt iki doruk arasında bir köprü oluşturuyordu. Bir sonraki çekim bunların ortasında kalan noktadan yapılmıştı. Kamera koyu gölgelere bürünmüş koyaklarla bölünen çıkıntılı tepelere bakıyordu. Bunlar uzaklara doğru, hiçbir düzen göstermeden ve sonu gelmeksizin uzanıyordu. Kamera bu çetin kaosu ağır ağır tarıyordu.

"Paul'un kastettiği buydu," dedi Ruth bir iki dakika sonra. "Senden kuşkulandığı yoktu. Ona bu çekimleri gösterdiğimde, birisinin böyle bir arazide yürüyebileceğine inanamadı yalnızca."

Çekim bir çırpıda bir düzen görüntüledi. Dar vadilerin ve boğazların dibinden alınan görüntülerde gökyüzüne doğru yükselen sarp ya da dik eğimli çıplak boz kayalar görünüyordu. Hiçbir yön ya da ilerleme belirtisi yoktu, yalnızca tekdüze bir görüntü sıralaması vardı. Bu sekansların her biri yolculuğun durakları olan köylerin çekimiyle noktalanıyordu, bunlar da çok geçmeden tanıdık gelmeye başlayan bir biçim izliyorlardı: Erkeklerin ufacık fincan ya da bardaklara doğru eğilmiş olarak oturdukları *kaphenion*, köyün çevresinin yavaş yavaş görüntülenmesi, oyun oynayan çocuklar, sonra birbiri ardı sıra kimi mimiklerini kullanarak konuşan, kimi sigaralarını sallayan, kimi de dilini yutmuş gibi objektife bakan köylülerin yakın çekimleri. Köylülerin hemen hemen hepsi erkekti. Göze çarpan bir iki kadın çabucak gülümseyip başlarını çevirdiler. Köyün dışındaki yolun ya da patikanın uzun uzun çekiminin yapılmasıyla da sekans bitiyor ve yine dağlar yükselmeye başlıyordu.

"Bundan sonraki bölüm, senin görmeni istediğim bö-

lüm," dedi Ruth, kamera alçalıp geniş bir akarsuyu tararken. Üç çocuk dizlerine kadar girdikleri suyun içinde kollarını birbirlerine dolamış yürüyorlardı, iki erkek, aralarında da bir kız çocuğu. Kız sendeleyip tökezleniyormuş gibi yapıyor, erkek çocuklar da onu tutuyorlardı. Sonra kamera yeniden yükseldi ve tanıdık taş evleri ve eski bir ağacın çevresinde kurulu *kaphenion*'u olan köyü buldu.

"Bir şeyler anımsattı mı?"

Ruth'un sesinde bir hafiflik, tuhaf bir işve vardı.

Sol yanıt vermedi. Ağacın altında dizili masalarda bir düzine kadar yaşlı adam oturuyordu. İfadesiz yüzlerle kamerayı izlediler.

"Sol? Neyin var?" diye sordu Ruth usulca.

"Ne yapmaya çalışıyorsun?"

"Bir soru sormak istiyorsan, niye bana sormuyorsun?" diye ekledi. "Ben zamanımda bir sürü soru yanıtladım. Hadi, ne istersen sor."

"Senin aklından neler geçiyor, Sol?" diye yanıt verdi Ruth, şaşkınlığı belirgindi. "Sen beni ne sanıyorsun? Bunu nasıl yaparsın ...?" Sonra sesinin tınısı daha ölçülü oldu. "Irmakta oynayan çocuklar. Anlamıyor musun? Onlar biziz. Sen, ben ve Jakob, çocukluğumuzda. Aynı oyunu oynuyorlardı. Anımsamıyor musun?"

Şimdi tombul bir yüz ekranı kapladı, güleryüzlü bir ifadeyle bakan elli yaşına merdiven dayamış bir adamdı bu. Güneş dolayısıyla gözlerini kırpıştırıyordu. Bir parmağını ileriye doğru uzattığı elini havaya kaldırmış, kameraya doğru bir şey söylüyordu. Sol gözlerini kaçırdı ve suskun kaldı.

"Ne demek istediğimi sanıyorsun?"

Ruth'un öfkesinin yavaş yavaş kabardığını anımsadı. Hep böyle olurdu. Bir şey söylemek zorundaydı. Adam

ikinci parmağını uzattı ve başka bir şey söyledi. Sevinçli görünüyordu. Oysa Ruth yeniden konuştuğunda sakindi.

"Solomon, bana inan, sorulacak hiçbir sorum yok. Seni nasıl sinirlendirdiğimi bilmiyorum, ama senden bir şey istemiyorum. Seni hiçbir şey için suçlamıyorum ve hiçbir zaman suçlamadım. Jakob'dan söz ettiğim için özür dilerim. Bana bir şey söyleyecek olursan, bunu sen istediğin için söyle."

"Ruth, ne demek istediğini ..."

"Önemi yok, Sol. Gerçekten önemi yok. Hadi gel, çıkalım buradan. Bir dakika sonra bitiyor bu."

"Bırak bitsin."

"Nasıl istersen. Köylüler densizlik etmeye başladılar. Şu anda söyleştikleri bu adam biraz saftı. Öbürleri bundan hoşlanmadı. İşte başlıyor."

Kamera tam zamanında dönerek yaklaşmakta olan beş altı genci görüntüledi. En yakında olanı kolunu kaldırdı. Onların birkaç metre gerisinde yaşlı bir adam duruyordu. Parmağıyla bir şeyi gösteriyordu. Objektifin önünden belirsiz bir nesne geçti, sonra kamera aşağıya doğru itildi. Görüntüye iki uzun insan gölgesinin vurduğu yer girdi. Birinin kolundan sarkan nesne yalnızca kamera olabilirdi. Sonra ekran kardı.

Mayıs 1953'te Sol Hotel d'Orléans'dan, Victor Hugo Caddesi'nden sapılan bir ara sokaktaki daracık bir daireye taşındı. Eşyalarını taşıması için bir kez taksi tutması yeterli oldu: Giysileri, kitapları ve *Perspectives*'in malı olduğundan geri verilmesi gerekecek olan daktilo makinesi. Reichmann'ın eline tutuşturduğu ucuz kapaklı kitap şimdi bu dairenin oturma alanındaki ufacık bir

sehpanın üzerinde, Fleischer Verlag baskısının ve eline yeni geçen İtalyanca çevirinin yanında duruyordu. Eleştirmenin kaygılı suratı havada asılı bir balon gibi belleğinde beliriyordu. *Bütün sorularım orada.* Sol, Reichmann'ın otelin holünden isteksizce yürüyerek çıktığını anımsadı. Eleştirmen bir şey beklemişti – belki bir açıklama, ya da teselli. İkisini de bulamamıştı.

Sol yukarıya çıkarken ilk sahanlıkta, yeşil kapağın üstünde basılı adı tanıyınca duraklamıştı. Odasının kapısı önünde, içeriye girip koltuğuna yerleşerek geri kalanını okuma beklentisiyle birinci sayfayı çevirmişti. Odası topladığı, ama henüz içlerini doldurmadığı kutularla doluydu. İki gün sonra yeni dairesine taşınacaktı. Başlığı okudu, *Die Keilerjagd von Solomon Memel: Eine Kommentierte Ausgabe*. Bunun altında, *Adler Verlag, Tel Aviv*, yazısı vardı. Elinde anahtarı, koridorda durmuş ve sarımsı ışıkta bunları okumuştu.

"J. Feuerstain"ın hazırladığı baskının farkı ilk bakışta göze çarpıyordu. Özgün Fleischer baskısında, yiğitlerin adlarının dökümü düzgün metin blokları halinde sayfayı kaplıyordu. Av başlıyor, sonra metin şiirselleşiyor, çatışma zamana ve uzama yayılıyor, giderek ana eylemin gerçekleştiği daha çağdaş savaşı kapsıyordu. Bu bölüm uzun, düzensiz kıtalar halinde yazılmıştı. Sonuç, mağaranın karanlığında, bir düzine sayfayı kapsayan sürekli bir metin sütunuydu: "Tutunmak için yalnızca sözcükleri bulan, dile getirilebilir olana dibine kadar gömülü bir tek sütun," diye yazmıştı Reichmann, arkasından şunu eklemişti: "Okurlar sıkı sıkı tutunup buna tırmanmalı."

Jakob'un hazırladığı baskının sayfaları farklı biçimde bölünmüştü. Sol'un sözcükleri sayfanın aşağısına dek sürüyor, ama ender olarak sayfanın yarısından öteye geçiyordu. Bazen sayfanın üstüne yalnızca iki üç satır tü-

nüyordu, sayfanın birinde bir tek sözcük, ya da Sol'un bir tek sözcüğü bile yoktu. Bunun yerine, dipnotlar vardı.

Yeni editörü birkaç gün sonra telefon etmiş, kendisini Andreas Moderssohn olarak tanıtmıştı. Biraz sohbet ettiler ve Moderssohn *Die Keilerjagd*'ın yazarına duyduğu hayranlığı dile getirdi. Telefonda genç bir sesi vardı ve Sol onun hesaplı konuşmasının tedirginliğini maskeleme amacı güttüğüne karar verdi. Hazırlanmakta olan yabancı dildeki çeşitli baskılardan ve *Die Keilerjagd*'ın Alman okullarında okutulması yolundaki yeni karardan söz ettiler. Sohbetin konusu birtakım çağdaş şairlerin yapıtlarına –Bobrowski'nin son derlemesini Moderssohn beğeniyor, Sol beğenmiyordu– sonra da yayımlanacak olan cepkitabı baskısının gömleği için önerilen, henüz Sol'un eline geçmemiş olan ve Moderssohn'un kılı kırk yaran ayrıntılarla betimlediği kapak resmine yöneldi. Sonunda hava konusuna geldiler. Sol editörünün sıkıcı konuşma tarzının ağırdan almaktan kaynaklandığını o zaman anladı.

"Bana bir şey mi sormak istiyordunuz?" dedi Sol birden.

Kısa bir sessizlik oldu.

"*Die Keilerjagd*'ın Tel Aviv'de yayımlanmış bir baskısı geçti elimize," dedi Moderssohn. "Bir Almanca baskı."

"Evet?"

"Yalnızca bu baskıyı onaylanış olup olmadığınızı merak ettik, Herr Memel. Bazı bakımlardan, değişik görünüyor."

"Değişik mi?"

"Bu teknik bir mesele elbette. Kuşkusuz böyle bir baskı akademik pazarı hedefliyor. Surrer Verlag sizin yapıtınızı inceleyen bilim adamlarının çalışmalarını engellemeyi aklından bile geçirmez. Ama izin meselesi ... Ya-

ni Surrer Verlag, Fleischer Verlag'ı satın aldığında, *Die Keilerjagd*'ın telif haklarını da edindi ve biz bu şiiri sizin isteklerinizi doğrultusunda yayımlamayı istiyoruz, ama korsan baskılara da yolu açmak istemeyiz. Bu gizemli Profesör Feuerstein anlaşılan sizin yapıtınızla ilgili olarak epeyce çaba harcamış. Böyle de olsa ..." Cümleyi yarım bıraktı, sonra sesinin tınısı değişti. "Herr Memel, Adler Verlag aleyhine dava açmamızı isteyip istemediğinizi soruyoruz size."

"Dava mı?"

"Dava, Herr Memel. Telif hakkının ihlali dolayısıyla."

Moderssohn'un ağırdan almasını yanlış yorumlamıştı. Yeni editörünün zekâsının yavaşlığından başka gizemli bir yanı yoktu bunun.

"Ben Jakob Feuerstein ile birlikte büyüdüm," dedi Sol. "Okul arkadaşıydık, sonra da arkadaş olduk. En yakın arkadaşlardık. Savaş sırasında birbirimizden ayrıldık. Eminim o zamanki koşulları size açıklamama gerek yoktur."

"Elbette yok," diye yanıtladı Moderssohn. Bir sessizlik daha oldu. "Arkadaş mı demiştiniz?"

"Arkadaşlar ne denli yakın olabilirse, o denli yakındık. Bu yeni baskının üzerinde onun adını görünceye dek, öldüğünü sanıyordum. Şimdi sağ olduğunu öğrendim."

"Beni bağışlayın, Herr Memel, ama Profesör Feuerstein'ın hazırladığı baskıyı okuyup okumadığınızı sorabilir miyim?"

"Elbette. Burada önümde duruyor. Niye ondan 'Profesör Feuerstein' diye söz ediyorsunuz? Kendisi doktor, tıp doktoru olmak üzere eğitim aldı, ama eğitimini tamamlayıp tamamlamadığını ..."

"Elimizdeki makalede ondan 'Profesör Feuerstein' diye söz ediliyor, Herr Memel."

"Makale mi? Jakob bir makale mi yazdı?"

"Yazarı o sayılmaz," yanıtını verdi Andreas Modersohn görüşme boyunca hiç aksatmadan sürdürdüğü hesaplı konuşma tarzını koruyarak. "Sanırım bunu size göndermem en kolayı olacak."

Jakob'un dipnotları metne gönderme olarak başlıyordu: Art arda kısaltılmış adların arkasından bölüm, altbölüm ve sayfa numaraları. Böyle birkaç sayfadan sonra araya yorumlar, şiir dizelerinin altına neredeyse okunmaz bloklar halinde yığılmış kısa kısa ara sözler giriyordu. Bunlar başlangıçta kısa ve seyrekken, giderek uzayıp ve genişleyip cümlelere, sonra kısa paragraflara dönüşüyor, bu arada bunlara kaynak olan metin göndermeleri parantezlere indirgeniyordu. Yorumlardan biri gelişmeye başladı ve bu sırada Sol'un yüzünde bir gülümseme belirdi. Jakob'un muzipçe kendinden emin sesini adeta duyabiliyordu; tınısı sanki bu sesin sahibi Ringplatz'daki kafenin önündeki masalardan birinde karşısında oturuyormuşçasına, ya da Ruth'u aralarına almış, Schillerpark'taki çimenlerin üzerinde hep birlikteymişler gibi canlıydı kendisi için. Ama bir zamanlar o sesi –doğruluk taslamasını, Jakob'un yarattığı etkiye karşı olan kaygısızlığını yansıtmasını– duyduğu anda sinirlenirken, şimdi bu hoşuna gidiyordu.

Doğru, Jakob yunusları onaylamıyordu. Silah seçimini kınıyordu. Truva'daki savaşçıların ataları nasıl "kısa burunlu" makineli tüfekleri bilmiyorduysalar, babalarının da bileşik yaylardan haberleri yoktu. Sol'un elmaları mevsimsizdi ve Zygos Dağı'ndaki bitki örtüsü tümüyle yanlıştı. Kleisura Kanyonu'nu basan sel mi? Olanaksız: Oradaki ırmak yatakları buna izin vermez. Vesaire vesaire. Reichmann'ın kaygısının nedeni bu muydu?

Dipnotlar sürüp gittikçe, bunların yazarının düşün-

celerinde coğrafi ayrıntılar, yapıların yeri ve yönü, ya da çeşitli bitkilerin boyları ve özellikleri giderek daha çok ağır basıyordu. Bazı şeylerin bulundukları yerlerin akla yakınlığıyla ilgili sorularla, kendisinin, Solomon Memel'in bunları nereye koyduğuyla ilgili sorular aralarında inceden inceye bir savaş veriyorlardı. Atalante'nin Meleagros'u yıkadığı ve Thyella'nın mucizevi kaçışını gerçekleştirdiği, "solumuş olduğu bir karanlığa dönüşüp kaybolan, onun ve benim 'ben'imizden kaçan" (şiirdeki ender birinci tekil kişiye geçişlerden biri) kamışlı gölde, Jakob bitki örtüsünden söz edilmeyişinin göze çarptığını kaydetmişti. Sakız ağaçlarıyla, zakkumlar, sazlar ve peygamberçiçekleri neredeydi? Kazan krateri bir jeoloji ve harita yanlışlığıydı.

Ama oraya beni sen götürdün, diye mırıldandı Sol. Jakob'u şu anda kendisi gibi oturup şiirinin sayfalarını çevirirken gözünün önüne getirdi. Başlıyor, bitiriyor ve yeniden başlıyordu. Tel Aviv'de mi? Nasıl olup da oradaydı?

Sol küçücük harflerin doluştuğu sayfadan başını kaldırdı. Karanlığın içinden Reichmann belirdi.

Jardin de Plantes'da, Walter Reichmann'ın sesinin boğuklaştığı bir an olmuştu. Sol adamın ağlamak üzere olduğunu düşünmüştü. Soruları ben sormalıyım. Onu o anda tanımıştı. Eleştirmenin sorularını yanıtlayacaktı elbette. Yanıt vermek ve bunu çabuk yapmak çok önemliydi, bunu anımsadı. Öyle yapacaktı. Öyle yapmıştı. Ama Reichmann'ın savaşı, kurbanlarının gizemleri olmaksızın da, yeterince ağır bir anıydı.

Sol önündeki sayfaya baktı. Jakob şiirin sonlarına doğru geçen bir olayı adeta belgelerle destekliyordu. Karmaşık bir şaka yapılıyordu: Mizah hiçbir zaman Jakob'un takındığı en güçlü silah olmamıştı. Dipnot, şuna buna

değinip gönderme yaparak, sayfanın aşağısına doğru somut bir biçimde ilerliyordu. Göndermelerde, eğer sonuncusu bir bölgenin adına değinip belleğinde uzak bir çanı çaldırmasaydı Sol'un gözden kaçırabilecek olduğu bir tuhaflık vardı. Tamam işte buydu. Jakob'un o bölümü desteklemek amacıyla gönderme yaptığı metinler kaybolmuştu. Kitabı kapattı. Ama Reichmann'ın Hotel d'Orléans'da yeniden ortaya çıkışı hâlâ anlaşılmazdı.

Moderssohn'un göndermeye söz verdiği makale, aslında iki hafta önce *Maariv*'de yayımlanan bir köşe yazısının kupürüydü. Yazının çevirisiyle birlikte, yeni editörünün "ek"i okur okumaz kendisine telefon etmesini dileyen bir ileti de buna zımbalanmıştı.

"Tel Aviv Üniversitesi'nden Profesör Feuerstein gibi editörler varken, düşmana ne gerek var? İmla yanlışları düzeltildikten, dilbilgisi kuralları uygulandıktan ve metne doğru sayıda virgül serpiştirildikten sonra, editöre ne iş kalıyor? Bunun yanıtı, Profesör Feuerstein'a göre, dipnotlar!

"Okurlar geçen yıl Solomon Memel'in sansasyonel şiiri *Die Keilerjäger*'in uyandırdığı heyecanı ve yazarının savaş anılarının uyandırdığı daha da büyük heyecanı anımsayacaklardır. Oysa biz bu başyapıtın gerisindeki kahramanlığa hayranlık beslerken, Profesör Feuerstein bunlardan kuşkulanmış. Anlaşılan bu 'kahramanlık' gerçekte olduğundan biraz farklı bir biçimde anımsanacak. Meselenin aslını kim bilebilir? Profesör Feuerstein, galiba."

Jakob'dan alıntı yapılmıştı: "Gerçek aynı zamanda hem açıktır, hem de karanlıktır. Ama ileri sürülenler ya doğrudur ya da yanlış. Ya kanıtlanmış ya da kanıtlanabilirdir, ya da değildir. Ünlü bir metne basit ölçütler uyguladım, bir şiir metnine, çünkü şiir gerçeğe vesile olur,

gerçeğin anlatılabilir olduğu ortamdır. Ya da olduğunu ileri sürer."

"Böylece artık biliyoruz!" diye yazmıştı adsız köşe yazarı. Bu adamın, ya da kadının, nükteci üslubu, "Profesör Feuerstein"ın tumturaklı yorumlarının yanında tuhaf kaçıyordu. Bir yerde de, birkaç olgu yanlışlığı alıntılanıyor ya da yanlış alıntılanıyordu. Yazı şöyle sonra eriyordu: "Kim bilir, belki de hiçbir zaman bir av olmadı?"

Ne de çok yanıtlanması gerekmeyen soru var, diye düşündü Sol. Jakob yüksekten atan ve kasıtlı bir belirsizlik taşıyan, köşe yazarı ise uçarı ve inandırıcılıktan uzak –hatta kendisi de inanmayan– bir üslupla yazmıştı. Verilen örnekler, onlardan varılmaya çalışılan görüşler sunamıyordu. Gerçi Sol bunların ne yöne saptıklarını kestiremedi ama başka başka yönlere sapıyorlardı. Makalede tümüyle bir sahtelik vardı. Moderssohn ne diye bununla kendisini rahatsız etmişti?

Makaleyi ve Jakob'un baskısını aldı, paltosunu giydi ve Rue d'Ecole'den taşınalı beri sık sık gitmeye başladığı, Spontini Sokağı'ndaki kafeye gitmek üzere evden çıktı. Sabahın ilerlemiş saatleriydi ve kafe sessizdi. Oturup makaleyi yeni baştan okudu. Buna bir yanıt vermesi gerektiğini düşünüyordu ve kafasında bir mektup oluşturmaya başladı. Jakob ile kendisi arasında bir ilişkiden hiç söz edilmediği aklına geldi. Köşe yazarı böylesine ilgisiz bir ayrıntıyı mutlaka yazısına katardı. Jakob bunu niye gizlemişti? Rilke'nin ağıtının yorumlanması yalnızca kendisini amaçlıyor olabilirdi. Jakob ona ne anlatmaya çalışıyordu? Geçen on yıldan sonra ve bin kilometreyi aşan bir uzaklıktan, Jakob hâlâ kendisini çileden çıkarabiliyordu. Uzaktaki arkadaşının hazırladığı baskının sayfalarını açtı ve dipnotları yeni baştan okumaya başladı. Şimdi, köşe yazarının aptallığıyla bulan-

mış olarak, biraz daha farklı görünüyorlardı. Ama tanıdık suçlular yine oradaydılar: Korinthos Körfezi'ne hiç gelmeyen yunuslar, oldukları yerde dönerek yön değiştirmiş olması gereken dağlar, batıdan doğan ve doğudan batan güneş, mağaradaki göz gözü görmeyen karanlık.

Derken durdu. Birdenbire köşe yazarının gevezeliğinin niye öylesine inandırıcılıktan uzak ve Jakob'un sözlerinin de kendi bağlamlarında niye o denli tumturaklı ve boş göründüğünü anladı. Köşe yazarı yararlandığı kaynağı yanlış anlamıştı. Tıpkı Sol gibi. Jakob'un yaptığı olgu düzeltmeleri zararsızdı. Kılı kırk yaran incelemeleri boşuna alıştırmalar gibiydi. İleri sürdüklerinden hiçbirinin önemi yoktu. Şiirindeki öğeler ya kendisinin, Sol'un, betimlediği gibi, ya da biraz farklıydı. Şiir her iki olasılığı da bağdaştıracak biçimde yazılmış olabilirdi ve betimlediği olaylar aynen gerçekleştikleri gibiydi. Jakob'un amacı başkaydı.

Sol daha dikkatlice okudu, Jakob'un açıklamalarındaki inceliği, kaynaklar, göndermeler ve olgular arasında oyalanıp gezinme maskesi altında nasıl yetkili bir ağız edindiğini, anlamsız sonucuna doğru ilerlerken nasıl çok daha belirsiz bir yöne saptığını anlıyordu şimdi. Okudukça, yapıtının gözlerinin önünde biçim değiştirmeye başladığını, bağımsızca geliştiğini ve kendisinin önceden tasarlamadığı bir esneklik kazandığını gördü. İşte yiğitler bir araya geliyorlar, işte av başlıyor, sırtındaki kılları dikilmiş, dişlerine eski kan bulaşmış, burnunu yere sürerek yeni kan koklayan yabandomuzunun öfkesi toprağı altüst ediyor. Şiddeti kaçınılmazdı, tıpkı ölümü gibi. Atalante ile Thyella, adımları birbirlerine tıpatıp uyarak, fırlayıp ayrı ayrı kendi karanlıklarına doğru yarıştılar. Mağara hepsini birden bekliyordu.

Oysa bu Sol'un şiiri değildi. Ya da yazmayı amaçla-

dığı şiir bu değildi. Atalante'nin oku, bulunduğu manzaradaki değişimden dolayı hâlâ yönünü değiştirmeksizin, hızla hedefine doğru yol alıyordu. Öykü duruyordu ve tek başına duruyordu. Ancak tek başına durabilirdi şimdi. Sonra yavaş yavaş başka bir şeyi daha anladı.

Jakob'un oku öyküyü değil, öyküleyeni hedefliyordu. Suçlaması kendisine yönelikti. Bu olaylar olasılık dışı bir ülkede gerçekleşti, diyordu Tel Aviv Üniversitesi'nden Profesör Feuerstein, yüz ya da daha fazla dipnotun sonunda, iklimi olasılık dışı, bitkileri büyüyemeyen, coğrafyası hiçbir haritada görünmeyen bir ülkede. *Die Keilerjagd*'ın dizelerinin gerisindeki "gerçeklik" uzaktı, sanki çok uzaklardan, ya da olaylardan çok sonra kaleme alınmış gibiydi. Onlara tanık olan birisinin kaleminden çıkmamıştı. Onlarda rol almış birisinin kaleminden hiç çıkmamıştı. Jakob'un avı başka bir Solomon Memel'i hedefliyordu: Orada hiç bulunmamış bir Solomon Memel'i.

Sol'un gözleri şiirinin imgeleri arasında onları doğuran toprağı arayarak dizeleri taradı. Ama kendi sözcükleri şimdi ona direniyordu. Kendi yazdığı ülkenin üzerine Jakob, başka bir ülke koymuştu. Sanki –uzaktaki yorumcusu şunu ima ediyordu– kendisi oraya hiç ayak basmamıştı.

Moderssohn ertesi haftaya dek telefon etmedi. Sesi Sol'un kulaklarına eskisi gibi yavaş geldi.

"Birkaç soru ulaştı bize. Bir de Walter Reichmann'dan tuhaf bir ileti."

"Sizin geçen arayışınızdan iki gün önce buradaydı," dedi Sol. "Elinde bu yeni baskıyla. Oldukça tuhaf davrandı."

"Eminim öyle davranmıştır. Profesör Feuerstein, ya da şu Adler Verlag'dan birisi çoğu gazeteye kitabı gön-

dermiş. Bugünkü *SZ*'de pek işimize yaramayacak bir makale var."

"Ne yazıyor?"

"Reichmann'ın sağduyusunu sorguluyor. Böyle bir şey öngörmüş olmalı. Size dediğim gibi, burada yasal işlemlere başvurmayı konuşuyorduk."

"Elbette," dedi Sol.

"Ama bu koşullar altında, doğru olmayacağı kanısındayız, Herr Memel."

"Doğru olmayacağı mı?"

"Olan oldu. Bu baskıyı kuşkulu gerekçelerle önlemeye çalıştığımız sanılabilir, zaten yerel bir kovuşturmayı büsbütün zorlaştıran sorunlar çıkabilir. Bildiğimiz kadarıyla, Feuerstein'ın baskısı satışa sunulmadı. Bu aşamada, yarardan çok zararı olacağını, eminim, siz de kabul edersiniz. Tabii ki, Feuerstein'ın ileri sürdüklerinin dayanaksız olduğunu açıklıyoruz. Surrer Verlag'ın yazarlarını kolladığı konusunda hiçbir kuşkuya yer yok."

"Anlıyorum."

"Öte yandan, okullar için hazırlanan baskı konusunda zor bir karar vermek zorundayız," diye konuşmasını sürdürdü Moderssohn. "Dediğim gibi, yazarlarımızın dürüstlüğü diye bir soru Surrer'de yoktur. Bu bir iptal değil, erteleme olacak. Elbette bir okul baskısı çıkacak. Oysa şu anda, böyle bir baskı çıkarmanın kârı olumsuz etkileyeceği duygusu baskın."

"Bana ne söylemeye çalışıyorsunuz, Herr Moderssohn?"

"Korkarım birçok gazeteci müfredattan sorumlu kurula sorular yöneltmişler ve sonucunda *Die Keilerjagd* müfredattan çıkarılmış."

Kısa bir sessizlikten sonra Sol: "Bunların hiçbirinde bir doğruluk payı yok," dedi.

"Elbette," dedi Moderssohn. "Çok üzgünüm, Herr Memel. Jakob Feuerstein arkadaşınızsa, niçin bunu yapıyor?"

Postadan Surrer bürolarından yorumsuz olarak gönderilmiş ilk gazete kupürü tomarı çıktığında, Reichmann'ın tuhaf tutumunun nedeni daha iyi anlaşıldı.

Walter Reichmann gibi sezgi sahibi bir eleştirmen bile tongaya düşüyorsa, geriye ne umudumuz kalır? Geçen yılki gözdesi, Solomon Memel, büyük Herr Reichmann'ın başına dert oldu. Üne ve alkışlara boğulan Solomon Memel'in baştan göze çarptığı nitelikte olmadığı şimdi anlaşılmışa benziyor. Die Keilerjagd *'in yeni bir baskısı, sözlerle değil –ama bir sürü dipnotla– Solomon Memel'in belleğinin bazı tuhaf boşluklar içerdiğini ortaya koydu.*

Gazetecilerden bir ikisi "Tel Aviv Üniversitesi'yle ilişkide olan bağımsız bilim adamı"nın ya da "*Die Keilerjagd*'ın yorulmak bilmez yorumcusu"nun gerekçeleri konusunda varsayımlarda bulunuyordu, ama öykü Jakob Feuerstein'ı uzak, biraz gizemli bir kişi olarak göstererek daha çok ağırlık kazanıyordu. Mayıs ve haziran ayları boyunca Reichmann'la epeyce dalga geçildi, o ise hiçbir yanıtta bulunmadı. *Der Spiegel* bu meseleden söz etmeye tenezzül etmedi.

Sol da, Jakob'un kitabının bulunduğu imayı henüz kimsenin yanıt gerektirecek derecede açık bir biçimde seslendirmediğini hesaba katarak, suskunluğunu korudu. Andreas Moderssohn'un zoruyla, bir hafta boyunca oturup Jakob'a mektuplar yazdı – ve bunları yırttı. Sonunda, "Tel Aviv Üniversitesi'nden Profesör Jakob Feuerstein" adresine gönderdiği iletide şunlar yazılıydı:

"Sevgili Jakob, Sağ kurtulduk. Şimdi konuşmalıyız.

Seninle nerede istersen buluşurum. Lütfen bana yaz. Görüşmek umuduyla, Solomon."

Hiçbir yanıt almadı.

Haberlerin seyrekleştiği yaz mevsimi ortalarında, gazete sayfalarının birçoğunda *Die Keilerjagd*'ın özgünlüğünü ya da yazarının dürüstlüğünü uzun uzadıya tartışarak ele alan yazılar yayımlandı. Bir şair, Memel'in "sanatının yanı sıra yaşamını da kurgulayabilme" hakkını "savundu." Avusturyah bir akademisyen, şiirde kasıtlı sahteciliğin günlük yaşamdaki göz ardı edilen kuralcı sahteciliklere karşı bir tepki olarak, böylelikle de daha yüksek bir doğruluk biçimi görülebileceği yolunda (dikkatle genelleştirilmiş) bir görüş ileri sürdü. Sol'u biraz sevindiren tek gazete kupürü, Viyana'daki *Der Standard*'ın editörüne yazılmış bir mektup oldu:

"Beyefendi, merhum eşim Leon Fleischer asla bir şarlatanın yapıtını yayımlamazdı. Solomon Memel büyük bir şairdir."

Editör ise, Ingeborg Fleischer'in mektubunun altına şöyle bir not koymuştu: "Bu gazete bütün büyük şairlerin şarlatan ve şarlatanların büyük şair olma hakkını desteklemektedir."

Sol günlerini gelişigüzel zamanlarda Fransız şairlerinin –Char, Larbaud– çevirilerini yaparak, akşamlarını da Spontini Sokağı'ndaki kafede geçiriyordu. Uykusu kaçınca, yanına ölçeklere koyduğu Amerikan viskisini alıyor, gece boyunca her sayfa için bir ölçek içerek yazıyordu. Bunun sonucunda ortaya biçimsel, neredeyse müzikal, tuhaf imgelerin coştuğu bir yapıt çıkıyordu. Sabahın geç saatlerinde, bazen masaya yığılmış olarak uyanıyor ve o gecenin ürününü okuyarak gözden geçiriyordu. Ama sabahları gözünde hep değersiz oluyordu bu.

Sonbahar geldiğinde, Surrer'den paketler halinde gazete kupürleri artık gelmemeye başladı. Ekimde, yalnızca öncelikle 1920'li yıllarda Avustralya'daki bir edebiyat tartışmasını ele alan bir akademik makalede buna değinildi. Kasımda bu konu hiç geçmedi. Sonra, yılın son gelen postasından Tel Aviv'den gönderilmiş bir mektup çıktı. Zarfı açarken, içinden kendi yazdığı mektup düştü. Açılmamıştı. Filoloji Bölümü'nden Profesör Zvi Yavetz adlı birisinin antetli kâğıda yazdığı bir not iliştirilmişti. Şunlar yazılıydı:

"'Tel Aviv Üniversitesi'nden Profesör Jakob Feuerstein' adresine gönderdiğiniz mektup zarfın içindedir. Kurumunuz Profesör Feuerstein'ın profesörlüğünü Tel Aviv Üniversitesi'nden almadığını, bu üniversitede görevlendirilmediğini ve bu üniversiteyle hiçbir zaman hiçbir ilişkisinin bulunmadığını belirtir. Bulunduğu yorumlarla bizim hiçbir ilişkimiz yoktur ve yayın(lar)ının bu üniversite nezdinde yayımlanmadığını dikkate almanızı diliyoruz."

Bunun altında, büyük ve biçimsiz harflerden oluşan bir el yazısıyla Profesör Yavetz şunları eklemişti: "Ben ve Tel Aviv Ibranice Yazarlar Çevresi sizi selamlıyoruz, Solomon Memel. Yapıtınızı inceleyerek uzun saatler geçirdik ve bu zor zamanda size iyi dileklerimizi sunarız."

Paris'e özgü bir Noel geçti, çalınan çanları dinlerken kendisi için bunun beşinci olduğunu fark etti Sol. Dinsel olmayan bir kutlama amacıyla viski şişesini her zamankinden daha erken açmaya karar verdi. Daha sonra, Profesör Yavetz'in mektubunun üzerine el yazısıyla "Mutlu Noeller" yazıp, Surrer Verlag'da Andreas Moderssohn'un adresini yazdığı bir zarfın içine koydu. Editörü telefon etmemişti, ne zamandan beri ... Anımsayamıyordu. Kasım mı? Ekim mi?

"Mutlu Yıllar, Herr Memel!"

"Efendim?"

"Mutlu Yıllar! Ben Andreas Moderssohn. Sizi uyandırdım mı?"

"Evet. Yani, hayır. Mutlu Yıllar, Herr Moderssohn."

Ocağın dokuzu ya da onuydu. Sabah galiba, diye düşündü.

"Herr Memel, *Spiegel* suskunluğunu bozdu. Uzun bir makale var. Harika bir makale. Orada Paris'te bir nüsha bulabilir misiniz, yoksa buradan size göndereyim mi?"

Gare du Nord'daki Uluslararası Basın bayisindeki satıcı bir balyayı keserek açıp dergiyi uzatırken Sol'a merakla baktı. Sol derginin kapağına göz atınca, yüz hatlarını kesen "Memel Davası" yazısının arkasından bakan kendi yüzünü gördü. Karşı kaldırıma geçip Hotel Terminus'un altındaki birahaneye doğru yürüdü. *Die Keilerjagd*'ın başarısından sonra gerçekleştirilen söyleşilerin çoğu buradaki arka yemek salonunun aynaları arasında düzenlenmişti. *Maître d'hôtel*'i tanıdı, ama adam onu tanımadı. Bara geçip bir kahve sipariş etti.

Her ne kadar makalede bir oyuncu olarak yer alıyorduysa da, yazarının Walter Reichmann olmadığını görünce şaşırdı. Adı "Slavko Mihailovic" olan yazar *Die Keilerjagd*'ın nasıl yazılmaya başlandığının, nasıl yayımlandığının, başarısına "Almanya'nın en saygın edebiyat eleştirmeni ve gazetecisinin" bilinen öyküsüyle giriş yapıyordu.

Sonra düşüş başlamıştı. Tel Aviv'deki meçhul bir yayınevinden, "neredeyse yorumladığı metindekiler kadar kuşkulu koşullar" altında Jakob'un baskısı çıkmıştı. Mihailovic bu baskının yansız görünen bir notlar ekleme süreci görüntüsü altında nasıl birtakım suçlamalarda bu-

lunduğunu ve Jakob'un düzeltmelerinin ve safsatalarının toplam etkisiyle *Die Keilerjagd*'ın yazarının nasıl onulmaz bir yara aldığını irdeliyordu. Ama bundan sonra bu irdelemeyi burada bırakıyordu.

"Bütün bunlar konumuz dışında. Jakob Feuerstein dokundurma yoluyla suçlamalarda bulunmaktadır; metninin hiçbir yerinde açık bir suçlama bulunmadığı gibi, başka bir yerde de, dolaylı olarak, söylenti ve küçük düşürme yoluyla olanlar dışında, açıkça suçlama yoktur. Durum şudur: Solomon Memel'in şiiri *Die Keilerjagd*'ın başarısı güçlü biçimsel özelliklerinden değil, özgünlüğünden kaynaklanmaktadır. Şiir olduğu kadar, bir belgedir de. Memel'in kendisi dizelerinin gerisindeki olaylardan, Eberhardt'ın avlanmasından ve kendisinin bunda oynadığı rolden söz etmiştir. Thyella ise ikonlaşmıştır. Bu olayların gerçekleştiğini kimse, Profesör Feuerstein bile, tartışmamaktadır. Suçlama, bunlara tanık olan kişiye, Solomon Memel'e yöneliktir: Memel'in Walter Reichmann'a kendi anlattıklarının ve bu dergide yayımlananların tersine, orada bulunmadığı ve *Die Keilerjagd*'ın esinlendiği olaylarda bir rolü olmadığı yolundadır. Böylelikle de, şiiri bir sahteliğe dayanmakta ya da şimdiden bu sahteliğe batmış durumdadır.

"Oysa Feuerstein'ın suçlamaları, en üstünkörü bir incelemeyle de görüleceği üzere, temelsizdir. Şimdiye dek de bu yapılmamıştı."

Sol kahvesini bitirdi ve bir tane daha sipariş etti. Yazıyı okudukça, Slavko Mihailovic'in "incelemesinin" pek de "üstünkörü" sözcüğünü hak etmediğini düşündü. Bu gazeteci, kendi deyimiyle aklında "karmaşık bir yanıt gerektiren basit bir soru" ile Yunanistan'a gitmiş ve gerçeği yalandan, yalanı yalnızca yanlıştan ve yalnızca yanlışı da kasten yanlış anlamadan ayırt etmek üzere işe ko-

yulmuştu. Belki de tahmin edileceği gibi, bu tasarı onu, ne Jakob'un notlarına, ne de kendisininkilere daha üstün bir yetki sağlayamayan, çelişkili bir ayrıntılar batağına sürüklemişti.

Ama Mihailovic şiirde betimlenen ortamda yavaş yavaş yol alırken, Yunanistan kırsal alanındaki dilsiz dağlardan ve yerini şaşırmış bitki örtüsünden daha sağlam iki tanıkla karşılaşmıştı. Bunlardan birincisi, Amerika'ya göç etmişken 1937'de Yunanistan'a dönerek, savaş sırasında yaralanıp topal kalıncaya dek Zervas'la birlikte savaştığını söyleyen birisiydi. Mesolóngion'daki İngiliz Askeri Misyonu'nda tercüman olarak görev yapmış ve 1945'te bir İngiliz istihbarat subayının genç bir adamı sorguya çekmesine tanık olmuştu. "Ama bu sorguya çekme değildi. Çay içip savaştan söz ettiler. Adamın tercümana gereksinimi yoktu. İngilizcesi iyiydi. Benimkinden bile iyiydi," diye aktarıyordu Mihailovic tanığının sözlerini.

Bu adamı ve onu sorguya çeken İngiliz yüzbaşıyı anımsayan Sol, çay bir türlü gelmemişti, diye düşündü.

Gereksinim duyulmayan tercüman, gencin adını anımsamış, ama yüzünü hiç anımsayamamış ve bir fotoğrafa bakıp Sol'un yüzünü belirleyememişti. Aslında,Thyella'dan söz etmemiş olsalar, bu olayı da hiç anımsayamayacaktı. Thyella'yı herkes tanıyordu elbette, "o sıralarda onunla ilgili bir sürü söylenti dolaşıyordu," demişti adam. "O zamanlar ona neler olduğunu kimse bilmiyordu. Albay Eberhardt'tan da söz ettiler. Onunla ilgili bildiğimiz tek şey gittiğiydi, berikilerle birlikte. Genç de gitmek üzereydi. Amerikalıların gönderdiği belgeleri gelmişti."

Mihailovic ikinci tanığıyla bir rastlantı sonucu karşılaşmıştı. Gazeteci, bu bölgedeki askeri yasaklara kar-

şın, kuzeye, dağlara doğru yolunu sürdürmüştü. Burada, soruları köylüler arasında gitgide artan bir suskunluk yaratmıştı. Zaman zaman, bu suskunluk korkuya dönüşmüştü. Üstelediği zaman da, tehdite uğramış ve hatta bir köyden kovulmuştu. Karpenisi'ye geri dönmüş, orada rehberiyle arasında çıkan bir kavga yüzünden tutuklanıp bir gece gözaltına alınmıştı. Burada, köylülerin gösterdikleri tepkiler daha anlaşılır olmuştu. Sinirli polis şefi, ona para cezası ödetip salıverirken, "kaçık Almanlardan bıktığını" söylemişti. Bu bölgenin izinsiz yabancılara kapalı olduğu kendisine anımsatılarak, bir otobüse bindirilip yeniden Mesolóngion'a gönderilmişti.

Mihailovic'in yazdığı dedektif öyküsü bir sayfayı aşıyordu, ama sonucu belli olmuştu. Birkaç yanlış ipucunun izinden gittikten sonra, avını en sonunda Naupaktos'ta ele geçirmişti. "Kaçık Alman," her ne kadar İsrail pasaportu taşıyorduysa da, Jakob'du elbette. Liman kentindeki bir hastanede onu tedavi eden bir doktora göre, "sinirsel bir çöküntü" sonrası hastaneye yatırılmıştı. Doktorun anlattıkları aktarılıyordu:

"Eşi olduğunu söyleyen bir kadın getirdi onu buraya. Kaldıkları pansiyonda bir olay çıkmıştı. Adam kendi davranışlarına ilişkin tutarlı bir açıklamada bulunamıyordu, kadın da engelleyici davranıyordu. Tam bir çöküntü geçiriyordu. Belirtileri, gerçeklikten ayırt edemediği paranoid sanrılardı. Ona yatıştırıcı verdik. Burada dört gün kaldı, sonra da Atina'dan gelen bir ambulansa bindirilip taburcu edildi."

"İşte Solomon Memel karşısında yeğlediğimiz tanık bu", yorumunda bulunuyordu Mihailovic.

Makale Avrupa'nın en iyi şairlerinden birini karalamaya pek hevesli görünen "yerli kültür polislerine" yönelik bir saldırıyla sonuçlanıyor ve Mihailovic onların

şimdi aynı hevesle sözlerini geri alacaklarını umduğunu dile getirerek yazısını bitiriyordu.

"Ama niçin?" dedi Sol yüksek sesle ve barmen dönüp ona baktı. "Jakob'un bunu niçin yaptığını hiç sorgulamamışsın, Herr Mihailovic."

Dergiyi katladı, fincan tabağına biraz bozuk para bıraktı ve oradan çıktı.

"Artık konuşma zamanı geldi," dedi Moderssohn sevinçle.

Spiegel'deki yazının yayımlanmasından bu yana üç hafta geçmişti. Bu arada da, belli başlı gazetelerden ve dergilerden birçoğunda "Memel Davası"nı utana sıkıla konu alan yazılar yayımlanmıştı. Bugün, utanıp kızarmalarını edebi kandırmacaları ele alan, üç sayfayı kaplayan şişirilmiş bir araştırmanın arkasına saklayan FAZ'a* sıra gelmişti. Yazı adeta dindarca bir uyarıyla sona eriyordu: "Artık bahis daha da yükselmiştir. Bu edebi oyunlar oyun olmaktan çıkmıştır. Oynadığımız şey bizim tarihimizdir. Bahsi bir daha hiç aşağıya düşürmeyelim."

"Top mu, yoksa rulet mi oynuyorlar?" diye sordu Sol, Moderssohn yazının son cümlelerini ona telefonda okuduğunda.

"Söyleşi de yapmak istiyorlar," dedi Moderssohn. "Ama bütün gazeteler bunu istiyor zaten. Mesai arkadaşlarımla konuştum. Sekiz ya da dokuz tanesini seçmeliyiz, hatta en önemlilerinden olmayanları. Birkaç küçük dergiyi falan."

Moderssohn'un sesi yine gençleşmişti, ama konuşurken yine ağırdan alıyordu. Konuşmanın, Sol'un bekle-

* *Frankfurter Allgemeine Zeitung*: Almanya'da yayımlanan en etkili ve saygın günlük gazetelerden biri. – ç.n.

meyi yeğlediği noktaya gelmesi çok zaman alıyordu. Önceki gün otel görevlisinden mektuplarını alınak için Hotel d'Orléans'a gitmişti.

"Durmadan telefon çalıyor," diye homurdanmıştı kadın, parmağını Sol'un göğsüne dayayarak. "Hep sizi arıyorlar!"

Moderssohn şimdi öncelik sırasına göre gazetelerin listesini yapıyordu. Sol sonunda bu bitmez tükenmez dökümü durdurabildi.

"Bu tasarının pratik olduğunu sanmıyorum, Herr Moderssohn."

"Pratik değil mi? Hayır, elbette hep aynı şeyleri tekrarlamak bıktırıcı olabilir. Bir basın toplantısı düzenlemek daha iyi. Burada, yayınevinde düzenleyip öbür gazetecilerden birkaçını da çağırabiliriz."

"Herr Moderssohn, beni yanlış anladınız. Basın toplantısı da pratik olmaz."

"Herr Memel, bildiri sizin ağzınızdan çok daha etkili olur. Ama, eğer bunu istemiyorsanız, biz normal yoldan dağıtımını yapabiliriz."

"Bildiri mi?"

"Sizin bildiriniz, Herr Memel."

"Benim bir bildirim yok, Herr Moderssohn."

"Ama bir bildiri olmalı. Aklandınız."

"Ben son söyleşimi yaptım," dedi Sol. "Sorulan son soruyu yanıtladım. Bulunacağım bütün bildirilerde bulundum."

O yaz *Die Keilerjagd* Almanya'daki ortaokulların müfredatına eklendi. Bunu sonbaharda Avusturya ve ertesi yılın ilkbaharında da Fransa izledi. Birer birer tamamlanan geciktirilmiş çeviriler bir anda yığılmaya başladı. Sol, Surrer'den yüklü bir çek aldı ve Mirabeau Köprü-

sü'ne bakan modern bir binada bir daire satın aldı. Daha kısa şiirlerden oluşan ikinci kitabı yayımlandı ve saygın bir ilgi kazandı. Elindeki baskıları salonundaki en alt rafa dizip Jakob'unkini en sona yerleştirdi. Mihailovic'in makalesinden beri ondan hiç haber yoktu.

Ama Mihailovic şahsen ortaya çıktı, ikisinin buluşmak üzere kararlaştırdıkları restoranda el sıkışmak üzere ayağa kalkarken kendisini "Slava" olarak tanıtan, ufak tefek, sivri çeneli bir adamdı.

"Onun sizinle niye ille de konuşmak istediğini bilmiyorum," demişti Moderssohn. "Bu bir söyleşi değil, Herr Memel. Belki de öbür türlü düşünmek gerek: Sizin kendisiyle söyleşi yapmanızı istiyor."

Slava'nın Almancası bozuk, ama Fransızcası mükemmeldi. Sol gazeteciyi makalesi için kibarca tebrik etti. Slava başını iki yana salladı.

"Reichmann yazdı onu," dedi. "Tahmin etmediniz mi?"

"Hayır."

"Elimden geldiği kadar bilgi toplamamı için Yunanistan'a gönderildim. Bazen bilgi toplarım ben. İnsanları bir araya getiririm. Ayarlamalar yaparım. Arada bir *Spiegel* için ve arka planda da öbür gazeteler için çalışırım. Reichmann makalede benim adımı istedi. Ya da kendisininkini istemedi."

Slava inandırmaya istekli görünerek masanın üzerinden eğildi. Konuşurken elleri oynuyordu. Kendisinden hoşlanmamı istiyor, diye düşündü Sol. Ama burada bulunmasının nedeni bu değil.

"Dağlarda umduğum kadar içerlere ulaşamadım," dedi Slava. "Rehberlerim beni Karpenisi'den öteye götürmeyi reddettiler. Orayı biliyor musunuz?"

"Yalnızca adını duydum."

"Önemi yok. Orada tutuklandım, tıpkı Feuerstein gibi. Gerisi basitti."

"Tercüman, sonra da Naupaktos'taki doktor."

"Doktor konuşmak istemedi. Onunla açık konuştum, niçin orada olduğumu ve ne yaptığımı söyledim. Baştan, bütün söyledikleri hastası Feuerstein'ın sanrılara kapılmış olduğu, kısmen iyileştiği ve sonra da taburcu edildiğiydi. Ama sizin adınıza değindiğimde tuhaf bir tepki gösterdi. O tarihlerde sizinle temas kurmaya çalıştığını, daha sonra size mektup yazdığını, ama hiç yanıt alamadığını söyledi."

"Mektup mu yazmış? Ama nasıl?"

"Bana adresi verdi," dedi Slava çantasına uzanıp içinden hırpalanmış bir defter çıkararak. Defterin sayfalarını karıştırdı. "Masarykgasse 10."

"Savaştan önce, ailemin ev adresi."

"Anlıyorum," dedi Slava. "Doktor 'Memel'in bir takma ad olup olmadığını sordu. Hastane formunda Feuerstein bir akrabası olarak sizin adınızı vermiş. Ya da her kim bu formu onun için doldurmuşsa. Doktor bunu bana göstermeyi reddetti. Ama 'Yakınlık Derecesi'nin yanına, Feuerstein 'Erkek Kardeş' diye yazmış. Sizin kardeşiniz yok mu?"

"Hayır," dedi Sol. "Ya kadın? Onun eşi olan ya da olmayan kadın?"

"Reichmann onu da yazıya katmam için diretti, ama bence doktor onu uydurdu. Atina'ya giden bir ambulansa ilişkin hiçbir kayıt yoktu, yalnızca doktorun sözleri vardı, zaten hastane de onu orada istemiyordu. Oradan nasıl ayrıldığını ya da nereye gittiğini bilmiyorum."

"Belli ki Tel Aviv'e," dedi Sol. "Yazıya dökecek notları vardı. Yayımlayacağı bir baskı vardı."

Karşılıklı sessiz kaldılar.

"Benim aklım karışmıştı, anlıyorsunuz ya," diye konuşmasını sürdürdü Slava, sessizlik tuhaf bir hal alınca. "Çünkü Feuerstein'ın sizi bir biçimde tanıdığı belliydi. Sanrıları konusunda doktorun söyledikleriyle de bağdaşıyordu. Ama siz kendinizi hiç savunmadınız. Eğer sizin ve Jakob Feuerstein'ın arasında bir geçmiş vardıysa, niçin bunu hiçbir zaman açıklamadınız? Onun yapıtınızla ilgili bu saçmalıkları niye yazdığını açıklardı bu. Ben bunu hiç anlamadım."

"Bu bir söyleşi değil."

"Monsieur Memel, lütfen bana inanın. Ben öğrendiklerimi aktarmak için buradayım. Yalnızca bunun için."

"Jakob Feuerstein'ın on yıl öncesinden adresimi anımsaması, bir hastane formuna adımı yazmış olması, kendisini benim kardeşim olarak tanıtması, bunlar hiçbir şey kanıtlamaz. Değindiğiniz sanrılardan daha fazla bir ağırlık taşımıyor bunlar."

"Bu konuları ortaya dökerek sizi gücendirdiysem, lütfen bağışlayın beni. Bunların hiçbirinden bir gizem yaratma niyeti taşımıyorum. Jakob Feuerstein'ın sanrılarının odağında sizin yer almanız doğal."

"Doğal mı? Var olmayan kardeşimin var olmayan fantezisine tam olarak nasıl uyuyorum, Monsieur Mihailovic?" Sözcükler ağzından yumuşatamayacağı kadar çabuk dökülmüştü. Slavko Mihailovic başını eğdi.

"Doktora bakılırsa, Feuerstein sizin izinizi sürdüğünü sanıyormuş. Savaş sırasında sizi dağlarda kaybettiğinden söz etmiş. Sizi bulmak için Yunanistan'a gitmiş."

Ayrılırlarken, Mihailovic elinde olmadan gücendirmişse diye Sol'dan özür diledi. Sol gücenmediği yolunda ona güvence verdi. Mihailovic onun eline bir kart sıkıştırdı. Adres Trieste'deydi.

"Orada yaşamıyorum, ama mektuplarım düzenli ola-

rak oraya iletiliyor," diye açıkladı. "Çoğu zaman Paris'teyim. Çoğu zaman birçok yerdeyim. Eğer hizmetlerime gereksinim duyarsanız, Herr Memel, benimle oradan temas kurabilirsiniz. Ben işler ayarlarım. İsteyenleri bir araya getiririm. Çalışabildiğim alanlarda çalışırım. Anlıyorsunuzdur, eminim."

Sol kibarca dinledi. Ne yapması gerektiğini anlamıştı ve şimdi yalnızca bulunacağı eylemi düşünüyordu. Basit bir meseleydi bu. Iki adam el sıkıştılar. Öğleden sonra saat daha dört olmamıştı, ama gökyüzü kararmaya başlamıştı bile. Breteuil Caddesi'nden bir taksi buldu ve Gare d'Orsay'in arkasında trafik kilitlenince kendi kendine hafifçe sövdü. Araba adım adım ilerliyordu. Place de la Concorde'da sinir bozucu bir karmaşa vardı, taksi duruyor, kalkıyor, bir santim ilerliyor, sonra yine fren yapıyordu. Sol parmaklarını dudaklarına dayadı ve koltuğunda öne doğru eğildi. Kuzey ve güney yönlerinden gelen insan sürüleri birbirlerine karışarak itişip kakıştıklarında, araba kornaları her zamanki gibi çalmaya başlıyordu. İsteksiz sürücü, kavşağı geçer geçmez Sol'un zoruyla arka sokaklara daldı, ama bunlarda da durum aynıydı. Banque de France'ın çevresinde trafik kilitlendi ve beş dakika süreyle durdular, Sol'un sabırsızlığıyla sürücünün yolcusuna duyduğu öfke aynı hızla artıyordu. Ama Sol'un bu yoldan en son gidişi neredeyse üç yıl önceydi. Sabırsızlığı anlamsızdı ve Rue du Louvre yalnızca iki sokak ötedeydi.

Sol taksi ücretini ödedi ve Rue du Bouloi boyunca yürümeye başladı, sonra karşı kaldırıma geçti ve mesai bitimi sokağa dökülen kalabalığı yararak Hotel des Postes'un basamaklarını tırmandı. Post restant mektup bölümü birinci katta, bir duvarına yerleştirilmiş bir açıklıktan içeriye bakılan, penceresiz bir odaydı. Buraya son

gelişinden bu yana hiçbir şey değişmemişti. Sol kuyruğun gerisinde yerini aldı. Kendisine sıra gelince, kepli bir görevli ona uzattığı kimlik kartını dikkatle inceledi. Evet, diye düşündü Sol, şairin ta kendisi. Görevli başını kaldırıp baktı, sert bir tavırla kafasını salladı, sonra binanın derinliklerinde gözden kayboldu. Sol içeriye bakınca, yerden tavana dek üst üste sıralanmış uzun raflar gördü, üzerlerinde mektup desteleri, ufak paketler, belki alınmayı bekleyen, belki de Hotel des Postes'un sınıflandırma sistemine ait kâğıtlar ve kartlar gördü. Arkasındaki kadınlar ve erkekler, biraz önce kendisinin yaptığı gibi, ses çıkarmadan duruyorlardı. Görevli gideli uzun zaman geçmişti.

Rilke değil. Klopstock değil. Trakl değil.

Yıkıntıların üzerinde, sık ormanla kaplı tepeler yükseliyordu. Oraya çıkmalarına izin verilmiyordu. Aşağıda, vadinin zemini genişliyordu. Çalıştıkları yer burasıydı. İçinden geçen ırmak kıvrılarak, çakıl taşlı ve geniş bir yatakta birçok kanal oyarak akıyordu. Naupaktos – Meolóngion yolu en sığ noktasında taş kemerler üzerinde yükselen bir köprüyle onun üzerinden geçiyordu. Her iki kıyıda, kırmızımsı-kahverengi toprağın üzerinde yer yer ince ot kümeleri görülüyor, arazi vadinin kenarlarına yaklaştıkça yükseliyor, buralarda doğudaki Varassova'nın ve batıdaki Zygos Dağı'nın burnunun gölgesi altında zeytin koruları görülüyordu. Irmak kıyıya yaklaşırken genişliyor, sonra bir sürü kanal ve set karmaşasını aşarak körfeze dökülüyordu. Ağzında yer alan kıvrımlı bir kara parçası, batı yönünde kamışlarla çevrili bir denizkulağını kuşatıyordu. Orada bataklıklar, tuz yastıkları ve ırmağın yaladığı, oluşup kaybolan çamurlu kum-

sallar vardı, Euinos, Euenos, yahut Phidharis, ya da bir zamanlar, çok eskiden, Lykormas deniyordu buraya.

Oysa köprü onların iki sınırından aşağıda kalanıydı. Dolaşmalarına izin verilen arazi parçası vadinin iki kenarı arasında ve köprüden başlayarak yukarıdaki yıkıntılara kadar uzanıyordu. Bu alanın içinde Kurtaga Çalışma Kampı vardı.

Başlar ve omuzlar yerdeki çukurların içinden yükseliyor, sonra yine kayboluyordu. Her gün yoklamada kendilerine anımsatıldığı üzere, burada yetmiş beş adam çalışıyordu. Berikiler, on beş ya da on altısı, kendilerini gözlüyorlardı. Tüfeklerine yaslanarak tembel tembel bakınıyorlar, arada bir keplerini çıkararak kaşlarını siliyorlardı. Bazen nöbetçilerden biri kendi yakınında kazmakta olan adamlara bağırıyor, bazen de bağırma âdeti baştan başa bütün sıraya uygulanıyordu. Kazmakta olan adamlar buna hiç aldırış etmiyorlardı. Bağırma yalnızca nöbetçilere özgüydü, onların içlerinde taşıdıkları bir şeydi, çünkü sayıları daha az ve tüfekleri eskiydi. Çoğu, doğu yönünde, Varassova'nın arkasından dönerek gidilen, bir günlük yürüyüş uzaklığındaki Naupaktos'tandı. Kurtaga Kampı'ndakiler Mesolóngion ve Aitolikon'lu karaborsacılar, grev kırıcıları, küçük hırsızlar, partizan sempatizanı olmalarından kuşkulanılan kimselerin akrabalarıydı.

Adamlar, Zygos'un burnunun arkasında kalan ve nöbetçilerinin konakladıkları ufak bir çiftlik evinden görülebilen dört ahşap kulübede kalıyorlardı. Bir dikenli tel örgü kulübeleri çevreliyor ve Kurtaga Çalışma Kampı'nın iç sınırını çiziyordu. Karanlık saatlerde sırayla ikişer nöbetçi bu sınır boyunca yürümekle görevliydiler. Tutsaklar buraya getirildikleri pazartesi günlerinden, kıyı yolu boyunca yürütülerek, Mesolóngion'un eteklerinden

geçirilip, dikenli tel örgünün daha korkunç, kulübelerin daha uzun ve kalabalık ve dışkı kokusunun daha yoğun olduğu çok daha büyük bir kampa götürüldükleri cuma gününe dek bu kulübelerde kalıyorlardı. Orada, ana kapının dışında kadınlı erkekli gruplar çoğu zaman karanlık bastırdıktan sonra onların gelmelerini bekliyorlar ve koşa koşa gelip eşlerinin, babalarının, yahut kardeşlerinin ellerine küçük yiyecek paketleri tutuşturuyorlar, bazen bir iki laf ediyorlar, sonra tutsaklar içeriye yürütülürken nöbetçiler onları geriye itiyordu.

Mesolóngion kampı terk edilmiş bir manastırın çevresinde kurulmuştu. Çan kulesinin tepesine takılı uyduruk bir bayrak direğinden sarkan gamalı haç, çocuklar sırf oyun amacıyla onu oraya takmışlar gibi bir izlenim veriyordu. Sol sorguya çekilmesinden üç gün sonra buraya getirilmişti. Bir Alman subayı el yazısıyla yazılmış birkaç formu okurken, sonra kafasını kaldırıp merakla bakarken, kendisi hazır olda beklemişti.

"Yoldaşının yanına gitmeyeceksin," demişti. "Şansın varmış. Ama çalışacaksın."

Sol başını sallamıştı. "Yoldaşı," Ksanthos olmalıydı.

Kendisi gibi tutuklu olan iki Yunanlıyla birlikte dışarı çıkarılmış, önce ranzasını göstermişler, sonra kişisel olmayan, sistemli bir biçimde giysilerini elden geçirmişlerdi. Bir şey bulamayınca da, bırakıp gitmişlerdi. Kampın öbür sakinleri çizmelerini yere vurarak ve giysilerindeki tozu silkerek günbatımında geri dönmüşlerdi. Sol'a hiç bakmadan yanından geçip kendilerini ranzalarına atmışlardı. Sol çevresini saran soluk alma ve verme sesleri arasında uykuya dalmıştı. Derken, gece yarısı bir saatte omzuna dokunan bir el onu uyandırmıştı. Birisi arkasında yere çömelmiş, hızlı ama epeyce yanlış bir şiveyle konuştuğu bir İngilizceyle ona bir şey söylüyordu.

"Bu dili konuşuyor musun?"

"Evet."

"Yarın bir çalışma grubuna koyulacaksın. Burada korunamazsın."

"Korunmak mı? Neden?"

"Geraksos'un burada düşmanları var. Ondan, yahut Thyella'dan, ya da Ksanthos'tan söz etme. Nerede olduğunu hiç söyleme."

"Ksanthos mu?"

Kısa bir sessizlik oldu, Sol adamın sıvışıp gideceğinden korkarak arkasına döndü ve karşısında ufak tefek, zeki yüzlü, gözlüklü bir adam buldu.

"O Yukarı Tesis'te siyasi tutuklularla birlikte. Onu unut. Artık ona yardım edilemez. Tehlikede olduğuna inanırsan beni bul. 'Miguel' adında bir adamla ilgili bir şey bildiğini söyle. Yalnızca bu kadar. Bu haber çabucak bana ulaşır."

Ertesi sabah, "Miguel"in dediği gibi, bir Yunanlı subay onun adını okudu ve onu bir çalışma grubuna koydu. Öteki adamlar yüzündeki kesiklere ve berelere baktılar. Sol onların merak dolu bakışlarını görmezlikten geldi.

İlk aylarda kovalar dolusu taş taşıdı. Denizkulağının başından üç dört kilometre uzaktaki bir sırtın çukur yerine doğru uzun bir yokuşu tırmanarak uzanan, henüz taşları döşenmemiş bir yolun bir kenarına taşlar yığılıydı. Tutsaklar ekipler halinde taşları yığıldıkları yerden yola taşıyor, öbür tutsak ekipleri de bunları yola diziyorlardı. Bir gün yanlarında ölçüm aletleriyle bir Alman mühendis ekibi geldi. Ustabaşıyla öfkeli bir tartışmadan sonra iş birdenbire son buldu. Bundan sonra Sol'un çalışma grubuna, taş taşımaktan daha zor olan çalı sökme işi verildi. Yamru yumru çalılar su bulmak için toprağın de-

rinlerine kadar kök salmışlardı ve dikenli yermeşesinin odun gibi saplarını kırıp koparmak için onları eğip bükerken elleri kesiliyordu. Koparılıp söküldükleri hızda yeniden büyüyorlardı. Nöbetçileri bu işin boşunalığını anlamış olacaklardı ki, gözcülük ettikleri adamları daha çok çalışmaya zorlamak yerine, gruplar halinde bir arada durup sigaralarını birbirleriyle paylaşıyorlardı. Ilımlı geçen kış mevsimi süresince çalıştılar. Arkasından, kıyı boyunca yürütülerek Kurtaga Vadisi'nde direkler ve beyaz iplerle işaretlenmiş bir alana götürüldüler. Orada kendilerine hendek kazmaları söylendi.

Eisinger değil, diye düşündü. Kittner de değil. Yağlı duman sütunları temizlenmişti ve ötedeki manzara duru ve parlaktı, sanki kendisine ait bir anı gibi.

Güney yönünde birkaç kilometre uzaklıkta, körfezden esen ılık rüzgârlar bazen yağmur getiriyordu. Hendekler suyla doldu. Geceleri, rüzgâr dindiğinde, vadiye soğuk hava doluyor, adamlar ürperip soğuk algınlığına yakalanıyorlardı. Nisan ayı kuru havanın ardından meridyen fırtınalarını getirdi, her sabah dağların üzerinde yığılan bulutlar ya öğle zamanı dağılıyor ya da tepede çakan şimşeklerle sel gibi sağanaklarla yere iniyordu. Adamlar küreklerini incecik toprak katmanından kile saplıyor, eski kökleri yolup taşları eşeliyorlardı. Sol'un Yunanlı çalışma arkadaşları, değiştirilemeyecek ya da önlem alınamayacak olan havanın farkında değillermiş gibi davranıyorlardı.

Birlikte çalıştığı adamları pek anlamıyor, onlar da kendisine anlamayan ve tedbirli bakışlarla bakıyorlardı. Tekrar tekrar işitme yoluyla belleğine yerleşen birtakım sözcükler ve sözler bir türlü bir anlam oluşturmuyordu. Tartışmaları ve gevezelikleri yalnızca bir gürültüydü. Küreğini toprağa saplıyor, geriye bir adım atıp ağır-

lığını küreğin sapına veriyor, ucunu kaldırıyor ve içindekileri yere boşaltıyordu. Onun ve çalışma grubundaki her bir adamın çalışma ritmi buydu. Oysa zihninde açılıp görüntülenen dizeler kendisine aitti, ezgileri kendisine aitti. Bunlar bir zamanlar, çok eskiden, buraya aittiler, yine ait olabilirlerdi. Ama bunları canlandıracak olanlar iki yanında uğraşıp didinen adamlar değildi. Hep kendi kendine, gündoğumundan batımına dek mırıldandığı sözcükler arasında bu adamların adları geçmiyordu.

Adamlar bir metre altmış santim derinliğinde ve bunun yarısı kadar genişlikte hendekler kazıyorlardı. Nöbetçilerden birinin elinde bu ölçüleri taşıyan bir sopa vardı, sopayı önce hendeğin içine tutuyor, sonra tepesine yatırıp genişliğini ölçüyordu. Yaz geldiğinde, Sol fark etti ki, nöbetçi sopasını hendeğin en derin yerine tutup dibine kadar sokuyor, sonra da aşağıda küreğinin sapına yaslanarak bekleyen adama göz kırpıyor ama adam oralı olmuyordu. Hendekler kıyıdan gelecek bir saldırıya karşı bir savunma hattı oluşturmak amacıyla kazılıyordu. Ama burada savunulacak bir şey yok ki, diye birbirlerine homurdanıyorlardı adamlar, çıplak tahtadan ranzalı, sineklerin üşüştüğü kulübelerinin dışında otururlarken. Bir çiftlik evi ve yıkıntılardan başka hiçbir şey yoktu. Konuşmalarından en azından Sol'un çıkardığı anlam buydu. Ağızlarından çıkan sözleri izlemeye çalışıyordu. Bunlar öyle sıradan yıkıntılar değil, diye söze karıştı bir adam. Sonra başka biri öyküyü anlatmaya koyuldu, ama daha arı, daha seçkin bir Yunancayla, çünkü burada, Kalydon Vadisi'nde geçen eski bir öyküydü bu. Birisi onun sözünü kesmeye kalkıştı, ama adam buna karşın öyküyü sürdürdü, bunun üzerine Sol dinlemeye başladı ve yer yer anladığı bölümlerin bir zamanlar bildiği, belki de okumuş olduğu bir öykünün parçaları olduğu-

nu fark etti. Eski öykü taze mürekkep kokan sayfasından soyunarak, onun beklenti dolu belleğinin karşı sayfasında yabancı karakterler bıraktı.

Yaz ayları birbirini izledi ve yukarıda dolaşan güneş ter içinde toprağı küreyen adamların tepesine bindi. Hendek, Varassova ve Zygos'a doğru kollarını uzatmasına karşın, onların kuytu gölgeliklerine ulaşamadı. Yüksekteki ormanlık, buram buram sıcaklıkta serinliği çağrıştıran bir çizgi halinde görünüyordu. Körfezin suları parıldayan bir zırha bürünmüştü. Batı yönünde, bulutsuz mavi gökyüzünden tek sıra geçen sevkıyat uçakları göründü. Sabah boyunca uğuldayıp vızıldıyorlardı, sonraları, haftalar birbirini izledikten sonra, uçakların oluşturduğu çizgi uzadı ve bazen havanın bile tutuşacak gibi olduğu öğleden sonra saatlerine kadar sürdü. Aşağıdaki köprüden hiç durmaksızın ve yavaşlamaksızın yol alan askeri kamyon konvoylarının uğultusu geliyordu. Orman, gölgelik, Kalydon'un yıkıntıları, su, bunların çevresinde yükselen yamaçlar: Bunlar Sol'a yasaklanan yerlerdi. Bunların ufkunun ötesinde, Thyella'nın kaybolup gittiği karanlık vardı.

Nöbetçiler daha çok içmeye başladılar. Kahkahaları, sık sık tartıştıkları, hatta ağız dalaşı yaptıklarında öfkeli bağırışları kulübelerdeki adamların kulaklarına kadar geliyordu. Bir gece bunlardan üçü Sol'un uyuduğu kulübenin eşiğinde belirdi, anlaşılmaz şeyler bağırdılar, sonra sendeleyerek yine çıkıp gittiler. Bunlar daha yaşlı olanlardı, herkesin bildiği gibi, hiçbir zaman savunulmayacak olan bir savunma hattında görevlendirilebilecek adamlardı. Sol öbür tutsakların fısıltılı tartışmalarının dışında tutuluyordu. Almanlar geri çekiliyorlardı. Müttefikler Epirus'a, ya da Selanik'e inmişlerdi, ya da çok yakında inmiş olacaklardı.

Derken, ağustos sonlarında, Mesolóngion dışındaki kampa götürüldüklerinde Alman komutanlarının gri üniformalarının yerini Yunanlı komutanların sivil giysilerinin ve kolçaklarının alınış olduğunu gördüler. Kampın sınırına kum torbaları yığılmıştı. Sol'un çalışma arkadaşları yeni nöbetçileri çekinerek süzdüler. Namluları kendilerine doğrultulmuş tüfeklerin arasından yürütülerek kalabalık kampa sokuldular.

Sol başını kaldırıp yamacın yukarısındaki, siyasi tutukluların kaldığı Yukarı Tesis'e baktı. Çift sıra örülü dikenli tellerin gerisinde hiçbir hareket yoktu. Nöbetçi kulelerinde şimdi Yunanlılar vardı. özelkitapgrubu

"Hazırlıklı ol."

Belinden dürtülürken, ayak bileklerine birisi çelme taktı. Yere kapaklandı. Ayağa fırladı, ama kendisine sataşan adam çoktan arkasındaki yığınlarca adamın arasında gözden kaybolmuştu. Yakındakilerin yüzlerini tararken Miguel'in ne diye mesajını böylesine anlaşılmaz bir biçimde iletmek isteyeceğini merak etti. Sol onun sesini tanımıştı.

Bunu izleyen haftalarda, adamı aramasına karşın, gözü ona hiç ilişmedi. Kamp söylentilerle çalkalanıp duruyordu. Manastır binasında hâlâ Alman birliklerinden kurulu bir garnizon bulunuyordu. Ana kampı Güvenlik Taburu koruyordu. Tozlu yoldan uygun adım yürütülerek kampa getirilenlerin sayısı arttıkça karargâh daha da kalabalık oldu. Üst üste birkaç gece, tutsaklar uzaklardan gelen atış seslerini duydular. Bütün bir gün ve gece geç saatlere dek hiç su yoktu. Tellerin orada bir adam vuruldu.

Sıcak arttı. Adamlar ya Zygos'un tepelerine ya da aşağıdaki denizkulağının özlem yaratan sularına bakarak amaçsızca dolaşıyorlardı. Kıyı çizgisini izleyen yol boyunca konvoylar halinde gri kamyonlar gidiyordu. Şim-

di tel örgülü alanın içinde nöbetçi grupları devriye geziyordu. Kışlalardan birinin damına çıkmış bir adam bağırmaya başladı ve oraya toplanan kalabalık bir insan grubu onu alkışladı. Yukarı Tesis'in gözetleme kulelerindeki adamlar makineli tüfekleriyle havaya ateş açtılar. Derken, bir sabah, Sol öfkeyle bağıranların seslerine uyandı. Adamlar kuzeydeki çite doğru koşuşuyorlardı. Orada çoktan bir kalabalık toplanmıştı ve telin öbür yanında ellerinde tüfekleriyle karşılarına dikilmiş Güvenlik Taburu askerlerine bağırıp çağırıyorlardı. Yunanlılardan ve Almanlardan oluşan karma bir birliğin gözetiminde Yukarı Tesis'ten birtakım adamlar getiriliyordu, getirilenlerden çoğunun güçlükle ve birisine dayanarak yürümesine karşın, Almanlar ellerindeki makineli tüfekleri onlara doğrultmuşlardı. Kalabalığın içinde sıkışan Sol, boynunu uzatarak aradığı kişiyi bulmak için birer birer hepsinin yüzünü taradı. Tutsaklar geçerken kalabalık daha da yüksek sesle bağırmaya başladı. Sol'un yanında duran bir adam selam durdu. Yamacın aşağısında bir kamyon bekliyordu ve tutsaklar buna ulaştıklarında, artık kamptaki adamların hemen hemen hepsinin katılmasıyla artmış olan kalabalık birden sustu. Tutsaklar kamyonun arkasına bindirildi. O zaman Sol aradığı adamı buldu.

Ksanthos'un sol kolu cansız bir biçimde sarkıyordu ve üzerinde, Sol'un gölün oradaki kampta, onu gözleri bağlı ve yaralı olarak en son gördüğünde giydiği asker kıyafeti vardı. Partizanı kamyonun içine çektiler. Alman birlikleri tutsaklarıyla birlikte oradan ayrıldı ve o gün öğleden sonra Sol, Yukarı Tesis'teki gözetleme kulelerinde makineli tüfeklerin namlularının aşağı çevrildiğini gördü. Takatinin tükendiğini duyumsadı ve kışlaya dönerek huzursuz bir uykuya daldı.

Kendini tırmanırken gördüğü düş ilk o gece başladı. Kaya buzların altında çürümüştü ve ayaklarının altında ufalanıyordu. Parçalar dağın yamacına çarparak aşağıya yuvarlanıyor, ufak çapta taş ve kaya parçası çığları oluşturuyordu. Aşağılardan, vadinin dibine çarpan taşların uğultusu geliyordu, orada çevrelerine yağan moloz-lardan korkup sinen ufacık karaltılar vardı. Nasıl olup da onları görebildiğini merak etti. Ne denli dikkat ederek ilerlese de, aşağıya ölümcül bir çığ yuvarlaımamak elinden gelmiyordu. Ama ilerlemek zorundaydı. Yolları birbirlerine düğümlenmişti.

Tüfek sesleriyle uyandı. Yerdeki tahta döşemede birisinin ayak sesleri duyuldu. Kışlanın kapısı açılıp yeniden çarpılarak kapatıldı. Gece olmuştu. Bacakları titreyerek ve başı zonklayarak kalktı.

Hazırlıklı ol.

Dışarda, adamlar gruplar halinde koşuyorlardı. Bazıları kışlanın gerisinde çömelmişlerdi. Sol'un burnuna duman kokusu geldi. Yamacın aşağılarındaki bir kışla yanıyordu. Sol bakarken, çatısı bükülüp kopunca alevler bir dil gibi gökyüzüne doğru savruldu. Bütün kamp alevlerin ışığına boğuldu. Sonra, yamacın yukarılarındaki bir yerden yine yaylım ateşi duyuldu. Aşağıdaki bir ağır makineli tüfekten buna yanıt geldi. Adamlar birbirlerine bağırıyorlardı. Ne Güvenlik Taburu birlikleri, ne de onlara saldıranlar ortalıkta görünmüyordu, yalnızca silah sesleri ve alevlerin ötesinde bir yerden buna karşılık veren atış sesleri işitiliyordu.

Sol, binaları siper alarak kampın içinde koşmaya başladı. Çömelmiş adamlar ona baktılar. Yaylım ateşi bir başlayıp bir durarak sürüyordu.

Kampın güney yanında, yarım düzine kadar adam çitin beton direklerini sökmeye uğraşıyordu. Yanlarına ya-

ğan tabanca mermileri yüzünden kendilerini yere atıyorlardı. Yazgıları kızıl alevlerin ve sönük ay ışığının ulaşamadığı bir yerde kesinleşecek olan savaşçılar ortalıkta görünmüyorlardı. Yerden sökülmüş çit direkleri uçlarından kopmamış tele bağlı olduklarından, hâlâ ayakta kalan direklerin arasında eğilmiş duruyorlardı. Sol'un çevresinde insan biçimli karaltılar dolaşıyordu. Göz ucuyla bir parıltı gördü, yangını yansıtan iki kırmızı nokta. Bunların kaynağını bulduğunda, Miguel'in gözlüklü yüzü yine öbür tarafa dönmüştü. Sondaki kışlanın yanında çömelmiş, yarım düzine kadar adama parmağıyla yamacı işaret ediyordu. Çoğu başlarını salladı ve grup yamacı tırmanmaya koyuldu. Sol onları izledi.

Kampın ucundaki dikenli teller kesilmişti. Miguel yine bir işaret yaptı ve adamlar ikiye ayrıldılar. Miguel tek başına, kapıları açık duran Yukarı Tesis'e yöneldi. Tuğla binalardan ilkine ulaşınca çabucak dönüp eliyle kendisini kimsenin görmediğini sanan Sol'a gelmesini işaret etti, Sol birkaç adım koştuktan sonra yerdeki tümsekler yüzünden tökezlenip yere düştü. Ayağa kalktığında Miguel köşeyi dönüp gözden kaybolmuştu. Sol usulca ilerledi. Çarpışma yamacın daha da aşağısına kaymış gibiydi. Adam duvara sokulmuş bir karaltı halinde orada duruyordu.

"Nerede o?" diye sordu Miguel.

Sol durakladı. "Kim?"

Miguel hiçbir şey demedi. Ceketini yoklayarak konumunu değiştirdi.

"Kim?" diye yineledi Sol. "Ne demek istiyorsun?"

Miguel onun göğsüne bir tabanca dayadı. Arkasından, Sol daha ağzını açamadan, Miguel'in karaltısı ona dolanan, sonra sanki ıslak kilden çekilip çıkarılan bir çizme gibi bir ses çıkararak ondan uzaklaşan daha büyük

başka bir karaltının içinde kayboldu. Karaltı geri çekildi. Miguel bir an hiç kımıldamadı, sonra yüzünü duvara dönüp yavaş yavaş kayarak yere yığıldı.

Sol gerilemeye başladı, ama Miguel'e saldıran kişi onu umursamadı, kurbanının üzerine eğilip ceketini yokladı. Sonra şaşırtıcı bir hızla fırladı. Sol geriye doğru sendeledi. Neden koşamıyordu? Sanki bacaklarının takati toprağa akıp bitmişti.

Gölgeden tanıdık, soğukkanlı bir yüz belirdi. Adam Sol'a baktı, sonra terk edilmiş tesise bakınıp içi rahat ederek başını salladı.

"Al," dedi Amerika Amca, ona Miguel'in tabancasını verirken. Tetiği çeker gibi yaptı. "Poff!"

Yamaçtan aşağıya inerlerken Sol ürpermeye başladı. Bir noktada durdular ve Amerika Amca hafifçe ıslık çaldı. Ses çıkarmadan beklediler. Sonra üç *andarte* göründü. Amerika Amca bıçağını çıkardı ve Sol'un tabancasını onlara göstermesini istedi, arkasından beşi birlikte yamaçtan inmeyi sürdürdüler. Aşağılarından ve arkalarından, ama uzaktan gelen makineli tüfek seslerini duyuyorlardı.

Kıyıda, denizkulağının ucuna yakın bir yerde, yirmi ya da otuz kadar *andarte* toplanmıştı. Sol'un burnuna bir yanık kokusu geldi. Oturup dizlerini göğsüne çekti. Arkasında, ikinci bir partizan grubu yekpare kireçtaşından oyulmuş gibi duran bir kanyonun girişine bir tabya kurmaya koyulmuşlardı. Ay ışığı daha parlaktı, ya da beyaz taştan yansıyınca öyle görünüyordu. Sol kendi kendine sordu: "Burada ne olacak?" Bir motor sesi ve hafif bir tezahürat duyuldu. Kalabalığın arasından Amerika Amca belirdi ve ona doğru yürüdü.

"Nereye?" diye sordu Sol, parmağıyla önce kanyonu, sonra denizkulağını göstererek. Üşüyordu, oysa ter için-

deydi. Soğuk dağlar anlamına geliyordu, teri ise Kalydon. Geride kalmıştı.

Amerika Amca dostça başını salladı. "Biz Eberhardt bulmak," dedi ve dönüp birisine el salladı. Adamlar kenara çekildiler ve ön camı paramparça küçük bir kamyon yavaş yavaş ilerledi. Amerika Amca'nın ısrarı üzerine Sol ayağa kalktı ve ikisi birlikte aracın arkasında toplanmış olan kalabalık partizan grubunu yarıp geçmeye çalıştılar.

Sol bir çatırtı ve bu kez daha yüksek sesli bir tezahürat duydu. Yolun biraz aşağısında, bir kamyon devrilip yan yatmıştı. Partizanlar onu iterek yoldan çıkarmaya çalışıyorlardı. Aracın arkası havaya uçmuş, kömürleşmiş parçacıklar yere saçılmıştı. Yanık kokusu buradan geliyordu. Daha ufak, belki de bir zamanlar bir araba olan bir enkazın çevresinde başka bir partizan grubu toplanmıştı. Düşen top mermilerinin ve patlayan mayınların bir krater gibi oyduğu bu alanda, yerler daha tanımlanamaz başka dökün tülerle doluydu. Yolun kenarında bir sıra ceset diziliydi.

Geraksos cesetlerin başında duruyordu. İki eliyle birden tuttuğu tüfeğinin burnunu onlara doğrultmuştu. Amerika Amca'nın kendisine yaklaşması üzerine başını kaldırıp baktı ve Sol onun kendisine kayan mavi gözlerinde pişmanlık okunduğunu düşündü. Oysa ay ışığı sönüktü ve onun gözlerinin maviliğini de daha eskiden anımsıyor olmalıydı. Yabandomuzu burada ölmüyor, diye düşündü Sol. Burada değil ve henüz değil. Thyella neredeydi?

Geraksos ile Amerika Amca alçak sesle konuştular. Sol ölülere baktı. Üzerlerinde gri savaş üniformaları ya da Güvenlik Taburu'nun sivil giysileri ve kollarında kolçakları vardı. Öbürlerinden ayrı duran bir cesedin başına

birkaç *andarte* toplanmıştı. Adamlar yaklaşıyor, mırıldanan yoldaşlarının aralarından geçiyor, sonra cesede bakıyorlardı. Sol sırasını beklerken, partizanlardan ikisinin aralarında doğruladıkları adı duydu. Thyella mı? Thyella. Önünde duran partizan geri çekildi ve Sol, kırk beş yaşını aşkın, saçları seyrekleşmiş, tam üniformalı, uzun boylu bir adamın cesedine baktı. Kılına bile dokunulmamıştı. Yalnızca başındaki kep yoktu. Sol'un omzuna bir el dokundu. Amerika Amca yanı başında belirdi. O da ölüye baktı, sonra parmağıyla kendi boğazını keser gibi yapıp sırıttı.

"Thyella," dedi Amerika Amca. Cesedi işaret etti: "Eberhardt."

Sol ölünün yüzüne bakıp başını iki yana salladı. "Bu Eberhardt değil."

Gündoğumu öncesi ışıkta göl bir arduvaz katmanı gibi görünüyordu. Kamyon tekinsiz kanyondan sonra daldığı ormanlık alandan çıkıp kıyıya yakın uzanan bir yola girmek için kısa bir yokuşu tırmandı. Kıyının ve arkadaki dağların kıvrımlarıyla zıt olan düz bir çizgi oluşturan bir dizi yapısıyla kamp göründü. İnsan yüklü kamyon yaklaştığında, dağların en yüksek doruklarına ilk güneş ışıkları vurmuştu.

Sol, çevresinde yaralılarla, kamyonun arka kapağına dayanmış oturuyordu. Kanyonun girişinde hepsi birden kaldırılıp kamyona bindirilmişlerdi. Kamyonun bozuk yoldan ağır ağır ilerlerken uğradığı sarsıntılar yüzünden alçak sesli iniltiler duyulmuştu. Partizanların bulunduğu kontrol noktalarından geçtiler. Her duruşlarında sürücü ileriye doğru seslenmiş, yanıt almış ve geçerlerken kendilerine el sallanmıştı. Yolcu koltuğunda kafası neredeyse tamamıyla sargılarla kaplı bir adam oturuyor-

du. Amerika Amca sürücünün solunda, ayakta gidiyordu. Sol, yaklaştıkça belirmeye başlayan yapılara bakıyordu. Yan yana kışlalar, sonra açık alan ve ortasında şimdi hiçbir bayrağın dalgalanmadığı bayrak direği, ilerde de üzerinden bir radyo anteninin yükseldiği büyük kulübe. Anten direğini de, bulunduğu yerden görünmeyen hücre blokunu da göremedi. Ağır tabancayı sımsıkı kavradı. Ürperınesi geçmiş gibiydi.

Muhaberat kulübesinin önünde durduklarında, adamlar kamyona doğru koşuşup yaralıları taşımaya başladılar. Amerika Amca kamyondan indi ve ikisi birlikte içeriye girdiler.

Rengi solmuş asker kıyafeti giymiş olan bir adam büyük masanın üzerine yayılmış haritadan başını kaldırdı. Onun arkasında, birisi yere çömelmiş, arada parazitler ve hışırtılar çıkaran bir telsizi onarmaya uğraşıyordu. Öteki üç kişi de masanın çevresinde durmuş, telaşla konuşuyorlardı. Kumandan ikisine de bakarak başını salladı, sonra tartışmasını sürdürdü. Sol odanın uzak köşesinde durduğu yerden haritadaki konumlarını bulmaya çalıştı. Gözleriyle Mesolóngion denizkulağına kadarki kıyı şeridini izledi. Biraz önce geçtikleri kanyonu haritada bulduğu kanısına vardı. Gölün yeri açıkça belliydi ve kamp da onun doğu ucundaydı. Gözleri kuzeye, dağlara doğru kaydı, ama harita o bölgeyi kapsamıyordu. Haritanın orta bölümü boştu.

Bir saat geçti. Arada sırada gölün üzerindeki hava akımı uzaktan uzağa karşı kıyıdaki yaylım ateşinin sesini getiriyordu. Güneş yükseldi ve uzaktaki çatıların üzerinden yansıdı. Sonunda üç partizan, kararlaştırılan şey her ne ise, onayladıklarını mırıldanıp kumandanlarını selamlayarak çıkıp gittiler. Adam onlara baktı ve Amerika Amca konuşmaya başladı. Hemen ardından

subay, sanki kendisinden reddetmekten başka çaresinin olmadığı bir istemde bulunulmuşçasına, öfke içinde başını sallamaya başladı. Yanıt olarak bir iki söz haykırdı ve Amerika Amca sustu, öfkeli ya da düş kırıklığına uğramış gibi görünmüyordu. Buna karşılık, masanın üstündeki haritaya doğru eğildi ve avcunu tam ortasına bastı.

Kulübeden çıkarlarken, yanaşmış iki kamyondan daha çok sayıda yaralı indiriliyordu. Sabah boyunca yaya olarak, ya da yanaşıp yolcularını boşaltan, sonra yine yola koyulan hurda halindeki kamyonlarla başka yaralılar da geldi. Sol muharebat kulübesinin çevresinden dolanarak hücre blokuna doğru yürüdü. Duvarın tam ortasına örülen tuğlalarla yapılan yama kızıl bir leke gibi duruyordu. Çatı oluklu demir levhalarla kaplanarak onarılmıştı. Yapının göle bakan yanına doğru yürüyüp gölgede yere uzandı.

Gözlerini açtığında, birisi onu uyandırmak için tutmuş sarsıyordu. Gözlerine güneş geliyordu. Amerika Amca ile üç *andarte* tepesine dikilmişlerdi.

"Kadın nerede?" diye sordu bir an kafası karışarak.

"Biz gitmek," dedi Amerika Amca.

Arkasında, gözlerini dağlara dikmiş duran Geraksos vardı.

Konutların bulundukları yerlerin kararmış temellerinden belli olduğu köylerden geçtiler. Bazen, sanki bu yıkıntılarda insanlar yaşıyormuşçasına, masalar ve iskemleler duruyordu. Uzaktan, yüksek bir sırtın tepesine inşa edilmiş bir kilise, yalıtılmışlığı içinde amaçsız görünüyordu. Yaklaştıklarında, kilisenin çevresinde cemaatin üyelerinin evlerini gördüler. Taş üstünde taş kalma-

mıştı. Kırık mobilya ve çanak çömlek parçalarının sanki gökyüzünden yağmış gibi çevreye saçıldığı bir yamaçtan geçtiler. Bunların bir zamanlar bulundukları evlerden eser kalmamıştı. Evlerde oturanlar da sırra kadem basmıştı. Daha ötede, altı adam bir derenin hızla akmakta olduğu, kenarları dik bir çukura baktılar. Amerika Amca ağır tabancayı Sol'un elinden aldı, bir atış sesi duyuldu. Daha birçok şey Sol'un aklında iz bırakmamışken, niçin bunlar belleğine yerleşmişti? Ateşi düşmüştü ama güçsüzdü ve sersem gibiydi.

Dağlara çıktıkça hava seyreldi. Yollarında bir kesişme noktası olacaktı; biraz ileride bir yerde, ama vadinin girişinden önce. O noktada yolları Thyella ve Ksanthos'unkiyle kesişecekti. Yabandomuzu, kamışların büyüdüğü bir gölün çevresindeki bir bataklıkta kıstırılmıştı. İlk kargıyı Peleus fırlatmış, ama ıskalamıştı, sonra Atalante okunu fırlatmış ve hayvanı yaralamıştı. Ankeus onun ilk kurbanıydı. Onu öldürmek ise Meleagros'a düşmüştü. Oysa göl şimdi çok gerilerinde kalmıştı. Bunun yerine, bir yıldan fazla bir zaman önce Geraksos'un düşmanlarını taşıyan kamyonların yol olarak kullanabilecekleri kadar kurumuş olan ırmak yatağı vardı. Şimdi dibindeki taşların üzerinden sığ bir duru su akıntısı geçiyordu. Sol çömelip elini sokunca su aynı anda hem ılık, hem soğuk geldi ona. Avcıların toplanma yeri burası olmalı.

Köyün yıkıntıları arasında, bir zamanlar *kaphenion*'un çatısını taşıyan kömürleşmiş ağacın altında mola verdiler. Sol ürperiyordu ve düşünde birtakım adamların kendisinin ve yüzükoyun yatmış yoldaşlarının çevresinde dikkatle adım atarak, ayaklarını daracık yerlere sığdırarak dolandıklarını gördü: Kıvrılmış bir dirseğin ya da diz çukurunun ortasına, azıcık aralanmış ba-

cakların arasına. Bir topuk gelip çenesiyle göğüs kemiği arasına girdi, kalkıp kayboldu. Bunlar durmadan yinelenen hep aynı adımlardı.

Sabah olduğunda ürpermesi geçmiş, ama hastalık geçmemiş, kemiklerine bir ip gibi sımsıkı dolanmıştı. Nöbetlerin arası gitgide kısalıyordu. Amerika Amca alçak bir duvarın üzerinde oturuyordu. Sol'a başıyla işaret etti. Geraksos ile daha genç olan üç adam onun arkasında duruyorlardı. Sol ayağa kalktı. Karşısında anımsadığından daha eğri büğrü olan kaya yüzeyi yükseliyordu. Bacakları tutmuyordu.

Sol vadinin girişini anımsadı. Arazi yükselerek bir burun oluşturuyor, sonra alçalıyordu. Yaşlı adamla üç *andarte* yürüyüp gittiler ve gözden kayboldular. Sol ile Amerika Amca onların ardından vadinin başladığı noktaya gelip orada durdular.

Sol aşağıya baktı. Bundan sonra atacağı her adım dönerken ödeyemeyeceği borçlara mal olacaktı. Yaşlı adam indikleri yolun yarısındaki, kayaların yer yer dar tümsekler oluşturduğu ufalanmış toprakla kaplı dik yamaca kadar varmıştı. Elindeki tüfekle dengesini bularak bir tümsekten öbürüne sıçrıyordu. Gençler onun bastığı yerlere basarak ilerliyorlardı.

Amerika Amca eliyle karşılarındaki manzarayı işaret etti. Vadinin kenarlarındaki koyu boz renkli kaya çıkıntılarında, buz nedeniyle yarıklar oluşmuştu. Sol kendisini neyin beklediğini, düşeceği boşluğu düşündü. Artık duramazdı. Önlerinden giden dört adam, kara bir derenin kıvrılarak aktığı bir taş ve kaya parçası mezbelesindeki küçük karaltılardı. Bükülerek akan bir suyun binlerce yıl boyunca kayayı aşındırarak kendine açtığı bir yoldan başka ne anlamı vardı bu yerin? Sol Amerika Amca'nın boğazından çıkan, tanımadığı bir ses işitti. Yaş-

lı adam eliyle aşağıdaki güneşsiz, çıplak yeri işaret etti. Ardından inmeye başladılar.

Binanın içinde süslü ferforje trabzanlı merdivenler yükseliyordu. İnip çıkan insanlar yüzünden taşların aşındığı basamaklara bastıklarında topukları dışarda kalıyordu. Sol, basamakları ikişer ikişer çıkıp ortalara vardığında soluk almak için durdu. Son katın merdivenlerini de çıktığında, plastik bir iskemlede oturan genç bir kadın okuduğu cepkitabından başını kaldırıp baktı.

"Madame Lackner telefon etti," diye açıklamaya koyuldu Sol.

Daha sözünü bitiremeden, kadın ayağa kalkıp elini uzattı.

"Siz Solomon Memel'siniz, kuşkusuz. Benim adım Elenie, Madame Lackner'in asistanıyım." Yerde duran panoyu eline alıp ad listesinin yanına bir işaret koydu, sonra gülümsedi. "Bugünkü görevim teşrifatçılık. Benimle gelin. Çekim arasındalar."

Kız kablolar sarılı metal kutular ve üzerlerinde *Cine-BGT* ve yanında telefon numarası yazılı parlak turuncu renkli plastik sandıklarla dolu bir deponun önünden geçip sahanlıktan sonra aşağıya inerek ona yol gösterdi. Ötedeki kapıyı hafifçe vurdu ve içeriden karşılıklı mırıldanmalar duyuldu. Elenie yüzünde bir gülümsemeyle Sol'a döndü.

"Buyrun, Monsieur Memel."

Kenara çekilip ona yol verirken sanki kapının aralığı ikisinin birden sığamayacağı darlıktaymış gibi soluğunu içine çekip tuttu. Sol kapıdan geçince kendisini tanıdığı bir odada buldu. Paul Sandor ile rol arkadaşının tam beş kez birbirlerinin çevresinde dolanıp sarmaş do-

laş oldukları yerdi izleme odasının karanlığında görülen aydınlık alan. Şimdi içerde bir düzine ya da biraz daha fazla sayıda insan vardı, en yakınındaki de önünde oturan ve üzerinde ayakkabı ile blucinden başka hiçbir şey olmayan Lisa Angludet'ti. Bir kadın onun omuzlarına pudra serpiyordu.

Oyuncu kız sanki soyunukluğunda olağandışı bir şey yokmuş gibi Sol'a baktı. Merhabalaştılar. Sol odaya baktı, çekimler sırasında göründüğünden daha geniştı. Bunun iki yanındaki başka odalara açılan iki kapı vardı. İçerisi sıcaktı, ama öbür duvardaki iki yüksek pencereden giren donuk ışık sanki içeriyi serinletiyordu. Soldaki pencerenin önünde, Sol'un restorandan anımsadığı, daha genç başka bir adamla birlikte, Vittorio duruyordu. Ellerindeki cihazları ışığa doğru tutup dikkatle inceliyorlardı. Genç olanı bir deftere bir şeyler yazıyordu. Rolf muydu? Yoksa Ethan mıydı? Öbür pencerenin önünde de Ruth, Paul Sandor'un oturduğu koltuğun yanına diz çökmüştü.

Oyuncu dirseklerini dizlerine dayamış, parmaklarını başının arkasında kavuşturmuş olarak öne doğru eğilmişti. Ruth ona bir şeyler söyledi, sonra ayağa kalkıp sırtını sıvazladı. Sandor doğruldu ve kollarını gerdi. Ruth çabucak önce Vittorio'ya bakınca adam omuzlarını silkti, sonra da Lisa'ya baktı. Kız Sol'u izliyordu. Makyajcı onun yüzüne krem sürüp rujunu tazeledi. Sol tedirginlik içinde gülümsedi. Yanına yaklaşırken Ruth ona sessiz bir selam verdi, sonra koltukta oturan kızla konuştu.

"Beş dakikan var, Lisa. En çok üç çekim daha yapacak kadar zamanımız var." Ruth'un sesi sertti.

"Üç çekim mi?"

"Evet, biliyorum. Yaşam çok zor. Lisa hazır mı?"

Makyajcı, kızı inceledi ve başıyla doğruladı. Ruth'un

arkasında, elinde ses cihazı taşıyan bir adam içeri girdi. Vittorio bir iki saniye birlikte vals yaptığı kamerayla onu izledi. Kimse gülmedi. Sandor dönüp omzunun üzerinden baktı, sonra yine başını çevirdi. Bitişik odadan buraya giren adamlar taşıdıkları koltukları yerdeki tebeşir işaretlerine uygun biçimde yerleştirdiler. Ruth, dudaklarını büzmüş, bu hazırlıkları izleyerek bekliyordu. Sonunda herkes yerine geçti.

"Lütfen," dedi. "Kimse yanlış bir şey yapmasın."

Sahne Sol'un anımsadığı biçimde başladı. Sandor pencerenin önünde duruyordu, önce başını uzattı, sonra sokaktaki yaklaşan bir şey dikkatini çekince yüzünü cama yapıştırdı. Üzerinde önceki sefer giydiği süveter vardı, ama pantolonu daha koyu renkli ve daha şık kesimliydi. Şimdi, ilgisini çeken şey gözden kaybolunca, Sandor'un yüzü durgunlaştı, arkasından yavaş yavaş şaşkınlığa dönüşen bir afallama belirdi yüz çizgilerinde. Oynadığı karakter galiba bir şey anladı, diye düşündü köşede yığılı donanımın arasında, Lisa Angludet'in tabüresinde oturmakta olan Sol. Oyuncunun arkasında Vittorio, onun yanında ses cihazıyla sesçi, her ikisinin arkasında da Ruth duruyordu. Üçü de yavaş yavaş Sandor'dan öteye doğru döndüler.

Kollarını göğüslerinin üzerinde kavuşturmuş ve boynuna buruşuk beyaz bir eşarp bağlamış olan Lisa duruyordu orada. Şimdi Sandor'un şaşkınlığı başka bir anlam kazandı. Kızın görünümünü yapmacık bir gülümsemeyle karşıladı. Lisa odaya bakınıyordu. Bu kez üzerinde palto yok, diye düşündü Sol. Blucinle daha çok mu çıplaktı, yoksa daha mı az?

"Her şey nerede?" diye sordu.

"İçeri gel, içeri gel. Üşümüş olmalısın." Sandor istek-

li âşık pozuyla ona doğru atıldı. "Çok eşyamız vardı. Çok fazla değil miydi sence de?"

Lisa'nın ayaklarında arkası açık sandaletler vardı. Döşemede yürürken oda ayak sesleriyle çınladı. Vittorio ağır ağır geri çekildi.

"Hayır, bence öyle değildi." Yüzünde bir itiraz ifadesi belirdi. "Senin neyin var? Niçin beni de atıp kurtulmuyorsun?"

Sandor şaşkınlığa uğramış gibi yaptı.

"Ne istiyorsun?" diye konuşmasını sürdürdü Lisa. Havaya girmeye çalışıyordu, ama gücü tükenmişti. Aralarındaki ilişki mi tükenmişti?

"Ne istediğimi biliyorsun," diye homurdandı Sandor.

Lisa'nın çevresinde döndü, Lisa geri çekildi. Birden Sandor'un yüzünü hırs bürüdü ve kızın göğüslerini tutmak ister gibi parmaklarını büktü, bir sessiz filmde kötü adam rolünü oynayan birisini andırıyordu. Lisa kollarını daha sıkı kavuşturdu. Sandor yaklaşımını değiştirdi.

"Ne zararı var?" diye onun gönlünü aldı. "Koltuklarımız duruyor. Güzelim koltuklarımız!"

Kollarını savurarak koltukları gösterdi, oynadığı karakterin rolünü abartıyordu. Sol'un gördüğü kadarıyla, kızı tavlıyordu. Onun kendisine tepki vermesini sağlamaya çalışıyordu. İki oyuncu birbirlerinin çevresinde dönmeye başladılar.

"Bana ne." Kızın sesi hırçındı. "Bıktım artık."

"Al benden de o kadar." Sandor hâlâ neşeliydi. Ama şimdi sesinde bir burukluk vardı.

"Senden bıktım. Yaşlı erkekler bana yetti." Ağlamak üzereydi.

"Ya öyle mi? Peki kaç yaşlı erkekle birlikte oldun?"

"Yeterince!" diye bağırdı kız ve ona saldırdı. Vitto-

rio, ses operatörü ve Ruth aynı anda geri çekildiler. Sandor onu bileğinden yakalayıp kendisine doğru çekmeden önce, kız onun başına yandan bir darbe indirdi. Beceriksizce boğuşup pencereye doğru sürüklendiler. Lisa ondan kurtulmak için bezgin çabalarda bulunuyordu, ama bunlar yalnızca görünürde çabalardı. Derken boyun eğdi. Sandor onu yavaş yavaş, uğraşarak, itip sırtını duvara yapıştırdı. Lisa'nın onun omzundan bakan yüzü görünüyordu, sonra birden acıyla yüzünü buruşturdu. Ruth kamera oyuncu kızın yüzünü örtünceye dek Vittorio'yu onlara yaklaştırdı, sonra kameramanı onların yanlarına doğru yönlendirdi. Sandor başını duvara doğru eğdi, bir an duvara dayadı, sonra kendisini de, Lisa'yı da odanın ortasına, kameranın görüntüleme alanının dışına çekti. Ruth geri çekildi.

Bir sessizlik oldu.

"Daha iyi oluyor," dedikten sonra ellerini çırptı.

İki pencerenin arasındaki duvarda omuz hizasında, sürülmüş ve kurusun diye beklenmiş bir kan izi gibi duran koyu renkli bir leke vardı şimdi. Lisa yine taburesine oturmaya gelirken Sol, aynı maddenin, bir tür yağlı tebeşirin onun sırtına sıvanmış olduğunu gördü. Şaşkınlık içinde baktı ona. Kız onun baktığını gördü.

"Omzun." Sol kendi omzuna dokundu. Makyajcı alkollü mendillerini ve pamuklarını hazırlıyordu.

"Bu maddeyi duvara sürüyorlar, üstünü de beyaza boyuyorlar," dedi kız Sol ayağa kalkarken. Lisa elini sırtına götürdü ve parmaklarını ona doğru tutup gösterdi. Kızın arkasında, Vittorio kamerasını lekeye doğrultmuş, orada gezdiriyordu. Elinde boya kutusu olan bir adam onun işini bitirmesini bekliyordu.

Sandor odanın öbür ucundan bakıp kolunu kaldırarak selam gönderdi. Ruth yeniden belirirken, Sol ora-

ya doğru yürüdü. Vittorio kamerasını son bir kez duvarda gezdirip omzundan indirdi.

"Demek geldin," dedi Ruth.

"Elbette," diye yanıtladı Sol. "Merak ettiğimi söylemiştim."

"Evet," dedi Ruth. "Bunu söylemiştin."

"En iyisini sona sakladık," dedi Sandor. "Ya da sonuncuyu en kötüsüne." Yorgun ve birkaç dakika öncekinden daha yaşlı görünüyordu. Sol onun yüzünün pudralı olduğunu gördü. Oyuncunun arkasında, içinde kutular ve fırçalar bulunan bir çanta taşıyan genç bir kadın bekliyordu. "İşte bana da bu gerek," dedi Paul, duvardaki lekenin üzerine boya süren adamı başıyla işaret ederek. "Pırıl pırıl bir beyaz badana."

"Bu kez çok daha iyiydi," dedi Ruth. "Gelecek sefer sonuncusu olacak."

Endişeyle pencereden dışarıya baktı, sonra eliyle Sol'a bir masayla iskemlelerin yerleştirilmiş olduğu bitişik odaya giderken kendisini izlemesini işaret etti. Uzun bir askılığa takılı giysileri yoklamakta olan bir kadın omzunun üzerinden bakıp Ruth'a gülümsedi, sonra yine aramayı sürdürdü. Ikisi de oturdular. Ruth içini çekip gözlerini ovuşturdu.

"Zor bir gün," diye onun ağzını aradı Sol.

Ruth sanki bu düşünce yeni aklına gelmiş gibi dönüp öteki odaya baktı.

"Yaptıklarımızdan bir şey çıkaramıyorsun, değil mi?" dedi. "Yani, senin yapıtınla ilgili olarak."

Bu soru Sol'u şaşırttı. "Çıkarmam gerekiyor mu?"

"Bilmem. Bazı şeylere bağlı bu."

"Nelere?"

"Olup bitenlere. İkimizin nerede olduğumuza." Bir an düşündü. "Bunlar benim değil, senin anıların."

"Seninle konuşmak istemiştim. O ilk gece."

"Evet, biliyorum." Başını kaldırıp baktı. "Gecikmiş değildim. Geciktiğimi söylemiştim. Havaalanında ..."

Daha fazlasını söyleyecekti, ama öbür odadan birisi ona seslendi. Yüzünde özür dileyen bir ifadeyle Sol'a gülümsedi.

"Bu gece konuşabiliriz," dedi Sol. "Burada işin bittikten sonra."

Ruth başıyla bunu onayladı. "Kahve içebilirsin," dedi, iskemlenin birini kenara iterken.

Sol masaya geçti. Ekip üyeleri girip çıkıyorlardı. Sonra öteki oda sessizleşti, kapı kapandı ve Sol sahnenin yeniden başlamasını bekledi. Oysa bu kez iki oyuncu repliklerini söylemeye yeni başlamışlardı ki, hafif bir gürültü duyuldu ve Ruth'un sesi geldi.

"Lanet olsun! Lütfen birisi bana bunun niçin olduğunu söyleyebilir mi?" Sesi yükseldi. "Birisi?"

Kapı açıldı ve Vittorio'nun yardımcısı kafasını iki yana sallayarak içeri girdi. Ruth'un sesi daha sakin çıkmaya başladı.

"Tamam. Baştan başlıyoruz. Herkesin son şansı. Yalnızca bir çekim gerekiyor, bir çekim."

"Benim çişim var," dedi Lisa Angludet'in sesi.

"Çok geç. Herkes yerine."

"*Merde.** *Çişim var* dedim."

"Yerlerinize."

"Işık berbat," dedi Vittorio'nun yardımcısı Sol'un arkasında duran birisine. "Görüntü falan alamıyoruz." Yerden bir şey aldı ve odadan çıktı.

"Sakin ol," diyordu Sandor birisine. "Burada yalnızca birlikte hareket ediyoruz. Bir, iki, üç." Kıza.

* (Fransızca) Lanet olsun. – ç.n.

Bir sessizlik oldu, sonra sahne yeniden başladı. Sol oyuncuların balesini, Lisa'nın odada yürürken ayaklarının tahta döşemede çıkardığı sesleri, Sandor'un geri çekilmesini, saldıracakmış gibi durmasını, sonra da boğuşma seslerini dinledi. Sendelediler, durdular, yeniden sendelediler. Kısa sessizlik kızın duvara itildiği ve omzunun sıyrıldığı anlamına geliyordu. Duvarda bıraktığı iz şiirin sonuç bölümünde, Melanion'un mağarada sürtünüp berelenmesine bir göndermeydi. Kanıt sunuyordu.

Derken, peş peşe, Sol ve odadaki herkes Ruth'un sesini işitti. "Tamam, şimdi yüzünü çek." Arkasından Sandor'un sesi: "Tanrı aşkına, Ruth, ne yapıyorsun?" ve bir an sonra, "Çekil üstümden! Çekil!" diye bağıran Lisa Angludet. Sesi hıçkırıklara boğulmuştu.

Sol ayağa fırlayıp kapıyı açtığında, kız kurtulup bir eli yüzünde, öbürü apış arasında, odadan dışarıya koşuyordu. Sandor başını duvardan çevirdi, yüzü kıpkırmızıydı. Ruth kendi kendine kafasını sallayarak geri çekildi.

"Tanrı aşkına, Ruth." Sandor da kafasını sallıyordu.

Ruth onu umursamadı. "Çektin mi, Vittorio?"

Kameraman sanki ilk kez görüyormuş gibi kamerasına baktı. "Sanırım."

"Çektin mi, çekmedin mi?"

Vittorio başıyla onayladı.

Ruth gülümsedi. "İşimiz bitti. Kampı sökün. Atları eyerleyin. Herkese teşekkürler." Odadaki sessizliği görmezlikten gelerek, ya da bozma niyetiyle, ellerini çırptı. Ekip üyeleri arkalarını dönüp toplanmaya başladılar.

"Sen boktan yaratığın birisisin, Ruth," diye homurdandı Sandor, birisi eline bir ceket tutuştururken.

"Senin için yeni replikler yazmalıyız, Paul," dedi Ruth

onun yanından geçip Sol'a doğru gelirken. "Yarın için düzenlemeler yapacağım, Elenie ile bazı şeylere tekrar bakacağım. Ondan sonra gidebiliriz. Beni bekler misin?"

"Elbette," dedi Sol gergin bir sesle. Bitişik odaya geçip yeniden oturdu. İnsanlar gidip geliyordu. İskemleler üst üste koyulurken Sol üç boğuk gürültü işitti. Uzun bir kablonun ucundaki bir fiş yerde sürünüp plastik bir kovaya çarptı. Birisi bir fincanın içine kaşık düşürdü. Uzaktaki bir klozette çekilen sifonun sesi adeta ekibin aralarında her bir dilde söylediği "hoşca kal" sözlerine karşılık bir alkış gibi duyuldu. Arkasında duran askılıktan sarkan kostümler eşliğinde oturuyordu. Öğleden sonra, boz renginin son tonuna ulaştı.

Sol ayağa kalkıp Ruth'u aramak için öbür odaya geçinceye dek sessizlik içinde birkaç dakika geçti. Oda boştu. Gidip öbür uçtaki kapıyı açtı. Kapının ötesinde, solunda kapılar olan bir koridor vardı. Topuğunun altında bir alçı parçası çıtırdadı. Koridorun sonundaki aydınlık penceresinden giren zayıf ışık çöp torbalarına benzeyen bir şeyleri aydınlatıyordu.

"Ruth?"

Koridordan hiçbir yanıt gelmedi. İlk kapıyı denedi, kilitliydi. İkincisinin arkasında bir banyo vardı. Sararmış emaye bir küvetin üzerinden sarkan ampulün ipi çekilince ortalığı aydınlatıyordu. Sırı nokta nokta dökülmüş aynada yüzü şarapnel patlamasına uğramış gibi göründü. Belki de Ruth kendisini dışarda, sahanlıkta bekliyordu.

"Ruth?" diye seslendi yine.

"O gitti."

Çöp torbalarından biri doğruldu. Lisa Angludet kendisine doğru yürüdü. "Burada kimse yok," dedi.

Üzerinde bir asker ceketi ve beline sarılı bir havlu vardı. Bir eliyle blucinini tutuyordu. "Bir türlü kurumuyor." Sol'u iterek yanından geçti. Kız yalınayak odaya geri dönerken Sol onu izledi.

"Nereye gitti?" diye sordu.

"Gitti işte," dedi kız biraz önce utanca boğulduğu yerden gözlerini kaçırarak. "Demek seninle de bu tür oyunlar oynuyor?"

Oda hemen hemen karanlıktı. Pencerelerden giren sarı sokak ışığı huzmeleri tavanda yelpaze gibi aralanıyordu. Sol eşikte sırtını kapıya dayadı.

Kızın üzerindeki ceket Wehrmacht üniforması benzeriydi. Kesimi yanlıştı ve göğüs ceplerinden birinin üzerinde nişan kurdelesine benzer kırmızılı beyazlı bir şey vardı. Düğmeleri ilikli olmayan ceketinin klapaları arasından çizgi halinde teni görünerek Sol'a bakıyordu.

"Şuradaki askılıkta bir sürü giysi var," dedi Sol, kızın arkasında kalan karşı kapıyı göstererek. "Giyebileceğin bir şey bulursun."

"Beni neyin içinde görmek istersin?" Kız gülümsedi. "Seçmeme yardım et."

"Sen bu oyunları Ruth'la oyna," dedi Sol ona, odanın ortasına doğru yürürken. Pencerenin yanındaki leke hâlâ orada duruyordu. Kanıt.

"Ruth bana senin dediklerini söyledi. Memeler de, popo da uymuyor demişsin. Ne olmuş yani? Ben o kadar aptal değilim." Lisa ceketine daha sıkı sarındı ve bitişik odaya doğru yürüdü. "Onun senin yapıtına neler yaptığını bilmiyorsun."

Sol bir iki saniye, belki daha uzun bir süre, sustu. Kızın ceketi Ruth'u beklerken oturduğu iskemlenin arkasına asılmıştı. Havlu yerde, onun yanındaydı.

"Ben daha önce görmüştüm seni," dedi Sol.

Kız parmaklarını onun dudaklarına koydu.

"Şşş."

Sol'un önünde dizlerinin üzerine çöktü.

"Bir metro vagonunda görmüştüm seni. Eteğini yukarı kaldırmıştın."

Kızın parmakları onun pantolonunun fermuarıyla oynuyordu. Hareketleri beceriksizdi.

"Beni oymuşum gibi hayal et. Ne istersen yaparım. Bir trendeki gibi."

"Senin yüzünü anımsıyorum," dedi Sol. Ama anımsamıyordu.

"Hayal et."

Ne demek istiyordu? Kendisi hiçbir şey duyumsamıyordu. Kızı istemiyordu. Uzanıp onun saçlarına dokundu. "Kimi hayal edeceğim? Sen kimsin?"

Kız hiç yanıt vermedi.

Bir anda oda ışığa boğuldu. Ruth eşikte duruyordu. Kıza bakıyordu. Lisa örtünmeye hiç gerek duyımaksızın yere oturdu.

"Sen kimi istersen Lisa o, Sol. İstersen, ben."

Ruth ışığı söndürerek ikisini de karanlıkta bıraktı.

"Keyfine bak."

Hotel des Postes'a post restant gelen mektuplar ve küçük paketler bir yıl süreyle alınmaları beklenerek tutulurdu. Öte yandan, post restant ofisinde bir "yıl" değişken bir süreydi, en az o yılki son postanın alındığı 14 Temmuz'dan, bir sonraki on iki aylık dönemde bu tarihi izleyen ilk haftaya kadar olan süreyi kapsardı. Bir önceki yıl gelenler ancak o zaman kaldırılır, böylece de, 14 Temmuz'un o yıl haftanın hangi gününe rastladığına bağlı olarak, her bir mektuba ve küçük pakete ayrılan en

kısa "yıl" 368 gün, hatta bazen 376 gün olarak tanımlanırdı.

Üniformalı bir görevli duvardaki pencereden bunları Sol'a anlattı. Sol'un gözüne adamın arkasında uzanan uzun raflar ilişti. Ruth'un mektubu orada bir yerlerde olabilirdi. Bakışlarını yine, açıklaması henüz bitmemiş olan görevliye çevirdi.

Bu açıklamalara göre, sözgelimi 15 Temmuz 1952'de gelen bir mektup ya da küçük paket Hotel des Postes'un post restant ofisinde 14 Temmuz 1954'e dek bekleyebilirdi, bu tarih de bunu izleyen haftada herhangi bir güne rastlayabildiğinden, ofisin en uzun "yıl"ı bazen yirmi dört ayı aşabilirdi. Böylece, diye konuşmasını sürdürdü görevli, kendisine post restant emanet edilen mektup ve küçük paketleri geldiklerinden başlayarak bir yıllık bir süre boyunca almayı, saklamayı ve sahiplerine vermeyi üstlenen Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı, aslında kendi yasal yükümlülüğünü bazen bedavadan ikinci bir yıl ekleyecek kadar aşıyordu.

Adamın sesinde özür dileyen bir tını belirmişti.

Genellikle yer kapladıkları gerekçesiyle post restant gönderilemeyen (ya da alınamayan) paketler için kurallar farklıydı, gerçi bazen boyutlardaki usulsüzlük (birinin kırk yahut iki tanesinin yirmi santimetreyi aşması) önemsenmeyecek ölçüde ya da gönderilme sırasındaki hasarın sonucu ise, bunlar da bir süre tutulmak üzere alınıyordu. Görevli sıra sıra rafların bulunduğu izbe köşeden eli boş dönmüştü. Acaba Sol bir paket bekliyor olabilir miydi?

Sol arkasındaki kuyruktaki sabırsızlanmayı algıladı. Mektuplar buraya beklemek için geliyordu. Alıcıları da kendilerini bekleyen haberleri bekliyorlardı. İnsanlar ölüyor, doğuyor, taşınıyor, ayrılıyor ve evleniyorlardı: Bütün

bu olaylar gerçekleşmeyi burada bekliyorlardı. Kendisi Ruth'u beklemişti. Ama eğer Ruth'un uzaklardaki yaşamı kendisini aramak için buraya gelmişse bile, şimdi çoktan gitmişti. Görevliye paket beklemediğini söyledi.

"O zaman üzgünüm, Monsieur, size hiçbir şey yok."

"Bir yıl sonra mektuplar ne oluyor?"

"Ya göndericiye, ya da Neuilly'ye gönderiliyorlar. Bunun için bir form doldurduruluyor."

Sol formu alıp ceketinin iç cebine koydu. Hotel des Postes'un merdivenlerinden indiği sırada, mesai bitimi saatlerindeki trafik sel gibi akıyordu. Sokak lambalarının ışığında çiseleyen yağmurun oynaşan damlacıkları görünüyordu. Kalabalık çevresini sarıyor, sonra arkasında kaynaşmayı sürdürüyordu. Châtelet'ye yürüdü, oradan metroya binip eve döndü.

Belki de Ruth'dan hiç mektup gelmemişti, diye düşündü dairesinin sessizliği içinde. Venedik'te vedalaşmalarından bu yana neredeyse on yıl geçmişti. Belki de ikisi de değişmiş halleriyle karşılaşmaktansa, birbirlerini eskiden oldukları gibi anımsamayı yeğlemişlerdi.

Form sert kahverengi bir kâğıda basılmış, kutulara bölünmüş, bir kenarına zamk sürülmüş ve üçe katlanma yerleri çizgilerle işaretlenmişti. "Bütün mektupları yahut küçük paketleri sahiplerine teslim" edecek olan Neuilly'deki ofise gönderilmesini sağlamak için formun üzerine bir adres basılmıştı. Sol, "6, avenue Emile Zola, Paris 15e" yazıp ekşi tatlı zamkı yaladı. Beş hafta sonra, gevşemiş bir paket lastiği takılı ince bir paket Mirabeau Köprüsü'nün oradaki dairesine teslim edildi.

"Evet öyle, Madame. Sekiz yüz yirmi sekiz. Doksan iki. Yetmiş sekiz. Evet, anlıyorum. Teşekkür ederim. Evet, burada olacağım."

Sol alıcıyı yerine koyup arkasına yaslandı. Milletlerarası hatlar meşguldü ve beklemek zorundaydı. Bağlantı kurulur kurulmaz operatör arayacaktı. Parmaklarını yazı masasının üzerinde tıkırdattı ve aklına mutfaktaki dolapta tozlu bardakların arkasında duran şişe geldi. Telefon çalacak ve operatör ona Ruth'un mektubunun çıktığı zarfın arkasında yazılı numarayla bağlantı kurulduğunu söyleyecekti. O zaman da Ruth'a anlatacaktı.

Neuilly'den gönderilen paketten çıkan ilk mektupta bir Alman gazetesinden kesilmiş, *Die Keilerjagd*'ı konu alan bir yazının kupürü ve "yazarı olarak" bunu ilginç bulacağı umudunu dile getiren bir not vardı; imza yerindeyse "Bir Hayran" yazılıydı. İkinci ve üçüncü mektupların ikisi de Chaim ve Lia Fingerhut'ın bir akrabalarındandı ve kendisine, "Birisi kitabınızı Bükreş'te buldu. Sizinle iftihar ediyoruz, ben de bir bölümünü Romenceye çevirdim (çok zor!)" diye bildirmek için yazılmıştı.

Dördüncü zarfa Amerikan pulu yapıştırılmıştı. Mektup Ruth'dandı.

Bir saat geçti. Sol mutfağa gidip şişeyi getirdi ve önündeki yazı masasına koydu. Saat neredeyse dokuz olmuştu. Kentin ışıkları gökyüzünü donuk bir sarıya boyamıştı. Pencerenin dışında kımıldamadan asılı duran, cama yansımış görüntüsüne baktı. Görüntüsü viski şişesini eline alıp bir ölçek içki doldurdu. Ağzını açtı ve yutkundu. Boşlukta asılı duran telefon çalmadı.

Ruth'un mektubu Atlas Okyanusu'nu üç kez geçmişti, çünkü Hotel des Postes'ta kim bilir ne kadar süre bekledikten sonra "Bu adreste bulunamadı" diye tanımlanarak geri gönderilmişti. Zarfın arkasına karalanmış bir telefon numarasıyla, kim olduğunu bilmediği bir kadınla bağlantı kurmuş, kadın onun hemen sorduğu soru üze-

rine öyle uzun bir süre sessiz kalmıştı ki, Sol bağlantının kesildiğini sanmıştı.

"Bu adı taşıyan kimse oturmuyor burada," yanıtını vermişti kadın sonunda.

"Ben Paris'ten arıyorum. Nerede oturduğunu söyleyebilir misiniz?"

Yine uzun bir sessizlik olmuştu.

"Nerede oturduğunu bilmiyorum. Nerede oturduğunu bilmek de istemiyorum."

"Onu savaş öncesinde tanıyordum," dedi Sol. "Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim."

Kadın yapmacıklı bir biçimde içini çekmiş, sonra, "Hartwood ofisinde çalıştığını duydum. Telefon numarası rehberde var," demişti.

Sonra da telefonu kapatmıştı.

Sol sürekli içti. Bir aşamada telefon kablosunu yazı masasının arkasındaki birbirine dolanmış kablolarından ayırıp cihazı yere koydu. Kablo tam gerildiğinde kanepeye kadar uzandığından oraya geçti. Telefon kanepenin önündeki sehpanın üzerinde dursa daha iyi olur, diye düşündü. Çaldığında uzanması daha kolay olur.

Ama telefon yerde kaldı ve çalmadı. Sol kanepeye uzanıp Ruth'a söyleyecekleri dağılıp yok oluncaya dek içti. Kitaplıktaki kitapların başlıkları gözünün önünde ayrışıp birleşerek uçuşuyordu. Karakterleri fırıl fırıl dönüyor, akrobatlar gibi kitap sırtlarından sıçrayıp duruyor, doruklardan sekiyor, uçurumlardan zıplıyorlardı. Bir kez onları harekete geçirmişti, artık duramazlardı. Çıkardıkları gürültü kafasının içinde çınlıyordu. *Kalksana! Kalk!* Kısa bir sessizlik, sonra *Kalksana! Kalk!*

Kanepeden yere yuvarlandı ve şişenin devrildiğini fark etti. Viskinin son damlaları yerde akışkan bir leke oluşturdu. Telefon çalıyordu. Alıcıya doğru atıldı.

"Ruth," diye geveledi.

"Aradığınız numara bağlandı, Monsieur. Görüşmek istiyor musunuz?"

"Ruth."

"Sol? Orada mısın? Sen misin?"

"Ruth, seni ... seni işitemiyorum. İşitemiyorum ..."

Sanki telefon hâlâ çalıyordu ama bu olanaksızdı. Ağzını mikrofona yaklaştırmıştı. Ruth'un sesi.

"... Duydun mu? Nasıl buldun. ... En son ... yalnız mısın? Bana bundan nasıl söz edersin?"

Söz etmek. Bir şey bulmak zorundasın. Bir şey söylemek. *Onu ben vurdum.*

"Zaten ölmek üzereydi."

Ruth telefonu kapatmış mıydı?

"Ruth."

Oda üzerine yıkılıyor gibiydi ve Ruth'un dalga dalga gelen sesi kafasına çarpıp parçalanıyordu. Telefon kucağında duruyordu. Parmaklarında biriken ter yüzünden alıcı ısınmış ve kayganlaşmıştı. Ne konuşabiliyor, ne de binlerce kilometre uzaktan kendisiyle konuşan kadını dinleyebiliyordu. Uyan, dedi kendi kendine. Uyan. Ruth ona ne anlatıyordu?

Oysa uyandığında telefon yerde yan yatmış duruyordu. İçki kokan bir odada, kirli giysiler içinde, bir ayağı çıplak ve ayakkabısı boş şişenin yanındaydı. Kitabının baskılarının oluşturduğu uzun sıranın tam karşısında, kanepede yatıyordu. Neler söylemişti? Onun adını söylediğini anımsıyordu, ama ya sonra? Ruth'un mektubuna uzandı. Zarfın arkasına onun telefon numarasını yazmıştı. *Bana bundan nasıl söz edersin?* Ona ne söylemişti? Ne söylediğini anımsamıyordu.

Mektubu zarftan çıkardı.

Sevgili Solomon,

Postane görevlilerinin hepsi de Yahudilerden nefret ediyor. Bu mektupları almadığını ileri sürüp, yaşamı zaten yeterince zor olan bana geri gönderiyorlar. Ben hâlâ evliyim, ama fazla uzun sürmeyecek bu. John'dan (eski albay) boşanıp bütün parasını alacağım. Boşanacağımı söylemiştim sana. Amerikan tarzı böyle. Bir yüzme havuzum, kocaman bir otomobilim ve Ann Sheridan'ınki kadar canlı ve kusursuz bir gülümsemem var, kendisi *Sokağın Tam Karşısı* adlı son filmimde benim rol arkadaşım. Rol arkadaşı diyorsam, aslında o yaklaşık doksan dört dakika ekranda görünüyor, bense bir sinema kuyruğunda soldaki yirmi sekizinci kişiyim, ama kim aldırıyor ki? Kaymak gibi gidiyor. Zavallı John bana bu rolleri verdirtiyor, sonra da oynamamı sağlıyor. Aslında onunla birlikte çok mutsuzuz.

Bunun dışında burada yaşam kolay ve gittikçe Amerikalı olmak hoşuma gidiyor. Anlıyor musun? Umarım. Artık savaşı düşünemiyorum, ama artık düşünmemek için de seninle konuşmam gerekiyor. Dediğim gibi, burada yaşam kolay ve ben şimdi böyle yaşamak istiyorum. Sen nasıl yaşıyorsun? Bu mektubu alırsan, elinden geldiğince çabuk Anlatılır'ın yerini bul lütfen. Bu sana yazdığım üçüncü mektup, sevgili Solomon. Ötekiler geri geldi. Tekrar yazabileceğimi sanmıyorum.

Sevgiler,
Ruth

NOT: Olanak bulsan bile, lütfen *Sokağın Tam Karşısı*'nı izleme. Kısa bir bölümünde konuştuğum bir rolü oynadım ama bu onu olduğundan da daha berbat yaptı.

Sevgili Ruth,

Bu mektubu Venedik'teki "teyzene," Ehrlich'e ve Schwarze Adler'deki Auguste Weisz'a gönderiyorum. Umarım bu yerlerden birindesindir. Aynı mektubu Jakob'a da gönderiyorum.

Mesolóngion'un biraz kuzeyine düşen Tehcir Kampı'ndayım. Savaşın bitip bitmediğini kimse bilmiyor; ben bittiğine inanmaya karar verdim. Senin güvende olduğunu umarım. Kulağıma gelenler çok kötü.

Çok hastaydım, ama şimdi savaşın büyük bir bölümünde yaptığım işi, kazmak işini, yapabilecek kadar iyileştim. Burada ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Seçenekler vatana iade (Sovyet "Chernovtsy"ye) ya da Filistin. Lütfen bana yazıp senin ve Jakob'un yaşadığınızı bildir. İki adresim var: Solomon Memel, Int. 0551, Agrinion Kampı (DP-Transit), İngiliz Askeri Misyonu (Yunanistan) eliyle, Mesolóngion, Yunanistan ve yukardaki adres, Uluslararası Kızılhaç, Yunanistan Anakara Misyonu eliyle, Mesolóngion, Yunanistan. Atina'dan buraya posta ayda bir iki kez geliyor.

Her gün seni düşünüyorum.

Solomon.

Ayakta duracak kadar gücünü kazandığında, Sol ocak ayı soğuğuna karşı battaniyesine sarınıp yatağından pencereye kadarki ilk beceriksiz adımlarını atmaya başladı. Camdaki buzlanma soluğuyla erimeye başlayınca, kamışlı göle ve uzaktaki kente baktı. Yüzünü soğuk pencere camına yapıştırdı. Bayrak direğinde başka bir bayrak dalgalanıyordu ve muhaberat kulübesi kararmış keres-

telerden oluşan bir yığındı, ama bunlar dışında kampta değişen bir şey yoktu. Tutuklu kaldığı hücre blokundaki badanalı duvarlar isten kararmıştı.

Şimdi burası Agrinion Kampı'nın (DP-Transit) yönetim ofislerini barındırıyordu ve kapılarından durmadan girip çıkan personelin kollarında Kızılhaç kolçakları ya da üzerlerinde Yunan Ordusu üniformaları vardı. Askerler yiyecek sağlıyorlar, ya da en azından getirtiyorlardı, haftada bir gelen hurda bir Alman kamyonundan Kanada'dan gelen çavdar dolu çuvallar indiriliyordu. Arada bir Agrinion'dan gelen Yunanlı jandarmalara, kampın yöneticisi olan, kısa sarı saçlı, tıknaz, İsviçreli bir kadın bağırıp çağırıyordu. Sol yeniden çevresinin farkına varmaya başladığında bunların sayısı yüzden azdı, yardımsız yürüyebildiğinde belki yüz kişi daha eklenmişti. Çalışma isteminde bulunacak kadar güç kazandığında ya da sıkılmaya başladığında ise, sayıları bini bulmuştu. Ama bundan sonra sayı azaldı.

Hastane kanadındaki hemşire kendisine romatizma ve her iki akciğerinin de zatürree olduğunu söyledi. Kadın ağır ağır ve Sol'un anlayabileceği düzgün bir Yunanca konuşuyordu. Triesteliydi. Kendisi bunun üzerine bir şey söylememişti. Orada olduğu için talihli olduğunu söylemişti kadın. İyileşeceğini sanmamışlardı. Hemşire gülümseyip uzaklaşmıştı.

Sayı azalmıştı, çünkü kampta kalanlar gölün güney kıyısından dolaşan çukurlu yoldan giden erzak kamyonuyla bir düzinelik gruplar halinde oradan gidiyorlardı. Kamyon çuvallar ve kutulardan oluşan yükü indirilir indirilmez, aynı yoldan başka bir yükle geri dönüyordu. Götürdüğü adamlardan kimisi kamyonun arkasından dışarı sarkıp arkadaşlarına keplerini sallıyor ve sesleniyorlardı; kimisi de sessizce kamyona biniyor ve arka-

larına hiç bakmadan gidiyorlardı. Ama hiçbiri geri dönmüyordu ve hurda ambulanslarla, korunma altında, yaya, katır sırtında, yaralı, hasta, konuşma yetisini yitirmiş olarak gelenlerin sayısı gittikçe azalıyordu. Sol nasıl olup da burada olduğunu da bilmiyordu, buradan ayrıldığında nereye gideceğini de.

Kampın arkasında tarlalar uzanıyordu. Öteki sağlıklı adamlarla birlikte çalıştı ve kendilerine değersiz olsa da, tomar tomar drahmiyle ücretleri ödendi. Sol ot kümeleri kaldırdı, köklerindeki koyu kırmızı toprağı deşti ve küreğiyle konuştu.

İlkbahar sonlarında gidişler hızlandı. Kurayla Amerika'ya bedava yolculuk yapılabileceği ve oraya gidenin de ailesini yanına getirtebileceği yolunda bir söylenti vardı. Adamlardan bazıları yönetim binasının dışında bütün gün soğukta oturup bekliyorlardı. Sol'un anladığı kadarıyla, orada kendini tanıttıktan sonra uzun bir süre, en çok bir gün, bekleniyordu. Sonra, çok daha uzun bir süre (herhalde haftalarca, belki de aylarca), hiçbir şey olmuyordu. Ama zamanla bir tür belge geliyor, sonra da kulübeye gidilip oradakilerle kucaklaşarak ya da onlara el sallayarak eşyalar toplanıyor, yahut yalnızca ceplere doldurulуyor ve bir daha hiç görünmemek üzere kamyonun arkasına binilip gidiliyordu.

"Masraflarını kim karşılayacak?" diye sordu Kızılhaç subayı, kâğıt tomarlarının düzenli durduğu bir masanın arkasından. Kurşunkalemle notlar alıyordu. Yanında bir kutu kalem, bir kutu da defter vardı. Masanın her iki yanında da, yerde içleri kâğıt dolu tahta kutular yığılıydı.

"Yolculuk izni bir yana, kendi ülkenize bile geri dönebilmek için vize almak neredeyse olanaksız. Şu anda da Arte'nin kuzeyine giden hiçbir tren yok. Dosyanıza bir bakayım."

Sol'un dosyasında yalnızca iki sayfa yazı vardı.

"Sizinle görüşülmüş, ama burada izin verildiğine ilişkin bir kayıt yok." Adam şaşkınlık içinde başını kaldırıp baktı. "Burada 'Yanıt alınamadı' diye yazıyor."

"Hastaydım." O haftalar boyunca karşısında uçuşan yüzleri anımsamaya çalıştı. "İzin nedir?"

Görevli başıyla anladığını işaret etti. "Hastaydınız. Evet, anlıyorum. Yunanlı yetkililerin izni. Bu aylar alabilir. İyisi mi siz İngilizleri bir deneyin." Yeniden kâğıtlara baktı ve kaşlarını çattı. "Sizinle zaten konuşacaklar."

"Ben mektuplar yazdım," dedi Sol. Adam ona boş boş baktı. "O mektupları göndermek istiyorum." Masanın üzerinden mektupları uzattı, adam bunları karıştırdı, sonra gözlerini ovuşturdu.

"Unutun bunları," dedi biri dışında hepsini geri vererek. "Viyana'nın doğusunda kalan yerler olanaksız. Atina'da kalıp on yıl beklerler." Ama Sol mektupları geri almak için kımıldamayınca, görevli içini çekip onları arkasında duran bir çuvala koydu. Yeniden Sol'u süzdü.

"Bu oda sorguya çekmek için kullanılıyordu," dedi Sol. "Arkamdaki duvarda bir leke vardı, boya katmanlarının dökülmesiyle ortaya çıkan başka başka renkler görünüyordu. Renkleri anımsamıyorum. Biri yeşildi. Yerde de başka lekeler vardı." Sustu. Görevli tuhaf bakışlarla ona bakıyordu. "Ben bu odada sorguya çekildim."

Duvardaki yamayı göstermek için oturduğu yerde döndü.

Ama duvar beyazdı. Hiçbir iz ya da leke görünmüyordu.

"Yeniden boyandı," dedi görevli biraz durduktan sonra. "Burada neler olduğunu biliyoruz."

Kısa süren bir sessizlik oldu.

"Elimizden ne gelirse yaparız."

"Bana bir defter verebilir misiniz?" Sol masanın üzerinde duran kutuyu işaret etti.

Görevli önce duraksadı, sonra masanın üzerinden ona bir defter uzattı.

İki ay sonra Sol yine yönetim binasına çağrıldı, orada başka bir görevli onu aynı koridordan geçirdi, ama bu kez koridorun sonundaki odanın önünde durdu. Eski hücrenin yerinde bir duvar boyunca uzanan raflar vardı ve raflar dosya kutularıyla doluydu. İki iskemle vardı, ama masa yoktu. Görevli kapıyı kapattı.

"Yarınki kamyona bineceksiniz," dedi biraz bozuk şiveli bir İngilizceyle. "Size söylensin söylenmesin, eşyalarınızı yanınıza alın. Mesolóngion'da Albay Ward sizinle konuşmak istiyor."

"İzin," dedi Sol.

"Hayır, o buradan almıyor." Görevli sanki sözlerini nasıl sürdüreceğini bilemiyormuş gibi sustu. "Bu çok usul dışı. Buraya getirilme koşullarınız dosyanızda kayıtlı değil. Bunda olağandışı bir şey yok, ama Albay Ward'un bu koşullara ilişkin bir şey bildiğini düşünmelisiniz. Anlıyor musunuz?"

"Albay Ward kim?"

"Önemi yok. Siz yalnızca onun sorularını elinizden geldiğince eksiksiz olarak yanıtlayın."

"Ya siz kimsiniz?" diye sordu Sol.

Görevli şaşırdı. "Dahlberg. Bağlantı subayı." Sol'dan hiçbir tepki gelmeyince ekledi: "İsveçliyim."

Tombul, gözlüklü, kırmızı suratlı ve kısa açık kumral bıyıklı bir adam olan İngiliz yüzbaşının önündeki, bütün adların yanında bir işaret olan liste çok karışıktı.

"Memel mi?" diyerek baktığı Sol başını sallayarak

bunu doğruladı. Yüzbaşı çok kötü bir Yunancayla bir şey açıklamaya çalıştı. Sol yine başını sallayıp öteki adamlarla birlikte kamyona tırmandı. Çevresindekiler bohçalarını tutup sırıtırlarken, kamyon gölün çevresinden dolanan yoluna koyulmak üzere sarsılıp sallanarak kamptan ayrıldı. Bir saatten az bir süre sonra güneye, düzlük bir bölge olan bataklığa yöneldiler. Bataklığın biraz üzerinde kalan bir yoldan gidiyorlardı. Arkası açık kamyondan, Sol gittikçe küçülen Agrinion'a ve arkasındaki değişmez görünümlü dağlara bakıyordu. Öğleden sonranın ileri saatlerinde denizkulağına vardılar. Kamyon, Mesolóngion'a kuzeyden girebilmek için kıyıdan dolandı ve kısa bir süre sonra tuğladan büyük bir binanın önünde durdular. Adamlar kamyondan inip bacaklarını hareket ettirdiler. Çoğu, asıl eve dönüş yolculuklarının başlayacağı Naupaktos'a doğru yolculuklarını sürdüreceklerdi. Sol kamyondan aşağıya atladı ve arkasına baktı. Arkasında Zygos'un tepeleri yükseliyordu.

"Gelin lütfen," dedi İngiliz Yüzbaşı bozuk Yunancasıyla. Binaya girdiler.

İki yanında bankların durduğu büyük bir odada, biri genç, biri yaşlı iki Yunanlı kadın ve aralarında sessizce oturan üç çocuk dışında kimsecikler yoktu. İki adam geçerlerken, başlarını kaldırıp baktılar. Sol ile Yüzbaşı bir merdivenden çıktılar. Bir koridorun iki yanındaki odalar ofis olarak döşenmişti. Sol'un gözüne masa ve yazı masalarındaki haritaların üzerine birlikte eğilmiş duran üniformalı adamlar ilişti. İçlerinden biri bir telefonu söküyordu.

"Ward buralarda mı? Albay Ward, bilen var mı?" diye seslendi tombul Yüzbaşı aralarından geçerken. Adamlar başlarını iki yana salladılar ya da merak dolu gözlerle ona baktılar.

"Ya Pandazis? Onu gören var mı?"

"Yukarda," dedi birisi.

Yüzbaşı yüzünde sabrı tükenmiş bir ifadeyle başıyla Sol'a işaret etti ve birlikte en üst kata tırmandılar.

"Pandazis? Nerede şu ... Hah, bakın, Albay Ward'un kendisine birkaç soru sormak istediğini şu adama açıklayın. Şuraya girip oturabilir mi?"

Pandazis düzgün görünümlü, ufak tefek bir adamdı. Geniş odanın bir ucuna üç koltukla bir masa yerleştirdi. Şöminenin üzerinde, Korinthos Körfezi'nin büyük ölçekli bir haritası ilişti Sol'un gözüne.

"O haritaya bakmamasını ona söyle, Pandy. Gizli bilgi."

Bu Yunancaya çevrildi, sonra tercüman Sol'un Albay Ward'un orada bulunmayışıyla ilgili olduğunu sandığı başka bir şey söyledi.

"Ben İngilizce biliyorum," dedi Sol.

"İyi!" dedi Yüzbaşı. "Eğer Albay Ward buraya gelirse, yaşamı kolaylaştıracak bu. Size soracağı birkaç sorusu var." Sözcükler ağzından dikkatle, birer birer çıkıyordu. "Buralarda tercümanlık Pandazis'e düşüyor. Ben Yüzbaşı Montgomery'yim. Berikiyle hiçbir akrabalığım yok, ne yazık ki. Şimdi, ben Albay Ward'u bulmaya çalışırken bakalım bize çay getirecek birisini bulabilecek miyiz?"

İki saat geçti. Arada bir Yüzbaşı Montgomery kafasını kapıdan içeriye uzatıp hatların hâlâ bozuk olduğunu, yahut dışardan sesini duydukları ve kayıp Albay'ı getirmiş olması gereken aracın aslında onu getirmediğini ve Albay Ward'un kesinlikle bulunamadığını haber veriyordu. Sonunda Montgomery ele geçmez Albay'ın Patras'ta olduğunun anlaşıldığı, dolayısıyla da o gece geri gelmeyeceği haberiyle döndü.

"Biz elimizden geleni yapmakla yetineceğiz," diye bildirdi Yüzbaşı Sol'a ve sessiz Yunanlıya. "Adınız Memel, değil mi? Bütün bunların nedenini siz herhalde biliyorsunuzdur. Ben biliyorsam kahrolayım. Pandazis not alırsa, biz de bir şekilde gerekeni yaparız. İşe Kurtaga Kampı'yla başlayalım, siz oradaydınız, değil mi?"

Sol başını sallayarak bunu doğruladı.

"Tamam, bu başlangıç sayılır. Yaz bunu, Pandy. Ondan sonra ..."

"Siz Eberhardt'a ne olduğunu öğrenmek istiyorsunuz," diye onun sözünü kesti Sol. "Ya da albayımız Ward bunu öğrenmek istiyor."

Bu sözler Yüzbaşı'yı kızdırdı.

"Bak Memel, ben başka birisinin dağınıklığını toplama görevi verilmiş sıradan bir İngiliz Ordusu subayının bildiklerinden daha fazlasını bildiğim pozunu takınmıyorum. Madem Albay Ward'un şu Eberhardt denen adama ne olduğunu öğrenmek istediğinden bu kadar eminsin, o zaman baklayı ağzından çıkar."

Bunun üzerine Pandazis konuştu. "Albay Eberhardt burada Mesolóngion'daki bir Abwehr* subayıydı. Birkaç ajanı vardı ve Karpenisi'nin kuzeyindeki misilleme eylemlerinden bazıları için emri o verdi."

"Anlıyorum. Bu durum Albay Ward'un alanına giriyor gibi görünüyor. Bize ne anlatabilirsin, Memel?"

Sol, ikisine de Albay Eberhardt ile ilgili bildiklerini anlattı.

"Bunlar doğru mu, Pandy?" diye sordu Montgomery, Sol'un konuşması bitince.

Yunanlı ketum bir tutumla omuzlarını silkti.

* (Almanca) 1919'dan sonra Almanya'da yeniden oluşturulan askeri istihbarat servisi. – ç.n.

"Bana öyle geliyor ki, Memel, bu Eberhardt'ın burada bu kadar oyalanması biraz tuhaf. O biçimde yakalanması. Dikkatsizlikten bile beter. Partizanların onun birimini, denizkulağının oralarda ele geçirdiğini söylemiştin, değil mi?"

"Orada bir çarpışma oldu. Birkaç adamıyla kaçtı." Sol, Yüzbaşı'yı yine asıl konuya yöneltmek istiyordu.

"Bana anlattıklarına bir açıklık getirelim, Memel. O sırada orada değildin, ama kaçtığını biliyorsun, onu kimin öldürdüğünü biliyorsun, ama nasıl öldüğünü bilmiyorsun. Bu ifadelerden hangisinin doğru olduğu benim için önemli değil, Albay Ward için de önemli olduğundan kuşkuluyum, ama İngiliz Ordusu'ndaki bir yüzbaşı bile bunların hepsinin birden doğru olamayacağını bilir. Basit bir mantık yürüterek."

"Thyella adını kullanarak savaşan bir kadın partizan öldürdü onu ..."

"Senin kaçmana yardım eden şu kız mı?"

"Evet."

"Peki bunu nereden biliyorsun?"

"Birtakım organları parçalanmıştı."

"Ayrıntıları unutmayalım," dedi Yüzbaşı Montgomery öne doğru eğilerek.

"Eberhardt'ın erkeklik organları kesilmişti."

Montgomery'nin yüzündeki ifade değişmedi. "İnsan bu kızla karanlık bir gecede karşılaşmayı istemez. Peki bundan sonra şu Thyella'ya ne oldu?"

"Öldü. Eberhardt'ın peşinden gitti, söylemiştim size."

Sol konuşurken göz ucuyla bir kımıldanma algıladı. Yunanlı, Yüzbaşı'ya bakarak kafasını hafifçe iki yana sallamıştı.

"Onun cesedini de gördün mü?" diye diretti Montgomery.

Sol bunu yanıtlamadı.

"Hadi Memel. Basit bir soru bu. Evet mi, hayır mı?"

Sol Yunanlı'ya döndü.

"Siz bir tercüman değilsiniz."

"Kendini topla, Memel. Konuyu değiştirmenin sana bir yararı ..."

Ama Yunanlı elini havaya kaldırdı. Montgomery içini çekip sırtını iskemleye dayadı. Yüzbaşı'yla tercüman bakıştılar.

"Siz zaten Eberhardt'ı, Geraksos'u ve Thyella'yı biliyorsunuz, değil mi?" diye konuşmayı sürdürdü Sol.

"Asıl adını söylemek gerekirse, Anastasia Kosta," dedi Yüzbaşı. "Evet. Gerçi her an daha gizemli oluyorsunuz, ama sizin adınızı da duyduk, Mr. Memel." Gülümsedi, arkasından daha çok bir işadamı tavrıyla konuştu. "Albay Heinrich Eberhardt, burada Mesolóngion'daki Oberfeldkommandantur'a* bilgi veren bir Militärverwaltungsstab** subayıydı. Başka bir deyimle, iç güvenlikten sorumluydu. Sizin dediğiniz gibi, bir Yunan Güvenlik Taburu'na nasıl emir verdiği bir bilmece. ss'lerle arası bozulabilirdi. Başıboş bir top gibi biraz. Size sormak istediğim şey, ikimizin de size sormak istediğimiz şey," diyerek başıyla Yunanlı'yı işaret etti, "Eberhardt'ın niçin yerel bir *andarte* komutanıyla ilişkisi bilinen bir Yahudiyi kurşuna dizdirmek yerine, düşük güvenlikli bir çalışma taburuna gönderdiği?"

Sol sırayla ikisine de baktı. Yüzlerindeki ifade ılımlıydı. Merak doluydu.

"Eberhardt sizi şahsen sorguya çekti," diye sözlerini sürdürdü Montgomery. "Bunu biliyoruz. Ayrıca sizi 'Ge-

* Kara Kuvvetleri Komutanlığı. – ç.n.

** Askeri İdari Karargâh. – ç.n.

çici Olarak Ülkesi Dışında Romanya Vatandaşı' olarak tanımlayan belgelere kendi adını koydu. Kulağa 'Yahudi Komünist Partizan'dan daha hoş geliyor bu, sizce de öyle değil mi?"

Yüzbaşı yansız bakışlarla Sol'u süzüyordu. Deminki soytarı tavrı kaybolmuştu.

"Sizden bir şey istiyordu, Herr Memel. İstediği neydi?"

Sol'un koruduğu suskunluğu giderek odaya yayıldı ve hepsinin üzerine çöktü. Sonunda Yunanlı bunu bozdu. Dirseklerini dizlerine dayadı ve hafif bir sesle ağır ağır konuştu.

"Önünüzde bir masa ve masanın üzerinde kumaşa sarılı bir şey vardı, değil mi?" Sözlerini sürdürmeden önce başını kaldırıp Sol'un bunu doğrulamasını bekledi. "Bir tür alet. Size önce ne işe yaradığını söyledi, sonra da aleti gösterdi. Sırası böyleydi, değil mi?"

Sol yine başıyla doğruladı.

Yunanlı eğildi ve sağ ayağındaki çizmenin bağlarını çözdü. Montgomery iskemlesini geri itti, ayağa kalktı ve pencereye doğru yürüdü. Yunanlı çorabını çıkararak ayağını gösterdi.

"Bakın," dedi. "İşte bu işe yarıyordu."

Sol başını eğip baktı, sonra gözlerini kaçırdı.

"Bazı şeylere katlanılamaz," dedi Yunanlı. "Artık kendimiz gibi olmadığımız yerler vardır. Ne yaptığınızın ya da söylediğinizin, artık önemi yok. Yankısı da olmayacak. Ya da sizin için olmayacak."

Yunanlı çorabını giydi ve ayağını yine çizmesine soktu.

"Eberhardt denizkulağının orada öldü," dedi Montgomery pencerenin önünden. "O kadarını biliyoruz. Kosta adlı kız da öyle, büyük olasılıkla."

"Bunun doğru olmadığını biliyorsunuz," dedi Sol.

"Sahi mi? Lütfen söyleyin, niye?"

Sol başını iki yana salladı. Dışarıdan, sokaktan insan sesleri geliyordu. Hafif eğimli yokuştan araba çeken bir atın nal sesleri işitiliyordu. Bu sesler odadaki sessizliği daha da büyütüyordu. İki adam sessizliği bozmuyorlardı.

"Eh, sizi konuşmaya zorlayamayız," dedi Yüzbaşı Montgomery sonunda. "Burada kasap çengeli yok. Kuşkusuz er ya da geç her şey ortaya çıkacak. Ya da çıkmayacak."

Sol başını kaldırıp baktı.

"Dediğim gibi, ben yalnızca dağınıklığı toplama görevi verilmiş bir İngiliz Ordusu subayıyım. Eninde sonunda, bunların hiçbiri önem taşımayacak. Ama savaşlar bir süre gümbürtülerini sürdürüyor, Memel. Bir çırpıda bitmiyorlar."

Yüzbaşı kendi kendine başını salladı, sonra yazı masasına geçip çekmecelerden birini açtı.

"Şimdi, son bir gizem daha. Bir Birleşik Devletler Ordusu Binbaşısı – neredenmiş?" Kâğıda bakıp yüksek sesle okudu: "Dahili Film İstihbarat Hizmetleri Birimi'nden. Binbaşı John Julius Aubrey Franklin II, tastamam böyle! Ne diye sizinle tanışmaya bu denli istekli acaba?"

Montgomery masanın üzerinden bir tomar kâğıt uzattı.

"Yolculuk teminatı. Giriş izni. Hatta ABD Ordusu yemek fişleri bile şuralarda bir yerde. Ne gerekiyorsa hepsi."

Yüzbaşı yavaş yavaş asıl karakterine bürünüyordu. Sol belgeleri birer birer inceledi. Binbaşının imzasının koyu renkli yükseltileri her sayfada yineleniyor, çoğu okunaksız olan öbür imzaları gölgede bırakıyordu. Şaşkınlık içinde başım kaldırıp baktı.

"Yanıtları bulmak için bana bakmayın," dedi Yüz-

başı Montgomery. "Benim alanım sorular. Yerinizde olsam, Taranto'ya geçerdim. Kıyıdan giden bir askeri tren bulun."

Sonunda gittiği yolun, aslında Taranto'ya uğrayıp İtalya'nın doğu kıyısından yukarıya doğru devam etmekle birlikte, Yüzbaşı'nın Mesolóngion'da üst kattaki odada kendisine tavsiyede bulunurken kullandığı basit sözcüklerin yarattığı izlenimden epeyce daha karmaşık olduğu ortaya çıktı. Yorgun bir lokomotif, batıya giden trenlerin geçebilmesi için yan hatlarda bekleyerek ve tüm hat boyunca sıralanmış işçi grupları yüzünden durakla-yarak hurda vagonlardan ve yük vagonlarından oluşan karma yükünü Lombardiya Ovası'ndan götürmek üzere yola çıkıncaya kadar sonbahar geldi. Hat uzun mesafeler boyunca tek yönlüydü. Kuzey yönünde görünen dağlar ve güneydeki kıyı hatta yaklaşıp uzaklaşarak trenin geçtiği kara parçasını daraltıp genişletiyordu, sonunda uzun bir dönemeçle tren güneye yöneldi ve biraz sonra da suyun üzerinden geçmeye başladılar. Yayılmış yatan yorgun adamlar alaycı bir tezahüratta bulundular. Tren bu geçidi geçmek için neredeyse adım adım ilerlemeye başladı. Uzun dakikalar sonra, çevrelerinde yükselen sarı sıvalı duvarların görünmeleriyle kaybolmaları bir oldu. Vagonlar istasyonun dışındaki noktalarda sarsıldı.

Sol birbiri ardı sıra yaklaşan şaşkın bakışlı İtalyan jandarmalara belgelerini gösterdikten sonra, uzun bir bekleyişin ardından beyaz şapkalı iki Amerikan Askeri Polisi çağrıldı.

"Binbaşı Franklin, ha?" dedi bunlardan biri, birbirine tutturulmuş belgeleri gözden geçirirken. Parmağıyla Sol'un adını gösterdi. "Bu sen misin?"

Sol başını salladı.

"Fotoğraf ve damga olması gerekiyordu." Sivil geçiş izinlerinde damgalı fotoğraf mı, yoksa yalnızca damgasız fotoğraf mı bulunması gerektiği konusunda arkadaşıyla kısa bir süre konuştu. Birinci şıkka karar verdiler.

"Bir fotoğraf bul," dedi arkadaşı. "Sonra da onu damgalat."

Sol'u istasyondan bisiklet dolu bir alana çıkardılar, oradan da ne zaman daralacağı ya da genişleyeceği belli olmayan sokaklardan götürdüler. Trafiğin geçip gidebilmesi için duvar kenarlarına çekildiler, ardından yalnızca kendisine eşlik edenlerin ayaklarındaki çizmelerin çıkardığı seslerin ve kendi adımlarından çıkan daha hafif seslerin duyulduğu birtakım küçük alanlardan geçtiler. Biraz sonra yine çevrelerini kalabalık sardı: El arabası iten adamlar, kucaklarında çocuk ya da odun taşıyan kadınlar, Amerikalı asker grupları. Köşelerden saptılar. Kanallardan geçtiler. Binaların üst katlarında gerili iplerden yırtık pırtık çamaşırlar sarkıyordu.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu.

"Binbaşı Franklin değil miydi? Şu filmci?"

"Evet," dedi Sol.

Adamlar bakıştılar ve Sol kendisine işgüzarca bir şaka yapıldığı izlenimine kapıldı. Ya da belki de Binbaşı Franklin'e, şu "filmciye."

Polisler sonunda büyük bir kemerin altındaki iki kanatlı ahşap bir kapının önünde durdular. Bir çan ipi vardı, ama adamlardan biri ahşap kapıya yumruğuyla vurdu. Beklediler. Bir iki dakika sonra bir kadın İtalyanca seslendi.

"Amerikano," diye yanıtladı kapıyı yumruklayan. "Binbaşı Franklin'e birisini getirdik."

İki büyük kapıdan birindeki küçük bir kapı açıldı ve

epeyce ufak tefek, çok yaşlı bir kadın başını uzatıp üçünü de süzdükten sonra başını salladı.

"Hadi gir içeri," dedi polislerden biri, onu içeriye sokarak. "Fotoğrafı da unutma."

Sol ona bunun bir çaresine bakacağı güvencesini verdikten sonra kapı aralığından içeriye girdi. Kemerin altından geçildikten sonra üç yanı duvarlar ve panjurlu pencerelerle çevrili bir avluya varılıyordu. Dördüncü yanında ise, oymalı sütunların taşıdığı üst üste balkonlar vardı. Yaşlı kadın Sol'un arkasındaki kapıyı kilitleyip sürgüledikten sonra İtalyanca bir şeyler söyledi.

"Franklin," dedi Sol ve kadına belgelerinde yazılı adı göstermeye çalıştı. "Binbaşı John Franklin."

Kadın çabuk çabuk konuşarak Sol'un anlamadığı bir şeyler söyledi. Belki de polislerin şakasının bir parçasıydı bu. Avlunun ortasında bir yalak vardı. Oraya oturup düşünecekti. Peşindeki yaşlı kadın hâlâ konuşuyor, yahut yakınıyor ya da tehdit ediyordu. Kadının kulak tırmalayan sesini nitelendirmek zordu. Birden sabrı taştı. Ayağa kalkıp bağırdı.

"Ruth!"

Yaşlı kadın çenesini kapatıp gerilemeye başladı. Bir soluk alıp yeniden bağırdı; bu kez daha yüksek sesle. Elinden geldiğince yüksek sesle.

"Ruth!" diye haykırdı olanca sesiyle.

Ses bütün avluda yankılandı. Yaşlı kadın bir deliye bakar gibi bakıyordu ona.

"Buradayım, Sol."

İkinci katın balkonundan aşağıya eğilmişti. Sol, lacivert bornozu, açık renkli havluyu ve onun parlak kırmızı renkli tırnaklarını anımsayacaktı sonradan. Saçları kısa kesilmişti.

"Saçlarını kestirmişsin," dedi. "Sana yakışmış."

Ruth bir an başını çevirdi, sonra balkonda yanına koyu renk saçları kafasına düımdüz yapışmış, orta yaşlı bir adam geldi.

"Sol, sana John'u tanıştırayım. Binbaşı Franklin demeliydim." Dirseğiyle adamı dürttü.

Binbaşı Franklin eliyle Sol'u selamladı. "Siz Ruth'un kuzenisiniz, öyle mi?" diye sordu adam. "Sonunda sizi gördüğümüze sevindik. Size bunu söyleyebilirim."

"Onunla yatıyor musun?"

"Yatmıyorum!"

"Ona âşık mısın?"

"Saçmalama. O bana âşık." Kapıdan kafasını uzattı. "Onunla evlenip Hollywood'da yaşayacağım. Bir de yüzme havuzum olacak."

Sol güldü.

"Ciddiyim!"

Ruth giyinirken, Sol ile Binbaşı balkonda ne konuşacaklarını bilemeden oturdular. Binbaşı konuşma girişiminde bulundu, Sol'a kendi biriminin görevinin kurtarılmış İtalya'da yaşamla boğuşan sıradan insanların yaşamlarını konu alan kısa filmler yapmak olduğunu anlattı. Binbaşı alçakgönüllü ve zeki bir tavırla konuşuyordu. Sol başını sallıyor ve derisine yapışmş olan kir gittikçe daha çok aklına takılıyordu. Herhalde kokumu alıyordur, diye düşündü. Taşralı, yumuşak sesli Amerikalı başka bir dünyadan gelmiş bir yaratık gibi görünüyordu.

"Mesele, eğer Amerikalılar kendilerini sözgelimi Venedik'teki bir yiyecek kuyruğunda bulacak olsalar ne tutum göstermeyi umarlarsa, o tutumdaki insanları bulmak, ne demek istediğini anlıyorsanız. Sonra da filme çekmek için onları razı etmek zorundayız. Böylelerini bulmak biraz zor oluyor." Sol'a gülümsedi. "İşte bu noktada Ruth

devreye giriyor," dedi Ruth göründüğünde. "Onsuz ne yapardık, bilmiyorum."

Göz göze geldiklerinde, Ruth da gülümsedi. Üzerinde Sol'un daha önce görmediği giysiler vardı.

"Sol'u teyzemin dairesine yerleştiririz, değil mi?"

Binbaşı başıyla bunu onaylamış mıydı, yoksa biraz başını mı eğmişti, diye sordu Sol kendi kendine, o anı anımsayarak. Kafasını küvetin kenarına yaslamış yatıyordu. Bitişik odada Ruth'un mobilyaları yerleştirirken çıkardığı sesleri dinleyerek, bir dizini sudan çıkarıp yavaş yavaş ovuştururken içinde yattığı boz renkli sabunlu su çalkalanıyordu. Sol'un yön duygusunu yitirdiği bir yürüyüşten sonra, ikisi birlikte dar bir merdivenden yukarıya tırmanmışlardı. Ruth üst katta bir odayı anahtarla açmış ve Sol'u içeriye sokmuştu. Birden parlayan aydınlıkta, Sol gözlerini kırpıştırmıştı. Her iki yanda çatıya açılan pencereler vardı. Oda, dokunduğu her şeyi ısıtan altın gibi yumuşak bir ışığa boğuluydu.

"Burada yalnızca ikimiz varız," demişti arkasında duran Ruth. "Sözüm ona bir teyzeydi o, anımsıyor musun?"

Sol küvetin tıkacını arandı. Banyodan çıktığında Ruth pencereleri açıyordu. Yeni yıkanmış, üzerine temiz bir pamuklu gömlek ve koyu gri pantolon giyinmiş olarak onun karşısında durdu.

"Bunlar John'un giysileri mi?"

"Başka kimin olacak? Geldiğinde üzerinde olan paçavraları giyemezdin."

"Onları yıkarım."

"Ben onları attım. Bitliydiler. Ceplerindeki öteberiyi boşalttım." Ruth odada gidip geliyordu, sonra durup ona baktı. "Sol, ayaklarına ne oldu?"

Daha önce banyo kapısının aralığından içeriye ittiği bohçanın içinden çıkan bir çift yumuşak deriden ayak-

kabı Sol'un ayaklarına küçük gelmişti. Sol çıplak ayaklarına baktı. Temizlenince, anımsadığından daha biçimsiz görünüyorlardı.

"Yürümekten," dedi. Bakıştılar. "Buraya nasıl geldin, Ruth?"

Ruth kafasını sallayıp kanepenin üzerine bir yatak yapmaya koyuldu.

"Gerek duyduğun kadar kal burada. John bunu ayarlayabilir." Battaniyeleri serdi.

"Ruth. . . ."

Sırtı Sol'a dönük olarak durdu.

"Hiçbiri geri dönmedi, Sol. Senin annen baban, benimkiler, Fingerhutlar, Gustl, babası. Ehrlich'i, bitmesine bir ay kala götürdüler."

"Ya Jakob?"

"Senin gitmenden önceki gece tutuklandı."

Uykusu, gitgide derinleşen hoş bir karanlığa usulca düşmek gibiydi. Nereye kadar yuvarlandığını bilmiyordu. Gecenin bir saatinde Ruth yanına geldi. Sıcacık elini ensesinde duyumsayarak uyandı. Ruth dudaklarını onun ensesine dokundurdu. Sol başını ona döndürdü.

Arkasında kalan pencerenin karanlığında, kanepenin yanında diz çökmüş karanlık bir gölgeydi. Sol uzanınca, elini ellerinin arasına aldı. Sonra, bir çırpıda, battaniyenin altına girip ona sokuldu, göğüslerini onun sırtına dayadı, bacaklarını onun bacaklarının kıvrımına uydurdu. Parmaklarını açıp onun karnını, sonra kaburgalarını okşadı, ağır ağır, sanki onları sayıyormuş gibi.

"Anımsıyor musun?" diye fısıldadı. "O gece Flurgasse'de, tiyatrodan eve dönmemizi?"

"Senin oyunun vardı," diye mırıldandı, hâlâ uykulu ve her ne olacaksa olmasını engellememe isteği duyarak.

"Seni istiyordum. Neler duyumsadığımızı anımsıyor musun? Öyle zayıfsın ki şimdi. Seni besleyeceğim." Yine karnını okşadı.

"Sen Amerika'ya gideceksin."

"Şşş."

Bundan sonra Ruth ona doğru uzandı, bir süre sessizlik oldu. Sol'un omzunu öptü, sonra dudaklarını ensesine bastırdı.

"Üzgünüm," dedi Sol sonunda.

"Ben mutluyum," dedi Ruth. "Yaşadığın için mutluyum."

Ağlıyordu.

Sol teybin yanındaki hoparlörden gelen Paul Sandor'un sesini duydu.

"Geçerken ne izler bırakırız? Çatlamış bir pencere camı, duvardaki bir leke, küvette kalan su halkası ve bir ruj lekesi mi? Döktüğümüz, kirlettiğimiz ve düşürdüğümüz her şey. Ayak izlerimizde biriken toz. Geride bıraktığımız izler ya solar ya da savrulur. Sağ kalma yolumuz bu mudur?"

Odanın bir köşesinde makaralar dönüyordu. Öbür köşedeyse, tuhaf bir resmi geçit sürüyordu. Vittorio, kamerasını bel hizasına kaldırmış, vizörü yukarıya doğrultmuş, iki büklüm ilerliyordu. Vizöre bakmak için kamburunu çıkarmış, arada bir başını kaldırıyordu. Objektif duvara neredeyse dokunarak yüzeyini tarıyordu. Arkasında, Sol'un bir hafta öncesinden anımsadığı genç birisi onun hareketlerini taklit ediyordu. Kamera daha da yaklaştığında Vittorio bir şey mırıldanıncaya kadar, gencin hiçbir işlevi yokmuş gibi görünüyordu. Bunun üzerine uzanıp objektifin üzerindeki bir şeyi çevirdi. Bu res-

mi geçidin son kişisi, her ikisinin de hareketlerini yöneten de Ruth'du.

"Daha yaklaş, Vito. Yeter, şimdi eğim vererek yukarıya. Tamam. Biraz geri git."

Duvar boyunca adım adım ilerliyorlardı.

Bu kez merdivenlerin başında Sol'un adını listede bulup işaretlemek üzere bekleyen kimse yoktu. Turuncu renkli plastik kutular gitmiş ve oyuncular kaybolmuştu. Sol içeriye girerken, Ruth başını pencereden çevirdi.

"Oturman için sana bir şey vereımeyeceğim, korkarım." Özür dilercesine kollarını açtı. Her şeyin yanı sıra, üç koltuk da gitmiş, hatta yerlerini işaretleyen tebeşir çizgileri de yok olmuştu. Ruth sanki hiçbir şey olmamış gibi onu kucaklamak üzere ona doğru yürüdü. "Bizim bile burada olmamamız gerekiyor," dedi.

Üç akşam önce kısa bir telefon görüşmesi olmuştu.

"Ben aşırı bir tepki gösterdim, Solomon."

"Hiçbir şey olmadı, Ruth. Olmayacaktı da."

"Olsaydı da fark etmezdi. Beni hiç ilgilendirmez."

"Olmadı."

"Biliyorum."

Paris'in bir yanından öbürüne onları birbirlerine bağlayan telefon hattından karşılıklı soluk seslerini dinlediler. Ruth, âşığı bir otel odasının banyosunda kendini öldüren İngiliz ressamdan söz etti. Resimler çekilmişti. Kulaklarına uzaktan uzağa bir parazit sesi geliyordu.

"Zamanımız kalmadı." Ruth'un sesi parazit dolayısıyla cızırtılı geliyordu.

"Benim zamanım var," dedi Sol. Parazit doruğuna ulaştı sonra birden dindi.

"Bizim değil. Ekibin. Film setinin. Paul on güne kadar film çekimi için Meksika'ya gidiyor. Senaryoyu açıp okumadığını söylüyor bana. Paramız bitti. Prodüksiyon

ofisi çek yazamıyor." Kıkır kıkır gülmeye başladı. "Film setlerinin kurulmaları gerekir, Sol, ama kuruldukları yok. Kendi kendilerine yıkılıveriyorlar."

"Üzgünüm."

"Hep böyle oluyor."

"Benim hâlâ zamanım var," dedi Sol.

Uzun bir sessizlik oldu.

"Dürüst olmaya çalıştım, Sol."

Sol onun yeniden konuşmasını bekleyerek hiçbir şey söylemedi.

"Yarın gece geç saatlere dek çekim yapacağız. Cumartesi günü erken bir uçakla Amerika'ya dönüyorum. Beni nerede bulacağını biliyorsun."

Görüşmeyi birden bitirdi.

Şimdi o, Vittorio ve asistanı, Sandor'un durduğu pencerenin yanında kalarak kamerayla duvarı tarıyorlardı. Vittorio kamerayı aşağıya doğru doğrulturken vizörü geri çekti ve objektifi yerden bir karış yüksekliğe kadar indirdi.

"Şimdi çok yavaş Vittorio, yerdeki döşemelere çaprazlamasına yaklaş. Sonra dön. Tahtalar arasındaki boşluklar somut görünsün. Demiryolunda uyuyanlar kadar somut. Dosdoğru üzerlerinden geç."

"Yeterli ışık yok," dedi Vittorio. "Kontrast oluşmuyor."

"Zararı yok. Sen çekimi sürdür."

Sandor'un sesi konuşmasını sürdürüyordu: "Ya anlatılarımızdaki boşluklar? 'Ve'lerimizin ve 'Sonra'larımızın ya da 'Yoksa'larımızın kenarları? Kim görecek izlerimizi ya da bıraktıklarımızda bizi? Doğru hiçbir sessizlik yoktur. Geriye dönüp bakın şimdi, geçtiğimiz yollara ve onların dağınık olasılıklarına bakın. Öylesine az yoldan gittik ki."

"Işık gidiyor," diye yineledi Vittorio.

"Gitsin," dedi Ruth.

Objektif hiçbir şey kaydetmeden yerde ileri geri gezindi. Duvarda hiçbir leke, pencere camında hiçbir çatlak yoktu. Işık gittikçe azaldı.

Sandor'un sesi sustu. Dönen makaralar cihazdan boş bantları geçiriyordu. Sol izleme odasında Ruth'un onun anılarını yokladığı ânı düşündü. Kumlu bir ırmakta oynaşan üç çocuk ve onların yankısı olan hayaletler: kendisi, yanındaki kadın ve Jakob. Vadinin uzaklarından bir tren tiz düdüğünü öttürdü. Soğuk sudan çıktı ve bulutsuz bir gökyüzünde ıslak derisini ısıran güneş parlıyordu. Sıcaklamış mıydı, yoksa üşümüş müydü?

Oysa çocuk değildiler. Bir ırmakta oynayan üç çocuk olmamışlardı hiç. Ruth haklıydı, diye düşündü, gölgeler uzayıp bir zamanlar uzanmış olduğu sert toprakta iki karaltı oluştururken. Dürüstlüktü, bir çeşit.

Bandın sonu geri sarıldı.

"Tamam," dedi Ruth. "İşimiz bitti."

İki adam ağır ağır doğruldular.

Kısık seslerle vedalaşıldı. Vittorio ile asistanı donanımlarını topladılar, içleri sünger kaplı çantalarını omuzlarına attılar ve kapıdan çıkıp gittiler. Ruth ile Sol iki adamın koridordan uzaklaşıp giden ayak seslerini dinlediler.

"İşte zamanı," dedi Sol.

"Neyin?" Ruth dalgın görünüyordu.

"Camda çatlak yok, Ruth." Eliyle gösterdi. "Duvarda da leke yok. Önce anlamamıştım."

"Çünkü onlar gitti. Âşıklar ve bıraktıkları izler. Ortadan kayboldular, senin Yunanlıların gibi."

"Sen bunu söylemiş olmuyorsun. Sen onların hiçbir zaman var olmadıklarını söylüyorsun. Bunların hiçbirinin olup bitmediğini söylüyorsun."

"Öyle mi söylemiş oluyorum? Var oldular mı? Otuz

yıl önce mi, yoksa üç bin yıl önce mi?" Ruth bir an suskun kaldı. "Ama sen haklısın, Sol. Ben seni aldattım."

"Adımı filminden sil. Ben de kaybolayım."

Ruth kendi kendine gülümsedi. "Film değil. Sana gösterdiğim Yunanistan çekimleri. Onu ben çektim, Jakob ile birlikte. Tahmin ettin, değil mi?"

Sol pencerenin önünde duran kadına baktı.

"Neden yaptı bunu, Ruth? Neden Jakob. ... Benden ne istiyor?"

"Hiçbir şey."

"O zaman neden ..."

Ruth başını iki yana salladı.

"Jakob kimseden bir şey istemiyor. Artık istemiyor. 1955'te Tel Aviv'de bir mahzende kendini vurdu," dedi Ruth. Dimdik ve ifadesiz bakışlarla duruyordu. Ama sonra yüzü kırıştı.

Sol ona sarılacakmış gibi öne doğru bir adım attı. Kadın elini havaya kaldırdı.

"Hayır."

"Ona birkaç mektup yazdım," dedi Sol. "Mektuplar geri geldi."

"Fark etmezdi. Her şeyi olduğu gibi görme gereği duyuyordu. Yalnızca gerçeği istiyordu. Nasıl bir insan olduğunu anımsamıyor musun? Bunu söyleyecek olanın sen olduğunu düşünüyordu, Sol. Tanrım, söylediklerimin bir tek sözcüğünü bile anlamıyorsun, değil mi?"

Sol başını iki yana salladı. Otuz yıl önceki Jakob'u aklına getirmeye çalıştı, Jakob'u ve yaşanamaz gerçeğini. Ruth yeniden konuşmaya başladığında sesi sakindi.

"Telefon ettiğinde, haberi işittiğini sandım. Söylediğin hiçbir şey mantıklı değildi. Jakob bana yazdı, çılgın mektuplar gönderdi. Benim izimi bu yoldan buldular. Mektupların hepsi de seninle ilgiliydi, Sol."

"Ama sen ona inandın."

"O bile kendisine inanmıyordu. Sanırım orada seni bulmayı umuyordu. Ama sen gitmiştin ve geride yalnızca senin bulunduğun yerler kalmıştı. Kamp. Köy. Dağlar." Sol'a baktı. "Elbette oradaydın, Sol. Ben hep biliyordum bunu. Kuşkulandığım, hiçbir zaman sen değildin."

Ruth dairenin kapısını kilitlerken Sol bekledi. Merdivenlerden inip sokağa çıktılar. Sol ona kolunu uzattı, ama Ruth istemedi. Otomobiller hızla geçiyordu. Yolun karşı tarafında, ırmak kentin gürültüsünü ve hareketini kesen bir sessizlik içindeydi.

Ruth Yunanistan'da geçirdikleri zamanı anlatmaya başladı. Anıları kopuyor, sonra birdenbire koptuğu yerden yine sürüyordu. Arada bir Sol'a birtakım sözler yöneltiyor, ama Sol daha bunları yanıtlayamadan kendisi başka bir düşünce zincirine yöneliyor ya da anımsadığı başka bir anıyı kovalıyordu. Sol onun yanında, kendi kararsızlığının şaşkınlığı içinde, yürüyordu. Mirabeau Köprüsü'nü geçtiler.

Sol oturduğu binanın kapısını açtı ve asansörün içinde düğmeye bastı. Sessizlik içinde yukarıya çıktılar. Dairede girdiklerinde, Sol sanki Ruth'un aklında bir düşünce belirmiş ve bunu dile getirip getirmeme arasında bocalıyormuş gibi alnının kırıştığını gördü. Elinde viski şişesi ve iki kadehle mutfaktan geri döndüğünde, kadının yine alnı kırıştı. Bardağını doldurmasını başıyla onayladı.

"Ama gece-avcısı izi yitirdiğinde," dedi Ruth, sanki aralarında pek çok kez yürüttükleri bir tartışmayı bir sonuca bağlarcasına, "o zaman ne olacak?"

Sol şaşkınlık içinde baktı ona.

"Bir yabandomuzu olması gerekiyordu. Bir de onu

avlayacak olan avcılar," dedi Ruth. "Ama ışık yeterli olmayınca ve izler bitince."

"Ne söylemeye çalışıyorsun?"

Ruth başını kaldırıp baktı, şaşırmıştı. Ama neye? Sol'u orada oturmuş bulduğuna mı? Karşısında oturan kadını tanımıyordu.

"Elbette oradaydın, Sol. Bir de Thyella, yahut Anastasia Kosta, ya da Atalante adında bir kadın vardı. Sen onun gece-avcısıydın. Fazla farkı yok: Bir film yalnızca bir izdir, gölgelerin ve renklerin bir dağılımıdır. Birbiri ardı sıra gelen dakikalardır. Senin yaptığın şeyi anladım."

"Peki ben ne yaptım ki sen bunu anladın?" diye onun sözünü kesti Sol. "Karanlığın filmini nasıl çekersin, Ruth? Orada olmayanı nasıl yakalarsın?"

"O zaman gerçek yalnızca sessizlik. Ya da karanlık."

"Yitirilen de yalnızca yitirilmiş mi olur? Ortadan kaybolanlar da belki de hiç var olmamışlardır. Yoksa yabandomuzunun kurbanlarını anımsadığını mı düşünüyorsun? Yabandomuzu yalnızca kendisini yenenleri anımsar, Ruth."

"Atalante gibi mi? Senin Thyella'n gibi mi?"

"Evet."

"Ama sen ona yaklaştıkça, o uzaklaştı. Ayak izleri gittikçe silindi. Sonunda da, o ortadan kayboldu. Ne 'Yabandomuzu', ne 'Atalante', ne 'Eberhardt', ne de 'Thyella' vardı ..."

"Sen Jakob kadar delisin. Kendi gözlerimle gördüm ..."

"Sus! Sus, Sol," diye haykırdı Ruth. "Kendi gözlerinle gördüğüne inanmamı isteme benden. Eberhardt, Mesolóngion civarında öldürüldü. Daha kuzeydeki bir kampa götürülen bir tutsak grubuna nezaret ediyordu. O bir Abwehr istihbarat subayıydı, kayıtlarına bakılırsa da, önemsiz bir subaydı."

Sol ona karşıdan baktı.

"Jakob," dedi Ruth açıklamada bulunarak, "her şeyi biliyordu. Thyella'yla ilgili hiçbir kayıt yoktu. Mesolóngion'da onu anımsayanlar vardı. Tıpkı senin gibi betimlediler onu ve aynen senin anlattığın öyküleri anlattılar. Ama dağların içlerine doğru gittiğimizde, Thyella silindi. Köylüler gittikçe daha az şey biliyorlardı ya da konuşmak istemiyorlardı. Ta ki vadiye ve oradaki köye ulaşana dek."

"Orası Thyella'nın köyüydü. Eberhardt onu yerle bir ettirdi. Buyruğu o verdi. Bunu yaparlarken gördüm onları."

Ruth ona bakmaksızın başıyla doğruladı. "Savaş sırasında yakıldı. Bize söylediler bunu."

Ruth kadehini alıp dudaklarına götürdü. Sol, onun içkisini yudumlarken bardağın camının arkasından ağzının görüntüsünün biçimsizleşmesini izledi.

"Thyella'nın adı onlara hiçbir şey ifade etmiyordu. Biliyor musun, ona niye gereksinim duyduğunu, onun ne olmasının senin için gerekli olduğunu anlıyorum. Senin gibi biz onun gibi savaşmalıydık," dedi Ruth. "Bukovina'mızda ve senin Agrapha'nda ve bu ikisinin arasındaki her yerde. İzimizi o biçimde bırakmalıydık." Üzgün bir edayla gülümsedi. "Ne romantik düşler. Sen bizim Ringplatz'dan yaylarımız, oklarımız ve kargılarımızla yürüyüp geçmemizi de istedin. Senin gereksindiğin yiğitler hiç olamadık biz. Kimse olamazdı. Thyella olamazdı. Ben olamazdım. Üzgünüm, Sol."

"Lütfen sus, Ruth."

Ruth kadehini alıp dudaklarına götürdü. Sol, onun içkisini yudumlarken bardağın camının arkasından ağzının görüntüsünün biçimsizleşmesini izledi.

"Sen beni kısa saçlı seviyordun, Sol. Venedik'te, anım-

sıyor musun? Kesildiğinde görmeliydin beni. Gittiğin gün yanımda gördüğün subay yüzünden. Almanlar gittikten sonra yaptılar bunu. Kollarımdan tutup beni evden çıkardılar ve sokakta kafamı tıraş ettiler."

"Yeter, Ruth."

"Ben bundan utanmıyorum."

"Başka seçeneğin yoktu."

"Neysek, öyle olmayı seçen biziz. Ben yaşamayı seçtim. Sen neyi seçtin, Sol?"

"Thyella öldürdü onu."

"Gerçek şimdidir, Sol. O zamanki değildir. Anlatılır'ın çağı şimdidir. Senin Thyella'n hiç var olmadı. Senin 'yabandomuzun' önemsiz bir masa başı subayıydı. Yabandomuzu hiç de ölmedi, Sol. Yabandomuzu kazandı."

Ruth sustu. Sol onun kendisinden yanıt bekleyişini izledi.

Bir taş gölünün suları akıp gitmişti. Akıp gittiğini gösteren bu boşluk kalmıştı geriye. Kazan'ın zemini, yükselen kayalıklarla çevrili taşlarla örtülü bir düzlüktü. Hiçbir ölçek yoktu. Düşmüş kaya parçaları ve düzgün boz çakıl taşları üzerinde çıkardıkları ilk ayak sesleri aynı zamanda hem yüksek, hem de çelimsizdi. Altı adam vadiden çıkınca durdular.

Sol kendini yavaş yavaş dizlerinin üzerine bıraktı ve çöktüğünde altındaki ufak taşların çıtırdayıp ufalandığını duydu. Önceki gece boyunca ürpermesi bir durmuş, bir başlamıştı. Güneşin ilk ışıklarıyla kalkıp ilerlemeye koyulmuşlardı, yürürken Sol'un bacakları istemsiz bir biçimde havalanıp sonra gerisin geri inmişti. Yeniden ayağa dikilip dikilemeyeceğini merak etti. Amerika Amca önde giden adamlara bir şey söyledi, onlar da, yaşlı adam

ve üç *andarte* dönüp Sol'a baktılar. Amerika Amca'nın eli uzandı ve kolunun altından kavradı onu. Ayağa kaldırıldı.

Başı geriye düştü. Gökyüzü uğuldadı ve koyulaştı, bir an ışıldayan, sonra matlaşan yuvarlak bir mavi kubbeydi. Gözlerini yumdu ve kafatasının tüm ağırlığıyla öne doğru sarktığını duyumsadı. Aç gözlerini. Mağara oradaydı. Çok dar görünüyordu: Yüzlerce metre ötede kara bir bıçak ağzı. Onu bir gölge sanabilirdi. Üzerinde yükselen boz kayaların basıncı altındaydı, ama karanlığı yoğun ve dirençliydi. Hiç renk yoktu burada. Yaşlı adamın gözleri buraya ait değildi. Yanlış gözler, diye mırıldandı, gençlerden biri yine başını çevirdiğinde. Yüzünde koyu renkli bir bitki açıyordu. Yanlış renk.

Hayır, diye düşündü. Yanlış zaman. Bu daha sonra olmuştu.

İlerlediler, gençlerden ikisi solda, öbürü sağda, yaşlı adam da ortalarındaydı. Kendisi ve Amerika Amca geriden geliyorlardı. Ayakları taşlar üzerinde tıkırdıyordu. Mavi kadar kırmızı da buraya ait değil. Yaşlı adam ne görüyordu?

Derken. An gelmişti.

Andarte'lerden biri, gözüne bir şey, bir kıpırtı çarpmış gibi, olduğu yerde döndü. Yüzünde koyu renkli taçyaprakları açıyor, kafasından dışarıya ve gerisindeki havaya doğru kökler ve dallar uzatıyordu. Sol dizlerinin arkasına inen bir darbe duyumsadı. Çevredeki kayalıklarda bir uğultu koparken, yere düştü. Yankılar yavaş yavaş dindi. Bir an sessizlik oldu, sonra Amerika Amca ateş etmeye başladı. Beriki iki genç de ateş açtılar. Yaşlı adam ateş etmedi, tüfeği yerde dümdüz duruyordu, kımıldamıyordu. Gürültü, direngen taşa çarpıp dalga dalga geri dönerken kulaklarında birleşip uğuldayarak sürdü gitti.

Ne kadar zaman? Kalp atışlarıyla sayılsa ya da ışığın yavaş yavaş solmasına göre hesaplansa. Bir dakika mı?

Ona doğru kıvrılarak gelen küçük toz patlamalarının çizdiği kıvrımlar olsa olsa havalanan bir su kuşunun sıçrattığı su damlaları kadar ürkütücüydü. Amerika Amca homurdandı ve konumunu değiştirdi. Silahı yine konuşmaya başladı. Iki genç öne doğru ilerlemişlerdi. Biri başını çevirip gözleriyle Amerika Amca'yı aradı, ama yalnızca Sol'u gördü. Yüzünde tuhaf bir sırıtışla bağırdı. Amerika Amca da bağırarak onu yanıtladı. O da öne doğru ilerlemişti. Ama yaşlı adam hâlâ diz çökmüş, uzun tüfeğinin namlusu aşağıda, mağarayı izleyerek, olduğu yerde kalmıştı. Şimdi yaylım ateşi soldan, sağdan, üç adam arasında paylaşılarak, bir düzen içinde sürüyordu. Sol başını kaldırdı.

Mağaranın girişi onun düşündüğünden hem daha geniş, hem de daha uzaktaydı. Kayadaki yarık, mağarayı savunanları cüceleştirmiş, arka plandaki karanlığın önündeki hareketli noktacıklara dönüştürmüştü. Yanıp sönen kıpırtılara. Derken, birdenbire, bunlardan biri hareketsiz kaldı.

Yaşlı adam elini havaya kaldırdı. Yamaçlarda son bir uğultu koptu ve kesildi. Silahlar sustu. Şu halimize bak, diye düşündü Sol. Nasıl bir işaret oluşturuyoruz? Işık çizgisinin önündeki çömelmiş karaltı, kımıldadıkça görüntülediği dalgalanma. Yaşlı adam ayağa kalktı. Hepsi yanlış, diye düşündü Sol. Belki de yüksek sesle konuşmuştu, çünkü Amerika Amca ona dönüp anlamadığı bir şey söyledi. Her şey yitirildi. Yaşlı adam kayadaki karanlık yarığın karşısına geçti ve seslendi.

Mağaranın zemininden, yavaş yavaş ve sallanarak bir şey doğruldu, Sol baştan bunun ne olduğunu kestiremedi. Amerika Amca ayaktaydı. Uzaktaki karaltı belirin-

ce, gençler de ayağa kalktılar. Karaltı mağaranın ağzından çıkıp yamaçtan aşağıya sendeleyerek inip yere yığıldıktan sonra sanki ikiye ayrılırken onu izlediler.

Yaşlı adam oraya doğru ilerlemeye başladı. Onun ardından berikiler de yürüdüler.

Yamacın dibinde iki beden yatıyordu. Biri yığıldığı yerde kımıldamadan kalmıştı. Beş adam yaklaşırlarken, öbürü kımıldar gibi oldu, sonra doğruldu.

Thyella ayağa kalkıp cesedin olduğu yere gitti. Yerden kaldırmak için kollarını ona doladı ve onu yavaş yavaş mağaradan uzaklaştırdı. Orada hiçbir kıpırtı yoktu şimdi.

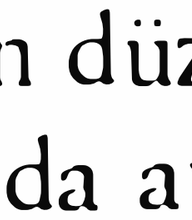
Kadına biraz yaklaşıp durdular. Yaşlı adam konuştu. Thyella taşıdığı yükü yere bırakıp ona döndü. Yaşlı adam önce kadının yüzüne, sonra cesede baktı. Başını iki yana salladı ve bir şey söyledi. Amerika Amca elini ceketinin içine soktu, sonra eliyle mağarayı gösterdi. Sol'un elini tuttu ve tabancayı eline koydu.

Bunun üzerine kadın ona bakı. Yüzünde hiçbir tanıma belirtisi yoktu. Elini ağzına götürmüş ve bir parmağını dudaklarına dokundurmuştu.

Sol tabancaya baktı. Yaşlı adam serbest kalan elini uzatıp avucuyla Thyella'nın yüzüne dokundu. İkisi bakıştılar.

Sol mağaraya doğru yürüdü, cesedin yanından geçti, Ksanthos'tu bu. Kadın gözlerini yummuştu. Sol mağaranın ağzına doğru uzanan yamaca vardı. Ayaklarının altından taşlar yuvarlanıyordu. İçerde hava daha serin, daha nemliydi, yerde attıkları mermilerin kovanlarının yanında onların ellerinden düşürdükleri silahlar duruyordu. Karanlığa doğru yürümeden önce bir kez dönüp geriye baktı. Kadın Kazan'ın zemininde yürüyerek, onlardan uzaklaşıyordu. Neredeyse ortasına varmıştı.

Yaşlı adam tüfeğini omzuna attı. Kadın durdu. Ateş edilmeden önce Sol başını çevirdi.



"Adının Anastasia Kosta olduğunu biliyorum," dedi Sol. "Thyella adını aldı ve 1941'den 1944 yılında ölünceye dek Yunanistan'ın Agrapha adlı bölgesinde *andarte*'lerle birlikte savaştı. Ksanthos adıyla savaşan bir *andarte*'nin sevgilisi olduğu kanısındayım. Ksanthos 1943 yazında Albay Heinrich Eberhardt'ın düzenlediği bir eylemde yaralanıp yakalandı. Thyella da aynı eylemde yakalanmıştı, benim gibi. O kaçtı. Ben ve Ksanthos kaçamadık. Belki de kadının kaçmasına göz yumuldu. Bilmiyorum.

"Eberhardt, Mesolóngion'daki Alman karargâhına bağlı bir istihbarat subayıydı. 1944 Eylülü'nde Almanlar geri çekilirken, Mesolóngion dışında, ya da Karpenisi'nin kuzeyindeki dağlarda öldürüldü. Eğer Thyella sevgilisinin ve, rastlantı bu ya, benim yaşamıma karşılık yoldaşlarını Eberhardt'a ele verdiyse, bunu nasıl yaptığını bilmiyorum. Eğer cesedini Eberhardt diye yutturmak için bir Alman subayını öldürdüyse, bunu niye yaptığını da bilmiyorum. Eğer, senin dediğin gibi, ben onun gece-avcısı idiysem, pek işe yaramadım. 1944 sonbaharında Kazan adı verilen bir yerde yargısız infaza uğratıldığını ve ölmeden önce benden susmamı istediğini biliyorum, bu sözümü tuttum."

Burası orası. Burası onun yuvası.

Sol boş odaya bakındı. Asansörün uzaktan gelen sesini duydu ve bir an Ruth'un dönmeye karar vermiş olup olmadığını merak etti. Ama elektrikli motorun uğultusu onun bulunduğu katı geçip binadan yukarı çıkmayı sürdürdü. Oturduğu koltuktan kalktı, pencereye gitti ve aşağıya baktı.

Ruth köprüyü geçiyordu. Sokak lambalarının yerdeki ışıklı halkalarından ve bunların arasındaki karanlıklardan geçerken bir görünüp bir kayboluyordu. Kendisinin vereceği yanıtı uzun saniyeler boyunca beklemişti. Sonra ayağa kalkmıştı.

"Sana ne yanıt verebilirdim, Ruth? Anılarımız hiçbir zaman gerek duyduğumuz öyküleri anlatmıyor bize. Yiğitlerimiz hiçbir zaman bizim için gerekli olan yaşamları yaşamıyorlar. Böyle yaşaımlar, peşinden gidenlere hiçbir iz bırakmıyor. Onların gerçek eyleımleri karanlıkta ve sessizlikte gerçekleşiyor ve anlatılamaz öyküleri onlarla birlikte mağarada kalıyor. Bunu sana nasıl gösterebilirdim?"

BÖLÜM III

Agrapha

Nem hayvanınkiydi. Soluduğu hava daha önce solunmuştu. Ekşimiş havada, canlı kanından akarkenki kabarcıkları gizliydi. Mağaranın ölü akciğerinde dururken, kendi akciğerleri kaburga kafesini zorladı, söndü, yine zorladı. Ötekinin eski soluğu onun içinde aktı.

İlerledi ve ışık söndü. Gözleri, mutlak olduğunu bildiği bir karanlığı delmeye çalıştı. Gözlerini *yumdu*, sonra yavaş adımlar atıp önünü yoklayarak ilerledi. Ayağının altından kayan bir kaya parçası mağaranın küçük tümsekler ve yükseltilerle engebelenen zemininde ses çıkardı. Geçit alçalan bir eğimle onu karanlığın daha da derinliklerine götürüyordu.

İlerleyişi yavaşladı ya da yavaşlar gibi oldu. Hiç zaman yoktu burada. Ayağına rastlayıp ağırlığını öne doğru kaykıltarak onu tepetaklak boşluğa, ya da hiçliğe, kendi körlüğüne doğru yuvarlayacak yarığı ya da girintiyi yokluyordu. *Gece-avcısı ay ışığında iz sürer.* ... Hiçbir ay ışımamıştı burada. Avcuyla, zihninde biçimlenemeyen çukurlu peteklerin oluştuğu, derken düzgünleşen ya da yer yer çatlaklara bölünen serin taş yüzeylerini tarıyordu. Kolu duvarlardaki oyuklara girip çıkıyordu. İlerlemeyi sürdürdü.

Mağara daraldı. Kollarını iki yana açtığında, bir iki adım boyunca, parmakları her iki yana da değiyordu. Sonra yine genişledi. Bir kez tökezlenip düştü ve pürüzlü taş

derisini sıyırdı. Zemin usulca attığı adımlar karşılığında hiçbir şey ele vermiyordu, ayaklarının yere hafifçe sürtünmesi ve soluk alıp vermesinden başka ses yoktu. Mağaranın içindeki yol kıvrılmaya başladı. Yine adımlarını yavaşlattı. Sabırlıydı. Hiçbir şey olagelemezdi burada, onu ışıktan uzaklaştıran sürünerek ilerlemesi dışında. Sürülecek iz yoktu artık ve bilinecek başka hiçbir şey.

Mağaranın ısındığını sandı, ama ısınmamıştı. Burun deliklerinde algıladığı hafif koku, sıcaklığa özgü bir kokuydu. Küflü ve kuru. Bir hayvanın bedeninin sıcaklığına özgü.

Yukarıya doğru uzanıp mağaranın tavanına dokundu, sonra kendisini çepeçevre saran yörüngesini yokladı. Ciğerlerine hava doldurup soluğunu tutarak dinledi, sonra elleriyle dizlerinin üzerine çöktü. Koku daha da yoğunlaştı. Elini ileriye doğru uzattı. Hiçbir şey yoktu. Yalnızca ımağaranın soğuk taşı. Ama soluma duydu şimdi, tınısız ve düzenliydi. Alınıp veriliyordu. İlerleyip elini uzattı yine. Canlı etti eline gelen. Yabandomuzu kımıldadı.

Bu kımıldanma elini çekmesine yetti. Sürünerek daha da yaklaşırken, ileriyi yoklayan parmakları karıncalandı. Bir toynak. Toynağın yarığı, sonra üstündeki sarkık pençe, arka bacağının gerisindeki güdük çıkıntı. Kalçasındaki tüylere kir ya da kan sıvanmıştı. Yabandomuzu yan yatıyordu, hızlı ve kesik kesik soluk alıyordu.

Hayvanın tüylerinin en seyrek ve altındaki derinin pürtüklü olduğu göbeğine dokundu. Avcuyla lifli tüyleri okşadı. Yabandoımuzu yine kımıldadı, başı kalktı, sonra düştü. Dişlerinden birini yere sürttü. Elini hayvanın sırt tüylerine uzattı. Sırtını boydan boya kaplayan, kaz tüyü kadar kalın bu tüyler yatık duruyordu. Sonra başını eğip yabandomuzunun böğründeki sert tüylere ya-

nağını değdirdi. Oturup parmaklarını bunların altındaki daha yumuşak, yünsü tüylerin arasından geçirdi. Yabandomuzunun soğuyan beden ısısının yağdan oluşan sert zırhtan duyumsanan nabız atışlarını yokladı. Akciğerleri kalkıp iniyor, her bir soluk alışta kafası oynuyor, her bir soluk veriş bir öncekinden daha kesik oluyordu. Soluk alıyor, sonra veriyordu. Zamanında gelmişti buraya. Yabandomuzunun kalbi atıyordu, gitgide yavaşlayarak. Susmasını bekledi.

Şimdi.

⇔

KISALTMALAR

ad	ad
aliq.	aliquando
ap.	apud
cit.	citation
cf.	confer
dieg.	diegesis
fort.	fortasse
fr.	fragment
ibid.	ibidem
id.	idem
q.v.	quod vide
Schol.	Scholiast
schol.	scholion
s.v.	sub verbo
vid.	vide

YAZARLAR VE ESERLER

Ael	Aelianus
Nat Anim	De natura animalium
Var Hist	Varia historia

Aesch	Aeschylus
Ag	Agamemnon
Cho	Choephoroe
Eum	Eumenides
Sept	Septem contra Thebas
Pers	Persae
Prom	Prometheus
Aeschin	Aeschines
Alex Pleuron	Alexander Pleuroniensis
Ant Lib	Antonius Liberalis
Anth Gr	Anthologia Graeca
Anth Pal	Anthologia Palatina
Antig Car	Antigonus Carystius
Apollod	Apollodorus
~	Bibliotheca
Ep	Epitome
Ap Rhod	Apollonius Rhodius
~	Argonautica
Apostolius	Michael Apostolius
Ar	Arrian
Cyn	Cynegeticus
Arat	Aratus
Phaen	Phaenomena
Archil	Archilochus
Aristoph	Aristophanes
Ach	Acharnians
Eccl	Ecclesiazusae
Eq	Equites
Lys	Lysistrata
Nub	Nubes
Plut	Plutus
Thes	Thesmophoriazusae
Vesp	Vespae

Aristot	Aristotle
Ath Con	Athenian Constitution
Gen An	De Generatione Animalium
Meteor	Meterologica
Nic Eth	Nicomachean Ethics
Poet	Poetics
Rhet	Rhetoric
Athen	Athenaeus
~	Deipnosophistoi
Bacch	Bacchylides
CAF	Comocorum Atticorum Fragmentae, ed. Kock
Callim	Callimachus
Aet	Aetia
Hec	Hecale
Hymn	Hymns
Choerob	Choeroboscus
Clem Alex	Clemens Alexandrinus
Protrept	Protrepticus
CQ	Classical Quarterly
Cy	Cougny
Epig	Epigrammatum Anthologiae Palatinae Appendix Nova
Dem	Demosthenes
Dict Cret	Dictys Cretensis
Dio Chrys	Dio Chrysostomus
Or	Orationes
Diod Sic	Diodorus Siculus

Diog Laert	Diogenes Laertes
Eratos	Eratosthenes
Cat	Catasterismoi
Eur	Euripides
Alc	Alcestis
Andr	Andromache
Bacch	Bacchae
Cyc	Cyclops
Elec	Electra
Hec	Hecuba
Hel	Helena
Herc	Hercules furens
Hipp	Hippolytus
Hyps	Hypsipyle
Ion	Ion
Iph Aul	Iphigenia Aulidensis
Iph Taur	Iphigenia Taurica
Med	Medea
Mel	Meleagros
Or	Orestes
Ph	Phoenissae
Rh	Rhesus
Suppl	Supplices
Tro	Troades
FrVk	Fragmente der Vorsokratiker, ed. Diehls and Kranz
FrGrHist	Fragmente der griechischen Historike, ed. Jakoby

Hdt	Herodotus
Heph	Hepaestion
Ench	Encheiridion
Hes	Hesiod
Ast	Astronomia
Cat	Catalogus Mulierem
Melamp	Melampodia
Sh	The Shield of Heracles
Theog	Theogony
WD	Works and Days
Hesych	Hesychius
Hippoc	Hippocrates
Epid	Epidemiae
Hom	Homer
Hymn	Homeric Hymns
Il	Iliad
Od	Odyssey
Hor	Horace
Ode	Odes
Hyg	Hyginus
Ast	De Astronomia
Fab	Fabulae
Iamb	Iamblichus
Pyth	Vita Pythagorae
Inscr Kos	Inscriptions of Kos, ed. Paton and Hicks
Isoc	Isocrates
Lact Plac	Lactantius Placidus
Lesches	Lesches
Il	Ilias Micra
Luc	Lucianus Samosatae

Dial Deorum	Dialogi Deorum
Lyc	Lycophron
Alex	Alexandra
Mar Par	Marmor Parium
Mus	Musaeus
Hero	Hero and Lyander
Nepos	Nepos
Tim	Timoleon
Nonnus	Nonnus
Dionys	Dionysiaca
Op	Oppian
Cyn	Cynegetica
Hal	Halieutica
Ov	Ovid
Ars Amat	Ars amatoria
Fas	Fasti
Her	Heroides
Met	Metamorphoses
Pal	Palaephatus
De Incred	De incredibile
Parth	Parthenius
Er Path	Erotica Pathemata
Paus	Pausanias
PEG	Poetae Epici Graeci, ed. Bernabé
P Berlin	Berliner Klassikertexte, ed. Schubart

P Grec	Papiri Greci et Latini della Societa Italiana, ed. Vitelli et al.
P Hibeh	The Hibeh Papyri, ed. Grenfell and Hunt
Pind	Pindar
Isth	Isthmian Odes
Nem	Nemean Odes
Ol	Olympian Odes
Pyth	Pythian Odes
Plat	Plato
Crat	Cratylus
Crit	Critias
Euthyd	Euthydemus
Euthyp	Euthyphro
Gorg	Gorgias
Hipp Maj	Hippias Major
Hipp Min	Hippias Minor
Ion	Ion
Lach	Laches
Laws	Laws
Menex	Menexenus
Phaed	Phaedrus
Rep	Republic
Soph	Sophista
Sym	Symposium
Tim	Timaeus
Pliny	Pliny (the Elder)
Nat Hist	Naturalis historia
Plut	Plutarch
Alex	Vitae Parallelae: Alexander

Comm Not	De Communibus Notitiis adversus Stoicos
Der Or	De Defectu Oraculorum
Mor	Moralia
Mul Virt Pel	De Mulierum Virtutibus Pelopidas
Prof	De Profectubus in Virtute
Quaest Gr	Quaestiones Graecae
Quaest Conviv	Quaestiones Conviviales
Them	Vitae Parallelae: Themistocles
Thes	Vitae Parallelae: Theseus
Tim	Vitae Parallelae: Timoleon
Pol	Pollux
Onom	Onomasticon
Porphyr	Porphyrius
De abstinentia	De abstinentia
Quaest Hom	Quaestiones Homericae
P Oxy	Papyri Oxyrhyncus, ed. Grenfell, Hunt, Bell et al.
P Petrie	Petrie Papyri, ed. Mahaffy
Prisc	Priscianus
Inst	Institutio de arte grammatica
Pron	De Pronuntiatione
Proc	Proclus
Chrest	Chrestomathia
Prop	Propertius

P Ryl	Catalogue of the Greek Papyri in the John Rylands Library, ed. Hunt, Johnson and Martin
pseudo-Aristot Mirab Auscult	pseudo-Aristotle De mirabilibus auscultationibus
Ptol	Claudius Ptolemaeus
~	Geographica
Quint Smyrn	Quintus Smyrnaeus
Posthom	Posthomerica
Sen	Seneca
Ag	Agamemnon
Her Oet	Herakles Oetaeus
Quaest Nat	Quaestiones Naturales
Serv	Servius
SIG	Sylloge Inscriptionum Graecarum, ed. Dittenberger
Sim	Simonides
Soph	Sophocles
Aj	Ajax
Antig	Antigone
Elec	Electra
Eriphyle	Eriphyle
Ich	Ichneutae
Mys	Mysoi
Oed Col	Oedipus Colonus
Oed Tyr	Oedipus Tyrannus
Philoc	Philoctetes

Trach	Trachiniae
Statius	Statius
Achill	Achilleis
Theb	Thebais
Stes	Stesichorus
Suoth	Suotherai
Strab	Strabo
~	Geographia
Suet	Suetonius
Tib	Tiberius
TGF	Tragicorum Graecorum Fragmentae, ed. Nauck
Theocr	Theocritus
Theod	Theodosius
Can	Canones
Theog	Theognis
Thuc	Thucydides
Tit Liv	Titus Livius
Tzet	Tzetzes
Chil	Chiliades
Varro	Varro
Re Rust	De Re Rustica
Virg	Virgil
Aen	Aeneid
Georg	Georgics
Xen	Xenophon
Anab	Anabasis
Cyn	Cynegeticus
Cyr	Cyropaedia

Hell	Hellenica
Mem	Memorabilia
Sym	Symposium

Zen Zenobius

TEŞEKKÜRLER

Roger Cazalet'e, Billie ve Joe Lintell'e, Neil Taylor'a ve en çok da Vineeta'ya teşekkürler.